

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΙΣΑΓΟΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

32628

GRVER-00676

Plutarchus

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΒΙΩΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΩΝ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

*Τὸ εἰς τὸν Πλούταρχον ἐπίγραμμα τοῦ Ἀγαθίου
μεταφρασμένον.*

*Πλούταρχε, τὴν εἰκόνα σου, ὡς ἔρδοξον βραβεῖον,
Τὴν ἔστησαν οἱ κραταιοὶ νιοὶ τῶν Ἀνσορίων,
Διότι ἐσνρήμοσες εἰς παραλλήλους βίους
Τῆς Ῥώμης τέχνα ἄριστα μ' Ἑλλήνων τοὺς ἀξίους.
Τοῦ δὲ ὀικοῦ σου οὔτε σὺ παράλληλον τοῦ βίου
Νὰ γράψῃς δὲν ἐδύνασο δι' ἑλλειψιν ὁμοίου.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ

*Καὶ ἡ μετάφρασις αὐτῶν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν
μετὰ σημειώσεων φιλοπονηθεῖσα*

ΠΑΡΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΛΕΙΨΙΑΙ,

1837.

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός

32628

Ημερ/νία

19-9-78

Ταξινομικός

800.2px

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῷ φιλομούσῳ καὶ ἀγαθῷ ὁμογενεῖ ΣΩΤΗΡΙ
ΚΑΛΛΙΑΔΗ, χαίρειν.

Δέξαι εὐμενῶς, ἀνδρῶν ἄριστε, τὴν μετάφρασιν ὅκτῳ
κατὰ σειράν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου ἀπὸ Θη-
σέως μέχρι Καμίλλου, προσφωνουμένην εἰς τὴν γενναίαν
φιλογενεϊάν σου. Ἡ προσφορὰ εἶναι καὶ δικαία καὶ πρέπουσα.
Ἐκτελεῖ καθήκον· ἐκπληροῦ χρέος ἱερὸν εὐλικρινοῦς φιλίας
εὐγνωμονούσης μὲ τρόπον ἄμεμπτον. Διότι τὸ μικρὸν τοῦτο
φιλοπόνημα ἔμελλεν ἴσως νὰ μείνῃ πολὺν ἀκόμῃ καιρὸν
ἀφανές, ἐὰν ὁ πρὸς ὅλα ἐν γένει τὰ καινὰ καλὰ ζήλός σου
κρίνων αὐτὸ ὅχι παντάπασιν ἀνεπιτήδειον νὰ συνεργήσῃ
κατάτι εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὀρθῆς παιδείας τοῦ ἔθνους, δὲν
μ' ἐνίσχυε φιλοτίμῳ δαπάνῃ εἰς ἑκδόσιν του. Ἡ προσφορὰ
λοιπὸν δὲν εἶναι ἀναξία οὐδὲ τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁποίαν σὺ
πανοικὶ πρεσβεύεις, οὐδὲ τῶν προπατορικῶν μας Μουσῶν,
ἐν ὀνόματι τῶν ὁποίων τολμᾷ νὰ γένη πρὸς σέ. Προσετέθη
κατὰ τὴν ἀξιεπαινον ἔφεσίν σου τὸ κείμενον ἀντικρυ τῆς
μεταφράσεως, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ αὐτὴ φιλολογικώτερα καὶ
εἰς τὴν σπουδάζουσαν τὰ Ἑλληνικὰ νεολαίαν τοῦ ἔθνους.—
Εἶθε τὸ πόνημα συστηνόμενον ἅμα καὶ στηριζόμενον διὰ
τῆς εὐεργετικῆς σου χειρὸς νὰ μὴν ἀποδειχθῇ ἄχρηστον, καὶ
οἱ ὁμογενεῖς, ἀναγινώσκοντες μετασχηματισμένα εἰς τὴν ὁμι-
λουμένην γλῶσσαν τὰ ἀθάνατα τοῦ Χαιρωνέως φιλοσόφου
συγγραμματα, νὰ ἀποδώσωσι τὸν πρέποντα ἔπαινον, εὐγνω-
μονοῦντες εἰς τὴν προθυμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐφρόντισες νὰ

ἐκδώσης τὸ προκείμενον τούτων μέρος! Εἴθε καὶ αἱ κοιναὶ εἰς
τοῦτο εὐφημίαι, αἵτινες εἶναι ἔνδοξον τῆς ἀρετῆς βραβεῖον, νὰ
κινήσωσι τὸν ζῆλον πολλῶν ἄλλων ὁμοίων σου φιλογενῶν
εἰς συνδρομὰς τοιαύτας, καὶ νὰ κατασταθῶσιν οὕτω κοινὰ
εἰς τὸ ἔθνος τὰ προπατορικά μας βιβλία, ἐξ ὧν μόνον εἶναι
ἐλπίς νὰ διασπαροῦν τάχιστα καὶ ἄφθονα εἰς τὸ μέσον ἡμῶν
ὅλα τὰ ὑμνούμενα τῶν φωτισμένων ἐθνῶν ἀληθινὰ ἀγαθὰ!
Ταῦτα δὲ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν λαμπρὸν καὶ εὐσεβῆ οἶκον, τοῦ
ὁποίου εἶσαι ἔντιμον μέλος, ἐπεύχομαι ἀδιάσειστα καὶ ἀνε-
πίφθονα.

Ὁ φίλος σου.

Ἰωάννης Νικολάου.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ.

ΠΡΟΘΥΜΟΥΜΕΝΟΣ νὰ προσφέρω εἰς τὸ κοινὸν μετάφρασιν ὁκτὼ τῶν πρώτων κατὰ σειράν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, χαίρω ὅτι εὐτυχῶ νὰ κάμω τοῦτο εἰς ἐποχὴν, ὅτε τὸ ἔθνος ἀσχολεῖται ὄχι πλέον νὰ ἐμβάσῃ, ἀλλ' ἐμβασμένην ἤδη εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ νὰ αὐξάνῃ καὶ νὰ ἐξαπλώνῃ ἀθροῦδητον τὴν παιδείαν. Ὅλοι ἐπίσης ἐφθάσαμεν νὰ συναισθανθῶμεν τὸ αἶσχος τῆς ἀπαιδευσίας, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν ὡς ἐκ μιᾶς γνώμης καὶ φωνῆς τὴν σωτηριώδη ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ ὑπάρξῃ ἀνθρώπων κοινωνία εὐδαίμων καὶ θεαρέστος, ἐὰν δὲν ἀποκτήσῃ ὀρθὴν παιδείαν. Ὅθεν καὶ συναγωνιζόμεθα ἤδη προθύμως εἰς κτῆσιν αὐτῆς, καὶ μὲ ἐπαινετὴν ἀμιλλαν δεξιούμεθα τοὺς δυναμένους νὰ πολλαπλασιάσωσι μεταξύ μας τὰ μέσα τοῦ φωτισμοῦ, καὶ παιδαγωγεῖα συστήνομεν καὶ γυμνάσια, ὅπου θεαρέστως ρυθμίζεται ἡ μέλλουσα νὰ διαδεχθῇ τὴν παροῦσαν γενεάν νεολαία· οὕτως ἐξακολουθοῦντες δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ φωτιζόμενοι, καὶ μορφόνοντες τὰ κοινὰ ἡμῶν ἦθη, θέλομεν τεθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐντιμωτέρων καὶ εὐδαιμονεστέρων ἐθνῶν.

Ἄλλ' εἰς τὴν κοινὴν ταύτην πρὸς τὰ καλὰ κίνησιν εἶναι καὶ δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον νὰ μεταχειριζόμεθα μετὰ προτιμήσεως ὅσα μέσα ἰσχύουν νὰ συντέμωσι τοῦ ἀγῶνός μας τὴν ὁδόν, καὶ νὰ μᾶς φέρουν μὲ λαμπρότερον τάχος εἰς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου· ἐν τῶν τοιούτων μέσων καὶ μάλιστα τῶν δρα-

στικωτέρων εἶναι ἢ φροντὶς τοῦ νὰ καταστήσωμεν εἰς τὸ ἔθνος κοινὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν προγονικῶν μας βιβλίων εἰς τὸ εὐληπτότερον μετασχηματισμένων. Ἀπ' αὐτὰ ἡμερώθη, εἰς αὐτὰ χρεωστεῖ ἡ Εὐρώπη ὅλη τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἐκ τῶν φρικωδῶν δεινῶν τῆς ἀπαιδευσίας, ὑποκάτω τῶν ὁποίων ἐστέναξεν ἀπ' ἀρχῆς τῶν κοινωνικῶν τῆς ἕως πρὸ τεσσαρίων ἡδὴ αἰώνων. Καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι τὰ βιβλία ἐκεῖνα εἰς ἡμᾶς, ἐὰν γενῶσι κοινὰ, θέλουν ἐνεργήσει πολὺ δυνατώτερα, ἐπειδὴ μᾶς κινοῦν εἰς μίμησιν ξένων καὶ ἀλλοδαπῶν ἡθῶν καὶ βίων, ἀλλὰ προγονικῶν ἀρετῶν καὶ προτερημάτων. Τίς ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ βλέπῃ νὰ κρατῇ εἰς χεῖρας, νὰ ἐννοῇ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς δόξης τῶν προγόνων του, καὶ νὰ μὴν ἐπιθυμήσῃ νὰ κατασταθῇ ἄξιος ἐκείνων ἀπόγονος, καὶ ἐπίσης, ὡς ἐκεῖνοι, εὐδαίμων καὶ εὐκλεής; ἡθέλαμεν ἀδικήσει αὐτοὶ ἑαυτοὺς, ἐὰν εἰς μόνα τῶν Εὐρωπαίων τὰ φῶτα ἀποβλέποντες, ἐζητοῦμεν νὰ πλουτιζόμεθα ἀπ' ἐκείνους, καὶ ἀμελοῦσαμεν τοὺς οἰκείους ἡμῶν θησαυροὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπλουτίσθησαν ἐκεῖνοι. Ἦθελεν εἶσθαι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ ζητῶμεν ἀπὸ ἄλλους ὅ,τι ἔχομεν ἐντὸς τῶν ἰδικῶν μας χειρῶν. Εἶναι μὲν ἀναντίρρητον, ὅτι οἱ νεώτεροι ἐπλούτισαν τὸν ἀνθρώπον βίον μὲ ἐπιστήμης καὶ τέχνης καὶ ἐπινοίας πολλὰς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς παλαιούς αἰῶνας. Ἀλλ' ὅταν πρόκηται λόγος περὶ ἠθικῶν ἀρετῶν, περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ νὰ ζῇ τις ἐν μέσῳ τῶν ὁμοίων του ὀρθῶς καὶ δικαίως, δυνάμεθα χωρὶς κίνδυνον προλήψεως νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι οἱ παλαιοὶ κατὰ λαμπρότερον εἶπαν. Εἶναι καιρὸς νὰ ἔβγωσιν εἰς τὸ μέσον οἱ Ὅμηροι, οἱ Πλάτωνα, οἱ Ξενοφῶνες, οἱ Εὐριπίδαι, τοὺς ὁποίους μέχρι τοῦδε ἔχομεν ὡς εἰς εἰρκτὴν,

κλεισμένους ἐντὸς τῶν σχολείων μας, νὰ διαδοθῶσιν εἰς τὸ κοινὸν, καὶ νὰ συνεργήσουν οὕτως εἰς γενικὴν τοῦ ἔθνους ὠφέλειαν, ἀπαλλάττοντες ἐν ταυτῷ καὶ τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ δέχεται ξένων γλωσσῶν ιδιωτισμούς, καὶ βαρβαρισμούς ἄλλοκότους.

Ὅταν πρώτην φορὰν ὁ Πλούταρχος μετεφράσθη εἰς τὴν Γαλατικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον Ἀμιότον, οἱ Γαλάται ἦσαν ἀκόμη ἀπαιδευτοὶ καὶ ἡ διὰδοσις τούτου μόνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου ἔσχυσεν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ φιλοσόφου Μονταίγνου, νὰ τοὺς δώσῃ ἀρχὰς φωτισμοῦ, νὰ γυμνάσῃ τὸν νοῦν των, καὶ νὰ ρυθμίσῃ τὰ ἥθη των. Καὶ ἂν εἰς γλῶσσαν ξένην μετασχηματισμένος ὁ καλὸς Πλούταρχος ἐπροξένησε τοιαῦτά καλά, τί ἄρα δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐλπίσωμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὰ συγγράμματα του; ἡμεῖς, τῶν ὁποίων ἡ διάλεκτος εἶναι θυγάτηρ τῆς ἰδικῆς του, καὶ δυνάμεθα μὲ μικρὰς τινὰς παραλλαγὰς συνθέσεως καὶ μεταβολὰς λέξεων εἰς λέξεις συνήθεστéρας, νὰ καταστήσωμεν εἰς τοὺς μὴ εἰδήμονας τῶν Ἑλληνικῶν εὐληπτα τὰ νοήματά του, καὶ ὅχι παντάπασι γυμνὰ τῆς πρωτοτύπου αὐτῶν γοητείας; Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ πολυμαθέστατος Πλούταρχος κατάρθωσε νὰ κάμῃ τὴν πολυμαθεῖαν ὠφέλιμον ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν παλαιῶν συγγραφέων. Τοῦτο καθ' ἑαυτὸ φανερόν καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλοκάλους ἐπίσης ὁμολογούμενον, μὲ παρακίνησε νὰ προτιμήσω εἰς μεταφρασίν τοῦτον παρὰ ἄλλον συγγραφέα, καὶ μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τοὺς παραλλήλους βίους του, ὡς κοινοφελεστέρους, κατὰ τὴν γνώμην τῶν νεωτέρων σοφῶν.

Οἱ παράλληλοι αὐτοῦ βίοι περιέχουσι τὴν ζωὴν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐδόξασαν τοὺς προπάτοράς μας καὶ

τοὺς Ῥωμαίους, ἅμα δὲ συμπεριλαμβάνουσιν ἐν μέρει καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν δύο ἐκείνων θαυμασίων ἐθνῶν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπλῇ διήγησις συμβάντων καὶ βίων περιγραφῇ. Ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἱστορικὸς ἐμπνεόμενος, ἀπὸ ἀρετῆς καὶ φιλάνθρωπιαν, ζωγραφεῖ πράξεις καὶ χαρακτῆρας μεγαλοφυῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἤκμασαν εἰς διαφόρους αἰῶνας· παρὰβάλλει καὶ ἀντεξετάζει αὐτοὺς, συνάγων μὲ τέχνην ἀμίμητον τὰς ὁμοιότητας καὶ τὰς διαφορὰς, ὅσας εἶχον ὁ εἰς μὲ τὸν ἄλλον, καὶ κρίνων αὐτοὺς ἀπαθῶς, παραστήνει μὲ λαμπρὸν χρωματισμὸν τὰ κοινωφελῆ κατορθώματά των μέμφεται μὲ οἶκτον τὰ κακὰ ἔργα, ὅπου τοὺς παρέφερε τῶν παθῶν ἡ σφοδρότης· καὶ ὅλα ταῦτα περιγράφονται ἀπὸ τὸν σοφὸν τοῦ κάλαμον ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν λόγων πανηγυρικῆν, ἀλλὰ μὲ μόνον τὸν φιλόσοφον λογισμὸν τοῦ νὰ συνεργήσωσιν εἰς κοινὴν ὠφελειάν. Καὶ τῷ ὄντι τοιοῦτος εἶναι ὁ ζῆλος τοῦ φιλάνθρωπου τούτου ἱστορικοῦ, ὥστε ὁ ἀναγνώστης εἰς πᾶσαν μίαν σελίδα τοῦ ἀπαντᾷ νέας ἀφορμὰς νὰ προσηλωθῇ εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ βδελυχθῇ τὴν κακίαν· νέους λόγους νὰ τιμᾷ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς ἀνθρώπου, καὶ νὰ αἰσθάνεται ἅμα ἐντὸς τῆς ψυχῆς του ἀναφυσμένην τὴν αξιοθαύμαστον ἐκείνην μεγαλοφροσύνην, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἦσαν γεμάται αἱ καρδίαι τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ τῆς ὁποίας τὰ εὐγενῆ ἔργα δὲν ἔφθασεν ἡ τύχη νὰ ἐξαλείψῃ ὁλότελα ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν νεωτέρων ὁμογενῶν μας.

Ἰδοὺ ἐν συνόψει ἡ κρίσις τὴν ὅποιαν κάμνει περὶ τῶν παραλλήλων βίων καὶ ὁ τέταρτος καὶ τελευταῖος εἰς τὴν Γαλατικὴν γλῶσσαν μεταφραστὴς τοῦ Πλούταρχου, σοφὸς ῥικάρδιος, προοιμιάζων οὕτω:

« Ἐν γένει ἡ ἱστορία, τὴν ὁποίαν κάποιος τῶν σοφῶν ὀρθῶς
 ὠνόμασε φῶς τῆς ἀληθείας καὶ σχολεῖον τοῦ βίου, εἶναι στά-
 διον ὑπερμέγεθες, τὸ ὅποιον ὀλίγοι δύνανται νὰ διατρέξωσιν
 ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἡ μελέτη τῶν γενικῶν ἱστοριῶν,
 ὅσαι ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, συμπεριλαμβά-
 νουσιν ὅλην αὐτοῦ τὴν διάρκειαν, ἀκόμη καὶ ἐκεῖναι, ὅσαι πε-
 ριοριζόμεναι εἰς ἓν μόνον μεγάλον ἔθνος, περιγράφουσι τοῦτου
 μόνου τὴν σύστασιν, τὴν προχώρησιν καὶ τὰς πράξεις, εἶναι
 ἔργον μακρᾶς σπουδῆς, ἀπαιτεῖ προσοχὴν ἐπίπονον καὶ με-
 γάλους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους οἱ πλείότεροι ἀναγνῶσται δὲν
 ὑποφέρουσι. Τὰς τοιαύτας ἱστορίας δύναται τις νὰ παρομοιά-
 σῃ μὲ ζωγραφικοὺς πίνακας ἐντέχνως συνθεμένους, τῶν
 ὁποίων τὰς πολυαριθμούς καὶ ποικίλας εἰκόνας, τὴν συνά-
 φειαν αὐτῶν καὶ τὴν ἐντελῆ συναρμογὴν τῶν μερῶν τοῦ πί-
 νακος ὅλων μόνον οἱ εἰδήμονες καὶ ἔμπειροι τῶν τοιούτων
 δύνανται νὰ νοήσουν καὶ κατὰ βάθος νὰ ἐξακριβώσωσιν. Ἡ
 ἱστορία δὲ τοῦ Πλουτάρχου παριστανομένη εἰς διηρημένας
 εἰκόνας, καὶ μὲ τρόπον ὁλότελα νέον, τοῦ ὁποίου δικαίως
 θεωρεῖται ἐφευρέτης αὐτὸς, δύναται καὶ νὰ προσηλωσῇ τὸν
 ἀναγνώστην χωρὶς νὰ κουράσῃ τὸν νοῦν του, καὶ ἅμα νὰ τὸν
 ὠφελῇ καὶ νὰ τὸν ἡδύνῃ τόσον περισσότερον, καθ' ὅσον ὁ πα-
 ραλληλισμὸς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὅσων περιγράφει τοὺς
 βίους, παριστᾷ ἐνίοτε τερπνὴν ἀντίθεσιν χαρακτήρων, καὶ
 κινεῖ ἓνα ἕκαστον εἰς κρίσιν διαφόρων ἡθῶν καὶ φρονημά-
 των καὶ πράξεων. Διὰ τοῦτο οἱ παράλληλοι αὐτοὶ βίοι μετα-
 φρασμένοι εἰς ὅλας τῆς Εὐρώπης τὰς γλώσσας ἀναγινώ-
 σκονται εὐχαρίστως ἀπὸ πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας ἀνθρώ-
 πους. Ἄν οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες ἀπαντοῦν εἰς τὴν ἀνάγνω-

σιν τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν πλείοτέραν ἰσχυρίαν, οἱ κοινοὶ ἀναγνώσται εὐρίσκουσιν εἰς ταῦτα ὅτι χρειάζεται διὰ τὰ τοὺς προσηλώσει καὶ τὰ τοὺς θέλξει. Οἱ προβέβηκότες τὴν ἡλικίαν βλέπουν εἰς τοὺς βίους αὐτοὺς ἐπιβεβαιωμένα ὅσα μαθήματα χρεωστοῦν εἰς τὴν ἐμπειρίαν των, καὶ ἀντλῶν ἐξ αὐτῶν ἄλλα νέα· οἱ δὲ νέοι πάλιν ἀναγινώσκουσι μὲ ἀπληστίαν ἐκεῖνα τὰ ἥδιστα διηγήματα, ἐκείνας τὰς λαμπράς τῶν παλαιῶν ἡθῶν ζωγραφίας, ἐξ ὧν οἱ βίοι αὐτοὶ λαμβάνουσι σχῆμα δράματων, τῶν ὁποίων αἱ ὑποθέσεις, αἱ περιστάσεις, καὶ οἱ πρωταγωνισταὶ συμπληροῦσι τὰ ἀξιολογώτατα θεάματα τῆς οἰκουμένης. Τίποτε δὲν μαρτυρεῖ καλλήτερα τὴν χρηστότητα τοῦ Πλουτάρχου παρὰ τοῦτο ὅτι ἐδιάλεξεν ἀξιολόγους ἄνδρας διὰ τὰ γράψῃ τοὺς βίους των. Εἰς αὐτοὺς βλέπεις μεγάλους πολεμιστάς, θαυμαστοὺς διὰ τὴν ἀνδρείαν των, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμαν αὐτῆς χρῆσιν, οἵτινες, μετρίφρονες καὶ γενναῖοι, ὅταν ἐνίκων, μακρὰν τοῦ νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν δύναμίν των πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν ἐχθρῶν, ἐφάρθησαν πάντοτε μὲ πραότητα ἀγαθοποιᾶν καὶ σωτηριώδη. Βλέπεις σοφοὺς νομοθέτας οἱ ὅποιοι μὲ καλοὺς νόμους καὶ μὲ διοίκησιν εὐτακτον ἔκαμαν τοὺς συμπολίτας των εὐτυχεῖς. Βλέπεις πολιτικούς ἄνδρας, τῶν ὁποίων ἡ σύνεσις καὶ αἱ βουλαὶ αὐξήσαν τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους των. Βλέπεις ῥήτορας ἀειμνήστους διὰ τὴν εὐφράδειαν αὐτῶν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, οἵτινες προστατεύοντες ἔνθερμα τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν, μετεχειρίζοντο εἰς τὸ δημογερικὸν βῆμα τὴν αὐτὴν τόλμην καὶ εὐψυχίαν, ὁποίαν ἔδειχον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης οἱ πολεμισταί, ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος. Ἡ ἱστορία του εἶναι ἄρα

ῥάθημα ἀδιάκοπον πρακτικῆς ἠθικῆς, προσφέρουσα εἰς τοὺς ἀναγνώστας παραδείγματα συνέσεως, μετριότητος, δικαιοσύνης, ἐγκρατείας, ὅλων ἐν ἐνὶ λόγῳ τῶν ἀρετῶν, ὅσαι συνεργοῦν ἐπίσης εἰς εὐζωίαν ἐνὸς ἐκάστου πολίτου, καὶ ἐν γένει εἰς εὐδαιμονίαν τῶν κοινωνιῶν. Ἄν πλησίον τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν ἔθεσε τινὰς χαρακτήρων καὶ ἡθῶν ἀντιστρόφων, τοῦτο, ὡς λέγει καὶ αὐτὸς, ἔκαμε διὰ νὰ παραστήσῃ ἔτι μᾶλλον λαμπρὸν τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς παραβαλλομένης μετὴν δυσειδῆ κακίαν. Καὶ τῷ ὄντι τὰ κακὰ παραδείγματα, ὡς λέγει ὁ περιφημος Γαλάτης Πασχάλιος, ἐπειδὴ εἶναι εἰς τὸν κόσμον πολὺ πλεον κοινὰ παρὰ τὰ καλὰ, πρέπει καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ συνάγωμεν ἀφορμὰς ὠφελείας.

Ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ προτερήματα τοῦ Πλουτάρχου εἶναι καὶ τοῦτο: ὅτι παρατρέχων πολλάκις τὰ περιβόητα πράγματα ὅσα ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ ἐπερίγραψαν, διηγεῖται μὲ περισσοτέραν σπουδὴν τὰς πράξεις τοῦ κατ' ἰδίαν βίου τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὡς ἐπιτηδευότερας εἰς παράστασιν χαρακτήρων καὶ ἡθῶν, παρὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα. Ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀκαριαῖα ἀποτελέσματα τῶν παθῶν, ἐν ᾧ αἱ κατ' ἰδίαν ὁμιλίαι καὶ πράξεις εἶναι συνέχαι τοῦ φυσικοῦ ἡθους, καὶ ἐξ αὐτῶν σχηματίζονται αἱ ἀνθρώπινοι ἔξεις. Πολύκις λόγος ἀνθρώπου ψιλὸς φανερόναι καλῆτερα τὸν χαρακτήρα του παρὰ μέγας ἀριθμὸς πράξεων τῆς δημοσίου ζωῆς του. Ἀλέξανδρος ὁ τύραννος τῶν Φεραίων, ὅστις εὐρεθεὶς εἰς θέαν τραγωδίας συναισθάνθη ἀκούσιον οἶκτον, καὶ εὐγῆκε βιαίως ἀπὸ τοῦ θεάτρον, λέγων: « ἐντρέπομαι νὰ φανῶ δακρύων, » δείχνει ἀκριβέστερα τὴν ἀγριότητα τῆς ψυχῆς του διὰ μόνου τούτου τοῦ λόγου, παρ' ὅσον δύνανται νὰ παρα-

στήσωσιν αὐτὴν αἱ κακουργίαι ὅλαι, ὅσας ἀνιλεῶς ἔπραξε τυραννῶν τοὺς Φεραίους. Ἀφ' οὗ ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ συγγράφειν ἱστορίαν εὐφημίσθη πάντοτε ὡς ἄριστος, εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι εἰς τοὺς ἀκολούθους αἰῶνας κἀνένας ἱστορικός δὲν τὸν ἐμιμήθη.

Θαυμαστὸν πρὸς τούτοις καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας τοῦ φιλοσόφου τούτου ἱστορικοῦ· ποτὲ δὲν κολακεύει τοὺς ἥρωάς του· ἐὰν ἀπὸ τὰς νίκας παραφερόμενοι ὑπερπηδήσωσι τὰ ὅρια τῆς μετριότητος, τῆς δικαιοσύνης, καὶ ζητήσουν νὰ καταδουλώσωσι τὰ ἀπ' αὐτοὺς κυβερνώμενα ἔθνη, ἐὰν παύσουν νὰ ἔχωσι κύριον σκοπὸν τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ πρὸς τὴν δόξαν βαδίζοντες, μεταχειρισθῶσιν ἄλλην παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, τότε ἀφειδῶς τοὺς καταδικάζει, καὶ μέμφεται τὰς κακίας των, ὅσον εἰλικρινῶς ἐγκωμιάσει τὰς ἀρετάς των. Ἐνα μόνον μεταξὺ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν βλέπομεν, ὅτι διέφυγε τὴν ἀκριβῆ τοῦ συγγραφέως μας κρίσιν· αὐτὸς εἶναι ὁ Περικλῆς, τοῦ ὁποίου τὰ ἔξοχα προτερήματα, αἱ ἐπιτυχίαι, καὶ ἡ φήμη φαίνεται νὰ ἐθάμβωσαν τὸν Πλούταρχον εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ μὴ παρατηρήσῃ τὰ οὐσιώδη πταίσματα, ὅσα ὁ μέγας ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἔκαμε κυβερνῶν τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἐὰν ἐξαιρέσης τοῦτο, καὶ ὀλίγα τινὰ μνημονικὰ ἀμαρτήματα τοῦ Πλουτάρχου, παντοῦ θέλεις τὸν εὖρει φιλαλήβη καὶ δίκαιον, καὶ μάλιστα εἰς τὰς συγκρίσεις, τὰς ὁποίας κάμνει τῶν μεγάλων ἀνδρῶν· εἰς ταύτας, ἂν οἱ Ἕλληνες φαίνονται πολ- λάκις νὰ ὑπερτεροῦν τοὺς Ῥωμαίους, πολλαχοῦ πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἔχουσιν ὑπεροχὴν ὀφθαλμοφανῇ. Τοῦτο βλέπομεν ἰδιαι- τέρως εἰς τὰς συγκρίσεις Σόλωνος καὶ Ποπλικόλα, Πελοπίδου καὶ Μαρκελλοῦ, Φιλοποίμενος καὶ Φλαμινίου καὶ πολλῶν

ἄλλων. Ποία ἄλλη ἰσχυροτέρα ἀπόδειξις τῆς μετριότητος αὐτοῦ καὶ ἐπιεικείας παρὰ οἱ βίοι τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος; Ἐάν, συγκρίνων αὐτοὺς κατὰ τὴν τέχνην τοῦ λέγειν ἔδιδε τὴν προτίμησιν εἰς τὸν Ἕλληνα ῥήτορα, ἤθελε κἀνεῖς τὸν μεμφθῆ; Ἄλλ' ἀπέχει νὰ τοὺς παραβάλλῃ κατὰ ταύτην τὴν ὁμοιότητα, λέγων ὅτι ἡ σύγκρισις εἶναι πολλὰ δύσκολος, καὶ ἐκ τούτου δίδει ἀφορμὴν νὰ κρίνωμεν, ὅτι ἐνόμιζε τὸν Κικέρωνα ἴσον μὲ τὸν Δημοσθένη εἰς τῶν λόγων τὴν δύναμιν.

Ἡ ἀπόστασις τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων, καθ' οὓς ἤκμασαν οἱ παραβαλλόμενοι ἄνδρες, ὅχι μόνον δὲν καταστήναι τὸ σύγγραμμά του ἀλλόκοτον, ὡς φρονεῖ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Ἀββὰς Σαλιέρος· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας καὶ τοῦτο κάμνει πολυτιμώτερον, καὶ τὸν συγγραφέα πλέον ἐπαινετὸν, ὅτι εἰς καιροὺς καὶ τόπους τόσον ἀφισταμένους ἐδυνήθη νὰ ἐκλέξῃ ἄνδρας μὲ αἰσθαντικὰς ὁμοιότητας, καὶ ἐξηκρίβωσε τόσον ἔντεχνα καὶ ὀρθὰ τοὺς ἠθικοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς πράξεις κατὰ τὰς ὁποίας ἐκεῖνοι διαφέρουν ἢ ὁμοιάζουσιν. Ὅθεν αἱ συγκρίσεις αὐταὶ θεωροῦνται δικαίως ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλοκάλους ὡς ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων μερῶν τοῦ συγγράμματος τούτου. Κατὰ δυστυχίαν μᾶς λείπουν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Καμίλλου, τοῦ Πύρρου καὶ τοῦ Μαρίου, τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Κάτωνος, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Καίσαρος· Τινὲς τῶν νεωτέρων ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἀναπληρώσωσι τὰς ἐλλείψεις αὐτάς, ἀλλ' ὅχι χωρὶς νὰ ὁμολογήσουν πόσον ἦτον δύσκολον τὸ νὰ ἀντιπαλαίσωσι πρὸς συγγραφεῖς τοιοῦτον, ὁποῖος εἶναι ὁ Πλούταρχος.

Ὁ πανδαμάτωρ καιρὸς ἠφάνισεν ὅχι μόνον τὰς εἰρημένους τέσσαρας συγκρίσεις τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παραλλήλους βίους του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ βίος τοῦ

(TOM: A)

B

Ἀριστομένους, στρατηγοῦ τῶν Μεσσηνίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ὁ τοῦ Θηβαίου Ἐπαμινώνδου. Τούτων τῶν δύο βίων ἡ φθορὰ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας ὡς ἀπαραμύθητος στέρησις, διότι ὁ πρῶτος περιεῖχε βέβαια πολλὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας πράγματα ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς, καὶ ὁ δεύτερος τὴν ζωὴν τοῦ παραδόξου ἐκείνου καὶ μεγαλοπράγμονος ἀνδρὸς, ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἄνδρα δὲν ἐγέννησε πλέον ἢ Ἕλλας· καὶ ἤθελεν ἦσθαι πρᾶγμα θαυμασιώτατον ὁ ἀκηλίδωτος ἐκεῖνος βίος γραμμένος ἀπὸ κάλαμον Φιλοσύφου ἱστορικοῦ, τὸν ὅποιον εἰς τοιαύτην λαμπρὰν συγγραφὴν ἐνέπνεε βέβαια ὅχι μόνον τῆς ἀρετῆς ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος ὁ ζήλος.» Καὶ τὸ μὲν πραγματικὸν μέρος τῶν παραλλήλων βίων, φίλτατε ἀναγνώστα, εἶναι, ὡς ἀνωτέρω διελήφθη, ἄμεμπτον καὶ μεστὸν διαφόρου χρηστομαθίας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ σοφοῦ καὶ κριτικωτάτου Πατριάρχου Φωτίου. (α) Ἄν δὲ μὲ τὰ πραγματικὰ προτερήματα ἦσαν εἰς τὸν Πλούταρχον ἐνωμέναι πάντοτε καὶ αἱ λεκτικαὶ ἀρεταὶ, δὲν ἤθελεν ἦσθαι φιλόσοφος ἄλλος οὐδὲ ἱστοριογράφος ἀνώτερος ἀπ' αὐτόν. Ἀλλὰ κατὰ δυστυρίαν το λεκτικόν του εἶναι ἀνώμαλον, καὶ ἐνίοτε ἀσυνάρτητον, διὰ τὸ μάκρος τῶν περιόδων. Τοῦτο προῆλθε λέγουσι, διότι ἔγραφεν εἰς καιρὸν, ὅταν ἡ γλῶσσα παρακμάζουσα ἐπαύσε νὰ ἔχῃ τὴν καθαρότητα ἐκείνην, καὶ τὴν φραστικὴν ἀκρίβειαν, καὶ τὴν χάριν, ὅποιαν εἶχεν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους. Ἄλλοι προσθέτουσιν ὡς δευτέραν αἰτίαν τὸ μέγα μνημονικὸν καὶ τὴν πολυμαθειάν του, διότι ἀναφέρων συνεχῶς ἐννοίας διαφόρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὅσους

(α) κώδ. σημ.

ἀνέγνωσε, τὰς ἐκθέτει πολλάκις μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν τῶν λέξεων σύνθεσιν, ὁποῖαν ἕκαστος τῶν συγγραφέων ἐκείνων μετεχειρίσθη εἰς ἑκφρασιν τῶν ἐννοιῶν του. Καὶ τοῦτο κάμνει νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν συγκλωσμένοι χαρακτῆρες λόγου διάφοροι, καὶ ν' ἀποτελῇται τοιοῦτοτρόπως ἀνωμαλία ὕφους, ἥτις ἂν καὶ δὲν ἦναι πανταχοῦ ἄμεμπτος, περιέχει ὅμως εὐφράδειαν ἱκανὴν νὰ γοητεύῃ τὸν ἀναγνώστην· ἐπαινεῖται δὲ ὁ Πλούταρχος, ὅτι δὲν ἐπιτηδεύθη νὰ μιμηθῇ ἰδιαιτέρως κανένα δόκιμον συγγραφέα, ἀλλὰ μετεχειρίσθη φράσιν, ὁποῖαν ἐσυγχώρει τῆς γλώσσης ἢ τότε κατὰστασις, καὶ ἐπροσκολήθη ὅλως διόλου εἰς τὸπραγματικόν.

Τῶν ἤδη εἰς δύο τμήματα ἐκδιδομένων ὀκτὼ παραλλήλων βίων τὴν μετάφρασιν ἕκαστα ἀπὸ τὸ κείμενον τῆς ἐν Παρισίοις γενομένης ἐκδόσεως κατὰ τὸ 1809 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, προτιμήσας αὐτὴν ὅχι μόνον ὡς τελευταίαν, ἀλλ' ὡς περιέχουσαν καὶ διορθώσεις ἀξιολογωτέρας καὶ περισσοτέρας παρ' ὅσας ἔχει ἡ περίφημος ἐκδοσις τοῦ Πρίσκιου. Ἀλλὰ μ' ὅλας ταύτας τὰς διορθώσεις, μ' ὅλα τὰ βοηθήματα ὅσα ἡῶρα εἰς τὰς ἐξηγητικὰς εἰκασίας τῶν σοφῶν ἐκδοτῶν καὶ εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς μεταφράσεις τοῦ Πλουτάρχου τὰς καλητέρας, πάλιν μένουσι μέρη τινὰ τοῦ κειμένου σκοτεινὰ καὶ ἀμφισβλλόμενα διὰ τὴν πολλοῦ ἀπαντωμένην ἀνωμαλίαν τῆς φράσεως. Εἰς τὰ τοιαῦτα ἀκολουθήσας τὰς πιθανωτέρας γνώμας τῶν σοφῶν χωρὶς νὰ τολμήσω σχεδὸν τίποτε ἐξ ἰδίων μου, ἐλπίζω ὅτι θέλουν μὲ κρίνει συγγνώμης ἄξιον κατὰ τοῦτο οἱ ἀναγνώσται, παραβάλλοντες τὴν μετάφρασιν μὲ τὸ ἄντικρυ αὐτῆς Ἑλληνικὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον εἶναι μετατυπωμένον ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ῥηθεῖσαν Παρισινήν ἐκδοσιν.

Τὸ λεκτικὸν τοῦ Πλουτάρχου, ἂν καὶ ἀνώμαλον ἐνίοτε, ὡς εἶπον, καὶ ἀσυνάρτητον, ἔχει τι σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπές, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησα, ὅσον δυνατόν, νὰ φυλάξω εἰς τὴν μετάφρασιν· ἀλλέως ἤθελα ἐξευτελίσαι τὴν εὐγένειαν τῶν νοημάτων, καὶ ἤθελεν ἦσθαι αὐτόχρημα ματαιοπονία νὰ δώσω εἰς τὸ κοινὸν τοιοῦτου συγγραφέως μετάφρασιν, μὴ διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς συνήθως γινόμενας εἰς τὰ σχολεῖα ἐξηγήσεις τῶν μειρακλίων. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι αἱ μεταφράσεις γινόμεναι πρὸς χάριν τῶν κοινῶν, ἀπαιτοῦν καὶ κοινὸν χαρακτῆρα λόγου. Ἀλλ' ὁ κοινὸς αὐτὸς χαρακτῆρ ἔχει ὅρια, τὰ ὁποῖα ἡ σεμνότης, τῆς ὕλης τὰ κάμνει πολλάκις πολὺ στενά. Οἱ ἄκροι χυδαῖσμός ἐἰς βιβλίον ὑψηλοῦ ὕψους εἶναι παντάπασιν ἀνάρμοστοι· αἱ παρακλεισμέναι περίοδοι τὸ ἀσχημίζουσιν, καὶ αἱ πρὸς σαφήνειαν παραφράσεις τῶν πολλῶν συχνὰ ἀπαντωμένων δεινῶν καὶ συντόμων νοημάτων τοῦ συγγραφέως ἤθελον δώσει εἰς τὴν μετάφρασιν ἀηδὲς καὶ ἀνυπόφορον μάκρος. Ἀλλὰ τοιούτων σπουδαίων βιβλίων μεταφράσεις δὲν γίνονται εἰς χάριν ὅλων τῶν κοινῶν ἐν γένει καὶ τῶν τυχόντων ἀναγνωστῶν· ἐκεῖνοι, καὶ ἂν τοὺς δώσῃς τὸν Πλουτάρχον μεταφρασμένον εἰς τὸ ὕψος τοῦ χρονογράφου, πάλιν ὀλίγην ἡδονὴν θέλουν εὔρει. Ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς τάξεως ἐκείνων τῶν ἀναγνωστῶν, ὅσοι ἔχοντες ἔξιν καὶ ἔφασιν εἰς σπουδαῖα βιβλία, ἀναγινώσκουν ὄχι μόνον διὰ νὰ περάσωσιν ἀπλῶς τὸν καιρὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ ν' αὐξήσουσιν τὰς γνώσεις των, καὶ νὰ διορθώσουν τὴν ἔμφυτον εἰς τὰς ψυχὰς των αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Οἱ τοιοῦτοι συλλογίζόμενοι τὴν δεινότητα καὶ περιπλοκὴν τοῦ κειμένου, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ, θέλουσι συγχωρήσει τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς μεταφράσεως, ὅσα ἀπαιτοῦν ὀλίγον τι πλειο-

τέραν παρὰ τὴν συνήθως διδομένην προσοχὴν εἰς τὰς ἀναγνώσεις· καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι πολλὰ. Τελευταῖον ἐκπληρῶν κατὰ δύναμιν τὸ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς χρέος μου, προσφέρω πόνημα, τὸ ὅποῖον νομίζω κοινωφελές, ἀλλὰ δὲν τὸ προσφέρω ὡς ἀναμάρτητον. εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι μετ' ὀλίγον ἄλλοι καταγινόμενοι εἰς τὰ τοιαῦτα, θέλουν σφάλει ὀλιγώτερον, καὶ ἀπ' ἐκείνους ἀκολούθως ἄλλοι θέλουν φανῇ εὐτυχέστεροι. Καὶ τοιουτοτρόπως ἡ κοινὴ παιδεία μας μέλλει νὰ πρυθαίνῃ ἀδικοκώπως, ἕως οὗ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸν βαθμὸν ἐκείνον, ὅπου ἔφθασαν τῆς Εὐρώπης τὰ ἔθνη.

Θεωρῶν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω τὰς ἐποχάς, καθ' ἃς ἤκμασαν οἱ ἱστορούμενοι ἄνδρες, ἔθεσα ἐπὶ κεφαλῇς ἐκάστου βίου, κατὰ μίμησιν τοῦ Γαλάτου Ρικάρδου δύο διαφόρους χρονολογίας· ἡ μία εἶναι τοῦ Δακιέρου, ἡ ἄλλη τῶν νέων σοφωτάτων ἐκδοτῶν (α) τῆς παρὰ τοῦ Ἀμιότου Γαλατικῆς μεταφράσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλούταρχου. Ἀλλὰ ποία τῶν δύο εἶναι ὀρθότερα, τοῦτο δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος ν' ἀποφασίσῃ καὶ νῆς, ἀπ' οὗ ὁ Πλούταρχος αὐτὸς παρπονεῖται, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν του οἱ χρονολογικοὶ πίνακες δὲν εἶχον ἀκρίβειαν.

Ὁ Πλούταρχος καὶ εἰς τοὺς παραλλήλους βίους, ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα συγγράμματά του, συνειθίζει νὰ ἀναφέρῃ στίχους ἀπὸ διαφόρους ποιητὰς· τούτους, ὅπου ἀπαντῶνται, ἐπεμελήθη νὰ τοὺς μεταφράσω διὰ στίχων ἱσοκαταλήκτων ὅποιοι συνειθίζονται εἰς τὴν γλῶσσάν μας τῶρ, νομίζων ἀδικίαν τὸ νὰ ἀφαιρέσω τοιαύτην κομψότητα τοῦ συγγράμματος,

(α) Κλαυδίου, Βροτιέρου καὶ Βαβυλίου.

τὴν ὁποίαν καὶ οἱ ξένοι μεταφρασταὶ διεφύλαξαν καθεὶς εἰς τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν. Ἐπροσπάθησα δὲ τὸ καταδύναμιν νὰ μὴ μακρυνθῶ ἀπὸ τὸ νόημα εἰς χάριν τοῦ ὁμοιοκαταληκτοῦ.

Διὰ νὰ μὴν αὐξήσω τοῦ βιβλίου τὸν ὄγκον, παρέλειψα τὰς ὄχι πολὺ ἀναγκαίας γραμματικὰς εἰς τὸ κείμενον σημειώσεις, καὶ ἐπρόσθεσα ὅσας ἔκρινα χρησίμους πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐμπεριεχομένης εἰς τοὺς βίους ἀρχαιολογίας, καὶ πολλῶν μερῶν ἀπαιτουμένων σαφηνίσιν, ἐρανισθεὶς τὰς περισσοτέρας ἀπὸ παλαιούς ἐνδόξους συγγραφεῖς. Ἐπρόσθεσα καὶ πολλὰς παρατηρήσεις τοῦ Ρικάρδου, καὶ τῶν τελευταίων ἐκδοτῶν τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀμιότου· ἐπῆρα ὀλίγας τινὰς καὶ ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἐν Παρισίαις ἔκδοσιν τοῦ Πλουτάρχου. Καὶ τοιοῦτοτρόπως μελετῶ σὺν Θεῷ νὰ ἐξακολουθήσω καὶ τῶν ἐπιλοίπων τριανταοκτὼ παραλλήλων βίων τὴν μετάφρασιν, ἐὰν οἱ ἤδη ἐκδιδόμενοι ὁκτῶ, ὡς οἱ ἐν εἴδει δοκιμίου προσκεδομένοι δύο, Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος, δὲν ἀποδοκιμασθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἐραστὰς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας.

ΠΕΡΙ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ,

*Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις τελευταίαν ἔκδοσιν τῶν
Παραλλήλων Βίων.*

ΠΑΤΡΙΣ τοῦ Πλουτάρχου ἦτο μία ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας, ἡ Χαιρώνεια, ὅπου ὁ Μακεδὼν Φίλιππος ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς Κορινθίους, καὶ κατεστάθη κύριος τῆς Ἑλλάδος. Αὕτῃ τῇ πόλιν τὴν σήμερον εἶναι ἐρμωμένη σχεδὸν καὶ ὀνομάζεται Κάπραινα. Ἦκμαζε δὲ ὁ Πλούταρχος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Σουΐδας θέτει τὴν γέννησιν αὐτοῦ εἰς τὸ πεντηκοστὸν, καὶ τὸν θάνατον εἰς τὸ ἑκατὸν εἰκοστὸν ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ. Τὸ γένος τοῦ ἦτον ἔντιμον· ὁ πρόπαππὸς τοῦ ὀνομάζετο Νίκαρχος, ὁ πάππος τοῦ Λαμπρίας· εἶχεν ἀδελφοὺς δύο, Λαμπρίαν καὶ Τίμωνα, καὶ ἀνεψιὸν, τὸν φιλόσοφον Σέξτον, ὅστις ἐχρημάτισε διδάσκαλος Μάρκου Αντωνίου τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ σύζυγος τοῦ Πλουτάρχου ὀνομάζετο Τιμοξένα, γυνὴ ἀξία καὶ συνοικῇ μὲ τοιοῦτον φιλόσοφον, ἐπειδὴ, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὸς (1), ἦτον ἐλευθέρα ἀπὸ πᾶσαν δεισιδαιμονίαν. Τοῦ εὐτυχοῦς ἀνδρογύνου τούτου τέκνα ἐγεννήθησαν, ὁμώνυμος τῆς μητρὸς θυγάτηρ, Τιμοξένα, ὁμώνυμος τοῦ πατρὸς

(1) Παραμυθ. πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα.

υἱός, Πλούταρχος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Αὐτόβουλος καὶ Χάρων, καὶ Λαμπρίας, κατὰ τὸν Σουῖδαν.

Ὁ Πλούταρχος ἐχρημάτισε μαθητὴς περιφήμου, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, διδασκάλου, τοῦ Ἀμμωνίου. Ἀλλ' ἡ ὠφέλεια, ὅσῃν ἔλαβεν ἀπ' ἐκεῖνον εἶναι ἴσως πολλὰ ὀλίγη παραβαλλομένη πρὸς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ὠφελήθη· καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ συγγράμματά του. Ἄπειρον, νὰ εἶπω οὕτως, εἶναι τὸ πλῆθος ὧν εἰς αὐτὰ ἀναφέρει παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων μαρτυρίας. Τοῦτο ὅμως δὲν ἤθελεν ὑποθέσει παρὰ μόνην πολυμαθειαν, τὴν ὁποίαν εὐκολα δύναται ν' ἀποκτήσῃ, ὅστις καταγίνεται εἰς συνεχῇ βιβλίων ἀνάγνωσιν. Ὅ,τι ἐξαιρέτως χαρακτηρίζει τὸν Πλούταρχον, καὶ συνήργησεν εἰς τὸ νὰ ἀθανάτισῃ τὴν μνήμην του, εἶναι ἡ φρόνιμος χρῆσις τῆς πολυμαθείας. Τὰ ἄνθη περιέρονται, ὡς αἱ μέλισσαι καὶ οἱ σφήκες· ἀλλ' εἰς μόνας τὰς μελίσσας ἐδόθη ἡ κατασκευὴ τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος. Ὅσον εἶναι πρᾶγμα κοινὸν ἡ φιλαναγνωστία, τόσον εἶναι σπάνιοι οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιστήμην ν' ἀπανθίζωσιν ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις των ὅ,τι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ταύτην τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ λύχνος τῆς φιλοσοφίας, τὴν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς ὁ φιλόσοφος Πλούταρχος. Ὅτι ἦτον καὶ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν φιλόσοφος, τὸ μαρτυροῦν καὶ πάλιν ἱκανῶς τὰ σοφά του συγγράμματα, ἱκανῶς ἡ ζωὴ του ὅλη, ἣτις ἂν δὲν ἦτον ἀληθῶς ἀξία φιλοσόφου, δὲν ἤθελε δοξασθῇ μὲ δεκαεπτὰ ἑκατονταετηρίδων ἀδιάκοπον ἔντιμον μνήμην, σπαρμένην εἰς παντὸς ἔθνους ἀνθρώπους, ὅσοι σέβονται τὴν εὐεργέτιδα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φιλοσοφίαν.

Ὁ Πλούταρχος ὑπῆγε πολλάκις εἰς τὴν βασιλεύουσαν Ῥώμην, καὶ τέλος ἐπέρασε τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς αὐτὴν, ἐξαίρετως ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος καὶ διὰ τὴν σοφίαν καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν του ἀπὸ τοὺς ἐνδοξότερους ἄνδρας τῆς πόλεως ἐκείνης, οἱ ὁποῖοι συνηθροίζοντο πολλάκις νὰ ἀκροάζωνται τὰς σοφὰς αὐτοῦ ὁμιλίας. Τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας τῶν Ῥωμαίων ἐφθασεν εἰς τόνσον, ὥστε ὁ Ῥούστικος, ἀνὴρ ἐνδοξος, εὐρισκόμενος εἰς ἀκρόασιν τοῦ Πλουτάρχου, ἐπρόσμεινε τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, διὰ ν' ἀνοίξῃ ἐπιστολὴν ἀναγκαίαν τοῦ Καίσαρος, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει εἰς αὐτὸν τῆς ἀκροάσεως τὸν καιρὸν. Αὐτὸς ὁ Καῖσαρ Τραϊανὸς ἐσεβάσθη τὴν ἀρετὴν τοῦ Πλουτάρχου, καὶ, ὡς λέγει ὁ Σουΐδας, τὸν ἐτίμησε μὲ ὑπατικὸν ἀξίωμα, προστάξας τῆς Ἡλυρίας τοὺς ἄρχοντας νὰ μὴ πράττωσι τίποτε χωρὶς τῆς γνώμης τοῦ Πλουτάρχου. Γνώμη πολλῶν εἶναι ὅτι ὁ Πλούταρχος ἐχρημάτισε καὶ διδάσκαλος τοῦ μετὰ τὸν Τραϊανὸν βασιλεύσαντος Ἀδριανοῦ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ.

Ὁ Θεσεὺς κατὰ τὸν Δακιέρον ἤκμασεν ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 2720, περίπου 1228 πρὸ Χριστοῦ, 454 πρὸ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀλυμπιάδων, 478 πρὸ κτίσεως Ῥώμης.

Οἱ νέοι ἐκδίδεται τῆς παρὰ τοῦ Ἀμμιότου Γαλλικῆς μεταφράσεως τῶν Πλουταρχείων συγγραμμάτων περικλείουν τὸν βίον τοῦ Θεσεῦς ἀπὸ ἔτους 2249, ἕως 1199 πρὸ Χριστοῦ, 423 πρὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος.

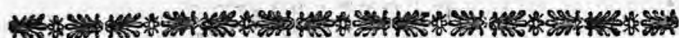
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,

Η
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

ΘΗΣΕΥΣ.

ΩΣΠΕΡ ἐν ταῖς γεωγραφίαις, ὧ Σόσσιε Σενεκίων, οἱ ἱστορικοὶ τὰ διαφεύγοντα τὴν γνῶσιν αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῶν πινάκων πιεζοῦντες, αἰτίας παραγράφουσιν, ὅτι «Τὰ δ' ἐπέκεινα, θῖνες ἄνδρσι καὶ θηριώδεϊς, ἢ πηλὸς αἰδνῆς, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός», οὕτως ἐμοί, περὶ τῶν βίων τῶν παραλλήλων συγγραφὴν, τὸν ἐφικτὸν εἰκότι λόγῳ καὶ βάσιμον ἱστορίαν πραγμάτων ἐχομένην χρόνον διελθόντι, περὶ τῶν ἀνωτέρω καλῶς εἶχεν εἰπεῖν, «Τὰ δ' ἐπέκεινα, τερατώδη καὶ τραγικά, ποιηταὶ καὶ μυθυγράφοι νέμονται, καὶ οὐκέτ' ἔχει πίστιν οὐδὲ σαφένειαν». Ἐπεὶ δὲ, τὸν περὶ Δουκουργοῦ τοῦ νομοθέτου, καὶ Νουμᾶ τοῦ βασιλέως λόγον ἰκδόντες, ἐδοκοῦμεν οὐκ ἂν ἀλόγως τῷ Ῥωμύλῳ προσαναβῆναι,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,
Η
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ.

ΘΗΣΕΥΣ. (Ι)

ΚΑΘΩΣ εἰς τὰς γεωγραφίας (2) ὡς Σόσσιε Σενεκίων, (3)
ὅσα ἀγνοοῦν οἱ ἱστορικοὶ, θλίβοντες αὐτὰ εἰς τὰς ἄκρας τῶν
πινάκων, αἰτίας σημειοῦν οὗτι « Τὰ παρέκει τούτων ἔρη-
μοι ἀμυώδεις καὶ ἄνδρσι κατοικημένοι ἀπὸ θηρία, ἢ πηλὸς
μελανὸς, ἢ Σκυθία ἀκατοίκητος διὰ τὸ κρύον, ἢ πέλαγος
παγωμένον ». Ὁμοίως καὶ ἐγὼ εἰς τῶν παραλλήλων βίων τὴν
συγγραφὴν, ἀφ' οὗ τοὺς δεκτικὸς πιθανολογίας χρόνους καὶ
βάσιν δίδοντας εἰς ἱστορίαν πραγμάτων ἀληθινῶν διέτρεξα,
καλὸν ἦτον περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων νὰ εἶπω, « Τὰ δὲ παρέκει
τούτων τερατώδη πλάσματα ποιεῖται καὶ μυθογράφοι κατοι-
κοῦν, καὶ δὲν ἔχουν πλέον τίποτε βέβαιον οὐδὲ ἀξιόπιστον ».
Ἀλλ' ἐκδῶσαντες τὸ περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καὶ Νου-

πλησίον τῶν χρόνων αὐτοῦ τῇ ἱστορίᾳ γεγονότες. Σκο-
ποῦντι δέ μοι,

Τοιῷδε φωτί,

κατ' Αἰσχύλον,

τίς ευμήςεται;

Τίν' ἀντιτάξω τῷδε; τίς φερέγγυος;

ἐφαίνετο τὸν τῶν καλῶν καὶ αἰδιύμων οἰκιστὴν Ἀθηνῶν ἀντι-
στῆσαι καὶ παραβαλεῖν τῷ πατρὶ τῆς ἀνικητοῦ καὶ μεγαλοδό-
ξου Ῥώμης. Εἴη μὲν οὖν ἡμῖν ἐκκαθαίρομενον λόγῳ τὸ μυθῶδες
ὑπακοῦσαι καὶ λαβεῖν ἱστορίας ὅψιν ὅπου δ' ἂν αὐθαδῶς τοῦ
πιθανοῦ περιφρονῇ, καὶ μὴ δέχεται τὴν πρὸς τὸ εἰκὸς μίξιν, εὐ-
γνωμόνων ἀκροατῶν δεησόμεθα, καὶ πρῶως τὴν ἀρχαιολογίαν
προσδεχομένων.

Β. Ἐδόκει δ' οὖν ὁ Θησεὺς τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ πολλὰς ἐναρ-
μόττειν ὁμοιότητας· ἄμφω μὲν γὰρ ἀνεγγύω καὶ σκοτίῳ γενό-
μενοι, δόξαν ἔσχον ἐκ Θεῶν γεγονέναι·

Ἄμφω δ' αἰχμητὰ· τότε δὴ καὶ ἴδμεν ἅπαντες,

καὶ μετὰ τοῦ δυνατοῦ τὸ συνετὸν ἔχοντες. Πόλεων δὲ τῶν ἐπι-
φανεστάτων, ὁ μὲν ἔκτισε τὴν Ῥώμην, ὁ δὲ συνώκισε τὰς Ἀθή-
νας. Ἀρπαγὴ δὲ γυναικῶν ἐκατέρῳ πρόσσεστιν. Οὐδέτερος δὲ
δυστυχίαν περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ νέμεσιν ἐγγενῇ διέφυγεν· ἀλλὰ
καὶ τελευτῶντες ἀμφοτέροι λέγονται τοῖς ἑαυτῶν προσκροῦσαι
πολίταις, εἴ τι τῶν ἥκιστα τραγικῶς εἰρῆσθαι δοκούντων ὀφε-
λός ἐστι πρὸς ἀλήθειαν.

Γ. Θησεῶς τὸ μὲν πατρώον γένος εἰς Ἐρεχθέα καὶ τοὺς
πρώτους αὐτόχθονας ἀνήκει· τῷ δὲ μητρώῳ Πελοπίδης ἦν.

μᾶ τοῦ βασιλέως σύγγραμμα, ἐστοχάσθημεν ὅτι δὲν ἤθελεν ἦσθαι παράλογον νὰ ἀναβῶμεν (4) καὶ εἰς τὸν Ῥωμύλον, ἀφ' οὗ ἐφθάσαμεν πλησίον τῶν χρόνων αὐτοῦ διὰ τῆς ἱστορίας. Ἐν ᾧ δὲ ἐσυλλογιζόμεν κατὰ τὸν Αἰσχύλον. (α)

Τίς θὰ ἔβγῃ εἰς ἀγῶνα μ' ἄνδρα τόσον θαυμαστόν;

Ποῖόν εἰς τοῦτον ν' ἀντιτάξω; τίς εἶν ὁμοῖος μ' αὐτόν;

μ' ἐφάνη πρέπον ν' ἀντιστήσω καὶ νὰ παραβάλλω τὸν οἰκιστὴν (5) τῆς ὠραίας καὶ περιφήμου πόλεως τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἀνικητοῦ καὶ μεγαλοδόξου Ῥώμης. Εἴθε δὲ τὸ μυθῶδες καθαριζόμενον διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ λάβῃ ἱστορίας εἰκόνα! Ὅπου δὲ τοῦτο αὐθαδῶς περιφρονεῖ τὴν πιθανότητα, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δὲν δέχεται νὰ συγκερασθῇ μὲ ταύτην, ἐκεῖ ἔχομεν χρεῖαν ἀπὸ ἐπιεικεῖς καὶ συγκαταβατικoὺς ἀκροατὰς νὰ δέχωνται μὲ πραότητα τὴν ἀρχαιολογίαν.

Β. Μ' ἐφάνη δὲ ὅτι ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Ῥωμύλος ἔχουσι μεταξὺ τῶν πολλὰς ὁμοιότητας· ἐπειδὴ ὄντες καὶ οἱ δύο τέκνα γάμων ἀποκρύφων καὶ πατέρων ὅχι φανερῶν, ἐφημίσθησαν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἦσαν γεννημένοι. (6)

Ὅτι δὲ ἦσαν καὶ οἱ δύο πολεμιστὰί μεγάλοι,

Εἰς τοῦτο δὲν ἐνδέχεται κανεὶς νὰ ἀμφισβῇ. (6)

Εἶχον δὲ καὶ τὴν δύναμιν ἐνωμένην μὲ τὴν σύνεσιν. Καὶ ἐκ τῶν πόλεων τῶν πλέον ἐπισήμων, ὁ μὲν ἔκτισε τὴν Ῥώμην, ὁ δὲ συγκατοίκησε τὰς Ἀθήνας. Ἀρπαγὴ δὲ γυναικῶν καὶ εἰς τοὺς δύο προσάπτεται· καὶ οὐδ' ὁ εἷς, οὐδ' ὁ ἄλλος δὲν διέφυγε διχονοίας καὶ δυστυχίας οἰκιακᾶς (7). Λέγουσι πρὸς τούτοις ὅτι καὶ οἱ δύο πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἐπρόσκρουσαν εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν συμπολίτας, ἐὰν ἀπὸ τὰ φαινόμενα ὅτι ἰσορήθη-

(α) Ἀπὸ τραγωδίας τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θῆβας στίχ. 473, καὶ 397—398.

(6) Ἐκ τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος Η. στίχ. 281.

Πέλοψ γὰρ οὐ χρημάτων πλήθει μάλλον, ἢ παίδων, μέγιστον ἴσχυσε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βασιλέων, πολλὰς μὲν ἐκδόμενος θυγατέρας τοῖς ἀρίστοις, πολλοὺς δὲ τὰς πόλεσιν υἱοὺς ἐγκατασπεύρας ἄρχοντας ὦνεις γενόμενος Πιτθεὺς ὁ Θησέως πάππος πόλιν μὲν οὐ μεγάλην τὴν Τριζηνίων ὥκησε, δόξαν δὲ μάλιστα πάντων, ὡς ἀνὴρ λόγιος ἐν τοῖς τότε καὶ σοφώτατος, ἔσχεν. Ἦν δὲ τῆς σοφίας ἐκείνης τοιαύτη τις, ὡς ἔοικεν, ἰδέα καὶ δύναμις, οἷα χρησάμενος Ἡσίοδος εὐδοκίμει μάλιστα περὶ τὰς ἐν τοῖς ἔργοις γνωμολογίας. Καὶ μίαν γε τούτων ἐκείνην λέγουσι Πιτθέως εἶναι,

Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω.

Τοῦτο μὲν οὖν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος εἴρηκεν. Ὁ δ' Εὐριπίδης, τὸν Ἰππόλυτον ἀγνοῦ Πιτθέως παῖδευμα προσειπὼν, ἐμφαίνει τὴν περὶ τὸν Πιτθέα δόξαν. Αἰγεὶ δὲ, παίδων δεομένῳ, τὴν Πυθίαν ἀνελεῖν λέγουσι τὸν θρυλούμενον χρησμὸν, διακελευομένην [μὲν] μηδεμιᾷ γυναικὶ συγγενέσθαι, πρὶν ἐλθεῖν εἰς Ἀθήνας· οὐ πάνυ δὲ τοῦτο φράζειν εὐδῆλως δοκοῦσαν ὅθεν εἰς Τροιζῆνα παρελθὼν ἀνεκοινοῦτο Πιτθεὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φωνήν, οὕτως ἔχουσαν.

Ἄσκει τὸν προὔχοντα πόδ', ὃ μέγα φέρτατε λαῶν,

Μὴ λύσῃς, πρὶν δῆμον Ἀθηνῶν εἰσαφικέσθαι.

Ἄ δηλονότι νοήσας ὁ Πιτθεὺς ἔπεισεν αὐτὸν, ἢ διηπάτησε τῇ Αἴθρᾳ συγγενέσθαι. Συνελθὼν δὲ καὶ γνοὺς ἐκεῖνος, ὅτι τῇ Πιτθέως θυγατρὶ συγγέγονε, καὶ κύειν αὐτὴν ὑπονοήσας, ἀπέλιπε ξίφος καὶ πέδιλα, κρύψας ὑπὸ πέτρᾳ μεγάλην, ἐντὸς ἔχουσαν κοιλότητα συμμέτρως ἐμπεριλαμβάνουσαν τὰ κείμενα· φράσας δὲ πρὸς μόνην ἐκείνην, καὶ διακελευσάμενος, ἂν

εαν μὲ ὀλιγώτερον μυθώδη τρόπον δύναται τι νὰ νομισθῇ ὡς ἀληθεῖα.

Γ. Τοῦ Θησέως τὸ μὲν πατρικὸν γένος ἀναβαίνει εἰς τὸν Ἐρεχθεά (8) καὶ εἰς τοὺς πρώτους αὐτόχthonas τῶν Ἀθηνῶν· ἀπὸ δὲ τὴν μητέρα ἦτον ἔγγονος τοῦ Πέλοπος (9), ὅστις ὄχι τόσον διὰ τὰ πλούτη του, ὅσον διὰ τὰ πολλά του τέκνα ἀπέκτησε μεγαλωτάτην ἰσχὺν μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Πελοποννήσου· διότι καὶ πολλὰς θυγατέρας ἐνύμφευσεν μὲ τοὺς πρωτίτους τοῦ τύπου, καὶ πολλοὺς υἱοὺς εἰς τὰς πόλεις ἐγκατέσπειρεν ἄρχοντας. Τούτων εἰς ὧν καὶ ὁ Πιτθεὺς ὁ πάππος τοῦ Θησέως, πόλιν μὲν κατοίκησεν ὄχι μεγάλην τῶν Τροιζηνίων, ἀπὸ ὅλους ὅμως περισσύτερον ἐτιμᾶτο ὡς λόγιος ἀνὴρ (10) μεταξὺ τῶν τότε καὶ σοφώτατος. Ἦτον δὲ ἡ σοφία ἐκείνη τοιούτου, ὡς φαίνεται, εἰδούς καὶ χαρακτηῖρος, ὁποῖον μεταχειρισθεῖς ὁ Ἡσίοδος εὐδοκίμησεν καὶ εὐφημίσθη κατ' ἐξοχὴν διὰ τὰ γνωμικὰ ὅσα περιέχονται εἰς τὰ ἔργα του. Καὶ ἐν τῶν γνωμικῶν ἐκείνων τοῦτο λέγουσιν ὅτι εἶναι τοῦ Πιτθέως.

Ὅπταν φίλον ἄνθρωπον εἰς ἔργον διορίσης,
Τὸν ὠρισμένον του μισθὸν μὴ τὸν ἀργοπορήσης.

Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος. Ὁ δὲ Εὐριπίδης ὀνομάσας τὸν Ἰππόλυτον ἀνάθρεμμα τοῦ ἱεροῦ Πιτθέως, δείχνει τὴν κοινὴν περὶ Πιτθέως ὑπόληψιν. Εἰς δὲ τὸν Αἰγέα χρεῖαν ἔχοντα τέκνων ἡ Πυθία ἔδωκε, λέγουσι, τὸν περιδύητον ἐκεῖνον χρῆσμον, διὰ τοῦ ὁποίου παρηγγέλλε μὲν αὐτὸν νὰ μὴ γνωρίσῃ καμμίαν γυναῖκα πρὶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ δὲν ἐφαίνετο νὰ ἐκφράζῃ τοῦτο πολὺ καθαρά. Ὅθεν ὁ Αἰγεὺς διαβαίνων ἀπὸ τὴν Τροιζῆνα ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν Πιτθέα τὸν χρῆσμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἔλεγεν οὕτως.

Πόδα ἀσκού τὸν προὔχοντα, ὦ Βασιλεῦ, μὴ λύσης,
Πρὶν εἰς τὸν δῆμον Ἀθηνῶν τὰ βήματά σου στήσης.

υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γένηται, καὶ λαβὼν ἀνδρὸς ἡλικίαν, δυνατὸς ἢ τὴν πέτραν ἀναστήσαι καὶ ὑφελεῖν τὰ καταλειφθέντα, πέμπειν πρὸς αὐτὸν ἔχοντα ταῦτα, μηδενὸς εἰδύτος, ἀλλ' ὥς ἔνεστι μάλιστα λανθάνοντα πάντας (ἰσχυρῶς γὰρ ἐδεδοίκει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονούντας· ἦσαν δὲ πεντήκοντα παῖδες ἐκ Πάλλαντος γεγονότες), ἀπήει.

Δ. Τεκούσης δὲ τῆς Αἴθρας υἱόν, οἱ μὲν εὐθὺς ὀνομασθῆναι Θησέα λέγουσι διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θέσιν· οἱ δὲ ὕστερον Ἀθήνησι παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως αὐτόν. Τρεφόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Πιθέως, ἐπιστάτην ἔχειν καὶ παιδαγωγόν, ὄνομα Κοννίδαν, ᾧ μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι μιᾷ πρότερον ἡμέρᾳ τῶν Θησείων κρὶν ἐναγίζουσι, μεμνημένοι καὶ τιμῶντες πολὺ δικαιότερον, ἢ Σιλανίωνα τιμῶσι καὶ Παρράσιον, εἰκόνων Θησεῶς γραφεῖς καὶ πλάστας γενομένους.

Ε. ἔθους δὲ ὄντος ἔτι τότε, τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς, ἀπάρχεσθαι τῷ Θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεύς, καὶ τόπον ἀπ' αὐτοῦ τὴν Θησεῖαν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λεγουσιν· ἐκείρατο δὲ τῆς κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὥσπερ Ὅμηρος ἔφη τοὺς Ἄβαντας· καὶ τοῦτο τῆς κουρᾶς τὸ γένος Θησιῆς ὀνομάσθη δι' ἐκεῖνον. Οἱ δὲ Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὐχ ὑπ' Ἀράων διδασθέντες ὥς ἐνίκι νομίζουσιν, οὐδὲ Μυσοὺς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχιέμαχοι, καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες, ὥς μαρτυρεῖ καὶ Ἀρχιλαχος ἐν τούτοις·

Τὸ ὅποιον νοήσας βέβαια ὁ Πιτθεὺς ἔπεισε τὸν Αἰγέα, ἥ τὸν ἠπάτησε νὰ πλησιάσῃ τὴν Αἴθραν· Ἀφ' οὗ δὲ ἐκεῖνος ἐκατάλαθεν ὅτι μὲ τοῦ Πιτθέως τὴν θυγατέρα συμπαρευρέθη, καὶ ὑπενόησεν αὐτὴν ἔγγυον, ἀφῆκε ξίφος καὶ ὑποδήματα, κρύψας αὐτὰ ὑποκάτω πέτρας μεγάλης, ἥτις εἶχεν ἐντὸς κοιλότητα ἱκανὴν νὰ χωρῇ τὰ θεμένα· ἐκστομήσας δὲ ταῦτα εἰς μόνην ἐκείνην, παρήγγειλεν, ἂν υἱὸς ἀπ' αὐτὸν γένη, καὶ φθάνων εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἦναι δυνατὸς νὰ ἀνασηκώσῃ τὴν πέτραν, καὶ νὰ πάρῃ τὰ ἀφειμένα πράγματα, νὰ τὸν πέμψῃ πρὸς αὐτὸν μ' ἐκεῖνα, χωρὶς νὰ τὸ ἡξέβρῃ κἀνείς, ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατόν κρυφὰ ἀπὸ ὅλους· (ἐπεὶ δὴ πολὺ ἐφοβεῖτο τοὺς Παλλαντίδας, οἱ ὅποιοι ἐπεβούλευον αὐτὸν, καὶ τὸν κατεφρόνουν ὡς ἄτεκνον. Ἦσαν δὲ πενήντα υἱοὶ γεννημένοι ἀπὸ τὸν Πάλλαντα. (11) ταῦτα διατάξας ὁ Αἰγεὺς ἀνεχώρησεν.

Ἡ δὲ Αἴθρα ἐγέννησεν υἱὸν, (12) ὅστις εὐθύς, ὡς λέγουσι τινὲς, ὠνομάσθη Θησεὺς διὰ τὴν θέσιν τοῦ ξίφους καὶ τῶν υποδημάτων, τὰ ὅποια ἐμελλον νὰ γενῶσι γνωρίσματά του. Ἄλλοι δὲ πάλιν εἶναι γνώμης ὅτι ὕστερον εἰς τὰς Ἀθήνας ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, υἱοθετηθεὶς ἀπὸ τὸν Αἰγέα. Ἀνατρεφόμενος δὲ ἀπὸ τὸν Πιτθέα, ἐπιστάτην εἶχε καὶ παιδαγωγὸν ὀνομαζόμενον Κοννίδαν, εἰς τὸν ὅποιον ἕως τὴν σήμερον οἱ Ἀθηναῖοι μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Θησεῦς θυσιάζουσι κριὸν, ἐνθυμούμενοι καὶ τιμῶντες αὐτὸν πολὺ δικαιότερα παρ' ὅσον τιμῶσι τὸν Σιλανίωνα καὶ τὸν Παρράσιον, οὔτινες ἔκαμαν εἰκόνας τοῦ Θησεῦς, καὶ ἀνδριάντας.

Ε. Ἐπεὶ δὲ τότε ἦτον ἀκόμη συνήθεια οἱ μεταβαίνοντες ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν νὰ πηγαίνουν, εἰς Δελφοὺς καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς Θεὸν τὸν Ἀπόλλωνα τὰς ἀπαρχὰς τῆς κόμης των, ἐπῆγε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεὺς, καὶ ὁ τόπος ὅστις ἕως τῆς σήμερον, ὡς λέγουσιν, ὀνομάζεται Θησεῖα, ἀπ' ἐκεῖνον

(ΤΟΜ. Α.)

I

Οὔτοι πολλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται, οὐδὲ θαμειαὶ
 Σφενδόναι, εὖτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγῃ
 Ἐν πεδίῳ. Εἰφέων δὲ πολύστονον ἔσεται ἔργον·
 Ταύτης γάρ κείνοι δαήμενες εἰσὶ μάχης
 Δεσπότηι Εὐβοίας δευρκαλυτοί.....

Ὅπως οὖν μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολε-
 μίοις, ἀπεκείραντο. Τοῦτο δὲ ἀμέλει καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μα-
 κεδόνα ἐννοήσαντα φασὶ προστάξαι τοῖς στρατηγοῖς ξυρεῖν τὰ
 γένεια τῶν Μακεδόνων, ὥς λαβὴν ταύτην ἐν ταῖς μάχαις
 οὔσαν προχειροτάτην.

Γ. Τὸν μὲν οὖν ἄλλον χρόνον ἔκρυπτεν ἡ Αἴθρα τὴν ἀλη-
 θινήν τοῦ Θησέως γένεσιν· ἦν δὲ λόγος ὑπὸ τοῦ Πιτθέως δια-
 δοθεῖς, ὥς ἐκ Ποσειδῶνος τεκνωθεῖη. Ποσειδῶνα γὰρ Τροϊζήνιοι
 σέβουσι διαφερόντως, καὶ Θεὸς οὗτός ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦχος, ὃ
 καὶ καρπῶν ἀπάρχονται, καὶ τρίαῖναν ἐπίσημον ἔχουσι τοῦ νο-
 μίσματος. Ἐπεὶ δὲ μεираκίον ὦν, ἅμα τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ
 διέφαινεν ἀλκὴν καὶ φρόνημα μετὰ νοῦ καὶ συνέσεως βέβαιον,
 οὕτως αὐτὸν ἡ Αἴθρα πρὸς τὴν πέτρην προσαγαγοῦσα, καὶ
 φράσασα περὶ τῆς γενέσεως τᾶληθές, ἐκέλευσεν ὑφελεῖν τὰ
 πατρῶα σύμβολα, καὶ πλεῖν εἰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ τὴν μὲν πέτρην
 ὑπέδου, καὶ ῥαδίως ἀνέωσε, πλεῖν δὲ ἀπέγνω, καίπερ οὔσης
 ἀσφαλείας, καὶ δεομένων τοῦ τε πάππου καὶ τῆς μητρός.
 Χαλεπὸν γὰρ ἦν πεῖζῃ πορεύεσθαι τὴν εἰς Ἀθήνας ὁδόν, οὐδὲν
 μέρος καθαρὸν οὐδὲ ἀκίνδυνον ὑπὸ ληστῶν καὶ κακούργων ἔχου-
 σαν. Ὁ γὰρ δὴ χρόνος ἐκεῖνος ἤνεγκεν ἀνθρώπους, χειρῶν μὲν
 ἔργοις καὶ ποδῶν τάχεσι καὶ σωματῶν ῥώμαις, ὥς ἔοικεν,
 ὑπερφυεῖς καὶ ἀκαμάτους, πρὸς οὐδὲν δὲ τῇ φύσει χρωμένους

ἔλαβε τὸ ὄνομα. Δὲν ἐκούρευεν ὁμῶς τῆς κεφαλῆς παρὰ τὰ ἔμπροσθεν μόνον, καθὼς ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ἔκαμναν οἱ Ἄβαντες (13). Καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς κουρεύσεως Θησεΐς ὠνομάσθη ἐξ αἰτίας ἐκείνου. Οἱ δὲ Ἄβαντες μετεχειρίσθησαν πρῶτοι τοῦτον τὸν τρόπον τῆς κουρᾶς ὅχι διδαχθέντες ἀπὸ τοὺς Ἀραβας ὡς νομίζουσι τινές, οὐδὲ ζηλεύσαντες τοὺς Μυσοὺς, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ ἔμπειροι τῆς ἐγγύθεν μάχης, καὶ περισσότερον παρ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γυμνασμένοι νὰ ὀρμῶσιν εἰς χεῖρας, καὶ νὰ μάχωνται σῶμα πρὸς σῶμα πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀρχίλοχος εἰς τούτους τοὺς στίχους,

Ὅταν τοῦ Ἄρεως φωνὴ τὸν πολέμῳ κινήσῃ,
τόξα ἐκεῖ τὸ μάτισον πολλά δ' ἐν θ' ἀντικρύσαι,
οὐδ' αἱ σφενδόνας εἰν' συχναί· ἀλλὰ τὰ ξίφη μόνα
εἰς τὸ πεδίον συγκροτοῦν πολύδακρυον ἄγωνα·
διότι ταύτης ἔμπειροι τῆς μάχης εἰν' ἐκείνοι,
ὅσους Εὐβοίᾳς κτήτορας ἡ φήμη διακρίνει.

Διὰ νὰ μὴ δίδωσι λοιπὸν ἀπὸ τὰς τρίχας λαβὴν εἰς τοὺς πολεμίους, τὰς ἐκούρευον. Τοῦτο βέβαια καὶ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος νοήσας, ὡς λέγουσιν, ἐπρόσταξε τοὺς στρατηγούς νὰ ξυρήσωσι τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων, διότι αὐτὰ εἶναι λαβὴ εἰς τὰς μάχας προχειροτάτη.

Γ. Ἐν τούτοις πολὺν καιρὸν ἡ Αἴθρα ἔκρυπτε τὴν ἀληθινὴν τοῦ Θησεΐως γένεσιν, καὶ λόγος ἔτρεχε διαδιδόμενος ἀπὸ τὸν Πιτθέα, ὅτι ἡγονιὺς τοῦ Ποσειδῶνος· Ἐπειδὴ οἱ Τροιζήνιοι σέβονται εἰς ἄκρον τὸν Ποσειδῶνα, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ προστάτης τῆς Τροιζήνος Θεός, εἰς τὸν ὅποιον καὶ καρπῶν ἀπαρχὰς προσφέρουσι, καὶ τρίαينαν ἔχουσι χαραγμένην εἰς τὸ νόμισμά των. Ὅταν δὲ ὁ Θησεὺς φθάνων εἰς ἔφηβον ἡλικίαν, ἅμα μὲ τὴν ῥώμην τοῦ σώματος ἔδειχεν ἀνδρείαν ψυχῆς καὶ μεγαλοφροσύνην σταθεράν μὲ νοῦν καὶ σύνεσιν, τότε ἡ Αἴθρα ὑπάγουσα αὐτὸν εἰς τὴν πέτραν, τὸν ἐξεμυστηρεῦθη τῆς γενέσεώς του τὴν

ἐπεικῆς, οὐδὲ ὠφελιμον, ἀλλ' ὕβρει τε χαίροντας ὑπερηφάνῳ, καὶ ἀπολαύοντας τῆς δυνάμεως ὁμότητι καὶ πικρία, καὶ τῷ κρατεῖν, καὶ βιάζεσθαι, καὶ διαφθεῖρειν τὸ παραπίπτον· αἰδῶ δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἴσον καὶ τὸ φιλόανθρωπον (ὡς ἀτολμία τοῦ ἀδικεῖν, καὶ φόβῳ τοῦ ἀδικεῖσθαι, τοὺς πολλοὺς ἐπαυνοῦντας) οὐδὲν οἰομένους προσήκειν τοῖς πλέον ἔχειν δυναμένους. Τούτων Ἡρακλῆς τοὺς μὲν ἐξέκοπτε καὶ ἀνῆρει περιϋίων, αἱ δὲ λανθάνοντες ἐκείνου παριόντος ἐπτησσαν καὶ ἀνεδύοντο, καὶ παρημελοῦντο ταπεινὰ πράττοντες. Ἐπεὶ δὲ Ἡρακλῆς ἐχρήσατο συμφορᾷ, καὶ κτείνας Ἴφιτον, εἰς Λυδῖαν ἀπῆρε, καὶ συχνὸν ἐκεῖ χρόνον ἐδούλευε παρ' Ὀμφάλῃ, δίκην τοῦ φόνου ταύτην ἐπιθεῖς αὐτῷ, τότε τὰ μὲν Λυδῶν πράγματα πολλὴν ἔσχεν εἰρήνην καὶ ἄδειαν· ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις αὐθις ἐξήνθησαν αἱ κακίαι καὶ ἀνεῖρράγησαν, οὐδενὸς πιεζούντος, οὐδὲ κατείργοντος. Ἦν οὖν ὀλέθριος ἡ πορεία τοῖς Ἀθήναζε πεζῇ βαδίζουσιν ἐκ Πελοποννήσου· καὶ τῶν ληστῶν καὶ κακούργων ἐξηγούμενος ἕκαστον ὁ Πιθεύς, ὁποῖος εἶη, καὶ ὁποῖα δρῶν περὶ τοὺς ξένους, ἔπειθε τὸν Θησέα κομίζεσθαι διὰ θαλάττης. Τὸν δὲ πάλαι μὲν, ὡς ἔοικε, λεληθότως διέκαιεν ἡ δόξα τῆς Ἡρακλέους ἀρετῆς, καὶ πλεῖστον ἐκείνου λόγον εἶχε, καὶ προθυμώτατος ἀκροατῆς ἐγίνετο τῶν διηγουμένων ἐκείνου, οἷος εἶη, μάλιστα δὲ τῶν αὐτὸν ἐωρακότων, καὶ πράττοντι καὶ λέγοντι προστετυχηκότων. Τότε δὲ παντάπασιν ἦν φανερὸς πεπονθὼς, ὕπερ ὕστερον χρόνοις πολλοῖς Θεμιστοκλῆς ἔπαθε, καὶ εἶπεν ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐφ' ἂν τὸ Μιλητιάδου τράπαιον· οὕτως ἐκείνῳ τοῦ Ἡρακλέους θαυμάζοντι τὴν ἀρετὴν, καὶ νύκτωρ ὄνειρος ἦσαν αἱ πράξεις, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξῆγεν αὐτὸν ὁ ζῆλος, καὶ ἀνηρέθιζε ταῦτά πράττειν διανοούμενον.

ἀλήθειαν, καὶ τὸν διέταξε νὰ πάρῃ τὰ σύμβολα τοῦ πατρός του, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἀθήνας διὰ θαλάσσης. Ἐκεῖνος δὲ τὴν μὲν πέτραν ὑπεκίνησε καὶ τὴν ἀνέστρεψεν εὐκολα· ἀλλὰ διὰ θαλάσσης νὰ ὑπάγῃ δὲν ἠθέλησεν, ἂν καὶ ἦτον ἀσφάλεια, καὶ τὸν παρεκάλουν καὶ ὁ πάππος καὶ ἡ μήτηρ του· διότι ἦτον ἐπικίνδυνος ἡ διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀθήνας ὁδὸς, μὴ ἔχουσα κἀνὲν μέρος καθαρὸν ἀπὸ ληστὰς καὶ κακούργους· ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἐγέννησεν ἀνθρώπους περὶ τῶν ὁποίων λέγουσιν ὅτι εἰς χειρῶν ἔργα καὶ ποδῶν τάχος καὶ σωματῶν δύναμιν ἦσαν ἀνώτεροι τῆς κοινῆς φύσεως καὶ ἀκάρματοι· δὲν μετεχειρίζοντο δὲ τὰ φυσικὰ αὐτὰ προτερήματα εἰς τίποτε πρέπον οὐδὲ ὠφελίμον, ἀλλ' ἠδονὴν εἶχον τὴν ὑπερήφανον αὐθάδειαν, καὶ ἐχαίροντο τὴν δύναμίν των μὲ θηριώδη σκληρότητα καὶ πικρίαν, κατεξουσιάζοντες τυραννικῶς καὶ βιαίως, καὶ ἐξολοθρεύοντες ὅτι ἐπιπτεν εἰς τὰς χεῖράς των αἰδῶ δὲ καὶ δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα καὶ φιланθρωπίαν, ταῦτα νομίζοντες ὡς ἐπαινούμενα ἀπὸ τοὺς πλειοτέρους ἀνθρώπους δι' ἀτολμίαν τοῦ νὰ ἀδικήσουν, καὶ φόβον μήπως ἀδικηθοῦν, τὰ ἔκρινον ἐκεῖνοι ἀπρεπῇ καὶ ἀνάρμοστα εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὑπερέχωσιν. Ἐκ τούτων ὁ Ἡρακλῆς τοὺς μὲν ἐξωλόθρευσεν εἰς τὰς περιοδείας του, οἱ δὲ λοιποὶ ὅσοι ἀγνοήθησαν ἀπ' αὐτῶν ἐν ᾧ διέβαιναν, ἐφοβοῦντο καὶ ἔφρουγον. καὶ ἐκεῖνος ἀμελοῦσε νὰ τοὺς καταδιώξῃ, βλέπων αὐτοὺς τεταπεινωμένους. Ὅταν δὲ τὸν συνέβη ἡ συμφορὰ νὰ ἀποκτείνῃ τὸν Ἴφιτον (14) καὶ ἀναχωρήσας εἰς Λυδίαν διέτριβεν ἐκεῖ πολὺν καιρὸν πλησίον τῆς Ὀμφάλης, τιμωρίαν τοῦ φόνου ταύτην ἐπιβάλλων εἰς τὸν ἑαυτὸν του, τότε ἡ Λυδία εἶχε πολλὴν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν. Εἰς δὲ τοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος πάλιν ἐξήνθησαν αἱ κακίαι καὶ διεσπάρησαν, ἐπειδὴ δὲν ἦτον κανεὶς νὰ τὰς συστείλῃ, μηδὲ ν' ἀντιταχθῇ κατ' αὐτῶν. Ἦτον λοιπὸν ὀλέθριος ἡ διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον εἰς Ἀθήνας

ἀνειψίων

Z. Ἐτύγχανον δὲ καὶ γένους κοινωνοῦντες, ἐξ ἀνειψίων ὄντες. Αἰθρα μὲν γὰρ ἦν Πιθέως θυγάτηρ· Ἀλκμήνη δὲ Λυσιδίκης· Λυσιδίκη δὲ καὶ Πιθέως, ἀδελφοὶ, γεγονότες ἐξ Ἱπποδαμείας καὶ Πέλοπος. Δεινὸν οὖν ἐποιεῖτο καὶ οὐκ ἀνεκτὸν, ἐκαῖνον μὲν, ἐπὶ τοὺς πανταχοῦ πονηροὺς βαδίζοντα, καθαίρειν γῆν καὶ θάλατταν, αὐτὸν δὲ τοὺς ἐν ποσὶν ἄθλους ἀποδιδράσκειν· τὸν μὲν δόξῃ καὶ λόγῳ πατέρα κατασιγύνων, διὰ θαλάττης φυγῇ κομιζόμενος, τῷ δὲ ὄντι προσφέρων γνωρίσματα, πέδιλα καὶ ξίφος ἀναίμακτον, οὐκ ἔργοις εὐθὺς ἀγαθοῖς καὶ πράξεσι παρέχων ἐμφανῇ χαρακτῆρα τῆς εὐγενείας· τοιοῦτῳ φρονήματι καὶ τοιοῦτοις λογισμοῖς ἐξώρμησεν ὡς ἀδικήσων μὲν οὐδένα, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας βίας ἀμυνόμενος.

H. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ Περιφήτην, ὅπλῳ χρώμενον κορύνη, καὶ διὰ τοῦτο Κορυνήτην ἐπικαλούμενον, ἀπτόμενον αὐτοῦ καὶ κωλύοντα προάγειν, συμβαλὼν ἀπέκτεινεν· ἡσθεῖς δὲ τῇ κορύνῃ, λαβὼν, ὅπλον ἐποίησατο, καὶ διετέλει χρώμενος, ὥσπερ ὁ Ἡρακλῆς τῷ δέρματι τοῦ λέοντος. Ἐκεῖνῳ μὲν οὖν ἐπίδειξις ἦν φορούμενον, ἡλίκου τὸ μέγεθος θηρίου κρατήσκειν· οὗτος δὲ τὴν κορύνην ἐπεδείκνυνεν ἡττημένην μὲν ὑπ' αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀήττητον οὔσαν. Ἐν δ' Ἰσθμῷ Σίννιν τὸν πιτυοκάρπτην, ᾧ τρόπῳ πολλοὺς ἀνῆρει, τούτῳ διέφθειρεν αὐτὸν, οὐ μεμελετηκῶς, οὐδ' εἰθισμένος, ἐπιδείξας δὲ τὴν ἀρετὴν, ὅτι καὶ τέχνης περίεστι καὶ μελέτης ἀπάσης. Ἦν δὲ τῷ Σίννιδι καλλίστη καὶ μεγίστη θυγάτηρ, ὄνομα Περιγούνη. Ταύτην τοῦ πατρὸς ἀνηρημένου φυγοῦσαν ἐζήτει περιῶν ὁ Θησεύς· ἢ δ' εἰς τόπον ἀπελθοῦσα λόχμην ἔχοντα

ὑδοιοπορία, καὶ ὁ Πιτθεὺς παραστήνων ἕνα ἕκαστον τῶν ληστῶν καὶ κακούργων, ὁποῖος ἦτον, καὶ πῶς ἐφέρετο πρὸς τοὺς ξένους, ἐζήτει νὰ πείσῃ τὸν Θησέα νὰ ὑπάγῃ διὰ θαλάσσης. Ἀλλ' αὐτὸς πρὸ πολλοῦ ὡς φαίνεται, διεκαίετο κρυφίως ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἡρακλέους, καὶ τὸν ὑπολήπτετο πολὺ, καὶ προθυμώτατος ἀκροτῆς ἐγίνετο τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἐδιηγοῦντο ὑποῖος ἦτον ἐκεῖνος, μάλιστα δὲ τῶν ὅσοι εἶδον αὐτὸν, καὶ ἔτυχον νὰ γενῶσιν αὐτόπαι τῶν πράξεών του, καὶ αὐτήκοοι τῶν λόγων του. Τότε δὲ παντάπασι φανερὰ καθεῖς τὸν ἑβλεπε πάσχοντα ὅτι ὕστερον ἀπὸ πολλοὺς χρόνους ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπαθε καὶ εἶπεν, ὅτι δὲν ἄφηνεν αὐτὸν νὰ κοιμηθῇ τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου. Τοιοῦτοτρόπως ἐκεῖνος θαυμάζων τοῦ Ἡρακλέους τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν νύκτα ὠνειρεύετο τὰς πράξεις ἐκείνου, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκινεῖτο ἀπὸ εὐγενῆ ζῆλον καὶ ἀνερεθίζετο διανοούμενος νὰ κατορθώσῃ τὰ ὅμοια.

Ζ. Ἔτυχε δὲ νὰ ἔχουν καὶ συγγενικὴν σχέσιν· ἐπειδὴ αἱ μητέρες των ἦσαν ἐξαδέλφαι. Ἡ Αἰθήρα ἦτον κόρη τοῦ Πιτθέως, ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Ἡρακλέους Ἀλκμήνη ἦτον κόρη τῆς Λυσιδίκης· ἡ Λυσιδίκη δὲ καὶ ὁ Πιτθεὺς ἦσαν ἀδελφοὶ γεννημένοι ἀπὸ τὴν Ἰπποδάμειαν καὶ τὸν Πέλοπα. Βαρὺ λοιπὸν τὸν ἐφαινετο καὶ ἀνυπόφορον, ἐκεῖνος μὲν νὰ περιέχεται πανταχοῦ εἰς ζήτησιν τῶν κακούργων, καὶ νὰ καθαρίζει τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, αὐτὸς δὲ τοὺς πρὸ ποδῶν ἀγῶνας νὰ ὑποφεύγῃ· τὸν μὲν κατὰ τὴν κοινὴν φήμην καὶ τὸ νόμα πατέρα καταισχύων, διὰ θαλάσσης ἀναχωρῶν ὡς φυγὰς, εἰς δὲ τὸν ἀληθινὸν προσφέρων σημεῖα γνωρισμοῦ, ὑποδήματα καὶ ξίφος ἀνάιμακτον, ἀντὶ εὐθὺς νὰ δείξῃ διὰ γενναίων ἔργων καὶ πράξεων φανερόν χαρακτῆρα τῆς εὐγενείας. Τοιαύτην ἔχων μεγαλοφροσύνην, καὶ τοιούτους λογισμοὺς, ἐκινῆθη διὰ ξηρᾶς μὲ ἀπόφασιν νὰ μὴν ἀδικήσῃ κανένα, ἀλλὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἐκείνους ὅσοι πρῶτοι ἐπεχειρήσωσιν ἐναντίον του βίαν.

πολλήν, στοιβήν τε πλείστην καὶ ἀσφάραγον, ἀκάκως πάντες καὶ παθικῶς, ὥσπερ αἰσθανομένων, δεομένη, προσήχετο μεθ' ὄρκων, ἂν σώσωσιν αὐτὴν καὶ ἀποκρύψωσι, μηδέποτε λυμανεῖσθαι, μηδὲ καύσειν. Ἀνακαλουμένου δὲ τοῦ Θησέως, καὶ πίστιν διδόντος, ὡς ἐπιμελήσεται καλῶς αὐτῆς, καὶ οὐδὲν ἀδικήσει, προῆλθε· καὶ τῷ μὲν Θησεῖ συγγενομένη, Μελάνιππον ἔτεκε. Δημόνει δὲ τῷ Εὐρύτου τοῦ Οἰχαλιέως ὕστερον συνώκησε, Θησέως δόντες. Ἐκ δὲ Μελανίππου τοῦ Θησέως γενόμενος Ἰωξος, Ὀρύτιω τῆς εἰς Καρίαν ἀποικίας μετέσχε· ὅθεν Ἰωξίδαϊς καὶ Ἰωξίσι πάτριον κατέστη, μήτε ἄκανθαν ἀσφαράγου, μήτε στοιβὴν καίειν, ἀλλὰ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν

Θ. Ἡ δὲ Κρομμυονία σῆς, ἣν Φαῖαν προσωνόμαζον, οὐ φαῦλον ἦν θηρίον, ἀλλὰ μάχιμον καὶ χαλεπὸν κρατηθῆναι. Ταύτην, ὁδοῦ πέραργον, ὡς μὴ δοκοῖη πάντα πρὸς ἀνάγκην ποιεῖν, ὑποστάς ἀνείλε· καὶ ἅμα, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοῖς πονηροῖς ἀμυνόμενον οἰόμενος δεῖν τὸν ἀγαθὸν προσφέρεσθαι, τῶν δὲ θηρίων καὶ προεπιχειροῦντα τοῖς γενναίοις μάχεσθαι καὶ διακινδυνεύειν. Ἕνιοι δὲ φασὶ τὴν Φαῖαν ληστρίδα γενέσθαι γυναιῖκα, φοινικὴν καὶ ἀκόλαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν Κρομμυῶνι, Σὺν δὲ ἐπονομασθεῖσαν διὰ τὸ ἥθος καὶ τὸν βίον, εἴτα ὑπὸ Θησέως ἀποθανεῖν.

Ι. Σκίρωνα δὲ πρὸ τῆς Μεγαρικῆς ἀνείλε, ρίψας κατὰ τῶν πετρῶν, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, ληστεύοντα τοὺς παριόντας, ὡς δ' ἄνιοι λέγουσιν, ὕβρει καὶ τρυφῇ προτείνοντα τῷ πόδε τοῖς

Η. Καὶ πρῶτον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον ὁ ληστής Περιφήτης, ὅστις ὄπλον μετεχειρίζετο κορύνην, καὶ διὰ τοῦτο Κορυνήτης ἐπωνομάζετο, ἐβγήκεν ἄντικρυς αὐτοῦ, καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ προχωρήσῃ. Τοῦτον ὁ Θησεὺς πολεμήσας ἐθανάτωσεν. Ἐνοστιμεύθη δὲ τὴν Κορύνην, καὶ τὴν ἐπῆρε, καὶ κάμνων αὐτὴν ὄπλον του, τὴν μετεχειρίζετο πάντοτε ὡς ὁ Ἡρακλῆς τὸ δέρμα τοῦ λέοντος. Κ' ἐκεῖνος μὲν τοῦτο φορῶν, ἐσήμαινε πόσον μέγαλον θηρίον ἐνίκησεν· αὐτὸς δὲ τὴν Κορύνην βασιτάζων, ἔδειχεν ὅτι τὸ ὄπλον ἐνίκηθη μὲν ἀπ' αὐτὸν, εἰς αὐτὸν δὲ ἦτον ἀνίκητον. Εἰς δὲ τὸν Ἰσθμὸν ἐθανάτωσε Σίννιν τὸν Πιττυκάμπτην (15) μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος μετεχειρίζετο νὰ θανατώνῃ πολλούς· ὅχι ὅτι ὁ Θησεὺς ἦτον γυμνασμένος ἢ συνειθισμένος εἰς τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' ἀπέδειξε τὴν ἀρετὴν ἱκανὴν νὰ νικᾷ πᾶσαν τέχνην καὶ γύμνασιν. Εἶχε δὲ ὁ Σίννις θυγατέρα μεγαλόσωμον καὶ ὠραιότατην, ὄνομα Περιγούνην, ἣ ὅποια καθὼς εἶδε τὸν πατέρα της θανατωμένον, ἔφυγε· καὶ ὁ Θησεὺς περιφερόμενος τὴν ἐζήτει· ἐκείνη δὲ ἦτον εἰς τόπον ἔχοντα θάμνους πυκνοὺς καὶ στοιβὴν (16) παμπληθῆ καὶ σπαράγγια, ὅπου μὲ πολλὴν ἀκακίαν καὶ παιδικὴν ἀπλότητα ἐπικαλουμένη τὰ φυτὰ ὡς νὰ αἰσθάνοντο, προσηύχετο μὲ ἄρκους, ἂν κρύψωσιν αὐτὴν καὶ τὴν σώσωσι νὰ μὴ τὰ βλάβῃ ποτὲ μηδὲ νὰ τὰ καύσῃ. Ἀκούουσα δὲ τὸν Θησέα νὰ τὴν φωνάζῃ καὶ νὰ τὴν δίδῃ ὑπόσχεσιν ὅτι θέλει τὴν ἐπιμεληθῇ καλὰ καὶ εἰς τίποτε δὲν θέλει τὴν ἀδικήσῃ, ἐβγήκεν εἰς τὸ μέσον· καὶ ἀπὸ μὲν τὸν Θησέα ἐγέννησε τὸν Μελάνιππον· ὕστερον δὲ ἐνυμφεύθη Ἀχιονέα τὸν υἱὸν Εὐρύτου (17) τοῦ Οἰχαλιέως μὲ τοῦ Θησέως τὸ θέλημα. Ἀπὸ δὲ τὸν Μελάνιππον τοῦ Θησέως ἐγεννήθη ὁ Ἰώξος, ὅστις ὁμοῦ μὲ τὸν Ὀρνυτον ἔγινε συγκοινωνὸς τῆς εἰς Καρίαν ἀποικίας, καὶ ἀπ' ἐκεῖνον κατάγονται οἱ Ἰω-

ξένοις, καὶ κελεύοντα νίπτειν, εἴτα λακκτίζοντα καὶ ἀπωθοῦντα νίπτοντας εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ δὲ Μεγαρόθεν συγγραφεῖς, ὁμοσε τῇ φήμῃ βαδίζοντες, καὶ τῷ πολλῷ χρόνῳ κατὰ Σιμωνίδην, πολεμοῦντες, οὔτε ληστήν, οὔτε ὕβριστήν γεγονέναι τὸν Σκίρωνα φασίν, ἀλλὰ ληστῶν μὲν κολαστήν, ἀγαθῶν δὲ καὶ δικαίων οἰκεῖον ἀνδρῶν καὶ φίλον. Αἰακὸν τε γὰρ Ἑλλήνων ὁσιώτατον νομίζεσθαι, καὶ Κυχρέα τιμᾶς Θεῶν ἔχειν Ἀθήνησι τὸν Σαλαμίνιον, τὴν δὲ Πηλέως καὶ Τελαμῶνος ἀρετὴν ὑπ' οὐδενὸς ἀγνοεῖσθαι. Σκίρωνα τοίνυν, Κυχρέως μὲν γενέσθαι γαμβρὸν, Αἰακοῦ δὲ πενθερὸν, Πηλέως δὲ καὶ Τελαμῶνος πάππον, ἐξ Ἐνδηίδος γεγονότων, τῆς Σκίρωνος καὶ Χαρικλοῦς θυγατρὸς. Οὐκ οὖν εἰκὸς εἶναι τῷ κακίστῳ τοὺς ἀρίστους εἰς κοινωνίαν γένους ἔλθεῖν, τὰ μέγιστα καὶ τιμιώτατα λαμβάνοντας καὶ διδόντας. Ἀλλὰ Θησέα φασίν, οὐχ ὅτε τὸ πρῶτον ἐβάδιζεν εἰς Ἀθήνας· ἀλλ' ὕστερον, Ἐλευσῖνά τε λαβεῖν, Μεγαρέων ἐχόντων, παρακρουσάμενον Διοκλέα τὸν ἄρχοντα, καὶ Σκίρωνα ἀποκτεῖναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἔχει τοιαύτας ἀντιλογίας.

ΙΑ. Ἐν δὲ Ἐλευσῖνι Κερκύονα τὸν ἐξ Ἀρκადίας καταπαλαίσας ἀνείλε· καὶ μικρὸν προελθὼν, Δαμάστην ἐν Ἐρινεῶ τὸν Προκρούστην, ἀναγκάσας αὐτὸν ἀπισοῦν τοῖς κλιντήρσιν, ὥσπερ τοὺς ξένους ἐκεῖνος· ἔπραττε δὲ ταῦτα μιμούμενος τὸν Ἡρακλέα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος, οἷς ἐπεβουλεύετο τρόποις, ἀμυνόμενος τοὺς προεπιχειροῦντας, ἔθυσε τὸν Βούσιριν, καὶ κατεπάλαψε τὸν Ἀνταῖον, καὶ τὸν Κύκνον κατεμονομάχησε, καὶ τὸν Τέρμερον συρρήξας τὴν κεφαλὴν ἀπέκτεινεν. Ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ Τερμέρειον κακὸν ὀνομασθῆναι λέγουσι. Παίων γάρ,

ξίδαι, μεταξύ τῶν ὁποίων κατεστάθη πάτριον ἔθνος μήτε ἄκκνθαν σπαρχγίου μήτε σταιβὴν νὰ καίωσιν, ἀλλὰ νὰ σέβωνται καὶ νὰ τιμῶσιν αὐτά.

Θ. Ἡ δὲ εἰς τὴν Κρομμυῶνα ἀγριόχοιρος, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον Φαῖαν, ἦτον θηρίον ὅχι πρύστυχον, ἀλλὰ πολεμικόν, καὶ δύσκολον νὰ νικηθῇ. αὐτὴν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμνεν ἐξ ἀνάγκης, παραφυλάζας, ὥρμησε καὶ τὴν ἐθανάτωσεν ἐν παρόδῳ, καὶ ἅμα διότι ἐνόμιζε πρέπον εἰς τὸν ἀνδρεῖον τοὺς μὲν κακοὺς ἀνθρώπους νὰ πολεμῇ, ὅταν ἀπ' αὐτοὺς ἐπιβουλευόμενος θιάζεται νὰ ἐκδικῇται κατὰ δὲ τῶν γενναίων θηρίων, καὶ πρῶτος ἐπιχειρῶν νὰ μάχεται καὶ νὰ ριψοκινδυνεύῃ. Τινὲς δὲ ἱστοροῦσι τὴν Φαῖαν ὡς ληστρικοῦ ἐπαγγέλματος γυναικα, αἰμοθύρον καὶ ἀσελγῇ, κατοικοῦσαν αὐτοῦ εἰς τὴν Κρομμυῶνα, καὶ λέγουσιν ὅτι ἀγριόχειρος ἐπωνομάσθη, διὰ τὸν ἄγριον αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ εἶον, καὶ ὅτι ἔπειτα ἐθανατώθη ἀπὸ τὸν Θησέα.

Ι. Εἰς δὲ τὰ σύνορα τῆς Μεγαρίδος ἐθανάτωσε τὸν Σκίρωννα ρίψας αὐτὸν ἀπὸ τοὺς βράχους, ὡς μὲν οἱ πλείότεροι λέγουσι, διότι ἐγύμνονε τοὺς διαβάτας· ὡς δέτινες ἄλλοι, διότι μὲ κακοήθειαν πολλὴν καὶ θρασύτητα ἐξάπλωνε τοὺς πόδας του εἰς τοὺς ξένους, καὶ ἐπρόσταζε νὰ τοὺς νίπτωσιν· ἔπειτα ἐνῶ ἐκεῖνοι ἐκτελοῦσαν τὴν προσταγὴν του, ἐλάκτιζεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔσπροχεν εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ δὲ ἀπὸ τὰ Μέγαρα συγγραφεῖς εἰς τὴν κοινὴν φήμην ἀντιφερόμενοι, καὶ τὸ κῦρος τῶν πολλῶν χρόνων, διὰ νὰ εἴπω οὕτω κατὰ τὸν Σιμωνίδην, πολεμοῦντες, λέγουσιν ὅτι ὁ Σκίρων οὔτε ληστὴς ἦτον, οὔτε κακοήθης καὶ βίαιος, ἀλλὰ ληστῶν τιμωρητὴς, τῶν δὲ καλῶν καὶ δικαίων ἀνθρώπων οἰκεῖος καὶ φίλος. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Δίακὸς (18) νομίζεται ὡς ἀγιώτατος μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, καὶ Κυχερὸς ὁ Σαλαμίνιος (19) ἔχει

ὥς ἔοικε κεφαλῇ τοὺς ἐντυγχάνοντας ὁ Τέρμερος ἀπώλλυεν. Οὕτω δὴ καὶ Θησεὺς κολάζων τοὺς πονηροὺς ἐπεξῆλθεν, οἷς μὲν ἐβιάζοντο τοὺς ἄλλους, ὑπ' ἐκείνου καταβιαζομένους, ἐν δὲ τοῖς τρόποις τῆς ἐαυτῶν ἀδικίας τὰ δίκαια πάσχοντας.

ΙΒ. Προϊόντι δὲ αὐτῷ καὶ γενομένῳ κατὰ τὸν Κηφισόν, ἄνδρες ἐκ τοῦ Φυταλιδῶν γένους ἀπαντήσαντες ἡσπάσαντο πρῶτοι, καὶ δεομένου καθαρθῆναι, τοῖς νενομισμένοις ἀγνίσαντες, καὶ μειλίγια θύσαντες, εἰστίσαν οἴκοι, μηδενὸς πρότερον αὐτῷ φιλανθρώπου καθ' ὁδὸν ἐντυχόντος. Ἡμέρᾳ μὲν οὖν ὀγδόῃ λέγεται Κρονίου μηνὸς, ὃν νῦν ἑκατομβαιῶνα καλοῦσι, κατελθεῖν εἰς τὴν πόλιν. Εὗρε δὲ τὰ τε κοινὰ ταραχῆς μεστὰ καὶ διχοφροσύνης, καὶ τὰ περὶ τὸν Αἰγέα καὶ τὸν οἶκον ἰδίᾳ νοσοῦντα. Μῆδεια γὰρ ἐκ Κορίνθου φυγοῦσα, φαρμάκοις ὑποσχομένη τῆς ἀτεκνίας ἀπαλλάξειν Αἰγέα, συνῆν αὐτῷ. Προαισθημένη δὲ περὶ τοῦ Θησεῦς αὕτη, τοῦ μὲν Αἰγέως ἀγνοοῦντος, ὄντος δὲ πρεσβυτέρου καὶ φοβουμένου πάντα διὰ τὴν στάσιν, ἔπεισεν αὐτὸν, ὥς ξένον ἐστιῶντα, φαρμάκοις ἀνελεῖν. Ἐλθὼν οὖν ὁ Θησεὺς ἐπὶ τὸ ἄριστον, οὐκ ἐδοκίμαζε φράζειν αὐτὸν, ὅστις εἴη, πρότερος, ἐκείνῳ δὲ βουλόμενος ἀρχὴν ἀνευρέσεως παρασχεῖν, κρεῶν παρακειμένων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ὥς ταῦτα τέμνων, ἐδείκνυεν ἐκείνῳ. Ταχὺ δὲ καταμαθὼν ὁ Αἰγεὺς, τὴν μὲν κύλικα τοῦ φαρμάκου κατέβαλε, τὸν δὲ υἱὸν ἀνακρίνας, ἡσπάζετο, καὶ συναγαγὼν τοὺς πολίτας, ἐγνώριζεν αὐτὸν, ἡδέως δεχομένους διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν. Λέγεται δὲ, τῆς κύλικος πεσούσης, ἐκχυθῆναι τὸ φάρμακον, ὅπου νῦν ἐν Δελφινίῳ τὸ περίφρακτόν ἐστιν. Ἐν-

τιμὰς θεῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τυῦ δὲ Πηλέως καὶ τοῦ Τελαμῶνος ἡ ἀρετὴ ἀπὸ κανένα δὲν ἀγνοεῖται. Ὁ Σκίρων λοιπὸν λέγουσιν ὅτι ἦτον γαμβρὸς τοῦ Κιχρέως καὶ τοῦ Αἰάκου πενθερός· τοῦ Πηλέως δὲ καὶ τοῦ Τελαμῶνος πάππος· ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν Ἐνδηΐδα τὴν κύρην Σκίρωνος καὶ Χαρικλοῦς. Δὲν εἶναι ἄρα πιθανὸν οἱ πλέον ἐνάρετοι ἄνδρες νὰ ἔλθουν εἰς συγχωινωσίαν γένους μὲ τὸν κάκιστον, δεχόμενοι καὶ δίδοντες ὅσα ὑπάρχουν εἰς ἀνθρώπους πλέον προσφιλεῖ καὶ πολυτίμη. Ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι ὁ Θησεὺς ἀπέκτεινε τὸν Σκίρωνα ὅχι ὅταν τὴν πρώτην φορὰν ἐπήγαινε εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὕστερον, ὅτε καὶ τὴν Ἐλευσίνα κρατουμένην ἀπὸ τοῦς Μεγαρεῖς ἐκυρίευσε, διώξας τὸν ἐκεῖ ἡγεμονεύοντα Διοκλέα.

ΙΑ. Εἰς δὲ τὴν Ἐλευσίνα παλαίσας μὲ τὸν Ἀρκάδα Κερκύονα, τὸν ἐθανάτωσε, καὶ ὀλίγον παρέχει Δαμάστην τὸν Προκρούστην εἰς τὸν Ἑρινεὸν (20), ἀναγκάσας αὐτὸν νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν κλίνην του, καθὼς ἐκεῖνος ἐθανάτωνε τοὺς ξένους. Ἐκαμνε δὲ ταῦτα μιμούμενος τὸν Ἡρακλέα· ἐπειδὴ κ' ἐκεῖνος τοὺς προεπιβουλευόντας αὐτὸν ἐκδικούμενος μὲ τοὺς αὐτοὺς τρόπους τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι ἔμελλον κατ' αὐτοῦ νὰ μεταχειρισθῶσιν, ἐθυσίασε τὸν Βούσιριν, καὶ ἔπνιξε τὸν Ἄνταϊον παλαίων μ' αὐτὸν, καὶ τὸν Κύκνον ἐθανάτωσεν εἰς μονομαχίαν καὶ τὴν κεφαλὴν ἐσύντριψε τοῦ Τερμέρου, ἐξ οὗ ἔμεινε, λέγουσι, καὶ ἡ παροιμία τὸ Τερμέριον κακὸν (21) ἐπειδὴ ὁ Τέρμερος ἐθανάτωνεν, ὡς φαίνεται, τοὺς διαβύτας κυτῶν αὐτοὺς μὲ τὴν κεφαλὴν του. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Θησεὺς ἐκδικήθη τοὺς κακοὺς, οἱ ὅποιοι ἀπ' ἐκεῖνον τιμωρούμενοι, καθὼς ἐτιμώρουν τοὺς ἄλλους, ἔπασχον δίκαια μὲ τοὺς τρόπους τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀδικίας.

ΙΒ. Ὅταν δὲ προχωρῶν ἔφθασεν εἰς τοῦ Κηφισοῦ τὰς ὄχθας, ἄνδρες ἀπὸ τὸ γένος τῶν Φυταλιδῶν (22) ἐβγαίνον-

ταῦθα γὰρ ὁ Αἰγέως ὤκει· καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὸν πρὸς ἔω τοῦ ἱεροῦ, καλοῦσιν ἐπ' Αἰγέως· πύλαις.

ΙΓ. Οἱ δὲ Παλλαντίδαι πρότερον μὲν ἡλιπίζον αὐτοὶ τὴν βασιλείαν καθέξειν, Αἰγέως ἀτέκνου τελευτήσαντος· ἐπεὶ δὲ Θησεὺς ἀπεδείχθη διάδοχος, χαλεπῶς φέροντες, εἰ βασιλεύει μὲν Αἰγέως, θετὸς γενόμενος Πανδίωνι, καὶ μηδὲν Ἑρεχθείδαις προσήκων, βασιλεύει δ' ὁ Θησεὺς, πάλιν ἔπηλιν ὦν καὶ ξένος, εἰς πόλεμον καθίσταντο. Καὶ διελόντες ἑαυτοὺς, οἱ μὲν ἐμφανῶς Σρηττόθεν ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἄστυ μετὰ τοῦ πατρὸς, οἱ δὲ Γαργηττοῖ κρύψαντες ἑαυτοὺς, ἐνὶ ἡδρευνον, ὡς διχόθεν ἐπιθησόμενοι τοῖς ὑπεναντίοις. Ἦν δὲ κήρυξ μετ' αὐτῶν ἀνὴρ Ἀγνούσιος, ὄνομα Λεῶς· οὗτος ἐξήγγειλε τῷ Θησεῖ τὰ βεβουλευμένα τοῖς Παλλαντίδαις. Ὁ δὲ ἐξαίφνης ἐπιτεσὼν τοῖς ἐνεδρεύουσι, πάντας διέσθειρεν· οἱ δὲ μετὰ τοῦ Πάλλαντος πυθόμενοι, διεσπάρησαν. Ἐκ τούτου φασὶ τῷ Παλληναίων δῆμῳ πρὸς τὸν Ἀγνούσιον ἐπιγαμίαν μὴ εἶναι, μηδὲ κηρύττεσθαι τοῦπιχώριον παρ' αὐτοῖς, Ἀκούετε Λεῶ· μισοῦσι γὰρ τοῦνομα διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ ἀνδρός.

ΙΔ. Ὁ δὲ Θησεὺς ἐνεργὸς εἶναι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ δημαγωγῶν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν Τετράπολιν παρέχοντα· καὶ χειρωσάμενος ἐπεδείξατο ζῶντα, διὰ τοῦ ἄστεως ἐλάσας, εἴτα τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ κατέθυσεν. Ἡ δὲ Ἑκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔσκιε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας. Ἔθιον γὰρ Ἑκαλήσια οἱ πέριξ.

τες εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, τὸν ἐχαίρέτησαν πρῶτοι, καὶ προθυμηθέντες νὰ τὸν δώσωσι κατὰ τὴν αἵτησίν του τὸν θρησκευτικὸν καθαρμὸν (23), ἔκαμαν καὶ θυσίαν διὰ νὰ ἐξιλεώσωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς θεοὺς, καὶ τὸν ἐκάλεσαν εἰς τὸν οἶκόν των, ὅπου πρώτην φορὰν ἤυρεν ὑποδοχὴν καὶ φιλοξενίαν, διότι προτύτερα δὲν ἀπήντησε καθ' ὁδὸν κανένα φιλόανθρωπον. Ἡμέρα δὲ ὀγδόη, λέγουσι, τοῦ Κρονίου μηνὸς (α) τὸν ὁποῖον τώρα ὀνομάζουν Ἑκατομβαιῶνα, ἐμβῆκεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἤυρε καὶ τὰ κοινὰ πράγματα μεστὰ ταραχῆς καὶ διχονοίας, καὶ τὰ τοῦ Αἰγέως ἰδιαιτέρως καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς κακὴν κατάστασιν. Ἐπειδὴ ἡ Μῆδεia (24), ἥτις ἀπὸ τὴν Κόρινθον κατέφυγεν ἐκεῖ, ὑποσχομένη μὲ φάρμακα ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀτεκνίαν τὸν Αἰγέα, συνέζη μ' αὐτὸν. Προαισθανθεῖσα δὲ τὰ περὶ Θησεῶς αὐτῇ, καὶ προλαμβάνουσα τὸν Αἰγέα, ὅστις δὲν εἶχεν εἶδῃσιν, ἦτο δὲ ἤδη γέρων, καὶ ἐφοβεῖτο τὰ πάντα ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας τῶν πολιτῶν, κατέπεισεν αὐτὸν νὰ θανατώσῃ μὲ φάρμακα τὸν Θησεά, ἐνῶ ἔμελλεν ὡς ξένον νὰ τὸν φιλεύσῃ. Ἐλθὼν λοιπὸν ὁ Θησεὺς εἰς τὸ γεῦμα, δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ φανερωθῇ τίς εἶναι ἐκ πρώτης προσβολῆς, θέλων δὲ εἰς τὸν πατέρα νὰ δώσῃ ἀρχὴν γνωρισμοῦ, ἐτράβησε τὴν μάχαιραν μὲ πρόφασιν νὰ κόψῃ τὰ παραθεμένα κρέατα, καὶ τὴν ἔδειχεν εἰς ἐκεῖνον· εὐθὺς δὲ ὁ Αἰγεὺς ἐννοήσας, τὸ μὲν ποτήριον τοῦ φαρμάκου ἔρριψε κάτω, τὸν δὲ υἱὸν μετὰ τινὰς ἐξετάσεις ἡσπάζετο, καὶ συνάξας τοὺς πολίτας ἐσύστηνεν αὐτὸν, καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἐδέχοντο προθύμως διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν του. Ὅταν δὲ τὸ ποτήριον ἔπεσε, λέγουσιν ὅτι ἐχύθη τὸ φάρμακον εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον τώρα εἶναι περιφραγμένον ἐντὸς τοῦ Δελφινίου ναοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὁ Αἰγεὺς ἐκατοικοῦσε καὶ τὸν Ἑρμῆν, ὅστις

(α) Μέρους Ἰουνίου καὶ Αὐγούστου.

δῆμοι συνιόντες ἔκαλειψ' Διὶ, καὶ τὴν ἑκάλην ἐτίμων, ἑκαλίνην ὑποκορίζομενοι, διὰ τὸ κακείνην νέον ὄντα κομιδῇ τὸν ὀησέα ξενίζουσιν ἀσπάσασθαι πρεσβυτικῶς. καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς. Ἐπεὶ δὲ ἠϋξάτο μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Διὶ, βαδίζοντος ἐπὶ τὴν μάχην, εἰ σῶς παρεγένετο, θύσειν, ἀπέθανε δὲ, πρὶν ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν, ἔσχε τὰς εἰρημένας ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας, τοῦ ὀησεὺς κελεύσαντος, ὡς Φιλόχροος ἰστορήκεν.

ΙΕ. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἤκον ἐκ Κρήτης τὸ τρίτον οἱ τὸν δασμὸν ἀπάξοντες. Ὅτι μὲν οὖν Ἀνδρόγεω περὶ τὴν Ἀττικὴν ἀποθανεῖν δόλω δόξαντος, ὃ τε Μίνως πολλὰ κακὰ πολεμῶν εἰργάζετο τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ δαιμόνιον ἔφθειρε τὴν χώραν (ἀφορία τε γὰρ καὶ νόσος ἐπέσκηψε πολλή, καὶ ἀνέδυσαν οἱ ποταμοί), καὶ τοῦ Θεοῦ προστάξαντος, ἰλασαμένοις τὸν Μίνω καὶ διαλλαγεῖσι, λωφῆσιν τὸ μήνιμα, καὶ τῶν κακῶν ἔσσεσθαι παῦλαν, ἐπικηρυκευσάμενοι καὶ δεηθέντες, ἐποίησαντο συνθήκας, ὥστε πέμπειν δι' ἐννέα ἐτῶν δασμὸν, ἡθέους ἑπτὰ καὶ παρθένους τοσαύτας, ὁμολογοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων. Τοὺς δὲ παῖδας εἰς Κρήτην κομιζομένους ὁ μὲν τραγικώτατος μῦθος ἀποφαίνει τὸν Μινώταυρον ἐν τῇ Λαβυρίνθῳ διαφθεῖρειν, ἢ πλανωμένους αὐτοὺς, καὶ τυχεῖν ἐξόδου μὴ δυναμένους, ἐκεῖ καταθνήσκειν· τὸν δὲ Μινώταυρον, ὥσπερ Εὐριπίδης φησὶ,

Σύμμεκτον εἶδος, κάποφώλιον βρέφος.

γεγονέναι, καὶ

Ταύρου μεμίχθαι καὶ βροτῷ διπλῇ φύσει.

εἶναι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ναοῦ, τὸν ὀνομάζουσιν Ἑρμῆν τὸν εἰς Αἰγέως πύλας.

ΠΓ. Οἱ δὲ Παλλαντίδαι πρότερον μὲν ἤλπιζον ὅτι μετὰ θάνατον τοῦ Αἰγέως ὄντος ἀτέκνου, ἔμελλον αὐτοὶ νὰ λάβωσι τὴν βασιλείαν· Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Θησεὺς ἐκηρύχθη διάδοχος, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν ὅτι βασιλεύει μὲν ὁ Αἰγεὺς ὢν θετὸς υἱὸς (25) τοῦ Πανδίδωνος, καὶ μὴ ἔχων καμμίαν συγγένειαν μετὰ τοὺς Ἑρεχθίδας, κατόπι δὲ τούτου μέλλει νὰ βασιλεύσῃ ὁ Θησεὺς, πάλιν ἄλλου τόπου γέννημα καὶ ξένος, ἐτοιμάσθησαν νὰ κάμωσι πόλεμον καὶ διαμοιρασθέντες, οἱ μὲν φανερὰ ἀπὸ τοὺς Σφηπτοὺς ἐπροχώρουν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τὸν πατέρα, οἱ δὲ κρυφθέντες εἰς τὸν Γαργηττὸν, ἐνέδρευον διὰ νὰ προσβάλωσιν ἀπὸ δύο μέρη τοὺς ὑπεναντίους. Ἦτον δὲ τις κήρυξ μετὰ αὐτοὺς Ἀγνούσιος, ὀνομαζόμενος Λεῶς, αὐτὸς ἐφανερώσεν εἰς τὸν Θησεῖα τὴν ἐπιβουλὴν τῶν Παλλαντιδῶν· καὶ ὁ Θησεὺς ἔξαφνα πίπτων εἰς τοὺς ἐνεδρεύοντας, τοὺς θανάτωσεν ὅλους. Οἱ δὲ ἄλλοι ὅσοι ἦσαν μετὰ τὸν Πάλλαντα μαθόντες τοῦτο διεσπάρησαν· ἕκαστος λέγουσιν ὅτι ὁ δῆμος τῶν Παλληναίων δὲν κάμνει ἐπιγαμίαν μετὰ τὸν δῆμον τῶν Ἀγνουσίων, οὐδὲ κηρύττεται μετὰξὺ αὐτῶν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἄλλων δῆμων «Ἀκούστε Λεῶ», ἐπειδὴ μισοῦσι τὸ ὄνομα διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ κήρυκος ἐκείνου.

ΙΔ. Ὁ δὲ Θησεὺς θέλων νὰ ἔχῃ ἐνεργὸν τὴν ἀνδρείαν του, ἅμα δὲ καὶ τοῦ δήμου νὰ κερδήσῃ τὴν εὐνοίαν, ἐβγήκε νὰ πολεμήσῃ τὸν Μαραθόνιον ταῦρον, ὅστις ἐπροξένει ὅχι ὀλίγην ἐνόχλησιν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Τετραπόλεως (26)· καὶ πιάσας αὐτὸν ζωντανὸν τὸν ἔμβασε διὰ μέσου τῆς πόλεως πρὸς ἐπίδειξιν, ἔπειτα τὸν ἐθυσίασεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Δελφίνιον. Ἡ δὲ Ἑκάλη καὶ τὰ περὶ αὐτῆς λεγόμενα ὅτι ὑπεδέχθη καὶ ἐφιλοξένησε τὸν Θησεῖα, δὲν φαίνονται παν-

(TOM. Α.)

2

ΙΣ Φιλόχορος δέ φησιν οὐ ταῦτα συγχωρεῖν Κρήτας, ἀλλὰ
 λέγειν, ὅτι φρουρὰ μὲν ἦν ὁ Λαβύρινθος, οὐθέν ἔχων κακὸν,
 ἀλλ' ἢ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένους· ἀγῶνα δὲ ὁ Μί-
 νως ἐπ' Ἀνδρόγεω γυμνικὸν ἐποίει, καὶ τοὺς παῖδας ἀθλα-
 τοῖς νικῶσιν ἐδίδου, τέως ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ φυλαττομένους.
 Ἐνίκα δὲ τοὺς προτέρους ἀγῶνας ὁ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνά-
 μενος τότε καὶ στρατηγῶν, ὄνομα Ταῦρος, ἀνὴρ οὐκ ἐπιεικὴς
 καὶ ἡμερος τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ τοῖς παισὶ τῶν Ἀθηναίων
 ὑπερφάνως καὶ χαλεπῶς προσφερόμενος. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ
 αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτείᾳ δηλὸς ἐστὶν οὐ νομίζων ἀναι-
 ρεῖσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τοῦ Μίνω, ἀλλὰ θητεύοντας ἐν τῇ
 Κρήτῃ καταγηράσκειν· καί ποτε Κρήτας, εὐχὴν παλαιὰν ἀπο-
 διδόντας, ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν τοῖς
 δὲ πεμπομένοις ἀναμιχθέντας ἐγγόνους ἐκείνων συνελθεῖν· ὥς
 δὲ οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ τρέφειν ἑαυτοὺς αὐτόθι, πρῶτον μὲν εἰς
 Ἰταλίαν διαπεράσαι, κακεῖ κατοικεῖν περὶ τὴν Ἰαφυγίαν· ἐκεῖ-
 θεν δὲ αὖθις εἰς Θράκην κομισθῆναι, καὶ κληθῆναι Βοττιαί-
 ους· διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσίαν τινὰ τελοῦσας
 ἐπάδειν, Ἰωμεν εἰς Ἀθήνας. Ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι
 φωνὴν ἐχούσῃ πόλει καὶ μοῦσαν ἀπεχθάνεσθαι. Καὶ γὰρ ὁ
 Μίνως αἰεὶ διετέλει κακῶς ἀκούων καὶ λοιδορούμενος ἐν τοῖς
 Ἀττικῆς θεάτροις. Καὶ οὔτε Ἡσίودος αὐτὸν ὦνσε, βασιλευ-
 τατον, οὔτε Ὀμηρος, ὁριστὴν Διὸς προσαγορεύσας· ἀλλ' ἐπι-
 κρατήσαντες οἱ τραγικοὶ, πολλὴν ἀπὸ τοῦ λογείου καὶ τῆς
 σκηνῆς ἀδοξίαν αὐτοῦ κατεσκεδάσαν, ὥς χαλεποῦ καὶ βιαίου
 γενομένου· καίτοι φασὶ τὸν μὲν Μίνω βασιλέα καὶ νομοθέτην,
 δικαστὴν δὲ τὸν Ῥαδάμανθυν εἶναι καὶ φύλακα τῶν ὀρισμέ-
 νων ὑπ' ἐκείνου δικαίων.

τάπασιν ἀμέτοχα ἀληθείας· ἐπειδὴ οἱ πέριξ δῆμοι συναθροίζομενοι ἑθυσίαζον ἐκαλήσια εἰς τὸν Ἑκάλειον Δία, καὶ τὴν Ἑκάλην ἐτίμων, ὀνομάζοντες αὐτὴν ὑποκοριστικῶς Ἑκαλίνην, διότι ἐκείνη νέον ὄντα πολλὰ τὸν Θησέα φιλοξενοῦσα, τὸν ἡσπάσθη γεροντικᾶ, καὶ τὸν ἐδεξιώθη μὲ τοιούτους ὑποκορισμούς. Ἐπειδὴ δὲ εὐχρήθη μὲν εἰς τὸν Δία ὑπὲρ αὐτοῦ ὅταν ἐπήγαινε εἰς τὴν μάχην, ἃν ἔλθῃ ὑγειῆς, νὰ κάμῃ αὐτὴ θυσίαν, ἀπέθανε δὲ πρὶν ἐκεῖνος ἐπιστρέψῃ, ἔλαβε τὰς εἰρημένας ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας κατὰ δικταγὴν τοῦ Θησεώς, ὡς ὁ Φιλόχορος ἰστοῖρησεν.

ΙΕ. Ὀλίγω ὕστερον ἦλθον ἀπὸ τὴν Κρήτην ἀπεσταλμένοι νὰ λάβωσι τῆς τρίτης φορᾶς τὸν δασμὸν, περὶ τοῦ ὁποῖου λέγονται ταῦτα. Ἀποθανόντος τοῦ Ἀνδρόγεω (27) κατὰ τὴν Ἀττικὴν, ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐνομίσθη δολοφονία· διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μίνως πολεμῶν ἔκαμνε πολλὰ κακὰ εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀνθρώπους, καὶ ὁ Θεὸς ἔφθειρε τὴν χώραν (ἐπειδὴ ἔγινε παντελὴς ἀκαρπία, καὶ νόσος ἔπεσε πολλή, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐξηράνθησαν) ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον χρησμὸν ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα, ὅτι ἂν ἐξιλεώσωσι τὸν Μίνω καὶ διαλλαχθῶσι, τότε ἡ θεία ὀργὴ μέλλει νὰ κοπῇ, καὶ νὰ γένῃ τῶν κακῶν παῦσις. Ὅθεν στείλαντες πρέσβεις καὶ ἐπικαλεσθέντες εἰρήνην, ἔκαμαν συνθήκας, ὥστε ἐννέα ἔτη (28) νὰ πέμπωσιν ὡς φόρον νέους ἀγάμους ἑπτὰ, καὶ παρθένους τόσας· καὶ ταῦτα μὲν ὁμολογοῦσιν οἱ περισσώτεροι τῶν συγγραφέων. Περὶ δὲ τῶν νέων τῶν στελλομένων εἰς Κρήτην, ἡ μὲν τραγικωτάτῃ μυθολογία παραστήνει, ὅτι ἐτρώγοντο ἀπὸ τὸν Μινώταυρον ἐντὸς τοῦ Λαβυρίνθου, ἡ ἐπεριπλανῶντο, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τύχουν ἐξοδον, ἀπέθνησκον ἐκεῖ. Ὁ δὲ Μινώταυρος, καθὼς λέγει ὁ Εὐριπίδης.

Βρέφος ἦτον τερατῶδες εἶδους λέγουσι μικτοῦ,

Ὅτι εἶχε διπλὴν φύσιν ταύρου ἅμα καὶ βροτοῦ.

ΙΖ. Ἐπεὶ δ' οὖν καθήκεν ὁ χρόνος τοῦ τρίτου δασμοῦ, καὶ παρέχειν ἔδει τοὺς πατέρας ἐπὶ τὸν κλῆρον, οἷς ἦσαν ἡῖθεοι παῖδες, αὐθις ἀνεφύοντο τῷ Αἰγεῖ διαβολαὶ πρὸς τοὺς πολίτας, ὀδυρομένους καὶ ἀγανακτοῦντας, ὅτι πάντων αἴτιος ὢν ἐκεῖνος, οὐδὲν μέρος μετέχει τῆς κολάσεως μόνος, ἀλλ' ἐπὶ νόθῳ καὶ ξένῳ παιδί τὴν ἀρχὴν πεποιημένος, αὐτοὺς περιορᾷ γησιῶν ἐρήμους καὶ ἄπαιδας ἀπολειπομένους. Ταῦτ' ἦνία τὸν Θησέα, καὶ δικαίων μὴ ἀμελεῖν, ἀλλὰ κοινωνεῖν τῆς τύχης τοῖς πολίταις, ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἄνευ κλήρου προσελθὼν. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τό τε φρόνημα θαυμαστὸν ἐφάνη, καὶ τὸ δημοτικὸν ἡγάπησαν· ὁ δὲ Αἰγεύς, ἐπεὶ δεόμενος καὶ καθικετεύων ἀμετάπειστον ἑώρα καὶ ἀμετάτρεπτον, ἀπεκλήρωσε τοὺς ἄλλους παῖδας. Ἑλλάνικος δὲ φησιν οὐ τοὺς λαχόντας ἀπὸ κλήρου καὶ τὰς λαχούσας ἐκπέμπειν τὴν πόλιν, αὐτὸν δὲ τὸν Μίνω παραγενόμενον ἐκλέγεσθαι, καὶ τὸν Θησέα πάντων ἐλέσθαι πρῶτον ἐπὶ τοῖς ὀριθεῖσιν ὠρισμένον δ' εἶναι, τὴν μὲν ναῦν Ἀθηναίους παρέχειν, ἐμβάντας δὲ πλεῖν σὺν αὐτῷ τοὺς ἡῖθεους, μηδὲν ὄπλον ἀρήϊον ἐπιφερομένους· ἀπολομένου δὲ τοῦ Μινωταύρου, πέρας ἔχειν τὴν ποινὴν. Πρῶτον μὲν οὖν οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς ὑπέκειτο· διὸ καὶ μέλαν ἰστίον ἔχουσαν, ὡς ἐπὶ συμφορᾷ προδήλῳ, τὴν ναῦν ἔπεμπον· τότε δὲ τοῦ Θησεῶς τὸν πατέρα θαρρύνοντος καὶ μεγαληγοροῦντος, ὡς χειρώσεται τὸν Μινωταύρον, ἔδωκεν ἕτερον ἰστίον λευκὸν τῷ κυβερνήτῃ, κελεύσας ὑποστρέφοντα, σωζομένου τοῦ Θησεῶς, ἐπάρασθαι τὸ λευκόν· εἰ δὲ μὴ, τῷ μέλανι πλεῖν, καὶ ἀποσημαίνειν τὸ πάθος. Ὁ δὲ Σιμωνίδης οὐ λευκὸν φησιν εἶναι τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγεῶς, ἀλλὰ φοινίκιον ἰστίον ὑγρῷ πεφυρμένον πρίνου ἄνθει ἐριθάλλου· καὶ τοῦτο τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποιήσασθαι σημεῖον. Ἐκυβέρνα δὲ τὴν ναῦν Ἀμαρσῦάδης Φέρεκλος, ὡς φησι Σιμωνίδης. Φιλόχορος δὲ παρὰ Σκίρου

ΙΓ. Κατὰ δὲ τὸν Φιλόχορον, δὲν ἀποδέχονται αὐτὰ οἱ Κρηῆτες. ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι ἦτον εἰρκτὴ ὁ Λαβύρινθος, μὴ ἔχων ἄλλο κακὸν, πλὴν ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ φύγωσιν οἱ ἐκεῖ φυλακωμένοι. Προθέτουσι δὲ ὅτι ὁ Μίνως ἔκαμνεν ἀγῶνα γυμνικὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ἀνδρόγεω, καὶ βραβεῖα εἰς τοὺς νικητὰς ἔδιδε τοὺς παῖδας τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἕως τότε ἐφυλάττοντο ἐντὸς τοῦ Λαβυρίνθου. Ἐνίκα δὲ πάντοτε εἰς τοὺς πρότερον γινομένους ἀγῶνας ὁ τότε στρατηγὸς αὐτοῦ καὶ πολὺ ἰσχυρὸς πλησίον τοῦ ὀνομαζόμενος Ταῦρος, ὅστις ὡς ἄνθρωπος τραχυτάτου καὶ ἀνημέρου ἤθους μετεχειρίζετο καὶ τοὺς παῖδας τῶν Ἀθηναίων ὑπερήφανα καὶ σκληρά. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς (29), ὡς φαίνεται καθαρὰ εἰς τὸ περὶ πολιτείας τῶν Βοττιαίων σύγγραμμά του, δὲν ἐπίστευεν ὅτι οἱ νέοι ἐθανατόνοντο ἀπὸ τὸν Μίνω, ἀλλ' ὅτι κατεγήρασκον εἰς τὴν Κρήτην, ἐργαζόμενοι ὡς δοῦλοι διὰ νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς ζωὴν. Καὶ ὅταν πρὸς ἐκπλήρωσιν παιλαιᾶς εὐχῆς ἀπέστελλον ποτὲ εἰς Δελφοὺς οἱ Κρηῆτες πρωτοτόκους ἀνθρώπων, ἀνemieύθησαν, λέγει, μὲ τοὺς στελλομένους ἔκγονοι τῶν Ἀθηναίων ἐκείνων καὶ ἐβγήκαν μ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Κρήτην. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τρέφωνται αὐτοῦ, πρῶτον ἐπέρασαν εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐκεῖ ἐκατοίκησαν πλησίον τῆς Ἰαπυγίας· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν ἤλθον εἰς τὴν Θράκην, καὶ ὀνομάσθησαν Βοττιαῖοι· διὰ τοῦτο αἱ κόραι τῶν Βοττιαίων ἐκτελοῦσαι θυσίαν τινὰ ἔψαλλον εἰς τὸ τέλος « Ἄς ὑπάγωμεν εἰς Ἀθήνας. » Καὶ τοῦτο ἀποδείχνει ὅτι τιφόντι εἶναι κακὸν νὰ γένῃ τις μισητὸς εἰς πόλιν, τῆς ὁποίας ἡ γλῶσσα εἶναι καλλιεργημένη, καὶ ὅπου αἱ Μοῦσαι τιμῶνται (30). Ἐπειδὴ ὁ Μίνως πάντοτε ἐκακολογεῖτο καὶ ὕβριζετο εἰς τὰ Ἀττικὰ θέατρα, καὶ οὔτε ὁ Ἡσίοδος ὠφέλησεν αὐτὸν, ὀνομάσας μέγιστον βασιλίαν, οὔτε

φησὶν ἐκ Σαλαμῖνος τὸν Θησέα λαβεῖν κυβερνήτην μὲν Ναυσίθουον, πρωρέα δὲ Φαίακα, μηδέπω τότε τῶν Ἀθηναίων προσεχόντων τῇ θαλάσῃ· καὶ γὰρ εἶναι τῶν ἡϊθέων ἓνα Μενέσθην Σκίρου θυγατριδοῦν. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ἥρῳα Ναυσίθου καὶ Φαίακος, εἰσαμένου Θησέως Φαληροῦ πρὸς τὸ τοῦ Σκίρου ἱερῷ, καὶ τὴν ἑορτὴν τὰ Κυβερνήσια φησὶν ἐκείνοις τελεῖσθαι.

ΙΗ. Γενομένου δὲ τοῦ κλήρου, παραλαβὼν τοὺς λαχόντας ὁ Θησεὺς ἐκ τοῦ πρυτανείου, καὶ παρελθὼν εἰς Δελφίνιον, ἔθηκεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἀπόλλωνι τὴν ἱκετηρίαν. Ἦν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας ἐρίῳ λευκῷ κατεστεμμένος. Εὐξάμενος δὲ κατέβαινεν ἕκτη μὴνὸς ἐπὶ θάλασσαν ἱσταμένον Μουνυχιῶνος, ἧ καὶ νῦν ἔτι τὰς κόρας πέμπουσιν ἱλασομένας εἰς Δελφίνιον. Λέγεται δὲ αὐτῷ τὸν μὲν ἐν Δελφοῖς ἀνελεῖν Θεὸν, Ἀφροδίτην καθηγεμόνα ποιεῖσθαι καὶ παρακαλεῖν συνέμπορον. Θύοντι δὲ πρὸς θαλάσῃ τὴν αἶγα θήλειαν οὔσαν αὐτομάτως τράχον γενέσθαι· διὸ καὶ καλεῖσθαι τὴν Θεὸν Ἐπιτραγίαν.

ΙΘ. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὥς μὲν οἱ πολλοὶ γράφουσι καὶ ᾄδουσι, παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἐρασθείσης τὸ λίνον λαβὼν, καὶ διδαχθεὶς, ὥς ἔστι τοῦ λαβυρίνθου τοὺς ἐλιγμούς· διεξελθεῖν, ἀπέκτεινε τὸν Μινώταυρον, καὶ ἀπέπλευσε τὴν Ἀριά-

ὁ Ὀμηρος, οἰκεῖον τοῦ Διός· ἀλλ' ὑπερισχύσαντες οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ διέχυσαν ἀπὸ τὴν σκηνὴν κατ' αὐτοῦ πολλὴν ἀδοξίαν, παραστήνοντές τον ὡς κακότροπον καὶ τυραννικόν, ἂν καὶ λόγος ἦναι κοινός, ὅτι ὁ Μίνως ἦτον βασιλεὺς καὶ νομοθέτης, δικαστὴς δὲ ὁ Ῥαδάμανθυς καὶ φύλαξ τῶν δικαίων ὅσα ἐκεῖνος διώρισε.

ΙΖ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐφθασεν ὁ καιρὸς τοῦ τρίτου δασμοῦ καὶ ἦτον χρεία νὰ ἐάλωσιν εἰς τὸν κληρὸν ὅσοι εἶχον τέκνα ἀκόμῃ ἄγαμα, ἄρχισαν πάλιν νὰ ἀναφύωνται διχόνοιαι μεταξὺ τοῦ Αἰγέως καὶ τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ὠδύροντο καὶ ἠγανάκτουν, ὅτι ὅλων τῶν κακῶν αἴτιος ὦν ἐκεῖνος, μόνος δὲν μετέχει παντάπασιν ἀπὸ τὴν ποινὴν, ἀλλ' ἀφ' οὗ κατέστησε διάδοχον τῆς βασιλείας νόθον καὶ ξένον υἱόν, δὲν τὸν μέλει ἂν αὐτοὶ μένουν γνησίων ἔρημαι καὶ ἄπαιδες. Αὐτὰ ἐλύπουν τὸν Θησέα, καὶ κρίνων δίκαιον νὰ μὴν ἀδιαφορῇ, ἀλλὰ νὰ γένῃ συγκοινωνὸς τῆς τύχης τῶν πολιτῶν, ἐπῆγε καὶ παρέδωκε τὸν ἑαυτὸν του χωρὶς κληρὸν. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐθαύμασαν τὴν μεγαλοψυχίαν αὐτοῦ καὶ τὸν δημοτικόν του τρόπον, ὁ δὲ Αἰγεὺς ἀφ' οὗ μετὰ δεήσεις πολλὰς καὶ ἱκεσίας ἐβόλεπεν ἀμετάπειστον αὐτὸν καὶ ἀμετάτρεπτον, ἐσημείωσε τοὺς ἄλλους νέους διὰ τοῦ κληροῦ. Κατὰ δὲ τὸν Ἑλλάνικον δὲν ἦσαν κληρωτοὶ οἱ στελλόμενοι ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Μίνως ἐρχόμενος ἐκαμνεν ἐκλογὴν, καὶ ἀπὸ ὅλους πρῶτον ἐκλεξε τὸν Θησέα μὲ συνθήκας κατὰ τὰς ὁποίας ἦτον διωρισμένον, τὸ μὲν πλοῖον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ δώσουν, οἱ νέοι δὲ νὰ ἔμβουν καὶ νὰ ἀποπλεύσουν μ' αὐτὸν, μὴ ἐπιφέροντες κανὲν πολεμικὸν ὕπλον. Ἀφ' οὗ δὲ ἀποθάνῃ ὁ Μινώταυρος, νὰ λαμβάνῃ τέλος ἡ ποινὴ. Καὶ προτῆτερα δὲν ὑπῆρχε κάμμία σωτηρίας ἐλπίς· διὰ τοῦτο καὶ τὸ πλοῖον ὡς εἰς συμφορὰν βεβαίαν ἔστελλον μὲ μαλα-

ΠΑΟΥΤΑΡΧΟΥ

δνην ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἡϊθέους. Φερεκύδης δὲ καὶ τὰ ἐδάφη
 τῶν Κρητικῶν νεῶν φησιν ἐκκόψαι τὸν Θησέα, τὴν διώξιν
 ἀφαιρούμενον. Δήμων δὲ καὶ τὸν Ταῦρον ἀναιρεθῆναι φησὶ
 τὸν τοῦ Μίνω στρατηγόν, ἐν τῷ λιμένι διαναυμαχοῦντα, τοῦ
 Θησεῶς ἐκπλέοντος. Ὡς δὲ Φιλόχορος ἰστόρηκε, τὸν ἀγῶνα τοῦ
 Μίνω συντελοῦντος, ἐπίδοξος ὢν ἅπαντας πάλιν νικήσιν ὁ
 Ταῦρος ἐφθονεῖτο. Καὶ γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ διὰ τὸν τρόπον
 ἦν ἐπαχθῆς, καὶ διαβολὴν εἶχεν, ὥς τῇ Πασιφάῃ πλησιάζων.
 Διὸ καὶ τοῦ Θησεῶς ἀξιοῦντος ἀγωνίσασθαι, συνεχώρησεν ὁ
 Μίνως. Ἔθους δὲ ὄντος ἐν Κρήτῃ θεᾶσθαι καὶ τὰς γυναῖκας,
 Ἀριάδνη παρούσα πρὸς τε τὴν ὄψιν ἐξεπλάγη τοῦ Θησεῶς, καὶ
 τὴν ἄθλησιν ἐθαύμασε πάντων κρατήσαντος. Ἦσθεις δὲ καὶ
 ὁ Μίνως, μάλιστα τοῦ Ταύρου καταπαλαισθέντος καὶ προπη-
 λακισθέντος, ἀπέδωκε τῷ Θησεῖ τοὺς παῖδας, καὶ ἀνῆκε τῇ
 πόλει τὸν δασμόν. Ἰδίως δὲ πῶς καὶ περιττῶς ὁ Κλειδήμους
 ἀπήγγειλε περὶ τούτων, ἀνωθέν ποθεν ἀρξάμενος· ὅτι δόγμα
 κοινὸν ἦν Ἑλλήνων μηδεμίαν ἐκπλεῖν τριτῇρη μηδαμῶθεν ἀν-
 δρῶν πέντε πλείονας δεχομένην· τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς Ἀργοῦς
 Ἰάσονα μόνον περιπλεῖν, ἐξείργοντα τῆς θαλάσσης τὰ ληστή-
 ρια. Δαιδάλου δὲ πλοίῳ φυγόντος Κρήτηθεν εἰς Ἀθήνας, Μίνως
 παρὰ τὰ δόγματα μακρὰς ναυσὶ διώκων, ὑπὸ χειμῶνος εἰς
 Σικελίαν ἀπηνέχθη, κακεῖ κατέστρεψε τὸν βίον. Ἐπεὶ δὲ Δευ-
 καλίῳ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, πολεμικῶς ἔχων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους,
 ἔπεμψεν ἐκδιδόναι Δαίδαλον αὐτῷ κελεύων, ἢ τοὺς παῖδας
 ἀποκτενεῖν ἀπειλῶν, οὓς ἔλαβεν ὁμήρους ὁ Μίνως· τούτῳ μὲν
 ἀπεκρίνατο πρῶτως ὁ Θησεὺς, παραιτούμενος ἀνεψιῶν ὄντα Δαί-
 δαλον, καὶ κείνῳ κατὰ γένος προσήκοντα, μητρὸς ὄντα Μερόπης
 τῆς Ἐρεχθείως, αὐτὸς δὲ ναυπηγίᾳ ἐπεβάλλετο, τῇ μὲν ἐν Θυ-
 μοιταδῶν αὐτόθι, μακρὰν τῆς Ξενικῆς ὁδοῦ, τῇ δὲ διὰ Πιτ-
 θέως ἐν Τροιζήνι, βουλόμενος λανθάνειν. Γενομένων δὲ ἐτοίμων

νόχρουν ιστίον· τότε ὁμως ἐπειδὴ ὁ Θησεὺς ἐνεθάρρυνε τὸν πατέρα του καὶ ἐμεγαληγόρει, ὅτι θέλει καταδαμάσει τὸν Μινώταυρον, ἔδωκεν ὁ Αἰγεὺς ἄλλα ιστίον λευκὸν εἰς τὸν κυβερνήτην παραγγέλλων αὐτὸ νὰ βάλῃ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν, ἔὰν σώζεται ὁ Θησεὺς, εἰδὲ μὴ, μὲ τὸ μελανὸν νὰ πλὴρ σημαίνων τὴν συμφορὰν. Ὁ δὲ Σιμωνίδης λέγει, ὅτι τὸ δοθὲν ἀπὸ τὸν Αἰγέα ιστίον δὲν ἦτον λευκὸν, ἀλλὰ κόκκινον βαμμένον εἰς πρίνου εὐθαλοῦς τρυφερὸν ἄνθος, (31) καὶ ὅτι τοῦτο ἔμελλε νὰ ἦναι τῆς σωτηρίας αὐτῶν σημεῖον. Ὁ δὲ Φιλόχορος λέγει ὅτι ἀπὸ τὸν Σκίρον ἔλαβεν ὁ Θησεὺς εἰς τὴν Σαλαμῖνα κυβερνήτην τὸν Ναυσίθοον, πρῶτά δὲ τὸν Φαίακα, ἐπειδὴ τότε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐνησχολοῦντο ἀκόμη εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔδωκε δὲ αὐτοὺς ὁ Σκίρος, διότι ἕνας τῶν εἰς Κρήτην στελλομένων ἐφήβων, ὁ Μενέσθης, ἦτον υἱὸς τῆς θυγατρὸς του. Καὶ ταῦτα μαρτυροῦνται ἀπὸ τὰ μνημεῖα Ναυσιθοῦ καὶ Φαίακος, τὰ ὅποια ἤγειρεν ὁ Θησεὺς εἰς τὸν Φαληρέα πλησίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σκίρου· καὶ ἡ ἐορτὴ, λέγει ὁ Φιλόχορος, τὰ λεγόμενα κυβερνήσια ἐκτελοῦνται εἰς τιμὴν ἐκείνων.

III. Ἀφ' οὗ δὲ ἔγινεν ὁ κλῆρος, παραλαβὼν τοὺς κληρωτοὺς ἐφήβους ὁ Θησεὺς ἀπὸ τὸ Πρυτανεῖον (32) ἐπῆγεν εἰς τὸ Δελφίνιον, καὶ ἀνέθηκεν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὴν ἱκετηρίαν· ἦτον δὲ αὐτὴ κλάδος τῆς ἱερᾶς ἐλαίας τυλιγμένος μὲ μάκρινον λευκὸν σέμμη. Προσευχθεὶς δὲ κατέβη εἰς τὴν θάλασσαν τῇ ἕκτῃ (α) τοῦ Μουνυχιῶνος μηνὸς, ἡμέρα καθ' ἣν καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη πέμπουσι τὰς νέας παρθένους εἰς τὸν νῆον τοῦ Δελφινίου νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν εὐμένειαν τοῦ θεοῦ. Λέγουσι δὲ ὅτι ὁ θεὸς τῶν Δελφῶν τὸν ἐπρόσαξε νὰ λάβῃ τὴν Ἀφροδίτην ὁδηγόν, καὶ γὰρ τὴν παρακαλέσῃ νὰ συμ-

(α) Ἀντιστοιχεῖ μὲ μέρος τῶν μηνῶν Ἀπριλίου καὶ Μαΐου.

ἐξέπλευσε, τὸν τε Δαίδαλον ἔχων καὶ φυγάδας ἐκ Κρήτης κα-
θηγεμόνας· οὐδενὸς δὲ προειδύτος, ἀλλὰ ναῦς φιλίας οἰομένων
τῶν Κρητῶν προσφέρεσθαι, τοῦ λιμένος κρατήσας καὶ ἀπο-
θῶς ἔφθασεν εἰς τὴν Κνωσσὸν παρελθὼν, καὶ μάχην ἐν πύλαις
τοῦ Λαβυρίνθου συνάψας, ἀπέκτεινε τὸν Δευκαλίωνα καὶ τοὺς
δορυφόρους. Ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τῆς Ἀριάδνης γενομένης,
σπεισάμενος πρὸς αὐτὴν, τοὺς τε ἡϊθέους ἀνέλαβε, καὶ φιλίαν
ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις πρὸς τοὺς Κρήτας, ὁμώσαντας μηδέ-
ποτε πολέμου κατάρξειν.

Κ. Πολλοὶ δὲ λόγοι καὶ περὶ τούτων ἔτι λέγονται, καὶ
περὶ τῆς Ἀριάδνης, οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔχοντες. Οἱ μὲν
γὰρ ἀπάγχασθαι φασὶν αὐτὴν ἀπολειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησέως,
οἱ δὲ εἰς Νάξον ὑπὸ ναυτῶν κομισθεῖσαν, ὧν ἄρῳ τῷ ἱερεῖ τοῦ
τοῦ Διονύσου συνοικεῖν, ἀπολειφθῆναι δὲ τοῦ Θησέως ἐρῶντος
ἐτέρας.

Δεινὸς γὰρ μιν ἔτειρεν ἔρως Πανοππίδος Αἰγλης.

Τοῦτο γὰρ τὸ ἔπος ἐκ τῶν Ἡσιόδου Πεισίστρατον ἐξελεῖν φησιν.
Ἡρέας ὁ Μεγαρεὺς, ὥσπερ αὖ πάλιν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὀμήρου
νεκυίαν τὸ,

Θησία, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἀριδείκτα τέκνα,

χαρίζομενον Ἀθηναίοις. Ἕνιοι δὲ καὶ τεκεῖν ἐκ Θησέως Ἀριά-

πλεύση μαζύτου. Ἐν ᾧ δὲ ἐθυσίαζεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον αἰ-
γα θηλυκὴν, αὐτὴ ἐξαίφνης ἔγινε τράγος· διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεὰ
ονομάζεται ἐπιτραγία.

ΙΘ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐφθασαν εἰς Κρήτην, ὡς μὲν οἱ πλείότεροι
τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ποιητῶν λέγουσι, λαβὼν τὴν κλω-
στὴν ἀπὸ τῆν Ἀριάδνην, ἣ ὑποία τὸν ἡράσθη, καὶ διδαχθεὶς
ἀπ' αὐτὴν πῶς νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τοῦ λαβυρίνθου τὰς περιστρο-
φὰς, ἀπέκτεινε τὸν Μινώταυρον, καὶ ἀπέπλευσε παίρωνν τὴν
Ἀριάδνην καὶ τοὺς νέους μὲ τοὺς ὁποῖου εἶχεν ἔλθῃ εἰς Κρή-
την. Ὁ δὲ Φερεκύδης (33) καὶ τὰς κωπηλατικὰς καθέδρας
τῶν Κρητικῶν πλοίων λέγει ὅτι ἀπέκοψεν ὁ Θησεύς, διὰ νὰ
τοὺς ἀφαιρέσῃ τὸ μέσον τοῦ νὰ ὑπάγωσι κατ' αὐτοῦ. Κατὰ
δὲ τὸν Δήμωνα καὶ ὁ Ταῦρος ἐθανατώθη, ὁ στρατηγὸς τοῦ
Μίνω ναυμαχῶν εἰς τὸν λιμένα, ἐν ᾧ ἀπέπλεεν ὁ Θησεύς.
Ἀλλὰ καθὼς ὁ Φιλόχορος ἱστορεῖ, ἐν ᾧ ὁ ἀγὼν ἐσυγκροτεῖτο
ἀπὸ τὸν Μίνω, ὅλοι ἐστοχάζοντο ὅτι ὁ Ταῦρος ἔμελλε πάλιν
νὰ νικήσῃ καὶ τὸν ἐφθόνουν, ἐπειδὴ καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ διὰ
τὸν τραχὺν χαρακτῆρά του ἦτον μισητὴ, καὶ ἐκατηγορεῖτο
πρὸς τούτοις ὅτι πλησιάζει τὴν Πασιφάνην διὰ τοῦτο καὶ
ὅταν ὁ Θησεύς ἐζήτησε νὰ ἀγωνισθῇ, τοῦ τὸ ἐσυγχώρησεν ὁ
Μίνως. ἐπειδὴ δὲ ἦτον συνήθεια νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν
θεάν καὶ αἱ γυναῖκες, ἡ Ἀριάδνη παροῦσα καθὼς εἶδε τὸν
Θησέα, καὶ εἰς τὸ κάλλος του ἐξεπλάγη, καὶ τὴν ἄθλησίν του
ἐθαύμασεν, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐνίκησεν ὅλους. Χαρεῖς δὲ καὶ ὁ Μί-
νωσ μάστιγα, διότι εἶδε τὸν Ταῦρον νικημένον καὶ περιγε-
λῶμενον, ἀπέδωκεν εἰς τὸν Θησέα τοὺς παῖδας τῶν Ἀθη-
ναίων, καὶ ἐ χάρισεν εἰς τὴν πόλιν τὸν δασμόν. Ἄλλ' ὁ Κλεί-
δημος διηγεῖται ταῦτα μὲ τρόπον παράδοξον καὶ μὲ περιτ-
πολογίαν, ἀρχίσας ἄνωθεν, ὅτι ψήφισμα κοινὸν ἦτον τῶν
Ἑλλήνων νὰ μὴν ἐκπλήῃ καμμία τριήρης ἀπὸ κανένα τόπον

δην Οἰνοπίονα καὶ Στάφυλον· ὧν καὶ ὁ Χῖος Ἴων ἐστὶ, περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος λέγων.

Τὴν ποτὲ Θησείδης ἔκτισεν Οἰνοπίων.

Ἄ δ' ἐστὶν εὐφημότατα [τῶν] μυθολογουμένων, πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ στήματος ἔχουσιν. Ἰδιον δέ τινα περὶ τούτων λόγον ἐκδέδωκε Παίων ὁ Ἀμαθούσιος. Τὸν γὰρ Θησέα φησὶν ὑπὸ χειμῶνος εἰς Κύπρον ἐξενεχθέντα, καὶ τὴν Ἀριάδνην ἔγκυνον ἔχοντα, φαύλως δὲ διακειμένην ὑπὸ τοῦ σάλου καὶ δυσφοροῦσαν, ἐκδιβάσαι μόνην· αὐτὸν δὲ τῷ πλοίῳ βοηθοῦντα, πάλιν εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τῆς γῆς φέρεσθαι. Τὰς οὖν ἐγγωρίους γυναῖκας τὴν Ἀριάδνην ἀναλαβεῖν καὶ περιέπειν ἀθυμοῦσαν ἐπὶ τῇ μονώσει, καὶ γράμματα πλαστὰ προσφέρειν, ὡς τοῦ Θησεῦς γράφοντος αὐτῇ, καὶ περὶ τὴν ὥδινα συμπονεῖν καὶ βοηθεῖν· ἀποθανοῦσαν δὲ θάψαι, μὴ τεκοῦσαν. Ἐπανελθόντα δὲ τὸν Θησέα καὶ περίλυπον γενόμενον, τοῖς μὲν ἐγγωρίοις ἀπολιπεῖν χρήματα, συντάξαντα θύειν τῇ Ἀριάδνῃ· δύο δὲ μικροὺς ἀνδριαντίσκους ἰδρύσασθαι, τὸν μὲν ἀργυροῦν, τὸν δὲ χαλκοῦν. Ἐν δὲ τῇ θυσίᾳ τοῦ Γορπιαίου μηνὸς ἵσταμένου δευτέρᾳ, κατακλινόμενόν τινα τῶν νεανίσκων φθέγγεσθαι καὶ ποιεῖν, ἅπερ ὠδίνουσαι γυναῖκες· καλεῖν δὲ τὸ ἄλλος Ἀμαθουσίους, ἐν ᾧ τὸν τάφον δεικνύουσιν, Ἀριάδνης Ἀφροδίτης. Καὶ Ναξίων δέ τινες ἰδίως ἱστοροῦσι δύο Μίνωας γε· ἑστῆαι καὶ δύο Ἀριάδνας, ὧν τὴν μὲν Διονύσῳ γαμηθῆναι φασὶν ἐν Νάξῳ, καὶ τοὺς περὶ Στάφυλον τεκεῖν· τὴν δὲ νεωτέραν, ἀρπασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησεῦς, καὶ ἀπολειφθεῖσαν, εἰς Νάξον ἐλθεῖν. καὶ τροφὸν μετ' αὐτῆς ὄνομα Κορκύνην, ἧς δείκνυσθαι τάφον. ἀποθανεῖν δὲ καὶ τὴν Ἀριάδνην αὐτόθι, καὶ τιμὰς ἔχειν οὐχ ὁμοίως τῇ προτέρᾳ. Τῇ μὲν γὰρ ἡδομένους καὶ παίζοντας

ἔχουσα πλειοτέρους ἀπὸ πέντε ἄνδρας, μόνος δὲ τῆς Ἀργοῦς ὁ πλοίαρχος Ἰάσων εἶχε τὸ ἐλεύθερον νὰ περιπλέῃ μὲ πολλοὺς, ἐμποδίζων ἀπὸ τὴν θαλασσοπλοῖαν τὰ ληστρικὰ πλοῖα. Ἐν τούτοις ὁ Δαίδαλος ἔφυγε μὲ πλοῖον ἀπὸ Κρήτην εἰς Ἀθήνας, καὶ ὁ Μίνως παραβαίνων τὸ κοινὸν ψήφισμα ἐβγήκε μὲ πολεμικὰ πλοῖα (34) εἰς καταδίωξιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ σφοδρὰν ἀνεμοζάλην ἐρρίφθη εἰς τὴν Σικελίαν, ἐκεῖ ἀπέθανεν. Ὅταν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δευκαλίων ὀργιζόμενος κατὰ τῶν Ἀθηναίων τοὺς ἐμήνυσεν νὰ παραδώσουν τὸν Δαίδαλον εἰς αὐτὸν, εἰδὲ μὴ, ἐφοβέριζε νὰ θανατώσῃ τοὺς παῖδας, οἵτινες ἦσαν εἰς τὸν Μίνω δομένοι ὄμηροι, εἰς τοῦτον μὲν ἀπεκρίθη μὲ πραότητα ὁ Θησεὺς παρακαλῶν νὰ τοῦ ἀφῇσῃ τὸν Δαίδαλον, ἐπειδὴ ἦτον ἐξαδέλφος του, καὶ ἀνῆκεν εἰς ἐκεῖνον διὰ τὴν συγγένειαν· ἦτον δὲ ὁ Δαίδαλος υἱὸς Μερόπης τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως· αὐτὸς δὲ ἐπεχείρησεν νὰ κατασκευάσῃ πλοῖα, ἄλλα πλησίον τοῦ δήμου Θυμοιταδῶν μακρὰν τῆς ξενικῆς ὁδοῦ, ἄλλα διαμέσου τοῦ Πιτθέως εἰς τὴν Τροιζήνα, θέλων νὰ κάμῃ κρυφὴν τὴν ἐτοιμασίαν του. Ἀποῦ δὲ ἔγιναν ἔτοιμα, ἀπέπλευσεν ἔχων μαζύ του τὸν Δαίδαλον καὶ φυγάδας ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁδηγούς. Ἐνῶ δὲ κανεῖς δὲν εἶχεν εἶδῃσιν, ἀλλ' οἱ Κρηῖτες ἐνόμιζον ὅτι φιλικὰ ἐμβαίνουνσι πλοῖα, ἐκεῖνος ἐκυρίευσεν τὸν λιμένα, καὶ κάμνων ἀπάθασιν, ἔφθασεν ἐξαίφνης εἰς τὴν Κνωσσὸν, καὶ εἰς τὰς πύλας τοῦ Λαβυρίνθου συνάψας μάχην ἐθανάτωσε τὸν Δευκαλίωνα καὶ ὅλην του τὴν φρουράν. Ἀποῦ δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ διοίκησις τῶν κοινῶν πραγμάτων μετέβη εἰς τῆς Ἀριάδνης τὴν ἐξουσίαν, μὲ ταύτην ὁ Θησεὺς ἐκτελέσας σπονδὰς εἰρήνης, καὶ τοὺς κρατούμενους ἐφῆβους ἐπῆρεν ὀπίσω, καὶ τοὺς Κρητάς ἐπεισε νὰ φιλιωθοῦν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ὁμώσαντες ποτὲ νὰ μὴ κάμωσιν ἀρχὴν πολέμου.

ἐορτάζειν, τὰς δὲ ταύτῃ δρωμένας θυσίας εἶναι πένθαι τινὲ καὶ στυγνότητι μεμιγμένας.

ΚΑ. Ἐκ δὲ τῆς Κρήτης ἀποπλέων εἰς Ἀῆλον κατέσχε, καὶ τῷ Θεῷ θύσας, καὶ ἀναθείς τὸ Ἀφροδίσιον, ὃ παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἔλαβεν, ἐχόρευσε μετὰ τῶν ἡϊθέων χορείαν, ἣν ἔτι νῦν ἐπιτελεῖν Δηλίους λέγουσι, μίμημα τῶν ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ περιόδων καὶ διεξόδων, ἐν τινὶ ῥυθμῷ περιελίξεις καὶ ἀνελίξεις ἔχοντι γιγνομένην. Καλεῖται δὲ τὸ γένος τοῦτο τῆς χορείας ὑπὸ Δηλίων Γέρανος, ὡς ἱστορεῖ Δικαίαρχος. Ἐχόρευσε δὲ περὶ τὸν Κερατῶνα, βωμὸν ἐκ κεράτων συνηρμοσμένον εὐωνύμων ἀπάντων. Ποιῆσαι δὲ καὶ ἀγῶνα φασὶν αὐτὸν ἐν Δῆλῳ, καὶ τοῖς νικῶσι τότε πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φοῖνικα δοθῆναι.

ΚΒ. Τῇ δὲ Ἀττικῇ προσφερομένων, ἐκλαθέσθαι μὲν αὐτὸν, ἐκλαθέσθαι δὲ καὶ τὸν κυβερνήτην ὑπὸ χαρᾶς, ἐπάρασθαι τὸ ἰστίον, ᾧ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἔδει γνώριμον τῷ Αἰγεί γενέσθαι· τὸν δὲ, ἀπογόνοντα, ρίψαι κατὰ τῆς πέτρας ἑαυτὸν, καὶ διαφθαρῆναι. Καταπλεύσας δὲ ὁ Θησεὺς, ἔθυε μὲν αὐτὰς, ἃς ἐκπλέων θυσίας ἠὔξατο τοῖς Θεοῖς, Φαληροῦ, κήρυκα δὲ ἀπέστειλε τῆς σωτηρίας ἄγγελον εἰς ἄστν. Οὗτος ἐνέτυχεν ὀδυρομένοις τε πολλοῖς τὴν τοῦ βασιλέως τελευτήν, καὶ αὐ χαίρουσιν, ὡς εἰκὸς, ἐτέροις, καὶ φιλοφρονεῖσθαι καὶ στεφανοῦν αὐτὸν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ προθύμοις οὔσι. Τοὺς μὲν οὖν στεφάνους δεχόμενος, τὸ κηρύκειον ἀνέστεφεν· ἐπανελθὼν δὲ ἐπὶ θάλασσαν οὐπω πεποιημένου σπονδᾶς τοῦ Θησεῶς, ἔξω περιέ-

Κ. Πολλοὶ δὲ λόγοι καὶ περὶ τούτων ἀκόμῃ λέγονται καὶ περὶ τῆς Ἀριάδνης, οἱ ὅποιοι εἰς τίποτα δὲν συμφωνοῦσιν, ἐπειδὴ οἱ μὲν λέγουσι, ὅτι αὐτὴ ἐκρεμάσθη, διότι ὁ Θησεὺς τὴν ἐγκατέλειψεν· οἱ δὲ, ὅτι ναῦται τινὲς τὴν ἔφερον εἰς τὴν Νάξον, κ' ἐκεῖ ἐσυζεύχθη τὸν ἱερέα τοῦ Διονύσου (35) Ὡναρόν, ἐγκατέλειπε δὲ αὐτὴν ὁ Θησεὺς ἀγαπήσας ἄλλην.

Ἐρως τὸν ἐφλεγε δεινὸς Πανοπήϊδος Αἴγλης.

Τούτων τὸν στίχον λέγει Ἡρέας ὁ Μεγαρεὺς, ὅτι ἀφαίρεσεν ὁ Πεισίστρατος (36) ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου, καθὼς πάλιν ἔμβασεν εἰς τοῦ Ὀμήρου τὴν νεκρολογίαν τούτων.

Θησέα καὶ Πειρίβοον, θεῶν εὐκλεῆ τέκνα. (α)

Χαριζόμενος εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ ἐγέννησεν ἀπὸ τὸν Θησέα ἡ Ἀριάδνη τὸν Οἰνοπίονα καὶ τὸν Στάφυλον· τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ Χῖος Ἴων (37) λέγων περὶ τῆς πατρίδος του.

Τὴν πόλιν Χίον ἔκτισε Θησείδης Οἰνοπίων.

Ὅσα δὲ ἐκ τῶν λεγομένων εὐφημίζονται περισσότερον, αὐτὰ, ὅλοι, νὰ εἴπω οὕτω, ἔχουσιν εἰς τὸ στόμα. Ἀλλὰ Παίων ὁ Ἀμκθούσιος ἐξέδωκε βιβλίον ὅπου ἱστορεῖ ταῦτα κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον πάντῃ διάφορον. Ἐπειδὴ λέγει ὅτι ὁ Θησεὺς ῥιφθεὶς ἀπὸ ἀνεμοζάλην εἰς τὴν Κύπρον, καὶ τὴν Ἀριάδνην ἔχων ἔγκυνον, πάσχουσιν δὲ ἀπὸ τὸν σάλον τῆς θαλάσσης καὶ ἀποκαμωμένην, τὴν εὐγαλε μόνην· αὐτὸς δὲ στραφεὶς εἰς τὸ πλοῖον διὰ νὰ τὸ βοηθήσῃ, πάλιν ἐφέρθη ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸ πέλαγος· ὅτι αἱ ἐγχώριοι γυναῖκες ὑπεδέχθησαν προθύμως τὴν Ἀριάδνην καὶ τὴν ἐπαρηγόρουσι θλιβομένην διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν, καὶ γράμματα πλαστὰ τὴν ἐπρόσφερον ὡς γραμμένα ἀπὸ τὸν Θησέα πρὸς αὐτὴν· καὶ ὅταν ἤλθον ὁ καιρὸς τοῦ τοκετοῦ, τὴν ἐσυμπόνουν καὶ τὴν ἐβοήθουν. Ἀπέθανε δὲ

(α) Οδυσσεΐας Α. στιχ. 30.

μεινε, μὴ βουλόμενος τὴν θυσίαν παρᾶξει. Γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν, ἀπήγγειλε τὴν τοῦ Αἰγέως τελευτήν. Οἱ δὲ σὺν κλαυθμῷ καὶ θορύβῳ σπεύδοντες ἀνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. Ὅθεν καὶ νῦν ἐν τοῖς ὠσχοφορίοις στεφανοῦσθαι μὲν οὐ τὸν κήρυκα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κηρύκειον ἐπιφωνεῖν δὲ ταῖς σπονδαῖς, Ἐλεεῦ, Ἰοῦ, Ἰοῦ, τοὺς παρόντας. Ἴν τὸ μὲν σπεύδοντες ἀναφωνεῖν καὶ παιωνίζοντες εἰώθασι, τὸ δὲ ἐκπλήξεως καὶ παραχῆς ἐστι. Θάψας δὲ τὸν πατέρα, τῷ Ἀπόλλωνι τὴν εὐχὴν ἀπεδίδου τῇ ἐβδόμῃ τοῦ Πυανεψιδῶνος μηνὸς ἰσταμένου ταύτῃ γὰρ ἀνέβησαν εἰς ἄστῳ σωθέντες. Ἡ μὲν οὖν ἔψησις τῶν ὀσπρίων λέγεται γενέσθαι διὰ τὸ σωθέντας αὐτοὺς εἰς ταὐτὸ συμμίζειν τὰ περιόντα τῶν σιτίων, καὶ μίαν χύτραν κοινὴν ἐψήσαντας συνεστιαθῆναι, καὶ συγκαταφαγεῖν ἀλλήλοις. Τὴν δὲ εἰρεσιώνην ἐκφέρουσι, κλάδον ἐλαίας ἐρίῳ μὲν ἀνεστεμμένον, ὥσπερ τότε τὴν ἱκετηρίαν, παντοδαπῶν δὲ ἀνάπλεων καταργμάτων, διὰ τὸ λῆξαι τὴν ἀφορίαν, ἐπάδοντες

Εἰρεσιώνη σῦκα φέρι, καὶ πίονας ἄρτους,
Καὶ μέλι ἐν κοντύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι,
Καὶ κύλικ' εὐζωρον, ὥς ἂν μεθύουσα καθεύδῃ·

Καίτοι ταῦτα τινὲς ἐπὶ τοῖς Ἡρακλείδαις γενέσθαι λέγουσιν, οὕτω διατρεφομένοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ πλείονες, ὥς προεῖρηται.

ΚΓ. Τὸ δὲ πλοῖον, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἡϊθέων ἔπλευσε, καὶ πάλιν ἐσώθη, τὴν τριακόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλατον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων

πρὶν γενήσῃ καὶ τὴν ἔθαψαν. Ἐν τούτοις ἐπιστρέψας ὁ Θησεύς καὶ καταλυπηθεὶς, εἰς μὲν τοὺς ἐγγωρίους ἀφῆκε χρήματα, διορίσας νὰ κάμνωσι θυσίαν εἰς τὴν Ἀριάδνην, δύο δὲ μικροὺς ἀνδριαντίσκους ἔστησε, τὸν μὲν ἀργυροῦν, τὸν δὲ χαλκοῦν. Εἰς δὲ τὴν θυσίαν τὴν γινομένην τῇ δευτέρᾳ τοῦ Γορπιαίου μηνὸς (α) ἓνας τῶν νεανίσκων ἐξαπλούμενος εἰς κλίνην, μιμεῖται τὰς κραυγὰς καὶ τὰ σχήματα τῶν γυναικῶν, αἱ ὅποιαι κοιλοπονοῦσι. Λέγει δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ ἱερὸν δάσος, ὅπου οἱ Ἀμαθούσιοι δείχνουσι τὸν τάφον αὐτῆς, τὸ ὀνομάζουσι ἄλλος Ἀριάδνης Ἀφροδίτης. Καὶ Νηξίων δέ τινες συγγραφεῖς ἱστοροῦσι πάλιν ὅτι ὑπῆρξαν δύο Μίνωες καὶ δύο Ἀριάδναι, ἐξ ὧν ἡ μὲν, λέγουσιν, ἐνυμφεῖθι τὸν Διόνυσον εἰς τὴν Νάξον, καὶ ἐγέννησε τὸν Στάφυλον· ἡ δὲ νεωτέρα ἀρπασθεῖσα ἀπὸ τὸν Θησεά, καὶ ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπ' αὐτὸν, ἦλθεν εἰς Νάξον ἔχουσα μαζὺ τὴν τροφάν της ὀνομαζομένην Κορκύνην, τῆς ὅποιας δείχνουσι τὸν τάφον. Λέγουσι δὲ ὅτι ἀπέθανε καὶ ἡ Ἀριάδνη ἐκεῖ, καὶ τιμὰς ἔχει ὅχι ὁμοίας μὲ τὴν προτέραν· ἐπεὶ δὲ ἐκείνην μὲν ἐορτάζουν εὐθυμοῦντες καὶ παίζοντες· αἱ δὲ εἰς ταύτην γινόμεναι θυσίαι εἶναι μὲ πένθος καὶ κατήφειαν μεμιγμέναι.

ΚΑ. Ἀπὸ δὲ τὴν Κρήτην ἀναχωρήσας ἄρραξεν εἰς τὴν Δῆλον, καὶ ἔκαμε θυσίαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα· ἅμα δὲ ἀφιέρωσε καὶ τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης τὸ ὅποῖον ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Ἀριάδνην, καὶ συνεχάρευσε μὲ τοὺς ἐφήβους συμπολίτας τοῦ χορὸν (38), τὸν ὅποῖον λέγουσιν ὅτι ἀκόμη τὴν σήμερον συνειθίζουσι οἱ Δῆλιοι· εἶναι δὲ αὐτὸς μίμημα τῶν περιόδων τοῦ Λαβυρίνθου καὶ διεξόδων, γινόμενος μὲ κάποιον ρυθμὸν ἔχοντα περιστροφὰς καὶ διελιγμοὺς, καὶ ὀνομάζεται τὸ εἶδος τούτου τοῦ χοροῦ ἀπὸ τοὺς Δηλίους Γέρανος, ὡς ἱστορεῖ ὁ Δικαίαρ-

(α) Σύστοιχεῦντος μὲ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα.

ὕφαιρουντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυρὰ καὶ συμπηγνύντες οὕτως, ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸν αὐξόμενον λόγον ἀμφοδουξόμενον παράδειγμα τὸ πλοῖον εἶναι τῶν μὲν, ὡς τὸ αὐτὸ, τῶν δὲ, ὡς οὐ τὸ αὐτὸ, διαμένει λεγόντων. Ἄγουσι δὲ καὶ τὴν τῶν ὠσχοφορίων ἐορτὴν, Θησέως καταστήσαντος. Οὐ γὰρ ἀπάσας αὐτὸν ἐξαγαγεῖν τὰς λαχούσας τότε παρθένους, ἀλλὰ τῶν συνήθων νεανίσκων δύο θηλυφανεῖς μὲν ὀφθῆναι καὶ νεαροὺς, ἀνδρώδεις δὲ τὰς ψυχὰς καὶ προθύμους, λουτροῖς τε θερμοῖς καὶ σκιατροφίαις, καὶ ταῖς περὶ τὴν κόμην καὶ λειότητα καὶ χροιάν ἀλοιφαῖς καὶ κοσμήσεσιν, ὡς ἔστιν, ἐξαλλάξαντα κομιδῇ, καὶ διδάξαντα φωνὴν καὶ σχῆμα καὶ βάδισιν, ὡς ἐνι μάλιστα, παρθένους ὁμοιοῦσθαι, καὶ μὴδὲν φαίνεσθαι διαφέροντας, ἐμβαλεῖν εἰς τὸν τῶν παρθένων ἀριθμὸν, καὶ διαλαθεῖν ἅπαντας· ἐπεὶ δὲ ἐπανῆλθεν, αὐτόν τε πομπεῦσαι καὶ τοὺς νεανίσκους οὕτως ἀμπεχομένους, ὡς νῦν ἀμπέχονται τοὺς ὄσχους φέροντες. Φέρουσι δὲ, Διονύσῳ καὶ Ἀριάδνῃ χαριζόμενοι, διὰ τὸν μῦθον ἢ μᾶλλον, ὅτι συγκομιζομένης ὀπώρας ἐπανῆλθον· αἱ δὲ δειπνοφόροι παραλαμβάνονται, καὶ κοινωνοῦσι τῆς θυσίας, ἀπομιμούμεναι τὰς μητέρας ἐκείνων τῶν λαχόντων. Ἐπεφοίτων γὰρ αὐτοῖς ὅσα καὶ σιτία κομίζουσαι, καὶ μῦθοι λέγονται, διὰ τὸ κακείνας εὐθυμίας ἕνεκεν καὶ παρηγορίας μύθους διεξιέναι τοῖς παισὶ. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ Δήμων ἰστόρηκεν. Ἐξήρθη δὲ καὶ τέμενος αὐτῷ, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν παρασχόντων τὸν δασμὸν οἰκῶν ἔταξεν εἰς θυσίαν αὐτῷ τελεῖν ἀποφοράς. καὶ τῆς θυσίας ἐπεμελοῦντο Φυταλίδαι, Θησέως ἀποδόντος αὐτοῖς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας.

χρς. ἔχόρευσε δὲ τοῦτον τὸν χορὸν ὁ Θησεύς τριγύρου τοῦ βωμοῦ τὸν ὁποῖον ὀνομάζουσι Κερατῶνα, διότι εἶναι συνηρησμένος ὅλος ἀπὸ κέρατα ζώων ἀριστερά (39). Λέγουσι δὲ ὅτι ἔκαμε καὶ πανηγυρικὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Ἀῆλον· καὶ τότε πρῶτην φορὰν εἰς τοὺς νικῶντας ἐδόθη ἀπ' ἐκεῖνον κλάδος φοινίκης.

ΚΒ. Ἐν ᾧ δὲ ἐπλησίαζαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐλησμόνησε καὶ αὐτὸς, ἐλησμόνησε καὶ ὁ Κυβερνήτης ἀπὸ χαρὰν νὰ βάλῃσι τὸ ἱστίον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐμέλλε νὰ γένῃ εἰς τὸν Αἰγέα σημεῖον τῆς σωτηρίας των· ὅθεν ἐκεῖνος ἀπελπισθεὶς ἐκρημνίσθη ἀπὸ ὑψηλὸν βράχον, καὶ ἐθανατώθη. Ἀρράξας δὲ ὁ Θησεύς εἰς τὸν Φαληρέα, ἐπεχείρησε νὰ ἐκτελέσῃ ὅσας θυσίας ἀναχωρῶν εἶχε ταγμένας νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς Θεούς· ἅμα δὲ ἀπέστειλεν εἰς τὴν πόλιν κήρυκα νὰ δώσῃ τὴν εἶδησιν τοῦ κατευοδίου του. Ὁ κήρυξ ἀναβαίνων ἔτυχε πολλοὺς ὀδυρομένους τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, καὶ πάλιν ἄλλους χαίροντας, ὡς ἦτον δίκαιον, καὶ προθύμους νὰ τὸν ὑποδέχωνται μὲ φιλοφροσύνην καὶ νὰ στεφανώωσιν αὐτόν. Ἀλλ' ἐκεῖνος δεχόμενος τοὺς στεφάνους, ἀνέστεφε τὸ κηρύκειον· ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὸν λιμένα ἐν ᾧ ἀκόμη αἱ σπονδαὶ τοῦ Θησεύς δὲν ἦσαν τελειωμέναι, ἐπερίμεινεν ἔξω, μὴ θέλων νὰ ταράξῃ τὴν θυσίαν. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σπονδῶν ἔδωκε τὴν εἶδησιν τῆς τελευτῆς τοῦ Αἰγέως, ἐν τῇ ἅμα ὁ Θησεύς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μὲ κλαυθμὸν καὶ θόρυβον ἀνέβησαν βιαίως εἰς τὴν πόλιν. Ὅθεν καὶ τώρα εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ὠσχοφορίων φεφανώουσιν, ὡς λέγουσι, ὅχι τὸν κήρυκα, ἀλλὰ τὸ κηρύκειον· καὶ οἱ παρόντες φωνάζουν μετὰ τὰς σπονδὰς, Ἐλεγεὺς Ἰοῦ, Ἰοῦ, (40) ἔξ ὧν τὸ μὲν συνειθίζουσιν νὰ προφέρωσιν ὅταν μετὰ μεγάλης σπουδῆς προχωροῦν εἰς μάχην ἀλαλάζοντες, τὸ δὲ εἶναι ἐκπληξέως καὶ ταραχῆς σημεῖον. Ἀφ' οὗ δὲ ἔθαψε τὸν πατέρα του ὁ Θησεύς, ἀπέδωκεν ὅσας εἶχε ταγμένας εὐχὰς εἰς τὸν

ΚΔ. Μετὰ δὲ τὴν Αἰγέως τελευτὴν, μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν βαλλόμενος, συνώκισε τοὺς τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας εἰς ἓν ἄστυ, καὶ μιᾶς πόλεως ἓνα δῆμον ἀπέφηνε τοὺς τέως σποράδας ὄντας καὶ δυσανακλήτους πρὸς τὸ κοινὸν πάντων συμφέρον, ἔστι δ' ὅτε καὶ διαφερομένους ἀλλήλοις καὶ πολεμοῦντας. Ἐπιὼν [οὖν] ἀνέπειθε κατὰ δῆμους καὶ γένη, τῶν μὲν ἰδιωτῶν καὶ πενήτων ἐνδεχομένων ταχὺ τὴν παράκλησιν αὐτοῦ, ταῖς δὲ δυνατοῖς ἀβασίλευτον πολιτείαν προτείνων καὶ δημοκρατίαν, αὐτῷ μόνον ἄρχοντι πολέμου, καὶ νόμων φύλακι, χρησομένην, τῶν δὲ ἄλλων παρέξουσιν ἅπασιν ἰσομοιρίαν. Τοὺς μὲν ταῦτα ἔπειθε. Οἱ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεδιότες, μεγάλην οὖσαν ἤδη, καὶ τὴν τόλμαν, ἐβούλοντο πειθόμενοι μᾶλλον, ἢ βιαζόμενοι, ταῦτα συγχωρεῖν. Καταλύσας οὖν τὰ παρ' ἐκάστοις πρυτανεῖα καὶ βουλευτήρια καὶ ἀρχάς, ἐν δὲ ποιήσας ἅπασιν κοινὸν ἐνταῦθα πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον, ὅπου νῦν ἱδρύται τὸ ἄστυ, τὴν τε πόλιν Ἀθήνας προσηγόρευσε, καὶ Παναθήναια θυσίαν ἐποίησε κοινήν. ἔθυσε δὲ καὶ Μετοίκοις τῇ ἑκτῇ ἐπὶ δέκα τοῦ ἑκατομβαιῶνος, ἣν ἔτι νῦν θύουσι. Καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλε, ὥσπερ ὠμολόγησε, διεκόσμει τὴν πολιτείαν, ἀπὸ Θεῶν ἀρχόμενος· ἦκε γὰρ αὐτῷ χρησμὸς ἐκ Δελφῶν μαντευομένῳ περὶ τῆς πόλεως.

Αἰγείδῃ Θησεῦ, Πιττῆίδος ἔαγονε κούρης,
Πολλὰς τοι πόλειςσι πατὴρ ἐμὸς ἐγκατέθηκε
Τέρματα καὶ κλωστήρας ἐν ὑμετέρῳ πτολιέθρῳ.
Ἀλλὰ σὺ μὴ τι λίην πεπονημένος ἐνδοθὶ θυμὸν
Βουλευεῖν· ἄσκος γὰρ ἐν εἰδματι ποντοπορεύση.

Ἀπόλλωνα τῇ ἐβδόμῃ τοῦ Πυκνεψιδῆος μηνὸς (41)· (α) διότι εἰς ταύτην τὴν ἡμέραν κατευδοθέντες ἀνέβησαν εἰς τὴν πόλιν. Τὸ δὲ ψῆσιμον τῶν ὀσπρίων λέγουσιν ὅτι γίνεται τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διότι κατευδοθέντες συνέμιξαν εἰς τὸ αὐτὸ τὰ ἀπομεινάρια τῶν τροφίμων, καὶ ἐψήσαντες αὐτὰ εἰς ἓν κοινὸν σκεῦος συνεφιλεύθησαν, καὶ συνέφαγον ὅλοι ὁμοῦ. Προσφέρουσι δὲ καὶ τὴν Εἰρεσιώνην, ἥτις εἶναι κλάδος ἐλαίας τυλιγμένος με στέμμα μάλινον, καθὼς τότε ἦτον ἡ ἱκετηρία, καὶ φορτωμένος ἀπὸ παντὸς εἶδους καρπῶν ἀπαρχάς, εἰς σημεῖον ὅτι ἔπαυσεν ἡ ἀκαρπία καὶ ἄδουσι:

Σῦκα φέρ' Εἰρεσιώνη, καὶ πολλὰ παχὺ ψωμί·

Φέρει λάδι νὰ τὸ ψῆσῃς, φέρει μέλι εἰς σταμνί,

Καὶ καλὸν κρασί ἀδῶον διὰ νὰ πιῇς νὰ εὐφρανθῇς,

Ἔως ὅτου νὰ μεθύσῃς καὶ γλυκὰ νὰ κοιμηθῇς.

Ἄν καὶ λέγουσι τινὲς ὅτι ἡ ὠδὴ αὐτὴ ἐγένεν εἰς μνήμην τῶν Ἡρακλειδῶν (42), οἱ ὁποῖου τοιοῦτοτρόπως ἐτρέφοντο ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλ' οἱ πλείότερι τὴν ἀποδίδουσιν, ὡς προείπομεν.

ΚΓ. Τὸ δὲ πλοῖον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Θησεύς ἐπλευσεν εἰς Κρήτην με τοὺς ἄλλους ἐφήβους, καὶ πάλιν διασωθεὶς ἐπέστρεψε, τὴν τριακόντορον, οἱ Ἀθηναῖοι διεφύλαττον ἕως τὸν καιρὸν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (43), τὰ μὲν παλαιὰ αὐτῆς ξύλα ἀφαιροῦντες, ἄλλα δὲ βάλλοντες ἰσχυρά, τὰ ὁποῖα τοιοῦτοτρόπως ἐσυσσωμάτοναν, ὥστε καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους, ὅταν ἐφιλονείκουν περὶ τῶν αὐξανόμενων πραγμάτων ἐν μένῳσι τὰ αὐτὰ ἢ ὄχι (44), ἐγίνετο τὸ πλοῖον αὐτὸ ἀμφιβολογίας παράδειγμα, ἐπειδὴ οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι διαμένει τὸ αὐτὸ, οἱ δὲ ὅτι ὄχι. Ὁ Θησεύς δὲ κατέστησε καὶ τὴν ἐκτελουμένην ἐορτὴν τῶν ὠσχοφορίων· ἐπειδὴ δὲν ἐπῆρεν ὅλας τὰς παρθένους ὅσαι τότε ἔλαχον εἰς τὸν κλῆρον, ἀλλ' ἐδιάλεξε

(α) ἐυστοιχοῦσε μέρος με τὸν ὀκτώβριον καὶ μέρος με τὸν νοέμβριον.

Τοῦτο δὲ καὶ Σιβύλλαν ὕστερον ἀποστοματίσαι πρὸς τὴν πόλιν ἱστοροῦσιν ἀναφθεγξαμένην·

Ἄσπες βαπτίζῃ· δύναι δέ τει οὐ θέμις ἐστίν.

ΚΕ. Ἐτι δὲ μᾶλλον αὐξῆσαι τὴν πόλιν βουλόμενος, ἐκάλεν πάντας ἐπὶ τοῖς ἴσοις, καὶ τὸ Δεῦρ' ἵτε πάντες Δεῦρ, κήρυγμα Θησεῶς γενέσθαι φασί, πανδημίαν τινὰ καθιστάντος. Οὐ μὴν ἄτακτον, οὐδὲ μεμιγμένην περιεῖδεν ὑπὸ πλήθους ἐπιχυθέντος ἀκρίτου γενομένην τὴν δημοκρατίαν· ἀλλὰ πρῶτος ἀποκρίνας χωρὶς Εὐπατρίδας καὶ Γεωμόρους καὶ Δημιουργοὺς, Εὐπατρίδαις γινώσκειν τὰ θεῖα, καὶ παρέχειν ἄρχοντας ἀποδοὺς, καὶ νόμων διδασκάλους εἶναι καὶ ὁσίων καὶ ἱερῶν ἐξηγητάς, τοῖς ἄλλοις πολίταις ὥσπερ εἰς ἴσον κατέστησε, δόξῃ μὲν Εὐπατρίδων, χρειᾷ δὲ Γεωμόρων, πλήθει δὲ τῶν Δημιουργῶν ὑπερέχειν δοκούντων. Ὅτι δὲ πρῶτος ἀπέκλινε πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ ἀφῆκε τὸ μοναρχεῖν, ἔοικε μαρτυρεῖν καὶ Ὅμηρος ἐν νεῶν καταλόγῳ, μόνους Ἀθηναίους δῆμον προσαγορεύσας. Ἐκοψε δὲ καὶ νόμισμα, βοῶν ἐγγαράζας, ἥ διὰ τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, ἥ διὰ τὸν Μίνω στρατηγόν, ἥ πρὸς γεωργίαν τοὺς πολίτας παρακαλῶν. Ἀπ' ἐκείνου δέ φασι τὸ ἐκατόμβοιον καὶ τὸ δεκάβοιον ὀνομασθῆναι. Προσκτησάμενος δὲ τῇ Ἀττικῇ τὴν Μεγαρικὴν βεβαίως, τὴν θρυλλομένην ἐν Ἰσθμῷ στήλην ἔστησεν, ἐπιγράψας τὸ διορίζον ἐπίγραμμα τὴν χώραν δυοὶ τριμέτροις, ὧν ἔφραζε τὸ μὲν πρὸς ἔω,

μεταξὺ τῶν φίλων του δύο νεανίσκους ἔχοντας γυναικείαν καὶ ἀνθηρὰν μορφήν, ἀνδρώδεις δὲ κατὰ τὰς ψυχὰς, καὶ μεστοὺς τόλμης· τοὺς μὲ θερμὰ λουτρὰ, μὲ διατριβὴν ἀδιάκοπον εἰς σκιερὺς τόπους, μὲ χρῆσιν ἀλοιφῶν ἐπιτηδείων ἢ ἀπαλύνουν τὴν σάρκα, καὶ νὰ λαμπρύνουν τὸ πρόσωπον, μ' ἐπιμέλειαν τῆς κόμης, καὶ μὲ καλλωπισμοὺς, ὥς εἶναι δυνατόν, ἀλλοιῶσας πολὺ, καὶ διδάζας αὐτοὺς νὰ μιμῶνται ὅσον ἐνδέχεται καὶ φωνὴν καὶ σχῆμα καὶ βᾶδισμα παρθενικόν, χωρὶς νὰ ἔχουν φαινομένην καμμίαν διαφορὰν, τοὺς ἔμβασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν παρθένων· καὶ κανεῖς δὲν ὑπωπτεύθη τὸ τέχνασμα. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπέστρεψε, καὶ αὐτὸς ἐώρτασε μὲ πομπήν, καὶ οἱ νεανίσκοι τοιοῦτοτρόπως ἐνδυμένοι, ὥς ἐνδύονται τῶρα βαστάζοντες εἰς τὴν ἑορτὴν κλήματα μὲ σταφυλὰς· βαστάζουσι δὲ ταῦτα χαρίζομενοι εἰς τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀριάδην διὰ τὸν μῦθον, ἧ μᾶλλον διότι ὁ Θησεὺς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐπέστρεψαν ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ συγκομιδὴ τῶν ὀπωρικῶν. Αἱ δὲ γυναῖκες, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι δειπνοφόρους, γίνονται συγκοινωνοὶ τῆς τελετῆς καὶ τῆς θυσίας, μιμούμεναι τὰς μητέρας ἐκείνων τῶν εἰς Κρήτην στελλομένων κληρωτῶν· ἐπειδὴ ἐπήγαιναν εἰς αὐτοὺς, ὅταν ἔμελλον νὰ τοὺς ἀποπέμψουν, φέρουσαι παντὸς εἶδους τροφὰς. Καὶ μύθους λέγουσιν εἰς τὴν ἑορτὴν αἱ δειπνοφόροι, διότι κέκεῖναι πρὸς τέρψιν καὶ παρηγορίαν ἐδιηγούντο μύθους εἰς τὰ τέχνα των. Ταῦτα καὶ ὁ Δήμων ἔχει ἱστορημένα. Καθιερώθη δὲ εἰς τὸν Θητέα καὶ τόπος, ὅπου τῆς γινομένης θυσίας ἡ δαπάνη κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐπληρόνετο ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῶν οἴκων, ὅσοι συνεισέφερον εἰς τὸν δασμὸν τῆς Κρήτης (45)· καὶ ἐπιμελητὰς τῆς θυσίας κατέστησεν ὁ Θησεὺς τοὺς Φυταλίδας, ἀπαδίδων τριωτοτρόπως εἰς αὐτοὺς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας.

ΚΒ. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Αἰγέως βάλλων εἰς τὸν νοῦν

Τὰ δ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία·

τὸ δὲ πρὸς ἐσπέραν,

Τὰ δ' ἐστὶ Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία·

καὶ τὸν ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκε κατὰ ζήλον τοῦ Ἡρακλέους, ὥς δι' ἐκεῖνον Ὀλύμπια τῷ Διὶ, καὶ δι' αὐτὸν Ἴσθμια τῷ Ποσειδῶνι φιλοτιμηθεὶς ἄγειν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ γὰρ ἐπὶ Μελικέρτῃ τεθεὶς αὐτόθι, νυκτὸς ἐδράτο, τελετῆς ἔχων μᾶλλον, ἢ θεᾶς καὶ πανηγυρισμοῦ, τάξιν. Ἕνιοι δέ φασιν ἐπὶ Σκίρωνι τὰ Ἴσθμια τεθῆναι, τοῦ Θησέως ἀφοσιουμένου τὸν φόνον διὰ τὴν συγγένειαν. Σκίρωνα γὰρ υἱὸν εἶναι Κανήθου καὶ Ἠνιόχης τῆς Πιθέως. Οἱ δὲ Σίνιν, οὐχὶ Σκίρωνα· καὶ τὸν ἀγῶνα τεθῆναι διὰ τοῦτον ὑπὸ Θησέως, οὐ δι' ἐκεῖνον. Ἔταξεν οὖν καὶ διωρίσατο πρὸς τοὺς Κορινθίους, Ἀθηναίων τοῖς ἀφικνουμένοις ἐπὶ τὰ Ἴσθμια παρέχειν προεδρίαν, ὅσον ἂν τύπον ἐπίσχη καταπετασθὲν τὸ τῆς θεωρίδος νεὼς ἰστίον, ὥς Ἑλλάνικος καὶ Ἄνδρων ὁ Ἀλικαρνασεὺς ἱστορήκασιν.

ΚΖ. Εἰς δὲ τὸν πόντον ἔπλευσε τὸν Εὐξείναιον, ὥς μὲν Φιλόχορος καί τινες ἄλλοι λέγουσι, μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας συστρατεύσας, καὶ γέρας ἀριστεῖον Ἀντιόπην ἔλαβεν· οἱ δὲ πλείους, ὧν ἐστὶ καὶ Φερεκύδης καὶ Ἑλλάνικος καὶ Ἡρόδωρος, ὕστερον φασὶν Ἡρακλέους ἰδιόστολον πλεῦσαι τὸν Θη-

του μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον, ἔνωσε τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν σῶμα, καὶ κατέστησεν αὐτοὺς πόλεως μιᾶς ἓνα δῆμον, οἱ ὅποιοι ἔως τότε ἦσαν διεσπαρμένοι, καὶ διὰ τοῦτο δυσκόλως συνήρχοντο πρὸς σκέψιν τοῦ κοινοῦ εἰς ὅλους συμφέροντος, ἐνόητε δὲ καὶ διεφέροντο μεταξύ των καὶ ἐπολέμουν. Περιφερόμενος λοιπὸν ἐπρότεινε κατὰ δῆμους καὶ οἰκογενείας ὅ,τι ἐμελέτα νὰ πράξῃ· καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ πένητες ἐδέχοντο ταχέως τὸ προβαλλόμενον· εἰς δὲ τοὺς δυνατοὺς ἐπρότεινεν ἀβασιλευτον πολιτείαν καὶ δημοκρατίαν, ἥτις μεταχειριζομένη αὐτὸν μόνον ἐπιστάτην πολέμου καὶ νόμων φύλακα, ἔμελλε κατὰ τὰ ἄλλα νὰ δώσῃ ἰσομοιρίαν εἰς ὅλους· καὶ ἐξ' αὐτῶν τοὺς μὲν εὕρισκεν εὐπειθεῖς· οἱ δὲ ἄλλοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ φοβούμενοι, ἐπειδὴ ἦτον ἡδὴ μεγάλη, καὶ τὴν τὸλμην, ἐπρωτίμων πειθόμενοι μᾶλλον παρὰ βιαζόμενοι νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς ταῦτα. Καταργήσας λοιπὸν τὰ κατ' ἰδίαν εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν δῆμων πρυτανεῖα καὶ βουλευτήρια καὶ ἀρχάς, ἔκαμεν ἓν εἰς ὅλους κοινὸν ἐκεῖ πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον, ὅπου τῶρα εἶναι κείμενον τὸ ἄστυ, καὶ τὴν πόλιν ὠνόμασεν Ἀθήνας, καὶ θυσίαν κατέστησε κοινήν, τὰ Παναθηναία. (46) Ἐθυσίασε δὲ καὶ Μετοίκια (47) τῇ δεκάτῃ ἔκτῃ τοῦ ἑκατομβαιῶνος (α), τὰ ὅποια ἀκόμη τὴν σήμερον ἐορτάζουσι. Καὶ τὴν βασιλείαν ἀφήσας, καθὼς ὑπεσχέθη, ἐρρύθμιζε τὴν πολιτείαν μετὰ τὸ θέλημα τῶν Θεῶν· ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς αὐτὸν χρησμός ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς, ὅταν ἐρώτησε τὸ μαντεῖον περὶ τῆς πόλεως.

Θησεῦ Αἰγείδῃ, γέννημα τῆς κόρης τοῦ Πιτθέως!

Ἢ τῶρα μικρὰ πόλις σας θὰ λάβῃ μέγα κλέος.

Εἰς ταύτην ὁ ἐμὸς πατὴρ διέταξε τὰς Μοῖρας

Νὰ βάλουν πολλῶν πόλεων καὶ τέλη καὶ κλωστήρας·

Ἀλλὰ ἐσὺ βασιλευε χωρὶς νὰ δαίλιᾳσθαι.

Θὰ ἐπιπλεύσῃς ὡς ἄσκις ἐπάνω τῆς θαλάσσης.

(α) μέρος Ἰουλίου καὶ μέρος Αὐγούστου.

σέα, καὶ τὴν Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον, πιθανώτερα λέγοντες. Οὐδεὶς γὰρ ἄλλος ἰστόρηται τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον. Βίων δὲ, καὶ ταύτην παρακρουσάμενον οἴχεσθαι λαβόντα· φύσει γὰρ οὔσας τὰς Ἀμαζόνας φιλάνδρους, οὔτε φυγεῖν τὸν Θησέα προσβαλόντα τῇ χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ ξένια πέμπειν· τὸν δὲ, τὴν κομίζουσαν ἐμβῆναι παρακαλεῖν εἰς τὸ πλοῖον· ἐμβάσης δὲ ἀναχθῆναι. Μενεκράτης δέ τις, ἱστορίαν περὶ Νικαίας τῆς ἐν Βιθυνίᾳ πόλεως ἐκδεδωκώς, Θησέα φησὶ τὴν Ἀντιόπην ἔχοντα διατρίψαι περὶ τούτους τοὺς τόπους· τυγχάνειν δὲ συστρατεύοντας αὐτῷ τρεῖς νεανίσκους ἐξ Ἀθηῶν, ἀδελφοὺς ἀλλήλων, Εὐνεων καὶ Θόαντα καὶ Σολόοντα. Τοῦτον οὖν ἐρῶντα τῆς Ἀντιόπης καὶ λανθάνοντα τοὺς ἄλλους, ἐξειπεῖν πρὸς ἓνα τῶν συνήθων· ἐκείνου δὲ περὶ τούτων ἐντυχόντος τῇ Ἀντιόπῃ, τὴν μὲν [τῇ μὲν] πεῖραν ἰσχυρῶς ἀποτρίψασθαι, τὸ δὲ πρᾶγμα σωφρόνως ἄμα καὶ πράως ἐνεγκεῖν, καὶ πρὸς τὸν Θησέα μὴ κατηγορῆσαι. Τοῦ δὲ Σολόοντος, ὡς ἀπέγνω, ῥίψαντος ἑαυτὸν εἰς ποταμόν τινα καὶ διαφθαρέντος, ἡσθημένον τότε τὴν αἰτίαν καὶ τὸ πάθος τοῦ νεανίσκου τὸν Θησέα βαρέως ἐνεγκεῖν, καὶ δυσφοροῦντα, λόγιόν τι πυθόχρηστον ἀνεγκεῖν πρὸς ἑαυτόν· εἶναι γὰρ αὐτῷ προστεταγμένον ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐπὶ ξένης ἀνισθῇ· μάλιστα καὶ περίλυπος γένηται, πόλιν ἐκεῖ κτίσαι, καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τινὲς ἡγεμόνας καταλιπεῖν. Ἐκ δὲ τούτου, τὴν μὲν πόλιν, ἣν ἔκτισεν, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ Πυθόπολιν προσαγορεῦσαι· Σολόοντα δὲ, τὸν πλησίον ποταμόν, ἐπὶ τιμῇ τοῦ νεανίσκου. Καταλιπεῖν δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἷον ἐπιστάτας καὶ νομοθέτας, καὶ σὺν αὐτοῖς Ἑρμον, ἄνδρα τῶν Ἀθήνησιν Εὐπατριδῶν· ἀφ' οὗ καὶ τόπον Ἑρμοῦ καλεῖν οἰκίαν τοὺς Πυθοπολίτας, οὐκ ὀρθῶς τὴν δευτέραν συλλα-

Τούτον δὲ τὸν χρησμὸν καὶ ἡ Σιβύλλα ὕστερον ἐκφώνησεν, ὡς ἱστοροῦν, διευθυνομένη πρὸς τὴν πόλιν (48),

Εἰς πῆλαγος ὡσὺν ἀσπίς κυλίεσθαι φουσκωμένον·

Ἄλλ' εἰς αὐτὸ νὰ βυθισθῇ δὲν εἶναι πεπρωμένον.

ΚΕ. Θέλων δὲ ἔτι μᾶλλον ν' αὐξήσῃ τὴν πόλιν, ἐκάλει πανταχόθεν τοὺς ἀνθρώπους προσφέρων ἰσονομίαν, καὶ τὸ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενον κήρυγμα· Ἄαοι ἐδῶ συνέλθετε πάντες· ὁ Θησεὺς λέγουσιν ὅτι τὸ διέταξε, καταστήνων τρόπον τινὰ τὰς Ἀθήνας τόπον κοινὸν συμβουλίου ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν παρέβλεψεν ὅμως τὴν δημοκρατίαν νὰ γενῇ ἄτακτος καὶ συγκεχυμένη ἀπὸ τὸ πλῆθος τὸ ὁποῖον ἐκεῖ ἀκρίτως ἐχύθη, ἀλλ' εὐθύς πρῶτος διαίρεσε τοὺς πολίτας ὅλους εἰς εὐπατρίδας, καὶ γεωργοὺς, καὶ βαναύσους. Διορίσας δὲ κατ' ἐξαίρετον τρόπον τοὺς εὐπατρίδας νὰ ἐπιστατοῦν τὰ θεῖα, νὰ δίδωσιν ἀπὸ τὴν τάξιν των ἄρχοντας εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ νὰ ἦναι νομοδιδάσκαλοι, καὶ τῶν ὑσίων καὶ ἱερῶν λόγων ἐξηγηταί, κατέστησεν αὐτοὺς τρόπον τινὰ εἰς ἰσότητά με τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐπειδὴ ἐφαίνοντο νὰ ὑπερέχουν, αὐτοὶ μὲν ὡς ἐνδοξότεροι τῶν ἄλλων, οἱ δὲ γεωργοί, ὡς χρησιμώτεροι, οἱ δὲ βάνανσοι, ὡς περισσότεροι κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Ὅτι δὲ πρῶτος ἔκλινε πρὸς τὴν δημοκρατικὴν διοίκησιν, καθὼς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ἀφῆκεν αὐτοπροαιρέτως τὴν μοναρχίαν, φαίνεται νὰ τὸ μαρτυρῇ καὶ ὁ Ὅμηρος εἰς τὸν καταλόγον τῶν πλοίων, μόνους τοὺς Ἀθηναίους ὀνομάσας δῆμον· ἔκοψε δὲ καὶ νόμισμα μὲ χάραγμα βοῦς (49), ἢ διὰ τὸν Μαραθῶνιον Ταῦρον, ἢ διὰ τὸν στρατηγὸν τοῦ Μίνω, ἢ διὰ νὰ παρακινήσῃ εἰς γεωργίαν τοὺς πολίτας. Ἀπ' ἐκεῖνο τὸ νόμισμα λέγουσιν ὅτι ἐπεκράτησεν ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ λέγειν· τοῦτο ἀξίζει ἑκατὸν βόας· τοῦτο ἀξίζει δέκα βόας. Ἐνώσας δὲ ἀφ' αὐτῶν τὴν Μεγαρίδα μὲ τὴν Ἀττικὴν, ἔστησεν εἰς τὸν ἰσθμὸν

ἔην περισπῶντας, καὶ τὴν δόξαν ἐπὶ Θεὸν ἀπὸ ἥρωος μετα-
τιθέντας.

KZ. Πρόφασιν μὲν οὖν ταύτην ὁ τῶν Ἀμαζόνων πόλεμος
ἔσχε. Φαίνεται δὲ μὴ φαῦλον αὐτοῦ, μηδὲ γυναικεῖον γενέσθαι
τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἂν ἐν ἄστει κατεστρατοπέδευσαν, οὐδὲ τὴν
μάχην συνῆψαν ἐν χερσὶ περὶ τὴν Πνύκα καὶ τὸ Μουσεῖον, εἰ μὴ
κρατοῦσαι τῆς χώρας, ἀδεῶς τῇ πόλει προσέμιζαν. Εἰ μὲν
οὖν, ὡς Ἑλλάνικος ἰστόρηκε, τῷ Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ παγέντι
διαβᾶσαι περιῆλθον, ἔργον ἐστὶ πιστεῦσαι. Τὸ δὲ ἐν τῇ πόλει
σχεδὸν αὐτὰς ἐνστρατοπεδεῦσαι, μαρτυρεῖται καὶ τοῖς ὀνόμασι
τῶν τόπων, καὶ ταῖς θήκαις τῶν πεσόντων. Πολὺν δὲ χρόνον
ὄκνος ἦν καὶ μέλησις ἀμφοτέροις τῆς ἐπιχειρήσεως· τέλος δὲ
Θησεὺς κατὰ τι λόγιον τῷ Φόβῳ σφαγισάμενος, συνῆψεν
αὐταῖς. Ἡ μὲν οὖν μάχη Βοηδρομιῶνος ἐγένετο μηνὸς, ἐφ' ἣ
τὰ Βοηδρόμια μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι θύουσιν. Ἱστορεῖ δὲ καὶ Κλεί-
δημος, ἐξακριβοῦν τὰ καθ' ἕκαστα βουλόμενος, τὸ μὲν εὐώνυ-
μον τῶν Ἀμαζόνων κέρας ἐπιστρέφειν πρὸς τὸ νῦν καλούμενον
Ἀμαζόνειον, τὸ δὲ δεξιὸν πρὸς τὴν Πνύκα κατὰ τὴν Χρύσαν
ἤκειν. Μάχεσθαι δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ Μου-
σείου ταῖς Ἀμαζόσι συμπεσόντας· καὶ τάφους τῶν πεσόντων
περὶ τὴν πλατεῖαν εἶναι τὴν φέρουσαν ἐπὶ τὰς πύλας, παρὰ
τὸ Χαλκῳδόντος ἡρῶν, ἃς νῦν Πειραικὰς ὀνομάζουσι. Καὶ
ταύτῃ μὲν ἐκβιασθῆναι μέχρι τῶν Εὐμενίδων, καὶ ὑποχωρῆσαι
ταῖς γυναιξίν· ἀπὸ δὲ Παλλαδίου καὶ Ἀρδητοῦ καὶ Λυκίου
προσβαλόντας, ὥσασθαι τὸ δεξιὸν αὐτῶν ἄχρι τοῦ στρατοπέδου,
καὶ πολλὰς καταβαλεῖν. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ συνθήκας γενέσθαι

τὴν θρυλλομένην στήλην, ἐγχαράξας εἰς αὐτὴν τὸ διαστῆλλον
τὰ ὄρια τῆς χώρας ἐπίγραμμα διὰ δύο στίχων τριμέτρων, ἐξ
ᾧ ἔλεγεν, ὁ μὲν πρὸς Ἀνατολὰς,

Δὲν εἶναι Πελοπόννησος ἰδῶ, ἀλλ' Ἰωνία·

ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς,

Ἐδῶ εἶν' Πελοπόννησος, ἀλλ' ὅχι Ἰωνία.

Καὶ τοὺς πανηγυρικοὺς ἀγῶνας πρῶτος κατέστησεν ἐκεῖ κατὰ
μίμησιν τοῦ Ἡρακλέους (50), φιλοτιμηθεὶς νὰ ἐορτάζουσιν οἱ Ἕλ-
ληνες καὶ δι' αὐτὸν Ἰσθμια εἰς τὸν Ποσειδῶνα, καθὼς δι' ἐκεῖνον
ἐορτάζον Ὀλύμπια εἰς τὸν Δία. Ἐπειδὴ οἱ εἰς τιμὴν τοῦ Μελι-
κέρτου διωρισμένοι ἐκεῖ ἀγῶνες τὴν νύκτα ἐγίνοντο, ἔχοντες
τελετῆς μᾶλλον, παρὰ κοινοῦ θεάματος καὶ πανηγυρισμοῦ, τά-
ξιν. Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι εἰς τιμὴν τοῦ Σκίρωνος ἔθεσε τὰ Ἰ-
σθμια ὁ Θησεύς, θέλων νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τὸν φόνον ἐκείνου, ὡς
συγγενοῦς του· διότι ὁ Σκίρων ἦτον υἱὸς Κανέθου καὶ Ἡνιό-
χης κόρης τοῦ Πιθέως. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι ἦτον ὁ Σίνις,
καὶ ὅχι ὁ Σκίρων τῆς Ἡνιόχης υἱός, καὶ ὅτι οἱ ἀγῶνες διὰ τοῦ-
τον ἐτέθησαν ἀπὸ τὸν Θησέα, ὅχι δι' ἐκεῖνον· Διέταξε δὲ καὶ συν-
θήκην ἔκαμε μὲ τοὺς Κορινθίους νὰ δίδωσι προεδρίαν εἰς τοὺς
Ἀθηναίους τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν πανήγυριν τῶν Ἰσθμίων, ἀ-
φίνοντες εἰς αὐτοὺς ὅσον τόπον πιάσῃ ἐξαπλούμενον τὸ ἰστίον
τῆς θεωρίδος (51) τριήρους, καθὼς ἰστόρησεν ὁ Ἑλλάνικος, καὶ
Ἄνδρων ὁ Ἀλικαρνασσεύς.

ΚΓ. Εἰς δὲ τὸν Εὐξείνιον πόντον ἐπλευσεν ὁ Θησεύς, ὡς μὲν
ὁ Φιλόχορος καὶ τινες ἄλλοι λέγουσιν, ἐκστρατεύσας ὁμοῦ μὲ
τὸν Ἡρακλέα κατὰ τῶν Ἀμαζόνων (52), καὶ βραβεῖον τῆς ἀν-
δρείας του ἔλαβε τὴν Ἀντιόπην. Οἱ δὲ πλείότεροι, ἐξ ᾧ εἶναι
καὶ Φερεκύδης καὶ Ἑλλάνικος, καὶ Ἡρόδωρος, λέγουσιν, ὅτι
ὑστερον ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα ὑπῆγε μὲ ἰδιαίτερον πλοῖον ὁ Θησεύς
καὶ ἔλαβε τὴν Ἀμαζόνα αἰχμάλωτον, τὸ ὅποιον εἶναι πιθανόν·

διὰ τῆς Ἰππολύτης· Ἰππολύτην γὰρ οὗτος ὀνομάζει τήντῃ Θησεῖ συνοικοῦσαν, οὐκ Ἀντιόπην. Ἕνιοι δέ φασι μετὰ τοῦ Θησεῶς μαχομένην πεσεῖν τὴν ἄνθρωπον, ὑπὸ Μολπαδίας ἀκοντισθεῖσαν καὶ τὴν στήλην τὴν παρὰ τὸ τῆς Γῆς τῆς Ὀλυμπίας ἱερὸν, ἐπὶ ταύτῃ κεῖσθαι. Καὶ θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν ἐπὶ πράγμασιν οὕτω παλαιοῖς πλανᾶσθαι τὴν ἱστορίαν· ἐπεὶ καὶ τὰς τετρωμένους φασὶ τῶν Ἀμαζόνων ὑπ' Ἀντιόπης εἰς Χαλκίδα λάθρα διαπεμφθείσας, τυγχάνειν ἐπιμελείας, καὶ ταφῆναι τινὰς ἐκεῖ περὶ τὸ νῦν Ἀμαζόνειον καλούμενον. Ἀλλὰ τοῦγε τὸν πόλεμον εἰς σπονδὰς τελευτῆσαι, μαρτύριόν ἐστιν ἥτε τοῦ τόπου κλῆσις τοῦ παρὰ τὸ Θησεῖον, ὅνπερ Ὀρκωμόσιον καλοῦσιν, ἥτε γινομένη πάλαι θυσία ταῖς Ἀμαζόσι πρὸ τῶν Θησείων. Δεικνύουσι δὲ καὶ Μεγαρεῖς Ἀμαζόνων θήκην παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ τὸν καλούμενον Ῥοῦν βαδίζουσιν ἐξ ἀγορᾶς, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. Λέγεται δὲ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ἐτέρας ἀποθανεῖν, καὶ ταφῆναι παρὰ τὸ ῥευμάτιον, ὃ πάλαι μὲν, ὡς ἔοικε, Θερμώδων, Αἴμων δὲ νῦν καλεῖται· περὶ ὧν ἐν τῷ Δημοσθένους βίῳ γέγραπται. Φαίνονται δὲ μὴδὲ Θεσσαλίαν ἀπραγμόνως αἱ Ἀμαζόνες διελθοῦσαι. Τάφοι γὰρ αὐτῶν ἔτι καὶ νῦν δείκνυνται περὶ τὴν Σκοτουσσαίαν καὶ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς.

ΚΗ. Ταῦτα μὲν οὖν ἄξια μνήμης περὶ τῶν Ἀμαζόνων. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Θησέϊδος ποιητῆς Ἀμαζόνων ἐπανάστασιν γέγραφε, Θησεῖ γαμοῦντι Φαίδραν τῆς Ἀντιόπης ἐπιθεμένης, καὶ τῶν μετ' αὐτῆς Ἀμαζόνων ἀμυνομένων, καὶ κτείνοντος αὐτὰς Ἡρακλέους, περιφανῶς ἔοικε μῦθῳ καὶ πλάσματι. Τῆς

τερον· ἐπειδὴ κἀνεὶς ἄλλος ἀπὸ τούτων ἐκστρατεύσαντας μὲ αὐτὸν δὲν ἰσορεῖται νὰ ἔλαβεν Ἀμαζόνα ἀιχμάλωτον. Ὁ δὲ Βίων λέγει ὅτι καὶ αὐτὴν μὲ ἀπάτην τὴν ἐπῆρε καὶ ἀνεχώρησεν. Ἐπειδὴ αἱ Ἀμαζόνες ἐκ φύσεως ἀγαπῶσαι τοὺς ἄνδρας, ὅχι μόνον δὲν ἔφυγον, ὅταν ὁ Θησεὺς ἄρῃαζεν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ δῶρα φιλοξενίας τὸν ἔπεμπον· ἐκεῖνος δὲ τὴν κομίστριαν αὐτῶν ἐπροσκάλεσε νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἀφ' οὗ τὴν ἔμβα-
 σεν, ἀπέπλευσεν εὐθύς. Κάποιος δὲ Μενεκράτης ἐκδώσας ἱστο-
 ρίαν περὶ Νικαίας πόλεως τῆς Βιθυνίας λέγει ὅτι ὁ Θησεὺς ἔχων
 μαζὺ τοῦ τὴν Ἀντιόπην διέτριψεν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους.
 Ἔτυχε δὲ νὰ συστρατεύωσι μὲ αὐτὸν τρεῖς νεανίσκοι ἀδελφοὶ
 Ἀθηναῖοι, Εὐνεως, Θόας, καὶ Σολόων· ἐξ αὐτῶν ὁ τελευταῖος
 ἐρασθεὶς τὴν Ἀντιόπην, καὶ κρυπτόμενος πρὸς τοὺς ἄλλους ἐξα-
 μυστηρεύθη τὸ πάθος εἰς ἓνα μόνον ἀπὸ τοὺς φίλους του· ὁ φί-
 λος ὠμίλησε περὶ τούτου τὴν Ἀντιόπην· καὶ αὐτὴ ἀπέβαλε μὲν
 ἰσχυρῶς τὴν περὶ ἔρωτος πρότασιν· ἐφέρθη ὅμως μὲ φρόνησιν
 ἅμα καὶ πραότητα, καὶ δὲν ἐφανέρωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Θη-
 σεά. Ὁ δὲ Σολόων, καθὼς ἀπελπίσθη, ἔρριψε τὸν ἑαυτὸν του εἰς
 ποταμὸν τινα καὶ ἐπνίγη. Τότε ὁ Θησεὺς μανθάνων τὴν αἰ-
 τίαν καὶ τὸ πάθος τοῦ νεανίσκου, κατεπικράνθη, καὶ μὴ δυνά-
 μενος νὰ παρηγορηθῇ ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ χρησμέν-
 οῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος· ἐπειδὴ ἦτον εἰς αὐτὸν προ-
 σταγμένον ἀπὸ τὴν Πυθίαν, ὅταν εἰς ξένην γῆν δυσθυμήσῃ πο-
 λὺ καὶ γένῃ περίλυπος, ἐκεῖ νὰ κτίσῃ πόλιν, καὶ ν' ἀφήσῃ
 ἡγεμόνα· τινὰς ἀπὸ τοὺς πλησίον του. Ἐκ τούτου τοῦ χρη-
 σμοῦ κινούμενος ἔκτισε πόλιν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ ὄνομα
 τοῦ Θεοῦ ὠνόμασε Πυθόπολιν· Σολόωντα δὲ τὸν πλησίον πο-
 ταμὸν εἰς τιμὴν τοῦ νεανίσκου. Ἀφῆκε δὲ εἰς τὴν νεόκτιστον
 πόλιν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ὡς ἐπιστάτας καὶ νομοθέτας,
 καὶ μὲ τούτους τὸν Ἑρμον, ἄνδρα ἀπὸ τοὺς εὐπατριίδας τῶν

δὲ Ἀντιόπης ἀποθανούσης, ἔγημε Φαίδραν, ἔχων υἱὸν Ἰππόλυτον ἐξ Ἀντιόπης· ὥς δὲ Πίνδαρός φησι, Δημοφῶντα. Τὰς δὲ περὶ ταύτην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δυστυχίας, ἐπεὶ μηδὲν ἀντιπίπτει παρὰ τῶν ἱστορικῶν τοῖς τραγικοῖς, οὕτως ἔχειν θετέον, ὥς ἐκεῖνοι πεποιήκασιν ἅπαντες.

ΚΘ. Εἰσὶ μέντοι λόγοι περὶ γάμων Ὀθησέως καὶ ἕτεροι, τὴν σικηνὴν διαπεφευγότες, οὔτε ἀρχὰς εὐγνώμονας, οὔτε εὐτυχεῖς τελευτὰς ἔχοντες. Καὶ γὰρ Ἀναξῶ τινα Τροϊζηνίαν ἀρπάσαι λέγεται, καὶ Σίννιν ἀποκτείνας καὶ Κερκύονα, συγγενέσθαι βίᾳ ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν· γῆμαι δὲ καὶ Περίβοιαν τὴν Αἴαντος μητέρα, καὶ Φερέβοιαν αὐθις, καὶ Ἰόπην τὴν Ἰφικλέους· καὶ διὰ τὸν Αἴγλης ἔρωτα τῆς Πανοπέως, ὥσπερ εἴρηται, τὴν Ἀριάδνης ἀπόλειψιν αἰτιῶνται μὴ καλὴν γενέσθαι, μηδὲ πρέπουσαν· ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν Ἑλένης ἀρπαγὴν, πολέμου μὲν ἐμπλῆσαι τὴν Ἀττικὴν, αὐτῷ δὲ εἰς φυγὴν καὶ ὀλεθρον τελευτῆσαι· περὶ ὧν ὀλίγον ἥστερον εἰρήσεται. Πολλῶν δὲ τότε τοῖς ἀρίστοις ἄθλων γενομένων, Ἡρόδωρος μὲν οὐδενὸς οἶεται τὸν Θησέα μετασχεῖν, ἀλλὰ μόνοις Λαπίθαις τῆς κενταυρομαχίας· ἕτεροι δὲ καὶ μετὰ Ἰάσονος ἐν Κόλχοις γενέσθαι, καὶ Μελεάγρῳ συνεξελεῖν τὸν κάπρον· καὶ διὰ τοῦτο παροιμίαν εἶναι τὴν, Οὐκ ἄνευ Θησέως· αὐτὸν μέντοι μηδενὸς συμμάχου δεηθέντα, πολλοὺς καὶ καλοὺς ἄθλους κατεργάσασθαι. Καὶ τὸν, Ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς, λόγον ἐπ' ἐκείνου κρατῆσαι. Συνέπραξε δὲ καὶ Ἀδράστῳ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ὑπὸ τῇ Καδμείᾳ πεσόντων, οὐχ ὥς Εὐριπίδης ἐποίησεν ἐν τραγῳ-

Ἀθηνῶν. Ἐκ τούτου οἱ Πυθοπολῖται καὶ τόπον τινα ἐκεῖ ὀνομάζουσιν Ἑρμοῦ οἰκίαν, κακῶς περισπῶντες τὴν δευτέραν τοῦ ὀνόματος συλλαβὴν, καὶ μεταθέτοντες τοιουτοτρόπως εἰς τὸν Θεὸν Ἑρμῆν τὴν δόξαν τοῦ Ἥρωος Ἑρμοῦ.

ΚΖ. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ πολέμου τῶν Ἀμαζόνων· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὐτῶν ἔγεινεν ἔργον ὅχι μικρὸν οὐδὲ γυναικεῖον. Ἐπειδὴ δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ στρατοπεδεύσουν εἰς τὸ ἄστυ μὴδὲ νὰ συνάψωσι μάχην τόσον πλησίον τῆς Πνυκῆς καὶ τοῦ Μουσείου, ἂν δὲν κατῴρθοναν νὰ κυριεύσουν τὴν ἔξω χώραν, καὶ νὰ ὑπάγουν ἀφόδως κατὰ τῆς πόλεως. Καὶ ὅτι μὲν διέβησαν τὸν Κιμμερικὸν Βόσπορον παγωμένον, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἑλλάνικος, καὶ ἤλθον διὰ ξηρᾶς, εἶναι δύσκολον νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Ὅτι ὅμως ἐστρατοπέδευσαν αὐταὶ εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς πόλεως, τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν τόπων, καὶ ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν Ἀμαζόνων, ὅσαι εἰς τὴν μάχην ἀπέθανον. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἐπιχείρησιν ἐδίσταζον πολὺν καιρὸν κ' ἐκεῖναι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι· τέλος δὲ ὁ Θησεύς κατὰ τινα χρησμὸν ἐκτελέσας θυσίαν εἰς τὸν Φόβον, ἐκινήθη ἐναντίον ἐκείνων, καὶ ἡ μάχη ἐγένεν ἐντὸς τοῦ Βοηδρομιῶνος μηνὸς (α) (53), ἡμέρᾳ καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἐορτάζουσι τὰ Βοηδρομία. Ἱστορεῖ δὲ καὶ ὁ Κλειδῆμος, ὅστις ἐφρόντισε νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, καὶ νὰ τὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς, ὅτι ἡ μὲν ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Ἀμαζόνων ἐκτείνετο ἕως εἰς τὸν τόπον, ὅστις τῶρα ὀνομάζεται Ἀμαζόνειον· ἡ δὲ δεξιὰ ἕως τὴν Πνύκα (54) πλησίον τῆς Χρύσας. Ἐμάχοντο δὲ πρὸς ταύτην τὴν πτέρυγα οἱ Ἀθηναῖοι ὀρμήσαντες ἀπὸ τοῦ Μουσείου κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, τῶν ὁποίων, ὅσαι ἀπέθανον ἐκεῖ μαχόμεναι, σώζονται οἱ τάφοι τριγύρω τῆς πλα-

(α) Μέρος Σεπτεμβρίου καὶ μέρος Ὀκτωβρίου.

δία, μάχῃ τῶν Θηβαίων κρατήσας, ἀλλὰ πείσας καὶ σπεισάμενος· οὕτω γὰρ οἱ πλεῖστοι λέγουσι· Φιλόχορος δὲ καὶ σπονδὰς περὶ νεκρῶν ἀναιρέσεως γενέσθαι πρώτας ἐκείνας. Ὅτι δὲ Ἡρακλῆς πρῶτος ἀπέδωκε νεκροὺς τοῖς πολεμίοις, ἐν τοῖς περὶ Ἡρακλέους γέγραπται. Ταφαὶ δὲ τῶν μὲν πολλῶν ἐν Ἐλευθεραῖς δεικνυνται, τῶν δὲ ἡγεμόνων περὶ Ἐλευσίνα, καὶ τοῦτο Θησέως Ἀδράστῳ χαρισαμένου. Καταμαρτυροῦσι δὲ τῶν Εὐριπίδου Ἰκετίδων οἱ Αἰσχύλου Ἐλευσίνιοι, ἐν οἷς καὶ ταῦτα λέγων ὁ Θησεὺς πεποιήται.

Α. Τὴν δὲ πρὸς Πειρίθουν φιλίαν τοῦτον τὸν τρόπον αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι. Δόξαν εἶχεν ἐπὶ ῥώμῃ καὶ ἀνδρείᾳ μεγίστην· βουλόμενος οὖν ὁ Πειρίθους, ἐξελέγξαι καὶ λαβεῖν διάπειραν, ἤλασάτο βοῦς ἐκ Μαραθῶνος αὐτοῦ· καὶ πυθόμενος διώκειν μετὰ τῶν ὀπλῶν ἐκεῖνον, οὐκ ἔφυγεν, ἀλλ' ἀναστρέψας ἀπῆντησεν. ὣς δὲ εἶδεν ἄτερος τὸν ἕτερον, καὶ τὸ κάλλος ἐθαύμασε καὶ τὴν τόλμην ἠγάσθη, μάχης μὲν ἔσχοντα, Πειρίθους δὲ πρότερος τὴν δεξιὰν προτείνας, ἐκέλευσεν αὐτὸν γενέσθαι δικαστὴν τὸν Θησέα τῆς βοηλασίας· ἐκὼν γὰρ ὑφέξειν, ἦν ἂν ὀρίσῃ δίκην ἐκεῖνος. Θησεὺς δὲ καὶ τὴν δίκην ἀφῆκεν αὐτῷ, καὶ προῦκαλεῖτο φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον· ἐποιήσαντο δὲ τὴν φιλίαν ἔνορκον. Ἐκ δὲ τούτου γαμῶν ὁ Πειρίθους Δηϊδάμειαν, ἐδεήθη τοῦ Θησέως εἰλθεῖν, καὶ τὴν χώραν ἰστορῆσαι, καὶ συγγενέσθαι τοῖς Λαπίθαις. Ἐτύγχανε δὲ καὶ τοὺς Κενταύρους κεκληκῶς ἐπὶ τὸ δεῖπνον. ὣς δὲ ἡσέλγαινον ὕβρει, καὶ μεθύοντες οὐκ ἀπέχοντο τῶν γυναικῶν, ἐτράποντο πρὸς ἄμυναν οἱ Λαπίθαι· καὶ

τείας, ἥτις καταντᾷ εἰς τὰς πύλας πλησίον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Χαλκιδόντος τὰς ὀνομαζομένας τῶρα Πειραιϊκὰς. Καὶ εἰς ταύτην τὴν προσβολὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπαντήσαντες δυνατὴν ἀντίστασιν, κατεδιώχθησαν μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν Εὐμενίδων, (55) καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὰς γυναικας. Προσβαλόντες δὲ ἀπὸ τὸ Παλλάδιον (56) ἀπὸ τὸν Ἀρδηττὸν, καὶ ἀπὸ τὸ Λύκειον, ἐβίασαν τὴν δεξιὰν τῶν Ἀμαζόνων πτέρυγα νὰ ὑποχωρήσῃ ἕως τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐθανάτωσαν πολλὰς. Τὸν δὲ τέταρτον μῆνα ἔγιναν συνθήκαι μεσολαβούσης τῆς Ἱππολύτης· ἐπειδὴ Ἱππολύτην ὀνομάζει ὁ Κλειδήμος τὴν σύνοικον τοῦ Θησέως, ὅχι Ἀντιόπην. Ἄλλαι δὲ λέγουσιν ὅτι συναγωνιζομένη εἰς τὴν μάχην μὲ τὸν Θησέα, ἀπέθανε πληγωθεῖσα μὲ ἀκόντιον ἀπὸ Ἀμαζόνα ὀνομαζομένην Μολπαδίαν, καὶ ὅτι ἡ στήλη ἡ πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Γῆς τῆς Ὀλυμπίας (57) εἰς τιμὴν ἐκείνης ἐστήθη· καὶ δὲν εἶναι παράδοξον ἂν εἰς πράγματα τόσον παλαιὰ πλανᾶται ἡ ἱστορία. Ἐπειδὴ λέγουσιν ὅτι καὶ αἱ πληγωμέναι Ἀμαζόνες σταλεῖσαι κρυφίως ἀπὸ τὴν Ἀντιόπην εἰς τὴν Χαλκίδα, ἠύραν ἐπίσκεψιν, καὶ ἐτάφησαν τινὲς ἐκεῖ εἰς τὸν τόπον ὅστις καὶ τῶρα Ἀμαζόνειον ὀνομάζεται· ὅτι ὁμῶς ὁ πόλεμος ἐτελείωσεν εἰς σπονδὰς εἰρήνης, τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου, ὅστις εἶναι πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θησέως· ἐπειδὴ τὸν ὀνομάζουσιν Ὀρκωμόσιον, ἅμα δὲ καὶ ἡ ἔκπαλαι γινομένη θυσία εἰς τὰς Ἀμαζόνας πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Θησέως. Δείχνουν δὲ καὶ οἱ Μεγαρεῖς εἰς τὴν πόλιν των τάφον Ἀμαζόνων, τὸν ὁποῖον βλέπομεν βαδίζοντες ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸν ὀνομαζόμενον Ροῦν (58), ὅπου εἶναι τὸ Ρομβοειδὲς μνημεῖον. Λέγουσι πρὸς τούτοις ὅτι καὶ εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἀπέθανον ἄλλαι, καὶ ἐτάφησαν πλησίον τοῦ μικροῦ ποταμίου, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, τὸ πάλαι ὀνομάζετο Θερμῶδων, τῶρα δὲ λέγεται Αἰμῶν, καὶ τὰ περὶ τούτων ἔχομεν γραμμένα εἰς

τοὺς μὲν ἔκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ, πολέμῳ κρατήσαντες, ὕστερον ἐξέβαλον ἐκ τῆς χώρας, τοῦ Θησέως αὐτοῖς συμμαχομένου καὶ συμπολεμοῦντος. Ἡρόδωρος δὲ ταῦτα πραχθῆναι φησὶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τοῦ πολέμου συνεστῶτος ἤδη, τὸν Θησέα βοηθοῦντα τοῖς Λαπίθαις παραγενέσθαι, καὶ τότε πρῶτον ὄφει γινώρισαι τὸν Ἡρακλέα, ποιησάμενον ἔργον ἐντυχεῖν αὐτῷ περὶ Τραχῖνα, πεπταυμένῳ πλάνης ἤδη καὶ ἄθλων· γενέσθαι δὲ μετὰ τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀμφοτέροις τὴν ἔντευξιν. Οὐ μὲν ἀλλὰ μᾶλλον ἂν τις πρόσχοι τοῖς πολλάκις ἐντυχεῖν αὐτοὺς ἀλλήλοις ἱστοροῦσι· καὶ τὴν μῆσιν Ἡρακλεῖ γενέσθαι, Θησέως σπουδάσαντος, καὶ τὸν πρὸ τῆς μυήσεως καθαρμὸν, ὡς δεομένῳ διὰ τινας πράξεις ἀβουλήτους.

ΑΔ. Ἦδη δὲ πεντήκοντα ἔτη γεγονώς, ὡς φησὶν Ἑλλάτικος, ἔπραξε τὰ περὶ τὴν Ἑλένην, οὐ καθ' ὥραν. Ὅθεν ὡς δὴ μέγιστον ἐπανορθούμενοι τοῦτο τῶν ἐγκλημάτων ἔνιοι, λέγουσιν οὐκ αὐτὸν ἀρπάσαι τὴν Ἑλένην, ἀλλὰ Ἰδα καὶ Λυγέως ἀρπασάντων, παρακαταθήκην λαβόντα τηρεῖν, καὶ μὴ προῖεσθαι τοῖς Διοσκούροις ἀπαιτοῦσιν· ἡ νῆ Δία Τυνδάρεω παραδόντος αὐτοῦ, φοβηθέντος Ἐναροφόρον τὸν Ἱπποκόωντος ἔτι νηπίαν οὔσαν βιαζόμενον τὴν Ἑλένην λαβεῖν. Τὰ δὲ εἰκότα καὶ πλείστους ἔχοντα μάρτυρας, τοιαῦτά ἐστιν. Ἦλθον μὲν εἰς Σπάρτην ἀμφοτέροι, καὶ τὴν κόρην ἐν ἱερῷ Ἀρτέμιδος Ὀρθίας χορεύουσιν ἀρπάσαντες ἔφυγον. Τῶν δὲ πεμφθέντων ἐπὶ τὴν δίωξιν, οὐ πῶρ' ἄνωγ' Ἐργέας ἐπακολουθησάντων, ἐν ἀδείᾳ γενόμενοι, καὶ διελθόντες τὴν Πελοπόννησον, ἐποίησαντο συν-

τὸν βίον τοῦ Δημοσθένους. Αἱ δὲ Ἀμαζόνες οὐδὲ τὴν Θεσσαλίαν φαίνεται δὲν ἐπέρασαν ἄμαχοι· διότι τάφοι αὐτῶν ἕως τῆς σήμερον δείχνονται εἰς τὴν Σκοτουσσαίαν, καὶ εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς.

ΚΗ. Ταῦτα μὲν εἶναι τὰ μνήμης ἄξια περὶ τῶν Ἀμαζόνων· ἐπειδὴ ὅσα ὁ ποιητὴς τῆς Θησηίδος ἔγραψε περὶ ἐπαναστάσεως αὐτῶν, λέγων ὅτι ἡ Ἀντιόπη βοηθουμένη ἀπὸ τὰς Ἀμαζόνας αἱ ὁποῖαι ἦσαν μ' αὐτὴν, ἐκινήθη κατὰ τοῦ Θησέως, ὅταν αὐτὸς ἐνυμφεύετο τὴν Φαίδραν, καὶ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἀπέκτεινεν ἐκείνας, αὐτὰ εἶναι μῦθοι καὶ πλάσματα φανερά. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῆς Ἀντιόπης ἐνυμφεύθη τὴν Φαίδραν ὁ Θησεύς ἔχων υἱὸν τὸν Ἰππόλυτον ἀπὸ τῆς Ἀντιόπης, ὡς δὲ λέγει ὁ Πίνδαρος τὸν Δημοφῶντα. Αἱ δὲ δυστυχίαι ὅσας ἔπαθεν ἐξ αἰτίας τῆς Φαίδρας καὶ τοῦ Ἰππολύτου, ἐπειδὴ τίποτε ἐξ ὧν λέγουσι περὶ τούτων οἱ τραγικοὶ, δὲν ἀντίκειται εἰς τῶν ἱστορικῶν τὰς διηγήσεις, πρέπει νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι τοιοῦτοτρόπως συνέβησαν, καθὼς ἐκεῖνοι ὅλοι τὰς παρέστησαν εἰς τὰ ποιήματά των.

ΚΘ. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι περὶ γάμων Θησέως οἱ ὅποιοι ἀπεσιωπήθησαν ἀπὸ τοῦς σκηνηκοῦς ποιητὰς, ἂν καὶ δὲν ἔχωσιν οὔτε ἀρχὰς δικαίας, οὔτε εὐτυχὴ τέλη· ἐπειδὴ λέγουσι ὅτι ἤρπασε καὶ Τροϊζηνίαν τινὰ Ἀναξῶ τὸ ὄνομα, καὶ ἀφ' οὗ ἀπέκτεινε τὸν Σίννιν καὶ τὸν Κερκύονα, ἐπλησίησε μὲ βίαν τὰς θυγατέρας αὐτῶν· ὅτι ἐνυμφεύθη καὶ τοῦ Αἴαντος τὴν μητέρα Περίβοιαν, καὶ ὕστερον τὴν Φερέβοιαν καὶ τὴν Ἰόπην, τὴν κόρην τοῦ Ἰφικλέους, καὶ εἰς τὸν ἔρωτα τῆς Αἴγλης τοῦ Πανοπέως, καθὼς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἀπαδίδουσι τῆς Ἀριάδνης τὴν ἐγκατάλειψιν, ἥτις οὔτε δικαία ἦτον οὔτε πρέπουσα. Εἰς ὅλα δὲ ταῦτα προσθέτουσιν ὅτι ἡ ἄρπαγὴ τῆς Ἑλένης ἐγέμισε καὶ τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ πόλεμον, καὶ

θήκας, τὸν μὲν λαχόντα κλήρῳ τὴν Ἑλένην ἔχειν γυναῖκα, συμ-
πράττειν δὲ θατέρῳ γάμον ἄλλον. Ἐπὶ ταύταις δὲ κληρου-
μένων ταῖς ὁμολογίαις, ἔλαχε Θησεύς. καὶ παραλαβὼν τὴν
παρθένον, οὕπῳ γάμων ὥραν ἔχουσιν, εἰς Ἀφιδνας ἐκόμισε·
καὶ τὴν μητέρα καταστήσας μετ' αὐτῆς, Ἀφιδνῷ παρέδωκεν,
ὄντι φίλῳ, διακελευσάμενος φυλάττειν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄλ-
λους. Αὐτὸς δὲ Πειρίθῳ τὴν ὑπουργίαν ἀποδιδούς, εἰς Ἥπει-
ρον συναπεδήμησεν ἐπὶ τὴν Αἰδωνέως θυγατέρα, τοῦ Μολοσ-
σῶν βασιλέως· ὃς τῇ γυναικὶ Περσεφόνῃ ὄνομα θέμενος,
Κόρην δὲ τῇ θυγατρὶ, τῷ δὲ κυνὶ Κέρβερον, ἐκέλευε τούτῳ δια-
μάχεσθαι τοὺς μνωμένους τὴν παῖδα καὶ λαβεῖν τὸν κρατή-
σαντα. Τοὺς μέντοι περὶ τὸν Πειρίθου, οὐ μνηστῆρας ἦκειν,
ἀλλ' ἀρπασομένους πυνθανόμενος, συνέλαβε, καὶ τὸν μὲν Πει-
ρίθου εὐθύς ἠφάνισε διὰ τοῦ κυνὸς, τὸν δὲ Θησέα καθεύρων
ἐφύλαττεν.

ΑΒ. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Μενεσθεύς ὁ Πετεῶ, τοῦ Ὀρ-
νέως, τοῦ Ἑρεχθέως, πρῶτος, ὡς φασιν, ἀνθρώπων ἐπιθέμενος
τῷ δημαγωγεῖν, καὶ πρὸς χάριν ὄχλῳ διαλέγεσθαι, τοὺς τε
δυνατοὺς συνίστη καὶ παρῶζυνε, πάλαι βαρυνομένους τὸν
Θησέα, καὶ νομίζοντας ἀρχὴν καὶ βασιλείαν ἀφρημένον ἐκά-
στου τῶν κατὰ δῆμον εὐπατριδῶν, εἰς ἓν ἄστυ συνείρξαντα
πάντας, ὑπηκόοις χρῆσθαι καὶ δούλοις· τοὺς τε πολλοὺς διε-
τάραττε καὶ διέβαλλεν, ὡς ὅναρ ἐλευθερίας ὀρώντας, ἔργῳ δὲ
ἀπεστερημένους πατρίδων καὶ ἱερῶν, ὅπως ἀντὶ πολλῶν καὶ
ἀγαθῶν καὶ γνησίων βασιλέων πρὸς ἓνα δεσπότην ἔπηλυν καὶ

εἰς αὐτὸν ἐπέφερε τελευταῖον φυγὴν καὶ θάνατον, περὶ τῶν ὁποίων ὀλίγον ὕστερον θέλομεν ὁμιλήσει. Εἰς δὲ τὰ πολλὰ δι' ὀπλων κατορθώματα, ὅσα τότε οἱ ἀνδρεϊότατοι πολεμισταὶ ἔκαμαν, εἰς κανὲν ὁ Θησεύς, κατὰ τὸν Ἡρόδωρον, δὲν ἔλαβε μετοχὴν, ἀλλὰ μόνους τοὺς Λαπίθας ἐβοήθησεν εἰς τὴν Κενταυρομαχίαν. Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι καὶ μὲ τὸν Ἰάσωνα ὑπήγεν εἰς Κόγχλους, καὶ τὸν Μελέαγρον ἐβοήθησε νὰ καταδαμάσῃ τὸν ἀγριόχοιρον τῆς Καλυδῶνος, καὶ ἐκ τούτου ἡ παροιμία « ὅχι χωρὶς Θησεῶς (59). » Αὐτὸς ὅμως χωρὶς νὰ λάβῃ χρεῖαν κανενὸς συμμάχου κατώρθωσε πολλὰ καὶ λαμπρὰ πολεμικὰ ἔργα, καὶ τὸ λεγόμενον « ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς » ἐπεκράτησεν ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκείνου· ἐβοήθησε δὲ καὶ τὸν Ἄδραστον νὰ πάρῃ τὰ σώματα τῶν ὑποκάτω τῆς Καδμείας ἀποθανόντων πολεμιστῶν, ὅχι νικήσας τοὺς Θηβαίους εἰς μάχην, καθὼς ὁ Εὐριπίδης ἔγραψεν εἰς τραγωδίαν, ἀλλὰ διὰ λόγων καὶ συνθηκῶν. Ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ διηγοῦνται οἱ πλείοτεροι. Ὁ δὲ Φιλόχορος λέγει, ὅτι πρῶται σπονδαὶ καὶ συνθήκαι περὶ νεκρῶν παραλαβῆς ἐγέναν ἐκεῖναι. Ὅτι δὲ ὁ Ἡρακλῆς πρῶτος ἀπέδωκε νεκροὺς εἰς τοὺς πολεμίους, τοῦτο ἔχομεν εἰς τὸν βίον τοῦ Ἡρακλέους γραμμένον. Τάφοι δὲ τῶν μὲν στρατιωτῶν τοῦ Ἀδράστου δείχνονται εἰς τὰς Ἐλευθεράς, τῶν δὲ ἡγεμόνων τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἐλευσίνα· καὶ τοῦτο κατὰ χάριν τοῦ Θησεῶς πρὸς τὸν Ἄδραστον. Ὅσα δὲ ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν τραγωδίαν τῶν Ἰκετίδων λέγει περὶ τούτων, ἀναιροῦνται ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου τοὺς Ἐλευσίνιους, ὅπου ὁ Θησεύς παρὰ στήνεται ὁμολογῶν αὐτὰ καθὼς τὰ προείπομεν.

Δ. Ἡ δὲ μὲ τὸν Πειρίθουν φιλία του ἔγινε, λέγουσι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Δόξαν εἶχεν αὐτὸς μεγίστην διὰ τὴν σωματοικὴν ῥώμην καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Θέλων λοιπὸν ὁ Πειρίθους νὰ τὸν δοκιμάσῃ, ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα κοπάδι

ξένον ἀποβλέπωσι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ πραγματευομένου, μεγάλῃν ῥοπὴν ὁ πόλεμος τῷ νεωτερισμῷ προσέθηκε τῶν Τυνδαριδῶν ἐπελθόντων· οἱ δὲ καὶ ὄλως φασὶν ὑπὸ τούτου πεισθέντας ἐπελθεῖν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐδὲν ἠδίκουν, ἀλλ' ἀπήτουν τὴν ἀδελφὴν. Ἀποκριναμένων δὲ τῶν ἐν ἄστει μῆτε ἔχειν, μῆτε γινώσκειν, ὅπου καταλείπεται, πρὸς πόλεμον ἐτρέποντο. Φράζει δὲ αὐτοῖς Ἀκαῶν, ἡσθημένος ὃ δὴ τινι τρόπῳ, τὴν ἐν Ἀφιδναῖς κρύψιν αὐτῆς. Ὅθεν ἐκεῖναι τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τῶν Τυνδαριδῶν ἐγένοντο, καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμβολόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες, τῆς Ἀκαδημίας ἀπείχοντο διὰ τὸν Ἀκαῶν. Ὁ δὲ Δικαίαρχος, Ἐχεδήμου φησὶ καὶ Μαράθου συστρατευσάντων τότε τοῖς Τυνδαρίδαις ἐξ Ἀρκადίας, ἅφ' οὗ μὲν Ἐχεδημίαν προσαγορευθῆναι τὴν νῦν Ἀκαδημίαν, ἅφ' οὗ δὲ Μαραθῶνα τὸν δῆμον, ἐπιδόντος ἑαυτὸν ἐκουσίως κατὰ τι λόγιον σφαγιάσασθαι πρὸ τῆς παρατάξεως. Ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὰς Ἀφιδνας, καὶ μάχῃ κρατήσαντες, ἐξεῖλον τὸ χωρίον. Ἐνταῦθα φασὶ καὶ Ἄλυκον πεσεῖν τὸν Σκίρωνος υἱὸν, συστρατευόμενον τότε τοῖς Τυνδαρίδαις. Ἀφ' οὗ καὶ τόπον τῆς Μεγαρικῆς Ἄλυκον καλεῖσθαι, τοῦ σώματος ἐκεῖ ταφέντος. Ἡρέας δ' ὑπὸ Θησέως αὐτοῦ περὶ Ἀφιδνας ἀποθανεῖν τὸν Ἄλυκον ἱστόρηκε· καὶ μαρτύρια ταυτὶ τὰ ἔπη παρέχεται περὶ τοῦ Ἀλύκου.

..... τὸν ἐν εὐρυχώρῳ πόντ' Ἀφιδνῇ
Μαρνάμενον Θησεὺς Ἑλένης ἔνεκ' ἠνκόμοιο
ἔτεινεν.....

βοῶν εἰς αὐτὸν ἀνῆκον, καὶ μαθὼν ὅτι ἤρχετο ἐκεῖνος μὲ τὰ ὅπλα κατ' αὐτοῦ, δὲν ἔφυγεν, ἀλλ' ἐστράφη καὶ ὑπῆγεν εἰς ἀπάντησίν του. Καθὼς ὅμως ἀντικρίσθησαν, τόσον ἐθαύμασεν ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀνδρείαν, ὥστε δὲν ἐπεχείρησαν μάχην. Ὁ δὲ Πειρίθους πρῶτος προτείνων τὴν δεξιάν, κατέστησεν αὐτὸν τὸν Θησέα τῆς ἀρπαγῆς τῶν βοῶν δικαστὴν, λέγων ὅτι προθύμως θέλει δεχθῇ ὅποιαν καὶ ἂν διορίσῃ ποινὴν ἐκεῖνος. Ὁ Θησεὺς ὅμως καὶ τὴν ποινὴν ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπροσκάλει νὰ γένη φίλος καὶ σύμμαχός του· καὶ ἔκαμν τὴν φιλίαν ἔνορκον. Μετὰ ταῦτα νυμφευόμενος ὁ Πειρίθους τὴν Δηϊδάμειαν, παρεκάλεσε τὸν Θησέα νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἅμα νὰ ἰδῇ καὶ τὸν τόπον του, καὶ νὰ συναναστραφῇ μὲ τοὺς Λαπίθας. Ἐτυχε δὲ νὰ ἔχῃ καὶ τοὺς Κενταύρους καλεσμένους εἰς τὸ δεῖπνον. Ἀλλ' ὅταν οἱ Λαπίθαι εἶδον αὐτοὺς ἐκεῖ θρασυνομένους νὰ ἀτακτῶσι, καὶ μεθύοντες νὰ ἐνοχλοῦν τὰς γυναῖκας, ὥρμησαν εἰς ἐκδίκησιν καὶ τοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐθανάτωσαν, τοὺς δὲ λοιποὺς νικήσαντες εἰς πόλεμον, ὕστερον τοὺς ἐδίωξαν ἀπὸ τὴν χώραν των, ἔχοντες σύμμαχον τὸν Θησέα. Ὁ Ἡρόδωρος ὅμως λέγει ὅτι αὐτὰ δὲν ἐπράχθησαν τοιοῦτοτρόπως· ἀλλ' ἐν ᾧ ἦ τον ἤδη ὁ πόλεμος σχηματισμένος, ὑπῆγεν ὁ Θησεὺς καὶ ἐβοήθησε τοὺς Λαπίθας, καὶ τότε πρώτην φορὰν προσωπικῶς ἐγνώρισε τὸν Ἡρακλέα, φροντίσας ν' ἀνταμωθῇ μ' αὐτὸν εἰς τὴν Τραχίνα, ὅπου ἀνεπαύετο τελειώσας τὰς μακρὰς περιηγήσεις καὶ τοὺς ἀγῶνας του, καὶ ὅτι ἡ ἀντάμωσις τούτων ἐγίνε μὲ ἀμοιβαίαν τιμὴν καὶ φιλοφροσύνην, καὶ μὲ πολλοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους ἔδωσαν ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον. Εἶναι ὅμως πιθανώτεροι οἱ ἱστοροῦντες ὅτι πολλάκις αὐτοὶ ἀνταμώθησαν, καὶ ὅτι ἡ κατήχησις τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὰ μυστήρια ἐγίνε διὰ τῆς φροντίδος τοῦ Θησεῶς, ὁμοίως καὶ ὁ πρὸ τῆς κατηχήσεως αὐ-

οὐ μὴν εἰκός, αὐτοῦ Θησέως παρόντος, ἀλῶναι τήν τε μητέρα καὶ τὰς Ἀφιδνας.

ΑΓ. Ἐχομένων οὖν τῶν Ἀφιδνῶν, καὶ τῶν ἐν ἄστει δεδιότων, ἔπεισε τὸν δῆμον ὁ Μενεσθεὺς δέχεσθαι τῇ πόλει καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς Τυνδαρίδας, ὡς μόνῃ Θησεὶ βίας ὑπάρξαντι πολεμοῦντας, τῶν δὲ ἄλλων εὐεργέτας ὄντας ἀνθρώπων καὶ σωτῆρας. Ἐμαρτύρει δὲ αὐτῷ καὶ τὰ παρ' ἐκείνων· οὐδὲν γὰρ ἠξίωσαν, ἀπάντων κρατοῦντες, ἀλλ' ἢ μυηθῆναι, μηδὲν ἦττον Ἡρακλέους τῇ πόλει προσήκοντες. Καὶ τοῦτο οὖν ὑπῆρξεν αὐτοῖς, Ἀφιδνου παιησαμένου παῖδας, ὡς Πύλιος Ἡρακλέα· καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχον, Ἄνακες προσαγορευθέντες, ἢ διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν, στρατιᾶς τοσαύτης ἔνδον οὐσης. Ἀνακῶς γὰρ ἔχειν φαμὲν τοὺς ἐπιμελομένους ἢ φυλάττοντας ὅτιοῦν· καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως Ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν Ἄνακας ὀνομάζεσθαι· τὸ γὰρ ἄνω τοὺς Ἀττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν, καὶ ἀνέκαθεν, τὸ ἄνωθεν.

ΑΔ. Αἴθραν δὲ τὴν Θησέως μητέρα, γενομένην αἰχμάλωτον ἀπαχθῆναι, λέγουσιν εἰς Λακεδαίμονα, κακεῖθεν εἰς Τροίαν.

τοῦ καθαρμὸς, (60) ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχε χρεῖαν δι' ἀνομήματα τινὰ ἀκούσια.

ΑΑ. Ἦτον δὲ ἤδη πεντηκονταετής, ὡς λέγει ὁ Ἑλλάνικος, ὅταν ἤρπασε τὴν Ἑλένην, μὴ οὖσαν ἀκόμη εἰς ἡλικίαν γάμου. Ὅθεν ὡς μέγιστον ἐγκλημα ἐπανορθόνοντες αὐτὸ τινὲς λέγουσιν ὅτι αὐτὸς δὲν ἤρπασε τὴν Ἑλένην, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἴδα καὶ Διυγέα τοὺς ἀρπακτάς της λαβὼν αὐτὴν ὡς παρακαταθήκην, τὴν ἐφύλαττε καὶ δὲν τὴν ἐδίδεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἐκείνης τοὺς Διοσκούρους, οἱ ὅποιοι τὴν ἀπαιτοῦσαν ἢ ὡς ἄλλοι τινὲς λέγουσιν, ὁ πατὴρ αὐτῆς Τυνδάρεως τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν Θησέα φοβηθεὶς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰπποκόωντος Ἐναροφόρον, ὅστις ἐζήτει νὰ τὴν λάβῃ μὲ βίαν, οὖσαν ἀκόμη νήπιον. Τὰ δὲ περὶ τούτου πιθανὰ καὶ πολλοτάτους ἔχοντα μάρτυρας εἶναι ταῦτα. Ἦθον εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Πειρίθους, καὶ ἀρπάσαντες τὴν κόρην ἐν ᾧ ἐχώρευεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ἔφυγον. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοὺς σταλέντας κατόπιν αὐτῶν δὲν κατεδιώχθησαν παρέκει τῆς Τεγέας, ἔκαμαν συνθήκας νὰ βάλωσι κλῆρον, καὶ εἰς ὅτινα πέσῃ ἡ Ἑλένη, ἐκεῖνος νὰ τὴν λαμβάνῃ γυναῖκα, καὶ νὰ βοηθῇ τὸν ἄλλον εἰς ἀρπαγὴν ἄλλης γυναικὸς· ἔβαλαν λοιπὸν τὸν κλῆρον μὲ τὰς συνθήκας αὐτάς, καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν Θησέα, ὅστις παραλαβὼν τὴν παρθένον μὴ οὖσαν ἔτι εἰς ἡλικίαν γάμου, τὴν ὑπῆγεν εἰς τὰς Ἀφίδνας καὶ κατέστησε πλησίον αὐτῆς τὴν μητέρα του· ἅμα δὲ τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν φίλον τοῦ Ἀφιδνον, παραγγείλας αὐτὸν νὰ τὴν φυλάττῃ χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρῃ κανένας ἄλλος· αὐτὸς δὲ ἐκπληρῶν τὴν γενομένην μὲ τὸν Πειρίθουν συνθήκην, ἀπεδήμησε μ' αὐτὸν εἰς τὴν Ἥπειρον πρὸς ἀρπαγὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Αἰδωνέως, ὅστις ὀνομάσας Περσεφόνην τὴν γυναῖκά του, Κόρην δὲ τὴν θυγατέρα του, καὶ τὸν σκύλον τοῦ Κέρβερον, διώ-

μετὰ Ἑλένης· καὶ μαρτυρεῖν Ὅμηρον ἐπεσθαι τῇ Ἑλένῃ φάμενον·

Αἶθρην Πιτθῆος θύετρα Κλυμένην τε βοῶπιν.

Οἱ δὲ τοῦτο τὸ ἔπος διαβάλλουσι καὶ τὴν περὶ Μουνύχου μυθολογίαν, ὃν ἐκ Δημοφῶντος Λαοδίκης κρύφα τεκούσης ἐν Ἰλίῳ συνεκθρέψαι τὴν Αἶθραν λέγουσιν. Ἰδιον δὲ τινα καὶ παρηλαγμένον ὅλως λόγον ὁ Ἰστρος ἐν τῇ τρισκαδεκάτῃ τῶν Ἀττικῶν ἀναφέρει περὶ τῆς Αἶθρας, ὡς ἐνίων λεγόντων, Ἀλέξανδρον μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Πάριν, ὑπ' Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου μάχῃ κρατηθῆναι παρὰ τὸν Σπερχεῖον, Ἕκτορα δὲ τὴν Τροϊζηνίῳ πόλιν λαβόντα διαρπάσαι, καὶ τὴν Αἶθραν ἀπάγειν ἐκεῖ καταλειφθεῖσαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει πολλὴν ἀλογίαν.

ΔΕ. Αἰδωνέως δὲ τοῦ Μολοσσοῦ ξενίζοντος Ἡρακλέα, καὶ τῶν περὶ τὸν Θησέα καὶ Πειρίθουν κατὰ τύχην μνησθέντος, ἅτε πράζοντες ἦλθον, καὶ ἃ φωραθέντες ἔπαθον, βαρέως ἤνεγκεν ὁ Ἡρακλῆς, τοῦ μὲν ἀπολωλότες ἀδόξως, τοῦ δὲ ἀπολλυμένου. καὶ περὶ Πειρίθου μὲν οὐδὲν ὥετο ποιῆσειν πλέον ἐγκαλῶν, τὸν δὲ Θησέα παρητεῖτο, καὶ χάριν ἡξίου ταύτῃ αὐτῷ δοθῆναι. Συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Αἰδωνέως, λυθεὶς ὁ Θησεὺς ἐπανῆλθε μὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, οὐδέπω παντάπασι τῶν φίλων αὐτοῦ κε-

ριζε με τρῶτον νὰ μονομαχώσιν οἱ μνηστῆρες τῆς θυγατρὸς του, καὶ νὰ τὴν λάβῃ ὅστις νικήσῃ. Μανθάνων δὲ ὅτι ὁ Θησεύς καὶ ὁ Πειρίθους ἦλθον ὄχι διὰ νὰ γενῶσι μνηστῆρες ἀλλὰ διὰ ν' ἀρπάξουν τὴν θυγατέρα του, ἔπιασεν αὐτοὺς, καὶ τὸν μὲν Πειρίθουν εὐθὺς ἔκαμε βορὰν τοῦ Κερβέρου, τὸν δὲ Θησέα ἔβαλεν εἰς εἴρκτην καὶ ἐφύλαττε.

ΑΒ. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν Μενεσθεὺς ὁ Πατεῶ, τοῦ ὁποίου πατὴρ ἦτον ὁ Ὀρνεὺς υἱὸς τοῦ Ἐρεχθέως, πρῶτος, ὡς λέγουσιν, ἀνθρώπων, ὅστις ἐπεχείρισε νὰ κολακεύῃ τὸν δῆμον, καὶ νὰ ἔλκῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ κοινοῦ μετ' εὐφραδεῖς καὶ πολιτικούς λόγους, αὐτὸς τοὺς δυνατοὺς διήγειρε καὶ ἐρέθειζε βαρυνόμενους πρὸ πολλοῦ τὸν Θησέα, καὶ φρονούντας, ὅτι ἀφαιρέσας ἀρχὴν καὶ βασιλείαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν κατὰ δῆμον εὐπατριδῶν, συνήθροισεν ὡς εἰς εἴρκτην ὅλους εἰς μίαν πόλιν καὶ τοὺς μετεχειρίζετο ὑπηκόους καὶ δούλους. Ἄμα δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἐτάραττε καὶ διερέθειζε κατὰ τοῦ Θησεῶς λέγων, ὅτι ὄνειρον ἐλευθερίας βλέπουσι, πραγματικῶς δὲ ζῶσιν ἀπεστερημένοι πατρίδας καὶ ἱερὰ, καὶ ἀφῆκαν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ γνησίους βασιλεῖς διὰ νὰ προσηλωθῶσιν εἰς ἓνα μόνον δεσπότην νόδον καὶ ξένον. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπραγματεύετο ὁ Μενεσθεὺς, συνήργησε τὰ μέγιστα εἰς ἐπιτυχίαν τῶν βουλῶν τοῦ ὁπόλεμος τῶν Τυνδαριδῶν (α) οἱ ὅποιοι ἐμβῆκαν μετ' ὅπλα εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἄλλοι δὲ λέγουν μάλιστα ὅτι ὁ Μενεσθεὺς τοὺς ἔπεισε νὰ ἐμβῶσι· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐπεχείρουν καμμίαν ἔχθρικὴν πράξιν, ἀλλ' ἀπαιτοῦσαν τὴν ἀδελφὴν των. Ἀφοῦ δὲ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀπεκρίθησαν ὅτι οὔτε τὴν ἔχουν, οὔτε ἡξεύρουν ποῦ εἶναι ἀφειμένη, τότε οἱ Τυνδαρίδαι ἐκινήθησαν εἰς πόλεμον· καὶ ἐν τούτοις ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς ὁ

(α) Τυνδαρίδαι υἱοὶ τοῦ Τυνδάρεω, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, αἱ καὶ Διόσκουροι λεγόμενοι ἦσαν ἀδελφοὶ τῆς ἀρκαθείσσης Ἑλένης.

πρατημένων· καὶ ὅσα ὑπῆρχε τεμένη πρότερον αὐτῶ, τῆς πό-
 λεως ἐξελεύσης, ἅπαντα καθιέρωσεν Ἡρακλεῖ, καὶ προσηγά-
 ρευσεν ἀντὶ Ὀθησίων, Ἡράκλεια, πλὴν τεσσάρων, ὡς Φιλόχορος
 ἱστορήκεν. Αὐτῷ δὲ βουλούμενος, ὡς πρότερον, ἄρχειν καὶ κα-
 θηγεῖσθαι τοῦ πολιτεύματος, εἰς στάσεις ἐνέπεσε καὶ ταραχάς,
 οὓς μὲν ἀπέλιπε μισοῦντας αὐτὸν, εὐρίσκων, τὸ μὴ φοβεῖσθαι
 τῷ μισεῖν προσηληφότας, ἐν δὲ τῷ δήμῳ πολὺ τὸ διεφθαρμέ-
 νων ὀρών καὶ θεραπεύεσθαι βουλούμενον, ἀντὶ τοῦ ποιεῖν σιωπῇ
 τὸ προσταττόμενον. Ἐπιχειρῶν οὖν βιάζεσθαι, κατεδημαγω-
 γεῖτό καὶ κατεστασιάζετο. καὶ τέλος ἀπογνοὺς τὰ πράγματα,
 τοὺς μὲν παῖδας εἰς Εὐβοίαν ὑπεξέπεμψε πρὸς Ἐλεφθήνορα τὸν
 Χαλκιδόντος, αὐτὸς δὲ Γαργηττοῖ κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἄρας
 θέμενος, οὗ νῦν ἐστὶ τὸ καλούμενον Ἀρατῆριον, εἰς Σκυρον
 ἐξέπλευσεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐκεῖ φιλίας, ὡς ἔφeto, καὶ
 χωρίων ἐν τῇ νήσῳ πατρῶων. Ἐβασίλευε δὲ τότε Λυκομήδης
 τῶν Σκυρίων. Πρὸς τοῦτον οὖν ἀφικόμενος, ἐξίτηι τοὺς ἀγ-
 ροὺς ἀπολαβεῖν, ὡς αὐτόθι κατοικήσων· ἔνιοι δὲ φασὶ παρα-
 καλεῖν αὐτὸν βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δὲ Λυκομήδης,
 εἴτε δείσας τὴν δύσιν τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῷ Μενεσθεῖ χαριζό-
 μενος, ἐπὶ τὰ ἄκρα τῆς χώρας ἀναγαγὼν αὐτὸν, ὡς ἐκείθεν
 ἐπιδείξων τοὺς ἀγροὺς, ὥς κατὰ τῶν πετρῶν, καὶ διέφθειρεν.
 ἔνιοι δ' ἀφ' ἑαυτοῦ πεσεῖν φασὶ σφαλέντα, μετὰ δεῖπνον,
 ὥσπερ εἰώθει, περιπατοῦντα. Καὶ παραυτίκα μὲν αὐδεὶς ἔσχεν
 αὐτοῦ λόγον οὐδένα τεθνηκότος· ἀλλὰ τῶν μὲν Ἀθηναίων
 ἐβασίλευε Μενεσθεύς, οἱ δὲ τοῦ Ὀθησέως παῖδες ἰδιωτεύοντες
 Ἐλεφθήνορι συνεστράτευσαν εἰς Ἴλιον. Ἐκεῖ δὲ Μενεσθέως ἀπο-
 θανόντος, ἐπανελθόντες αὐτοὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσαντο.
 Χρόνοις δ' ὕστερον Ἀθηναίους ἄλλα τε παρέστησεν ὡς ἥρωα
 τιμᾶν Ὀθηέα, καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι πρὸς Μήδους μαχομένων

Ἀκάδημος, μαθὼν ἄδηλον μὲ τίνα τρόπον, τὴν εἰς Ἀφίδνας κρύψιν αὐτῆς. Ὅθιν καὶ ἐκεῖνον ζῶντα ἐτίμησαν οἱ Τυνδαρίδαι· καὶ πολλάκις ὕστερον οἱ λακεδαιμόνιοι ἐν ᾧ ἔκαιον καὶ κατέστρεφον ὅλην ὁμοῦ τὴν χώραν τῆς Ἀττικῆς, ἐσέβοντο τὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὸν Ἀκάδημον· ὁ δὲ Δικαίαρχος λέγει, ὅτι δύο Ἀρκάδες Ἐχέδημος καὶ Μάραθος ἐσυστράτευσαν τότε μὲ τοὺς Τυνδαρίδας· καὶ ἡ νῦν Ἀκαδημία ἐπωνομάσθη Ἐχεδημία ἀπὸ τοῦ Ἐχεδήμου· ὁ δὲ δῆμος Μαραθίων ἀπὸ τοῦ Μαράθου, ὅστις πρὸς ἐκπλήρωσιν τινὸς χρησμοῦ παρέδωκε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐκουσίως νὰ σφαγιασθῇ ἔμπροσθεν τοῦ παρατεταγμένου στρατοῦ. Ἦλθον λοιπὸν οἱ Τυνδαρίδαι εἰς τὰς Ἀφίδνας, καὶ νικήσαντες τοὺς κατοίκους εἰς μάχην κατέστρεψαν αὐτάς. Ἐκεῖ λέγουσιν, ἀπέθανε, μαχόμενος καὶ Ἄλυκος ὁ υἱὸς τοῦ Σκίρωνος συστρατεύων τότε μὲ τοὺς Τυνδαρίδας· ἐκ τούτου καὶ τόπος τῆς Μεγαρικῆς ὀνομάζεται Ἄλυκος, διότι τὸ σῶμα τοῦ ἐτάφη ἐκεῖ. Ὁ δὲ Ἡρέας ἰσόρησεν ὅτι ἀπὸ τὸν Θησεά αὐτὸν εἰς τὰς Ἀφίδνας ἐθανατώθη ὁ Ἄλυκος, καὶ εἰς μαρτυρίαν ἀναφέρει τούτους τοὺς στίχους λέγοντας περὶ τοῦ Ἀλύκου.

Εἰς Ἀφίδνας εὐρυχώρους πολέμων αὐτὸς γενναίως,

Δι' Ἑλένην τὴν Ἀργεῖαν ἔφονεύθ' ὑπὸ Θησεώς·

Δὲν εἶναι ὅμως πιθανὸν παρόντος τοῦ Θησεώς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ νὰ αἰχμαλωτισθῇ, καὶ αἱ Ἀφίδναι νὰ ἀλωθῶσι.

ΑΓ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐκυριεύθησαν αἱ Ἀφίδναι, καὶ ἄρχισαν οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ φοβῶνται, κατέπεισε τὸν δῆμον ὁ Μενεσθεὺς νὰ δεχθῇ εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ φιλοξενήσῃ τοὺς Τυνδαρίδας, λέγων, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον τὸν Θησεά ὡς προαδικημένοι ἀπ' αὐτὸν πολεμοῦσι, τῶν δὲ ἄλλων ἀνθρώπων εἶναι εὐεργέται καὶ σωτῆρες, τὸ ὅποῖον ἐμαρτύρουν καὶ αἱ πράξεις ἐκείνων· ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησαν ἄλλο, ἂν καὶ ὡς νικηταὶ ἐξουσίαζαν ὅλα, παρὰ νὰ κατηχηθῶσιν εἰς τὰ μυστήρια προβάλ-

ἔδοξαν οὐκ ὀλίγοι φάσμα. Θησέως ἐν ὅπλοις καθορᾶν πρὸ αὐτῶν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους φερόμενον.

ΑΓ. Μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ, Φαίδωνος ἄρχοντος, μαντευομένοις τοῖς Ἀθηναίοις ἀνεῖλεν ἡ Πυθία τὰ Θησέως ἀναλαβεῖν ὅσα, καὶ θεμένους ἐντίμως παρ' αὐτοῖς φυλάττειν. Ἦν δὲ καὶ λαβεῖν ἀπορία, καὶ γινῶναι τὸν τάφον, ἀμιξία καὶ χαλεπότητι τῶν ἐνοικούντων βαρβάρων. Οὐ μὴν ἀλλὰ Κίμων ἐλὼν τὴν νῆσον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται, καὶ φιλοτιμούμενος ἐξανευρεῖν, ἀστοῦ τινα τύπον βουνοειδῆ κόπτοντος, ὡς φασι, τῷ στόματι καὶ διαστελλόντος τοῖς ὄνυξι, θεῖα τινὶ τύχῃ συμφρονήσας, ἀνέσκαψεν. Εὗρέθη δὲ θήκη τε μεγάλου σώματος, αἰχμή τε παρακειμένη χαλκῇ καὶ ξίφος. Κομισθέντων δὲ τούτων ὑπὸ Κίμωνος ἐπὶ τῆς τριήρους, ἡσθέντες οἱ Ἀθηναῖοι πομπαῖς τε λαμπραῖς ἐδέξαντο καὶ θυσίαις, ὥσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. Καὶ κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον· ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις, καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινότεροις καὶ δεδιόσι κρείττονας, ὡς καὶ τοῦ Θησέως προστατικοῦ τινος καὶ βοηθητικοῦ γενομένου, καὶ προσδεχομένου φιλανθρώπως τὰς τῶν ταπεινότερων δεήσεις. Οὐσίαν δὲ ποιῶσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόη Πυανεψιδῶνος, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἡθέων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδαῖς τιμῶσιν αὐτὸν, ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροιζήνος ἀφικέσθαι τῇ ὀγδόῃ τοῦ ἑκατομβαιῶνος, ὡς ἰστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής· ἢ νομίζοντες ἑτέρου μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐκ Ποσειδῶνος γεγονέναι λεγομένῳ. Καὶ γὰρ Ποσειδῶνα ταῖς ὀγδαῖς τιμῶσιν. Ἡ γὰρ ὀγδοάς,

λοντες ὅτι ἦσαν φίλοι τῆς πόλεως ὅχι ὀλιγώτερον παρ' ὅσον ἦτον ὁ Ἡρακλῆς· καὶ τοῦτο λοιπὸν τὸ ζήτημά των ἐπληρώθη, ἀφ' οὗ ὁ Ἀφιδνεὺς υἱοθέτησεν αὐτοῖς, ὥς ὁ Πύλιος τὸν Ἡρακλέα, καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔλαβον ἐκεῖ, ἐπονομασθέντες ἄνακες ἡ διὰ τὴν γενομένην ἀναχωρῆν, ἡ διὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα τοῦ νὰ μὴ κακοπάθῃ κανεὶς τῶν κκοίκων, ἐν ᾧ ἦτον τόση στρατιὰ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅσοι ἐπιμελοῦνται ἡ φυλάττουσιν τι, περὶ τούτων λέγομεν ὁ ἀνακῶς ἔχουσι. * Καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως διὰ τοῦτο ὀνομάζουσι ἄνακτας. Εἶναι δὲ καὶ τινες λέγοντες ὅτι διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀστέρων ὀνομάζονται Ἄνακες, ἐπειδὴ τὸ ἄνω οἱ Ἀττικοὶ ἀνέκας ὀνομάζουσι, καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν.

ΛΔ. Περὶ δὲ Αἴθρας τῆς μητρὸς τοῦ Θεσείως λέγουσιν ὅτι γενομένη αἰχμάλωτος ὑπῆγεν εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Τρωάδα με τὴν Ἑλένην, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Ὀμηρεὺς λέγων ὅτι ἠκολούθησαν τὴν Ἑλένην.

Αἴθρα ἡ Πιπθίως κόρη καὶ Κλυμένη ἡ καλή.

Ἄλλοι δὲ τοῦτον τὸν στίχον ἀποβάλλουσιν ὡς νόθον, ὁμοίως καὶ τῇ περὶ Μουνύχου μυθολογίαν, τὸν ὅποιον ἡ Αἴθρα λέγουσιν ἀνέθρεψεν εἰς τὴν Τρωάδα γεννημένον ἀπὸ κρυφίους ἔρωτας Λαοδίκης καὶ Δημοφῶντος. Παράδοξον δὲ καὶ παντάπασιν διάφορον ἱστορίαν ἀναφέρει περὶ Αἴθρας ὁ Ἰστρος εἰς τὸ δέκατον τρίτον βιβλίον τῶν Ἀττικῶν, ὅτι κατὰ τινας συγγραφεῖς Ἀλέξανδρος ὁ Πάρις ἐνικλήθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Πάτροκλον εἰς μάχην γενομένην πλησίον τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ· ὁ δὲ ἔκτωρ κυριεύσας τὴν πόλιν τῶν Τροίζηνιων, ἔλαφυρα γῶγησεν αὐτήν, καὶ ἐπῆρε τὴν Αἴθραν ἀφαιμένην ἐκεῖ· ἀλλὰ τοῦτο τὸ διήγημα εἶναι παντάπασιν ἀπίθανον.

ΔΕ. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν Αἰδωνεὺς φιλοξενῶν τὸν Ἡρακλέα, ἐνθυμήθη κατὰ τύχην τὸν Θεσέα καὶ τὸν Πει-

(TOM. Α.)

5

κύβος ἀπ' ἀρτίου πρῶτος οὔσα, καὶ τοῦ πρώτου τετραγώ-
νου διπλασία, τὸ μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκεῖον ἔχει τῆς
τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, ὃν Ἀσφάλιον καὶ Γαίηχον προσονομά-
ζομεν.

ρίθον, καὶ ὅσα ἤλθον νὰ πράξωσι, καὶ ὅσα φωραθέντες ἔπαθον. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡρακλῆς κατελυπήθη τὸν Πειρίθου ὡς ἀποθαμμένον ἀδόξως, τὸν δὲ Θησέα ὡς κινδυνεύοντα· καὶ περὶ μὲν Πειρίθου ἐστοχάζετο ὅτι δὲν θέλει κάμει πλέον τίποτε, ἂν ἐπιπλήξῃ τὸν Μολοσσόν· παρεκάλει δὲ διὰ τὴν ἄρεσιν τοῦ Θησέως, καὶ χάριν αὐτὴν ἐζήτει ἀντὶ πάσης ἄλλης ὅποια ἐμελλεν εἰς αὐτὸν νὰ δοθῇ. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐγένεν ἡ συγχώρησις, καὶ ὁ Θησεὺς ἀπολυθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀκόμη δὲν ἦσαν οἱ φίλοι του παντάπασι καταβεβλημένοι, καὶ ὅσα τμήματα γῆς ὑπῆρχον πρότερον εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὴν πόλιν ἀφιερωμένα, ὅλα τὰ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἡρακλέα, καὶ τὰ ὠνόμασεν ἀντὶ Θησείων Ἡράκλεια, πλὴν τεσσάρων, ὡς ἱστορεῖ ὁ Φιλόχωρος. Θέλων δὲ πάλιν ὡς πρότερον νὰ ἄρχῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὴν πολιτείαν, ἔπεσεν εἰς στάσεις καὶ ταραχάς· διότι ὅσοι τὸν ἐμίσουν πρὶν ἀναχωρήσῃ, αὐτοὺς εὗρισκε νὰ ἔχουν εἰς τὸ μῖσος προσθεμένην τὴν ἀφοβίαν. Εἰς δὲ τὸν δῆμον ἔβλεπε τοὺς πλειότερους διεφθαρμένους, καὶ θέλοντας νὰ κολακεύωγται ἀντὶ νὰ ὑπακούουν μὲ σιωπῇ εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ ἡγεμόνος. Ὅταν δὲ ἐπεχείρει νὰ ἐπιφέρῃ βίαν, οἱ ταραχοποιοὶ δημαγωγοὶ κινεῦντες κατ' αὐτοῦ τοὺς πολίτας, ἐματαίοναν τοὺς ἀγῶνας· του. Καὶ τέλος ἀπελπισθεὶς τοῦ νὰ βάλῃ εἰς τάξιν τὰ πράγματα, ἔστειλε τοὺς υἱοὺς του κρυφίως εἰς Εὐβοίαν πρὸς Ἐλεφήνορα τὸν υἱὸν τοῦ Χαλκῶδον· ὃς ἔπειτα καταρασθεὶς τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸν Γαργηττὸν, ὅπου τώρα εἶναι τὸ ὄνομαζόμενον Ἀρατῆριον, ἀπέπλευσεν εἰς Σκυρόν, ἔχων μὲ τοὺς ἐκεῖ φιλίαν, ὡς ἐνόμιζε, καὶ ἀγροὺς εἰς τὴν νῆσον πατρικούς του. Ἦτον δὲ τότε βασιλεὺς τῶν Σκυρίων ὁ Λυκομήδης. Εἰς τοῦτον λοιπὸν ἔλθων ἐζήτει νὰ παραλάβῃ τοὺς ἀγροὺς του διὰ νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ. Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι παρεκάλει αὐτὸν νὰ τὸν βοηθήσῃ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Λυκομήδης εἴτε

διότι ἐφοβήθη τὴν δόξαν αὐτοῦ, εἴτε διότι ἠθέλησε νὰ κάμῃ χάριν εἰς τὸν Μενεσθέα, ἀναβάσας αὐτὸν εἰς ὑψηλὸν τόπον μὲ πρόφασιν νὰ τοῦ δείξῃ ἐκεῖθεν τοὺς ἀγροὺς, τὸν ἐκρήμνισεν ἐναντίον τῶν βράχων, καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Ἄλλοι δὲ πάλιν λέγουσιν ὅτι ἀφ' ἐαυτοῦ ἔπεσε παραπατήσας ἐν ᾧ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπεριπάτει, καθὼς ἐσυνείθιζε. Καὶ τότε μὲν δὲν ἔγινε καμμία ἐξέτασις περὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας ἐβασιλεύσεν ὁ Μενεσθεύς, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Θησέως ἔζων ὡς ἰδιῶται, καὶ συνεστράτευσαν μὲ τὸν Ἐλεφήνορα εἰς τὴν Τρωάδα. Ἐκεῖ δὲ ἀποθανόντος τοῦ Μενεσθέως, ἐπέστρεψαν αὐτοὶ καὶ ἔλαβον τὴν βασιλείαν. Χράνους δὲ πολλοὺς ὕστερον καὶ ἄλλα αἷτια ἐκίνησαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ τιμῇσωσιν ὡς ἥρωα τὸν Θησέα, καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι πολλοὶ στρατιῶται ἐν ᾧ εἰς τὸν Μαραθῶνα ἐμάχοντο κατὰ τῶν Περσῶν, εἶδον τὸ εἶδωλον τοῦ Θησέως ἔνοπλον νὰ ὀρμᾷ ἐμπροσθεν αὐτῶν ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

ΛΓ. Μετὰ δὲ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ ἄρχοντος (61) Φαίδωνος ἐζήτησαν χρησμὸν ἀπὸ τῶν Δελφῶν τὸ μαντεῖον, καὶ ἡ Πυθία τοὺς ἐπρόσταξε νὰ μετακομίσωσι τὰ λείψανα τοῦ Θησέως εἰς τὴν πόλιν των, καὶ νὰ τὰ φυλάττωσιν ἐντίμως· ἦτον δὲ καὶ νὰ τὰ λάβωσι δύσκολον, καὶ νὰ γνωρίσωσιν ἀκόμη τὸν τάφον διὰ τὴν ἀκοινώνητον διαγωγὴν καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν κατοικούντων ἐκεῖ βαρβάρων. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Κίμων ἀφ' οὗ ἐκυρίευσεν τὴν νῆσον, ὡς εἰς τὸν βίον ἐκείνου ἐγράψαμεν, φιλοτιμούμενος εἰς τοῦ τάφου τὴν εὐρεσιν, εἶδε, λέγουσιν, αἶτὸν νὰ κτυπᾷ τόπον βουνοειδῆ μὲ τὸ στόμα καὶ νὰ τὸν ἀνοίγῃ μὲ τοὺς ὄνυχας. Ὅθεν κατὰ θεῖαν ἐμπνευσιν τοῦ ἡλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ σκάψῃ ἐκεῖ, καὶ εὗρήθῃ θήκη μεγάλου σώματος, καὶ λόγχῃ χαλκῇ πλησίον κειμένη καὶ ξίφος. Ἀὐτὰ λοιπὸν ἀνακομισθέντα ἀπὸ τὸν Κίμωνα διὰ τῆς τριῆ-

ρους οἱ Ἀθηναῖοι χαίροντες τὰ ἐδέχθησαν μὲ πόμπας λαμπράς καὶ θυσίας, ὡς νὰ ἐπέστρεψεν αὐτὸς ὁ Θησεύς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνταφιάσθησαν δὲ εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως πλησίον τοῦ νῦν γυμνασίου, καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος εἶναι ἱερὸν καταφύγιον εἰς τοὺς δούλους καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀδυνάτους καὶ φοβουμένους τῶν ἰσχυρῶν τὴν καταδυνάστευσιν, διότι καὶ ὁ Θησεύς ἦτον προστάτης τῶν ἀδικουμένων καὶ βοηθητικὸς, καὶ ἐδέχετο μὲ φιланθρωπίαν τὰς δεήσεις τῶν ἀδυνάτων. Θυσίαν δὲ κάμνουσιν εἰς αὐτὸν τὴν πλέον μεγάλην τῇ ὁγδῷ τοῦ Πυανειῶνος μηνὸς (α), ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐπέστρεψε μὲ τοὺς ἄλλους ἐφήβους ἀπὸ τὴν Κρήτην. Ὅμως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὁγδοὰς τῶν μηνῶν τιμῶσιν αὐτὸν, ἥ διότι τῇ ὁγδῷ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος (β) ἦλθε τὴν πρώτην φορὰν ἀπὸ τὴν Τροιζῆνα, καθὼς ἱστόρησε Διόδωρος ὁ Περιηγητὴς, ἥ νομίζοντες ὅτι παρ' ἄλλον ἀριθμὸν αὐτὸς εἶναι ἀρμοδιώτερος εἰς ἐκεῖνον, ὡς γεννημένον κατὰ τὴν κοινὴν φήμην ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα, τὸν ὁποῖον εἰς ἐκάστην ὁγδῶν μηνὸς ἐορτάζουσι· διότι ἡ ὁγδοὰς οὕσα πρῶτος κύβος σύνθετος ἀπὸ δυάδας, καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασία, παραστήνει προσφυῶς τὴν μόνιμον καὶ δυσκίνητον δύναμιν τοῦ θεοῦ, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦτο, Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον (β₂) ἐπονομάζομεν.

(α) μέρος Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου.

(β) μέρος Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΗΣΕΑ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ.

(1) Οί χρονολόγοι δὲν συμφωνοῦν εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζησεν ὁ Θησεύς. Τὰ μάρμαρα τῆς Πάρου, Ἐποχῇ εἰκοστῇ, θέτουν ἐν ἔτει 1259 πρὸ Χριστοῦ, 2697 ἀπὸ κτίσεως Κόσμου, 499 πρὸ κτίσεως Ῥώμης, καὶ 487 πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων, τὸν συνεικισμὸν τῶν δώδεκα Δήμων τῶν Ἀθηναίων εἰς μίαν μόνην κοινότητα, ἣ πόλιν, ὅτε κατέστησεν ὁ Θησεύς εἰς τὰς Ἀθήνας δημοκρατικὴν διοίκησιν, καὶ εἰς τὸν ἱσθμὸν τοὺς ἀγῶνας. Ὁ Λακίερος θέτει τὸν ἔκπλου τῶν Ἀργοναυτῶν, τῶν ὁποίων σύμπλους ἦτον καὶ ὁ Θησεύς, ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 2720, πρὸ Χριστοῦ δὲ 1228. (P).

(2) Διότι ἡ γεωγραφία εἶναι μέρος ἀναγκαῖον, καὶ ὡς τὸ εἶπον πολλοί, ἓνας τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἱστορίας. Πρὸς τούτοις κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Λακίερου, οἱ παλαιοὶ γεωγράφοι δὲν ἤρκοῦντο εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς θέσεως καὶ τῶν διαστημάτων τῶν τόπων, ἀλλ' ἔγραφον καὶ τὰ ἥθη τῶν κατοίκων καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῶν, καὶ ὅσα ἀξιοσημείωτα περιεῖχεν ἡ ἱστορία τῶν ὥστε δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἱστορικαὶ ἢ γεωγράφοι. Τοιούτοτρόπως ὁ Στράβων καὶ ὁ Παυσανίας συνέγραψαν, ὁ μὲν πρῶτος τὴν παγκόσμιον γεωγραφίαν, ὁ δὲ ἄλλος τὴν περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος. (P).

(3) Σύσσιος Σενεκίων εἶναι ἐκεῖνος, εἰς ὃν ὁ Πλούταρχος προσφωνεῖ πολλὰ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ἔχινε τετράκις ὕπατος τὴν πρώτην φαρὰν ἐπὶ Νέρωνος, τὰς τρεῖς ἄλλας ἐπὶ Τραϊανοῦ, καὶ ἐτιμᾶτο πολὺ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοκράτορας διὰ τὴν ἀρετὴν του. (P).

(4) Ν' ἀναβῶμεν: λέγων, ἐννοεῖ τὸν Νουμᾶν βέβαια καὶ ὄχι τὸν Λυκούργον, ὅστις ἦτον πολὺ ἀρχαιότερος τοῦ Ῥωμύλου. (P).

(5) Κυρίως κτίστης τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἐχρημάτησεν ὁ Θησεύς. Πρῶτος αὐτῆς τῆς πόλεως βασιλεὺς ἦτον ὁ Κέκρωψ, ὅστις κατὰ τὰ μάρμαρα τῆς Πάρου Ἐποχῇ (4.) ἐβασίλευσεν ἔτος 1542 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ Πλούταρχος ἄρα ἐννοεῖ διὰ τῆς συνοικίσεως, ὅτι ὁ Θησεύς ἦνωσεν εἰς μίαν μόνην πόλιν τοὺς δώδεκα δήμους τῶν Ἀθηναίων. (P).

(6) Ὁ Θησεύς ἐνομίσθη υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, διότι Πειθεὺς ὁ πατὴρ τῆς μητρὸς του Αἰδράς ἐπλάσεν ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς συνῆλθε κρυφίως μὲ τὴν θυγατέρα.

ρα του. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἦτον, ἔλεγον, υἱὸς τοῦ Ἄρεως, ὅστις ἀπατήσας τοῦ Νομῆτορος τὴν θυγατέρα Ῥέαν Σιλβίαν ἔλαμιν αὐτὴν μητέρα διδύμων υἱῶν (Ῥ.).

Ὁ Θησεύς κινήθει ἀπὸ τὰς διαβολὰς τῆς Φαίδρας κατηράσθη τὸν υἱὸν τοῦ Ἰππολύτου· καὶ αἱ πατρικαὶ ἀρσὶ ἐπέφερον τὸν θάνατον τοῦ νέου τούτου. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐθανάτωσεν ἰδιοχείρως τὸν ἀδελφόν του Ῥώμον (Ῥ.).

(8) Ἐρεχθεύς εἶναι ὁ αὐτὸς ὁ καὶ Ἐριχθόνιος, τὸν ὅποιον ἡ μυθολογία ἐνομαζέει υἱὸν τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ τῆς Κρανᾶς, ἐγγονῆς τοῦ Κραναιῶ, δευτέρου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξῆ κατὰ τὰ μάρμαρα τῆς Πάρου, ἔτος 1506, ἢ κατὰ τὸν Δακίερον 1488 πρὸ Χριστοῦ. Αὐτὸς ἦτον πατὴρ τοῦ Πανδίωνος, ἐξ οὗ Ἐρεχθεύς ὁ δεύτερος, πατὴρ Κεῖρωπος τοῦ δευτέρου, οὗ υἱὸς Πανδίων ὁ δεύτερος, ὅστις ἦτον πατὴρ τοῦ Αἰγέως, καὶ πάππος τοῦ Θησεύος (Ῥ.).

(9) Πέλοψ υἱὸς τοῦ Ταντάλου ἐκ Φρυγίας, ἀπέκτισε μέγαν πλοῦτη ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τὰ εἰς τὸ ὄρος Σίπυλον τῆς Μαιονίας (Ῥ.).

(10) Ὡς λόγιος ἀνὴρ.] Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Παισανίας βιβ. 2. Κ. 20 λέγων ὅτι ὁ Πιθέυς ἐδίδασκε τὴν Ῥητορικὴν τέχνην εἰς τὴν Τροίζην, καὶ ὅτι βιβλίον, τοῦ Πιθέως σύγγραμμα, ἀνέγνωσε καὶ αὐτὸς λαδῶν παρὰ τινος Ἐπιδαυρίου (Μεταφρ.).

(11) Ὁ Πάλλας ἦτον ἀδελφὸς τοῦ Αἰγέως, καὶ οἱ υἱοὶ του οἱ ἐνομαζόμενοι Παλλαντίδαι ἤλπιζον κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ βασιλεύσωσιν εἰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰγέως ὅστις ἦτον ἄτεκνος. Ὅθεν ὁ Αἰγίδς ἐφοβεῖτο μήπως τὸν ἐπιβουλεύσωσι, μανθάνοντες ὅτι εἶχεν υἱὸν, πρὶν φθάσῃ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς τοιοῦτον. Ἐφοβεῖτο ἀκόμη μήπως κ' ἐκείνον θανατώσωσι.

(12) Ἐγεννήθη κατὰ τὸν Παισανίαν εἰς τόπον παραθαλάσσιον πλησίον τοῦ Κελενδέρου καλουμένου λιμένος, καὶ τοῦτο κατὰ πρόνοιαν τοῦ Πιθέως, ὥστε νὰ γένη πιθανώτερος ὁ λόγος ὅτι ἦτον υἱὸς τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης. Ὁ τόπος δὲ ὅπου ἐγεννήθη, ὀνομαζέτο καὶ ἐπὶ Παισανίου Γενέθλιον. (βιβ. 2. Κ. 32.).

(13) Ἄδαντες, Ὁράκις τὸ γένος ἀπὸ Ἄδας τῆς Φωκιᾶς μετέβησαν εἰς Εὐβοίαν καὶ τὴν κατοίκησαν. Τούτους ἀναφέρων ὁ Ὀμηρος εἰς τὸ Β. τῆς Ἰλιάδος, στίχ. 543, λέγει ὅτι ἦσαν « ὅπιθεν Κομρώντες » ἤγουν ἀπὸ τὸ ὅπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς ἔχοντες κίμην. — Ἀραδας λέγει τοὺς διαβάντας ὁμοῦ μετὰ τὸν Κάδμον εἰς Εὐβοίαν (Στράβ. Γεωγρ. βιβ. 10 Κεφ. 15.) κατοικημένην ἀπὸ τούς Ἄδαντας.

(14) Ὁ Ἡρακλῆς ἀφ' οὗ κατεκρήμνισεν ἀπὸ τῆς Τύρινθος τὰ τεῖχη Ἰφίτου τὸν υἱὸν Εὐρύτου βασιλέως Οἰχαλίας, νοσήσας διὰ τὸν φόνον, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ θεραπευθῇ, ἐπῆγεν εἰς Δελφοὺς νὰ ἐρωτήσῃ τὸ Ἀπόλλωνα περὶ τῆς

θεραπείας, καὶ λαθὼν χρησὸν ὅτι εὐκόλως μέλλει νὰ ἰαθῇ, ἐὰν θεληματικῶς πωλοῦμενος ἀποδώσῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ τίμημα εἰς τὰ τέκνα τοῦ ἱφίτου, ἐπεὶ σπῆ εἰς τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, καὶ ὑπέμεινε θεληματικῶς νὰ πωληθῇ δι' ἐνὸς τῶν φίλων του εἰς τὴν Ὀμφάλῃν, βασιλίσσαν τῆς Αὐδίας, καὶ τὸ τίμημα ὁ πωλήσας τὸν Ἡρακλεᾶ ἀπέδωκεν εἰς τὰ τέκνα τοῦ ἱφίτου. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἡρακλῆς ἐγένεν ὑγιᾶς, καὶ δουλεύων πλησίον τῆς Ὀμφάλῃς, ἐκόλαζε τοὺς ληστὰς ἐκεῖνου τοῦ τόπου. (Διόδωρ. Σικελ. βιβ. 4. Κ. 31).

(15) Ὁ ληστὴς Σίνις ὠνεμάσθη Πιτυοκάμπτης, διότι ἐκαμπεν, ἤγουν ἐλύγισε κάτω δύο δένδρα λεγόμενα πίτυς (κυκκουναίρις), καὶ ὅσους ἐνικοῦσεν εἰς μάχην, τοὺς ἐδενεν ἀπ' αὐτὰς, καὶ ἄφηνε τὰ δένδρα ν' ἀνορθωθῶν· τότε αὐτὰ ἐτραβούσαν καθὲν πρὸς αὐτὸ τὸν δεδεμένον· ὁ δεσμός δὲν παρεχώρει εἰς κανὲν μέρος, καὶ ὁ δεμένος διεσχίζετο. Μὲ τοιοῦτον τρόπον ἐθανατώθη καὶ αὐτός· ὁ Σίνις ἀπὸ τὸν Θησεῖα (Παυσαν. Κορινθ. βιβ. 2. Κ. 1.).

(16) Στιβὴν, φυτὸν ἐκ τοῦ εἶδους τῶν φρυγάνων, ἀπὸ τὸ στεῖβον, τὸ ὀπίον ἢ συνήθεια στιβάξω λέγει, ὡς χρησίμουν εἰς στιβάδας, τὰ κοινῶς λεγόμενα ἀχρυστρώματα (Κοραΐς).

(17) Εὐρύτος ὁ ἐκ πόλεως Οἰχαλίας. Τρεῖς πόλεις εἶχον τοῦτο τὸ ὄνομα· μία εἰς τὴν Θετταλίαν· ἄλλη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ τρίτη εἰς Εὐβοίαν. Δὲν ἠξεύρομεν βεβαίως πῶς τῶν τριῶν ἦτον ἡ πατρίς τοῦ Εὐρύτου. Ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἄλλοι ποιηταὶ τὸν δίδουσι τὴν ἐν Εὐβοίᾳ.

(18) Ἡ ἐκ Φιλυρῶντος Αἰγίνα ἀρπασθεῖσα ἀπὸ τὸν Δία ἐκμίσθη εἰς νῆσον τὴν ἀπ' ἐκείνης Αἰγίναν ὀνομασθεῖσαν. Ἐκεῖ ἐμίχθη μὲ τὸν Δία, καὶ ἐγέννησε τὸν Διάκον, ὅστις ἐβασίλευσεν εἰς ταύτην τὴν νῆσον. (Διόδωρ. Σικελ. Βιβλ. 4. Κ. 32).

(19) Ἡ Σαλαμίς ἀρπασθεῖσα ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα ἐκμίσθη εἰς τὴν νῆσον τὴν ἀπ' αὐτῆς· Σαλαμίνα ὀνομασθεῖσαν· ἐκεῖ ἐμίχθη μὲ τὸν Ποσειδῶνα, καὶ ἐγέννησε τὸν Κεγχρέα, ὅστις ἐβασίλευσεν εἰς τὴν νῆσον αὐτήν. (ὁ αὐτός).

(20) Ἑρινεὺς, τόπος τῆς Ἀττικῆς πλησίον τῆς Ἐλευσίνης, καὶ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Κηρισσοῦ. — Τὸν Προκρούστην δὲ ὁ Πausanias ὀνομαζέει Πολυπήμενον, καὶ ὄχι Δαμάστην. (Κορ.).

(21) Ὅσοι τῶν Ἑλλήνων ἐκαμπαν συλλογὴν παροιμιῶν, ὡς ὁ Σουίδας, ὁ Ζηγνίδης, ὁ Διογενιανὸς, ὁ Ἀποστόλιος, ἀναφέρουσιν αὐτὴν τὴν παροιμίαν πληθυντικῶς, Τετμέρια κακὰ· καὶ λέγουσιν ὅτι σημαίνει τὰ μέγιστα κακὰ. Ἐκ τοῦ τέτμημα, ἥτις εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς.

(22) Φυταλῖδαι ἀπὸ Φυχάλου, ὅστις κατὰ τὸν Πausanias ἐδέχθη εἰς τὸν εἶρᾶν του τὴν Δημήτραν, καὶ ἡ θεὰ εἰς ἀμνηστὴν τῆς φιλοξενίας τὸν ἔδωκε τὸ

φυτὸν τῆς συκῆς· καὶ τοῦτο, λέγει, μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ ἐπίγραμμα τὸ σωζόμενον εἰς τὸν τάφον τοῦ Φυτάλου.

Ἐνθάδ' ἀναξ ἦρος Φυτάλος ποτε δέξατο σπυρνήν

Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,

Ἦν ἱερὰν συκὴν θνητῶν γένος ἔξονομαζέει·

Ἐξ οὗ δὴ τιμὰς Φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρωσ.

Οἱ Φυταλῖδαι εἶχον εἰς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὴν ἐπιστασίαν τῶν Μυστηρίων. Ὁ δὲ καθαυτὸς τοῦ Θησεύς ἦτον ἀκούουθον τῆς περὶ φόγου ιδέας τῶν παλαιῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φονεὺς ἐπρεπεῖν ἐξ ἀπαντός νὰ καθαρισθῇ διὰ τινος ἰδιαιτέρας θρησκευτικῆς τελετῆς. Καὶ αὕτῃ ἡ ιδέα προσέβαινε τόσον μακρὰν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων ἐχρειάσθη νὰ καθαρισθῇ, διότι ἐφόνευσε τὸν ὄφιν Πύθωνα, ὅστις ἐπροξένει μέγαν ὄλεθρον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

(23) Ὁ Καθαυτὸς τοῦ Θησεύς ἐγίνε δι' ἐπιστασίας τῶν ἀπογόνων τοῦ Φυτάλου εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Μαιλικίου Διὸς πλησίον τοῦ Κηφισοῦ.

(24) Μῆδεα, κόρη Αἰήτου, βασιλέως τῆς Κολχίδος, ἐντεχνος εἰς θαυματουργικὴν σύνθεσιν φαρμάκων, ἐβοήθησε τὸν Ἰάσωνα καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀργοναύτας νὰ πάρωσιν ἀπὸ τὴν Κολχίδα τὸ μυθολογούμενον χρυσοῦν δέρα· καὶ ὁ Ἰάσων εἰς ἀμοιβὴν τὴν ἐνυμφεύθη, καὶ τὴν ἔφερεν εἰς Κόρινθον (Διόδ. Σικελ. Βιβ. 4. Κ. 47).

(25) Ἐλεγον ὅτι ὁ Αἰγεὺς ἦτον υἱὸς τοῦ Σκίρου υἱοθετημένος ἀπὸ τὸν Πανδίωνα.

(26) Ἡ Τετράπολις ἦτον τόπος τῆς Ἀττικῆς οὕτως ὀνομαζόμενος, διὰ τὰς ἐκεῖ τέσσαρας πόλεις, Οἰνὴν, Μαραθῶνα, Πρεζάλινθον, καὶ Τρικύρουθον, κτισμένας ἀπὸ τὸν Εὐθεῖον, γαμβρὸν τοῦ Ἐρεχθέως. (Στράβ. Βιβ. 8. Κ. 7.)

(27) Διοδώρος ὁ Σικελιώτης λέγει (βιβ. 4. Κ. Δ.) ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Μίνως Ἀνδρόγειος περιεργόμενος κατήντησεν εἰς Ἀθήνας ἐν ᾧ ἐτελείτο τῶν Παναθηναίων ἡ ἑορτὴ βασιλευντος τοῦ Αἰγέως. Εἰς τοὺς ἀγῶνας δὲ νικήσας τοὺς ἀθλητὰς ὅλους ἐγίνε φίλος μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Πάλλαντος· ὅθεν ὁ Αἰγεὺς ὑποπτεύσας μήπως διὰ τοῦ Ἀνδρόγειου τὴν φιλίαν ὁ Μίνως βοηθήσῃ τοὺς υἱοὺς τοῦ Πάλλαντος νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι τὴν βασιλείαν, ἐπεβούλευσε τὸν Ἀνδρόγειον καὶ ἐν ᾧ αὐτὸς ἀπῆγαινε εἰς Θήβας νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐγγώριαι τινὲς βαλμένοι ἀπὸ τὸν Αἰγέα, τὸν ἐδολοφόνησαν πλησίον τῆς Οἰνίας τῆς Ἀττικῆς.

(28) Ἐννέα ἔτη.] Τὸ, δι' ἑννέα ἐτῶν τοῦ κειμένου. Οὕτως ἐξέφρασε καὶ ὁ Ἀμιότος, que l'espace de neuf ans dorans ils croyent tenus d'envoyer chacun an en Candie; Ἀλλ' ὁ Δακίερὸς τὸ ἐξηγεῖ κάθε ἑννέα ἔτη μίαν φορὰν, σημειῶν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον συγκατανεύσει νὰ

στέλλουν κατ' ἔτος τόσους νέους καὶ νέας, ἐπειδὴ ἤθελε χαλῇ τοιοῦτοτρόπως ὅλη ἡ νεολαία τῆς Πόλεως. Καὶ οἱ ἐκδότης τοῦ Ἀμύτου ὁμολογοῦντες ἐπὶ τὸ καίμενον εἶναι διχονοματικόν, παρατηροῦσιν ἅμα ἐπὶ ὁ φόρος ἐπιβαλλόμενος μίαν φορὰν εἰς ἑννέα χρόνους, ἤθελεν ἤσθαι ἐκδικησις βραδεία πρὸς πατέρα καὶ βασιλεῖα τιμωροῦντα θάνατον υἱοῦ. Διόδωρος δὲ ὁ Συκελιώτης Βιβ. Κ. 61 λέγει ἐπὶ ἀφ' οὗ ἐπέρασαν ἑννέα ἔτη, πάλιν ὁ Μίνως ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ μεγάλαν στύλον, καὶ ἀπαιτήσας ἔλαβε τὸν αὐτὸν δασμὸν ἐπὶ τὰ νέους καὶ ἐπὶ τὰ νέας.

(29) Ὁ Ἀριστοτέλης ἱστορήσεν 168, κατὰ τὸν Διογένην Λαέρτιον, ἡ κατὰ τὸν Ἀμμόνιον, 255 πάλαιον Ἑλληνίδων καὶ βαρβάρων τινῶν νομοθεσίας ἡ πολιτικὰς καταστάσεις. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου δὲν σώζονται εἰμὴ ἀποσπάσματα τινά.

(30) Ἐκ τοῦ Πλάτωνος (Μίν, ἡ περὶ Νομ. Σ. 321.) Ταῦτα = Τοῦτο λοιπὸν εἶναι σφάγμα τοῦ Μίνω, ἐπὶ κατεστάθη εἰς ἡμᾶς μισθός, ὅθεν καὶ ἐδυσφη-
= μίσθη. — Ὁ Πλούταρχος συγγράει ἐδῶ τοὺς δύο Μίνωας· ὁ πρῶτος ἦτον υἱὸς Ἀστερίου Διὸς καὶ Εὐρώπης, περίφημος διὰ τὴν σοφίαν του· ὁ δεύτερος ἑγγονος τοῦ πρώτου καὶ υἱὸς Δουκᾶτου καὶ Ἰδης, ὅστις ἐπέβαλε τὸν δασμὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. (Ἰδε ἀκολουθῶς αὐτὸν τὸν Πλούταρχον παραγρ. Κ.)

(31) Πρίνου ἄνθος λέγει τὴν βαρὴν τὴν ἐκ τοῦ κόκκου τοῦ Πρίνου, ὅστις παρ' ἡμῶν συνθέτως καὶ συδετέρως Πρινωκόκκιον ὀνομάζεται, καὶ ὥς τῆς σήμερον εἶναι χρήσιμος εἰς τοὺς βαφεῖς (Κερ.).

(32) Πρυτανεῖον κυρίως σημαίνει τόπον, ἐποῦ φυλάττεται τὸ πῦρ, καὶ ἐπειδὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐνομίζετο ἱερὸν τοῦτο τὸ στοιχεῖον, πᾶσα πόλις εἶχε πρυτανεῖον. Τὸ δὲ τῶν Ἀθηνῶν ἐχρησίμευε καὶ εἰς συνέδριον τῶν ἀρχόντων καὶ ἐκεῖ ἐτρέφετο μὲ δαπάνην τοῦ κοινοῦ ὅσοι ἐκ τῶν πολιτῶν κατεστάθησαν εὐεργεταὶ τῆς πατρίδος.

(33) Δύο Φερεκύδαι ἐχρημάτισαν. Ὁ Ἀρχαιότερος γέννημα τῆς νῦν εὐδαίμονος νήσου μας Σύρου, ἔζη περὶ τὴν πεντηκιστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα· κατὰ τὸν Διογένην Λαέρτιον· ἐστάθη διδάσκαλος τοῦ Θάλητος καὶ τοῦ Πυθαγόρου· ἐπωνομάζετο θεολόγος καὶ ἐδίδαξε πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δόγμα τῆς ψυχικῆς ἀθανασίας, ὡς λέγει ὁ Κικέρων. Ὁ δεύτερος Φερεκύδης κατὰ μὲν Ἀνδρόνικον τὸν Ἐφέσιον, ἦτον καὶ ἐκεῖνος Σύριος, κατὰ δὲ τὸν Ἐρατοσθένην, Ἀθηναῖος γενεαλόγος, ὀλίγον τι ἀρχαιότερος τοῦ Ἡροδότου· καὶ πιθανὸν γὰρ ἐννοῇ ὁ Πλούταρχος τὸν δεύτερον Φερεκύδην.

(34) Τὸ καίμενον λέγει μακρὰ πλοῖα· οὕτως ὠνομάζοντο καὶ αἱ τριήρεις. Τὰ δὲ ἐμπορικὰ, στρογγύλη· ὅθεν ὁ Μίνως κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Μειζιρία-

καὶ παρέβαινε τὸ κοινὸν ψήφισμα, ἔχι διότι εἶχε πλοῖα πολλὰ, ἀλλὰ διότι εἶχε πλοῖα μακρὰ, ἥτοι πολεμικά (P.).

(35) Τοῦτο ἀναμφιβέλως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σχεδὸν ὅλους τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς νὰ εἰπωσιν ὅτι ἡ Ἀριάδνη ἐνυμφεύθη τὸν Βάαχον εἰς τὴν Νάξον· ὅπου αὐτὸς ὁ Θεὸς τὴν πῦρε μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Θησεύς.

(36) Αὐτὸς εἶναι ὁ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ὡς θέλομεν τὸ ἰδεῖ εἰς τὸν βίον τοῦ Σόλωνος.

(37) Ἰὼν ποιητὴς Χίος· δὲν διεσώθη καμμία του τραγωδία. Ἀπσπάσματα μόνον τινῶν ἐλεγείων του εὕρισκονται εἰς τὸν Ἀθήναιον.

(38) Ὁ Καλλιμάχος· εἰς τὸν ὕμνον τῆς Ἀήλου ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ τοῦ χοροῦ χωρὶς νὰ τὸν ὀνομάσῃ. Λέγει δὲ ὅτι τὸν ἐχόρευον κυκλειδῶς, καὶ ὅτι ὁ Θησεύς καταστήσας αὐτὸν, ὠδήγησεν εἰς τοῦτον αὐτοπροσώπως τοὺς χορευτάς. Ὁ Ἀακίερος φρονεῖ ὅτι ὀνομάζετο Γέρανος ἐξ αἰτίας τοῦ σχήματός του. Διότι ὅστις τὸν ἔσυρεν, ἔκαμνε διαφόρους κάμψεις· τοῦ κύκλου κατὰ μίμησιν τῶν περιστροφῶν καὶ τῶν διεληγμῶν τοῦ Λαβυρίνθου· καθὼς ὅταν οἱ Γέρανοι περὶ τῶν σωρηδῶν, προσηγείται πάντοτε ἕνας, καὶ οἱ ἄλλοι τὸν ἀκολουθοῦν κυκλῶς εὐδῶς. Ὁ Εὐστάθιος εἰς τὴν Σ. Ραψωδίαν, τῆς Ἰλιάδος λέγει ὅτι τὸ παλαιὸν οἱ ἄνδρες δὲν συνεχόρευον μὲ τὰς γυναῖκας, καὶ ὅτι πρώτην φορὰν ὁ Θησεύς ἤνωσεν εἰς χορὸν τὰς παρθένας καὶ τοὺς νέους ὅταν τοὺς ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸν Λαβυρίνθον· ὁ χορὸς αὐτὸς μετὰ παρέλευσιν τριῶν χιλιᾶδων χρόνων ἀκόμη χορεύεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὀνομάζεται Κρητικὸς· ὁ Γουῆς ἐξέδωκεν λεπτομερῆ περιγραφὴν τούτου. (Περὶ ῥήσις Φιλολογικὴ τῆς Ἑλλάδος· Ἐπιστ.: 13).

(39) Ὁ Πλούταρχος ἀντιφάσκει αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ εἰς τὸ Πότερ τῶν Ζῶων φρονιμ. λέγει δεξιὰ. Ἰδὲ αὐτολεξεῖ τὸ μέρος ἐκεῖνο. « Εἶδεν εἰς τὴν Ἀήλον τὸν Κεράτινον βωμὸν, ὅστις ὑμνεῖται μεταξὺ τῶν ἑπτὰ καλουμένων θαυμάτων, ὅτι χωρὶς νὰ χρειασθῇ κόλλημα μηδὲ κανένα ἄλλον δεσμὸν εἶναι ἀπὸ μόνον δεξιὰ κέρατα συμπιγμένους καὶ συνηρμοσμένους. Ὁ Καλλιμάχος (ὕμνος εἰς Ἀπόλλ.) λέγει ὅτι ὁ ἀρχαιότατος αὐτὸς βεβίη· τῆς Ἀήλου ἐκτίσθη ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα μὲ τὰ κέρατα τῶν δορκάδων τῆς Κύθου, τὰς ὁποίας ἡ Ἄρτεμις εἶχε σκοτώσει εἰς τὸ κυνήγι.

(40) Ἡ πρώτη κραυγὴ ἐσήμαινεν ὅτι ὁ Θησεύς ἐπύθαινε μὲ βίαν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ πολεμήσῃ, ἂν δὲν τὸν δεχθοῦν. Ἡ δευτέρα ἐσήμαινε τὴν ταραχὴν καὶ τὴν θλίψιν του.

(41) Τὸν μῦθον τοῦτον ὀνόμαζον αὐτῷ ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τῶν Πυαναφίων γιμνάζοντι κατὰ τὴν ἐβδόμην· τούτου τοῦ μῦθου, καθ' ἣν πανηγυρικῶς ἐψήνυν

κουκία· ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄσπριον τὸ πάλαι ὠνομάζετο Πύαννοι, ἢ Πύανοι, καὶ ἔπειτα Κύαμοι, (Ἰδε Μέρσιον περὶ ἑορτῶν Ἑλλήνων).

(42) Οἱ Ἡρακλεῖδαι διωγθέντες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα κατέφυγον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἐφιλοξενήθησαν ἀπ' αὐτοῦς. Ὅθεν οἱ ἀναφερόμενοι ἀπὸ τὸν Πλούταρχον στίχοι ἤρμοζαν εἰς τοὺς Ἡρακλεΐδας, σημαίνοντες ὅτι οἱ κλαῖδοι οἱ ἱκετῆριοι, τοὺς ὁποίους ἐδάσταζον, ἦσαν πρὸς ἐκαί-
ρους πηγαὶ τῆς ἀφρονίας, τὴν ῥοαίαν ἀπῆλυσαν εἰς Ἀθήνας (P).

(43) Δηλ. Χίλις περίπου ἔτη — Δημήτριος ὁ Φαλαρεὺς κατεστάθη ἡγεμὼν τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 318 πρὸ Χριστοῦ. — Ὁ Καλλίμαχος (ὕμνος εἰς Δῆλον) μαρτυρεῖ ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ (ἐπὶ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου) οἱ Ἀθηναῖοι ἔστελλον ἀκόμη εἰς Δῆλον ἐκεῖνο τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἦτον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ἐνομιζέτο ἀθάνατον.

Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδ. τιμωρῶν. παραγ 16. ἀποδίδει τὴν ἐπινοήσιν αὐτοῦ τοῦ σοφίσματος εἰς τὸν Ἐπίχαρμον, ὅστις ἐγεννήθη εἰς τὴν Κῶ, μεταφερθεὶς δὲ τριμηνιαῖας εἰς Σικελίαν, ἐλέγετο Συρακούσιος κατὰ δὲ τοῦτο τὸ σόφισμα ὡς λέγει εἰς τὸ εἰρημένον βιβλίον ὁ Πλούταρχος, εἰς ἄνθρωπος διακρίτετο εἰς πολλοὺς διὰ τὸν λόγον ὅτι τῶρα εἶναι γέρον, ἄλλοτε δὲ ἦτον νέος, καὶ προτῆτερα ἀκόμη μαιράκιον. Ὅθεν ἐσυμπεραίνεται ὅτι ὁ πρὸ πολλοῦ θανεισθεὶς, τῶρα δὲν χρεωστέ, διότι ἔγινεν ἄλλος ἄνθρωπος· καὶ ὁ καλεσθεὶς εἰς δεῖπνον ἐχθές, ἀκαλέστος ἔρχεται σήμερον, διότι ἄλλος εἶναι.

(45) Ἠκολούθησα εἰς τοῦτο τὸ μέρος τὸν Λατῖνον μεταφραστὴν καὶ τὸν Ἀμιότον· εἰ δύο ἄλλοι Γάλλοι μεταφρασταί, τὸ ἐξηγεῖν κατ' ἄλλον τρόπον· ὅτι ἡ διαπλάνη τῶν θυσιῶν ἐγένετο ἀπὸ τοὺς οὖρους ὅσοι ἐμελλον νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὸν θασμὸν τῆς Κρήτης, ἂν αὐτὸς ἐξηκολοῦθει. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ νόημα, ἂν καὶ ἐρθέτερον κατὰ τινὰ λόγον, παρεκτρέπεται τοῦ κειμένου.

(46) Καὶ πρὸ τοῦ Θησιῶς ἐγένετο αὐτὴ ἡ ἑορτὴ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὠνομάζετο Ἀθηναία. Ἦτον δὲ ἑορτὴ ἰδιαίτερα. Ὁ Θησιεύς καταστήσας αὐτὴν κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς κατοικοῦς τῆς Ἀπικῆς, τὴν ὠνόμασε Παναθηναία. Ἦσαν δὲ μεγάλα καὶ μικρά. Τὰ πρῶτα ἑορτάζοντο καθ' ἑκαστονπέμπτου ἔτος τῇ 23 τοῦ ἑκατομβαιῶνος μηνός· τὰ δὲ ἄλλα κατ' ἔτος τῇ εἰκοστῇ τοῦ μηνός Θαρρηλιῶνος. Αὐταὶ αἱ ἑορταὶ κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπλούσταται καὶ διήρκουν μίαν μόνον ἡμέραν. Μετὰ τὸν καιρὸν προσετέθησαν πολλοὶ ἀγῶνες καὶ πολλὰ τελεταί, αἱ ὁποῖαι τὰς ἑκαμναν νὰ διαρκοῦν πολλὰς ἡμέρας. Ἐν καιρῷ τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐφέρον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τὸ μυστηριώδες κλύμμα τὸ ὅποιον ὠνομάζετο Πέπλος, εἰς τοῦτον ἦσαν ζωγραφημένοι τῶν Θεῶν αἱ νύκαι κατὰ τῶν Γιγάντων, καὶ αἱ ἀξιολογώτεραι πράξεις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν.

ἦτον ἀπηγορευμένον νὰ παρευρεθῇ τις εἰς ταύτας τὰς ἑορτάς μὲ βαμμένα ἱμάτια. Τότε δὲ ἀπελύοντο οἱ φυλακισμένοι. — Τὰ μάρμαρα τοῦ Ὀξφόρδου θέτουσι τὴν πρώτην τῶν Παναθηναίων ἑορτὴν ἐπὶ βασιλείας Ἑρεχθίδου 1506 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, πολλὸν καιρὸν πρὸ τοῦ Θησεῖος· ἀλλ' ἴσως ἐνοοῦνται τὰ Ἀθηναια (P.).

(47) Μετοικία] Αὐτὴν τὴν δημοτελῆ ἑορτὴν ὁ Θουκυδίδης βιβ. 2. Κ. 15 ὀνομάζει ξυνοικία, ἀλλὰ τὸ νόημα εἶναι τὸ αὐτό. Οἱ Ἀθηναῖοι μετανοικοῦντες, ἀπὸ τὰς κώμας εἰς τὴν νέαν πόλιν, ἐκαμναν κοινήν αὐτὴν τὴν θυσίαν. Ἰσως δὲ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πλουτάρχου ἄλλαξεν αὕτη ὀνομα.

(48) Ὅταν ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Σύλλα ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐφέρετο ἐκεῖ μὲ πολλὴν θυμὸν, τινὲς τῶν Ἀθηναίων φυγόντες ἐπῆγαν εἰς Δελφοὺς καὶ ἐρώτησαν τὴν Πυθίαν, ἂν ἐφθασει ἤδη ὁ καιρὸς τοῦ νὰ ἐρημωθῶσιν αἱ Ἀθῆναι. Ἡ Πυθία ἔδωκε τὸν χρησμὸν τοῦ ἀσχοῦ. (Παυσαν. βιβ. I. Κ. 20). Τοῦτο φαίνεται νὰ ἐννοῇ ὁ Πλουτάρχος ἔδω, λέγων ὅτι καὶ ἡ Σιβύλλα ὕστερον ἐκφώνησε τὸν αὐτὸν χρησμὸν. Σιβύλλα δὲ εἰναυτοῦ Τειρεσίου ἡ κόρη Ἀάφη, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Θηβῶν ἐστάλη ἀπὸ τὸν Ἀλκμαίωνα εἰς τοὺς Δελφοὺς, καὶ ἐκεῖ ἐπροφῆτευσεν. Τὴν ὀνόμασαν δὲ Σιβύλλαν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐδόθη καὶ εἰς τὴν Πυθίαν. ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὰς συγχέωμεν.

(49) Ἄλλοι φρονοῦσιν ὅτι τοῦτο ἔγινεν εἰς μνήμην τοῦ ἐμπορίου τοῦ ὁποῖον πρότερον ἐγίνετο δι' ἀνταλλαγῆς βοῶν. Τὸ δὲ νόμισμα ἐν ᾧ ἦτον χαραγμένος βεὺς εἶχεν ἄξίαν δύο δραχμῶν, περίπου ἐν φράγκον καὶ δεκαεῖς σολδία τοῦ τωρινοῦ Γαλλικοῦ νομίσματος.

(50) Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐσυστήθησαν ὄχι ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἰφίτην, ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου 3174.

(51) Θεωρῆς ὀνομάζετο τὸ πλοῖον ὅπου κατ' ἔτος ἐστέλλετο ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας εἰς Ἀθῆλον περισσευμένον μὲ κλάδους τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, καὶ φέρον τοὺς ἀπεσταλμένους νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα θυσίαν ταχέην ἀπὸ τῆς Θησεΐας πρὸ τῆς εἰς Κρήτην ἐκπλεύσεως. Καθὼς αὕτη ἡ τριήρης ἐστέφετο διὰ νὰ ἐκπλεύσῃ, ἡ πόλις ἐκαθαρίζετο, καὶ ἔως τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ δὲν ἐθανατόνετο κανένας καταδικασ. Τοῦτο ἀνέβαλε τοῦ Σακράτου τὸν θάνατον ἕνα μῆνα, ἐπειδὴ ἡ κρίσις τοῦ εἶχε γένει τὴν προλαβοῦσαν τῆς στέψεως τοῦ πλοίου. — Τὰ ὄνομα θεωρῆς ἐδίδετο εἰς ὅλα τὰ πλοῖα μὲ ὅσα οἱ Ἀθηναῖοι ἐπῆγαν εἰς ἑορτάς, ἢ τελετὰς θρησκευτικάς.

(52) Τίποτε μυθωδέστερον παρὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀμαζόνων. Μόνα τὰ ὀνόματά των ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν,

ἵππειδῇ εἶναι Ἑλληνικά, ἐν ᾗ αἱ γυναῖκες αὐταὶ πλάττωνται Σκυθίδες τὸ γένος (Δακίερος).

(53) Βοηδρόμια, δηλαδὴ ἑορτὴ καθ' ἣν ἐγίνετο τρέξιμον μὲ βοήν, συστημένη εἰς μνήμην τῆς χαρμολύνης κραυγῆς τῶν Ἀθηναίων, ὅταν ὁ Εὐθύδης, ἡ κατὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα, Ἰων ὁ υἱὸς τοῦ Εὐθύου ἦλθε νὰ τοὺς βοηθήσῃ πολέμουμένους ἀπὸ τὸν Εὐμόλπον υἱὸν τοῦ Ποτειδῶνος. (Σουΐδας Διὲ Βοηδρόμιου).

(54) Ὁ ναὸς τῶν Εὐμενίδων δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ Θησείως· ἐκτίσθη δὲ κατὰ τὸν Πausanίαν (βιβ. 7. Κ. 25) μετὰ τὴν δίκην τοῦ Ὀρέστου, πρέπει ἄρα νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο τὸ μέρος τοῦ καιμένου, ὅτι δηλ. οἱ Ἀθηναῖοι κατεδιώχθησαν ὥς εἰς τὸν τόπον, ὅπου αὐτὸς ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἔπειτα (P.).

(54) Πνύξ τόπος πλησίον τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ὁ ἄθλος ἐκκλησίαζε. Παράγεται ἡ λέξις ἢ ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ἐκεῖ κτισμένων οἰκῶν, ἢ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκεῖ ἐκκλησιαζόντων βουλευτῶν. (Στέφ. Βυζ. λέξις Πνύξ). — Τὸ δὲ Μουσεῖον εἶναι λόφος ἀντικρὺ τῆς ἀκροπόλεως ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ Μετσαίου ποιητοῦ παρὰ τὸν Ὀμηρον ἀργαιότερον, ὅστις ἐκεῖ διέτριβεν ἄδων τὰ ποιήματά του, καὶ ἀποθανὼν ἀπὸ γῆρας ἐτάφη ἐκεῖ (Pausanίας βιβ. Κ. 25).

(56) Τὸ Παλλαδίον ἦτον κοινὴ ἀγορὰ, ὅπου ἐκρίνοντο οἱ φρόνοι· καὶ ὁ Ἀρδηντὴς δικαστήριον μέγιστον τοῦτο ὠνομάζετο καὶ Ἠλιάδα, κατὰ τὸν Πausanίαν, καὶ Ἠλιασταί οἱ ἐκεῖ δικασταί.

(57) Γῆν Ὀλυμπίαν ἦχουν οὐρανίαν ὀνομάζει τὴν Σελήνην, ὥς εἰς τὸ περὶ τῶν ἑκλειπώτων χρηστηρίων « Μικτὸν δὲ σῶμα καὶ μίμημα δαιμόνιον » ὄντως τὴν σελήνην . . . Οἱ μὲν ἄστρον γεῶδες, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν γῆν « οἱ δὲ χθονίας ἐμοῦ καὶ οὐρανίας κληῖρον Ἑκάτης προσεῖπον » ἡ Ἑκάτη παρὰ τοῖς παλαιαῖς ἦτον τριπλῆ, Θεὰ τῶν δασῶν ἐν ὀνόματι Ἀρτέμιδος· Σελήνη ἡ Ἑκάτη οὐρανία· καὶ Περσεφόνη ἡ Ἑκάτη γῆν.

(58) Ὁ Pausanίας βιβ. I. Κ. 41 λέγει ὅτι. εἰς τὰ Μεγάρα ἦτον τόπος ὀνομαζόμενος Ρεῦς, διότι εἰς τοῦτον συνέβηεν ποτὲ ὕδατα ἀπὸ τὰ ἄνω τῆς πόλεως ἔρῃ ὁ Θεαγένης δὲ ὅστις ἦτον τότε τύραννος τῶν Μεγάρων, ἔτρεψεν ἄλλου τὸ νερὸν, καὶ ἔκσμεν ἐκεῖ βωμὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν ποταμὸν Ἀχελῶον. — Τὰ περὶ Θερμῶδοντος ζήτησα εἰς μετάφρασιν βίου Δημοσθένους Σελ. 22.

(59) Αὐτὴ ἡ παρομοία προσημολόγετο εἰς πράξεις ὅσαι δὲν ἐδύναντο νὰ κατορθωθῶσι χωρὶς μεγάλην βοήθειαν.

(60) Πρὶν καταγῆθῃ τις εἰς τὰ μεγάλα μυστήρια τῆς Ἐλευσίνης δηλ. τῆς ἐκεῖ Θεᾶς Ἀθήνητρος, ἔπρεπε νὰ καθαρισθῇ δημόσιως, καὶ ὁ καθαρμὸς αὐτὸς

ἔγινετο εἰς τὰ μικρὰ μυστήρια τὰ ὅποια ἐκτελοῦντο εἰς τὴν Ἁγρὰν πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἰλισσοῦ· ἐθυσίαζον γουρούναν ἑγγυον, καὶ ἐξαπλώνοντες τὸ δέρμα τῆς κατὰ γῆς, ἐκάθιζον ἐπάνω τούτου γονυκλιτῶς τὸν χρεῖαν ἔχοντα καθαρμοῦ· τὸν ἐνιπτον μὲ θαλάσσιον νερὸν μιγμένον μὲ ἄλας, δάφνην καὶ κριθήν· ἔπειτα τὸν ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ πῦρ, καὶ τὸν ἐστεφάνωναν μὲ ἄνηθ. Προετοιμαζέτο δὲ εἰς ταύτην τὴν τελιτὴν διὰ νηστειῶν καὶ ἐγκρατείας· καὶ μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἑνιαυτοῦ τὸ ὀλιγώτερον ἐγίνετο δεκτὸς εἰς τὰ μεγάλα μυστήρια τῆς Θεᾶς, ὅπου τοῦ ἀνεγίνωσκον τὰς ἐκεῖ γινομένας τελετάς, καὶ δὲν τοῦ ἐκρυσπτον τίποτε, εἰμὴ ὅσα οἱ ἱερεῖς μόνοι εἶχον τὸ ἐλεύθερον νὰ βλέπωσιν. Ἀφ' οὗ τοιουτοτρόπως ἐκατηχέτο, δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἐβγάλῃ τὸ ἐνδυμα, ὅπου ἐφοροῦσε τὴν ἡμέραν τῆς κατηχήσεως, ἕως αὐτὸ νὰ κομματιασθῇ. Τότε τὸ ἀφίερονεν εἰς τὴν Δήμητραν, ἢ εἰς τὴν Περσεφόνην, ἢ τὸ ἐφύλαττε νὰ τὸ κάμῃ νηπίου σπάργανον (Σχολιαστῆς Ἀριστοφάνους).

(6x) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου δεκάτου ὀγδόου βασιλείως τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος τοῦ αὐτοπροαιρέτως ἀπέθανεν ἐν ἔτει κτίσεως κόσμου 2880, πρὸ Χριστοῦ δὲ 1068, οἱ Ἀθηναῖοι στοχαζόμενοι ὅτι κανεῖς πλέον δὲν ἦτον ἄξιος νὰ γένῃ διάδοχος αὐτοῦτοῦ μεγάλου ἀνδρὸς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλεῖξωσιν ἀντὶ βασιλείως ἕνα ἄρχοντα αἰδίδον καὶ νὰ λάβωσιν αὐτὸν ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Ἐκλέχθη λοιπὸν ὁ υἱὸς τοῦ Κόδρου Μεδῶν, ἐξ οὗ ὅλοι οἱ ἐξ αὐτῆς τῆς οἰκογενείας κατασταθέντες ἀκολούθως ἄρχοντες ὀνομάσθησαν Μεδωντίδαι. Αὐτὸς ὁ ἄρχων ἐξουσίαζεν ἡγεμονικῶς, πλὴν μόνον ὅτι ἐδίδο λαγὸν τῶν πράξεών του εἰς τὸν δήμον. Δεκατρεῖς αἰδίοι ἄρχοντες ἡγεμόνευσαν εἰς διάστημα 325 χρόνων. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλκιμαῖωνος, ὅστις ἦτον ὁ τελευταῖος, ἡ ἄρχοντεία ἔπαυσε νὰ ᾖ αἰδία, καὶ ἐδίδετο διὰ δέκα χρόνους, ἀλλὰ πάντοτε εἰς ἕνα ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας μέχρι τοῦ Ἐρυζίου· ἐπειδὴ δὲ, ἀποθανόντος αὐτοῦ, τὸ γένος τῶν Μαιωντίδων ἐτελείωσεν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀντὶ ἐνὸς δεκαστοῦς ἄρχοντος κατέστησαν ἐννέα ἐτησίους. Ὁ πρῶτος ὀνομαζέτο ἄρχων, καὶ ἐδίδο τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ἔτος ἐκεῖνο. Ὁ δεύτερος ὀνομαζέτο βασιλεύς· ὁ τρίτος πολέμαρχος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐξ, θεσμοθετοῦνται. Ἐγινε δὲ αὕτη ἡ μεταβολὴ καθ' ἣν πρῶτος ἐτήσιος ἄρχων ἐχρημάτισεν ὁ Κρέων, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς εἰκοστῆς τετάρτης Ὀλυμπιάδος, καὶ διήρτησε μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Γαλικοῦ δηλ· ἐτη 934.

(6a) Ἀσφάλιος καὶ Γαιήρχος, ἦγον ὅτι ἀσφαλίζει καὶ βαστάζει τὴν γῆν. Τὰ ὁκτὼ εἶναι πρῶτος κύβος σχηματίζομενος ἐκ τοῦ πρώτου ἀρτίου ἀριθμοῦ τῆς δυάδος· εἶναι τὸ διπλοῦν τῶν τεσσάρων, πρῶτον τετράγωνον ἐκ δυάδος, καὶ τέλειος ἀριθμὸς, διότι διαιρεῖται καὶ υποδιαιρεῖται εἰς μέρη ἴσα, τὰ

τέσσερα καὶ τὰ δύο. Εἰς τοῦτον τὸν ἀριθμὸν ἐδίδετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ποσειδῶνος· εἰς δὲ ἦτον καὶ ἀφιερωμένος διὰ τοὺς λόγους τοὺς ἀναφερομένους ἀπὸ τὸν Πλούταρχον. Ἦτον σύμβολον τῆς μονομότητος τοῦ Θεοῦ, ὅστις κρατεῖ καὶ σπνρίζει τὴν γῆν. Ὁ Πλούταρχος ἠγάπα πολὺ τὸ δόγμα τῶν ἀριθμῶν· τὸ ἔλαβε δὲ ἀπὸ τὸν Πυθαγόραν, καὶ ὁ Πυθαγόρας ἀπὸ τοῦς Αἰγυπτίους. Ἀλλὰ τὸ δόγμα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ᾔῃαι ὀρθὸν παρὰ καθ' ὅσον οἱ ἀριθμοὶ λαμβάνονται ὡς σημεῖα, καὶ ὅχι ὡς ἀρχαί· αὐτοὶ σημαίνουν καὶ παραστήνουσι τὰς αἰτίας, ἀλλ' αἰτίαι δὲν εἶναι αὐτοὶ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΡΩΜΥΛΟΥ.

Ὁ Λακίερος εἰς τὸν χρονολογικὸν του πίνακα δὲν προσδιορίζει τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως τοῦ Ῥωμύλου. Χρονολογεῖ δὲ τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐβδόμης Ὀλυμπιάδος, ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος 3198, πρὸ Χριστοῦ 750. Θέτει τὸν θάνατον τοῦ Ῥωμύλου εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς δεκάτης ἑκτῆς Ὀλυμπιάδος, ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου 3235, ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης 38, πρὸ Χριστοῦ 713. — Οἱ δὲ ἐκδίδται τοῦ Ἀμύτου περιχλείουσι τὸ διάστημα ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ Ῥωμύλου ἀπὸ 769 ἕως 715 ἔτους πρὸ Χριστοῦ, 39 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης.

(Ῥικάρδος.)

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΡΩΜΥΛΟΣ.

Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δόξη διὰ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' οὗτου καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέγονεν, οὐχ ὡμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἀλλ' οἱ μὲν Πελαγούς ἐπὶ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης πλανηθέντας, ἀνθρώπων τε πλείστων κρατήσαντας, αὐτοῖσι κατοικῆσαι, καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις Ῥώμην, οὕτως ὀνομάσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Τροίας ἀλίσκομένης, διαφυγόντας ἐνίους, καὶ πλοίων ἐπιτυχόντας ὑπὸ πνευμάτων τῇ Τυρρηνίᾳ προσπεσεῖν φερομένους, καὶ περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν ὀρμίσασθαι. Ταῖς δὲ γυναῖξιν αὐτῶν, ἀπορουμεναῖς ἤδη καὶ δυσανασχετούσαις πρὸς τὴν θάλασσαν, ὑποθέσθαι μίαν, ἣ καὶ γένει προὔχειν καὶ φρονεῖν ἐδόκει μάλιστα, Ῥώμην ὄνομα, καταπρῆσαι τὰ πλοῖα· πραχθέντος δὲ τούτου, πρῶτον μὲν ἀγανακτεῖν τοὺς ἄνδρας, ἔπειτα δι' ἀνάγκην ἰδρυθέντας περὶ τὸ Παλλάντιον, ὡς ὀλίγῳ χρόνῳ κρεῖττον ἐλπίδος ἔπραττον, ἀγαθῆς τε πειρώμενοι χώρας, καὶ δεχομένων αὐτοὺς τῶν προσοίκων, ἄλλην τε τιμὴν ἀπονέμειν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὴν πόλιν ἀπ' αὐτῆς, ὡς αἰτίας, προσαγορεύειν. Ἐξ ἐκείνου τε παραμένειν λέγουσι τὸ τοὺς συγγενεῖς τὰς γυναῖκας καὶ οἰκείους ἄνδρας ἀσπάζεσθαι τοῖς στόμασι· καὶ γὰρ ἐκεῖνας, ὅτε τὰ πλοῖα κατέπρησαν, οὕτως ἀσπάζεσθαι καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς ἄνδρας, δεομένας αὐτῶν, καὶ παραιτουμένας τὴν ὀργήν.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΡΩΜΥΛΟΣ.

Τὸ μέγα καὶ πολὺ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὄλων εὐφημούμενον τῆς Ῥώμης ὄνομα, ἀπὸ τίνος καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐδόθη εἰς τὴν Ῥώμην, κατὰ τοῦτο δὲν συμφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. Ἀλλ' οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι οἱ Πελασγοὶ (1) περιελθόντες πολλοὺς τόπους τῆς οἰκουμένης, καὶ κυριεύσαντες πολλότατα ἔθνη ἐκατοίκησαν ἐκεῖ, καὶ διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν εἰς τὰ ὅπλα Ῥώμην, οὕτως ὠνόμασαν τὴν πόλιν. Οἱ δὲ, ὅτι τινὲς διαφυγόντες ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος, καὶ ἐπιτυχόντες πλοῖα, ἔπесον ἀπὸ τοὺς ἀνέμους φερόμενοι εἰς τὴν Τυρρήνιαν, καὶ ἄρῶξαν πλησίον τοῦ Θύμβριος ποταμοῦ· ἐπειδὴ δὲ αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἦσαν ἤδη ἀποκαμωμέναι καὶ δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ ὑποφέρωσι τὴν κακοπάθειαν τῆς θαλάσσης, μία ἀπ' αὐτὰς, ἥτις καὶ κατὰ τὸ γένος καὶ κατὰ τὴν φρόνησιν ἐφαίνετο πολὺ ὑπερέχουσα, τὸ ὄνομα Ῥώμη, ἔδωκε γνώμην εἰς τὰς ἄλλας νὰ κατακαύσωσι τὰ πλοῖα. Ἀφ' οὗ δὲ τοῦτο ἐπράχθη, καταρχὰς μὲν ἡγανάχουν οἱ ἄνδρες· ἔπειτα ἐξ ἀνάγκης ἐκατοίκησαν τριγύρω τοῦ Παλλαντίου, ὅπου εἰς ὀλίγον καιρὸν βλέποντες ὅτι ἦσαν καλῆτερα παρ' ὅσον ἤλπιζον, ἐπειδὴ καὶ γῆν ἡῦραν εὐκαρπον, καὶ ὑποδοχὴν φιλόφρονος ἀπὸ τοὺς πέριξ κατοίκους, σιμὰ τῶν ἄλλων τιμῶν ὅσας ἐπρόσφερον εἰς τὴν Ῥώμην, ἔδωσαν καὶ εἰς τὴν πόλιν τὸ ὄνομά της (2), διότι ἐκεῖνη ἔγινεν αἰτία νὰ κατοικήσουν αὐτοῦ· καὶ ἔκτοτε λέγουσιν ὅτι σώζεται μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων γυναικῶν ἡ συνήθεια ν' ἀσπάζωνται εἰς τὰ στόματα τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους ἄνδρας, ἐπειδὴ κ' ἐκεῖναι ὄταν

Β. Ἄλλοι δὲ Ῥώμην, Ἰταλοῦ θυγατέρα καὶ Λευκανίας, οἱ δὲ, Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους, Αἰνεία γαμηθεῖσαν, οἱ δ' Ἀσκανίῳ τοῦ Αἰνείου, λέγουσι τὸννομα θέσθαι τῇ πόλει· οἱ δὲ, Ῥωμανόν, Ὀδυσσεὺς παῖδα καὶ Κίρκης, οἰκίσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Ῥώμον ἐκ Τροίας ὑπὸ Διομήδους ἀποσταλέντα τὸν Ἡμαθίωνος· οἱ δὲ, Ῥώμον Λατίνων τύραννον, ἐκβαλόντα Τυρρηνούς, τοὺς εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ Θετταλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν παραγενομένους. Οὐ μὴν οὐδ' οἱ Ῥωμύλον τῷ δικαιοτάτῳ τῶν λόγων ἀποφαίνοντες ἐπώνυμον τῆς πόλεως, ὁμολογοῦσι περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ Αἰνείου καὶ Δεξιθέας τῆς Φόρβαντος υἱὸν ὄντα νήπιον εἰς Ἰταλίαν κομισθῆναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ῥώμον· ἐν δὲ τῷ ποταμῷ πλημυύραντι τῶν ἄλλων σκαφῶν διασφαρέντων, ἐν ᾗ δὲ ἦσαν οἱ παῖδες, εἰς μαλακὴν ἀποκλινθέντος ὄχθην ἀτρέμα, σωθέντας ἀπροσδοκῆτως, ὀνομασθῆναι Ῥώμην. Οἱ δὲ, Ῥώμην θυγατέρα τῆς Τρωάδος ἐκείνης, Λατίνῳ τῷ Τηλεμάχου γαμηθεῖσαν, τεκεῖν τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ, Αἰμυλίαν τὴν Αἰνείου καὶ Λαβινίας, Ἄρει συγγενομένην· οἱ δὲ μυθώδη παντάπασι περὶ τῆς γενέσεως διζΐασι. Ταρχετίῳ γὰρ Ἀλβανῶν βασιλεῖ παρανομωτάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ φάσμα δαιμόνιον οἴκοι γενέσθαι· φαλλὸν γὰρ ἐκ τῆς ἐστίας ἀνασχεῖν, καὶ διαμένειν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· εἶναι δὲ Τηθύος ἐν Τυρρηνίᾳ χρηστήριον, ἀφ' οὗ κομισθῆναι τῷ Ταρχετίῳ χρησμόν, ὥστε συμμῖξαι τῷ φάσματι παρθένον. ἔσεσθαι γὰρ ἐξ αὐτῆς παῖδα κλεινότατον, ἀρετῇ καὶ τύχῃ καὶ ῥώμῃ διαφέροντα. Φράσσαντος οὖν τὸ μάντευμα τοῦ Ταρχετίου μιᾷ τῶν θυγατρῶν, καὶ συγγενέσθαι τῷ φαλλῷ προστάξαντος, αὐτὴν μὲν ἀπαξιῶσαι, θεράπαιναν δὲ εἰσπέμψαι. Τὸν δὲ Ταρχετίον, ὡς ἔγνω, χαλεπῶς φέροντα, συλλαβεῖν μὲν ἀμφοτέρας ἐπὶ θανάτῳ· τὴν δ' Ἑστίαν ἰδόντα κατὰ τοὺς ὕπνους ἀπαγορεύουσιν αὐτῷ τὸν φόνον, ἰστόν τινα παρεγγυῆσαι ταῖς

ἔκαυσαν τὰ πλοῖα, μὲ τὸν ὅμοιον τρόπον ἀσπάζοντο καὶ ἐφιλοφρονοῦντο τοὺς ἄνδρας, παρακαλοῦσαι αὐτοὺς καὶ ζητοῦσαι νὰ καταπραΰνῃσι τὴν ὀργήν των.

Β. Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι Ῥώμη ἡ κόρη Ἰταλοῦ καὶ Λευκανίας, οἱ δὲ Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους, νυμφευθεῖσα τὸν Αἰνείαν, ἡ κατ' ἄλλους τὸν Ἀσκάιον τοῦ Αἰνείου, ἔθεσε τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλοι πάλιν οἰκιστὴν τῆς πόλεως ἱστοροῦσι Ῥωμανὸν τὸν Ὀδυσσεώς υἱὸν καὶ Κίρκης· οἱ δὲ Ῥῶμον υἱὸν τοῦ Ἡμαθίωνος, τὸν ὁποῖον ὁ Διομήδης ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Τρωάδα. Καὶ ἄλλοι Ῥῶμον βασιλέα τῶν Λατίνων, ἀφ' οὗ ἀπέβαλεν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς Τυρρηνούς, οἵτινες εἶχον μεταβῆ ἀπὸ τὴν Θετταλίαν εἰς τὴν Λυδίαν, καὶ ἀπὸ τὴν Λυδίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν (3). Ἀλλὰ καὶ ὅσοι εἰς τὸν Ῥωμῦλον μὲ δικαιοτάτον λόγον ἀποδίδουσι τὴν ὀνομασίαν τῆς πόλεως, οὐδ' αὐτοὶ δὲν συμφωνοῦσι περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ· ἐπειδὴ οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι υἱὸς ὦν Αἰνείου καὶ Δεξιθέας τῆς κόρης τοῦ Φόρβαντος μετεκομίσθη νήπιον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁμοῦ μὲ τὸν ἀδελφόν του Ῥῶμον, καὶ ὅτι εἰς τὴν πλημύραν τοῦ Θύμβριος ποταμοῦ ἐβυθίσθησαν τὰ ἄλλα σκάφη, ἐκεῖνο δὲ, ὅπου ἦσαν οἱ παῖδες, ἐπειδὴ ἐρρίφη εἰς μελακκὴν ὄχθην ἥσυχα, καὶ διεσώθησαν ἀπροσδοκῆτως, ἐκ τούτου ὠνομάσθη ὁ τόπος ἐκεῖνος Ῥώμη. Οἱ δὲ λέγουσιν, ὅτι τῆς Δεξιθέας ἐκείνης ἡ κόρη Ῥώμη νυμφευθεῖσα Λατῖνον τὸν υἱὸν τοῦ Τηλεμάχου, ἐγέννησε τὸν Ῥωμῦλον. Ἄλλοι νομίζουσιν αὐτὸν γέννημα ἐρώτων τοῦ Θεοῦ Ἄρεος μὲ τὴν Αἰμυλίαν κόρην τοῦ Αἰνείου καὶ τῆς Λαβινίας, καὶ ἄλλοι διεγχεῖνται παντράπασι μυθώδῃ πράγματι περὶ γενεσεώς του. Εἰς τὸν οἶκον, λέγουσι τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθσωνῶν Ταρχετίου ἀδικοτάτου ἀνθρώπου καὶ ἀγριωτάτου ἐφάνη θεῖόν τι φάντασμα· ἐπειδὴ σχῆμα γεννητικοῦ ὀργάνου ἀνυψώθη ἀπὸ τὴν Ἑστίαν τοῦ πυρὸς καὶ διέμεινε πολλὰς ἡμέρας· ἦτον δὲ εἰς τὴν Τυρρηνίαν μαντεῖον τοῦ Τηθύος, ἀπὸ τὰ

κόραις ὑφαίνειν δεδεμέναις, ὥς ὅταν διεξυφήνωσι, τότε δοθη-
σομένας πρὸς γάμον. Ἐκείνας μὲν οὖν δι' ἡμέρας ὑφαίνειν,
ἐτέρας δὲ νύκτωρ, τοῦ Ταρχετίου κελεύοντος, ἀναλύειν τὸν
ιστόν. Ἐκ δὲ τοῦ φαλλοῦ τῆς θεραπαινίδος τεκούσης δίδυμα,
δοῦναι τινὶ Τερατίῳ τὸν Ταρχέτιον ἀνελεῖν κελεύσαντα. Τὸν
δὲ θεῖναι φέροντα τοῦ ποταμοῦ πλησίον· εἴτα λύκαιναν μὲν
ἐπιφοιτᾶν μαστὸν διδοῦσαν, ὄρνιθας δὲ παντοδαπούς, ψωμί-
σματα κομίζοντας, ἐντιθέναι τοῖς βρέφεσιν ἄχροις οὐ βουκόλον
ιδόντα καὶ θαυμάσαντα, τολμῆσαι προσελθεῖν, καὶ ἀνελεῖσθαι
τὰ παιδιά. Τοιαύτης δὲ τῆς σωτηρίας αὐτοῖς γενομένης, ἐκ-
τραφέντας ἐπιθέσθαι τῷ Ταρχετίῳ καὶ κρατῆσαι. Ταῦτα
μὲν οὖν Προμαθίων τις, ἱστορίαν Ἰταλικὴν συντεταγμένος,
εἶρηκε.

Γ. Τοῦ δὲ πίστιν ἔχοντος λόγου μάλιστα καὶ πλείστους
μάρτυρας, τὰ μὲν κυριώτατα πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξέ-
δωκε Διοκλῆς Πεπαρήθιος, ὃ καὶ Φάβιος Πίκτωρ ἐν τοῖς
πλείστοις ἐπηκολούθησε. Γεγόνاسι δὲ καὶ περὶ τούτων ἕτεραι
διαφοραί· τύψῃ δὲ εἰπεῖν, τοιοῦτός ἐστι. Τῶν ἀπ' Αἰνείου
γεγονότων ἐν Ἄλβη βασιλέων εἰς ἀδελφοὺς δύο, Νομήτορα
καὶ Ἀμουλίον, ἡ διαδοχὴ καθῆκεν. Ἀμουλίου δὲ νεύμαντος
τὰ πάντα δίχα, τῇ τε βασιλείᾳ τὰ χρήματα καὶ τὸν ἐκ Τροίας
κομισθέντα χρυσὸν ἀντιτιθέντος, εἴλετο τὴν βασιλείαν ὁ Νο-
μήτωρ. ἔχων οὖν ὁ Ἀμούλιος τὰ χρήματα, καὶ πλέον ἀπ'
αὐτῶν δυνάμενος τοῦ Νομήτορος, τὴν τε βασιλείαν ἀφείλετο
ῥαδίως, καὶ φοβούμενος ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γενέσθαι
παῖδας, ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἀπέδειξεν, ἄγαμον καὶ παρθένον

ὁποῖον ἐστάλη χρησμὸς εἰς τὸν Ταρχέτιον, διορίζων αὐτὸν νὰ σμιῇ μὲ τὸ φάντασμα νέαν παρθένον, ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ἀπ' αὐτῆς υἱὸς ἐνδοξότατος, κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τύχην καὶ σωματικὴν ῥώμην ἀνώτερος ὄλων. Τοῦτο τὸ μάντευμα ἐκοινολόγησεν ὁ Ταρχέτιος εἰς μίαν τῶν θυγατέρων του προστάξας αὐτὴν νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ φάντασμα. Ἀλλ' ἐκείνη κρίνουσα ἀνάξιον ἑαυτῆς τὸ πρᾶγμα, ἔπεμψεν εἰς τὸν τόπον τῆς θεραπαίνιδα, τὸ ὁποῖον καθὼς ἔμαθεν ὁ Ταρχέτιος ὀργισθεὶς, ἐφυλάκωσε καὶ τὰς δύο μὲ γνώμην νὰ τὰς θανατώσῃ. Ἀλλ' ἰδὼν τὴν θεὰν Ἑστίαν εἰς τὸν ὕπνον του νὰ τοῦ ἀπαγορεύῃ τὸν φόνον, παρήγγειλε τὰς παρθένους νὰ ὑφαίνωσιν ἱστὸν φυλακωμέναι, ὑποσχόμενος, ὅταν τὸν ὑφάνωσιν ἕως τέλους, τότε νὰ τὰς ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' ἐκεῖναι τὴν ἡμέραν ὕφαινον, ἄλλαι δὲ γυναῖκες διὰ νυκτὸς κατὰ προσταγὴν τοῦ Ταρχετίου διέλυον τὸν ἱστὸν. Ἀπὸ δὲ τὸ φάντασμα ἡ θεραπαίνις ἐγέννησε δίδυμα, τὰ ὁποῖα ὁ Ταρχέτιος ἔδωκεν εἰς Τεράτιον τινὰ προστάξας αὐτὸν νὰ τὰ θανατώσῃ· καὶ ὁ Τεράτιος φέρων ἔθεσεν αὐτὰ πλησίον τοῦ ποταμοῦ· ἔπειτα Λύκαινα ἐπήγαγε συνεχῶς δίδουσα μαστὸν εἰς τὰ βρέφη, καὶ πτηνὰ παντὸς εἶδους ἔφερον τροφὰς εἰς λεπτὰ κομμάτια, καὶ τὰ ἔθετον εἰς τὰ στόματά των, ἕως οὗ βουκόλος ἄνθρωπος ἰδὼν καὶ θαυμάσας ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ πάρῃ τὰ παιδία. Τοιοῦτοτρόπως ἐγένεν ἡ σωτηρία των· καὶ ἀφ' οὗ ἡλικιώθησαν, ἐπῆγαν ἐναντίον τοῦ Ταρχετίου, καὶ πολέμησαντες τὸν ἐνίκησαν. Ταῦτα Προμαθίων τις διηγεῖται, ὅστις συνέγραψεν ἱστορίαν Ἰταλικήν.

Γ. Τῆς δὲ μᾶλλον πιθανῆς καὶ ἀπὸ πολλοὺς μαρτυρουμένης ἱστορίας τὰ κυριώτατα πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξέδωκεν ὁ Διοκλῆς Πεπαρήθιος, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Φάβιος Πίκτωρ ἠκολούθησεν εἰς πολλὰ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ περὶ τούτων ἄλλαι διαφοραί· ἀλλ' ἐν συνόψει ἡ διήγησις εἶναι τοιαύτη· Ἡ διαδο-

αἰὶ βιωσομένην. Ταύτην οἱ μὲν Ἰλίαν, οἱ δὲ Ῥέαν, οἱ δὲ Σα-
λουταν ὀνομάζουσι. Φωρᾶται δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον κυοῦσα
παρὰ τὸν καθεστῶτα ταῖς Ἑστιάσι νόμον. Καὶ τὸ μὲν ἀνήκε-
τα μὴ παθεῖν αὐτήν, ἢ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ Ἀνθῶ παρη-
τήσατο, δεηθεῖσα τοῦ πατρός· εἵρχθη δὲ, καὶ δίαίταν εἶχεν
ἀνεπίμικτον, ὅπως μὴ λάθῃ τεκοῦσα τὸν Ἀμούλιον. Ἔτεκε δὲ
δὲ δύο παῖδας ὑπερφυεῖς μεγέθει καὶ κάλλει. Αἱ δὲ καὶ μᾶλλον
ὁ Ἀμούλιος φοβήθεις ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὑπηρετήν λαβόντα ρί-
ψαι. Τοῦτον ἐνίοι Φαυστύλον ὀνομάζεσθαι λέγουσιν, οἱ δ' οὐ
τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἀνελόμενον. Ἐνθέμενος οὖν εἰς σκάφην τὰ
βρέφη, κατέβη μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ὡς ρίψων· ἰδὼν δὲ κατιόν-
τα πολλῷ ρεύματι καὶ τραχυνόμενον, ἔδεισε προσελθεῖν· ἐγγὺς
δὲ τῆς ὄχτης καταθεῖς, ἀπηλλάσσεται. Τοῦ δὲ ποταμοῦ κατα-
κλύζοντος, ἢ πλημμύρα τὴν σκάφην ὑπολαβοῦσα καὶ μετεω-
ρίσασα πρόωως, κατήνεγκεν εἰς χωρίον ἐπιεικῶς μαλθακόν, ὃ
νῦν Κερμανὸν καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν, ὅτι καὶ
τοὺς ἀδελφοὺς, Γερμανοὺς ὀνομάζουσιν.

Δ. Ἦν δὲ πλησίον ἐρινεὺς, ἢ Ῥωμινάκιον ἐκάλουν, ἢ διὰ
τὸν Ῥωμύλον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἢ διὰ τὸ τὰ μηρυκώμενα
τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ διὰ τὴν σκιὰν ἐνδιᾶζειν, ἢ μάλιστα διὰ
τὸν τῶν βρεφῶν θηλασμόν· ἔτι τὴν τε θηλὴν Ῥούμαν ὠνόμαζον
οἱ παλαιοὶ, καὶ Θεὸν τινα τῆς ἐκτροφῆς τῶν νηπίων· ἐπιμειβεῖ-
σθαι δοκοῦσαν ὀνομάζουσι Ῥουμλίαν, καὶ θύουσιν αὐτῇ νηφά-
λια, καὶ γάλα τοῖς ἱεροῖς ἐπισπένδουσιν. Ἐνταῦθα δὲ τοῖς βρέ-
φεσι κειμένοις τὴν τε λύκαιναν ἱστοροῦσι θηλαζομένην, καὶ
δροκολάπτῃν τινὰ παραῖναι συνεκτρέφοντα καὶ φυλάττοντα.

χή τῶν ἀπογόνων τοῦ Αἰνείου βασιλέων τῆς Ἀλβης κατήντη-
 σεν εἰς ἀδελφούς δύο Νομήτορα καὶ Ἀμούλιον· ἐκ τούτων ὁ τε-
 λευταῖος χωρίσας ὅλην τὴν πατρικὴν κληρονομίαν εἰς δύο (4),
 ἔθεσεν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τὴν βασιλείαν, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὰ χρήμα-
 τα, καὶ τὸν μετακομισθέντα ἀπὸ τὴν Τρωάδα θησαυρόν. Καὶ
 ὁ Νομήτωρ ἐκλεξε τὴν βασιλείαν. ἔχων λοιπὸν ὁ Ἀμούλιος τὰ
 χρήματα, τοῦ ἀφαίρεσεν εὐκόλως τὴν βασιλείαν, καὶ ἅμα φο-
 βούμενος μήπως ἀπὸ τὴν θυγατέρα του γένουν παιδιὰ, ἔκα-
 μεν αὐτὴν ἱερείαν τῆς Ἑστίας, διὰ νὰ ζήσῃ ἄγαμος πάντοτε
 καὶ παρθένος. Αὕτῃ, τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Ἰλίαν, οἱ δὲ Φέαν, οἱ δὲ
 Σιλουίαν ὀνομάζουσιν, εὐρίσκεται μετ' ὀλίγον καιρὸν ἔγκυος
 ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος νόμου τῶν Ἑστιάδων. Καὶ ἀπὸ μὲν
 τὴν θανατικὴν ποινὴν ἔσωσεν αὐτὴν ἡ κόρη τοῦ βασιλέως Ἀν-
 θῶ παρακάλεσας τὸν πατέρα· ἐβόλθη ὅμως εἰς εἰρκτὴν, ὅπου
 ἐφυλάττετο χωρὶς νὰ ἔχῃ μὲ κανένα συγχωινωνίαν διὰ νὰ μὴ
 γεννήσῃ κρυφὰ ἀπὸ τὸν Ἀμούλιον. Ἐγέννησε δὲ δύο υἱούς ἀνω-
 τέρους τῆς κοινῆς φύσεως κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Διὰ
 τοῦτο καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Ἀμούλιος φοβηθεὶς, ἐπρόσταξεν ὑπη-
 ρέτην νὰ πάρῃ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ρίψῃ. Τοῦτον τινὲς ὀνομά-
 ζουσι Φαυστύλον· ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι Φαυστύλος ὠνομάζε-
 το ὅχι αὐτὸς, ἀλλ' ὅστις τοὺς ἡῦρε θιμμένους καὶ τοὺς ἐπῆρε.
 Θέσας λοιπὸν ἐκεῖνος εἰς σκάφην τὰ βρέφη, κατέβη εἰς τὸν πο-
 ταμὸν διὰ νὰ τὰ ρίψῃ. βλέπων δὲ τὸ βεῦμα πολὺ καὶ ὀρμητι-
 κὸν ἐφοβήθη νὰ πλησιάσῃ, καὶ καταθέσας αὐτὰ πλησίον τῆς
 ὄχθης ἀνεχώρησεν. Ἐν τούτοις ὁ ποταμὸς ἀνέβαινε, καὶ ἡ πλημ-
 μύρα ὑψώνουσα ἡσύχως τὴν σκάφην, ἔφερεν αὐτὴν εἰς ἁμαλὸν
 τόπον καὶ μαλακὸν, τὸν ὁποῖον τῶρα Γερμανὸν ὀνομάζουσι, τὸ
 πάλαι δὲ, ὡς φαίνεται, Γερμανὸν, διότι καὶ τοὺς ἀδελφούς οἱ
 Λατῖνοι Γερμανούς ὀνομάζουσιν.

Δ. Ἦτον δὲ ἐκεῖ πλησίον ἐρινεὸς, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζον Ρῶ-

Νομίζεται δ' Ἄρεος ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δὲ δρυοκολάπτην καὶ δια-
φερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν· ὅθεν οὐχ ἥκιστα πί-
στιν ἔσχεν ἡ τεκοῦσα τὰ βρέφη, τεκεῖν ἐξ Ἄρεος φάσκουσα.
Καίτοι τοῦτο παθεῖν αὐτὴν ἐξαπατηθεῖσαν λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ
Ἀμουλίου διαπαρθευθεῖσαν, ἐν ὅπλοις ἐπιφανέντος αὐτῇ καὶ
συναρπάσαντος. Οἱ δὲ, τοῦνομα τῆς τροφοῦ δι' ἀμφιβολίαν ἐπὶ
τὸ μυθῶδες ἐκτροπήν τῇ φήμῃ παρασχεῖν. Δούπας γὰρ ἐκά-
λουν οἱ Λατῖνοι τῶν τε θύριων τὰς λυκαῖνας, καὶ τῶν γυναικῶν
τὰς ἐταιρούσας· εἶναι δὲ τοιαύτην τὴν Φαυσύλου γυναῖκα τοῦ τὰ
βρέφη θρέψαντος, Ἄκκαν Λαρεντίαν ὄνομα. Ταύτῃ δὲ καὶ θύ-
ουσι Ῥωμαῖοι, καὶ χοᾶς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ
τοῦ Ἄρεος ἱερεὺς, καὶ Λαρεντίαν καλαῶσι τὴν ἑορτήν.

Ε. Ἐτέραν δὲ τιμῶσι Λαρεντίαν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ὁ νεω-
κῆρος τοῦ Ἡρακλέους ἀλύων, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ σχολῆς προὔθετο
πρὸς τὸν Θεὸν διακυβεύειν, ὑπειπὼν ὅτι νικήσας μὲν αὐτὸς,
ἔξει τι παρὰ τοῦ Θεοῦ χρηστόν· ἡττηθεὶς δὲ τῷ Θεῷ τράπε-
ζαν ἄφθονον παρέξει καὶ γυναῖκα καλὴν συναναπαυσομένην.
Ἐπὶ τούτοις, τὰς μὲν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ τιθεῖς, τὰς δ' ὑπὲρ αὐτοῦ
ψήφους, ἀνεφάνη νικώμενος. Εὐσυνθετεῖν δὲ βουλούμενος, καὶ
δικαιῶν ἐμμένειν τοῖς ὀρισθεῖσι, δεῖπνόν τε τῷ Θεῷ παρεσκεύα-
σε, καὶ τὴν Λαρεντίαν οὖσαν ὡραίαν, οὐπω δὲ ἐπιφανῇ,
μισθωσάμενος, εἰστίασεν ἐν τῷ ἱερῷ κλίνῃν ὑποστορέσας· καὶ
μετὰ τὸ δεῖπνον συνεῖρξεν, ὡς δὴ τοῦ Θεοῦ ἔξοντος αὐτὴν.
Καὶ μέντοι καὶ τὸν Θεὸν ἐντυχεῖν λέγεται τῇ γυναικὶ, καὶ
κελεῦσαι βαδίζειν ἔωθεν ἐπὶ τὴν ἀγοράν, καὶ τὸν ἀπαντήσαν-
τα πρῶτον, ἀσπασαμένην ποιεῖσθαι φίλον. Ἀπῆντησεν οὖν

μινάλιον, ἢ ἐξ αἰτίας τοῦ Ῥωμύλου, ὡς νομίζουσιν οἱ πλείοτα-
ροι, ἢ διότι τὰ μηρυκώμενα (5) βοσκήματα, ἤγουν τὰ ἀναμασ-
σῶντα τὴν τροφήν, ἀνεπαύοντο ἐκεῖ τὸ μεσημέρι ὑπὸ τὴν σκιὰν
τοῦ δένδρου, ἢ μᾶλλον διὰ τὸ βύζαμα τῶν βρεφῶν, διότι καὶ
τὴν ῤῶγα τοῦ βυζίου Ῥούμαν ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ, καὶ θεάν
τινα, ἥτις φαίνεται νὰ ἐπιμελῇται τὴν ἀνατροφήν τῶν νηπίων
ὀνομάζουσι Ῥουμυλίαν, καὶ προσφέρουν εἰς αὐτὴν νηφαλίους
θυσίας, καὶ ἀντὶ οἴνου γάλα χύνουσιν εἰς τὰ σφάγια. Ἐκεῖ λοι-
πὸν ἀφειμένα τὰ βρέφη τὰ ἐβύζανε λύκαινα, ὡς ἰσθροῦσι καὶ
δρυοκολάπτῃς (6) ἐρχόμενος συνεπροθυμεῖτο μὴ ἐκείνην νὰ τὰ
τρέφῃ καὶ νὰ τὰ φυλάττῃ. Εἶναι δὲ αὐτὰ τὰ ζῶα καθιερωμένα
εἰς τὸν θεὸν Ἄρην. Τὸν δὲ δρυοκολάπτῃν καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ
Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν ὅθεν ἐπιστεύθη μάλιστα ἡ γεν-
νήσασα τὰ βρέφη λέγουσα ὅτι τὰ ἐγέννησεν ἀπὸ τὸν Ἄρην· ἂν
καὶ ἔπαθε τοῦτο ὡς λέγουσι τινές, ἀπατηθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἀμού-
λιον, ὅστις ἐξαίφνης ἐμφανισθεὶς ἔνοπλος εἰς αὐτὴν, τὴν συνήρ-
πασε τοιοῦτοτρόπως καὶ τὴν ἐκπαρθένευσεν. Ἄλλοι πάλιν λέ-
γουσιν, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς τροφοῦ διὰ τὸ δισημάντον αὐτοῦ πα-
ρέτρεψε τὴν γῆμιν εἰς τὸ μυθῶδες. Ἐπειδὴ Λούπας ὠνόμαζον
οἱ Λατῖνοι καὶ ἐκ τῶν θηρίων τὰς λυκαίνας, καὶ ἐκ τῶν γυναι-
κῶν τὰς πόρνas, καὶ τοιαύτη ἦτον ἡ θρέψασα τὰ βρέφη σύζυ-
γος τοῦ Φαυστύλου, Ἄλκα Λαρεντία τὸ ὄνομα. Εἰς ταύτην καὶ
θυσίας κἀμνουςιν οἱ Ῥωμῆες, καὶ σπονδὰς προσφέρει ὁ ἱερεὺς
τοῦ Ἄρεος εἰς τὸν τάφον τῆς τὸν Ἀπρίλιον μῆνα, καὶ τὴν ἐορ-
τὴν ἐκείνην ὀνομάζουσι Λαρεντίαν.

Ε. Τιμῶσι δὲ καὶ ἄλλην Λαρεντίαν ἐξ αἰτίας τοιαύτης.
Ὁ ναοφύλαξ τοῦ Ἡρακλέους βαρυνόμενος, ὡς φαίνεται, δι' ἐλ-
λειψιν ἀσφαλίας, ἐπρόβηλεν εἰς τὸν Θεὸν νὰ κυβεύσῃ μὴ ἐκείνον,
προσθέσας ὅτι ἂν νικήσῃ αὐτὸς, νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν χάριν
ὑποίαν ζητήσῃ· ἐὰν δὲ νικηθῇ, νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν πολυ-

αὐτῇ τῶν πολιτῶν ἀνὴρ ἡλικίας τε πόρρω ἡκων, καὶ συνειλοχῶς οὐσίαν ἱκανήν· αἵταις δὲ καὶ βεβιωκὼς ἄνευ γυναικὸς, ὄνομα Ταβρόουτιος. Οὗτος ἔγνω τὴν Λαρεντίαν, καὶ ἡγάπησε, καὶ τελευτῶν ἀπέλιπε κληρονόμον ἐπὶ πολλοῖς καὶ καλοῖς κτήμασιν, ὧν ἐκείνη τὰ πλεῖστα τῷ δήμῳ κατὰ διαθήκας ἔδωκε. Λέγεται δὲ αὐτὴν ἔνδοξον οὔσαν ἤδη, καὶ θεοφιλῇ νομιζομένην, ἀφανῇ γενέσθαι περὶ τοῦτον τὸν τόπον, ἐν ᾧ καὶ τὴν προτέραν ἐκείνην Λαρεντίαν κεῖσθαι. Καλεῖται δὲ νῦν ὁ τόπος Βηλχυρον, ὅτι τοῦ ποταμοῦ πολλάκις ὑπερχομένου, διαπεραιοῦντο πορθμεῖοις κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον εἰς ἀγοράν. Τὴν δὲ πορθμεῖαν, Βηλατούραν καλοῦσιν. Ἕνιοι δὲ λέγουσι τὴν εἰς τὸν ἱππόδρομον φέρουσαν ἐξ' ἀγρῶς πάροδον ἰστίοις καταπεταννύναι τοὺς τὴν θέαν παρέχοντας, ἐντεῦθεν ἀρχομένους. Ῥωμαῖστί δὲ τὸ ἰστίον Βῆλον ὀνομάζουσι. Διὰ ταῦτα μὲν ἔχει τιμᾶς ἢ δευτέρα Λαρεντία παρὰ Ῥωμαίοις.

Γ. Τὰ δὲ βρέφη Φαυστύλος Ἀμουλίου συφορβὸς ἀνείλετο λαθὼν ἅπαντας· ὡς δ' Ἕνιοι φασὶ τῶν εἰκότων ἐχόμενοι μᾶλλον, εἰδότες τοῦ Νομήτορος, καὶ συγχωρηγοῦντος τροφὰς κρύφα τοῖς τρέφουσι. Καὶ γράμματα λέγονται καὶ τᾶλλα μανθάνειν οἱ παῖδες εἰς Γαβίους κομισθέντες, ὅσα χρὴ τοὺς εὖ γεγονότας. Κληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἀπὸ τῆς θηλῆς ἱστοροῦσι Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, ὅτι θηλάζοντες ὠφθησαν τὸ θηρίον. Ἡ μὲν οὖν ἐν τοῖς σώμασιν εὐγένεια, καὶ νηπίων ὄντων, εὐθὺς ἐξέφαινε μεγέθει καὶ ιδέα τὴν φύσιν. Αὐξόμενοι δὲ, θυμώειδεις ἦσαν ἀμφότεροι καὶ φρονήματα πρὸς τὰ φαινόμενα δεινὰ, καὶ τόλμαν ὅλως ἀνέκπληκτον ἔχοντες· ὁ δὲ Ῥωμύλος γνῶμη τε

τελῇ τράπεζαν, καὶ γυναῖκα ὡραίαν νὰ συναναπαυθῇ μ' ἐκεῖνον. Μὲ τοιαύτην συνθήκην ρίψας πρῶτον τοὺς κύβους τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα τοὺς ἰδικούς του ἐφάνη νικῶμενος· θέλων δὲ νὰ φυλάξῃ τὸν λόγον του καὶ νὰ μείνῃ, ὡς ἔκρινε δίκαιον, εἰς τὰ διωρισμένα, καὶ δεῖπνον εἰς τὸν Θεὸν ἐτοίμασε, καὶ γυναῖκα ὡραίαν, ἀλλ' ὅχι ἀκόμη περιβύητον μισθώσας, τὴν Λαρεντίαν, ἐφίλευσεν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ναοῦ, καὶ κλίνην ἔστρωσε, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον τὴν ἔκλεισεν ἐκεῖ ὡς νὰ ἐμελλεν ὁ Θεὸς νὰ ἔλθῃ εἰς ἀντάμωσίν της· λέγουσι δὲ ὅτι τῷ ὄντι ἦλθε καὶ ἀνταμώθη μ' αὐτὴν, καὶ τὴν ἐπρόσταξε νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ πρῶτ' εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ὅποιον ἀπαντήσῃ πρῶτον, νὰ ἀσπασθῇ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν κάμῃ φίλον. Ἀπήντησε λοιπὸν αὐτὴν ἓνας τῶν πολιτῶν ἀνθρώπος πολὺ προθεβηκῶς εἰς τὴν ἡλικίαν, ἔχων συναγμένην περιουσίαν μεγάλην, ἄτεκνος δὲ καὶ ζήσας χωρὶς γυναῖκα, τὸνομα Ταρρόυτιος. Αὐτὸς ὑπεδέχθη τὴν Λαρεντίαν καὶ τὴν ἡγάπησε, καὶ ἀποθνήσκων τὴν ἀφῆκε κληρονόμον εἰς πολλὰ καὶ καλὰ κτήματα, ἐξ ὧν ἐκείνη τὰ πλεύτερα ἐχάρισεν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων μὲ διαθήκην. Λέγουσι δὲ ὅτι αὐτὴ ἐν ᾧ ἦτον ἤδη ἐνδοξος, καὶ ἐχαίρετο ὑπόληψιν γυναικὸς ἀγαπημένης ἀπὸ Θεοῦ, ἔγινεν ἄφαντος πλησίον τοῦ αὐτοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἡ προτέρα ἐκείνη Λαρεντία εἶναι θαμμένη· καὶ τῶρα ὁ τόπος ἐκεῖνος ὀνομάζεται Βήλαυρον, διότι εἰς καιρὸν τῆς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ ἣτις συμβαίνει πολλάκις, ἐπερνοῦσαν μὲ πλοίαριζα ἀπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος εἰς τὴν ἀγοράν. Τὸ δὲ πέραμα ὀνομάζουσι Βηλατούραν. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι οἱ συγκροτοῦντες πανηγυρικὰ θεάματα πρὸς τέρψιν τοῦ δήμου, ἔστροναν μὲ πανία τὴν ὁδὸν ἣτις φέρει ἀπὸ τὴν ἀγορὰν εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, ἀρχίζοντες ἐκεῖθεν. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πανίον ὀνομάζουσι βῆλον. Διὰ ταύτας λοιπὸν τὰς αἰτίας ἡ δευτέρα Λαρεντία ἔχει τιμὰς μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων.

χρῆσθαι μᾶλλον ἐδόκει, καὶ πολιτικὴν ἔχειν σύνεσιν, ἐν ταῖς περὶ νομᾶς καὶ κυνηγίας πρὸς γειτνιώντας ἐπιμιξίαις πολλὴν ἑαυτοῦ παρέχων κατανόησιν ἡγεμονικοῦ μᾶλλον ἢ πειθαρχικοῦ φύσει γεγονότος. Διὸ τοῖς μὲν ὁμοφύλοις καὶ ταπεινότεροις προσφιλεῖς ἦσαν, ἐπιστάτας δὲ καὶ διόπους βασιλικούς καὶ ἀγελάρχας, ὥς μὴδὲν αὐτῶν ἀρετῇ διαφέροντας, ὑπερφρονούντες, οὔτ' ἀπειλῆς ἐφρόντιζον, οὔτε ὀργῆς. Ἐχρῶντο δὲ διατριβαῖς καὶ διαίταις ἐλευθερίοις, οὐ τὴν σχολὴν ἐλευθέριον ἡγούμενοι καὶ τὴν ἀπονίαν, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ θήρας καὶ δρόμους, καὶ τὸ ληστὰς ἀλέξασθαι, καὶ κλώπας ἐλεῖν, καὶ βίας ἐξελέσθαι τοὺς ἀδικουμένους. Ἦσαν δὲ διὰ ταῦτα περιβόητοι.

Ζ. Γενομένης δέ τινος πρὸς τοὺς Νομήτορας βουκόλους τοῖς Ἀμουλίου διαφορᾶς, καὶ βοσκημάτων ἐλάσεως, οὐκ ἀνασχόμενοι, συγκόπτουσι μὲν αὐτοὺς καὶ τρέπονται, ἀποτέμνονται δὲ τῆς λείας συχνὴν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Νομήτορος, ὠλιγώρουν συνῆγον δὲ καὶ προσεδέχοντο πολλοὺς μὲν ἀπόρους, πολλοὺς δὲ δούλους, θράσους ἀποστατικοῦ καὶ φρονήματος ἀρχὰς ἐνδιδόντες. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου πρὸς τινὰ θυσίαν ἀποτρέπομένου, καὶ γὰρ ἦν φιλοθύτης καὶ μαντικὸς, οἱ τοῦ Νομήτορος βοτῆρες τῷ Ῥώμῳ, μετ' ὀλίγων βαδίζοντι, προστυχόντες ἐμάχοντο. Καὶ γενομένων πληγῶν καὶ τραυμάτων ἐν ἀμφοτέροις, ἐκράτησαν οἱ τοῦ Νομήτορος, καὶ συνέλαβον ζῶντα τὸν Ῥώμον. Ἀναχθέντος οὖν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νομήτορα, καὶ κατηγορηθέντος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐκόλασε, χαλεπὸν ὄντα δεδιώς τὸν ἀδελφόν, ἐλθὼν δὲ πρὸς ἐκεῖνον, ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν καὶ καθυβρισμένος ὑπ' οἰκετῶν ἐκείνου βασιλέως

Γ. Φαυστύλος λοιπόν ὁ χοιροβοσκὸς τοῦ Ἀμουλίου ἐπῆρε τὰ βρέφη χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ κανεῖς. Ἄλλοι ὅμως λέγουσιν ἀκολουθοῦντες πιθανωτέραν γνώμην, ὅτι εἶχε τὴν εἰδήσιν ὁ Νομήτωρ, καὶ κρυφίως ἔδιδε καὶ αὐτὸς τροφὰς εἰς τοὺς τρέφοντας τὰ παιδία, τὰ ὅποια, ὡς εἶναι λόγος, καὶ γράμματα ἐμάνθανον μετακομισθέντα εἰς Γαβίους (7), καὶ ὅσα ἄλλα μαθήματα νομίζονται πρέποντα εἰς εὐγενεῖς. Ἱστοροῦσι δὲ ὅτι ὠνομάσθησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ῥῶγα τοῦ βυζίου Ρωμύλος καὶ Ῥώμος, διότι ἐφάνησαν βυζάνοντες μαστὸν λυκαίνης. Ἡ δὲ ἐξίρητος αὐτῶν φύσις, καὶ ἐν ᾧ ἦσαν ἐτι νήπια, ἐφαίνετο ἥδη ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν σωμάτων καὶ τὴν εὐγενῆτων μορφήν. Ὅταν δὲ ἐφθασαν εἰς ἔφηβον ἡλικίαν, ἦσαν καὶ οἱ δύο ὀξύθυμοι καὶ ἀνδρώδεις, καὶ πρὸς τοὺς φανεροὺς κινδύνους εἶχον μεγαλοψυχίαν καὶ τόλμην ἀκατανίκητον. Ὁ δὲ Ῥωμύλος καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ νοδὸς ἐφαίνετο νὰ ὑπερβαίνει τὸν ἀδελφόν του, καὶ σύνεσιν εἶχε περισσοτέραν εἰς τὰ κοινὰ πράγματα, καὶ ὅταν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν γειτόνων συνέβαινον διαφοραὶ περὶ τόπων βοσκῆς καὶ κυνηγεσίων, ἀπέδειχνε καθαρὰ ὅτι ἦτον ἀπὸ τὴν φύσιν πλασμένος νὰ ἡγεμονεύῃ μᾶλλον παρὰ νὰ ἡγεμονεύεται. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τοὺς ὁμοίους αὐτῶν καὶ τοὺς κατωτέρους ἦσαν ἀγαπητοί· ἐπιστάτας δὲ καὶ οἰκονόμους βασιλικούς καὶ ποιμενάρχας ὡς μὴ ἀνωτέρους τῶν κατὰ τὴν ψυχικὴν ἀνδρίαν, τοὺς κατεφρόνουν, καὶ οὔτε τὴν ἀπειλὴν ἐκείνων ἐψηφούσαν οὔτε τὴν ὀργὴν· μετεχειρίζοντο δὲ διατριβὰς καὶ τρόπους ζωῆς ἐλευθερίους, φρονοῦντες ἄξιον ἀνδρῶν ἐλευθέρων ὄχι τὸν ἀργὸν καὶ ἀκοπίαστον βίον, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ κυνήγια, καὶ πηλαλήματα, καὶ τὸ νὰ κατατρέχουν ληστὰς, καὶ νὰ πιάνωσι κλέπτας, καὶ ἀπὸ χειρὰς βιαστῶν νὰ ἀπαλλάττωσι τοὺς ἀδικουμένους. Διὰ ταῦτα λοιπόν ἦσαν περιβόητοι.

όντος. Συναγανακτούντων δὲ τῶν ἐν Ἀλβη, καὶ δεινὰ πάσχειν οἰομένων τὸν ἄνδρα παρ' αἰζίαν, κινηθεὶς ὁ Ἀμουλῖος αὐτῷ παραδίδωσι τῷ Νομήτορι τὸν Ῥῶμον ὃ,τι βούλοιτο χρήσασθαι. Παραλαβὼν δ' ἐκεῖνος, ὡς ἤκεν οἶκαδε, θαυμάζων μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος τὸν νεανίσκον, ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ πάντας, ἐνορῶν δὲ τῷ προσώπῳ τὸ θαρρᾶλέον καὶ ἱταμόν τῆς ψυχῆς, ἀδούλωτον καὶ ἀπαθὲς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἔργα δὲ αὐτοῦ καὶ πράξεις ὅμοια τοῖς βλεπομένοις ἀκούων, τὸ δὲ μέγιστον, ὡς ἔοικε, Θεοῦ συμπαρόντος καὶ συναπευθύνοντος ἀρχὰς μεγάλων πραγμάτων, ἀπτόμενος ὑπονοῖα καὶ τύχῃ τῆς ἀληθείας, ἀνέκρινεν, ὅστις εἴη καὶ ὅπως γένοιτο, φωνῇ τε πραεὶ καὶ φιλανθρώπῳ βλέμματι πίστιν αὐτῷ μετ' ἐλπίδος ἐνδιδούς. Ὁ δὲ θαρρῶν ἔλεγεν· « Ἀλλ' οὐδὲν ἀποκρύψομαί σε· καὶ γὰρ εἶναι δοκεῖς Ἀμουλίου βασιλικώτερος. Ἀκούεις γὰρ καὶ ἀνακρίνεις, πρὶν ἢ κολάζειν· ὁ δ' ἀκρίτους ἐκδίδωσι. Πρῶτερον μὲν ἑαυτοὺς οἰκετῶν βασιλέως Φαυσύλου καὶ Δαρεντίας ἠπιστάμεθα παῖδας. Ἔσμεν δὲ δίδυμοι. Γενόμενοι δὲ ἐν αἰτίᾳ πρὸς σε, καὶ διαβολαῖς, καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἀγῶσιν, ἀκούομεν μεγάλα περὶ ἑαυτῶν· εἰ δὲ πιστὰ, κρινεῖν ἔοικε νῦν ὁ κίνδυνος. Γοναὶ μὲν γὰρ ἡμῶν ἀπόρρητοι λέγονται, τροφαὶ δὲ καὶ τιθηνήσεις ἀτοπώτεραι νεογνῶν, οἷς ἐρρίφημεν οἰωνοῖς καὶ θηρίοις, ὑπὸ τούτων τρεφόμενοι, μαστῷ λυκαίνης καὶ δρυοκολάπτου ψωμίσμασιν, ἐν σκάφῃ τινὶ κείμενοι παρὰ τὸν μέγαν ποταμὸν. Ἔστι δ' ἡ σκάφη, καὶ σώζεται, χαλκοῖς ὑποζώσμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων· ἃ γένοιντο ἂν ὕστερον ἴσως ἀνωφελῇ γνωρίσματα τοῖς τοκεῦσιν ἡμῶν ἀπολομένων ». Ὁ μὲν οὖν Νομήτωρ, ἐκ τε τῶν λόγων τούτων, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν εἰκάζων τὸν χρόνον, οὐκ ἔφυγε τὴν ἐλπίδα σαίνουσαν, ἀλλ' ἐφρόντιζεν, ὅπως τῇ θυγατρὶ περὶ

Ζ. Συνέβη δὲ ποτὲ νὰ ἔλθουν εἰς διαφορὰν οἱ βουκόλοι τοῦ Νομήτορος πρὸς τοὺς βουκίλους τοῦ Ἀμουλίου καὶ νὰ τοὺς ἀρπάξουν βοσκήματα. Ταύτην τὴν βίαιον πρᾶξιν μὴ ὑποφέροντες οἱ δύο ἀδελφοί, ὁρμοῦν πρὸς τοὺς ἄρπαγας, τρέπουν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, καὶ ἕμα ἀποκόπτουσι, καὶ ἰδιοποιοῦνται πολὺ μέρος τῶν λαφυραγωγηθέντων ζώων. Ἐπειτα καταφρονοῦντες τὴν δι' αὐτὸ ἀγανάκτησιν τοῦ Νομήτορος, συνήθριζον καὶ ἐδεξιοῦντο πολλοὺς ἐνταυτῷ καὶ πτωχοὺς καὶ δούλους δίδοντες εἰς αὐτοὺς ἀφορμὰς θρασύτητος καὶ ἀποστατικῶν φρονημάτων· ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ὁ Ῥωμύλος κατεγίνετο εἰς θυσίαν τινὰ, (ἐπειδὴ ἡγάπα νὰ κάμνη θυσίας εἰς τοὺς Θεοὺς καὶ ἦτον εἰδήμων τῆς τέχνης τοῦ μαντεύειν τὰ μέλλοντα) οἱ βοσκοὶ τοῦ Νομήτορος ἀπαντήσαντες τὸν Ῥῶμον συνωδευμένον ἀπὸ ὀλίγους, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἔγινε μάχη εἰς τὴν ὑποίαν πληγώσαντες καὶ πληγωθέντες, τελευταῖον ἐνίκησαν, καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Ῥῶμον. Ἐφέρθη λοιπὸν αὐτὸς εἰς τὸν Νομήτορα, καὶ ἐγκαλέσθη ἀπὸ τοὺς βοσκούς· ἀλλ' ὁ Νομήτωρ δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν παιδεύσῃ φοβούμενος τὸν θυμὸν τοῦ Ἀμουλίου· ἦλθε δὲ εἰς ἐκεῖνον, καὶ ἐπεκαλεῖτο ἐκδίκησιν, λέγων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρῃ νὰ καθυβρίζουν οἱ δούλοι του τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐπαιρόμενοι ὅτι ἀνήκουν εἰς βασιλέα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλβης συνηγανέκτου, καὶ ἐθεώρουν δεινὴν καὶ παντάπασιν ἀνάρμοστον τὴν ἀτιμίαν ἣτις ἐγίνετο εἰς αὐτὸν τὸν ἐπίσημον ἄνθρωπον, κινήθεις ὁ Ἀμούλιος ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦς, παραδίδει τὸν Ῥῶμον εἰς αὐτὸν τὸν Νομήτορα διὰ νὰ τὸν κάμῃ ὅ,τι θελήσῃ. Τὸν ἐπῆρε λοιπὸν ἐκεῖνος, καὶ ἀφ' οὗ ἦλθεν εἰς τὸν οἶκόν του, παρατηρήσας αὐτὸν καλῆτερα, ἐθαύμασε τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ σώματός του, διότι ὁ νεανίσκος ὑπερεῖχεν εἰς ταῦτα ὅλους τοὺς ἄλλους· βλέπων δὲ καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του

(ΤΟΜ. Α.)

7

τούτων κρύφα συγγενόμενος φράσειεν ἐφρουρείτο γὰρ ἔτι καρτερώς.

Η. Ὁ δὲ Φαυστύλος, ἀκούσας τὴν τε σύλληψιν τοῦ Ῥώμου καὶ τὴν παράδοσιν, τὸν μὲν Ῥωμύλον ἡζίου βοηθεῖν, τότε σαφῶς διδάξας περὶ τῆς γενέσεως· πρότερον δὲ ὑπηνίττετο, καὶ παρεδῆλου τοσοῦτον, ὅσον προσέχοντας μὴ μικρὸν φρονεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομήτορα, σπουδῆς καὶ δέους μεστὸς ὢν διὰ τὸν καιρὸν. Ἰποψίαν οὖν τοῖς περὶ τὰς πύλας φρουροῖς τοῦ βασιλέως παρέχων, καὶ ὑφορώμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ταραττόμενος πρὸς τὰς ἀνακρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλαμυδίῳ περικαλύπτων. Ἦν δὲ τις ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τύχης τῶν τὰ παιδάρια ρίψαι λαθόντων, καὶ γεγονότων περὶ τὴν ἔκθεσιν. Οὗτος ἰδὼν τὴν σκάφην τότε, καὶ γνωρίσας τῇ κατασκευῇ καὶ τοῖς γράμμασιν, ἔτυχεν ὑπονοίᾳ τοῦ ὄντος· καὶ οὐ παρημέλησεν, ἀλλὰ φράσας τὸ πρᾶγμα τῷ βασιλεῖ, κατέστησεν εἰς ἔλεγχον. Ἐν δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλας ἀνάγκαις ὁ Φαυστύλος οὗτ' ἀήτητον ἑαυτὸν διεφύλαξεν, οὔτε παντάπασιν ἐκβιασθεῖς, σώζεσθαι μὲν ὡμολόγησε τοὺς παῖδας, εἶναι δ' ἄποθεν τῆς Ἀλλῆς ἔφη νέμοντας· αὐτὸς δὲ τοῦτο πρὸς τὴν ἱλίαν φέρων βαδίζειν, πολλάκις ἰδεῖν καὶ θιγεῖν ἐπ' ἐλπίδι βεβαιωτέρα τῶν τέκνων ποθήσασαν. Ὅπερ οὖν οἱ ταραττόμενοι, καὶ μετὰ δέους ἢ πρὸς ὀργὴν πράττοντες ὅτιοῦν, ἐπισικῶς πάσχουσι, συνέπεσε παθεῖν τὸν Ἀμούλιον. Ἄνδρα γὰρ ἕλλη τε χρηστὸν, καὶ τοῦ Νομήτορος φίλον, ὑπὸ σπουδῆς ἔπεμψε, διαπυθέσθαι τοῦ Νομήτορος κελεύσας, εἴ τις ἦκοι λόγος εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν παίδων, ὥς

τόλμην καὶ ἀνδρείαν ψυχῆς ἀκαταδούλωτον καὶ ἀκατάπληκτον ἀπὸ τούς παρόντας κινδύνους, ἅμα δὲ ἀκούων ἔργα αὐτοῦ καὶ ἀνδραγαθήματα σύμφωνα μὲ τὰ βλεπόμενα, τὸ δὲ μεγαλύτερον, ὡς φαίνεται συνεργεῖα θεοῦ τινὸς παρόντος ἐκεῖ καὶ διαθέτοντος μεγάλων πραγμάτων ἄρχας, ἀρχήσας ἐξ εἰκασίας καὶ τύχης νὰ ὑπονοῇ τὴν ἀλήθειαν, ἐξετάζεν αὐτὸν τίς ἦτον καὶ πῶς ἐγεννήθη, καὶ ἅμα μὲ φωνὴν πραεῖαν καὶ μὲ βλέμμα φιλόανθρωπον, τὸν ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην καὶ ἐλπίδα. Ὁ δὲ Ρώμος εἶπε μὲ θάρρος. « Τίποτε δὲν θέλω σὲ »
 « κρύψει, ἐπειδὴ φαίνεσαι ἀξιώτερος παρὰ τὸν Ἀμαύλιον νὰ »
 « βασιλεύης, ἀφ' οὗ ἀκούης καὶ ἀνακρίνης πρὶν τιμωρήσης »
 « ἐκεῖνος δὲ ἀκρίτους παραδίδει τοὺς ἀνθρώπους εἰς καταδί- »
 « κην. Ἔως τώρα ἡμεῖς ἠξεύραμεν ὅτι εἴμεθα υἱοὶ δούλων »
 « τοῦ βασιλέως, Φαυστύλου καὶ Λαρεντίας· εἶπα ἡμεῖς, »
 « διότι εἴμεθα δίδυμοι. Ἀφ' ὅτου δὲ ἐκατηγορήθημεν ἀδί- »
 « κως πρὸς σὲ, καὶ κινδυνεύομεν ἀπὸ διαβολὰς νὰ χάσωμεν »
 « τὴν ζωὴν, ἀκούομεν μέγιστα πράγματα διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, »
 « τὰ ὅποια ἂν ᾔῃαι ἀληθῆ, ὁ κίνδυνος ὅπου εὐρισκόμεθα τώρα »
 « θέλει τὸ δείξει. Ἀπόκρυφος λέγεται ἡ γέννησίς μας· παρα- »
 « δοξότερον δὲ τὸ θρέψιμόν μας ὅταν ἡμεθα βρέφη, διότι »
 « ριμμένοι εἰς σαρκοφάγα πτηνὰ καὶ θηρία, ἀπὸ ταῦτα ἀνε- »
 « τρεφόμεθα· λύκαινα μᾶς ἔδιδε μαστὸν καὶ δρυοκολάπτης »
 « μᾶς ἐτάγιζεν ἐντὸς σκάφης ἀφειμένους πλησίον τοῦ ποταμοῦ. »
 « Ὑπάρχει δὲ ἡ σκάφη καὶ σώζεται ἔχουσα χάλκινα ὑποζώ- »
 « σματα, καὶ ἐπάνω τούτων χαραγμένα γράμματα ἡμιφανῆ, »
 « τὰ ὅποια ὕστερον ἴσως γένουν ἀνωφελῆ γνωρίσματα εἰς τοὺς »
 « γονεῖς ἡμῶν, ἐὰν θανατωθῶμεν ». Ὁ Νομήτωρ λοιπὸν καὶ ἀπὸ τούς λόγους τούτους κινούμενος, καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Ρώμου κρίνων τὴν ἡλικίαν του σύγχρονον μὲ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, δὲν ἀπερρίψεν ἐλπίδα τόσοσιν γλυκεῖαν, ἀλλ' ἐστοχάζετο

περιγενομένων. Ἀφικόμενος οὖν ὁ ἄνθρωπος, καὶ θεασάμενος ὅσον οὕτω τὸν Ῥώμον ἐν περιβολαῖς καὶ φιλοφροσύναις τοῦ Νομήτορος, τὴν τε πίστιν ἰσχυρὰν ἐποίησε τῆς ἐλπίδος, καὶ παρεκελεύσατο τῶν πραγμάτων ὀξέως ἀντιλαμβάνεσθαι· καὶ συνῆν αὐτοῖς ἤδη καὶ συνέπραττεν. Ὁ δὲ καιρὸς οὐδὲ βουλομένοις ὀκνεῖν παρεῖχεν. Ὁ γὰρ Ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν ἤδη, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξέθεον οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν μίσει καὶ φόβῳ τοῦ Ἀμουλίου. Πολλὴν δὲ καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν ἤγε συλλελοχισμένην εἰς ἑκατοστύας· ἐκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο, χόρτου καὶ ὕλης ἀγκαλίδι κοντῷ περικειμένην ἀνέχων· Μανίπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. Ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ νῦν ἐν τοῖς στρατεύμασι τούτους Μανίπλαρίους ὀνομάζουσιν. Ἄμα δὲ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος, τοῦ δὲ Ῥωμύλου προσάγοντος ἐξῶθεν, οὔτε πράξας οὐδὲν ὁ τύραννος, οὔτε βουλευσας σωτήριον ἐκυτῷ, διὰ τὸ ἀπορεῖν καὶ ταράττεσθαι, καταληφθεὶς ἀπέθανεν. Ἐν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίου λέγοντος, καὶ τοῦ Πεπαρηθίου Διοκλέους, ὅς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμης κτίσιν, ὑποπτον μὲν ἐνίοις ἐστὶ τὸ δραματικὸν καὶ πλασματῶδες· οὐ δεῖ δὲ ἀπιστεῖν, τὴν τύχην ὀρώντας, οἷων ποιημάτων δημιουργός· ἐστὶ, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένους, ὥς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προὔβῃ δυνάμει, μὴ θεῖαν τινὰ ἀρχὴν λαβόντα, καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν.

Θ. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῶν πραγμάτων καταστάντων, Ἄλβην μὲν οὗτ' οἰκεῖν μὴ ἄρχοντες, οὗτ' ἄρχειν ἐβούλοντο, τοῦ μητροπάτορος ζῶντος· ἀποδύντες δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ, καὶ τῇ μητρὶ τιμὰς [τάς] πρεπούσας, ἔγνω-

πῶς ν' ἀνταμώσῃ κρυφίως τὴν θυγατέρα του, ἥτις ἀκόμη ἐφυλάττετο αὐστηρῶς, καὶ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τούτων μ' ἐκείνην.

Η. Ἐν τούτοις ὁ Φαυστύλος μαθὼν ὅτι ὁ Ῥῶμος ἐσυλλήφθη καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Νομήτορα, τὸν μὲν Ῥωμύλον παρεκίνει νὰ δράμῃ εἰς βοήθειάν του, δηλοποιήσας τότε καθαρὰ εἰς αὐτὸν τὴν ἀληθινὴν του γένεσιν· προητέρα δὲ τοὺς ὠμίλει περὶ τούτου μὲ τράπον σκοτεινὸν, καὶ τόσον μόνον ἐκ πλαγίου τοὺς ἐφάνερονεν, ὅσον νὰ προσέχουν μὴ ταπεινοφρονήσωσιν. Αὐτὸς δὲ ἐπῆρε τὴν σκάφην καὶ τὴν ἐπήγαγεν εἰς τὸν Νομήτορα γεμάτος ἀπὸ βίαν καὶ φόβον διὰ τοῦ Ῥώμου τὸν κίνδυνον· ἐκ τούτου ἔδωκεν ὑποψίαν εἰς τοὺς βασιλικούς φύλακας τῶν πυλῶν, καὶ ἔγινεν ἔτι μᾶλλον ὑποπτος, διότι ταραττόμενος ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις ἐκείνων δὲν ἐδυνήθη νὰ κρύψῃ τὴν σκάφην τὴν ὑποίαν ἐσκέπαζε μὲ τὸ ἐπανωφόριόν του. Ἦτον δὲ κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν φυλάκων εἰς ἐξ ἐκείνων τῶν ὑπηρετῶν οἵτινες ἔλαβον τὰ παιδιάρια νὰ τὰ ῥίψωσι, καὶ παρευρέθησαν εἰς τὴν ῥίψιν. Αὐτὸς, ὡς εἶδε τὴν σκάφην τότε, τὴν ἐγνώρισεν ἀπὸ τὴν κατασκευὴν της, καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα τὰ ὑποῖα ἦσαν εἰς αὐτὴν χαραγμένα. Ὅθεν εὐθὺς ὑπονέησας τὸ πρᾶγμα δὲν ἡμέλησεν, ἀλλὰ τὸ ἀνέφερεν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἐπαρουσίασεν ἅμα καὶ τὸν Φαυστύλον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας. Εἰς ταύτην τὴν ἐπικίνδυνον περίστασιν ὁ Φαυστύλος οὔτε ἀνίκητον διεφύλαξε τὸν ἑαυτόν του, οὔτε εἰς τὴν βίαν παντάπασιν ὑπεχώρησεν· ἐπειδὴ ὠμολόγησεν ὅτι ἐσώζοντο τὰ παιδιὰ, ὅτι ὅμως ἦσαν μακρὰν τῆς Ἀλβης βύσκοντες ποίμνια· καὶ ὅτι αὐτὸς ἐπήγαγε τὸ σκάφος εἰς τὴν Ἰλίαν, ἥτις πολλάκις ἐπόθησε νὰ τὸ ἰδῇ καὶ νὰ τὸ ψηλαφήσῃ πρὸς πλειοτέραν βεβαίωσιν τῆς ἐλπίδος ὅτι τὰ τέκνα της σώζονται. Ὅ,τι δὲ εἰς τοὺς ταραγμένους καὶ μὲ φόβον ἢ μὲ θυμὸν πράττοντάς τι συμβαίνει κατὰ πιθανὸν λόγον νὰ πάσχωσι, τοῦτο ἔπαθεν ὁ Δμούλιος· ἐπειδὴ

σαν οἰκεῖν καθ' ἑαυτοὺς, πόλιν, ἐν οἷς χαρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐνε-
 τράφησαν, κτίσαντες· αὕτη γὰρ εὐπρεπεστάτη τῶν αἰτιῶν
 ἐστίν. Ἦν δ' ἴσως ἀναγκαῖον, οἰκετῶν καὶ ἀποστατῶν πολλῶν
 ἠθροισμένων πρὸς αὐτοὺς, ἡ καταλυθῆναι παντάπασι, τού-
 των διασπαρέντων, ἡ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν. Ὅτι γὰρ
 οὐκ ἤξιουν οἱ τὴν Ἄλβην οἰκοῦντες ἀναμιγνύσθαι τοὺς ἀπο-
 στατάς ἑαυτοῖς, οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶ-
 τον μὲν τὸ περὶ τὰς γυναικας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθὲν, ἀλλὰ
 δι' ἀνάγκην, ἐκουσίῳ ἀπορίᾳ γάμων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς
 ἀρπάξαντες περιττῶς. Ἐπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἵδρυ-
 σιν λαμβανούσης, ἱερὸν τι φύξιμον τοῖς ἀφισταμένοις κατα-
 σκευάσαντες, ὁ Θεοῦ Ἀσυλίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πάν-
 τας, οὔτε δεσπότης δούλον, οὔτε θῆτα χρήσταις, οὐτ' ἄρ-
 χουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μαντεύματι πυθοχρή-
 στω πᾶσι βεβαίουν τὴν ἀσυλίαν φάσκοντες· ὥστε πληθῦσαι
 ταχὺ τὴν πόλιν. Ἐπεὶ τὰς γε πρώτας ἐστίας λέγουσι τῶν
 χιλιῶν μὴ πλείονας γενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. Ὀρ-
 μήσασι δὲ πρὸς τὸν συνοικισμὸν αὐτοῖς, εὐθύς ἦν διαφορὰ
 περὶ τοῦ τόπου. Ῥωμῦλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην
 Κουαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον, ἔκτισε, καὶ ἐκεῖνον ἐβού-
 λετο πολίξειν τὸν τόπον· Ῥώμος δὲ, χωρίον τι τοῦ Ἀθεντίου
 καρτερόν, ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμώνιον, νῦν δὲ Ῥιγ-
 νάριον καλεῖται. Συνθεμένων δὲ τὴν ἔριν ὄρνισιν αἰσίσις βρα-
 βεῦσαι, καὶ καθέζομένων χωρὶς, ἐξ ἑασι τῷ Ῥώμῳ, διπλα-
 σίους δὲ τῷ Ῥωμύλῳ προφανῆναι γύπας. Οἱ δὲ τὸν μὲν Ῥῶ-
 μον ἀληθῶς ἰδεῖν ψεύσασθαι δὲ τὸν Ῥωμῦλον. Ἐλθόντος δὲ
 τοῦ Ῥώμου, τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥωμύλῳ φανῆναι· διὸ καὶ
 νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυψὶ Ῥωμαίους οἰωνίζομένους. Ἡρόδω-
 ρος δὲ ὁ Ποντικός ἱστορεῖ καὶ τὸν Ἡρακλέα χαίρειν γυπὺς ἐπὶ
 πρᾶξαι φανεύτος. Ἔστι μὲν γὰρ ἀβλαβέστατον ζῶον ἀπάν-

ἀπὸ τὴν βίαν τοῦ ἔπεμψεν ἄνθρωπον καὶ φύσει καλὸν καὶ τοῦ Νομήτορος φίλον, παραγγέλλων αὐτὸν νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Νομήτορα ἐὰν ἤλθέ τις λόγος εἰς ἐκεῖνον περὶ τῶν παιδίων ὅτι ζῶσιν. Ἐρχόμενος λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος εἰς τοῦ Νομήτορος, καὶ εὐρίσκων αὐτὸν σχεδὸν εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ νὰ ἀσπασθῇ τὸν Ῥῶμον, ὅχι μόνον τὴν ἐλπίδα τοῦ ἔκαμε βεβαιωτέραν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρεκίνησε τὸ γρηγορώτερον νὰ ἐνεργήσουν τὰ δέοντα εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν, καὶ ἔμεινε μὲ αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐβοήθει. Ἀλλ' ὁ καιρὸς, οὐδ' ἂν ᾔθελον, δὲν ἐσυγχώρει ἀργοπορίαν· διότι ὁ Ῥωμύλος ἦτον ἡδη πλησίον, καὶ εἰς αὐτὸν ἔτρεχον ὅχι ὀλίγοι τῶν πολιτῶν ἀπὸ μῖσος καὶ φόβου τοῦ Ἀμουλίου. Ἐφερε δὲ καὶ μαζὺ τοῦ πολυστράτευμα διηρημένον εἰς ἑκατοντάδας· ἐκάστης δὲ ἑκατοντάδος ἦτον εἰς ἀρχηγὸς κρατῶν προσκολλημένην εἰς κοντάριον ἀγκαλίδα χόρτου καὶ κλαδίων, ἡ ὁποία Λατινιστὶ λέγεται *μαρίπλα*· ὅθεν καὶ ἕως τῆς σήμερον τούτους εἰς τὰ στρατεύματα οἱ Ῥωμαῖοι *μαρίπλάρους* ὀνομάζουσιν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ῥῶμος ἐκίνει τοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως εἰς ὑπεράσπισίν του, ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπροχώρει ἔξωθεν, ὁ Τύραννος εὐρεθεὶς εἰς ἀμηχανίαν καὶ ταραχὴν, οὔτε ἔπραξεν, οὔτε ἐβουλεύθη πρὸς σωτηρίαν τοῦ τίποτε, ἀλλ' ἐπίσθη καὶ ἐθανατώθη. Ἐκ τούτων τὰ πλεότερα ἀναφερόμενα ἀπὸ τὸν Φάβιον καὶ ἀπὸ τὸν Πεπαρήθιον Διοκλέα, ὅστις φαίνεται πρῶτος νὰ ἐξέδωκεν ἱστορίαν κτίσεως Ῥώμης, εἶναι μὲν ὑποπτα εἰς τινὰς διὰ τὸ παράδοξον αὐτῶν καὶ μυθῶδες σχῆμα, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀπιστῶμεν εἰς αὐτὰ βλέποντες τὴν τύχην πόσον θαυμαστῶν πραγμάτων εἶναι δημιουργός, καὶ ἅμα συλλογίζόμενοι ὅτι ἡ ἡγεμονία τῶν Ῥωμαίων δὲν ᾔθελε προχωρήσει εἰς τοιαύτην δύναμιν, ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς δὲν ἦτον θεία, οὐδὲ εἶχε μένα τε καὶ παράδοξον.

των, μηδὲν, ὣν σπεύρουσιν, ἢ νέμουσιν ἄνθρωποι, σινόμενον· τρέφεται δὲ ἀπὸ νεκρῶν σωματίων· ἀποκτίννυσσι δ' οὐδὲν, οὐδὲ λυμαίνεται ψυχὴν ἔχον, πτηνοῖς δὲ διὰ συγγένειαν οὐδὲ νεκροῖς πρόσεισιν. Λετοὶ δὲ καὶ γλαυκες καὶ ἰέρακες ζῶντα κόπτουσι τὰ ὁμόφυλα καὶ φονεύουσι· καίτοι κατ' Δίςχυλον·

Ὀρνίθος ὄρνις πῶς ἂν ἀγνεύει φαγῶν;

ἔτι τᾶλλα μὲν ἐν ὀφθαλμοῖς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀναστρέφεται, καὶ παρέχει διὰ παντὸς αἰσθησιν ἐχυτῶν· ὁ δὲ γυψ σπάνιον ἐστὶ θεάμα, καὶ νεοσσοῖς γυπὸς οὐ ῥαδίως ἴσμεν ἐντετυχηκότες· ἀλλὰ καὶ παρέσχεν ἐνίοις ἄτοπον ὑπόνοιαν, ἔξωθεν αὐτοὺς ἀφ' ἐτέρας τινὸς γῆς καταίρειν ἐνταῦθα, τὸ σπάνιον καὶ μὴ συνεχές· οἷον οἱ μάντιες ἀξιοῦσιν εἶναι τὸ μὴ κατὰ φύσιν, μηδ' ἀφ' αὐτοῦ, πομπῇ δὲ θεία φαινόμενον.

I. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὴν ἀπάτην ὁ Ῥῶμος, ἐχαλέπαινε, καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ἢ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλοῦσθαι, τὰ μὲν ἐγλεύαζε τῶν ἔργων, τοῖς δ' ἐμποδῶν ἐγίνετο. Τέλος δὲ, διαλλόμενον αὐτὸν, οἱ μὲν, αὐτοῦ Ῥωμύλου πατάξαντος, οἱ δὲ, τῶν ἐταίρων τινὸς Κέλερος, ἐνταῦθα πεσεῖν λέγουσιν· ἔπεσε δὲ καὶ Φαυστύλος ἐν τῇ μάχῃ καὶ Πλειστίνος· ὃν ἀδελφὸν ὄντα Φαυστύλου συνεκθρέψαι τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον ἱστοροῦσιν. Ὁ μὲν οὖν Κέλερ εἰς Τυρρηνίαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκείνου τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς Κέλερας ὀνομάζουσι· καὶ Κόϊντον Μέτελλον, ὅτι τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος ἀγῶνα

Θ. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπέθανεν ὁ Ἀμούλιος, καὶ τὰ πράγματα κατεστάθησαν εἰς ἡσυχίαν, ὁ Ῥωμύλος καὶ ὁ Ῥώμος οὔτε νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν Ἀλβην μὴ βασιλεύοντες, οὔτε νὰ βασιλεύουν ἤθελον ἐκεῖ, ζῶντος τοῦ μητροπάτορος αὐτῶν· ἀποδώσαντες δὲ τὴν βασιλείαν εἰς ἐκεῖνον, καὶ εἰς τὴν μητέρα των τιμὰς πεποιούσας, ἀπεφάσισαν νὰ κτίσωσιν αὐτοὶ πόλιν εἰς τὸν τόπον ὅπου ἀνετράφησαν, καὶ νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ· ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ εὐπρεπεστέρα πρόφασις ὅποιον ἐδύναντο νὰ μεταχειρισθῶν διὰ νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν Ἀλβην. Ἦσαν δὲ ἴσως ἡναγκασμένοι, ἔχοντες πλησίον των δούλους καὶ ἀποστάτας συνηθροισμένους πολλοὺς, ἢ νὰ χάσουν παντάπασι τὴν ἡγεμονίαν, ὅταν αὐτοὶ δισσκορπίζοντο, ἢ νὰ συνοικήσωσιν ἰδιαιτέρως μ' αὐτούς. Ἐπειδὴ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλβης δὲν ἤθελον νὰ ἀναμιχθῶσι μὲ τοὺς ἀποστάτας οὔτε νὰ τοὺς δεχθῶσι πολίτας, τοῦτο ἐφάνέρωσε πρῶτον ἡ ἄρπαγὴ τῶν γυναικῶν, ἡ ὅποια ἐτολμήθη ὅχι ἀπὸ ἀσελγείαν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης δι' ἐλλειψιν γάμων θεληματικῶν· ὅθεν καὶ μὲ ὑπερβολὴν ἐτίμησαν αὐτὰς ἀφ' οὗ τὰς ἄρπαξαν. Ἐπειτα ἐν ᾧ ἡ πόλις ἐλάμβανε τὰ πρῶτα θεμέλια, κατασκευάσαντες ἱερὸν ἄσυλον εἰς τοὺς φυγάδας, τὸ ὅποῖον ὠνόμασαν Θεοῦ Ἀσυλαίου ναόν, ἐδέχοντο ὅλους, καὶ οὔτε εἰς αὐθέντας δοῦλον, οὔτε χρεοφειλέτην εἰς δανειστὰς, οὔτε εἰς ἄρχοντας ἀνθρωποκτόνον παρέδιδον, ἀλλ' ἐθεβαίνον εἰς ὅλους τὴν ἀσυλίαν στήριζόμενοι εἰς χρησμὸν τινα τοῦ Ἀπόλλωνος· ὥστε πολὺ γρήγορα ἐπληθύνθη ἡ πόλις· ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι οἴκοι, ὡς λέγουσι, δὲν ἦσαν περισσώτεροι τῶν χιλίων· ἀλλὰ περὶ τούτων ὕστερον θελομεν ὁμιλῆσαι. Ἐν ᾧ δὲ ἐπεχείρουν οἱ δύο ἀδελφοὶ τὸν συνοικισμὸν, εὐθὺς συνέβη διαφορὰ μεταξὺ των περὶ τοῦ τόπου· διότι ὁ μὲν Ῥωμύλος ἔκτισε τὴν ὀνομαζομένην Ῥώμην Κουαδράτην, ἣ γουν τετράγωνον. καὶ ἐκεῖνον τὸν τόπον ἤθελε νὰ καμὴ πόλιν. Ὁ δὲ Ῥώμος τόπον τοῦ Ἀθεντίου ὄρους ὀχυρὸν, ὅς τις

μονομάχων ἡμέραις ὀλίγαις ἐποίησε, θαυμάσαντες τὸ τάχος τῆς παρασκευῆς, Κέλερα προσηγόρευσαν.

ΙΑ. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐν τῇ Ῥεμονίᾳ θάψας τὸν Ῥῶμον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς, ὥκιζε τὴν πόλιν, ἐκ Τυρρηνίας μεταπεμψάμενος ἄνδρας ἱεροῖς τισι θεσμοῖς καὶ γράμμασιν ὑψηλομένους ἕκαστα καὶ διδάσκοντας, ὥσπερ ἐν τελετῇ. Βόθρος γὰρ ὠρύγη περὶ τὸ νῦν Κομίτιον κυκλοτερῆς, ἀπαρχαί τε πάντων, ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαίαις, ἀπετέθησαν ἐνταῦθα. Καὶ τέλος, ἐξ ἧς ἀφίκτο γῆς ἕκαστος, ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλλον εἰς ταῦτ' οὐ καὶ συνεμίγνυνον. Καλοῦσι δὲ [τὸν] βόθρον τοῦτον, ᾧ καὶ τὸν Ὀλυμπον, ὀνόματι, Μοῦνδον. Εἴτα, ὥσπερ κύκλον κέντρῳ, περιέγραψαν τὴν πόλιν. Ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν ἄροτρον χαλκῇν ὕνιν, ὑποζεύξας δὲ βοῦν ἄρρενα καὶ θήλειαν, αὐτὸς μὲν ἐπάγει περιελαύνων αὐλακα βαθεῖαν τοῖς τέρμασι· τῶν δ' ἐπομένων ἔργον ἐστίν, ἃς ἀνίστησι βώλους τὸ ἄροτρον, καταστρέφειν εἰς αὐτὴν, καὶ μηδεμίαν ἔξω περιορᾶν ἐκτρεπομένην. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν Πωμήριον, οἷον ὀπισθεν τεύχους, ἢ μετὰ τεῖχος. Ὅπου δὲ πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν ὕνιν ἐξελόντες καὶ τὸ ἄροτρον ὑπερθέντες, διάλειμμα ποιοῦσιν. Ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν, πλὴν τῶν πυλῶν, νομίζουσι· τὰς δὲ πύλας ἱεράς νομίζοντας, οὐκ ἦν ἄνευ δεισιδαιμονίας τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαίων καὶ τῶν μὴ καθαρῶν.

δὲ ἐκαῖνον ὠνομάσθη Ρεμώνιον, τῶρα δὲ ὀνομάζεται Ριγνάριον. Ἀφ' οὗ δὲ ἐσυμφώνησαν νὰ παραδώσωσι τὴν κρίσιν τῆς διαφορᾶς εἰς οἰωνοὺς αἰσθῶντες, καὶ ἐκάθισαν χωριστὰ, εἶναι λόγος ὅτι ἐφάνησαν ἐξ γύπες εἰς τὸν Ῥῶμον, διπλάσιοι δὲ εἰς τὸν Ῥωμύλον· ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι ὁ Ῥῶμος εἶδεν ἀληθινὰ τοὺς γύπας, ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐψεύσθη, καὶ ὅτι ἀφ' οὗ ἤλθεν ὁ Ῥῶμος πλησίον του, τότε ἐφάνησαν εἰς τὸν Ῥωμύλον οἱ δώδεκα. Διὰ τοῦτο καὶ τῶρα οἱ Ῥωμαῖοι ὅταν ζητοῦν οἰωνὸν προτιμῶσι κατ' ἐξοχὴν τοὺς γύπας. Ἡρόδωρος δὲ ὁ Ποντικός ἱστορεῖ ὅτι καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐχαίρετο, ὅταν μέλλων νὰ ἐπιχειρήσῃ πρᾶξιν τινὰ ἐβλεπε γύπα, ὡς ἀβλαβέστατον μεταξὺ τῶν ζῶων ὧν τοῦτο, διότι τίποτε ἀπὸ ὅσα σπεύρουν ἢ βόσκουσιν ἄνθρωποι δὲν φθείρει, τρέφεται δὲ ἀπὸ σώματα νεκρὰ, καὶ οὐδὲ θανατώνει, οὐδὲ βλάπτει κανὲν ἔμψυχον· τὰ δὲ πτηνὰ ὡς ὁμογενῇ του οὐδὲ νεκρὰ δὲν τὰ πλησιάζει. Ἄστοι δὲ καὶ γλαῦκες καὶ ἱέρακες ζωντανὰ κτυποῦν τὰ ὁμόφυλά των καὶ τὰ φονεύουσιν, ἂν καὶ κατὰ τὸν Αἰσχύλον·

Πτηνὸν πεῦ φάγ' ἄλλο πτηνόν

Πῶς εἶναι τρόπος νᾶν ἀγνόν;

Πρὸς τούτοις τᾶλλα μὲν πτηνὰ περιφέρονται, διὰ νὰ εἶπω οὗτω, ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἶναι διὰ παντὸς αἰσθητὰ. ὁ δὲ γύψ εἶναι σπάνιον θέαμα, καὶ νεωσσοὶ γυπὸς εὐκύλως δὲν ἀπαντῶνται. Ἀλλὰ καὶ τινες ὑπενόησαν ἀτόπως ὅτι ἐξῶθεν αὐτοὶ ἀπὸ ἄλλης τινὸς γῆς καταβαίνουσιν ἐδῶ, καὶ τὴν ὑπόνοιαν αὐτὴν ἐδῶκεν ἡ σπανία καὶ μὴ συνεχῆς τούτου τοῦ πτηνοῦ παρουσία. Τοιοῦτον δὲ εἶναι, ὡς δοξάζουσιν οἱ μάντιες, ὅτι δὲν φαίνεται κατὰ τὴν συνήθη τάξιν τῆς φύσεως οὐδ' ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ στέλνεται ἀπὸ τοὺς Θεοὺς διὰ νὰ σημάνῃ τὸ μέλλον (8).

I. Γνωρίσας δὲ τὴν ἀπάτην ὁ Ῥῶμος ἡγανάκτει, καὶ ὅταν

IB. Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἔνδεκα καλανδῶν Μαίων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Ἐν ἀρχῇ δ', ὥς φασιν, οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυσον, ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον ὦντο δεῖν τῇ πατρίδι τὴν ἐπώνυμον τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς κτίσεως βοτηρικὴ τις ἦν αὐταῖς ἑορτὴ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ Παλήλια προσηγόρευον αὐτήν. Νῦν μὲν οὖν οὐδὲν αἱ Ῥωμαῖκαὶ νομηνίαι πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ὁμολογούμενον ἔχουσιν· ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν, ἣ τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἔκτιζεν, ἀτρεκέη τριακάδα τυχεῖν λέγουσι· καὶ σύναδον ἐκλειπτικὴν ἐν αὐτῇ γενέσθαι σελήνης πρὸς ἥλιον, ἣν εἰδέναι καὶ Ἀντίμαχον οἶονται, τὸν Τηϊὸν ἐποποιόν, ἔτει τρίτῳ τῆς ἑκτῆς Ὀλυμπιάδος συμπεσοῦσαν. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ Οὐάβρωνα τὸν φιλόσοφον χρόνοις ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν ἱστορίᾳ βιβλιακώτατον, ἦν Ταρούτιος ἐταῖρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μὲν ἄλλως καὶ μαθηματικός, ἀπτόμενος δὲ [καὶ] τῆς περὶ τὸν πίνακα μεθόδου, θεωρίας ἐνεκα, καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ περιττὸς εἶναι. Τούτῳ προὔβαλλεν ὁ Οὐάβρων ἀναγαγεῖν τὴν Ῥωμύλου γένεσιν εἰς ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀποτελεσμάτων περὶ τὸν ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμόν, ὥσπερ αἱ τῶν γεωμετρικῶν ὑφηγοῦνται προβλημάτων ἀναλύσεις. Τῆς γὰρ αὐτῆς θεωρίας εἶναι, χρόνον τε λαβόντας ἀνθρώπου γενέσεως, βίον προειπεῖν, καὶ βίῳ δοθέντι θηρεῦσαι χρόνον. Ἐποίησεν οὖν τὸ προσταχθὲν ὁ Ταρούτιος, καὶ τὰ τε πάθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδῶν, καὶ χρόνον ζωῆς καὶ τρόπον τελευτῆς, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα συνθεῖς, εὖ μάλα τεθαρρόκητύως καὶ ἀνδρείως ἀπεφῆνατο τὴν μὲν ἐν τῇ μητρὶ τοῦ Ῥωμύλου γεγονέναι σύλληψιν ἔτει πρώτῳ τῆς δευτέρας Ὀλυμπιάδος, ἐν μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους Χοιάκ, τρίτῃ καὶ εἰκάδι, τρίτης ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἐξέλιπε παν-

ὁ Ῥωμύλος ἔσκαπτε χανδάκιον διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ περικυκλώσῃ τὸ τεῖχος, ἄλλα ἔργα του ἐπερίπαιζεν, εἰς ἄλλα ἐγένετο ἐμπόδιον, καὶ τελευταῖον ἐν ᾧ ἐπηδούσε τὸ χανδάκιον (9), εἴτε ἀπὸ τὸν Ῥωμύλον αὐτὸν κτυπηθεὶς κατὰ τινας, εἴτε κατ' ἄλλους ἀπὸ τινα τῶν φίλων ἐκείνου Κέλερα, ἐκεῖ ἐσκοτώθη, ὡς λέγουσιν (10). Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ Φαυστύλος εἰς τὴν συμπελοκὴν ἐκείνην, καὶ ὁ Πλειστῖνος, περὶ τοῦ ὁποίου ἱστοροῦσιν ὅτι ἀδελφὸς ὦν τοῦ Φαυστύλου συνανέθρεψε τὸν Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον. Ὁ δὲ Κέλερ ἔφυγεν εἰς τὴν Τυρρήνιαν, καὶ ἀπ' ἐκεῖνον τοὺς ταχεῖς καὶ ὀξεῖς ἀνθρώπους οἱ Ῥωμαῖοι ὀνομάζουσι *Κέλερας* (α). Καὶ τὸν Κόϊντον Μέτελλον, διότι ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς του, ἔκαμεν εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἀγῶνα μονομάχων, θαυμάσαντες τὴν ταχύτητα τῆς ἐτοιμασίας, τὸν ὠνόμασαν Κέλερα.

ΙΑ. Ὁ δὲ Ῥωμύλος θάψας εἰς τὴν Ῥεμονίαν τὸν Ῥῶμον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς, ἄρχισε νὰ κτίζῃ τὴν πόλιν. Εἶχε δὲ φέρεי ἀπὸ τὴν Τυρρήνιαν ἄνδρας (11), οἱ ὅποιοι μὲ ἱεροὺς τινὰς κανόνας καὶ γράμματα προσδιώριζον ἐν ἑκάστῳ τῶν ἔργων, καὶ ἐδίδασκον ὅλα ὡς εἰς τελετὴν μυστηρίων. Ἀνοίχθη δὲ λάκκος κυκλοειδὴς πέριξ τοῦ νῦν Κομμιτίου, καὶ ἀπετέθησαν ἐκεῖ ἀπαρχαὶ (12) ὅλων τῶν πραγμάτων ὅσα κατὰ νόμον ἐμεταχειρίζοντο ὡς καλὰ, καὶ κατὰ φύσιν ὡς ἀναγκαῖα. Καὶ τέλος ἀπὸ τὸν τόπον, ὅποθεν ἦλθε καθένας, φέρων ὀλίγον χώμα τὸ ἔβαλαν ἐκεῖ, καὶ τὸ συνέμιζαν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸν λάκκον τοῦτον, ὡς καὶ τὸν Οὐρανὸν, *Μοῦνδον*. Ἐπειτα ἐπερίγραψαν τὴν πόλιν τριγύρω τοῦ λάκκου ἀπαραλλάκτως ὡς ἤθελέ τις περιγράψῃ κύκλον ὀλόγουρα κέντρου· ὁ δὲ κτίστης βάλλων εἰς ἄροτρον ὕνιον χαλκινὸν καὶ ζεύξας βόδια ἀρσενικὸν καὶ θηλυ-

(α) Ἐκ τούτου ἡ Γαλλικὴ λέξις *célérité*, ταχύτης.

τελῶς τὴν δ' ἐμφανῆ γένεσιν, ἐν μηνὶ Θῶθ, ἡμέρᾳ πρώτῃ μετ' εἰκάδα περὶ ἡλίου ἀνατολάς. Κτισθῆναι δὲ τὴν Ῥώμην ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐνάτῃ Φαρμουθὶ μηνὸς ἱσταμένου, μεταξὺ δευτέρας ὥρας καὶ τρίτης. ἐπεὶ καὶ πόλεως τύχην, ὥσπερ ἀνθρώπου, κύριον ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεωρούμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τῷ ξένῳ καὶ περιττῷ προσάξεται μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μυθῶδες ἐνοχλήσει τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτοῖς.

ΙΓ. Κτισθείσης δὲ τῆς πόλεως, πρῶτον μὲν ὅσον ἦν ἐν ἡλικίᾳ πλῆθος, εἰς συντάγματα στρατιωτικὰ διεῖλεν ἑκαστον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν, καὶ τριακοσίων ἱππέων. Ἐκλήθη δὲ Λεγεών, τῷ λογάδᾳ εἶναι τοὺς μαχίμους ἐκ πάντων. Ἐπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχοῖτο δῆμῳ, καὶ Πωπούλους ὠνομάσθη τὸ πλῆθος· ἑκατὸν δὲ τοὺς ἀρίστους ἀπέδειξε βουλευτάς, καὶ αὐτοὺς μὲν Πατρικίους, τὸ δὲ σύστημα, Σενάτον προσηγόρευσεν. Ὁ μὲν οὖν Σενάτος ἀτρεκῶς γερούσιαν σημαίνει· Πατρικίους δὲ τοὺς βουλευτάς κληθῆναι λέγουσιν, οἱ μὲν, ὅτι παίδων γνησίων πατέρες ἦσαν, οἱ δὲ μᾶλλον, ὥς αὐτοὺς ἔχοντας ἑαυτῶν ἀποδείξαι πατέρας· ὅπερ οὐ πολλοῖς ὑπῆρξε τῶν πρώτων εἰς τὴν πόλιν συρρέόντων· οἱ δὲ, ἀπὸ τῆς Πατρωνείας. Οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, καὶ καλοῦσιν ἄχρι νῦν, οἰόμενοι Πάτρωνά τινα τῶν σὺν Εὐάνδρῳ παραγενομένων, κηδεμονικὸν τῶν ὑποδεεστέρων ὄντα καὶ βοηθητικόν, ἀφ' αὐτοῦ τῷ πράγματι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπολιπεῖν. Μάλιστα δ' ἂν τις τυγχάνοι τοῦ εἰκότος, εἰ νομίζοι τὸν Ῥωμύλον, ἀξιούν-

κὺν (13), διευθύνει αὐτὸς τὸ ἄροτρον κόπτων βαθὺ ἀυλάκιον εἰς τὴν σχεδιασμένην γραμμὴν· τῶν δὲ ἀκολουθῶν τοῦ ἔργου εἶναι, ὅσους τὸ ἄροτρον σηκῶναι βώλους νὰ τὰς στρέψωσιν ἐντὸς τῆς περιοχῆς, καὶ νὰ μὴ παραβλέπουν καμμίαν νὰ μετατραπῇ ἔξω. Διὰ δὲ τῆς γραμμῆς προσδιορίζουσι τὸ τεῖχος, καὶ ὀνομαζέται αὕτῃ *Πομήριον*, ἵγουν ὀπισθεν τείχους, ἢ κατόπι τείχους· ὅπου δὲ σκοπεύουν νὰ βάλωσι πύλην, ἀφαιροῦν τὸ ὕνιον, καὶ ὑψώνοντες τὸ ἄροτρον ἀφίνουσι διάστημα ἀγεώργητον· ὅθεν ὅλον τὸ τεῖχος πλὴν τῶν πυλῶν δοξάζουν ὡς ἱερὸν. Ἄν δὲ τὰς πύλας ἐνόμιζον ἱεράς, δὲν ἦτον δυνατόν μηδὲ νὰ δέχωνται εἰς τὴν πόλιν, μηδὲ νὰ ἐξάγωσιν ἀπ' αὐτὴν τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ μὴ καθαρὰ πράγματα, χωρὶς νὰ προσκρούσωσιν εἰς τὴν θρησκείαν.

IB. Εἶναι ἐν γένει ὁμολογούμενον, ὅτι ἡ κτίσις τῆς Ῥώμης ἔγινεν ἑνδεκα ἡμέρας πρὸ τῆς πρώτης Μαΐου, καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἑορτάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὀνομάζοντές τὴν γενέθλιον τῆς πατρίδος (14)· καταρχὰς δὲ ὡς λέγουσι δὲν ἐθυσίαζον εἰς αὐτὴν κανὲν ἔμψυχον, νομίζοντες πρέπον νὰ τὴν φυλάττωσι καθαράν καὶ ἀμόλυντον ἀπὸ αἵμα. Ἀλλὰ καὶ πρὶν κτισθῇ ἡ Ῥώμη ἐγένετο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἑορτὴ ποιμενικὴ, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον *Παλήλια*, καὶ τῶρα μὲν αἱ Ῥωμαῖκαὶ νεομηνίαι δὲν συμφωνοῦσι παντάπασι μὲ τὰς Ἑλληνικάς· ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Ῥωμύλος ἔβαλε τῆς πόλεως τὰ πρῶτα θεμέλια βεβαιόησιν ὅτι ἦτον κατὰ ἀκρίβειαν τριακοστὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ μηνὸς, καὶ εἰς αὐτὴν ἔγινεν ἔκλειψις ἡλίου, τὴν ὁποίαν λόγος εἶναι ὅτι παρετήρησε καὶ ὁ Τῆϊος ποιητῆς Ἀντίμαχος (15), συμβῆσαν εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἑκτῆς ὀλυμπιάδος. Σύγχρονος δὲ καὶ φίλος Οὐάρωνος τοῦ φιλοσόφου, ἀνδρὸς μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων πολυμαθεστάτου εἰς τὴν ἱστορίαν ἐχρημάτισεν ὁ Ταρούτιος, ὅστις ἦτον φιλόσοφος καὶ μα-

τα τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους πατρικῇ κηδεμονίᾳ καὶ φροντίδι προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους διδάσκοντα μὴ δεδιέναι, μηδ' ἄχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλὰ χρῆσθαι μετ' εὐνοίας, καὶ νομίζοντας, καὶ πρόσαγορεύοντας πατέρας, οὕτως ὀνομάσαι. Καὶ γὰρ ἄχρι νῦν τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας, οἱ μὲν ἔξωθεν ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν· αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι πατέρας συγγεγραμμένους, τῷ μέγιστον μὲν ἀξίωμα καὶ τιμὴν, ἥκιστα δὲ φθόνον ἔχοντι χρώμενοι τῶν ὀνομάτων. Ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν Πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ πλειόνων προσαναλαμθανομένων, Πατέρας συγγεγραμμένους προσηγόρευσαν. Καὶ τοῦτο μὲν ἦν ὄνομα σεμνότερον αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ διαφορᾶς· ἐτέροις δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διήρει, Πάτρωνας ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ προστάτας, ἐκείνους δὲ Κλίεντας, ὅπερ ἐστὶ πελάτας· ἅμα δὲ πρὸς ἀλλήλους θαυμαστὴν εὐνοίαν αὐτοῖς καὶ μεγάλων δικαίων ὑπάρξουσιν ἐνεποίησεν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐξηγητάς τε τῶν νομίμων καὶ προστάτας δικαζομένοις, συμβούλους τε πάντων καὶ κηδεμόνας ἑαυτοὺς παρεῖχον. Ἐκεῖνοι δὲ τούτους ἐθεράπευσαν, οὐ μόνον τιμῶντες, ἀλλὰ καὶ πενομένοις θυγατέρας συνεκιδιδόντες, καὶ χρέα συνεκτινύνοντες. Καταμαρτυρεῖν τε πελάτου προστάτην, ἢ προστάτου πελάτην, οὔτε νόμος οὐδεὶς, οὔτε ἄρχων ἠνάγκαζεν. Ὑστερον δὲ, τῶν ἄλλων δικαίων μενόντων, τὸ λαμβάνειν χρήματα τοὺς δυνατοὺς παρὰ τῶν ταπεινοτέρων αἰσχρὸν ἐνομίσθη καὶ ἀγενές. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

θηματικός, ἐνησχολεῖτο δὲ ἀπὸ φιλομάθειαν καὶ εἰς τὴν γε-
νεθλιακὴν μέθοδον τοῦ ἀστρολογικοῦ πίνακος, καὶ εὐδοκίμει
εἰς αὐτὴν. Εἰς τοῦτον ἐπρόβαλεν ὁ Οὐάρων νὰ προσδιορίσῃ
τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς γενέσεως τοῦ Ῥωμύλου κάμνων
τὸν συλλογισμόν ἀπὸ τὰς γνωστὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς του,
καθὼς διὰ τῆς ἀναλύσεως ἐξηγοῦσι τὰ γεωμετρικὰ προβλή-
ματα· διότι εἶναι τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης ἔργον νὰ προειπῇ
τις βίον ἀνθρώπου ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς γενέσεώς
του (16), καθὼς καὶ τὸ νὰ εὕρῃ τὸν χρόνον αὐτῆς γνωρίζων
τὸν βίον του· ἔκαμε λοιπὸν καθὼς παρηγγέλθη ὁ Ταρούτιος
καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ῥωμύλου παρατηρήσας, καὶ τὸν
καιρὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, καὶ ὅλα
τὰ τοιαῦτα παραβαλὼν, ἐκφώνησε μὲ πολλὴν πεποίθησιν καὶ
τόλμην ἀδίστακτον, ὅτι ἡ μὲν σύλληψις τοῦ Ῥωμύλου ἔγινεν
ἐν ἔτει πρώτῳ τῆς δευτέρας Ὀλυμπιάδος κατὰ τὴν εἰκοστὴν
τρίτην τοῦ Αἰγυπτιακοῦ μηνὸς Χοιάκ, ὥρα τρίτῃ τῆς ἡμέρας
καθ' ἣν ἔγινε παντελὴς ἔκλειψις (17) Ἡλίου· ἡ δὲ φανερά
αὐτοῦ γέννησις τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ τοῦ μηνὸς Θωθ περὶ τὴν
ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου. Ἐκτίσθη δὲ ἀπ' αὐτὸν ἡ Ῥώμη κατὰ τὴν
ἐννάτην τοῦ Φαρμουθι μηνὸς μετὰξὺ δευτέρας ὥρας καὶ τρίτης·
διότι αὐτοὶ οἱ μαθηματικοὶ φρονοῦσιν ὅτι καὶ πόλεως τύχη
καθὼς ἀνθρώπου ἐξήρταται ἀπὸ χρόνον τινὰ ὠρισμένον, τὸν
ὁποῖον εὐρίσκουσι παρατηροῦντες εἰς ποίαν θέσιν ἦσαν οἱ ἀσέρες
ὅταν ἐβάλλοντο τὰ πρῶτα ἐκείνης θεμέλια. Ἀλλ' ἴσως ταῦτα
καὶ τὰ παρόμοια δὲν θέλουν τέρψει μᾶλλον ὥς παράδοξα καὶ
περίεργα, ὅσον ὥς μυθώδη θέλουν ἐνοχλήσει τοὺς ἀναγνώστας.

II. Ἀφ' οὗ δ' ἐκτίσθη ἡ πόλις, πρῶτον μὲν ὅσον πλῆθος
ἐκ τῶν πολιτῶν ἦτον εἰς ἡλικίαν νὰ ὀπλοφορήσουν, ὁ Ῥωμύ-
λος διαίρεσεν αὐτοὺς εἰς συντάγματα στρατιωτικά· καθὲν
σύνταγμα δὲ συνίστατο ἀπὸ τρισχιλίου πεζοῦς, καὶ τριακο-

(TOM. Α.)

ΙΑ. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ μετὰ τὴν κτίσιν, ὡς Φάβιος ἱστορεῖ, τὸ περὶ τὴν ἀρπαγὴν ἐτολμήθη τῶν γυναικῶν. Καὶ λέγουσι μὲν ἔνιοι τὸν Ῥωμύλον αὐτὸν, τῇ φύσει φιλοπόλεμον ὄντα, καὶ πεπεισμένον ἔκ τινων ἄρα λογίων, ὅτι τὴν Ῥώμην πέπρωται πολέμοις τρεφομένην καὶ αὐξομένην γενέσθαι μεγίστην, βίας ὑπάρχει πρὸς τοὺς Σαθίνους· οὐδὲ γὰρ πολλὰς, ἀλλὰ τριάκοντα μόνας παρθένους λαβεῖν αὐτὸν, ἅτε δὴ πολέμου μᾶλλον ἢ γάμων δεόμενον. Τοῦτο δὲ οὐκ εἰκός· ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν ὄρων ἐποίκων εὐθύς ἐμπιπλαμένην, ὧν ὀλίγοι γυναῖκας εἶχαν, οἱ δὲ πολλοὶ μιγάδες ἐξ ἀπόρων καὶ ἀφανῶν ὄντες ὑπερεωρῶντο, καὶ προσεδοκῶντο μὴ συμμενεῖν βεβαίως· ἐλπίζων δὲ πρὸς τοὺς Σαθίνους τρόπον τινὰ συγκράσεως καὶ κοινωνίας ἀρχὴν τὸ ἀδίκημα ποιήσῃν αὐτοῖς ἡμερωσαμένοις τὰς γυναῖκας, ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ τὸν δὲ τὸν τρόπον. Διεδόθη λόγος ὑπὲρ αὐτοῦ πρῶτον, ὡς Θεοῦ τινος ἀνευρήκοι βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. Ὡνόμαζον δὲ τὸν Θεὸν Κῶνσον, εἴτε βουλαῖον ὄντα· Κωνσίλιον γὰρ ἔτι νῦν τὸ συμβούλιον καλοῦσι, καὶ τοὺς ὑπάτους, Κωνσούλας, οἷον προβούλους· εἴτε ἵππειον Ποσειδῶ. Καὶ γὰρ ὁ βωμὸς ἐν τῷ μείζονι τῶν ἵπποδρόμων ἐστίν, ἀφανὲς τὸν ἄλλον χρόνον, ἐν δὲ τοῖς ἵππικοῖς ἀγῶσιν ἀνακλυπτόμενος. Οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τοῦ βουλευματος ἀπορήτου καὶ ἀφανοῦς ὄντος, ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ Θεῷ βωμὸν γενέσθαι κεκρυμμένον. Ὡς δ' ἀνεφάνη, θυσίαν τε λαμπρὰν ἐπ' αὐτῷ καὶ ἀγῶνα καὶ θέαν ἐκ καταγγελίας ἐπετέλει πανηγυρικὴν. Καὶ πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προὔκαθητο μετὰ τῶν ἀρίστων ἄλουργίδι κεκοσμημένος. Ἦν δὲ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, ἐξαναστάντα τὴν ἄλουργίδα πτύχει, καὶ περιβαλέσθαι πάλιν. ἔχοντες οὖν ξίφη πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, καὶ τοῦ σημείου γενομένου, σπασάμενοι τὰ ξίφη, καὶ μετὰ βοῆς ὀρμήσαντες, ἤρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν

πίους ἰππεῖς, καὶ ὠνομάσθη λεγεὼν, διότι ἦσαν ἐκλεγμένοι μεταξὺ ὄλων οἱ πολεμικοί· ἔπειτα εἰς τοὺς ἄλλους ἔδωκε τάξιν δήμου, καὶ τοὺς ὠνόμασε Πωπούλους· ἐξ αὐτῶν δὲ ἑκατὸν τοὺς ἀρίστους κατέστησε βουλευτὰς, καὶ αὐτοὺς μὲν ὠνόμασε πατρίκιους, τὸ δὲ σύστημα Σενάτον· καὶ ὁ μὲν Σενάτος κατὰ ἀκρίθειαν σημαίνει γερουσίαν. Πατρίκιοι δὲ ὠνομάσθησαν οἱ βουλευταί, ἢ διότι ἦσαν γνησίων παίδων πατέρες κατὰ τινας, ἢ μᾶλλον κατ' ἄλλους, διότι αὐτοὶ εἶχον νὰ ἀποδείξωσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν πατέρας, τὸ ὅποῖον ὀλίγοι ἐδύναντο νὰ κάμουν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀπαρχῆς εἰς τὴν πόλιν συναθροισθέντας. Ἄλλοι δὲ πάλιν λέγουσιν, ὅτι ὠνομάσθησαν πατρίκιοι ἀπὸ τὴν πατρωνεῖαν· ἐπειδὴ οὕτως ὠνόμαζον καὶ ὀνομάζουσιν ἕως τῆς σήμερον τὴν προστασίαν, δοξάζοντες ὅτι εἰς τῶν συνακολούθων τοῦ Εὐάνδρου κατασταθεὶς προστάτης καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν ἐνδεῶν ἀνθρώπων ἀφῆκε τὸ ἴδιον ὄνομά του εἰς τὸ καλὸν αὐτὸ πρᾶγμα. Ἀλλ' εἶναι πιθανώτερον ὅτι ὁ Ῥωμύλος τοὺς ὠνόμασε Πάτρωνας, ἀποδείχνων ὅτι κρίνει δίκαιον τὸ νὰ ἐπιμελῶνται οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι μὲ πατρικὴν προστασίαν καὶ φροντίδα τοὺς ἄδυνάτους, ἅμα δὲ τούτους διδάσκων νὰ μὴ φοβῶνται τοὺς μεγάλους, μηδὲ νὰ λυπῶνται διὰ τὰς τιμὰς των, ἀλλὰ νὰ φέρωνται πρὸς ἐκείνους μὲ εὐνοίαν, καὶ νομίζοντες καὶ ὀνομάζοντες αὐτοὺς πατέρας. Διὰ τοῦτο καὶ ἕως τῆς σήμερον τὰ μέλη τῆς συγχλήτου οἱ μὲν ἔξωθεν ἄνθρωποι ὀνομάζουσιν ἡγεμόνας, αὐτοὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πατέρας συγγεγραμμένους, μεταχειριζόμενοι ὀνομασίαν, ἣτις ἔχουσα μεγάλην ἀξίαν καὶ τιμὴν δὲν κινεῖ παντάπασι φθόνον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τοὺς ἔλεγον πατέρας μόναν· ὕστερον δὲ πολλαπλασιασθέντας τοὺς ὠνόμασαν πατέρας συγγεγραμμένους. Καὶ μὲ τοῦτο μὲν τὸ σεβάσμιον ὄνομα διέκρινεν ὁ Ῥωμύλος τὸ βουλευτικὸν σῶμα ἀπὸ τὸ δημοτικόν.

Σαβίνων, αὐτοὺς δὲ φεύγοντας εἶων καὶ παρίεσαν. Ἀρπασθῆναι δὲ φασιν, οἱ μὲν τριάκοντα μύθας, ἀφ' ὧν καὶ τὰς φρατρίδας ὀνομασθῆναι. Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας, ἐπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας· Ἰόβας δὲ, τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἐξακοσίας παρθένους· ὁ μέγιστον ἦν ἀπολόγημα τῷ Ῥωμύλῳ· γυναῖκα γὰρ οὐ λαβεῖν ἀλλ' ἢ μίαν, Ἑρσιλίαν, διαλαθοῦσαν αὐτοὺς, ἅτε δὴ μὴ μεθ' ὕβρεως, μηδ' ἀδικίας ἐλθόντας ἐπὶ τὴν ἀρπαγὴν, ἀλλὰ συμμῖξαι καὶ συναγαγεῖν εἰς ταυτὸ τὰ γένη ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις διανοηθέντας. Τὴν δ' Ἑρσιλίαν οἱ μὲν Ὀστίλλιον γῆμαι λέγουσιν, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον· οἱ δὲ αὐτὸν Ῥωμύλον, καὶ γενέσθαι καὶ παῖδας αὐτῷ, μίαν μὲν θυγατέρα Πρίμαν, τῇ τάξει τῆς γενέσεως οὕτω προσαγορευθεῖσαν, ἓνα δ' υἱὸν μόνον, ὃν Ἀόλλιον μὲν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς γενομένης ἀθροίσεως ὑπ' αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ὠνόμασεν, οἱ δ' ὕστερον, Ἀβίλλιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱστορῶν Ζηνόδοτος ὁ Τροϊζήνιος πολλοὺς ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας.

ΙΕ. Ἐν δὲ τοῖς ἀρπάζουσι τὰς παρθένους τότε τυχεῖν λέγουσι τῶν οὐκ ἐπιφανῶν τινας ἄγοντας κόρην τῷ τε κάλλει πολὺ καὶ τῷ μεγέθει διαφέρουσαν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαντῶντες ἔνιοι τῶν κρείττωνων ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι, βοᾶν τοὺς ἄγοντας ὡς Ταλασίῳ κομίζοιεν αὐτήν, ἀνδρὶ νέῳ μὲν, εὐδοκίμῳ δὲ καὶ χρηστῷ· τοῦτ' οὖν ἀκούσαντας εὐφημεῖν καὶ κροτεῖν ἐπαινοῦντας, ἐνίοις δὲ καὶ παρακολουθεῖν ἀναστρέψοντας εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Ταλασίου μετὰ βοῆς τοῦνομα φθεγγομένους. Ἀφ' οὗ δὴ τὸν Ταλάσιον ἄχρι νῦν, ὡς Ἕλληνες τὸν Ἰμέναιον, ἐπάδουσι Ῥωμαῖοι τοῖς γάμοις· καὶ γὰρ εὐτυχίᾳ φασὶ χρῆσασθαι περὶ

Με ἄλλα δὲ πάλιν διαίρεσε τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἐκείνους ὀνομάζων πάτρωνας, ἡδηλαδὴ προστάτας, αὐτοὺς δὲ κλίεντας (18), δηλαδὴ πελάτας. Ἄμα δὲ κατέστησε μεταξὺ αὐτῶν θαυμαστὴν εὐνοίαν θεμελιωμένην εἰς μεγάλα δικαιώματα ἀμοιβαῖα. Ἐπειδὴ οἱ μὲν ἦσαν ἐξηγηταὶ τῶν νομίμων καὶ προστάται τῶν δικαζομένων δημοτικῶν, καὶ σύμβουλοι ὄλων καὶ βοηθοί. Ἐκεῖνοι δὲ πάλιν ἐγίνοντο εἰς τούτους εὐάρεστοι ὅχι μόνον τιμῶντες αὐτοὺς, ἀλλὰ διότι καὶ δυστυχοῦντας τοὺς ἐβοήθουν νὰ ὑπανδρεύουν τὰς θυγατέρας των καὶ νὰ πληρώνουν τὰ χρέη των. Νὰ καταμικρυνθῇ δὲ προστάτης πελάτην, ἢ πελάτης προστάτην οὔτε νόμος κανεῖς, οὔτε ἄρχων ἠνάγκαζεν· ὕστερον δὲ τὰ μὲν ἄλλα αὐτῶν ἀμοιβαῖα δικαιώματα ἔμειναν· μόνον τὸ νὰ λαμβάνουν χρήματα οἱ μεγάλοι ἀπὸ τοὺς μικροὺς αἰσχυρὸν ἐνομίσθη καὶ ἀγεννές. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

1Α. Τέταρτον δὲ μῆνα μετὰ τὴν κτίσιν, ὡς ὁ Φάβιος ἱστορεῖ, ἐγένεν ἡ τολμηρὰ τῶν γυναικῶν ἀρπαγὴ καὶ λέγουσι τινες ὅτι ὁ Ῥωμύλος αὐτὸς, ἐπειδὴ ἦτον φύσει φιλοπόλεμος, καὶ προσέτι ἀπὸ τινος χρησμῶς πεπεισμένος, ὅτι εἶναι πεπρωμένον νὰ τραπῇ μετὰ πολέμου ἡ Ῥώμη, καὶ δι' αὐτῶν αὐξανομένη νὰ γένῃ μεγαλωτάτη, ἐπεχείρισεν αὐτὸ τὸ βίαιον ἔργον διὰ νὰ λάβῃ ἀφορμὴν νὰ πολεμήσῃ τοὺς Σαβίνους· διότι οὐδὲ πολὺς, ἀλλὰ τριάντα μόνον παρθένους ἐπῆρεν, ὡς χρειὰν ἔχων πολέμου μᾶλλον παρὰ γάμων. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι πιθανόν. Ἀλλὰ βλέπων τὴν πόλιν εὐθὺς γεμάτην ἀπὸ ἀλλοεθνέων, ἐξ ὧν ὀλίγοι εἶχον γυναικας, οἱ δὲ πλείότεροι ὡς μίγματα ἐκ πτωχῶν καὶ ἀφανῶν ἀνθρώπων κατεφρονοῦντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν ἦτον ἐλπιζόμενον νὰ μένωσι βεβαίως αὐτοῦ· ἐλπίζων πρὸς τούτοις ὅτι τὸ ἀδίκημα ἔμελλε κατὰ τινὰ τρόπον νὰ κάμῃ ἀρχὴν συμμίξεως καὶ συγκαινωνίας μετὰ τοὺς Σαβίνους, ἀφ' οὗ ἡμε-

τὴν γυναῖκα τὸν Ταλάσιον. Σεξτίος δὲ Σύλλας ὁ Καρχηδόνιος, οὔτε μουσῶν οὔτε χαρίτων ἐπιδεῆς ἀνὴρ, ἔλεγεν ἡμῖν, ὅτι τῆς ἀρπαγῆς σύνθημα τὴν φωνὴν ἔδωκε ταύτην ὁ Ῥωμύλος. Ἄπαντες οὖν ἐβόων τὸν Ταλάσιον οἱ τὰς παρθένους κομίζοντες, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς γάμοις παραμένειν τὸ ἔθος. Οἱ δὲ πλεῖστοι νομίζουσιν, ὡν καὶ ὁ Ἰόβας ἐστὶ, παράκλησιν εἶναι καὶ παρακέλουσιν εἰς φιλεργίαν καὶ ταλασίαν, οὐπω τότε τοῖς Ἕλληνοικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπικεχυμένων. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ λέγεται κακῶς, ἀλλ' ἐχρῶντο οἱ Ῥωμαῖοι τότε τῷ ὀνόματι τῆς Ταλασίας, καθάπερ ἡμεῖς, ἐτέραν ἂν τις αἰτίαν εἰκάσειε πιθανωτέραν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Σαβῖνοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐγένοντο συνθήκαι περὶ τῶν γυναικῶν, ὅπως μηδὲν ἄλλο ἔργον τοῖς ἀνδράσιν, ἢ τὰ περὶ τὴν ταλασίαν ὑπουργῶσι. Παρέμεινέ γ' οὖν καὶ τοῖς αὐτοῖς γαμοῦσι, τοὺς διδόντας, ἢ παραπέμποντας, ἢ ὅλως παρόντας, ἀναφωγεῖν τὸν Ταλάσιον μετὰ παιδιᾶς, μαρτυρομένους, ὥς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο ὑπουργήμα τῆς γυναικὸς, ἢ ταλασίαν, εἰσαγομένης. Διαμένει δὲ μέχρι νῦν, τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' ἐαυτῆς, μὴ ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρομένην εἰσφέρεισθαι, διὰ τὸ καὶ τότε κομισθῆναι βιασθείσας, μὴ εἰσελθεῖν. Ἔνιοι δὲ λέγουσι καὶ τὸ τὴν κόμην τῆς γαμουμένης αἰχμῇ διακρίνεσθαι δορατίου, σύμβολον εἶναι τοῦ μετὰ μάχης καὶ πολεμικῶς τὸν πρῶτον γάμον γενέσθαι περὶ ὧν ἐπιπλέον ἐν τοῖς Λιτίοις εἰρήκαμεν. Ἐτολμήθη μὲν οὖν ἡ ἀρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξτίλιου μηνός, Αὐγούστου δὲ νῦν, ἐν ᾗ τὴν τῶν Κωνσαλίων ἐορτὴν ἄγουσιν.

ρόνοντο αἱ ἀρπαγμέναι γυναῖκες, ἐπεχείρησε τὸ ἔργον κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Διεδόθη λόγος ἀπ' αὐτὸν πρῶτον, ὅτι εὐρή-
 κε θεοῦ τινος βωμὸν ὑπὸ γῆν κεκρυμμένον, καὶ τὸν θεὸν τοῦτον
 ὀνόμαζον Κῶνσον, εἴτε ὡς ἔφορον τῶν βουλῶν· διότι Κων-
 σήλιον ἀκόμη καὶ τώρα τὸ συμβούλιον ὀνομάζουσι, καὶ τοὺς
 ὑπάτους Κωνσούλας, ἡγουν προέδρους τῆς βουλῆς· εἴτε ἱππι-
 κὸν Ποσειδῶνα, διότι ὁ βωμὸς εἶναι ἐντὸς τοῦ μεγαλητέρου
 ἵπποδρομίου ἀφανῆς τὸν ἄλλον καιρὸν, εἰς δὲ τοὺς ἱππικοὺς
 ἀγῶνας ἀνακαλύπτεται. Καί τινες λέγουν μάλιστα ὅτι τὰ βου-
 λεύματα ἐπειδὴ εἶναι ἀπόκρυφα καὶ ἀφανῆ, εὐλόγως ἔγινεν ὁ
 βωμὸς τοῦ θεοῦ εἰς ὑπόγειον κεκρυμμένος· Καθὼς δὲ ἀνεκά-
 λυψεν αὐτὸν ὁ Ῥωμύλος, ἐπροκήρυξεν ὅτι εἰς ῥητὴν ἡμέραν
 ἔμελλε νὰ κάμῃ εἰς αὐτὸν καὶ θυσίαν λαμπράν, καὶ ἀγῶνα, καὶ
 θεάματα πανηγυρικά· ὅθεν πολλοὶ ἄνθρωποι συνηθροίσθησαν.
 Ἐκεῖνος δὲ ἐκάθητο εἰς τὸν ὑψηλότερον τόπον τῆς πανηγύρεως,
 φορῶν πορφυρᾶν στολὴν, καὶ περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς πρω-
 τίστους τῶν πολιτῶν. Ἦτον δὲ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιχειρήσεως
 σύνθημα τὸ νὰ σηκωθῇ νὰ διπλώσῃ τὴν πορφύραν, καὶ πάλιν
 νὰ τὴν φορέσῃ· ὅσοι λοιπὸν ἦσαν διωρισμένοι εἰς ταύτην τὴν
 ἐπιχείρησιν, παρευρισκόμενοι ἐκεῖ μὲ τὰ ξίφη των, ἔβλεπον μὲ
 προσοχὴν εἰς αὐτόν· καὶ ἅμα ἔγινε τὸ σημεῖον, τραβήσαντες
 τὰ ξίφη, ὥρμησαν μὲ βοὴν, καὶ ἤρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν
 Σαβίνων, αὐτοὺς δὲ ἄφηνεν ἀνενοχλήτους καὶ τοὺς παρέβλεπον
 φεύγοντας. Ἠρπάσθησαν δὲ, κατὰ τινάς, τριάντα μόνον, ἐξ ὧν
 καὶ αἱ φρατρίαι ὀνομάσθησαν. Ὁ δὲ Οὐαλέριος Ἀντίας λέγει
 πεντακοσίας εἰκοσιεπτὰ· ὁ Ἰόβας δὲ ἑξακοσίας ὀγδοηκτατρεῖς
 παρθένους, τὸ ὅποῖον ἦτον μέγιστον δικαιολόγημα εἰς τὸν Ῥω-
 μύλον· ἐπειδὴ γυναῖκα δὲν ἔλαβον παρὰ μίαν, καὶ αὐτὴν κα-
 τὰ λάθος, τὴν Ἑρσιλίαν, διότι ἐπεχείρησαν τὴν ἀρπαγὴν ὅχι
 διὰ νὰ θεραπεύσωσι κτηνῶδες πάθος, μηδὲ ν' ἀδικήσωσι τοὺς

ΙΓ. Οἱ δὲ Σαθῖνοι, πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ πολεμικοὶ, κώμας δὲ ὄκουν ἀτειχίστους, ὡς προσῆκον αὐτοῖς μέγα φρονεῖν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκους οὖσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὀρῶντες αὐτοὺς ἐνδεδεμένους, μεγάλοις ὀμηρεύμασι, καὶ δεδιότες περὶ τῶν θυγατέρων, πρέσβεις ἀπέστειλαν, ἐπεικῇ καὶ μέτρια προκαλοῦμενοι, τὸν Ῥωμύλον ἀποδιδόντα τὰς κόρας αὐτοῖς καὶ λύσαντα τὸ τῆς βίας ἔργον, εἴτα πειθοῖ καὶ νόμῳ πράττειν τοῖς γένεσι φιλίαν καὶ οἰκειότητα. τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προῖέμενου, παρακαλοῦντος δὲ τὴν κοινωρίαν δέχεσθαι τοὺς Σαθῖνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι καὶ παρασκευαζόμενοι διέτριβον. Ἄκρων δὲ βασιλεὺς Κενινητῶν, ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς, τά τε πρῶτα τολμήματα τοῦ Ῥωμύλου δι' ὑποψίας εἶχε, καὶ τὸ πραχθὲν περὶ τὰς γυναῖκας ἤδη φοβερόν ἡγούμενος πᾶσιν εἶναι, καὶ οὐκ ἀνεκτόν, εἰ μὴ κολασθεῖη, προεζάνεστη τῷ πολέμῳ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπ' αὐτόν· καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐπ' ἐκείνον. Γενόμενοι δ' ἐν ὄψει, καὶ κατιδόντες ἀλλήλους, προῦκαλοῦντο μάχεσθαι, τῶν στρατευμάτων ἐν τοῖς ὅπλοις ἀτρεμούντων. Εὐζάμενος οὖν ὁ Ῥωμύλος, εἰ κρατήσῃ καὶ καταβάλῃ, τῷ Διὶ φέρων ἀναθήσειν αὐτὸς τὰ ὄπλα τοῦ ἀνδρός, αὐτόν τε καταβάλλει κρατήσας, καὶ τρέπεται τὸ στρατεύμα μάχης γενομένης, αἰρεῖ δὲ καὶ τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἡδίκησε τοὺς ἐγκαταληφθέντας, ἀλλ' ἡ τὰς οἰκίας ἐκέλευσε καθελόντας ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην, ὡς πολίτας ἐπὶ ταῖς ἴσοις ἔσομένους. Τούτου μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ὅ τι μᾶλλον ἠϋξῆσε τὴν Ῥώμην, ἀεὶ προσποιοῦσαν ἑαυτῇ καὶ συνέμουσαν ὧν κρατήσῃεν· ὁ δὲ Ῥωμύλος ὡς ἂν μάλιστα τὴν εὐχὴν τῷ τε Διὶ κεχαρισμένην, καὶ τοῖς πολίταις ἰδεῖν ἐπιτερπῆ παράσχοι, σκεψάμενος ἐπὶ στρατοπέδου, δρῶν ἔτεμεν ὑπερμεγέθη, καὶ διεμόρφωσεν ὥσπερ τρύπαιον, καὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀκρωνος ἕκαστον ἐν τάξει πε-

Σαβίνους, ἀλλὰ διανοηθέντες νὰ συμμίξουν, καὶ νὰ συνενώσουν τα γένη μὲ τοὺς μεγίστους καὶ βεβαιοτάτους δεσμούς. Τὴν δὲ Ἑρσιλίαν οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἐνυμφεύθη ὁ Ὀστίλλιος ἓνας τῶν ἐπισημοτάτων Ῥωμαίων· οἱ δὲ ὅτι ὁ Ῥωμύλος αὐτὸς, καὶ ὅτι ἔχαμεν ἀπ' αὐτὴν καὶ παιδία, μίαν θυγατέρα Πρίμαν (α) εὐ-
τως ὀνομασθεῖσαν διὰ τὴν τάξιν τῆς γενέσεως, ἓνα δὲ μόνον υἱόν, τὸν ὁποῖον Ἀόλιον (β) μὲν ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν γενομένην παρ' αὐτοῦ συνάθροισιν τῶν πολιτῶν ὠνόμασεν· ἄλλοι δὲ ὕστερον Ἀδίλλιον. Αὐτὰ ἱστορεῖ Ζηνόδοτος ὁ Τροϊζήνιος. Ἀλλὰ πολ-
λοὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ γράφουσιν ἐναντία τούτων.

ΙΕ. Ἀπὸ δὲ τοὺς ἀρπάζοντας τὰς παρθένους τότε ἔτυχον, λέγουσι, τινὲς δημοτικοὶ νὰ παίρνωσι κόρην καὶ κατὰ τὸ καλ-
λος καὶ κατὰ τὸ μέγεθος πολὺ διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς ἄλλας· ἐπειδὴ δὲ ἀπαντήσαντες αὐτοὺς ἄλλοι μεγαλήτεροι, ἐπεχειροῦν νὰ τοὺς τὴν πάρωσιν, ἐφώναζον αἱ φέροντες τὴν κόρην ὅτι τὴν ὑπάρχουν, εἰς τὸν Ταλάσιον, ὅστις ἦτον νέος ἐνδοξος καὶ ἐνάρε-
τος. Τοῦτο ἀκούσαντες ἐκεῖνοι ἄρχησαν μὲ εὐφημίας καὶ χει-
ροκροτήματα νὰ τοὺς ἐπαινῶσι· τινὲς δὲ καὶ ἐστράφησαν νὰ τοὺς συνυδεύσουν δι' εὐνοίαν καὶ χάριν τοῦ Ταλασίου, μὲ βοὴν ἐκφωνοῦντες τὸ ὄνομά του. Ἐκτοτε ἐπεκράτησε νὰ ἄδωσιν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Ταλάσιον ἕως τῆς σήμερον εἰς τοὺς γάμους, καθὼς οἱ Ἕλληνες τὸν Ὑμέναιον· ἐπειδὴ ὁ Ταλάσιος, λέγουσιν, ἔζησεν εὐτυχῶς μὲ τὴν γυναῖκα ἐκείνην. Σέξτιος δὲ Σύλλας ὁ Καρχηδόνιος, οὔτε μουσῶν στερημένος ἄνθρωπος οὔτε χαρίτων, ἔλεγεν εἰς ἡμᾶς ὅτι τῆς ἀρπαγῆς σύνθημα ταύτην τὴν φωνὴν ἔδωκεν ὁ Ῥωμύλος· ὅλοι λοιπὸν ἐφώναζον τὸν Ταλάσιον οἱ ἀρ-
πάσαντες τὰς παρθένους· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοὺς γάμους ἔμεινε τὸ ἔθος αὐτό. Οἱ πλείότεροι δὲ, ἓνας τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ

(α) ἦγουν πρώτην.

(β) δηλ. ὁμοῦ ὅλους.

ριήρμωσε καὶ κατήρτισεν· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἐσθῆτα περιεζώσατο, δάφνη δὲ ἐστέψατο τὴν κεφαλὴν κομῶσαν. Ὑπολαβὼν δὲ τῷ δεξιῷ τὸ τρόπαιον ὤμῳ προσερείδόμενον ὀρθὸν, ἐβάδιζεν ἐξάρχων ἐπινικίου παιᾶνος ἐν ὅπλοις, ἐπομένη τῇ στρατιᾷ, δεχομένων τῶν πολιτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ θαύματος. Ἡ μὲν οὖν πομπὴ τῶν αὐθις θριάμβων ἀρχὴν καὶ ζῆλον παρέσχε· τὸ δὲ τρόπαιον, ἀνθήμα Φερετρίου Διὸς ἐπωνομάσθη. Τὸ γὰρ πληῆξι, Φερίρε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εὗξατο δὲ πληῆξι τὸν ἄνδρα καὶ καταβαλεῖν. Ὀπίμια δὲ τὰ σκῦλα, φησὶν Οὐάβρων, καθότι καὶ τὴν περιουσίαν, Ὁπεμ, λέγουσι. Πιθανώτερον δ' ἂν τις εἴποι διὰ τὴν πράξιν· Ὁπους γὰρ ὀνομάζεται τὸ ἔργον. Αὐτουργῷ δὲ ἀριστείας στρατηγῷ στρατηγὸν ἀνελόντι δίδοται καθιέρωσις Ὀπιμίων. Καὶ τρισὶ μόναις τούτου τυχεῖν ὑπῆρξε Ῥωμαίοις ἡγεμόσι, πρῶτῳ Ῥωμύλῳ, κτείναντι τὸν Κενινήτην Ἄκρων· δευτέρῳ Κορνηλίῳ Κόσσῳ, Τυρρηνὸν ἀνελόντι Τολούμνιον· ἐπὶ πᾶσι δὲ Κλαυδίῳ Μαρκέλλῳ, Βριτομάρτου κρατήσαντι Γαλατῶν βασιλέως. Κόσσος μὲν οὖν καὶ Μάρκελλος ἥδη τεθρίπποις εἰσῆλαινον, αὐτοὶ τὰ τρόπαια φέροντες· Ῥωμύλον δ' οὐκ ὀρθῶς φησὶν ἄρματι χρῆσασθαι Διονύσιος. Ταρκύνιον γὰρ ἱστοροῦσι τὸν Δημαράτου τῶν βασιλέων πρῶτον εἰς τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ τὸν ὄγκον ἐξᾶραι τοὺς θριάμβους· ἕτεροι δὲ πρῶτον ἐφ' ἄρματος θριαμβεῦσαι Ποπλικόλαν. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς εἰκόνας ὀρᾶν ἐστὶν ἐν Ῥώμῃ τὰς τροπαιοφόρους πεζὰς ἀπάσας.

ΙΖ. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Κενινήτῶν ἄλῳσιν, ἔτι τῶν ἄλλων Σαβίνων ἐν παρασκευαῖς ὄντων, συνέστησαν οἱ Φιδήνην καὶ

Ἰόβας, (19) νομίζουσι τὸ ἐκφώνημα τοῦτο ὡς παρακίνησιν καὶ προθυμοποίησιν εἰς φιλεργίαν καὶ ταλασίαν (20), ἤγουν ἐργασίαν μαλίων, ἐπεὶ δὴ τότε δὲν ἦσαν ἀκόμη συμμιγμέναι αἱ Λατινικαὶ μὲ τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις. Ἐὰν δὲ τῷ ὄντι οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο τότε τὸ ὄνομα τῆς Ταλασίας, καθὼς ἡμεῖς, ἄλλην δύναται τις αἰτίαν νὰ συμπεράνῃ πιθανωτέρα. Ἀφ' οὗ οἱ Σαβῖνοι πολέμησαντες ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων ἐφίλιώθησαν, ἔγιναν συνθήκαι περὶ τῶν γυναικῶν νὰ μὴν ὑπουργῶσιν εἰς κανέν ἄλλο ἔργον τοὺς ἄνδρας των, παρὰ μόνον εἰς τὴν Ταλασίαν νὰ καταγίνωνται. Ἐκ τούτου ἀναμφιβόλως ἔμεινε τὸ ἔθος καὶ εἰς τοὺς ἀκολούθως νυμφευομένους, ὅσοι δίδουν νύμφην, ἢ παρὰπέμπουσιν αὐτήν, ἢ ἐν γένει εἶναι παρόντες, νὰ φωνάζωσι τὸν Ταλάσιον χάριν παιδιᾶς, μαρτυροῦντες, ὅτι ὁ νυμφεύμενος δὲν ἔχει ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὴν εἰσαγομένην εἰς τὸν οἶκόν του γυναῖκα κανέν ἄλλο ὑπόργημα, εἰ μὴ ταλασιουργίαν. Σῶζεται δὲ μέχρι τῆς σήμερον ἡ συνήθεια νὰ μὴ περνᾷ ἡ νύμφη αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ ἀνώφλοιον εἰς τὸν θάλαμον τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τὴν σηκώνουν καὶ τὴν ἐμβάζουσιν, διότι καὶ τότε αἱ ἀρπαγθεῖσαι Σαβῖναι μὲ βίαν ἐμβάσθησαν, δὲν ἐμβήκαν αὐτεθελήτως. Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα συνήθεια νὰ χωρίζουν τὴν κόμην τῆς νυμφευομένης μὲ τὴν ἄκραν τῆς λόγχης εἶναι εἰς σημεῖον ὅτι μὲ μάχην καὶ πολεμικῶς ἔγινεν ὁ πρῶτος γάμος, περὶ τῶν ὑποίων πλατύτερα ὠμιλήσαμεν εἰς τὰ Λῆτια (21). Ἐτολμήθη δὲ ἡ ἀρπαγὴ τῶν γυναικῶν περὶ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξτιλίου, νῦν δὲ Αὐγούστου μηνός, καθ' ἣν ἐκτελοῦσι τῶν Κωνσαλίων τὴν ἐορτήν.

ΙΓ. Οἱ δὲ Σαβῖνοι ἦσαν πολλοὶ καὶ πολεμικοί· ἐκατοικῶσαν δὲ κώμας ἀτειχίστους, ὡς πρέπον εἰς αὐτοὺς νὰ μεγαλοφρονοῦν καὶ νὰ μὴν ἔχωσι κανένα φόβον, ὄντες ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων. Τότε ὅμως βλέποντες ἑαυτοὺς δεδεδεμένους

Ἡρυστουμέριον καὶ Ἀντέμναν οἰκοῦντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους·
 καὶ μάχης γενομένης ἠττηθέντες ὁμοίως, τὰς τε πόλεις Ῥωμύ-
 λῳ παρήκαν ἐλεῖν, καὶ τὴν χώραν δάσασθαι, καὶ μετοικίσαι
 σφᾶς αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ῥωμύλος τὴν μὲν ἄλλην κατέ-
 νειμε χώραν τοῖς πολίταις, ὅσῃν δ' εἶχον οἱ τῶν ἡρπασμένων
 παρθένων πατέρες, αὐτοὺς ἔχειν ἐκείνους εἶασεν. Ἐπὶ τούτοις
 βαρέως φέροντες οἱ λοιποὶ Σαβῖνοι, Τάτιον ἀποδείξαντες
 στρατηγόν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν· ἦν δὲ δυσπρόσοδος
 ἡ πόλις, ἔχουσα πρόβλημα τὸ νῦν Καπιτώλιον, ἐν ᾧ φρουρὰ
 καθεστήκει, καὶ Ταρπηῖος ἡγεμὼν αὐτῆς, οὐχὶ Ταρπηῖα παρ-
 θένος, ὥς ἔνιοι λέγουσιν, εὐήθη τὸν Ῥωμύλον ἀποδεικνύοντες·
 ἀλλὰ θυγάτηρ ἡ Ταρπηῖα τοῦ ἄρχοντος οὔσα προὔδωκε τοῖς
 Σαβῖνοις, ἐπιθυμήσασα τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων, οὓς
 εἶδε περικειμένους, καὶ ἤτησε μισθὸν τῆς προδοσίας, ἃ φο-
 ροῖεν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶ. Συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου, νύκ-
 τωρ ἀνοίξασα πύλην μίαν, ἐδέξατο τοὺς Σαβῖνους. Οὐ μόνος
 οὖν, ὥς ἔοικεν, Ἀντίγονος ἔφη προδιδόντας μὲν φιλεῖν, προδε-
 δοκώτας δὲ μισεῖν· οὐδὲ Καῖσαρ, εἰπὼν ἐπὶ τοῦ Θρακὸς Ρυμι-
 τάλκου, φιλεῖν μὲν προδοσίαν, προδότῃν δὲ μισεῖν· ἀλλὰ κοι-
 νόν τι τοῦτο πάθος ἐστὶ πρὸς τοὺς πονηροὺς τοῖς δεομένοις
 αὐτῶν, ὥσπερ ἰοῦ καὶ χολῆς ἐνίων θηρίων δέονται· τὴν γὰρ
 χρεῖαν ὅτε λαμβάνουσιν, ἀγαπῶντες, ἐχθαίρουσι τὴν κακίαν,
 ὅταν τύχωσι. Τοῦτο καὶ πρὸς τὴν Ταρπηῖαν τότε παθὼν ὁ Τά-
 τιος ἐκέλευσε μεμνημένους τῶν ὁμολογιῶν τοὺς Σαβῖνους μη-
 δενὸς αὐτῇ φθονεῖν, ὣν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἔχουσι. Καὶ πρῶ-
 τος ἅμα τὸν βραχιονιστῆρα, τῆς χειρὸς περιελών, καὶ τὸν
 θυρεὸν ἐπὲρρίψε. Πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποιούντων, βαλλομένη τε
 τῷ χρυσῷ καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλῆθους καὶ
 βάρους ἀπέθανεν. Ἐάλω δὲ καὶ Ταρπηῖος προδοσίας, ὑπὸ Ῥω-
 μύλου διωχθεῖς, ὡς Ἰόβας φησὶ Γάλβαν Σουλπίκιον ἱστορεῖν.

διὰ πολυτίμων ὁμήρων, καὶ φοβούμενοι διὰ τὰς θυγατέρας των, μὴ κακοπάθουν, ἔστειλαν πρέσβεις κάμνοντες δικαίας καὶ μετρίας προτάσεις· νὰ ἀποδώσῃ ὁ Ῥωμύλος τὰς κόρας των, καὶ νὰ διορθώσῃ τοιοῦτοτρόπως τὴν βιζιάν ἐκείνην πρᾶξιν· ἔπειτα δυνάμει πειθοῦς καὶ νομίμων μέσων νὰ καταστήσωσι τὰ ἔθνη εἰς φιλίαν καὶ οἰκειότητα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ῥωμύλος δὲν ἔδιδε τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ παρεκίνει τοὺς Σαθίνους νὰ δεχθοῦν τὴν συγγένειαν, οἱ μὲν ἄλλοι ἐβουλεύοντο περὶ τούτου καὶ ἐτοιμάζοντο μὲ ἀργοπορίαν. Ἄκρων δὲ ὁ βασιλεὺς Κεννητῶν, ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἔμπειρος εἰς τὰ πολεμικὰ, ὑποπεύετο καὶ τὰ πρῶτα τολμηρὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ῥωμύλου, καὶ τότε τὴν ἀρπαγὴν τῶν γυναικῶν κρίνων φοβεράν εἰς ὅλους καὶ ἀνυπόφορον, ἃν δὲν ἐτιμωρεῖτο, ἐσηκώθη πρῶτος εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μετὰ πολλὰ στρατεύματα ἐπροχώρει κατ' αὐτοῦ, καὶ ὁ Ῥωμύλος κατ' ἐκείνου. Ὅταν δὲ ἤλθον κατὰ πρόσωπον, ἀντιβλέποντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἐσυμφώνησαν νὰ ἀνταγωνισθῶσιν οἱ δύο εἰς ἰδιαιτέραν μάχην, τὰ δὲ στρατεύματα εἰς τὰ ὅπλα νὰ σταθοῦν ἀκίνητα. Εὐχρηθεὶς λοιπὸν ὁ Ῥωμύλος, ἃν νικήσῃ καὶ βάλῃ κάτω τὸν Ἄκρωνα, ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὸν Δία τὰ ὅπλα ἐκείνου, καὶ αὐτὸν νικήσας ἐθανάτωσιν, καὶ τὸ στράτευμά του, μάχης γενομένης, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καὶ τὴν πόλιν του ἐκυρίευσεν· δὲν ἐκακοποίησεν ὅμως παντάπασιν τοὺς κατοίκους, εἰμὴ μόνον ἐπρόσταξε νὰ κατεδαφίσωσι τὰς οἰκίας των, καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν εἰς τὴν Ῥώμην διὰ νὰ γένουν πολῖται ἰσονομούμενοι μὲ τοὺς Ῥωμαίους. Τίποτε δὲ ἄλλο δὲν ἤυξεν περὶ σφόδρα τὴν Ῥώμην, παρὰ τοῦτο, τὸ νὰ προσκολλᾷ πάντοτε εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ὅσους ἐνίκῃ, καὶ νὰ τοὺς συσσωματώνῃ μὲ τοὺς πολῖτας. Ὁ δὲ Ῥωμύλος διὰ νὰ κάμῃ τὸ τάξιμόν μου καὶ εἰς τὸν Δία πλέον εὐάρεστον, καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πολιτῶν τερπνότερον, ἰδὼν εἰς τὸ στρατό-

Τῶν δ' ἄλλα περὶ Ταρπηΐας λεγόντων, ἀπίθανοι μὲν εἰσιν οἱ
Τατίου θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σαθίων οὖσαν αὐτὴν,
Ῥωμύλῳ δὲ βία συνοικοῦσαν, ἱστοροῦντες ταῦτα ποιῆσαι
καὶ παθεῖν ὑπὸ τοῦ πατρός· ὧν καὶ Ἀντίγονός ἐστι. Σιμύλος
δ' ὁ ποιητὴς καὶ παντάπασι ληρεῖ, μὴ Σαθίοις οἰόμενος,
ἀλλὰ Κελτοῖς τὴν Ταρπηΐαν προδοῦναι τὸ Καπιτώλιον, ἐρα-
σθεῖσαν αὐτῶν τοῦ βασιλέως. Λέγει δὲ ταῦτα·

Ἡ δ' ἀρχοῦ Ταρπηΐα παρὰ Καπιτώλιον αἶπος
Ναῖουσα, Ῥώμης ἔπλετο τειχολέτις·
Κελτῶν ἢ στέρξασα γαμήλια λέκτρα γενέσθαι
Σκηπτύχῳ, πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους.

Καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τῆς τελευτῆς·

Τὴν δ' αὖτ' ἄρ' βοῶσι τε καὶ ἔθνεα μυρία Κελτῶν
Κειράμενοι, ρεῖθρων ἐκτὸς ἔθεντο Πάδου.
Ὅπλα δ' ἐπιπροσθιλόντες ἀρειμανέων ἀπὸ χειρῶν
Κούρη ἐπὶ στυγερῇ, κόσμον ἔθεντο φόνου.

ΙΗ. Τῆς μέντοι Ταρπηΐας ἐκαὶ ταφείσης, ὁ λόφος ὠνομά-
ζετο Ταρπηΐος, ἄχρις οὗ, Ταρκυνίου βασιλέως διὰ τὸν τόπον
καθιστοῦντος, ἅμα τὰ τε λείψανα μετηνέχθη, καὶ τοῦνομα τῆς
Ταρπηΐας ἐξέλιπε. Πλὴν πέτραν ἔτι νῦν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ
Ταρπηΐαν καλοῦσιν, ἀφ' ἧς ἐρρίπτουν τοὺς κακούργους. Ἐχο-
μένης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαθίων, ὅτε Ῥωμύλος ὑπ' ὀρ-
γῆς εἰς μάχην αὐτοὺς προὔκαλετο, καὶ ὁ Τάτιος ἐθάρρει,
καρτερὰν, εἰ βιασθεῖεν, ἀναχώρησιν ὀρῶν αὐτοῖς ὑπάρχουσαν.
Ὁ γὰρ μεταξὺ τόπος, ἐν ᾧ συμπύπτειν ἔμελλον, ὑπὸ πολλῶν

πεδον δένδρον δρυὸς ὑπερμέγεθες, τὸ ἔκοψε, καὶ μορφώσας αὐτὸ εἰς σχῆμα τροπαίου, προσήψεν εἰς τοῦτο καὶ προσήρμοσε τὰ ὄπλα τοῦ Ἄκρωνος ἐν ἑκάστον κατὰ τάξιν· αὐτὸς δὲ ἐζώσθη τὴν πορφύραν, καὶ ἔστεψε μὲ δάφνην τὴν καλλίκομον κεφαλὴν του· λαβὼν δὲ τὸ τρόπαιον στηριγμένον ὄρθιον εἰς τὸν δεξιὸν του ὦμον, ἐβάδιζεν ἄδων ἐπινίκιον ὕμνον ὁμοῦ μὲ τὴν στρατιάν, ἥτις ἔνοπλος τὸν ἠκολούθει· καὶ οἱ πολῖται τὸν ἐδέχθησαν εἰς τὴν Ῥώμην μὲ χαρὰν καὶ μὲ θαυμασμόν. Αὕτη ἡ πομπώδης εἰσοδος ἔδωκεν ἀρχὴν καὶ καταστάλη ζήλου καὶ φιλοτιμίας παράδειγμα εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα γενομένους θριαμβούς. Τὸ δὲ τρόπαιον ἐπωνομάσθη ἀφιέρωμα Διὸς Φερετρίου (22), διότι τὸ πληγώνειν Φερίρε ὀνομάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ Ῥωμύλος εἶχεν εὐχηθῆ νὰ πληγώσῃ τὸν Ἄκρωνα, καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ. Ὀπίμια δὲ τὰ λάφυρα, λέγει ὁ Οὐάρων καθότι καὶ τὰ πλούτη ὅπερ λέγουσι. Πιθανώτερον ὅμως δύναταί τις νὰ εἴπῃ διὰ τὴν πράξιν· διότι ὅπου ὀνομάζεται τὸ ἔργον. Εἰς στρατηγὸν δὲ ὅστις ἀνδραγαθήσας ἐθανάτωσεν ἰδιοχείρως στρατηγὸν πολέμιον, δίδεται καθιέρωσις Ὀπιμίων. Καὶ τρεῖς μόνοι Ῥωμαῖοι ἀρχιστράτηγοι ἠξιώθησαν τοῦτο. Πρῶτος ὁ Ῥωμύλος, ἀποκτείνας τὸν Κενινήτην Ἄκρωνα. Δεύτερος ὁ Κορνήλιος Κόσσος, θανατώσας τὸν Τυρρηνὸν Τολούμνιον καὶ τελευταῖος ὁ Κλαύδιος Μάρκελλος νικητὴς τοῦ Βριτομάρρου βασιλέως τῶν Γαλατῶν. Ὁ Κόσσος ὅμως καὶ ὁ Μάρκελλος ἔκαμαν τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν εἰς τὴν Ῥώμην καθήμενοι εἰς θριαμβικὰς ἀμάξας συρομένας ἀπὸ τέσσαρας ἵππους, βασιάζοντες αὐτοὶ τὰ τρόπαια (23). Περὶ Ῥωμύλου δὲ σφάλλει ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος λέγων ὅτι ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ῥώμην καθήμενος ἐπὶ θριαμβικῆς ἀμάξης. Ἐπειδὴ ἰστυροῦσιν ὅτι μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Ῥώμης πρῶτος ὁ υἱὸς τοῦ Δημαράτου Ταρκύνιος ὕψωσε τοὺς θριάμβους εἰς τοῦτο τὸ μέγαλοπρε-

λόφων περιεχόμενος, ἀγῶνα μὲν ὁξὺν ἐδόκει καὶ χαλεπὸν ὑπὸ
 δυσχωρίας ἀμφοτέροις παρέξειν, φυγὰς δὲ καὶ διώξεις ἐν γε-
 νῷ βραχεΐας. Ἐτυχε δὲ τοῦ ποταμοῦ λιμνάσαντος οὐ πολλὰς
 πρότερον ἡμέραις, ἐγκαταλελειφθαι τέλμα βαθὺ καὶ τυφλὸν
 ἐν τόποις ἐπιπέδοις, κατὰ τὴν νῦν οὔσαν ἀγοράν. ὅθεν οὐκ ἦν
 ὄψει πρόδηλον, οὐδ' εὐφύλακτον, ἄλλως δὲ χαλεπὸν καὶ ὑπου-
 λον. Ἐπὶ τοῦτο τοῖς Σαβίνοις ἀπειρία φερομένοις εὐτύχημα
 γίγνεται. Κούρτιος γὰρ ἀνὴρ ἐπιφανὴς, δόξη καὶ φρονήματι
 γαῦρος, ἵππον ἔχων, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐχώρει· δεξαμένου
 δὲ τοῦ βαράθρου τὸν ἵππον, ἄχρι μὲν τινος ἐπειρᾶτο πληγῇ
 καὶ παρακλεῦσει χρώμενος ἐξελαύνειν· ὥς δ' ἦν ἀμήχανον,
 ἐάσας τὸν ἵππον, ἑαυτὸν ἔσωζεν. Ὁ μὲν οὖν τόπος δι' ἐκεῖνον
 ἔτι νῦν Κούρτιος λάκκος ὀνομάζεται. Φυλαζόμενοι δὲ τὸν
 κίνδυνον οἱ Σαβῖνοι, μάχην καρτερὰν ἐμαχέσαντο, κρίσιν οὐ
 λαβοῦσαν, καίτοι πολλῶν πεσόντων, ἐν οἷς ἦν καὶ Ὀστίλλιος.
 Τοῦτον Ἑρσιλίας ἄνδρα, καὶ πάππον Ὀστιλλίου τοῦ μετὰ
 Νουμᾶν βασιλεύσαντος γενέσθαι λέγουσιν. Αὐτῆς δὲ πολλῶν
 ἀγώνων ἐν βραχεῖ συνισταμένων, ὡς εἰκὸς, ἐνὸς μάλιστα τοῦ
 τελευταίου μνημονοοῦσιν· ἐν ᾧ Ῥωμύλου τὴν κεφαλὴν πλη-
 γέντος λίθῳ, καὶ πεσεῖν ὀλίγου δεήσαντος, τοῦ τ' ἀντέχειν
 ὑφεμένου τοῖς Σαβίνοις, ἐνέδωκαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φυγῇ πρὸς
 τὸ Παλάντιον ἐχώρου ἐξωθούμενοι τῶν ἐπιπέδων. Ἢδη δὲ ὁ
 Ῥωμύλος ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρων, ἐβούλετο μὲν εἰς τὰ ὄπλα
 χωρεῖν τοῖς φεύγουσιν ἐναντίως, καὶ μέγα βοῶν ἵστασθαι καὶ
 μάχεσθαι· παρεκάλει. Πολλῆς δὲ τῆς φυγῆς αὐτῷ περιεχο-
 μένης, καὶ μηδενὸς ἀναστρέφειν τολμῶντος, ἀνατείνας εἰς Οὐ-
 ρανὸν τὰς χεῖρας, ἠΰξατο τῷ Διὶ στήσαι τὸ στράτευμα, καὶ
 τὰ Ῥωμαίων πράγματα πεσόντα μὴ περιῶδειν, ἀλλ' ὀρθῶσαι.
 Γενομένης δὲ τῆς εὐχῆς, αἰδῶς τε τοῦ βασιλέως ἔσχε πολ-
 λούς, καὶ θάρσος ἐκ μεταβολῆς παρέστη τοῖς φεύγουσιν.

πὲς σχῆμα. Ἄλλοι δὲ πάλιν λέγουσιν, ὅτι πρῶτος μὲ ἄμαξαν ἐθριάμβευσεν ὁ Ποπλικόλας. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς τροπαιοφόρους εἰκόνας ἐλέπομεν εἰς τὴν Ῥώμην ὅλας πεζάς.

ΙΖ. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῶν Κεννητηῶν, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι Σαβῖνοι ἦσαν ἀκόμῃ εἰς ἐτοιμασίας, ἐκινήθησαν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν Ῥωμαίων οἱ κάτοικοι Φιδήνης, Κοστουμερίου καὶ Ἀντέμνας· καὶ μάχης γενομένης, νικηθέντες καὶ αὐτοὶ, ἀφῆκαν τὸν Ῥωμύλον καὶ τὰς πόλεις των νὰ κυριεύσῃ, καὶ τὴν γῆν των νὰ διαμοιράσῃ, καὶ νὰ μετοικήσῃ καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν Ῥώμην. Ὁ δὲ Ῥωμύλος διεμοίρασε τὰ χωράφια των ὅλα εἰς τοὺς πολίτας του ἐκτὸς τῶν ὅσα εἶχον οἱ πατέρες τῶν ἀρπαγμένων παρθένων· ἐκεῖνα μόνον ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ τὰ ἔχωσιν. Εἰς τοῦτο ἀγανακτήσαντες οἱ λοιποὶ Σαβῖνοι, κατέστησαν τὸν Τάτιον στρατηγὸν καὶ ἐστράτευσαν κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἦτον δὲ δυσκολοπλησίαστος ἡ πόλις ἔχουσα ὡς προμαχῶνα τὸ νῦν καπιτώλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον καταστημένη φρουρά, καὶ αὐτῆς ἀρχηγὸς ὁ Ταρπηῖος, ὅχι Ταρπηῖα παρθένος, ὡς λέγουσι τινὲς, ἀποδεικνύοντες τὸν Ῥωμύλον εὐήθη. Ἀλλ' ἡ Ταρπηῖα, οὗσα κόρη τοῦ φρουράρχου ἐπρόδωκεν εἰς τοὺς Σαβῖνους τὸ Καπιτώλιον, διότι ἐπιθυμήσασα τὰ χρυσᾶ ἐκείνων βραχιόλια, ἐζήτησε μισθὸν τῆς προδοσίας ὅσα ἐφόρου εἰς τὰς ἀριστερὰς χεῖρας. Λαβοῦσα δὲ εἰς τοῦτο ὑπόσχεσιν τοῦ Τατίου, ἄνοιξε τὴν νύκτα μίαν τῶν πυλῶν, καὶ ἔμβασε τοὺς Σαβῖνους. Δὲν εἶναι ἄρα, ὡς φαίνεται, μόνος ὁ Ἀντίγονος, ὅστις εἶπεν ὅτι ἡγάπα τοὺς προδότας ἐν ᾧ ἐπρόδιδον, ἀλλὰ τοὺς ἐμίσει, ἀφ' οὗ ἐκτελοῦσαν τὴν προδοσίαν· οὐδ' ὁ Καῦσαρ, ὅστις εἶπε περὶ τοῦ Θρακὸς Ῥυμιτάλκου, ὅτι ἡγάπα τὴν προδοσίαν, τὸν δὲ προδότην ἐμίσει. Ἀλλ' οὕτω κοινῶς συμβαίνει νὰ διατίθενται πρὸς τοὺς πονηροὺς ὅσοι ἔχουσιν αὐτῶν χρεῖαν, ἀπαράλλακτα, ὡς οἱ χρεῖαν ἔχοντες φαρμακίου καὶ χολῆς τινῶν

(TOM. Α.)

9

ἔστησαν οὖν πρῶτον, οὗ νῦν ὁ τοῦ Διὸς τοῦ Στατάωρος ἱδρυταὶ νεῶς, ὃν ἐπιστάσιον ἄν τις ἐρμηνεύσειεν. Εἷτα συνασπίσαντες πάλιν, ἔωσαν ὀπίσω τοὺς Σαβίνους ἐπὶ τὴν νῦν Ῥήγιαν προσαγορευομένην καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερόν.

10. Ἐνταῦθα δὴ αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς μάχεσθαι παρασκευαζομένους, ἐπέσχε δεινὸν ἰδεῖν θέαμα καὶ λόγου κρείττων ὄψις. Αἱ γὰρ ἡρπασμένοι θυγατέρες τῶν Σαβίνων ὤφθησαν ἀλλαχόθεν ἄλλοι μετὰ βοῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ διὰ τῶν ὀπλῶν φερόμεναι καὶ τῶν νεκρῶν, ὥσπερ ἐκ Θεοῦ κάτοχοι, πρὸς τε τοὺς ἄνδρας αὐτῶν καὶ τοὺς πατέρας· αἱ μὲν παιδία κομίζουσαι νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις, αἱ δὲ τὴν κόμην προῖσχύμεναι λελυμένην, πάσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι, ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεκλάσθησαν οὖν ἀμφοτέρω, καὶ διέσχον αὐταῖς ἐν μέσῳ καταστῆναι τῆς παρατάξεως· καὶ κλαθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει, καὶ πολλὸς οἶκτος ἦν πρὸς τε τὴν ὄψιν καὶ τοὺς λόγους ἔτι μᾶλλον, εἰς ἱκεσίαν καὶ δέησιν ἐκ δικαιολογίας καὶ παρρησίας τελευτῶντας. «Τί γὰρ (ἔφασαν) ὑμᾶς δεινὸν ἢ λυπηρὸν ἐργασάμεναι, τὰ μὲν ἤδη πεπόνθαμεν, τὰ δὲ πάσχομεν τῶν σχετλίων κακῶν; ἡρπάσθημεν ὑπὸ τῶν νῦν ἐχόντων βία καὶ παρὰ νόμους ἡρπασθεῖσαι· δ' ἡμελήθημεν ὑπ' ἀδελφῶν καὶ πατέρων καὶ οἰκείων χρόνον τοσοῦτον, ὅσος ἡμᾶς πρὸς τὰ ἔχθιστα κεράσας ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις, πεποίθηκε νῦν ὑπὲρ τῶν βιασασμένων καὶ παρανομισάντων δεδιέναι μαχομένων, καὶ κλαίειν θνησκόντων. Οὐ γὰρ ἤλθετε τιμωρήσοντες ἡμῖν παρθένοις οὖσαις ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ νῦν ἀνδρῶν ἀπο-

θηρίων· ἐπειδὴ χαίρουσιν ὅταν ἐξ αὐτῶν λαμβάνουν τὸ χρήσιμον, μισοῦσι δὲ αὐτῶν τὴν κακίαν, ἀφ' οὗ ἐπιτύχουν ὅ,τι τοὺς ἐχρειάζετο. Οὕτω καὶ πρὸς τὴν Ταρπηΐαν τότε διατεθεὶς ὁ Τάτιος ἐπρόσταξε τοὺς Σαβίνους νὰ ἐνθυμηθῶν τὰς συνθήκας, καὶ νὰ μὴ γενῶσι πρὸς αὐτὴν φειδωλοὶ κανενὸς πράγματος ἀπ' ὅσα εἰς τὰς ἀριστεράς ἔχουσι· καὶ ἅμα πρῶτος αὐτὸς ἀφαιρέσας ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν τὸ βραχιόλιόν του, τὸ ἔρριψεν ἐπάνω της ὁμοῦ μὲ τὴν ἀσπίδα· ἔπειτα ὅλοι ἄρχησαν νὰ κάμνωσι τὸ αὐτό· καὶ ἡ Ταρπηΐα προσβαλλομένη καὶ πλῆκωθεῖσα μὲ τὰς ἀσπίδας, ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάρος αὐτῶν ἀπέθανε. Κατεδικάσθη δὲ καὶ ὁ Ταρπηΐος ἀπὸ τὸν Ῥωμύλον διὰ προδοσίαν, ὡς ὁ Ἰόβας λέγει, ὅτι ὁ Γάλβας Σουλπίκιος ἱστορήσῃ. Μεταξὺ δὲ τῶν συγγραφέων ὅσοι ἄλλα τινα λέγουσι περὶ Ταρπηΐας ἀπίθανοι μὲν εἶναι οἱ ἱστοροῦντες, ὅτι ἦτον θυγάτηρ Τατίου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σαβίνων, συζῶσα δὲ βιαίως μὲ τὸν Ῥωμύλον ἐπρόδωκε τὴν ἀκρόπολιν εἰς τὸν πατέρα της, καὶ ἐτιμωρήθη ἀπὸ τοῦτον· εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἶναι καὶ ὁ Ἀντίγονος. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς Σιμόλος καὶ παντάπασι παραλαλεῖ νομίζων ὅτι ἡ Ταρπηΐα ἐπρόδωκε τὸ Καπιτώλιον ὅχι εἰς τοὺς Σαβίνους, ἀλλ' εἰς τοὺς Κελτοὺς ἐρασθεῖσα τὸν βασιλέα των, λέγει δὲ ταῦτα.

Καπιτωλίου κάτοικος οὖσα ἡ Ταρπηΐα,
Εἰς Ῥώμης τὴν καταστροφὴν ἐστάθηκεν αἰτία.
Συμβία ἄνακτος Κελτῶν ποθήσασα νὰ γένῃ,
Πατέρων δὲν ἐφύλαξεν οἰκίας καὶ τεμένη.

Καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν λέγει περὶ τοῦ θανάτου αὐτῆς·

Βοῖοι δὲ κ' οἱ παμπληθεῖς στρατοὶ τῆς Γαλατίας
Δὲν ἐκοψαν τὰς κόμας των εἰς χάριν Ταρπηΐας, (24)
Ἀλλ' οὐδ' ἐπροθυμήθησαν τὸ σῶμα της ν' ἀρπάσουν,
Κ' ἐκτὸς τοῦ Πάδου ποταμοῦ νὰ τὸ ἐνταφιάσουν·
Ἐρρίψαν δ' ἀπ' τὰς χεῖράς των ἐπάνω τῆς ἀθλίας
Τὰ ὅπλα των εἰς στολισμὸν οἰκτρᾶς μισαιφονίας.

σπᾶτε γαμετὰς καὶ τέκνων μητέρας, οἰκτροτέραν βοήθειαν ἐκείνης τῆς ἀμελείας καὶ προδοσίας βοηθοῦντες ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις. Τοιαῦτα μὲν ἡγαπήθημεν ὑπὸ τούτων, τοιαῦτα δὲ ὑφ' ὑμῶν ἐλσούμεθα. Καὶ γὰρ εἰ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐμάχεσθε, παύσασθαι, δι' ἡμᾶς πενθεροὺς γεγονότας καὶ πάππους, καὶ οἰκείους ὄντας ἔχοῦν. Εἰ δ' ὑπὲρ ἡμῶν ὁ πόλεμός ἐστι, κομίσασθε ἡμᾶς μετὰ γαμβρῶν καὶ τέκνων, καὶ ἀπόδοτε ἡμῖν πατέρας καὶ οἰκείους, μηδὲ ἀφέλῃσθε παῖδας καὶ ἄνδρας, ἵκετεύομεν ὑμᾶς, ἵνα μὴ πάλιν αἰχμαλῶτοι γενώμεθα». Τοιαῦτα πολλὰ τῆς Ἑρσιλίας προσαγορευούσης, καὶ τῶν ἄλλων δεομένων, ἐσπεύσθησαν ἀνοχაί, καὶ συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες. Αἱ δὲ γυναῖκες ἐν τούτῳ τοῖς πατράσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοὺς ἄνδρας προσῆγον καὶ τὰ τέκνα, προσέφερόν τε τροφήν καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις, καὶ τοὺς τετρωμένους ἐθεράπευον οἴκαδε κομίζουσαι· καὶ παρεῖχον ὁρᾶν ἀρχούσας μὲν αὐτὰς τοῦ οἴκου, προσέχοντας δὲ τοὺς ἄνδρας αὐταῖς, καὶ μετ' εὐνοίας τιμὴν ἄπασαν νέμοντας. Ἐκ τούτου συντίθενται τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας συνοικεῖν τοῖς ἔχουσιν, ὥσπερ εἴρηται, παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμένας· οἰκεῖν δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους· καὶ καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ, Ῥωμαίους ἅπαντας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι· βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους. Ὅπου δὲ ταῦτα συνέθεντο, μέχρι νῦν Κομίτιον καλεῖται· Κομίρε γὰρ Ῥωμαῖοι τὸ συνελθεῖν καλοῦσι.

Κ. Διπλασιασθείσης δὲ τῆς πόλεως, ἑκατὸν μὲν ἐκ Σαβίνων πατρίκιοι προσκατελέχθησαν. αἱ δὲ λεγεῖνες ἐγένοντο

ΙΗ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ταρπηΐα ἐτάφη ἐκεῖ, ὁ λόφος ὠνομάζετο Ταρπηΐας, ἕωσθ' ὁ βασιλεὺς Ταρκύνιος καθιέρωσε τὸν τόπον ἐκεῖνον εἰς τὸν Δία. Τότε καὶ τὰ λείψανα τῆς Ταρπηΐας μετακομίσθησαν ἄλλου, καὶ τ' ὄνομά της ἐξηλείφθη· πλὴν πέτραν τινὰ ἀκόμη τὴν σήμερον ἐντὸς τοῦ Καπιτωλίου ὀνομάζουσι Ταρπηΐαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκρήμνιζον τοὺς κακούργους. Ἀπ' οὗ δὲ τὸ φρούριον ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Σαθίνους, ὅχι μόνον ὁ Ῥωμύλος ὀργιζόμενος ἐκάλει αὐτοὺς εἰς μάχην, ἀλλὰ καὶ ὁ Τάτιος ἦτον πλήρης θάρρους, βλέπων ὅτι τυχοῦσης βίας, ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς ὀχυρὸν καταφύγιον· ἐπειδὴ ὁ μεταξὺ τόπος ἐν ᾧ ἔμελλον νὰ συνέλθουν εἰς μάχην, περιεχόμενος ἀπὸ πολλοὺς λόφους ἐφαίνετο ὅτι θέλει προξενήσει καὶ εἰς τὰ δύο μέρη ὁξὺν καὶ δύσκολον ἀγῶνα διὰ τὴν στενότητα, καὶ ὅτι δι' αὐτὴν οὕτως οἱ νικημένοι θέλουν ἔχει ἔκτασιν εἰς φυγὴν, οὔτε οἱ νικηταὶ εὐκολίαν νὰ καταδιώξωσι τοὺς νικημένους. Ἔτυχε δὲ νὰ πλημμυρήσῃ ὁ ποταμὸς ὅχι πολλὰς ἡμέραις προτῆτερα, καὶ ν' ἀφῆσῃ πηλὸν θαλὺν καὶ ἀνεπαίσθητον εἰς τόπους ἐπιπέδους, ὅπου τῶρα εἶναι ἡ ἀγορά· ὅθεν δὲν ἦτον εἰς τὴν ὄρασιν φανερὸς, οὐδὲ εὐκόλον νὰ τὸν προφυλαχθῇ τις, ἀλλ' ἐπικίνδυνος καὶ ἀπατηλὸς διὰ τὴν πυκνὴν ἐπιφάνειάν του. Εἰς τοῦτον τὸν πηλὸν οἱ Σαθῖνοι φερόμενοι ἀπὸ ἄγνοϊαν, τὸν ἀπέφυγον κατὰ τύχην. Ἐπειδὴ ἓνας ἐξ αὐτῶν τ' ὄνομα Κούρτιος ἐπίσημος πολεμιστῆς, ἐπαιρόμενος εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀνδρείαν του, ἐπροχώρει ἔφιππος πολὺ ἔμπροσθεν τῶν ἄλλων· βλέπων δὲ τὸν ἵππον του χωμένον εἰς τὸ βάραθρον, μέχρι τινὸς ἐπροσπάθησε μεταχειζόμενος πληγὰς καὶ πκρακινήσεις νὰ τὸν ἐβγάλῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐστῆθη ἀδύνατον, ἀφήσας τὸν ἵππον, ἔσωσε τὸν ἑαυτὸν του· καὶ ὁ τόπος δι' ἐκεῖνον ἕως τῆς σήμερον ὀνομάζεται Κούρτιος λάκκος. Προφυλαχθέντες δὲ ἀπὸ τὸν κίνδυνον αὐτὸν οἱ Σαθῖνοι, ἔκαμαν μάχην δυνατὴν, ἥτις δὲν ἔλαβε κρίσιν, ἂν καὶ

πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἱππέων δὲ ἑξακοσίων. Φυλάς δὲ τρεῖς καταστήσαντες, ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ Ῥωμύλου, Ῥαμνήνησος· τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου, Τατιήνησος· τρίτους δὲ, Λουκερήνησος διὰ τὸ ἄλσος, εἰς ὃ πολλοὶ καταφυγόντες, ἀσυλίας δεδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετέσχον· τὰ δ' ἄλση Λούκους ὀνομάζουσιν. Ὅτι δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται, τοῦνομα μαρτυρεῖ· Τρίβους γάρ ἔτι νῦν τὰς φυλάς καλοῦσι, καὶ Τριβούνους τοὺς φυλάρχους. Ἐκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας εἶχεν, ἃς ἔνιοι λέγουσιν ἑπωνύμους εἶναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν. Τοῦτο δὲ δοκεῖ ψεῦδος εἶναι· πολλαὶ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ χωρίων τὰς προσηγορίας. Ἄλλα μέντοι πολλὰ ταῖς γυναιξίν εἰς τιμὴν ἀπέδωκαν, ὣν καὶ ταῦτά ἐστιν· ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ βαδίζουσαι, αἰσχρὸν δὲ μηδέν· μηδὲν εἰπεῖν παρουσίας γυναικός, μηδ' ὀφθῆναι γυμνὸν, ἢ δίκην φεύγειν παρὰ τοῖς ἐπὶ τῶν φονικῶν καθεστῶσι, φορεῖν δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην Βούλλαν, ἀπὸ τοῦ σχήματος ὅμοιον πομφόλυγι περιδέρβριόν τι, καὶ περιπόρφυρον. Ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθύς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτερος πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατὸν, εἶτα οὕτως εἰς ταυτὸν ἅπαντας συνῆγον. Ὡκεὶ δὲ Τάτιος μὲν, ὅπου νῦν ὁ τῆς Μονήτης ναὸς ἐστὶ, Ῥωμύλος δὲ παρὰ τοὺς λεγομένους βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς. Οὗτοι δὲ εἰσὶ περὶ τὴν εἰς τὸν ἵπποδρόμον τὸν μέγαν ἐκ Παλαντίου κατάβασιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν κρᾶνειαν ἔφασκον τὴν ἱερὰν γεγενῆσθαι, μυθολογοῦντες, ὅτι πειρώμενος ὁ Ῥωμύλος αὐτοῦ, λόγχην ἀκοντίσειεν ἀπὸ τοῦ Ἀβεντίνου, τὸ ζυστὸν ἔχουσαν κρανείας· καταδύσης δὲ τῆς αἰχμῆς εἰς βάθος, ἀνασπάσαι μὲν οὐδεὶς, πειρωμένων πολλῶν, ἴσχυσε. Τὸ δὲ ξύλον ἔσπεξεν ἡ γῆ ζῳφυτος οὔσα, καὶ βλαστοὺς ἀνῆκε, καὶ στέλεχος εὐμέγεθες κρανείας ἔθρεψε. Τοῦτο δ' οἱ μετὰ Ῥωμύλον, ὡς ἐν τι τῶν ἁγιωτάτων ἱερῶν φυλάττοντες καὶ σεβόμενοι, περιετείχισαν·

πολλοὶ ἀπέθανον, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτον καὶ ὁ Ὀστίλιος· τοῦτον λέγουσιν ἄνδρα τῆς Ἑρσιλίας, καὶ πάππον Ὀστιλίου· ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν Νουμᾶν ἐβασίλευσεν. Ἀκολουθῶς δὲ ἐσυγκροτήθησαν εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ ἄλλαι πολλαὶ μάχαι, ὥς ἦτον ἐπόμενον, ἐκ τῶν ὁποίων μία μνημονεύεται περισσύτερον, ἡ τελευταία, καθ' ἣν ὁ Ῥωμύλος, ἐπειδὴ πληγωθεὶς μὲ λίθον εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ παρ' ὀλίγον ἐλθὼν νὰ πέσῃ, ἔπαυσε ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς Σαβίνους, ἐκλιναν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἄρχησαν νὰ φεύγωσι πρὸς τὸ Παλάντιον ὄρος καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὴν πεδιάδα. Ἐν τούτοις ὁ Ῥωμύλος ἐρχόμενος εἰς ἑαυτὸν, ἤθελεν ἀναλαμβάνων τὰ ὄπλα νὰ ἀπάντησῃ τοὺς φεύγοντας, καὶ μὲ μεγάλῃς φωνᾷς τοὺς παρεκίνει νὰ σταθοῦν, καὶ ν' ἀνταγωνισθῶσι· βλέπων δὲ τριγύρω του γυμένον πλῆθος φυγάδων ἐξ ὧν κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ μεταστραφῇ, ὑψώσας τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν, ἐπεκαλέσθη τὸν Δία νὰ στήσῃ τὸ στράτευμα, καὶ νὰ μὴ παραβλέψῃ τὴν πτώσιν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ ν' ἀνορθώσῃ αὐτούς. Γενομένης δὲ τῆς εὐχῆς, ὄχι μόνον ἐντραπήσαν τὸν βασιλέα πολλοὶ, ἀλλὰ καὶ θάρρος ἐξ αἰφνιδίου μεταβολῆς ἀναλαμβάνοντες οἱ φυγάδες, ἐστάθησαν πρῶτον ὅπου τώρα εἶναι τοῦ Διὸς τοῦ Στάτορος ὁ ναὸς, τὸν ὁποῖον δύναται τις μεταφράζων νὰ ὀνομάσῃ ἐπιστάσιον, τοὔτεστι σταματιστήν. Ἐπειτα συγκινηθέντες πάλιν εἰς ἀντίστασιν, ἔτρεψαν ὀπίσω τοὺς Σαβίνους ἕως εἰς τὸν τόπον ὅπου εἶναι τώρα τὸ ὀνομαζόμενον ρήγια, καὶ τῆς Ἑστίας ὁ ναὸς.

ΙΘ Ἐκεῖ ἐν ᾧ ἐτοιμάζοντο πάλιν ὡς ἀπαρχῆς εἰς μάχην, τοὺς ἐκράτῃσε θεᾶμα καταπληκτικὸν καὶ ἀνώτερον λόγου. Ἐπειδὴ αἱ ἄρπασμένοι θυγατέρες τῶν Σαβίνων ἐφάνησαν ἀπὸ διάφορα μέρη ἐν τῷ ᾧμα μὲ βοὴν καὶ ἀλαλαγμὸν τρέχουσαι διὰ μέσου τῶν ὅπλων καὶ τῶν νεκρῶν, ὡς ἀπὸ θεὸν τινα ἐμπνευσμέναι, καὶ ἐπροχώρουν πρὸς τοὺς ἄνδρας αὐτῶν καὶ τοὺς

Ὅτω δὲ προσίοντι δόξειε μὴ θαλερόν εἶναι, μηδὲ χλωρόν, ἀλλ' οἷον ἀτροφεῖν καὶ φθίνειν, ὁ μὲν εὐθύς ἔφραζε κραυγῇ τοῖς προ-
 στυγχάνουσιν· οἱ δ' ὥσπερ ἐμπρησμῶ βοηθοῦντες, ἐβόων ὕδωρ,
 καὶ συνέτρεχον πανταχόθεν, ἀγγεῖα πλήρη κομίζοντες ἐπὶ τὸν
 τόπον. Γαίτου δὲ Καίσαρος, ὡς φασι, τὰς ἀναβάσεις ἐπισκευά-
 ζοντος, καὶ τῶν τεχνιτῶν περιορυττόντων τὰ πλησίον, ἔλαθον
 αἱ ῥίζαι κακωθεῖσαι παντάπασι, καὶ τὸ φυτὸν ἐμαράνθη.

ΚΑ. Μῆνας μὲν οὖν οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίων ἐδέξαντο,
 καὶ περὶ αὐτῶν ὅσα καλῶς εἶχεν ἐν τῷ Νουμᾷ βίβη γέγραπται.
 Θυρεοῖς δὲ τοῖς ἐκείνων ὁ Ῥωμύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε
 τὸν ὀπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Ῥωμαίων, Ἀργολικὰς πρό-
 τερον ἀσπίδας φορούντων. Ἑορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοισ
 μετεῖχον, ἃς μὲν ἤγε τὰ γένη πρότερον οὐκ ἀνελόντες, ἐτέρας
 δὲ θέμενοι καινὰς, ὧν ἦτε τῶν Ματρωναλίων ἐστὶ, δοθεῖσα
 ταῖς γυναῖξιν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου καταλύσει, καὶ ἡ τῶν Καρμεν-
 ταλίων. Τὴν δὲ Καρμένταν οἶονταί τινες μοῖραν εἶναι, κυρίαν
 ἀνθρώπων γενέσεως· διὸ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν αἱ μητέρες. Οἱ
 δὲ, τὴν τοῦ Εὐάνδρου τοῦ Ἀρκάδος γυναῖκα, μαντικὴν τινα
 καὶ φοιραστικὴν ἐμμέτρων χρησμῶν γενομένην, Καρμένταν
 ἐπονομασθῆναι (τὰ γὰρ ἔπη Κάρμινα καλοῦσι), Νικοστράτη
 δὲ ἦν ὄνομα κύριον αὐτῇ. Καὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται τὴν δὲ
 Καρμένταν ἔνιοι πιθανώτερον ἀφερμηνεύουσιν, οἷον ἐστερη-
 μένην νοῦ, διὰ τὰς ἐν τοῖς ἐνθουσιασμοῖς παραφροσύνας. Τὸ
 μὲν γὰρ στέρεσθαι, Κάρηρε, Μέντεμ δὲ, τὸν νοῦν ὀνομάζουσι.
 Περὶ δὲ τῶν Παληλίων προεῖρηται. Τὰ δὲ Λουπερκάλια, τῷ
 μὲν χρόνῳ δόξειεν ἂν εἶναι καθάρσια· δρᾶται γὰρ ἐν ἡμέραις

πατέρας· ἄλλαι παιδία βαστάζουσαι νήπια εἰς τὰς ἀγκάλας, ἄλλαι τὴν κόμην ἔχουσαι ἔμπροσθέν των λυμένην, ὅλαι δὲ ἐν ταῦτῳ φωνάζουσαι μὲ τὰ πλέον τρυφερὰ ὀνόματα ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐκάμφθησαν λοιπὸν καὶ τὰ δύο μέρη καὶ ταῖς ἀνοιξαν δρόμον, ὥστε νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ μέσον τῶν παρατεταγμένων στρατῶν· καὶ κλαυθμὸς ἅμα ἐπροχώρει διὰ μέσου ὅλων τῶν τάξεων, καὶ οἶκτον ἐκίνει πολλὸν ἡ θεωρία καὶ οἱ λόγοι των ἔτι μᾶλλον, ὅταν ἀπὸ νοουθεσίας ὀρθῶς καὶ γενναίως κατήντησαν τελευταῖαν εἰς ἱκεσίαν καὶ δέησιν. «Τὶ κακὸν, ἔλεγαν, ἢ λυπηρὸν σᾶς ἐκάμαμεν ἄξιον τῶν ἀ-
 » παραμυθίων δεινῶν ὅσα ἐπάθαμεν ἤδη, καὶ ὅσα πάσχομεν;
 » Ἡρπάσθημεν μὲ βίαν καὶ παρανόμως ἀπ' αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι
 » τῶρα μᾶς ἔχουν ἀρπασθεῖσαι δὲ ἡμελήθημεν ἀπὸ ἀδελφούς
 » καὶ πατέρας καὶ οἰκείους τόσον καιρὸν, ὅσος ἤρκεσε νὰ μᾶς
 » ἐνώσῃ διὰ δεσμῶν μεγίστων μὲ τοὺς ἔχθρους, καὶ μᾶς ἔκα-
 » με τῶρα διὰ τοὺς βιαστὰς καὶ παρανόμους νὰ τρέμωμεν μὴ
 » κακοπάθουν μαχόμενοι, καὶ νὰ κλαίωμεν αὐτοὺς ἀποθνή-
 » σκοντας· ἐπειδὴ δὲν ἤλθετε, ἐν ᾧ εἴμεθα παρθένοι, νὰ μᾶς
 » ὑπαλλάξετε ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βιαστῶν, καὶ νὰ τιμωρή-
 » σετε τὴν ἀδικίαν· ἀλλὰ τῶρα ἀπὸ ἀνδρας ἀποσπᾶτε νυμ-
 » φευμένας γυναῖκας, καὶ ἀπὸ τέκνα μητέρας, φέροντες εἰς
 » τὰς ἀθλίαις ἡμᾶς βοήθειαν λυπηροτέραν παρὰ τὴν ἀμέλειαν
 » ἐκείνην καὶ προδοσίαν. Ἰδοὺ πῶς ἡγαπήθημεν ἀπὸ τούτους,
 » πῶς δὲ ἀπὸ σᾶς ἐλεούμεθα. Ἀλλὰ καὶ ἂν δι' ἄλλην αἰτίαν
 » ἐμάχεσθε, ἔπρεπε νὰ παύσετε, ἀφ' οὗ ἐξ αἰτίας ἡμῶν ἐγίνετε
 » πενθεροί, καὶ πάπποι, καὶ συγγενεῖς· ἂν δὲ ὁ πόλεμος ᾖ ναι
 » διὰ ἡμᾶς, πάρετέ μας μετὰ γαμβρῶν καὶ τέκνων, καὶ ἀπο-
 » δόσατε εἰς ἡμᾶς πατέρας καὶ οἰκείους, καὶ μὴ μᾶς ἀφαιρέ-
 » σετε παιδία καὶ ἀνδρας, σᾶς παρακαλοῦμεν, διὰ νὰ μὴ γε-
 » νώμεν πάλιν αἰχμάλωτοι.» Ἐν ᾧ τοιαῦτα πολλὰ ἔλεγεν ἡ

ἀποφράσι τοῦ Φευρουαρίου μηνός, ὃν καθάρσιον ἄν.τις ἐρμηνεύσει, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ παλαιὸν ἐκάλουν Φεβράτην· τοῦνομα δὲ τῆς ἐορτῆς ἑλληνιστὶ σημαίνει Λύκαια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαις ἀπ' Ἀρκάδων εἶναι τῶν περὶ Εὐανδρον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κενόν ἐστὶ· δύναται γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίνης γεγονέναι τοῦνομα. Καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπέρκους ὀρῶμεν ἐντεῦθεν, ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι. Τὰ δὲ δρώμενα τὴν αἰτίαν ποιεῖ δυστόπαστον· σφάττουσι γὰρ αἶγας, εἴτα μυρακίων δυοῖν ἀπὸ γένους προσαχθέντων αὐτοῖς, οἱ μὲν ἡμαγμένη μαχαίρα τοῦ μετώπου θιγγάνουσιν, ἕτεροι δὲ ἀπομάττουσιν εὐθύς, ἔριον βεβρεγμένον γάλακτι προσφέροντες. Γελᾶν δὲ δεῖ τὰ μεράκια μετὰ τὴν ἀπόμαξιν. Ἐκ δὲ τούτου τὰ δέρματα τῶν αἰγῶν κατατεμόντες, διαθέουσιν ἐν περιζώμασι γυμνοὶ, τοῖς σκύτεσι τὸν ἐμποδὼν παίοντες. Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παῖεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. Ἰδιὸν δὲ τῆς ἐορτῆς τὸ καὶ κύνα θύειν τοὺς Λουπέρκους. Βούτας δὲ τις, αἰτίας μυθώδεις ἐν ἐλεγείοις περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀναγράφων, φησὶ, τοῦ Ἀμουλίου τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον κρατήσαντας, ἐλθεῖν δρόμῳ μετὰ χαρᾶς ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ νηπίοις οὖσιν αὐτοῖς ἡ λύκαινα θηλὴν ὑπέσχε. Καὶ μίμημα τοῦ τότε δρόμου τὴν ἐορτὴν ἄγεσθαι, καὶ τρέχειν τοὺς ἀπὸ γένους, τοὺς

Ἐμποδίους τύποντας, ὅπως τότε φάσαν, ἔχοντες
Ἐξ Ἀλφης ἔθειον Ῥωμύλος ἠδὲ Ῥέμος.

Καὶ τὸ μὲν ξίφος ἡμαγμένον προσφέρεσθαι τῷ μετώπῳ, τοῦ τότε φόνου καὶ κινδύνου σύμβολον, τὴν δὲ διὰ τοῦ γάλακτος

Ἑρσιλία, καὶ αἱ ἄλλαι παρεκάλουν, ἐσυμφωνήθη ἀναχωρῆσαι ὅπλων, καὶ οἱ στρατηγοὶ συνῆλθον εἰς ὁμιλίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ αἱ γυναῖκες εἰς τοὺς πατέρας, εἰς τοὺς ἀδελφούς ἐμφάνιζον τοὺς ἀνδρας καὶ τὰ τέκνα τῶν, ἐπρόσφερον τροφὴν καὶ ποτὸν εἰς τοὺς χρεῖαν ἔχοντας, καὶ τοὺς πληγωμένους μεταφέρουσαι εἰς τὰς οἰκίας τῶν τοὺς ἐθεράπευον, καὶ ἔδειχναν ὅτι αὐταὶ ἐξουσίαζαν εἰς τὸν οἶκον, οἱ δὲ ἄνδρες ἦσαν προσηλωμένοι εἰς αὐτάς, καὶ τὰς ἐδίδον πᾶσαν τιμὴν μὲ εὐνοίαν καὶ ἀγάπην. Ὅθεν ἐγένετο συνθήκη ὅσαι γυναῖκες ᾗθελον νὰ συνοικῶσι μὲ τοὺς Ῥωμαίους, οἱ ὅποιοι τὰς εἶχον, νὰ ἦναι καθὼς εἵπομεν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ πᾶν ἔργον καὶ πᾶσαν ὑπηρεσίαν, ἐκτὸς ταλασιουργίας· νὰ κατοικῶσι δὲ κοινῶς τὴν πόλιν Ῥωμᾶϊοι καὶ Σαβῖνοι, καὶ νὰ ὀνομάζεται Ῥώμη ἡ πόλις διὰ τὸν Ῥωμύλον, Κυρεῖται δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ὅλοι κατὰ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος τοῦ Τατίου· νὰ συμβασιλεύωσι δὲ ἐξίσου καὶ νὰ συστρατηγῶσιν ὁ Ῥωμύλος καὶ ὁ Τάτιος. Ὁ τόπος δὲ ὅπου ἐγίναν αὐταὶ αἱ συνθήκαι μέχρι τῆς σήμερον ὀνομάζεται Κομίτιον· ἐπειδὴ Κομίρε λέγουσι οἱ Ῥωμαῖοι τὸ συνέρχεσθαι.

Κ. Οὕτω διπλασιασθείσης τῆς πόλεως, προσετέθησαν ἑκατὸν πατρίκιοι ἀπὸ τοὺς Σαβῖνους (25). Αἱ δὲ λεγεῶνες συνετέθησαν ἀπὸ ἐξακισχιλίου πεζοῦς καὶ ἀπὸ ἐξακοσίου ἵππεις· Συστήσαντες δὲ τρεῖς φυλάς, ὠνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ Ῥωμύλου, Ῥαμνήνης· τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ Τατίου, Τατιήνης· τοὺς τρίτους δὲ Λουκερήνης, διὰ τὸ ἱερὸν δάσος, εἰς τὸ ὅποιον πολλοὶ κρυφύγοντες, ὅταν ἐδόθη ἡ ἀσυλία, συνηριθμήθησαν μὲ τοὺς πολίτας. Τὰ δὲ ἱερὰ δάση Λούκους ὀνομάζουσιν· ὅτι δὲ ἦσαν τρεῖς αἱ φυλαὶ, τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ ὄνομα· ἐπειδὴ ἀκόμη καὶ τώρα Τρίβους ὀνομάζουσιν τὰς φυλάς, καὶ Τριβούνους τοὺς φυλάρχους. Πᾶσα μία δὲ φυλὴ εἶχε δέκα φρατρίας, τὰς ὁποίας λέγουσιν τινὲς ὅτι εἶναι ἐπώνυμοι τῶν

ἀποκάθαρσιν, ὑπόμνημα τῆς τροφῆς αὐτῶν εἶναι. Γάϊος δὲ Ἀκίλιος ἱστορεῖ, πρὸ τῆς κτίσεως τὰ θρέμματα τῶν περὶ τὸν Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι· τοὺς δὲ, τῷ Φαύνῳ προσευξαμένους, ἐκδραμεῖν γυμνοὺς ἐπὶ τὴν ζήτησιν, ὅπως ὑπὸ τοῦ ἰδρωτός μὴ ἐνοχλοῖντο· καὶ διὰ τοῦτο γυμνοὺς περιτρέχειν τοὺς Λουπέρκους. Τὸν δὲ κύνα φαίη τις ἂν, εἰ μὲν ἡ θυσία καθαρμός ἐστι, θύεσθαι, καθαρσίῳ χρωμένων αὐτῷ. Καὶ γὰρ Ἕλληνες ἐν τε τοῖς καθαρσίοις σκύλακας ἐκφέρουσι, καὶ πολλὰ χροῶνται τοῖς λεγομένοις περισκυλακκισμοῖς. Εἰ δὲ τῇ λυκαίνῃ χαριστήρια ταῦτα, καὶ τροφεῖα καὶ σωτήρια Ῥωμύλου τελοῦσιν, οὐκ ἀτόπως ὁ κύων σφάττεται· λύκοις γὰρ ἐστὶ πολέμιος. εἰ μὴ νῆ Δία κολάζεται τὸ ζῶον ὡς παρενοχλοῦν τοὺς Λουπέρκους, ὅταν περιθέωσι.

ΚΒ. Λέγεται δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ πῦρ ἀγιστεῖαν Ῥωμύλον καταστήσασαι πρῶτον, ἀποδείξαντα παρθένους ἱεράς, Ἑστιάδας προσαγορευομένας. Οἱ δὲ τοῦτο μὲν εἰς Νουμᾶν ἀναφέρουσι, τὰ δ' ἄλλα τὸν Ῥωμύλον διαφερόντως θεοσεβῆ, ἔτι δὲ μαντικὸν ἱστοροῦσι γενέσθαι, καὶ φορεῖν ἐπὶ μαντικῇ τὸ καλούμενον Λίτυον. Ἔστι δὲ καμπύλη ῥάβδος, ἣ τὰ πλινθία καθεζομένους ἐπ' οἰωνῶν, διαγράφειν. Τοῦτο δ' ἐν Παλκντίῳ φυλαττόμενον ἀφανισθῆναι περὶ τὰ Κελτικά, τῆς πύθειας ἀλούσης· εἴτα μέντοι τῶν βαρβάρων ἐκπεσόντων, εὗρεθῆναι κατὰ τέφρας βαθείας ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ πυρός, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀπολωλόσι καὶ διεσθαρμένοις. Ἔθηκε δὲ καὶ νόμους τινας, ὧν σφοδρὸς μὲν ἐστὶν ὁ γυναικὶ μὴ διδοῦς ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναικὰ δὲ διδοῦς ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, καὶ κλειδῶν

ἡρπασμένων γυναικῶν. Τοῦτο ὅμως φαίνεται νὰ ἦναι ψεῦδος, διότι πολλάκι ἀπὸ τοὺς τόπους ὅπου ἐτέθησαν, ἔχουσι τὰς ὀνομασίας. Πρὸς τοῦτοις μεταξὺ τῶν πολλῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας ἀπέδωσαν εἰς τὰς γυναῖκας, εἶναι καὶ αὐταί, νὰ ταῖς παραχωροῦν οἱ ἄνδρες τὸ ἐπάνω μέρος τῆς ὁδοῦ, ὅταν βαδίζουσιν συναπαντῶνται· αἰσχρὸν δὲ κανεῖς τίποτε νὰ μὴν εἴπῃ παρούσης γυναικῆς, μηδὲ νὰ φανῇ εἰς αὐτὴν γυμνὰς, εἰδὲ μὴ, νὰ ἐγκληῇται εἰς τοὺς δικαστὰς τοὺς διωρισμένους νὰ δικάζωσι τὰ φονικὰ ἐγκλήματα· νὰ φοροῦν δὲ καὶ τὰ παιδία των περιδέρκιόν τι ὀνομαζόμενον Βούλλαν, διότι κατὰ τὸ σχῆμα εἶναι ὁμοῖον μὲ ὕδατος φυσκαλίδαν, καὶ ἱμάτιον περιπόρφυρον, ὁποῖον ἐφόρουσιν οἱ πατρίκιοι. Ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων ὅχι εὐθὺς ὁ εἰς μὲ τὸν ἄλλον, ἀλλὰ καθέναν προτῆτερα ἰδιαιτέρως μὲ τοὺς ἑκατὸν, ἔπειτα συνήθροίζον ὅλους εἰς τὸ αὐτὸ διὰ νὰ ἀποφασίσωσιν. Ἐκατοῖκει δὲ ὁ Τάτιος εἰς τὸν τόπον, ὅπου τῶρα εἶναι ὁ ναὸς τῆς Μονήτης (26). ὁ δὲ Ῥωμύλος εἰς τοὺς λεγομένους βαθμοὺς τῆς καλῆς ὄχνης, οἱ ὁποῖοι εἶναι εἰς τὴν ὁδὸν, ὅθεν καταβαίνομεν ἀπὸ τὸ Παλάντιον εἰς τὸν μέγαν ἵπποδρόμιον. Ἐκεῖ ἔλεγον ὅτι ἐβλάστησε καὶ ἡ ἀκράνεια ἡ ἱερὰ, μυθολογοῦντες ὅτι ὁ Ῥωμύλος δοκιμάζων τὴν δύναμίν του, ἔρριψεν ἀπὸ τὸ Ἀβεντῖνον ὄρος λόγχην, τὸ ξύλον τῆς ὁποίας ἦτον ἀπὸ ἀκράνειαν· ἡ δὲ ἄκρα τῆς λόγχης ἐχώθη τόσον βαθέως εἰς τὴν γῆν, ὥστε πολλοὶ ἐπροσπάθησαν, καὶ κανεῖς δὲν ἴσχυσε νὰ τὴν ἀνασπάσῃ· τὸ δὲ ξύλον ἐπειδὴ ἡ γῆ ἦτον ἐπιτηδεῖα εἰς δένδροφυάν, τὸ ἐδέχθη, καὶ βλαστοὺς ἔβγαλε, καὶ κορμὸν ὠραῖον ἔθρεψεν ἀκρανείας. Τοῦτο τὸ δένδρον οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Ῥωμύλου ὡς ἀγιώτατον μνημεῖον φυλάττοντες καὶ σεβόμενοι ἐπεριτείχισαν. Εἰς ὅτινα δὲ διαβάτην ἤθελε φανῇ τὸ δένδρον ὅτι δὲν ἦτον θαλερόν, οὐδὲ χλωρόν, ἀλλ' ὡς ἀπὸ ἀτροφίαν τινὰ ἐμαραίνετο, αὐτὸς

ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν· εἰ δ' ἄλλως τις ἀποπέμψαιτο, τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν τῆς γυναικὸς εἶναι, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος ἱερὸν κελεύων· τὸν δ' ἀποδόμενον γυναῖκα θύεσθαι χθονίοις θεοῖς. Ἰδίον δὲ, τὸ μηδεμίαν δίκην κατὰ πατροκτόνων ὀρίσαντα, πᾶσαν ἀνδροφονίαν, πατροκτονίαν προσεῖπεῖν· ὡς τοῦτου μὲν ὄντος ἐναγοῦς, ἐκείνου δὲ ἀδυνάτου. Καὶ μέχρι χρόνων πολλῶν ἔδοξεν ὀρθῶς ἀπογνῶναι τὴν τοιαύτην ἀδικίαν· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν Ῥώμῃ σχεδὸν ἐτῶν ἑξακοσίων διαγενομένων· ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἀννιβαϊκὸν πόλεμον ἱστορεῖται Λεύκιος Ὅστιος πατροκτόνος γενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ περὶ τούτων.

ΚΓ. Ἔτει δὲ πέμπτῃ τῆς Τατίου βασιλείας, οἰκεῖοί τινες αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς πρέσβεις ἀπὸ Λαυρεντοῦ βαδίζουσιν εἰς Ῥώμην ἐντυχόντες καθ' ὁδὸν, ἐπεχειροῦν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα βία, καὶ μὴ προῖεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνείλον. Ἔργου δὲ δαινοῦ τολμηθέντος, ὁ μὲν Ῥωμύλος εὐθύς δεῖν ὤφετο κολάζεσθαι τοὺς ἀδικήσαντας, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε, καὶ παρῆγε. Καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῖς ὑπῆρξεν αἴτιον ἐμφανοῦς διαφορᾶς· τὰ δ' ἄλλα κατακοσμοῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἐνὶ μάλιστα, κοινῶς ἐχρῶντο καὶ μετ' ὁμονοίας τοῖς πράγμασιν. Οἱ δὲ τῶν ἀνηρημένων οἰκεῖοι, πάσης ἐξειργόμενοι δίκης νομίμου διὰ τὸν Τάτιον, ἀποκτινύουσιν αὐτὸν ἐν Λαθινίῳ, θύοντα μετὰ Ῥωμύλου, προσπεσόντες. Τὸν δὲ Ῥωμύλον, ὡς δίκαιον ἄνδρα, προῦπεμψαν εὐφημοῦντες. Ὁ δὲ, τὸ μὲν σῶμα τοῦ Τατίου κομίσας ἐντίμως ἔθαψε, καὶ κεῖται περὶ τὸ καλούμενον Ἀρμιλούστριον ἐν Ἀθεντίῳ, τῆς δὲ δίκης τοῦ φόνου παντάπασιν

εὐθὺς μεγαλοφώνως ἔδιδεν εἰδῆσιν εἰς ὅσους ἀπαντοῦσεν· οἱ δὲ, ὡς εἰς πυρκαϊὴν βοηθοῦντες ἐφώναζον νερόν, καὶ συνέτρεχον πανταχόθεν φέροντες ἀγγεῖα γεμάτα ἐκεῖ. Ὄταν δὲ ὁ Γάιος Καῖσαρ, ὡς λέγουσιν, ἐδιόρθωνε τὰς ἀναβάσεις, καὶ οἱ τεχνῖται ἔσκαπτον τριγύρω τὸν πλησίον τοῦ δένδρου τόπον, κατὰ λάθος αἱ ῥίζαι ἐβλάβησαν, καὶ τὸ φυτὸν ἐμαράνθη.

ΚΑ. Οἱ Σαβῖνοι ἐδέχθησαν τῶν Ῥωμαίων τοὺς μῆνας, καὶ περὶ αὐτῶν ὅσα ἦτον λόγου ἄξια ἐγράφησαν εἰς τοῦ Νουμᾶ τὸν βίον. Ὁ δὲ Ῥωμύλος μετεχειρίσθη τῶν Σαβίνων τὰς ἀσπίδας, καὶ μετέβαλε καὶ τὸν ἰδικόντου ὕπλισμόν, καὶ τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὅποιοι πρότερον ἐφόρουσαν ἀσπίδας Ἀργολικὰς. Ἐορτὰς δὲ καὶ θυσίας ἔκαμναν κοινὰς· καὶ ὅσας μὲν εἶχον τὰ γένη προτῆτερα δὲν τὰς κατήργησαν, ἄλλας δὲ ἐπρόσθεσαν νέας, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ ἐορτὴ τῶν Ματρωνάλιων διορισθεῖσα εἰς τιμὴν τῶν γυναικῶν διὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ πολέμου· καὶ προσέτι ἡ τῶν Καρμενταλίων. Τὴν δὲ Καρμένταν νομίζουσι τινὲς ὅτι εἶναι ἡ μοῖρα, ἡ τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων κυρία. Διὰ τοῦτο καὶ κατ' ἐξοχὴν τιμῶσιν αὐτὴν αἱ μητέρες. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν περὶ τῆς γυναικὸς Εὐάνδρου τοῦ Ἀρκάδος, ὅτι οὐσα εἰδήμων τῆς μαντικῆς καὶ δίδουσα ἐνθουσιωδῶς χρησμούς διὰ στίχων, ἐπωνομάσθη Καρμέντα (27) (ἐπεὶ δὴ τοὺς στίχους Κάρμινα ὀνομάζουσι). Τὸ δὲ κύριον αὐτῆς ὄνομα ἦτον Νικοστράτη· Καὶ κατὰ τοῦτο μὲν συμφωνοῦσιν οἱ ἱστορικοί. Τὴν δὲ Καρμένταν τινὲς πιθανώτερον ἐξηγοῦσιν ὡς στερημένην νῦν διὰ τὰς γινομένας εἰς τοὺς ἐνθουσιασμούς παραφροσύνας. Ἐπεὶ δὴ τὸ στέρεσθαι Κάρηρε, τὸν δὲ νοῦν Μέντεμ ὀνομάζουσι· Περὶ τῆς ἐορτῆς τῶν Παληλίων ὠμλήσαμεν ἀνωτέρω. Τὰ δὲ Λουπερκάλια ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἐκτελοῦνται, δύναται νὰ τὰ μεταφράσῃ καθάρσια. Ἐπεὶ δὴ ἐορτάζονται εἰς ἡμέρας κακὰς τοῦ Φεβρουα-

ἤμέλησεν. ἔνιοι δὲ τῶν συγγραφέων ἱστοροῦσι, τὴν μὲν πόλιν τῶν Λαυρεντιῶν φοβηθεῖσαν ἐκδιδᾶναι τοὺς αὐτόχειρας Τατίου, τὸν δὲ Ῥωμύλον ἀφείναι, φήσαντα φόνον φόνῳ λελύσθαι. Τοῦτα δὲ λόγον μὲν τινα παρέσχε καὶ ὑποψίαν, ὥς ἀσμένως γέγονεν αὐτῷ τὸ τοῦ συνάρχοντος ἀπαλλαγῆναι, τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲν διατάραξεν, οὐδὲ διεστασίασε τοὺς Σαβίνους· ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοία τῇ πρὸς αὐτὸν, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως, οἱ δ' ὥς Θεῷ χρώμενοι, εἰς πᾶσαν εὐνοίαν θαυμάζοντες διετέλουν. Ἐθαύμαζον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ προγενέστεροι Λατῖνοι πέμψαντες αὐτῷ φιλίαν ἐποίησαντο καὶ συμμαχίαν. Φιδήνας δὲ εἶλεν ἀσυγείτονα τῆς Ῥώμης πόλιν, ὥς μὲν ἔνιοι φασίν, ἐξαίφνης τοὺς ἱππέας πέμψας, καὶ κελεύσας ὑποτεμεῖν τῶν πυλῶν τοὺς στρόφιγγας, εἶτα ἐπιφανεῖς αὐτὸς ἀπροσδοκῆτως· ἕτεροι δὲ λέγουσι, προτέρους ἐκείνους ἐμβαλόντας ἐλάσασθαι τε λείαν, καὶ καθυβρίσαι πολλὰ τὴν χώραν καὶ τὸ προάστειον· ἐνέδρας δὲ τὸν Ῥωμύλον θέμενον αὐτοῖς, καὶ διαφθείραντα πολλοὺς, λαβεῖν τὴν πόλιν· Οὐ μὲν ἀνεῖλεν, οὐδὲ κατέσκαψεν, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν, δισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀποστείλας οἰκῆτορας, εἰδὼς Ἀπριλίαις.

ΚΔ. Ἐκ τούτου λοιμὸς ἐμπίπτει, θανάτους μὲν ἀφνιδίους ἀνθρώποις ἀνεύ νόσων ἐπιφέρων, ἀπτόμενος δὲ καὶ καρπῶν ἀφορίας, καὶ θρεμμάτων ἀγονίας. Ἰσθὴ δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἢ πῶλις, ὥστε πολλὴν προσγενέσθαι τοῖς ἀναγκαίοις πάθεσι δεισιδαιμονίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς τὸ Λαυρεντὸν οἰκοῦσιν ὅμοια συνέβαιnen, ἥδη παντάπασιν ἐδόκει τῶν ἐπὶ Τατίῳ

ρίου μηνός, ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖται καθάρσιος, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ παλαιὸν ὠνόμαζον Φεβράτην. Τὸνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἐλληνιστὶ σημαίνει Λύκαια, ἡγουν ἑορτὴ λύκων, καὶ φαίνεται διὰ τοῦτο παμπάλαιος καταγομένη ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδας, οἵτινες ἠκολούθησαν τὸν Εὐχνδρον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ὄνομα εἶναι κοινὸν (28) καὶ εἰς τοὺς λύκους καὶ εἰς τὰς λυκαῖνας, ὅθεν ἐνδέχεται νὰ ἐτέθη ἐξ αἰτίας τῆς λυκαίνης, ἥτις ἔθρεψε τὸν Ῥωμύλον· διότι οἱ Λούπερκοι, ὡς τοὺς βλέπομεν (α), ἀρχίζουν τὸ τρεξίμον ἐκεῖθεν, ὅπου ἐρρίφθη βρέφος ὢν ὁ Ῥωμύλος. Τὰ γινόμενα ὅμως εἰς ταύτην τὴν ἑορτὴν κάμνουν ὁυσεζήγητον τὴν αἰτίαν· διότι σφάζουσιν αἶγας, ἔπειτα φέρονται πλησίον αὐτῶν δύο μεираκια ἐπιστήμου γένους, καὶ τούτων τὸ μέτωπον οἱ μὲν τὸ ἐγγίζουσι μὲ τὴν αἵματωμένην μάχαιραν· ἄλλοι δὲ πάλιν τὸ σφογγίζουσιν εὐθὺς μὲ μαλίον βρεγμένον εἰς γάλα, καὶ μετὰ τὸ σφούγγισμα πρέπει νὰ γελάσωσι τὰ μεираκια. Μετὰ ταῦτα κατακόπτοντες τὰ δέρματα τῶν αἰγῶν, τρέχουν μὲ περιζώματα γυμνοὶ, καὶ κτυποῦν μὲ τὰ δερμάτινα λωρία ὅτινα ἀπαντήσωσιν ἐμπροσθέν των. Αἱ δὲ εἰς ἡλικίαν γάμου γυναῖκες δὲν ἀποφεύγουν τὸ κτύπημα, νομίζουσαι ὅτι συνεργεῖ εἰς σύλληψιν καὶ εὐτοκίαν. Ἔχει δὲ αὐτὴ ἡ ἑορτὴ τοῦτο ἰδιαίτερον, ὅτι καὶ σκύλον θυσιάζουσιν οἱ Λούπερκοι. Κάποιος δὲ ποιητὴς βούτας τὸνομα, ὅστις ἀναφέρει δι' ἐλεγεῖων αἰτίας μυθώδεις περὶ τῶν Ῥωμαίων ἐθίμων, λέγει ὅτι ὁ Ῥωμύλος ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν Ἀμούλιον, ἦλθε τρέχων μὲ χαρὰν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἡ λύκαινα ἐβύζασεν αὐτὸν καὶ τὸν ἀδελφόν του ὄντας νήπια· καὶ ὅτι ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἐκτελεῖται κατὰ μίμησιν τοῦ τότε τρεξίματος, καὶ τρέχουν οἱ ἀπὸ γένος νέοι,

(α) Περὶ τῶν Λουπερκάλιον.

συγκεχυμένων δικαίων, ἐπὶ τε τοῖς πρέσβεσι φονευθεῖσι, μῆ-
 νιμα δαιμόνιον ἀμφοτέρας ἐλαύνειν τὰς πόλεις. Ἐκδοθέντων
 δὲ τῶν φρονέων καὶ καλασθέντων παρ' ἀμφοτέροις, ἐλώφησεν
 ἐπιδηλῶς τὰ δεινὰ καὶ καθαρμοῖς ὁ Ῥωμύλος ἤγγισε τὰς πό-
 λεις, οὓς ἔτι νῦν ἱστοροῦσιν ἐπὶ τῆς Φερεντίνης πύλης συντε-
 λεῖσθαι. Πρὶν δὲ λῆξαι τὸν λοιμὸν, ἐπέθεντο Καμέριοι Ῥω-
 μαίοις, καὶ κατέδραμον τὴν χώραν ὡς ἀδυνάτων ἀμύνεσθαι
 διὰ τὸ πάθος. Εὐθύς οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτούς,
 καὶ μάχῃ κρατήσας, ἐξακισχιλίους ἀπέκτεινε καὶ τὴν πόλιν
 ἐλὼν, τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν περιγενομένων εἰς Ῥώμην ἐξώκι-
 σε, τῶν δ' ὑπομενόντων διπλασίους ἐκ Ῥώμης κατώκισεν
 εἰς τὴν Καμερίαν, Σεξιλίαις καλάνδαις. Τοσούτον αὐτῷ πε-
 ριῆν πολιτῶν, ἐκκαίδεκα ἔτη σχεδὸν οἰκοῦντι τὴν Ῥώμην. Ἐν
 δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις, καὶ γαλκοῦν ἐκόμισε τέθριππον ἐκ
 Καμερίας· τοῦτο δὲ ἀνέστησεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου,
 ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ Νίκης στεφανούμενον.

ΚΕ. Οὕτω δὲ ῥωννυμένοις τοῖς πράγμασιν, οἱ μὲν ἀσθε-
 νέστεροι τῶν προσοίκων ὑπεδύνοντο, καὶ τυγχάνοντες ἀδείας
 ἡγάπων· οἱ δὲ δυνατοί, δεδιότες καὶ φθονοῦντες, οὐκ ὦντο
 δεῖν περιορᾶν, ἀλλ' ἐνίστασθαι τῇ αὐξήσει, καὶ κολουεῖν
 τὸν Ῥωμύλον. Πρῶτοι δὲ Τυρρηνῶν Οὐηῖοι, χώραν κεκτημέ-
 νοι πολλήν, καὶ μεγάλην πόλιν οἰκοῦντες, ἀρχὴν ἐποίησαντο
 πολέμου, Φιδήνας ἀπαιτεῖν, ὡς προσήκουσαν αὐτοῖς. Τὸ δ'
 οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον, ὅτι κινδυνεύουσι τότε
 καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντες, ἀλλ' ἐάσαντες ἀπολέ-
 σθαι τοὺς ἀνδρας, οἰκίας καὶ γῆν ἀπαιτοῦεν, ἄλλων ἐχόντων.

Τόπτοντες μὲ τὰ λωρία ὅτινα τοὺς ἀπαντήσῃ,
 ὧς οἱ ἀδελφοὶ ἐκεῖνοι οἱ εἰς τὴν ἀνδρείαν ἴσαι,
 Ὁ Ῥωμύλος καὶ ὁ Ῥώμος μὲ γυμνὰ τὰ ἔξῃ τότε
 ἔτρεχον ἀπὸ τὴν ἄλβην νικηφόροι καὶ δεσπότες·

Καὶ τοῦ μὲν αἵματωμένου ξίφους τὴν εἰς τὸ μέτωπον ἔγγιζιν
 ὁ Βούτας κρίνει τοῦ τότε φόνου καὶ κινδύνου σημεῖον. Τὴν δὲ
 διὰ τοῦ γάλακτος ἀποκάθαρσιν ἐνθύμημα τῆς τροφῆς ἐκείνων.
 Ὁ δὲ Γάιος Ἀκίλιος ἱστορεῖ ὅτι πρὸ τῆς κτίσεως Ῥώμος
 τὰ θρέμματα τοῦ Ῥωμύλου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐχάθησαν, καὶ
 αὐτοὶ προσευχηθέντες εἰς τὸν Φαῦνον ἔτρεξαν γυμνοὶ εἰς ζή-
 τησίν των, διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα· καὶ διὰ
 τοῦτο γυμνοὶ περιτρέχουν οἱ Λούπερκοι. Περὶ δὲ τοῦ σκύλου
 δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἂν ἡ θυσία εἶναι καθαρῶς, τὸν θυ-
 σιάζουσι μεταχειριζόμενοι αὐτὸν ὡς καθαρτῆριον· διότι καὶ
 οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς καθαρτηρίους τελετὰς προσφέρουσι σκυλά-
 κια, καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιστάσεις μεταχειρίζονται τοι-
 αύτας θυσίας, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι περισκυλακισμούς. Ἄν
 δὲ ἡ θυσία αὕτῃ ἐκτελῇται εἰς τὴν Λύκαιναν ὡς εὐχαριστήριος
 διότι ἔθρεψε καὶ ἔσωσε τὸν Ῥωμύλον, σφαγιάζεται ὁ σκύλος
 ὄχι παραλόγως, ἐπειδὴ εἶναι ἀντίμαχος τῶν λύκων, ἐκτὸς
 ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τιμωρεῖται τὸ ζῶον, διότι παρενοχλεῖ τοὺς
 Λουπέρκους ὅταν τρέχωσι.

ΚΒ. Λέγουσιν ὅτι καὶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ πυρὸς ὁ Ῥωμύ-
 λος κατέστησε πρῶτον, διορίσας εἰς φύλαξιν αὐτοῦ παρθέ-
 νους ἱεράς, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι Ἑστιάδας (29). Ἄλλοι δὲ
 τοῦτο μὲν εἰς τὸν Νουμᾶν ἀναφέρουσι, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ τὸν Ῥω-
 μύλον ἱστοροῦσι θεοσεβῇ εἰς ἄκρον, καὶ προσέτι ἔμπειρον τῆς
 μαντικῆς τέχνης, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἐκράτει τὸ ὀνομα-
 ζόμενον Λίτυον. Εἶναι δὲ αὐτὸ καμπύλη ράβδος· καὶ οἱ καθή-
 μενοι νὰ μαντεύσωσιν αἰωνοσκοποὶ δι' αὐτῆς διορίζουσι τετρα-
 γωνικῶς τοὺς καθαρωτάτους τόπους. Τοῦτο δὲ ἐντὸς τοῦ Πα-

Καθυβρισθέντες οὖν ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι, δί-
 χα διείλον ἑαυτοὺς, καὶ τῷ μὲν, ἐπέκειντο τῷ Φιδηνῶν στρα-
 τεύματι, τῷ δὲ, πρὸς Ῥωμύλον ἀπῆντων. Πρὸς μὲν οὖν Φι-
 δήναις δισχιλίους Ῥωμαίων κρατήσαντες ἀπέκτειναν· ὑπὸ
 Ῥωμύλου δὲ νικηθέντες, ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀπέβαλον. Αὐ-
 θις δὲ περὶ Φιδήνην ἐμαχέσαντο, καὶ τὸ μὲν πλεῖστον ἔργον
 αὐτοῦ Ῥωμύλου γενέσθαι, τέχνην τε μετὰ τόλμης πᾶσαν
 ἐπιδειξαμένου ῥώμῃ τε καὶ ποδωκείᾳ πολὺ δόξαντος ἀνθρω-
 πίνης κρείττονι κεχεῖσθαι, πάντες ὁμολογοῦσι· τὸ δ' ὑπ' ἐνί-
 ων λεγόμενον, κομιδῇ μυθῶδες ἐστὶ, μᾶλλον δὲ ὅλως ἄπι-
 στον, ὅτι μυρίων καὶ τετρακισχιλίων πεσσόντων, ὑπὲρ ἡμίσεις
 ἦσαν οὗς αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ Ῥωμύλος ἔκτεινεν. Ὅπου καὶ Μεσ-
 σήνιοι κόμπη χρήσασθαι δοκοῦσιν, περὶ Ἀριστομένους λέγον-
 τες, ὡς τρεῖς ἑκατομόφονια θύσειεν ἀπὸ Λακεδαιμονίων. Γενο-
 μένης δὲ τῆς τροπῆς, ἀφείς φεύγειν τοὺς περιόντας ὁ Ῥωμύ-
 λος, ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει τὴν πόλιν· οἱ δ' οὐκ ἠνέσχοντο μεγά-
 λης συμφορᾶς γενομένης, ἀλλὰ δεηθέντες, ὁμολογίαν ἐποιή-
 σαντο καὶ φιλίαν εἰς ἔτη ἑκατὸν, χώραν τε πολλὴν προέμενοι
 τῆς ἑαυτῶν, ἣν Σεπτεμπαγίον καλοῦσιν, ὅπερ ἐστὶν ἑπταμό-
 ριον, καὶ τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκστάντες ἀλοπηγίων, καὶ
 πεντήκοντα τῶν ἀρίστων ὁμήρους ἐγχειρίσαντες. Ἐθριάμβευσε
 δὲ καὶ ἀπὸ τούτων εἰδοὺς Ὀκτωβρίαις, ἄλλους τε πολλοὺς
 αἰχμαλώτους ἔχων, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐπῆων, ἄνδρα
 πρεσβύτην, ἀφρόνως δόξαντα καὶ παρ' ἡλικίαν ἀπείρως τοῖς
 πράγμασι κεχεῖσθαι. Διὸ καὶ νῦν ἔτι θύοντες ἐπινίκια, γέρον-
 τα μὲν ἄγουσι δι' ἀγροῶς εἰς Καπιτώλιον ἐν περιπορφύρῳ,
 βούλλαν αὐτῷ παιδικὴν ἄψαντες. κηρύττει δ' ὁ κήρυξ Σαρδια-
 νοὺς ὠνίους. Τυρῆηνοὶ γὰρ ἄπαικαι Σαρδιανῶν λέγονται· Τυρ-
 ρηνικὴ δὲ πόλις οἱ Οὐπῆιοι.

λαντίου (30) φυλαγμένον ἐχάθη εἰς τὸν Κελτικὸν πόλεμον, ὅταν ἀλώθῃ ἡ πόλις· ἔπειτα ἀφ' οὗ οἱ βάρβαροι ἀπεδιώχθησαν, εὐρέθη εἰς στάκτην βαθεῖαν ἀβλαβὲς ἀπὸ τῆ πυρ, ἐν ᾗ ὅλα τὰ ἄλλα ἐχάθησαν καὶ διεφθάρησαν. Ἔθεσε δὲ καὶ νόμους τινάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων αὐστηρὸς εἶναι ὁ εἰς γυναῖκα μὴ συγχωρῶν ν' ἀφήνῃ τὸν ἄνδρα, εἰς δὲ τὸν ἄνδρα δίδων ἄδειαν νὰ χωρίζεται τὴν γυναῖκα, ἐὰν αὐτὴ φαρμακεύῃ τὰ τέκνα τῆς, ἢ μεταχειρίζεται παρακλείδια, ἢ μοιχευθῇ. Εἰ δὲ δι' ἄλλην αἰτίαν ἀποπέμψῃ τὴν γυναῖκα ἀπὸ τοῦ οἴκου του, ὁ νόμος διατάττει τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας αὐτοῦ νὰ ἦναι τῆς γυναικὸς, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ν' ἀφιερώνεται εἰς τὴν Δήμητρα. Ὅστις δὲ πωλίσῃ τὴν γυναῖκά του, νὰ σφαγιάζεται εἰς τοὺς καταχθονίους θεούς. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι δὲν διώρισε καμμίαν ποινὴν ἐναντίον τῶν πατροκτόνων, καὶ καθὲς φόνον ὠνόμασε πατροκτονίαν· ἐκεῖνο μὲν θεωρῶν ὡς μικρὸν ἀμάρτημα· τοῦτο δὲ ὡς ἀδύνατον. Καὶ πολλοὶ αἰῶνες κατὰ σειρὰν ἀπεδείχθη ὅτι ὀρθῶς ἔκρινεν ὁ Ρωμύλος ἀδύνατον τὴν τοιούτην ἀτιμίαν· ἐπειδὴ κανεὶς εἰς τὴν Ῥώμην δὲν ἔπραξε τοιοῦτον κακούργημα εἰς διάστημα σχεδὸν ἑτῶν ἑξακοσίων· ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἀννιβαϊκὸν πόλεμον ἱστορεῖται ὁ Λεύκιος Ὅστιος ὅτι ἔγινε πατροκτόνος. Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τούτων.

ΚΓ. Κατὰ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Τατίου, οἰκεῖοι τινὲς αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς ἀπαντήσαντες καθ' ὁδὸν πρέσβεις ἀπὸ Λαυρεντὸν ὑπάγοντας εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς ἀφαιρέσωσι τὰ χρήματά των μὲ βίαν, καὶ ἐναντιουμένους τοὺς ἐφόνευσαν. Ὅθεν ὁ Ρωμύλος ἔκρινε πρέπον νὰ τιμωρηθῶσιν εὐθὺς οἱ τολμήσαντες νὰ πράξωσι τοιαύτην ἀπάνθρωπον κακούργειαν. Ὁ δὲ Τάτιος ἀνέβαλλε τὴν ἀπόφασιν καὶ ἔσχε τὸ πρᾶγμα εἰς μέγρος· καὶ τοῦτο μόνον εἰς αὐτοὺς ὑπῆρξε φανερᾶς διαφωνίας αἴτιον· κατὰ δὲ τὰ ἄλλα φυ-

ΚΖ. Τοῦτον ἔσχατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπολέμησεν. Εἰθ', ὁ πολλοὶ, μᾶλλον δὲ πλὴν ὀλίγων πάσχουσι πάντες οἱ μεγάλαις καὶ παραλόγοις ἀρθέντες εὐτυχίαις εἰς δύναμιν καὶ ὄγκον, οὐδ' αὐτὸς διέφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐκτεθαρρήκως τοῖς πράγμασι, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν εἰς μοναρχίαν ἐπαχθῆ, καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατεσχημάτιζεν ἑαυτὸν. Ἀλουργῇ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τήθεννον ἐφόρει περιπόρφυρον ἐν θρόνῳ δ' ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. Ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν αἰεὶ τῶν νέων οἱ καλούμενοι Κέλερες, ἀπὸ τῆς περὶ τὰς ὑπουργίας οἰζύτητος. Ἐβαδίζον δὲ πρόσθεν ἕτεροι βακτηρίαις ἀνείργοντες τὸν ὄχλον, ὑπεζωσμένοι δὲ ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν εὐθὺς, οὓς προστάζειε. Τὸ δὲ δεῖναι Λατῖνοι πάλαι μὲν Λιγᾶρε, νῦν δὲ Ἀλλιγᾶρε καλοῦσιν· ὅθεν οἳ τε ῥαβδοῦχοι, Λικτώρεις, αἳ τε ῥάβδοι, Βάκυλα καλοῦνται, διὰ τὸ χρῆσθαι τότε βακτηρίαις. Εἰκὸς δὲ λικτώρεις, ἐντιθεμένου τοῦ κάππα, νῦν ὀνομάζεσθαι. Πρότερον γὰρ λιτώρεις, Ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργοὺς ὄντας. Ἀνήτον γὰρ τὸν δῆμον ἔτι καὶ νῦν Ἑλληνες, καὶ λαὸν τὸ πλῆθος ὀνομάζουσιν.

ΚΖ. Ἐπεὶ δὲ, τοῦ πάππου Νομήτορος ἐν Ἀλβῇ τελευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσήκον, εἰς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυνεν ἄρχοντα τοῖς Ἀλβανοῖς. Ἐδίδαξε δὲ καὶ τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτείαν, ἀρχομένους ἐν μέρει καὶ ἄρχοντας. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι Πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα περιῆν ἐντιμον αὐ-

λάττοντες μεταξύ των ἐντελῇ ἀρμονίαν, ἐδιοικοῦσαν τὰ πράγματα ἐκ συμφώνου καὶ μὲ ὁμόνοιαν. Οἱ οἰκεῖοι δὲ τῶν φονευμένων ἀποκλειόμενοι ἀπὸ πᾶσαν νόμιμον δίκην ἐξ αἰτίας τοῦ Τατίου, ὁρμοῦν καὶ θανατόνουν αὐτὸν εἰς τὸ Λαβίνιον (31) ἐν ᾧ ἔκαμνε θυσίαν μὲ τὸν Ῥωμύλον· τοῦτον δὲ ὡς δίκαιον ἄνδρα τὸν ἐπρόπεμψαν μὲ εὐφημίας. Καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ Τατίου μετέφερε καὶ ἐντίμως ἔθαψεν ὁ Ῥωμύλος εἰς τὸ ἐν Ἀθεντίνῳ λεγόμενον Ἀρμιλούστριον (32)· ἡμέλησεν ὁμως παντάπασιν τὴν δίκην τοῦ φόνου. Τινὲς δὲ τῶν συγγραφέων ἱστοροῦσιν ὅτι ἡ πόλις τῶν Λαυρεντίων φοβηθεῖσα παρέδωκε τοὺς φονεῖς τοῦ Τατίου. Ἀλλ' ὁ Ῥωμύλος ἀφῆκεν αὐτοὺς λέγων, ὅτι φόνος μὲ φόνον ἐτιμωρήθη. Καὶ τοῦτο ἔδωκε μὲν ἀφρημὴν τινα καὶ ὑποψίαν ὅτι ἐχάρη ἀπαλλαχθεῖς ἀπὸ τὴν συνάρχοντά του. Ἀλλ' ὁ λόγος αὐτὸς δὲν διετάραξε παντελῶς τὰ πράγματα, οὐδ' ἐπέφερε καμμίαν ἐπιχείρησιν στασιώδη μεταξύ τῶν Σαβίνων. Ἀλλ' οἱ μὲν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν εὖνοιαν, οἱ δὲ διὰ φόβον τῆς δυνάμεώς του, καὶ ἄλλοι πάλιν θεωροῦντες αὐτὸν ὡς θεόν, ἐξηκολούθουν νὰ τὸν σέβωνται καὶ νὰ τὸν θαυμάζωσι. Τὸν θαυμάζον δὲ καὶ πολλὰ ξένα ἔθνη· καὶ οἱ Λατῖνοι πέμψαντες πρέσβεις ἔκαμν φιλίαν καὶ συμμαχίαν μ' αὐτόν. τὰς δὲ Φιδήνας, πόλιν γείτονα τῆς Ῥώμης, ἐκυρίευσεν, ὡς λέγουσι τινὲς, ἐξαίφνης, διότι ἔστειλε πρῶτον τοὺς ἵππεῖς προστάζας αὐτοὺς νὰ κόψωσι τοὺς στρόφιγγας τῶν πυλῶν, ἔπειτα ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ἀπροσδοκῆτως μὲ τὰ ἄλλα σρατεύματα. Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι ἐλεῖνοι πρῶτοι ἐμβαδίνοντες μὲ τὰ ὅπλα ἐλαφυραγωγῶσαν καὶ ἔβλαψαν πολλὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν γῆν ἕως εἰς τὸ πρόσταιον. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἔστησεν ἐνέδρας, καὶ ἀφ' οὗ πολλοὺς ἐφόνευσεν, ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν· δὲν τὴν κατεδάφισεν ὁμως οὐδὲ τὴν κατέστρεψεν· ἀλλὰ τὴν ἔκαμιν ἀποικίαν Ῥωμαίων, στείλας ἐκεῖ κατοίκους δύο χιλιάδας καὶ πεντακοσίους περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου μηνός.

τοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀρθροῖζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον. Εἴτα σιγῇ προστάττοντος ἡκροῶντο· καὶ τὸ προτέρους τὸ πεπραγμένον ἐκείνους πυθέσθαι τῶν πολλῶν πλέον ἔχοντες, ἀπηλλάττοντο. Καὶ ἄλλα μὲν ἦν ἐλάττονα, τῆς δὲ γῆς τὴν δορυκτῆτον αὐτὸς ἀρ' ἑαυτοῦ δασάμενος τοῖς στρατιώταις, καὶ τοὺς ὁμήρους τοῖς Οὐηίοις ἀποδοὺς, οὔτε πεισθέντων, οὔτε βουλόμενων ἐκείνων, ἔδοξε κομίσῃ τὴν γε-
 ρουσίαν προπηλακίζειν. Ὅθεν εἰς ὑποψίαν καὶ διαβολὴν ἐνέ-
 πεσε, παραλόγως ἀφανισθέντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον. Ἡρανίσθη δὲ νόναις Ἰουλίαις, ὡς νῦν ὀνομάζουσιν, ὡς δὲ τότε, Κυντιλίαις· οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον οὐδὲ ὁμολογούμενον πυθέσθαι περὶ τῆς τελευτῆς ἀπολιπὼν, ἀλλ' ἢ τὸν χρόνον, ὡς προεῖρη-
 ται. Δρᾶται γὰρ ἔτι νῦν ὅμοια τῷ τότε πάθει πολλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν τὴν ἀσάφειαν, ὅπου καὶ Σκηπίωνος Ἀφρικανοῦ μετὰ δεῖπνον οἴκοι τελευτήσαντος, οὐκ ἔσχε πίστιν, οὐδ' ἔλεγchon ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς· ἀλλ' οἱ μὲν αὐτομάτως, ὄντα φύσει νοσώδη, καμεῖν λέγουσιν, οἱ δ' αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ φαρμάκοις ἀποθανεῖν, οἱ δὲ τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀναπνοὴν ἀπολαβεῖν αὐτοῦ, νύκτωρ παρεισπεσόντας. Καίτοι Σκηπίων ἐκεῖτο νεκρὸς ἔμφανῆς ἰδεῖν πᾶσι, καὶ τὸ σῶμα πα-
 ρεῖχε πᾶσιν ὁρώμενον ὑποψίαν τινὰ τοῦ πάθους καὶ κατανόησιν· Ῥωμύλου δὲ ἄφνω μεταλλάξαντος, οὔτε μέρος ὥφθη σώματος, οὔτε λαΐψανον ἐσθῆτος. Ἀλλ' οἱ μὲν εἰκάζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου τοὺς βουλευτὰς ἐπαναστάοντας αὐτῷ καὶ διαφθει-
 ραντας, νεύμαντας τὸ σῶμα, καὶ μέρος ἕκαστον ἐνθέμενον εἰς τὸν κόλπον ἐξενεγκεῖν ἕτεροι δ' αἰσνται, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, μήτε μόνων τῶν βουλευτῶν παρόντων γενέσθαι τὸν ἀφανισμόν, ἀλλὰ τυχεῖν μὲν ἔξω περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἢ ζορκὸς ἔλος ἐκκλησίαν ἄγοντα τὸν Ῥωμύλον, ἄφνω δὲ θαυ-
 μαστὰ καὶ κρείτονα λόγου περὶ τὸν αἶρα πάθῃ γενέσθαι καὶ

ΚΔ. Ολίγον καιρὸν ὕστερον πίπτει λοιμὸς εἰς τὴν Ῥώμην, ὅστις χωρὶς νόσους ἐπέφερε θανάτους αἰφνιδικούς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, προξενῶν ἅμα καὶ ἀφορίαν καρπῶν καὶ θρεμμάτων ἀγονίαν. Ἐπεσε δὲ καὶ ὑετὸς ἀπὸ σταλαγμοῦς αἵματος (33)· ὥστε καὶ πολλὸς φόβος τῆς θείας ὀργῆς προστετέθη εἰς τὰς ἀναποφεύκτους αὐτὰς συμφοράς. Ἀφ' οὗ δὲ καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Λαυρεντίου ἄρχησαν τὰ ὅμοια νὰ συμβαίνωσι, τότε πλέον δὲν ἔμεινε παντάπασιν ἀμφιβολία, ὅτι θεία ὀργὴ κατατρέχει καὶ τὰς δύο πόλεις ὁμοῦ, διότι ἔγινε σύγχυσις δικαίων εἰς τοῦ Τατίου τὸν θάνατον, καὶ διότι τῶν πρέσβειων ὁ φόνος δὲν ἐτιμωρήθη. Ἀφ' οὗ δὲ παρεδόθησαν οἱ φονεῖς ἀμοιβαίως ἀπὸ τὰς δύο πόλεις, καὶ ἐτιμωρήθησαν, εὐθύς ἔπαυσαν ὀφθαλμοφανῶς τὰ δεινὰ· καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐκαθάρισεν τὴν πόλιν μὲ καθαρηρίους τελετὰς, αἱ ὁποῖαι ἕως τῆς σήμερον γίνονται εἰς τὴν Φερεντίνην πύλιν. Πρὶν δὲ παύσῃ ὁ λοιμὸς, ἐκινήθησαν οἱ Καμέριοι καὶ ἔκαμν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν γῆν τῶν Ῥωμαίων, νομιζόντες αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τοῦ λοιμοῦ ἀδυνάτους νὰ ἀντισταθῶσιν. Ἀλλ' εὐθύς ὁ Ῥωμύλος ἐκστράτευσε, καὶ νικήσας αὐτοὺς εἰς μάχην, ἀπέκτεινεν ἑξ̄ χιλιάδας· ἅμα δὲ καὶ τὴν πόλιν τῶν ἐκυρίευσεν, καὶ τὸ μὲν ἡμισυ μέρος τῶν διασωθέντων ἀπὸ τὴν μάχην ἔστειλεν εἰς τὴν Ῥώμην· ἐκ τῆς Ῥώμης δὲ μετόικισεν εἰς τὴν Καμερίαν διπλασίους τῶν εὕρισκομένων ἐκεῖ· τοῦτο ἔγινε τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός· τύσον εἰς δεκαῆς σχεδὸν ἔτη ἀφ' οὗ ἐκατοῖκει τὴν πόλιν, εἶχε τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν αὐξημένον. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων λαφύρων ἔφερε καὶ χαλκὴν ἄμαξαν ἀπὸ τὴν Καμερίαν, καὶ τὴν ἔστησεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡφαίστου ὁμοῦ μὲ τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀνδριάντα στεφανούμενον ἀπὸ τὴν νίκην.

ΚΕ. Ἐν ᾧ δὲ ἡ Ῥώμη τοιουτοτρόπως ἐνδυναμόνετο, οἱ μὲν ἀδύνατοι γέιτονες ὑπετάσσοντο, ἀρκούμενοι νὰ διάγῳσιν ἀφό-

μεταβολὰς ἀπίστους. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ κατασχεῖν, οὐ πραεῖαν, οὐδὲ ἥσυχον, ἀλλὰ βροντάς τε δεινὰς, καὶ πνοὰς ἀνέμων, ζάλην ἐλαυνόντων πανταχόθεν, ἔχουσιν. Ἐν δὲ τούτῳ, τὸν μὲν πολὺν ὄχλον σκεδασθέντα φυγεῖν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων. Ἐπεὶ δ' ἔληξεν ἡ ταραχὴ, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε, καὶ τῶν πολλῶν εἰς ταῦτα πάλιν συνερχομένων, ζήτησις ἦν τοῦ βασιλέως καὶ πόθος, οὐκ ἔξιν τοὺς δυνατοὺς ἐξετάζειν, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ τιμᾶν παρακελεύεσθαι πᾶσι καὶ σέβεσθαι Ῥωμύλον, ὡς ἀνθρωπισμένον εἰς Θεοὺς, καὶ Θεὸν εὐμενῇ γεννησόμενον αὐτοῖς ἐκ χρηστοῦ βασιλέως. Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς ταῦτα πειθομένους καὶ χαίροντας ἀπαλλάττεσθαι, μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν προσκυνοῦντας· εἶναι δέ τινας, οἳ τὸ πρᾶγμα πικρῶς καὶ δυσμενῶς ἐξελέγχοντες, ἐτάραττον τοὺς πατρικίους καὶ διέβαλλον, ὡς ἀβέλτερα τὴν δῆμον ἀναπειθόντας, αὐτοὺς δὲ τοῦ βασιλέως αὐτόχειρας ὄντας.

ΚΗ. Οὕτως οὖν ταρατομένων, ἄνδρα φασὶ τῶν πατρικίων, γένει πρῶτον, ἤθει τε δοκιμώτατον, αὐτῷ τε Ῥωμύλῳ πιστὸν καὶ συνήθη, τῶν ἀπ' Ἀλβῆς ἐποίκων, Ἰούλιον Πρόκλον, εἰς ἀγορὰν προελθόντα, καὶ τῶν ἀγιωτάτων ἑνορκον ἱερῶν ἀψάμενον, εἰπεῖν ἐν πᾶσιν, ὡς ὁδὸν αὐτῷ βαδίζοντι Ῥωμύλος ἐξ ἐναντίας προσιὼν φανείη, καλὸς μὲν ὀφθῆναι καὶ μέγας, ὡς οὐποτε πρόσθεν, ὅπλοις δὲ λαμπροῖς καὶ φλέγουσι κεκοσμημένος. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκπλαγείς πρὸς τὴν ὄψιν, «ὦ βασιλεῦ, φάναι, τί δὴ παθὼν, ἢ τί διανοηθείς, ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτίαις ἀδικοῖς καὶ πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ὀρφανὴν ἐν μυρίῳ

ἔως· ἀλλ' οἱ δυνατοὶ φοβούμενοι καὶ φθονοῦντες, ἔκριναν ἀναγκάον νὰ μὴ παραβλέπωσι τὴν αὔξησιν αὐτῆς, ἀλλὰ ν' ἀντιστέκωνται, καὶ νὰ βάλλουν ἐμπόδια εἰς τὴν πλεονεξίαν τοῦ Ῥωμύλου. Πρῶτοι δὲ μεταξὺ τῶν Τυρρόρηων οἱ Οὐήϊοι, ἔχοντες γῆν πολλήν, καὶ κατοικοῦντες πόλιν μεγάλην, ἔκαμαν ἀρχὴν πολέμου, ἀπαιτοῦντες τὴν πόλιν τῶν Φιδήνων, ὡς ἀνήκουσαν εἰς αὐτούς. Τοῦτο ἦτον ὅχι μόνον ἄδικον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον, ὅτι κινδυνεύοντας τότε καὶ πολεμουμένους δὲν ἐβοήθησαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ἀλλὰ τοὺς ἀφῆκαν νὰ χαθοῦν, καὶ ὕστερον ἀπαιτοῦταν οἰκίας καὶ γῆν, ἀφ' οὗ αὐτὰ ἐπέρασαν εἰς ἐξουσίαν ἄλλων· ὅθεν καταφρονηθέντες ἀπὸ τὸν Ῥωμύλον εἰς τὰς ἀποκρίσεις, διαιρέθησαν εἰς δύο σώματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐπῆγε νὰ πολεμήσῃ τὸ εἰς Φιδήνας Ῥωμαϊκὸν στράτευμα· τὸ δὲ ἄλλο ἐκστράτευσεν κατὰ τοῦ Ῥωμύλου· καὶ εἰς μὲν τὰς Φιδήνας νικῆσαντες δύο χιλιάδας Ῥωμαίων, τοὺς ἐθανάτωσαν· Ἀπὸ δὲ τὸν Ῥωμύλον νικηθέντες ἔχασαν ὀκτὼ χιλιάδας ἀνδρῶν. Πάλιν δὲ ἀκολούθως ἐπολέμησαν πλησίον τῆς Φιδήνης, καὶ τὴν νίκην τῶν Ῥωμαίων ὅλοι ἐκ συμφώνου ὁμολογοῦσιν ὡς ἔργον ἴδιον τοῦ Ῥωμύλου, ἐπειδὴ ἔδειξεν ὅχι μόνον τόλμην καὶ πᾶσαν τέχνην στρατηγικὴν, ἀλλὰ καὶ βίωμην καὶ ταχύτητα ποδῶν ἀνωτέραν τῆς ἀνθρωπίνης. Τὸ δὲ ἀπὸ τινος λεγόμενον ὅτι ἐκ τῶν δεκατεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν τῶν ἀποθανόντων εἰς τὴν μάχην ἐκείνην ὑπὲρ τοὺς ἡμίσεις αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος ἰδιοχείρως ἀπέκτεινεν, εἶναι πολὺ μυθώδες, ἢ μᾶλλον παντάπασιν ἀπίστευτον· ἂν οἱ Μεσσήνιοι αὐτοὶ θεωροῦνται ὡς κομπασταὶ λέγοντες περὶ τοῦ Ἀριστομένου, ὅτι ἐκ αἰε τρεῖς ποταῖς θυσίαν ἑκατομφονίων (34), διότι εἰς τρεῖς μάχας ἐφόνευσε τριακοσίους Λακεδαιμονίους. Συντρίψας δὲ τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων ὁ Ῥωμύλος, ἀφῆκε τοὺς ζῶντας νὰ φεύγωσι, καὶ ἐπροχώρει πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν. Οἱ δὲ Βηῖοι δὲν ὑπέφερον

πένθει προλέλοιπας» ; ἐκεῖνον δὲ ἀποκρίνασθαι· «Θεοῖς ἔδοξεν, ὦ Πρόκλε, τοσοῦτον ἡμᾶς γενέσθαι, μετ' ἀνθρώπων χρόνον, ἐκείθεν ὄντας, καὶ πόλιν ἐπ' ἀρχῇ καὶ δόξῃ μεγίστην κτίσαντας, αὐθις οἰκεῖν οὐρανόν. Ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε' Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην μετ' ἀνδρείας ἀσκούντες, ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρωπίνης ἀφίξονται δυνάμεως. Ἐγὼ δ' ὑμῖν εὐμενὴς ἔσομαι δαίμων Κυρίνος». Ταῦτα πιστὰ μὲν εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδόκει, διὰ τὸν τρόπον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν ὄρκον· οὐ μὴν ἄλλα καὶ δαιμόνιον τι συνεφάψασθαι πάθος ὅμοιον ἐνθουσιασμῷ· μηδένα γὰρ ἀντειπεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν καὶ διαβολὴν ἀφέντας, εὐχεσθαι Κυρίνω, καὶ θεοκλυτεῖν ἐκεῖνον. Ἔοικε μὲν οὖν ταῦτα τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων περὶ τε Ἀριστέου τοῦ Προκονησίου καὶ Κλεομήδους τοῦ Ἀστυπαιαεῖος μυθολογουμένοις. Ἀριστέαν μὲν γὰρ ἔν τινι κνυφείῳ τελευτῆσαι φασί, καὶ τὸ σῶμα μετιόντων αὐτοῦ τῶν φίλων ἀφανὲς οἶχεσθαι· λέγειν δέ τινας εὐθὺς ἐξ ἀποδημίας ἦκοντας, ἐντυχεῖν Ἀριστέᾳ τὴν ἐπὶ Κρότωνος πορευομένην. Κλεομήδην δὲ, ῥώμῃ καὶ μεγέθει σώματος ὑπερφυᾶ γενόμενον, ἐμπληκτόν τε τῷ τρόπῳ καὶ μανικὸν ὄντα, πολλὰ δρᾶν βίαια, καὶ τέλος ἔν τινι διδασκαλείῳ παίδων τὸν ὑπερείδοντα τὴν ὀροφὴν κίονα πατάζαντα τῇ χειρὶ κλάσαι μέσον, καὶ τὴν στέγην καταβαλεῖν. Ἀπολομένων δὲ τῶν παίδων διωκόμενον, εἰς κιβωτὸν καταφυγεῖν μεγάλην, καὶ τὸ πῶμα κατακλείσαντα συνέχειν ἐντός, ὥστε ἀποσπᾶσαι μὴ δύνασθαι πολλοὺς ὁμοῦ βιαζομένους· κατασχίσαντας δὲ τὴν κιβωτὸν, οὔτε ζῶντα τὸν ἄνθρωπον εὐρεῖν, οὔτε νεκρόν. Ἐκπλαγέντας οὖν ἀποστεῖλαι θεοπρόπους εἰς Δελφοὺς, οἷς τὴν Πυθίαν εἰπεῖν·

Ἔσχατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαιαεὺς.

γενναία τὴν μεγάλην αὐτὴν συμφορὰν, ἀλλὰ κατέφυγον εἰς δεήσεις, καὶ ἔκαμαν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν διὰ ἑκατὸν χρόνους· ἔδωσαν δὲ καὶ γῆν πολλὴν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῶν, τὴν ὑποίαν Σεπτεμπάγιον ὀνομάζουσι, δηλαδὴ ἑπταμόριον (35), καὶ τὰς πλησίον τοῦ ποταμοῦ ἀλυσκὰς παρεχώρησαν, καὶ πενήντα ἀπὸ τούτους πολίτας ἐγχείρισαν ὁμήρους. Ἐθριάμβευσε δὲ καὶ ἀπὸ τούτους ὁ Ῥωμύλος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ὀκτωβρίου, ἔχων μεταξὺ πολλῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐλίων, γέροντα, ὅστις διεχείρισε τὸν πόλεμον αὐτὸν μὲ ἀφροσύνην, καὶ μὲ ἀνάγκηστον εἰς τὴν ἡλικίαν του ἀπειρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν σήμεραν ἀκόμη, ὅταν κάμνουν θυσίαν διὰ νίκην τινὰ, φέρουσι γέροντα διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ Καπιτώλιον μὲ στολὴν περιπόρφυρον καὶ μὲ περιδέρμειον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται βούλλα, καὶ τὸ φοροῦσιν εἰς τὸν λαϊκὸν τὰ παιδία τῶν εὐγενῶν· προηγεῖται δὲ ὁ Κήρυξ φωνάζων Σαρδιανοὶ πωλοῦνται· διότι οἱ Τυρρῆνοὶ λέγονται ἄποικοι Σαρδιανῶν· οἱ δὲ Οὐλῖοι εἶναι Τυρρηνικὴ πόλις.

ΚΣ. Τοῦτον τελευταῖον πόλεμον ἐπολέμησεν ὁ Ῥωμύλος. Ἐπειτα ὅ,τι πολλοὶ, ἢ μᾶλλον ἐξαιρουμένων ὀλίγων, ὅ,τι πάσχουσιν ὅλοι ὅσοι διὰ μεγάλων καὶ παραδόξων εὐτυχιῶν ὑψώθησαν εἰς ὑπέρογκον δύναμιν, τοῦτο οὐδ' αὐτὸς δὲν ἀπέφυγεν. Ἀλλ' ἐπαιρόμενος μὲ ὑπερβολὴν ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας του, καὶ μεγαλοφρονῶν βαρύτερα παρ' ὅσον ἔπρεπεν, ἄφηνε τὸν δημοτικόν, καὶ ἐλάμβανε δεσπότην τρόπον μισητὸν καὶ λυπηρὸν εἰς τοὺς πολίτας· πρῶτον διὰ τὸ σχῆμα τῶν ἐνδυμάτων του· καθότι ἐνδύετο πορφυροῦν χιτῶνα, καὶ τήθενναν ἐφάρει περιπόρφυρον, καὶ εἰς θρόνον μακρὸν καθημένος ἔκρινε τὰς κοινὰς ὑποθέσεις. Ἦτον δὲ τριγύρω του πάντοτε φρουρὰ νέων οἵτινες ὠνομάζοντο Κέλερες, διὰ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐκτελοῦσαν τὰς διαταγὰς του. Εἶχε δὲ πάλιν ἄλλους

Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἀλκμήνης ἐκκομιζομένης νεκρὸν ἄδηλον γενέσθαι· λίθον δὲ φανῆναι κείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης. Καὶ ὅπως πολλὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι παρὰ τὸ εἰκὸς, ἐκθειάζοντες τὰ θνητὰ τῆς φύσεως ἅμα τοῖς θεοῖς. Ἀπογινῶναι μὲν οὖν παντάπασι τὴν θειότητα τῆς ἀρετῆς, ἀνόσιον καὶ ἀγεννές· οὐρανῷ δὲ μιγνύειν γῆν, ἀβέλτερον. Λεκτέον οὖν ἐχομένους τῆς ἀσφαλείας κατὰ Πίνδαρον, ὥς

... σῶμα μὲν πάντων ἔπεται θανάτῳ περι-
σθενεῖ, ζῶν δ' ἐτι λείπεται αἰ-
ῶνος εἰδῶλον· τὸ γὰρ μόνον ἐστὶν ἐκ θεῶν.

Ἦκει γὰρ ἐκείθεν, ἐκεῖ δ' ἀνεισιν· οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐὰν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῇ, καὶ διακριθῇ, καὶ γένηται καθαρὸν παντάπασι καὶ ἄσαρκον καὶ ἀγνόν. Αὕη γὰρ ψυχὴ [καὶ] ξηρὴ, ἀρίστη καθ' Ἡράκλειτον, ὥσπερ ἀστραπὴ νέφους, διαπταμένη τοῦ σώματος. Ἡ δὲ σώματι πεφυρμένη καὶ περιπλεως σώματος, οἷον ἀναθυμιάσις ἐμβριθῆς καὶ ὀμιχλώδης, δυσέξαπτός ἐστι καὶ δυσανακόμετος. Οὐδὲν οὖν δεῖ τὰ σώματα τῶν ἀγαθῶν συναναπέμπειν παρὰ φύσιν εἰς οὐρανόν, ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ψυχὰς παντάπασι νῆεσθαι κατὰ φύσιν καὶ δίκην θείαν, ἐκ μὲν ἀνθρώπων, εἰς ἥρωας, ἐκ δ' ἡρώων, εἰς δαίμονας, ἐκ δὲ δαιμόνων, ἂν τέλεον ὥσπερ ἐν τελετῇ καθαρθῶσι καὶ ὀσιωθῶσιν, ἅπαν ἀποφυγοῦσαι τὸ θνητὸν καὶ παθητικόν, οὐ νόμῳ πόλεως, ἀλλ' ἀληθείᾳ, καὶ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον, εἰς Θεοὺς ἀναφέρεσθαι, τὸ κάλλιστον καὶ μακαριώτατον τέλος ἀπολαβούσας.

οἱ ὅποιοι ἐβάδιζον ἔμπροσθέν του μὲ βακτηρίας διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὸν ὄχλον, καὶ ἦσαν ζωσμένοι μὲ λωρία δερμάτινα, ὥστε νὰ δένουν εὐθὺς ὅσους ἤθελε προσταῖει. Τὸ δὲ δένειν οἱ Λατῖνοι τὸ πάλαι Λιγᾶρε, τώρα δὲ λέγουσιν Ἀλιγᾶρε· ὅθεν καὶ οἱ ῥαβδούχοι Λικτώρεις, καὶ αἱ ῥάβδοι βάκυλα (36) λέγονται, διότι τότε μετεχειρίζοντο βακτηρίας. Πιθανὸν ὅμως ὅτι λικτώρεις ὀνομάζονται τώρα προστιθεμένου τοῦ Κάππα, τὸ πάλαι δὲ λιτώρεις, τὸ ὅποιον Ἑλληνιστὶ σημαίνει δημοσίους ὑπηρετάς· ἐπειδὴ ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον οἱ Ἕλληνες Ληϊτον ὀνομάζουσι τὸν δῆμον, καὶ λαὸν τὸν ὄχλον.

ΚΖ. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ πάππας τοῦ Νομήτωρ ἀπέθανεν, ἀνῆκε μὲν εἰς αὐτὸν ἡ βασιλεία τῆς Ἀλβης κατὰ κληρονομικὸν δικαίωμα, ἀλλὰ χαριζόμενος εἰς τὸν λαὸν κατέστησεν ἐκεῖ δημοκρατικὸν πολίτευμα, καὶ κατ' ἔτος διώριζεν ἓνα ἄρχοντα νὰ δικάζῃ τοὺς Ἀλβανούς. Τοῦτο ἐδίδαξε καὶ τοὺς δυνατοὺς τῆς Ρώμης νὰ ζητῶσιν ἀεσσίλευτον καὶ αὐτόνομον πολιτείαν διοικούμενοι καὶ διοικούντες διαδοχικῶς· διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ὀνομαζόμενοι πατρίκιοι ἔχοντες ὄνομα μόνον καὶ παράσημα τιμῆς, οὐδεμίαν δὲ ἰσχὺν εἰς τὰ κοινὰ πράγματα, συνηθροίζοντο εἰς τὸ βουλευτήριον κατὰ συνθήθειαν μᾶλλον παρὰ διὰ νὰ δώσωσι γνώμην, καὶ ἀφ' οὗ μὲ σιωπὴν ἀκροάζοντο τὰς προσταγὰς τοῦ, ἀνεχώρουν ἔπειτα, μὴ ἔχοντες τίποτε περισσώτερον μηδὲ διαφέροντες εἰς ἄλλο ἀπὸ τὸν λαόν, παρὰ ὅτι ἐκεῖνοι προτῆτερα ἐμάνθανον τὰ γινόμενα. Καὶ τ' ἄλλα μὲν ἦτον μικρὰ πράγματα. Ὅταν ὅμως αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ διένειμε τὴν δορύκτητον γῆν εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ τοὺς ὁμήρους ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Οὐηίους χωρὶς νὰ πεισθῶσιν εἰς τοῦτο οἱ βουλευταὶ οὐδὲ νὰ τὸ θέλωσι, μὲ τοῦτο ἐφάνη νὰ καταφρονῇ παραπολὺ τὴν γερουσίαν. Ὅθεν ὅταν ὀλίγον καιρὸν ὕστερον ἔγινεν ἀπροσδοκῆτως ἄφαντος, ἐκείνη ὑπέπεσεν εἰς ὑποψίαν

ΚΘ. Τὴν δὲ γενομένην ἐπωνυμίαν τῷ Ῥωμύλῳ τὸν Κυρῖνον, οἱ μὲν Ἐνυάλιον προσαγορεύουσιν· οἱ δὲ πολίτην, ὅτι καὶ τοὺς πολίτας Κυρίτας ὠνόμαζον· οἱ δὲ τὴν αἰχμὴν, ἣ τὸ δόρυ τοὺς παλαιοὺς Κύριν ὀνομάζειν, καὶ Κυρίτιδος Ἥρας ἄγαλμα καλεῖν ἐπ' αἰχμῆς ἰδρυμένον· ἐν δὲ τῇ Ῥηγίᾳ δόρυ καθιδρυμένον, Ἄρεα προσαγορεύειν, καὶ δόρατι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύοντας γεραίρειν. ὧς οὖν ἀρήϊόν τινα τὸν Ῥωμύλον, ἣ αἰχμητὴν Θεὸν, ὀνομασθῆναι Κυρῖνον. Ἱερὸν μὲν οὖν αὐτοῦ ἐστὶ κατασκευασμένον ἐν τῷ λόφῳ τῷ Κυρίνῳ προσαγορευομένῳ δι' ἐκεῖνον. Ἡ δ' ἡμέρα ἣ μετέλλαξεν, ὄχλου φυγὴ καλεῖται, καὶ νόνναι Καπρατίνας, διὰ τὸ θύειν εἰς τὸ τῆς αἰγὸς ἔλος ἐκ πόλεως κατιόντας· τὴν γὰρ αἶγα, Κάπραν ὀνομάζουσιν. Ἐξιόντες δὲ πρὸς τὴν θυσίαν, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων ὀνομάτων φθέγγονται μετὰ βοῆς, οἷον Μάρκου, Λουκίου, Γαίου, μιμούμενοι τὴν τότε τροπὴν καὶ ἀνάκλησιν ἀλλήλων μετὰ δέους καὶ ταραχῆς. Ἔνιοι μὲν τοι τὸ μίμημα τοῦτο φασὶ μὴ φυγῆς, ἀλλ' ἐπείξεως εἶναι καὶ σπουδῆς, εἰς αἰτίαν τοιαύτην ἀναφέροντες τὸν λόγον. Ἐπεὶ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην καταλαβόντες ἐξεκρούσθησαν ὑπὸ Καμίλλου, καὶ δι' ἀσθένειαν ἢ πόλιν οὐκέτι ῥαδίως ἑαυτὴν ἀνελάμβανεν, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὴν πολλοὶ τῶν Λατίνων, ἄρχοντα Λίβιον Ποσταύμιον ἔχοντες. Οὗτος δὲ καθίσας τὸν στρατὸν οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης, ἔπεμπε κήρυκα βούλεσθαι λέγων τοὺς Λατίνους ἐκλιποῦσαν ἤδη τὴν παλαιὰν οἰκειότητα καὶ συγγένειαν ἐκζωπυρῆσαι, καίναϊς αὖθις ἀνακραθέντων ἐπιγαμίαις τῶν γενῶν. Ἄν οὖν πέμψωσι παρθένους τε συγνάς, καὶ γυναικῶν τὰς ἀνάνδρους, εἰρήνην ἔσεσθαι καὶ φιλίαν αὐτοῖς, ὥς ὑπῆρξε πρότερον πρὸς Σαβίνους ἐκ τῶν ὁμοίων. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὸν τε πόλεμον ἐφοβοῦντο, καὶ τὴν παραδοσὶν τῶν γυναικῶν οὐδὲν αἰχμαλωσίας ἐπιεικέστερον ἔχειν ἐνόμιζον. Ἀποροῦσι δὲ αὐτοῖς θεράπαινα Φιλωτίς,

καὶ διεβλήθη ὅτι τὸν ἐδολοφόνησεν. Ἐγίνε δὲ ἄφαντος τῇ ἐβδόμῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός, ὡς τώρα τὸν ὀνομάζουσιν, ὡς δὲ τότε τοῦ Κυντιλίου, χωρὶς ν' ἀφήσῃ τίποτε βέβαιον, οὐδ' ἐκ συμφώνου ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς ὁμολογούμενον περὶ τῆς τελευτῆς του, παρὰ μόνον τὸν καιρὸν, ὡς πρᾶσιπομεν· διότι ἐκτελοῦνται ἀκόμη καὶ τώρα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁμοία τοῦ τότε συμβάντος πολλά. Δὲν εἶναι δὲ ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ ἀσαφὲς καὶ ἀβέβαιον αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἀφ' οὗ καὶ Σκηπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, ὅστις μετὰ τὸ δεῖπνον ἐτελείωσεν εἰς τὸν οἶκόν του, οὔτε πίστιν ἔλαβεν, οὔτε ἀπόδειξιν ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς· ἀλλ' οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι φύσει ὦν κράσεως ἀσθενοὺς ἐτελεύτησεν αἰφνηδίνως ἀπὸ λειποθυμίας. Οἱ δὲ ὅτι ἀπέθανε μὲ αὐτοπροαίρετον φαρμακοποσίαν. Ἄλλοι δὲ πάλιν λέγουσιν ὅτι οἱ ἐχθροὶ του ἐμβῆκαν τὴν νύκτα ἐξαίφνης καὶ τὸν ἐπνίξαν, μολοντί· ὁ Σπηπίων ἐκείτετο νεκρὸς φανερὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων, καὶ καθένας βλέπων τὸ σῶμα ἐδύνατο νὰ κάμῃ παρατηρήσεις καὶ νὰ καταλάβῃ μὲ ποῖον τρόπον ἀπέθανεν. Ἀλλ' ὁ Ῥωμύλος ἐχάθη ἑξαφνα, καὶ οὔτε μέρος σώματος, οὔτε λείψανον ἐνδυμάτων αὐτοῦ ἐφάνη. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐστοχάζοντο ὅτι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡφαίστου οἱ βουλευταὶ ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐθανάτωσαν, ἔπειτα κατακόψαντες τὸ σῶμά του ἔβαλεν ἐν μέρος καθένας εἰς τὸν κόλπον του, καὶ τὸ μετέφερεν ἔξω. Ἄλλοι πάλιν νομίζουσιν, ὅτι οὔτε εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ἡφαίστου ἔγινεν ἄφαντος, οὔτε μόνον οἱ βουλευταὶ ἦσαν παρόντες, ὅταν τοῦτο συνέβη, ἀλλ' ἐν ᾧ εὐρίσκετο εἰς συνέλευσιν τοῦ δήμου συγκροτουμένην ἔξω τῆς πόλεως πλησίον τοῦ ὀνομαζομένου Λιγὸς ἢ Δορκάδος ἔλους, ὅτε ἐξαίφνης ἔγινεν εἰς τὸν αἴραπαράδοξος σύγχυσις καὶ μεταβολαὶ ἀλλόκοτοι· ἐπειδὴ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἐξέλιπε παντάπασι, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐσκεπασθῇ ἀπὸ νύκτα ὄχι γαληνιαίαν, οὐδὲ ἡσυχον, ἀλλ' ἔχουσιν βροντὰς

(TOM. Α.)

II

ὥς δ' ἔνιοι λέγουσι, Τουτόλα καλουμένη, συνεβούλευε μηδέτε-
ρα ποιεῖν, ἀλλὰ χρησαμένους δόλῳ διαφυγεῖν ἅμα τὸν πόλε-
μον καὶ τὴν ἐξομήρευσιν. Ἦν δ' ὁ δόλος, αὐτὴν τε τὴν Φιλωτίδα,
καὶ σὺν αὐτῇ θεραπαινίδας εὐπρεπεῖς, κοσμήσαντας ὡς ἐλευ-
θέρας, ἀποστεῖλαι πρὸς τοὺς πολεμίους· εἴτα νύκτωρ τὴν
Φιλωτίδα πυρσὸν ἄραι, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπελθεῖν μετὰ τῶν
ὄπλων, καὶ χρήσασθαι κοιμωμένοις τοῖς πολεμίους. Ταῦτα δ'
ἐδράττο πεισθέντων τῶν Λατίνων· καὶ τὸν πυρσὸν ἀνέσχεν ἡ
Φιλωτίς ἐκ τινος ἐρινεοῦ περισχοῦσα προκαλύμμασι καὶ πα-
ραπετάσμασιν ὅπισθεν, ὥστε τοῖς πολεμίους ἀράτον εἶναι τὸ
φῶς, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κατὰδῆλον. Ὡς οὖν ἐπεῖδον, εὐθὺς ἐξή-
σαν ἐπειγόμενοι, καὶ διὰ τὴν ἔπειζιν ἀλλήλους περὶ τὰς
πύλας ἀνακαλοῦντες πολλάκις. Ἐμπεσόντες δὲ τοῖς πολεμίους
ἀπροσδοκῆτως, καὶ κρατήσαντες, ἐπινίκιον ἄγουσι τὴν ἐορτὴν.
Καὶ Καπρατῖναι μὲν αἱ νύνναι καλοῦνται διὰ τὸν ἐρινεόν,
Καπρίφικον ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομαζόμενον· ἐστιῶσι δὲ τὰς γυ-
ναῖκας ἔξω, συκῆς κλάδοις σκιαζόμενας. Αἱ δὲ θεραπανίδες
ἀγείρουσι περιϋῶσαι καὶ παίζουσιν, εἴτα πληγαῖς καὶ βολαῖς
λίθων χρώνται πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῖς Ῥωμαίοις πα-
ραγενόμεναι καὶ συναγωνισάμεναι μαχομένοις. Ταῦτ' οὐ πολλὰ
προσίσενται τῶν συγγραφέων. Ἀλλὰ καὶ τὸ μεθ' ἡμέραν χρῆσθαι
τῇ ἀνακλήσει τῶν ὀνομάτων, καὶ τὸ πρὸς τὸ ἔλος τὸ τῆς αἰγὸς
ἔρχεσθαι, ἐπὶ θυσίαν βαδίζοντας, εἶκοι τῷ προτέρῳ λόγῳ προσ-
τίθεσθαι μᾶλλον· εἰ μὴ νῆ Δία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν χρόναις
ἐτέροις ἀμφοτέρα τὰ πάθη συνέτυχε γενέσθαι. Λέγεται δὲ
Ῥωμύλος τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πέντηκοντα γεγονώς, ὀγδοονδὲ
βασιλεύων ἐκεῖνο καὶ τριακοστὸν, ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

μεγάλας, καὶ πνοὰς ἀνέμων κινούντων πανταχόθεν ζάλην καὶ κατκιγίδα. Ἐν τούτοις ὁ ὄχλος διεσκεδάσθη καὶ ἔφυγεν· οἱ δὲ πρῶτοι τῶν πολιτῶν καὶ δυνατοὶ συνῆλθον ὅλοι εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ ἐτυσσωρεύθησαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἔπαυσεν ἡ ἀνεμοζάλη, καὶ ἀνέλαμψε τὸ φῶς, ὁ λαὸς συναθροισζόμενος πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἄρχησε νὰ ζητῇ μὲ πόθον τὸν βασιλέα· οἱ δυνατοὶ ὁμῶς δὲν ἀφῆκαν τὸ πλῆθος νὰ ἐξετάσῃ οὐδὲ νὰ πολυπραγμονήσῃ τοῦτο τὸ συμβεβηκός, ἀλλὰ παρεκίνουν ὅλους νὰ τιμῶσι καὶ νὰ σέβωνται τὸν Ῥωμύλον, λέγοντες ὅτι ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς νὰ γενῇ θεὸς Ἰλεως καὶ εὐμενὴς εἰς αὐτοὺς, ἀντὶ καλοῦ βασιλείως. Εἰς τούτους τοὺς λόγους τὸ πλῆθος ἐπέισθη, καὶ ἀνεχώρουν ὅλοι χαίροντες καὶ προσκυνοῦντες μὲ ἀγαθὰς ἐλπίδας· ἦσαν ὁμῶς καὶ τινες οἱ ὁποῖοι ἐξετάζοντες τὸ πρᾶγμα μὲ πικρίαν καὶ ἀντιπάθειαν ἐτάραττον τοὺς πατριχίους καὶ τοὺς ἐδυσφύμουν, ὅτι αὐτοὶ φονεύσαντες τὸν βασιλέα μὲ τὰς ἰδίας τῶν χεῖρας, ἐζήτουν ν' ἀπατήσωσι τὸν λαὸν μὲ ἀνοήτους ματαιολογίας.

ΚΗ. Ἐν ᾧ δὲ ἦσαν τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην ταραχὴν, ἓνας, λέγουσι, τῶν πατρικίων, πρῶτος κατὰ τὸ γένος καὶ κατ' ἐξοχὴν τιμώμενος διὰ τὰ χρηστά του ἦθη, προσέτι αὐτοῦ τοῦ Ῥωμύλου πιστὸς καὶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας φίλος, ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπὸ Ἀλβης ἀποίκων, ὁ Ἰούλιος Πρόκλος, ἐμφανισθεὶς εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ θέσας ἐνόρκως τὰς χεῖρας ἐπάνω τῶν ἀγιωτάτων ἱερῶν τῆς πόλεως, εἶπεν εἰς τὸ μέσον ὄλων, ὅτι ἐν ᾧ ἐβάδιζε καθ' ὁδόν, ἐφάνη ἀντίκρυ τοῦ ὁ Ῥωμύλος ὠραῖος καὶ μεγαλόσωμος ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε, στολισμένος μὲ ὅπλα λαμπρὰ καὶ ἀκτινοβολοῦντα· αὐτὸς λοιπὸν ἐκπλαγεὶς εἰς ταύτην τὴν θεωρίαν, « ὦ βασιλεῦ, εἶπε, τί σ' ἐκάμαμεν, ἢ τί στοχαζόμενος » ἐγκατέλειπες ἡμᾶς μὲν εἰς διαβολὰς ἀδίκους καὶ πονηράς, » ὅλην δὲ τὴν πόλιν ὀρφανὴν βυθισμένην εἰς μέγα πένθος; »

» Κ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθη. « Θεῶν ἦτον θέλημα, ὦ Πρόκλε, τόσον
 » καιρὸν νὰ μείνω μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅσον ἔμεινα· καὶ
 » κτίσας πόλιν προωρισμένην εἰς δύναμιν καὶ δόξαν μεγίστην,
 » νὰ κατοικῶ πάλιν τὸν οὐρανὸν, ἀπὸ τὸν ὅποιον κατέβην.
 » Ἀλλὰ σὺ χαῖρε, καὶ εἰπὲ τοὺς Ῥωμαίους, ὅτι ἂν φυλάττω-
 » σιν ἐγκράτειαν μὲ ἀνδρείαν, θέλουν φθάσει εἰς τὸν ὕψιστον
 » βαθμὸν τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Ἐγὼ δὲ μέλλω νὰ ἦμαι
 » προστάτης σας θεός, τὸν ὅποιον θέλετε ὀνομάσει Κυρῖνον. »
 Αὐτὰ βέβαια καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ λέγοντος, καὶ διὰ τὸν
 ὄρον τὸν ὅποιον ἔκαμεν, ἐφαίνοντο ἄξια πίστεως εἰς τοὺς
 Ῥωμαίους. Συνήργησεν ὁμῶς καὶ θεῖόν τι πάθος, τὸ ὅποιον
 ὅμοιον μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀναψε τὰς καρδίας ὅλων· κανεῖς δὲν
 ἐναντιώθη, ἀλλ' ἀφῆσαντες πᾶσαν ὑποψίαν καὶ διαβολὴν,
 προσήχοντο εἰς τὸν Κυρῖνον, καὶ ἐπεκαλοῦντο αὐτὸν ὡς θεόν.
 Αὐτὰ ὁμοιάζουν μὲ ὅσα περὶ Ἀριστεύου τοῦ Προκοννησίου (37)
 καὶ Κλεομήδους τοῦ Ἀστυπυλῆως μυθολογοῦνται μεταξὺ
 τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀριστεύς ἀπέθανε, λέγουν, ἐντὸς
 πλυσταρίου, καὶ τὸ σῶμά του ζητηθὲν ἀπὸ τοὺς φίλους αὐτοῦ
 δὲν εὑρέθη. Συγχρόνως δὲ ὁδοιπόροι τινὲς ἐλθόντες ἀπὸ ἄλλην
 χώραν, ἔλεγον ὅτι ἀπῆντησαν καθ' ὁδὸν τὸν Ἀριστεά διευθυ-
 νόμενον εἰς Κρόνωνα. Περὶ δὲ Κλεομήδους λέγουσιν ὅτι εἶχε
 δύναμιν καὶ μέγεθος σώματος ὑπὲρ φύσιν. Ἀλλ' ὑποκείμενος
 εἰς παραφορὰν νοῦς καὶ μανίαν, ἔκαμε βίαια πολλὰ, καὶ τέλος
 εἰς σχολὴν παιδίων κτυπήσας μὲ τὸ χεῖρ του τὸν στύλον ἅστις
 ἐβάστα τὴν ὀροφὴν, ἔσπασεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν μέσσην, καὶ ἡ
 στέγη πίπτουσα ἐσύντριψε τὰ παιδιά. Ἐν τούτοις ὁ Κλεόδημος
 καταδικωμένης κατέφυγεν εἰς κιβωτὸν μεγάλην καὶ κλεισθεὶς
 ἐκράτει ἀπὸ μέσα τὸ σκέπασμα τοιαυτοτρόπως, ὥστε πολλοὶ
 ἐνταυτῷ προσπαθήσαντες, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὴν ἀνοίξουν.
 Κατακόψαντες δὲ τὴν κιβωτὸν, οὕτε ζῶντα ἤβραν τὸν ἀνθρω-

πον οὔτε νεκρόν. Ὅθεν οἱ Ἀστυπαλαιοὶς ἐκπλαγέντες ἔστειλαν εἰς Δελφοὺς νὰ ἐρωτήσωσι περὶ τούτου τὸ μάντεϊον τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους εἶπεν ἡ Πυθία·

Ἐσχατος ἥρώων Κλειομένης Ἀστυπαλαίους (38).

Λέγουσι πρὸς τούτοις ὅτι καὶ τῆς Ἀλκρήνης (39) τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἔμελλον νὰ τὸ φέρωσιν εἰς τὸν τάφον, ἔγινεν ἄφαντον, εἰς δὲ τὴν κλίνην τῆς εὐρέθῃ λίθος. Οὕτω πολλὰ τοιαῦτα διηγούνται ἀπέθανα, συντάττοντες μεταξὺ τῶν οὐρανίων τὰ θνητὰ τῆς φύσεως ὄντα. Εἶναι μὲν κατὰ ἀλήθειαν ἀνόσιον καὶ ἀνάζιον τῆς εὐγενοῦς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου τὸ ν' ἀρνηθῇ παντάπασιν τὴν θεϊότητα τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ τὸ νὰ μιγνύῃ οὐρανὸν μὲ γῆν εἶναι μωρία καὶ ἀφοροσύνη. Προσηλούμενοι λοιπὸν εἰς τὴν ἀσφαλῆ γνώμην, ἃς εἴπωμεν ὁμοῦ μὲ τὸν Πίνδαρον·

Καθε σῶμα καταβάλλει χεῖρ θανάτου κραταῖου·

Ἡ ψυχὴ δὲ ζῶσα μένει οὔσα μόνη ἐκ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ ἔρχεται ἐκείθεν, καὶ ἐκεῖ πάλιν ἀναθαίνει, ὅχι ὁμοῦ μὲ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐὰν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπαλλαχθῇ τοῦ σώματος καὶ διαχωρισθῇ, καὶ γένη καθαρά παντάπασιν, καὶ ἄσαρκος, καὶ ἀγνή. Ἐπειδὴ ψυχὴ ξηρὰ εἶναι ἀρίστη, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἡρακλείτου, πετῶσα ἀπὸ τοῦ σώματος, ὡς ἀστραπὴ ἀπὸ νέφους· ἡ δὲ μὲ σῶμα μιγμένη καὶ ἐμπλειῶς σώματος, ὡς ἀνὰ θυμῶν πυκνὴ καὶ ὁμιγλώδης, δυσκόλως ἀνάπτει καὶ ἀνυψοῦται. Δὲν πρέπει λοιπὸν τὰ σώματα τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων νὰ τὰ συναποστέλλωμεν πρὸς φύσιν εἰς τὸν οὐρανόν· ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν βεβαίως ὅτι αἱ ἐνάρετοι ψυχαὶ καὶ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ δικαιοσύνην θεῖαν μεταβάλλονται ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἥρωας, ἀπὸ ἡρώων εἰς δαίμονας, ἀπὸ δὲ δαιμόνων, ἂν ἐντελῶς ὡς εἰς τελετὴν μυστηρίων καθαριζόμεναι ἁγιασθῶσιν, ἀφ' οὗ ἀπέφυγον πᾶν ὅ,τι εἶχον θνητὸν καὶ δεκτικὸν πάθους, ἀνυψοῦνται εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν (40), ὅχι κατὰ ψήφισμα πόλεως, ἀλλὰ

κατὰ ἀλήθειαν, καὶ κατὰ τὸν δίκαιον λόγον, ἀπολαμβάνουσαι τοιοῦτοτρόπως τὸ κάλλιστον καὶ μακαριώτατον τέλος.

ΚΘ. Ἡ δὲ εἰς τὸν Ῥωμύλον προσθεμένη ἐπωνυμία Κυρίνος εἶναι κατὰ τινὰς ἐπίθετον ὅμοιον μὲ τὸ διδόμενον εἰς τὸν Ἄρην, καὶ σημαῖνον πολεμιστὴν φοβερόν. Ἄλλοι τὸ ἐξηγοῦσι πολίτην, διότι καὶ τοὺς πολίτας Κυρίτας ὠνόμαζον. Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν, ὅτι τὸ σιδήρεον τῆς λόγχης, ἢ τὴν λόγχην αὐτὴν οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζον Κῦριν, καὶ Κυρίτιδος Ἡρας ἄγαλμα ἐλέγετο ὡς στημένον ἐπάνω σιδήρου λόγχης. Ἡ δὲ εἰς τὴν Ῥηγίαν στημένη λόγχη, Ἄρης ὀνομάζεται, καὶ λόγχην λαμβάνουσι βραβεῖον οἱ εἰς πολέμους ἀνδραγαθοῦντες. Ὄθεν ὁ Ῥωμύλος, ὡς πολεμικὸς ἢ αἰγμητὴς θεὸς, ὠνομάσθη Κυρίνος· καὶ ναὸς αὐτοῦ ὑπάρχει κατασκευασμένος εἰς τὸν λόφον, ὅστις Κυρίνος ὀνομάζεται ἐξ αἰτίας ἐκείνου· ἡ δὲ ἡμέρα, καθ' ἣν ἀνελήφθη, λέγεται ὄχλου φυγῇ, καὶ νόνναι Καπρατίναι, (ἦγουν ἐβδόμη Καπρατίνη) διότι κάμνουσι θυσίαν εἰς τὸ ἔλας τῆς Αἰγὸς καταβαίνοντες ἀπὸ τὴν πόλιν· Ἐν ᾧ δὲ ἐβγαίνουν διὰ τὰ ὑπάγουσιν εἰς τὴν τελετὴν, ἐκφωνοῦν μὲ βοὴν πολλὰ ἐντόπια ὀνόματα, ὡς Μάρκον, Λούκιον, Γαῖον, μιμούμενοι τὴν φυγὴν ἣτις συνέβη τότε, καὶ τὸ κράξιμον ἐνὸς πρὸς ἄλλον μὲ φόβον καὶ ταραχήν. Τινὲς ὁμῶς λέγουσιν ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι φυγῆς, ἀλλὰ παρακινήσεως καὶ ταχύτητος μίμημα, ἀναφέροντες τὸν λόγον εἰς αἰτίαν τοιαύτην. Ὅταν οἱ Κελτοὶ κυριεύσαντες τὴν Ῥώμην ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸν Κάμιλλον, καὶ ἡ πόλις ἀποκαμωμένη οὖσα δὲν ἐμποροῦσεν εὐκόλᾳ ν' ἀναλάβῃ τὰς πρώτας δυνάμεις, ἐστράτευσαν κατ' αὐτῆς πολλοὶ Λατῖνοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Δίβιον Ποστούμιον· καὶ αὐτὸς καθίσας τὸν στρατὸν ὄχι μακρὰν τῆς Ῥώμης, ἐπεμψε κήρυκα, λέγων, ὅτι τὴν παλαιὰν οἰκειότητα καὶ συγγένειαν, ἣτις ἐξέλιπεν ἤδη, ἤθελον οἱ Λατῖνοι γὰρ τὴν ἀναζωπυρῆσαι, ἐνόνοντες πάλιν μὲ νέους γά-

μους τὰ δύο ἔθνη. Ἄν πέμψωσι λοιπὸν παρθένους πολλὰς καὶ γυναῖκας, ὅσαι χηρεύουσι, θέλουν κάμει εἰρήνην καὶ φιλίαν μ' αὐτοὺς, καθὼς ἄλλοτε ἔκαμαν μὲ τοὺς Σαβίνους μεταχειριζόμενοι τὸν ὅμοιον τρόπον. Αὐτὰ ἀκούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὸν πόλεμον ἐφοβοῦντο, καὶ ἡ παρὰδοσις τῶν γυναικῶν τοὺς ἐφαίνετο ἴσα μὲ αἰγυμλῳσίαν σκληρά. Ἐν ᾧ δὲ εὐρίσκοντο εἰς ἀμηχανίαν, μία τῶν θεραπαινίδων τὸνομα Φιλωτίς, ὡς δὲ τινες λέγουσι, Τουτόλα, τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ μὴ κάμουν μήτε τὸ ἐν μήτε τὸ ἄλλο, ἀλλὰ μεταχειριζόμενοι δόλον, νὰ ἀποφύγωσιν ἅμα καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν παρὰδοσιν τῶν γυναικῶν· ὁ δὲ δόλος ἦτον ν' ἀποστείλουν εἰς τοὺς πολεμίους θεραπαινίδας τινὰς εὐειδεῖς ὁμοῦ μὲ αὐτὴν τὴν Φιλωτίδα στολισμένας ὅλας ὡς ἐλευθέραις. Ἐπειτα τὴν νύκτα ἡ Φιλωτίς νὰ ὑψώσῃ ἀναμμένην δάδα, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νὰ ἐβγῶσιν ἐνοπλοί, καὶ νὰ φονεύσωσι κοιμωμένους τοὺς πολεμίους. Ἀφ' οὗ ἐπέσθησαν λοιπὸν οἱ Λατῖνοι, ἐκτελέσθησαν αὐτὰ, καὶ ἡ Φιλωτίς ὑψωσε τὴν λαμπάδα ἀπὸ ἐρινεόν τινα ἀπλώσασα ὀπισθεν προκαλύμματα καὶ παραπετάσματα, ὥστε τὸ φῶς νὰ ᾔναι ἀόρατον εἰς τοὺς πολεμίους, εἰς δὲ τοὺς Ῥωμαίους φανερόν· καθὼς τὸ εἶδον αὐτοὶ, εὐθύς ἐβγήκαν μὲ βίαν, καὶ διὰ νὰ ταχύνουν τὴν προᾶξιν ἐφώναζον πολλάκις εἰς τὰς πόλεις ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Περσόντες δὲ κατὰ τῶν πολεμίων ἀπροσδοκήτως, καὶ νικήσαντες, ἑορτάζουν εἰς μνήμην τῆς νίκης· καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ μηνὸς λέγεται νόνναι Καπρατῖναι, διὰ τὸν ἐρινεόν, ὅστις ὀνομάζεται Καπρίφικος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Προσφέρεται δὲ εἰς τὰς γυναῖκας γεῦμα ἔξω τῆς πόλεως, καὶ γεύονται σκιαζόμεναι ἀπὸ κλάδους συκῆς. Αἱ δὲ θεραπαινίδες περιεργόμεναι ζητοῦσι συνεισφοράν, καὶ παίζουσιν· ἔπειτα κτυπῶνται μεταξὺ τῶν, καὶ ρίπτουσι λίθους ἢ μία κατὰ τῆς ἄλλης, καθὼς καὶ τότε ὑπῆρχαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ συνηγωνίσθησαν μ' ἐκεί-

νους ἐν ᾧ ἐμάχοντο. Αὐτὰ ὅμως ὀλίγοι ἐκ τῶν συγγραφέων
 τὰ ἐγκρίνουσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τοῦ νὰ φωνάζουν τὴν ἡμέ-
 ραν ὃ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς τὸ ἔλος τῆς Αἰγὸς
 βαδίζοντες εἰς τὴν θυσίαν, αὐτὰ φαίνονται νὰ συμφωνοῦν μᾶλ-
 λον μὲ τὸν πρῶτον λόγον· ἐκτὸς ἂν καὶ τὰ δύο αὐτὰ πράγμα-
 τα συνέβη νὰ γένουν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς διαφόρους ἐποχάς.
 Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Ῥωμύλος ἦτον εἰς τὸ πεντηκοστὸν τέταρτον
 ἔτος τῆς ζωῆς, καὶ εἰς τὸ τριακοστὸν ὄγδοον τῆς βασιλείας,
 ὅταν ἔγινεν ἄφαντος ἀπὸ τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων.

RECEIVED
JAN 10 1964

ΘΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΡΩΜΥΛΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

Α μὲν οὖν ἄξια μνήμης πυθέσθαι περὶ Ρωμύλου καὶ Θησεώς· συμβέβηκεν ἡμῖν, ταῦτ' ἐστί. Φαίνεται δὲ πρῶτον ὁ μὲν ἐκ προαιρέσεως, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀδεῶς ἐν Τροίῳ βασιλεύειν διαδεξάμενον ἀρχὴν οὐκ ἄδοξον, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ μεγάλων ὀρεχθεὶς· ὁ δὲ δουλείας φυγῇ παρούσης, καὶ τιμωρίας ἐπιφερομένης, ἐκεῖνο τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἀτεχνῶς ὑπὸ δέους ἀνδρείως γενόμενος, καὶ φόβῳ τοῦ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἐπὶ τὸ δρᾶν μέγα δι' ἀνάγκην παραγενόμενος. Ἐπειτα τούτου μὲν ἔργον ἐστὶ τὸ μέγιστον, ἀνελεῖν ἓνα τὸν Ἄλκης τύραννον· ἐκείνου δὲ πάρεργα καὶ προαγῶνες ἦσαν, ὁ Σκίρων, ὁ Σίννης ὁ Προκρούστης, ὁ Κορυνήτης· οὓς ἀναιρῶν καὶ κολάζων, ἀπῆλλαττε τὴν Ἑλλάδα δεινῶν τυράννων, πρὶν, ὅστις ἐστὶ, γινώσκειν τοὺς ὑφ' ἑαυτοῦ σωζομένους. Καὶ τῷ μὲν παρὴν ἀπραγμόνως κομίζεσθαι διὰ θαλάττης, ἀδικουμένῳ μηδὲν ὑπὸ τῶν ληστῶν· Ρωμύλῳ δ' οὐ παρὴν μὴ πράγματα ἔχειν, Ἀμουλίου ζῶντος. Μέγα δὲ τούτου τεκμήριον ὁ μὲν γὰρ, οὐδὲν αὐτὸς ἀδικούμενος, ὥρμησεν ὑπὲρ ἄλλων ἐπὶ τοὺς πονηροὺς· οἱ δ', ἐφ' ὅσον αὐτοὶ κακῶς οὐκ ἔπασχον ὑπὸ τοῦ τυράννου, περιεώρων ἀδικοῦντα πάντας. Καὶ μὴν, εἰ μέγα τὸ τραπῆναι μαχόμενον Σαθίνους, καὶ ἀνελεῖν Ἄκρωνα, καὶ πολλῶν μάχῃ κρατῆσαι πολέμιων, τούτοις μὲν ἐστὶ τοῖς ἔργοις Κενταυρομαχίαν καὶ τὰ πρὸς Ἀμαζόνας παραβάλλειν.

ΘΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΡΩΜΥΛΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

ΟΣΑ μὲν ἄξια μνήμης περὶ Ῥωμύλου καὶ Θησέως ἐδυνήθημεν νὰ συνάξωμεν εἶναι ταῦτα. Παραβάλλοντες δὲ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς βλέπομεν πρῶτον ὅτι ὁ Θησεὺς χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται ἀπὸ κανένα, ἀλλ' ἐν ᾧ ἠδύνατο νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὴν Τροίαν διαδεχόμενος ἡγεμονίαν ὅχι ἄδοξον, αὐτὸς αὐτοπροαιρέτως ὠρέχθη μεγάλα πράγματα. Ὁ δὲ ἄλλος βιαζόμενος ν' ἀποφύγῃ δουλείαν παροῦσαν, καὶ τιμωρίαν ἐπαπειλουμένην, τῷ ὄντι ἔγινε, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀπὸ φόβον ἀνδρείος, καὶ διὰ νὰ μὴ πάθῃ τὰ ἐσχάτα δεινὰ, ἐφθασεν ἐξ ἀνάγκης εἰς πράξεις μεγάλας. Ἐπειτα τούτου κατόρθωμα τὸ μεγαλότερον εἶναι ὅτι ἐθανάτωσεν ἓνα μόνον, τὸν τύραννον τῆς Ἀλβης. Τοῦ δὲ ἄλλου πάρεργα καὶ προοίμια ἀγώνων ἦσαν ὁ Σκίρων, ὁ Σίννις, ὁ Προκρούστης, ὁ Κορήνητης, τοὺς ὁποίους θανατόνων καὶ τιμωρῶν ἐλευθέρονε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ σκληροῦς τυράννων, πρὶν οἱ ἀπ' αὐτὸν σωζόμενοι μάθωσι τίς εἶναι. Καὶ ὁ μὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάγῃ ἡσύχως διὰ θαλάσσης, χωρὶς νὰ βλαφθῇ εἰς τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τοὺς ληστὰς· εἰς δὲ τὸν Ῥωμύλον δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἡσυχίαν, ζῶντος τοῦ Ἀμουλίου. Μεγάλῃ δὲ ἀπόδειξις τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Θησέως εἶναι ὅτι αὐτὸς χωρὶς νὰ ἀδικῇται παντάπασι, ὥρμησε κατὰ τῶν κακῶν πρὸς ὑπεράσπισιν ἄλλων. Ὁ δὲ Ῥωμύλος καὶ ὁ Ῥώμος ὅσον καιρὸν δὲν ἐνοχλοῦντο ἀπὸ τὸν τύραννον, τὸν παρέβλεπον ν' ἀδικῇ ἄλλους. Πρὸς τούτοις ἂν ᾖναι μέγα σημεῖον ἀνδρείας

Β. Ὁ δ' ἐτόλμησε Θησεὺς περὶ τὸν Κρητικὸν δασμὸν, εἴτε τινὶ θηρίῳ βορὰν, εἴτε πρόσφαγμα τοῖς Ἀνδρόγεω τάφοις, εἴθ' ὃ κουφότατόν ἐστι τῶν λεγομένων, λατρεύειν παρ' ἀνδράσιν ὕβρισταῖς καὶ δυσμενέσιν ἀκλεῇ λατρείαν καὶ ἄτιμον ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, ἐκουσίως μετὰ παρθένων πλεῦσαι καὶ παίδων νέων, οὐκ ἂν εἴποι τις, ἡλίκης ἐστὶ τύλμης, ἢ μεγαλοφροσύνης ἢ δικαιοσύνης περὶ τὸ κοινόν, ἢ πόθου δόξης καὶ ἀρετῆς. ὧς' ἔμοιγε φαίνεται μὴ κακῶς ὀρίζεσθαι τοὺς φιλοσόφους τὸν ἔρωτα, Θεῶν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐπιμελείαν καὶ σωτηρίαν νέων. Ὁ γὰρ Ἀριάδνης ἔρωσ παντὸς μᾶλλον ἔοικεν ἔργον Θεοῦ καὶ μηχανήμα γενέσθαι, σωτηρίας ἔνεκα τοῦ ἀνδρός. Καὶ οὐκ ἄξιον αἰτιάσθαι τὴν ἐρασθεῖσαν, ἀλλὰ θαυμάζειν, εἰ μὴ πάντες οὕτω καὶ πᾶσαι διετέθησαν· εἰ δ' ἐκείνη μόνη τοῦτ' ἔπαθεν, εἰκότως ἔγωγε φαίην ἂν αὐτὴν ἀξιέραστον Θεῷ γεγονέναι, φιλόκλον καὶ φιλάγαθον καὶ τῶν ἀρίστων ἐρωτικὴν οὖσαν. Ἀμφοτέρων τοίνυν τῇ φύσει πολιτικῶν γεγονότων, οὐδέτερος διεφύλαξε τὸν βασιλικὸν τρόπον· ἐξέστη δὲ καὶ μετέβαλε μεταβολὴν, ὁ μὲν δημοτικὴν, ὁ δὲ τυραννικὴν, ταῦτόν ἀπ' ἐναντίων παθῶν ἀμαρτόντες. Δεῖ γὰρ τὸν ἄρχοντα σώζειν πρῶτον αὐτὴν τὴν ἀρχὴν· σώζεται δ' οὐχ ἥττον ἀπεχομένη τοῦ μὴ προσήκοντος, ἢ περιεχομένη τοῦ προσήκοντος. Ὁ δ' ἐνδιδούς, ἢ ἐπιτείνων, οὐ μένει βασιλεὺς, οὐδὲ ἄρχων, ἀλλ' ἢ δημαγωγὸς ἢ δεσπότης γιγνόμενος, ἐμποιεῖ τὸ μισεῖν, ἢ καταφρονεῖν τοῖς ἀρχομένοις. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν, ἐπιεικείας δοκεῖ καὶ φιланθρωπίας εἶναι, τοῦτο δὲ, φιλαυτίας ἀμάρτημα καὶ χαλεπότητος.

Γ. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰ δυστυχηθέντα μὴ παντάπασι ποιεῖσθαι δαίμονας, ἀλλ' ἠθικὰς καὶ παθητικὰς ζητεῖν ἐν αὐτοῖς

τοῦ Ῥωμύλου, ὅτι ἐπληρώθη μαχόμενος κατὰ τῶν Σαθίων, καὶ ἐθανάτωσε τὸν Ἄκρωνα, κ' ἐνίκησεν εἰς μάχην πολλοὺς πολεμίους, ἔχομεν εἰς ταῦτα τὰ ἔργα νὰ ἀντιτάξωμεν τὴν Κενταυρομαχίαν, καὶ τὸν πρὸς Ἀμαζόνας πόλεμον τοῦ Θησέως.

Β. Τὸ δὲ εἰς τὸν Κρητικὸν δασμὸν τόλμημα τούτου νὰ συμπλεύσῃ ἐκουσίως μὲ παρθένους καὶ ἐφήβους, ριπτόμενος αὐτοπροαιρέτως εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ γένῃ εἴτε θηρίου τινὸς τροφή, εἴτε σφάγιον εἰς τοῦ Ἀνδρόγεω τὸν τάφον, εἴτε, (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἐλαφρότερον ἀπὸ τὰ λεγόμενα) νὰ δουλεύῃ πλησίον ἀνθρώπων ἀνόμων καὶ κακοβούλων ἄδοξον δουλείαν καὶ ἄτιμον, τοῦτο δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ πόσον μεγάλης γενναιότητος εἶναι ἔργον, ἢ μεγαλοφροσύνης, ἢ δικαιοσύνης πρὸς τὸ κοινὸν, ἢ πόθου δόξης καὶ ἀρετῆς. Ὅθεν νομίζω ὅτι οἱ φιλόσοφοι ὁρθῶς ὀρίζουσι τὸν Ἑρωτα ὑπηρεσίαν θεῶν πρὸς ἐπιμελείαν καὶ σωτηρίαν τῶν νέων· ἐπειδὴ ὁ Ἑρως τῆς Ἀριάδνης (41) ἀπὸ κάθε ἄλλον περισσώτερον φαίνεται ἔργον θεοῦ καὶ μηχάνημα πρὸς σωτηρίαν τοῦ Θησέως. Καὶ εἶναι δίκαιον ὅχι νὰ μεμψώμεθα τὴν Ἀριάδνην ὅτι τὸν ἠράσθη, ἀλλὰ νὰ θαυμάζωμεν πῶς ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες δὲν διετέθησαν τοιουτοτρόπως πρὸς αὐτόν. Εἰ δ' ἐκείνη μόνη ἔπαθε τοῦτο, δικαίως ἡμπορῶ νὰ εἴπω περὶ αὐτῆς ὅτι κατεστάθῃ ἀξία νὰ γενῇ ἔπειτα ἐρωμένη θεοῦ, διότι ἠγάπησε τὸ καλὸν καὶ τὸ τίμιον, καὶ προσηλώθη ἐρωτικῶς εἰς ἄνδρα κατὰ πάντα ἄριστον. Πλασμένοι δὲ καὶ οἱ δύο ἐκ φύσεως διὰ νὰ ἡγεμονεύσωσιν, οὐδ' ὁ εἰς οὐδ' ὁ ἄλλος δὲν διεφύλαξε τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα· ἀλλ' ἐμακρόνθησαν ἀπ' αὐτὸν καὶ μετέβαλον τὴν ἡγεμονίαν, ὁ μὲν εἰς δημοτικὴν, ὁ δὲ εἰς τυραννικὴν, πίπτοντες ἀπ' ἐναντίας ἀθῆναι εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα. Ἐπειδὴ τοῦ ἄρχοντος πρῶτον καθήκον εἶναι νὰ σώῃ αὐτὴν τὴν ἀρχήν· σώζεται δὲ ὅχι ὀλιγώτερον ὅταν ἀπέχῃ τοῦ μὴ πρέποντος, παρ' ὅσον ὅταν εἰς τὸ πέρπον

διαφορὰς, θυμοῦ μὲν ἀλογίστου καὶ τάχος ἐχούσης ἄβουλον ὀργῆς, μήτε τις ἐκείνον ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπολυέτω, μήτε τοῦτον ἐν τοῖς πρὸς τὸν υἱόν. Ἡ δὲ κινήσασα τὸν θυμὸν ἀρχὴ μᾶλλον παραιτεῖται τὸν ὑπὸ μείζονος αἰτίας, ὥσπερ ὑπὸ πληγῆς χαλεπωτέρας, ἀνατραπέντα. Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἐκ βουλῆς καὶ σκέψεως περὶ κοινῶν συμφερόντων διαφορὰς γενομένης, οὐκ ἂν ἤξιώσε τις ἄφνω τὴν διάνοιαν ἐν τηλικούτῳ πάθει γενέσθαι. Θησέας δὲ πρὸς τὸν υἱόν, ὃ πάμπαν ὀλίγοι τῶν ὄντων διαπεφεύγασιν, ἔρωσ καὶ ζηλοτυπία καὶ διαβολαὶ γυναικὸς ἔσφηλαν. Ὁ δὲ μείζων ἐστίν, ὁ μὲν Ῥωμύλου θυμὸς εἰς ἔργον ἐξέπεσε καὶ πράξιν οὐκ εὐτυχὲς ἔχουσιν τέλος· ἡ δὲ Θησέως ὀργὴ μέχρι λόγου καὶ βλασφημίας καὶ κατάρας πρεσβυτικῆς προήλθε· τὰ δ' ἄλλα φαίνεται τῇ τύχῃ χρῆσασθαι τὸ μειράκιον. Ὡστε ταύτας μὲν ἂν τις ἀποδοίῃ τῷ Θησεΐ τὰς ψήφους.

Δ. Ἐκείνῳ δὲ πρῶτον μὲν ὑπάρχει μέγα, τὸ μικροτάτας λαβεῖν ἀρχὰς ἐπὶ τὰ πράγματα. Δοῦλοι γὰρ δὴ καὶ συφορβῶν παῖδες ὀνομαζόμενοι, πρὶν ἐλευθεροὶ γενέσθαι, πάντας ὀλίγου δεῖν ἡλευθέρωσαν Λατίνους, ἐνὶ χρόνῳ τῶν καλλίστων ὀνομάτων ἅμα τυχόντες, φονεῖς ἐχθρῶν, καὶ σωτῆρες οἰκείων, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν, καὶ οἰκισταὶ πόλεων, οὐ μετοικισταί· καθάπερ ἦν ὁ Θησεύς, ἐκ πολλῶν συντιθεὶς καὶ συνοικοδομῶν ἐν οἰκητήριον, ἀναιρῶν δὲ πολλὰς πόλεις, ἐπωνύμους βασιλέων καὶ ἡρώων παλαιῶν. Ῥωμύλος δὲ ταῦτα μὲν ὕστερον ἔδρα, τοὺς πολεμίους ἀναγκάζων τὰ οἰκεία καταβάλλοντας καὶ ἀφαινίζοντας τοῖς νενικηκόσι προσνέμεσθαι· τὸ δὲ πρῶτον, οὐ με-

προσκολλᾶται· ὅστις δὲ φέρεται ὑπὲρ τὸ δέον μαλακός, ἢ ἐξ ἐναντίας σκληρύνεται, δὲν μένει βασιλεὺς οὐδὲ ἄρχων, ἀλλὰ γινόμενος ἢ κύλαξ τοῦ δήμου ἢ τύραννος, κάμνει τοὺς ὑπηκόους του νὰ τὸν μισοῦν, ἢ νὰ τὸν καταφρονῶσιν. Ἀλλ' ἐκ τῶν δύο τούτων κακῶν, τὸ μὲν φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ ὑπερβολικὴν πραότητα, καὶ φιλανθρωπίαν, τὸ δὲ ἀπὸ φιλαυτίαν καὶ τραχύτητα χαρακτήρος.

Γ. Ἄν πρέπη δὲ καὶ τὰ δυστυχήματα τῶν ἀνθρώπων νὰ μὴ τὰ ἀποδίδωμεν παντάπασιν εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν εἰς αὐτὰ τὰς διαφορὰς τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν παθῶν ἀπὸ τὰ ὁποῖα προήλθον, οὔτε ὁ Ῥωμύλος οὔτε ὁ Θησεὺς καθ' ὅσον ἐφέρθησαν, ὁ μὲν πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὁ δὲ πρὸς τὸν υἱόν του, δὲν εἶναι ἀνεπίληπτοι καὶ ἀθῶοι παραλόγου θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐνεργούσης μὲ τάχος ἄβουλον. Ἡ δὲ κινήσασα τὸν θυμὸν αἰτία ὅσον εἶναι μεγαλητέρα, τόσον πλειότερας συγγνώμης ἄξιος θεωρεῖται ὁ ἀπ' αὐτὴν ὡς ἀπὸ πληγὴν σφοδρότεραν καταβεβλημένος. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ Ῥωμύλου ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν του διαφορὰ ἐγένεν ἀπὸ βουλὴν καὶ σκέψιν περὶ κοινῶν συμφερόντων (42), ἦτον παντάπασιν ἀνάξιον τῆς φρονήσεώς του νὰ κυριευθῇ ἔξαφνα ἀπὸ τόσον μεγάλον θυμόν. Τὸν Θησεῖα δὲ παρέφερον κατὰ τοῦ υἱοῦ πάθη, τὰ ὅποια πολλὰ ὀλίγοι ἄνθρωποι κατώρθωσαν ν' ἀποφύγουν, ἔρως καὶ ζηλοτυπία, καὶ διαβολαὶ γυναικός. Τὸ μεγαλότερον εἶναι ὅτι τοῦ Ῥωμύλου ὁ θυμὸς κατήντησεν εἰς ἔργον καὶ πράξιν ἔχουσαν τέλος ἄθλιον. Ἡ δὲ τοῦ Θησεῖος ὀργὴ ἐπροχώρησε μέχρι λόγου καὶ βλασφημίας, καὶ κατάρας συνήθους εἰς γέροντας. Αἱ ἄλλαι δὲ τοῦ νεανίσκου (43) συμφοραὶ φαίνεται νὰ ᾔσαν ἔργα τῆς τύχης. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτων σύγκρισιν δύναται τις ν' ἀποδώσῃ τὰς ψήφους εἰς τὸν Θησεῖα.

Α. Ἐκείνου δὲ πάλιν τοῦτο πρῶτον ὑπάρχει μέγα, ὅτι ἔλα-

τατιθείς, οὐδ' αὖξων τὴν ὑπάρχουσαν, ἀλλὰ ποιῶν ἐξ οὗχ
 ὑπαρχόντων, καὶ κτῶμενος ἑαυτῷ χώραν ὁμοῦ, πατρίδα, βα-
 σιλειαν, γένη, γάμους, οἰκειότητα, ἀνήρει μὲν οὐδένα, οὐδὲ
 ἀπώλλυεν, εὐεργέτει δὲ τοὺς ἐξ αἰσίων καὶ ἀνεστίων δῆμον
 ἐθέλοντας εἶναι καὶ πολίτας. Ληστὰς δὲ καὶ κακούργους οὐκ
 ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἔθνη προσηγάγετο πολέμῳ, καὶ πόλεις κατε-
 στρέψατο, καὶ βασιλεῖς ἐθριάμβευσε καὶ ἡγεμόνας.

Ε. Καὶ τὸ μὲν Ῥώμου πάθος ἀμφισβητούμενον ἔχει τὸν
 αὐτόχειρα, καὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἑτέρους τῆς αἰτίας τρέπουσι·
 τὴν δὲ μητέρα διολλυμένην ἔσωσε περιφανῶς, καὶ τὸν πάππον
 ἀκλεῶς δουλεύοντα καὶ ἀτίμως εἰς τὸν Αἰνείου θρόνον ἐκάθισε.
 Καὶ πολλὰ μὲν ἐκὼν εὐεργέτησεν, ἔβλαψε δὲ αὐτὸν οὐδὲ ἄκων.
 Τὴν δὲ Θησέως λήθην καὶ ἀμελείαν τῆς περὶ τὸ ἱστίον ἐντο-
 λῆς, μόλις ἂν οἶμαι μακρᾷ τινι παραιτήσῃ καὶ ἐν ῥαθύμοις
 δικασταῖς αἰτίαν ἀποφυγεῖν πατροκτονίας· ὃ δὲ καὶ συνιδὼν
 τις Ἀττικὸς ἀνὴρ ὡς παγχάλεπόν ἐστι βουλομένοις ἀπολο-
 γεῖσθαι, πλάττει τὸν Αἰγέα τῆς νεῶς προσφερομένης ὑπὸ σπου-
 δῆς ἀνατρέχοντα πρὸς τὴν ἀκρόπολιν θεᾶς ἕνεκα, καὶ σφαλό-
 μενον καταπεσεῖν, ὥσπερ ὁπαδῶν ἔρημον, ἣ τὴν ἐπὶ θάλατταν
 ὁδὸν σπεύδοντι μὴ παρούσης τινὸς θεραπείας.

Ζ. Καὶ μὴν τὰ περὶ τὰς ἄρπαγὰς τῶν γυναικῶν ἡμαρτη-
 μένα, Θησεῖ μὲν εὐσχήμονος ἐνδεᾶ προφάσεως γέγονε. Πρῶ-

ἔς μικροτάτας ἀρχάς εἰς τὰ πράγματα· διότι αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς του ὄντες δοῦλοι καὶ χοιροβοσκῶν ὀνομαζόμενοι παῖδες, πρὶν γένουν ἐλεύθεροι, ἐλευθέρωσαν αὐτοὶ ὅλους σχεδὸν τοὺς Λατίνους, ἀξιοθέντες εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰ κάλλιστα αὐτὰ ὀνόματα, φονεῖς ἐχθρῶν, καὶ σωτῆρες οἰκείων, καὶ βασιλεῖς ἑθνῶν καὶ οἰκιστὰι πόλεων ὅχι μετοικιστὰι, καθὼς ἦτον ὁ Θησεύς, ὁ ὁποῖος ἐσύνθεσε καὶ συνοικοδόμησεν ἀπὸ πολλὰ ἐν μόνον κατοικητήριον, ἐρημώσας πολλὰς πόλεις ἐπωνύμους βασιλείων καὶ ἡρώων παλαιῶν. Ὁ δὲ Ῥωμύλος αὐτὰ μὲν ὕστερον ἐπεχείρησε νὰ πρῶτη ἀναγκάζων τοὺς παλεμίους νὰ κατεδαφίσωσι τὰς ἰδίας τῶν πόλεις, καὶ νὰ συνεικῶσι μὲ τοὺς νικητὰς τῶν· εἰς τὴν ἀρχὴν ὅμως οὔτε μετέθετεν οὔτε αὖξανε πόλιν ὑπάρχουσαν ἤδη, ἀλλ' ἔκαμνεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ἀποκτοῦσε χώραν ὁμοῦ, πατρίδα, βασιλείαν, γένη, γάμους, συγγενείας, καὶ οὐδ' ἐθνατόνεν, οὐδ' ἐξωλόθρευε κανένα, εὐεργετοῦσε δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας πατρίδας καὶ οἴκους· ἐὰν ἤθελον νὰ γενῶσι δῆμος καὶ πολῖται. Ληστὰς δὲ καὶ κακούργους δὲν ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἐκέρθησεν ἔθνη διὰ τοῦ πολέμου, καὶ πόλεις κατέστρεψε, καὶ ἐθρίχμυεντε κατὰ στρατηγῶν καὶ βασιλέων.

Ε. Καὶ ὁ μὲν φόνος τοῦ Ῥώμου ἀμφισβητεῖται τίνος ἦτον ἔργον· οἱ πλείοτεροι μάλιστα τῶν ἱστορικῶν ἀπυδίδουσιν αὐτὸ εἰς ἄλλους παρὰ εἰς τὸν Ῥωμύλον. Ὅλοι ὅμως ἐκ συμφώνου ὁμολογοῦσιν, ὅτι τὴν μητέρα του ἔσωσεν ἀπὸ θάνατον βέβαιον, καὶ τὸν πάππον του ἐλευθέρωσας ἀπὸ ἄδοξον δουλείαν καὶ ἄτιμον, τὸν ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Αἰνείου, καὶ τὸν ἔκαμε πολλὰς αὐτοπροαιρέτους εὐεργεσίας, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸν βλάψῃ εἰς τὸ παραινεῖν οὐδὲ ἀκουσίως. Ὁ δὲ Θησεύς διὰ τὴν λήθην καὶ ἀμέλειαν τῆς παραγγελίας τοῦ ἱστίου μόλις νομίζω μετὰ μακρὰς δεήσεις, καὶ ἐνώπιον πράων καὶ συγκαταβατικῶν δικαστῶν ἤθελε δυνηθῇ ν' ἀποφύγῃ ἄγκλημα πατροκτονίας· ὅθεν

(TOM. Α.)

τον μὲν, ὅτι πολλάκις ἤρπασε γὰρ Ἀριάδνην καὶ Ἀντιόπην καὶ Ἀναξὼ τὴν Τροίζηνίαν· ἐπὶ πάσαις δὲ τὴν Ἑλένην, παρρημακῶς οὐκ ἀκμάζουσαν, ἀλλὰ νηπιάν καὶ ἄωρον, αὐτὸς ὦραν ἔχων ἤδη γάμων πεπαυσθαι καὶ νομίων· ἔπειτα διὰ τὴν αἰτίαν· οὐ γὰρ ἀξιώτερά γε παιδοποιοὶ τῶν Ἀθήνησιν Ἑρεχθιδῶν καὶ Κεκροπιδῶν, αἱ Τροίζηνιόν καὶ Λακωνίων καὶ Ἀμαζόνων ἀνέγγυοι θυγατέρες ἦσαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑποφίαν ἔχει πρὸς ὕβριν καὶ καθ' ἡδονὴν πεπραχθαι. Ῥωμύλος δὲ πρῶτον μὲν ὀκτακοσίων ὀλίγον ἀριθμῷ δεούσας ἀρπάσας, οὐ πάσας, ἀλλὰ μίαν, ὡς φασιν, Ἑρσιλίαν ἔλαβε, τὰς δ' ἄλλας διένειμε τοῖς ἀγαθοῖς τῶν πολιτῶν· ἔπειτα τῇ μετὰ ταῦτα τιμῇ καὶ ἀγαπήσει καὶ δικαιοσύνῃ περὶ τὰς γυναῖκας ἀπέδειξε τὴν βίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀδικίαν, κάλλιστον ἔργον καὶ πολιτικώτατον εἰς κοινωνίαν γενομένην. Οὕτω συνέμιζεν ἀλλήλοις καὶ συνέπηξε τὰ γένη, καὶ παρέσχε πηγὴν τῆς εἰς αὐτοὺς εὐνοίας καὶ δυνάμεως τοῖς πράγμασιν. Αἰδοῦς δὲ καὶ φιλίας καὶ βεβαιότητος, ἦν εἰργάσατο περὶ τοὺς γάμους, ὁ χρόνος ἐστὶ μάρτυς. Ἐν γὰρ ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίοις, οὔτε ἀνὴρ ἐτόλμησε γυναικὸς, οὔτε γυνὴ κοινωνίαν ἀνδρὸς ἐγκαταλιπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Ἑλλήσιν οἱ σφόδρα περιττοὶ τὸν πρῶτον ἔχουσιν εἰπεῖν πατροκτόνον, ἢ μητροφόνον, οὕτω Ῥωμαῖοι πάντες ἴσασιν, ὅτι Καρβίλιος Σπύριος ἀπεπέμψατο τὴν γυναῖκα πρῶτος, ἀπαιδίαν αἰτιασάμενος. Τῷ δὲ τοσούτῳ χρόνῳ συμμαρτυρεῖ καὶ τὰ ἔργα. Καὶ γὰρ ἀρχῆς ἐκοινωνήσαν οἱ βασιλεῖς, καὶ πολιτείας τὰ γένη, διὰ τὴν ἐπιγαμίαν ἐκείνην· ἀπὸ δὲ τῶν Θησέως γάμων, Ἀθηναίοις φιλικὸν μὲν οὐδὲν, οὐδὲ κοινωνικὸν ὑπῆρξε πρὸς οὐδένα συμβόλαιον· ἔθραι δὲ καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι πολιτῶν, καὶ τέλος Ἀφιδνας ἀπολέσαι, καὶ μόλις ὑπ' οἴκτου τῶν πολεμίων, προσκυνήσας καὶ Θεοὺς ἀνειπόντας, μὴ παθεῖν, ἃ Τρῶες ἔπαθον δι' Ἀλέ-

κάποιος τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων ἐννοήσας βέβαια πόσον τὸ ἀμάρτημα τοῦτο εἶναι καὶ εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τὸ δικαιο-
λογήσουν ἀναπολόγητον, πλάττει ὅτι ὁ Αἰγεύς θέλων νὰ ἰδῇ
τὰ πλοῖον τοῦ Θησεύς ἐμβαῖνον εἰς τὸν λιμένα, ἔτρεχε μὲ τό-
σπην βίαν ἐπάνω εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὥστε παρεπάτησε καὶ
ἔπεσε κάτω, ὡς νὰ μὴν εἶχε πλησίον τοῦ κανένα ἀπὸ τοὺς ὁπα-
δούς του, ἢ νὰ μὴν εὐρέθῃ ἄνθρωπος νὰ τὸν συνοδεύσῃ βλέπων
αὐτὸν διευθυνόμενον μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς θαλάσσης.

5. Καὶ εἰς τὰς ἀρπαγὰς προσέτι τῶν γυναικῶν, ἀμάρτημα
τὸ ὅποιον ἔπραξαν καὶ οἱ δύο, ὁ μὲν Θησεύς δὲν εἶχε καμ-
μίαν εὐλογοφανῆ πρόφασιν· πρῶτον ὅτι ἔπραξε τοῦτο πολλά-
κις· ἐπειδὴ ἤρπασε τὴν Ἀριάδνην, καὶ τὴν Ἀντιόπην, καὶ Ἀνα-
ξὼ τὴν Τροϊζηνίαν, καὶ ἀπὸ ὅλας ὕστερον, ἐν ᾗ παρήκμαζε,
τὴν Ἑλένην ὅχι ἀκμάζουσιν, ἀλλ' ἀνήλικον, ἢ μᾶλλον νήπιον,
αὐτὸς φθάσας ἤδη εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν παύουν καὶ οἱ νόμιμοι
γάμοι. Ἐπειτα ἡ αἰτία τῆς ἀρπαγῆς δὲν μετριάξει παντά-
πασι τὸ βάρος τοῦ ἀμαρτήματος· ἐπειδὴ Τροϊζηνίων καὶ Λα-
κῶνων καὶ Ἀμαζόνων θυγατέρες, καὶ αὐταὶ χωρὶς γάμου συν-
θήκην, δὲν ἦσαν ἀξιώτεραι νὰ τοῦ κάμωσι τέκνα παρὰ τὰς ἐν
Ἀθήναις τῶν Ἑρεχθιδῶν καὶ Κεκροπιδῶν θαγατέρας· ἄλλ' αὐ-
τὰ ἔχουσιν ὑποψίχιν ὅτι ἐπράχθησαν ἀπὸ ἀχαλίνωτον ὄρεξιν
ἀσωτείας καὶ ἡδονῆς. Ὁ δὲ Ρωμύλος πρῶτον μὲν ὀκτακοσίας
σχεδὸν γυναῖκας ἀρπάσας, μίαν μόνον ὡς λέγουσι, τὴν Ἑρ-
σιλείαν, ἔλαβεν αὐτὸς, τὰς δὲ ἄλλας διεμοίρασεν εἰς τοὺς
πρωτίστους τῶν πολιτῶν. Ἐπειτα ἡ μετὰ ταῦτα τιμὴ καὶ ἀγά-
πη καὶ δικαιοσύνη τῶν Ρωμαίων πρὸς τὰς γυναῖκας, ἀπέδειξε
τὴν βίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀδικίαν κάλλιστον ἔργον καὶ πολι-
τικώτατα ἐπινοημένον εἰς κοινωνίας ἀφορμὴν. Τοιοῦτοτρόπως
συνέμιξε τὸ ἐν μὲ τὸ ἄλλο καὶ συνέπηξε τὰ δύο ἔθνη, ὥστε
κατέστησε τὴν πρᾶξιν ἐκείνην πηγὴν τῆς ἀκολούθου ὁμονοίας
αὐτῶν καὶ πολιτικῆς δυνάμεως. Λίδους δὲ καὶ φιλίας καὶ

Ξανδρον. Ἡ μέντοι μήτηρ ἡ Θησέως οὐκ ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ἔπαθε τὰ τῆς Ἑκάβης, ἐγκαταλιπόντος καὶ προεμένου τοῦ παιδός· εἶγε μὴ πέπλασται τὰ τῆς αἰγμάλωσias, ὥς ἔδειγε καὶ τοῦτο ψεῦδος εἶναι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων. Ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τοῦ θεοῦ μυθολογούμενα πολλὴν ποιεῖ διαφοράν. Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἡ σωτηρία μετὰ πολλῆς ὑπῆρξε Θεῶν εὐμενείας· ὁ δ' Αἰγεῖ δοθεὶς χρησμὸς, ἀπέχεσθαι γυναικὸς ἐπὶ ξένης, ἔοικεν ἀποφαίνειν, παρὰ γνώμην Θεῶν γεγονέναι τὴν Θησέως τέκνωσιν.

σταθερότητος, ὅποιαν ἔβαλεν εἰς τοὺς γάμους, τούτων ὁ καιρὸς εἶναι μάρτυς· ἐπειδὴ εἰς διάστημα διακοσίων τριάντα χρόνων οὔτε ἀνὴρ γυναικὸς, οὔτε γυνὴ ἀνδρὸς συγκαινωνίαν δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀφήσῃ. Ἀλλὰ καθὼς μετὰ τὸν τῶν Ἑλλήνων οἱ πολλὰ περίεργοι ἀρχαιολόγοι δύνανται νὰ εἰποῦν τὸν πρῶτον πατροκτόνον, ἢ μητροφόνον, ὁμοίως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὅλοι ἡζεύρουσιν, ὅτι ὁ Καρθάγιος Σπόριος ἀπέβαλε τὴν γυναῖκά του πρῶτος, καὶ αὐτὸς δι' αἰτίαν ἀτεκνίας. Τὴν δὲ μαρτυρίαν τοῦ τόσου χρόνου βεβαιονοῦσι καὶ τὰ ἔργα αὐτά· ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῶν γάμων ἐκείνων καὶ οἱ βασιλεῖς κατέστησαν τὴν ἡγεμονίαν μετὰ τὸν τῶν κοινῶν, καὶ τὰ δύο ἔθνη ἔγιναν ἰσόψηφοι συμπολιταί. Ἀπὸ δὲ τοὺς γάμους τοῦ Θησέως καμμία εἰς τοὺς Ἀθηναίους φιλίας συνκλαγὴ οὐδὲ κοινωνίας μὲ κανένα δὲν ἔγινεν· Ἀλλὰ ἔχθραι καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι πολιτῶν· καὶ τέλος διὰ τοὺς γάμους αὐτοὺς ἔχασαν τὰς Ἀφίδνας, καὶ μόλις ἀπὸ οἴκτον τῶν πολεμίων, ἂν οὐ ἐπροσκύνησαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀνηγόρευσαν θεοὺς (44), εὐτύχησαν νὰ μὴ πάθωσιν ὅσα ἔπαθον οἱ Τρῶες ἐξ αἰτίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Πάριδος. Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Θησέως δὲν ἐκινδύνευσε μόνον νὰ πάθῃ, ἀλλ' ἔπαθε τὴν τύχην τῆς Ἑκάβης, ἐπειδὴ ἐγκατελείφθη, καὶ σχεδὸν ἐπροδόθη ἀπὸ τὸν υἱὸν τῆς, ἂν δὲν ἦναι πλασμένα τὰ περὶ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῆς λεγόμενα, ὥς ἦτον εὐχῆς ἄξιον νὰ ἦναι ψεῦδος καὶ τοῦτο, καὶ πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ περιεχόμενα εἰς τοῦ Θησέως τὸν βίον. Καὶ ὅσα θεῖα λέγονται περὶ τούτων, κάμνουν μεγάλην μετὰ τῶν διαφορὰν· καθότι τοῦ μὲν Ῥωμύλου ἡ σωτηρία ἔγινε μὲ πολλὴν εὐμένειαν καὶ προστασίαν θεῶν· ὁ δὲ δοθεὶς εἰς τὸν Αἰγέα χρησμὸς ν' ἀπέχῃ ἀπὸ γυναῖκα εἰς ξένην γῆν, ἀποδείχνει κατὰ τινα τρόπον ὅτι ἔγινε παρὰ γνώμην θεῶν ἡ γέννησις τοῦ Θησέως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΩΜΑΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΟΥΤΑΡΧΟΥ.

(1) Πελασγοί· ἔθνος Ἑλληνικὸν ἀρχαιότατον, τὸ ἀνέκαθεν Ἀρκάδες, κατὰ τὸν ἔφορον, ἠγάπησαν τὸν στρατιωτικὸν βίον, καὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τοῦ ζῆν παρακινεῦντες, πολλὰ ἄλλα ἔθνη, μετέδωκαν εἰς ὅλα τὰ ὀνομάτων, κατεστάθησαν δορυκτῆτορες πολλῶν τόπων, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅπου ἀλλοῦ ἐπεριπλανῶντο. Ὅταν δὲ ἐπῆγαν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ Ἀθηναῖοι βλέποντες αὐτοὺς νὰ ἐρμῶσιν ὡς σαρκωρῆκα πτηνὰ εἰς τοὺς τυγχόντας τόπους, τοὺς ὠνόμασαν Πελαργούς (λεῦκεια) (Στράβ. βιβλ. 5 Κ 2).

(2) Ὁ Πλούταρχος τὴν αὐτὴν ἱστορίαν διηγεῖται καὶ εἰς τὸ σύγγραμμά τοῦ ἐπιγεγραμμένον, Γυναικῶν Ἀρεταί.

(3) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς (Ἑλλ. Ἀρχαιολ. Βιβλ. Α.) ἀποδεικνύει ὅτι ἄλλοι ἦσαν οἱ Τυρρῆναι, καὶ ἄλλοι οἱ Πελασγοί· καὶ οὔτε Ἀυδὼν ἀπόικους τοὺς Τυρρῆνους δὲν νομίζει, καθότι οὔτε μὴ ἐκείνους εἶναι ἐμάχλωσαι, οὔτε κανὲν σημεῖον τῆς μητροπόλεως γῆς διασώζουσι, μὴ ἔχοντες οὔτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς μὲ τοὺς Αὐδοὺς, οὔτε νόμους, οὔτε κανὲν ἔθνον.

(4) Ὁ Αὐτὸς εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον δὲν ἀναφέρει παντάπασι αὐτὴν τὴν διανομήν· ἀλλὰ λέγει μόνον ὅτι ὁ Ἀκύλιος, ἀφ' οὗ παρέλαβε τῶν Ἀλβανῶν τὴν βασιλείαν, ἐπειδὴ ὑπερίσχυεν, ἀφαίρεσε πᾶσαν τιμὴν ἀπὸ τὸν πρωτογέννητον ἀδελφόν του Νομήτορα, καὶ τελευταῖον ἐπεβούλευσε νὰ καταστήσῃ τὸν εἰκὸν του ἔρμην ἀπὸ γένος.

(5) Ἐπειδὴ τὸ μικροῦσθαι *guminiari* ὀνομάζουσιν οἱ Ρωμαῖοι.

(6) Δρυκολάπτης· πτηνόν, τὸ ὅποιον ὀνομάζεται καὶ πελεκάν. ὥσως εἶναι τὸ αὐτὸ πτηνὸν τὸ παρ' ἡμῶν, Τρυποκάρυδον.

(7) Τὰ θυεῖα λέγει καὶ ὁ Ἀλικαρν. Διονύς. Βιβλ. I., ὅτι ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρῶμος ἐστάλκσαν ἀπὸ τοὺς τροφεῖς των εἰς Γαβίους, πόλιν κεκμένην ἐν μακρὰν ἀπὸ τὸ Παλάντιον, διὰ νὰ λάβωσιν Ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ ἀνετράφησαν ἐκεῖ πλησίον φίλων τοῦ Φανστούλου, μανθάνοντες γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ χρῆσιν ὅπλων Ἑλληνικῶν, ὥσπου ἐφθασαν εἰς ἔφηδον ἡλικίαν.

(8) Αὐτὴ ἡ συνέπεια δὲν εἶναι ἀληθινή. Ἄν σπανίως βλέπωμεν γύπας, ἢ κίττια εἶναι ὅτι ἔχουν τὰς φωλιὰς των εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, καὶ δὲν τὰς

ἄφρονον εἰ μὴ ὅταν σκεπασθῶν ἀπὸ χιόνι, τότε καταβαίνειον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ περὶον εἰς θερμούς τόπους. Ἐπειτα ἡ σπανιότης αὐτῇ δείχνει πόσον εὐλογον εἶναι πιθανόν τὸ νὰ φανῶν ἐν τῷ ἄμα δώδεκα τύπος.

(9) « Ἀλλ' αὐτὴν τὴν τάφρον, εἶπεν, εὐκολα δύναται νὰ τὴν πληθίσῃ πο-
 » λέμιος, καθὼς ἐγώ ». Καὶ εὐθύς ἐπήδησε. Κάποιος δὲ τὸ ὄνομα Κελέριος,
 ὅστις ἐστέκετο ἐπάνω τοῦ τείχους, ὡν ἐπιστάτης τῶν ἔργων, « Ἀλλὰ τοῦτον
 » τὸν πολέμιον εὐκολα δύναται καθεῖς ἐξ ἡμῶν νὰ πολεμήσῃ » εἶπε, καὶ κτυ-
 πήσας αὐτὸν μὲ τὸ σκεπάρνιον εἰς τὴν κεφαλὴν, τὸν ἐθανάτωσε παρευθὺς
 (Διονύσιος Ἀλικαρν. Β. Α.).

(10) Ὁ Πλούταρχος διηγούμενος τὸν θάνατον τοῦ Ῥώμου συγχέει τοὺς δύο
 τρόπους κατὰ τοὺς ὁποίους ἀναφέρεται. διότι εἰ μὲν λέγουσιν ὅτι θανατώ-
 θη πηδῶν τὴν τάφρον. Ἄλλοι χωρὶς ν' ἀναφέρουν αὐτὴν τὴν περίστασιν, λέ-
 γουν ὅτι γενομένης ἐρίδος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, ὁ ὅχλος ἔλαβε μέρος εἰς
 τὴν φιλονεικίαν· καὶ βοηθεῦντες, εἰ μὲν τὸν Ῥώμον, εἰ δὲ τὸν Ῥωμύλον, ἄρ-
 χησαν τὸν πόλεμον ὀπλισθέντες χωρὶς τῶν ἡγεμόνων τὴν διαταγὴν καὶ γίνε-
 ται μάχη δυνατὴ, καὶ φόνος πολλὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Εἰς τούτῃν τὴν
 μάχην λέγουσιν ὅτι ὁ Φαυστύλος ὅστις ἀνέθρεψε τοὺς νεανίσκους, θέλων νὰ
 διαλύσῃ τὴν ἐριν αὐτῶν, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατορθώσῃ τίποτε, ἐχώθη εἰς
 τὸ μέσον τῶν μαχομένων ἀνέπλες, προθυμούμενος ν' ἀποθάνῃ τὸ γρηγορώτε-
 ρον τὸ ὅποιον καὶ ἔγινεν. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τοῦ Ῥώμου εἰς τὴν μάχην, ὁ
 Ῥωμύλος εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευνὴν νύκτι λυπηθεὶς καιρίως, νὰ μετανοῶν διὰ τὰ
 πεπραγμένα, ἔπεσεν εἰς ἀπελπισίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ θανατωθῇ. Ἀλλ' ἡ Λα-
 ρεντία, ἥτις παρέλαβε νηπίους, καλὴνέθρεψεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἡγάπα ὥς μή-
 τερ, τὸν ἔπειτα μὲ δεήσεις καὶ παραγγερίας νὰ μεταβάλῃ γνώμην. Αὐτὰ διηγεί-
 ται ὁ Ἀλικαρνασσεύς Διονύσιος προσθέτων, ὅτι ἀπὸ ἑσῶ λέγονται περὶ τελευ-
 τῆς τοῦ Ῥώμου, τοῦτο εἶναι τὸ πιθανώτατον.

(11) Οἱ παλαιοὶ Τυρρῆνοί ἦσαν πολλὴ ἐμπειροὶ εἰς τὴν μαντικὴν καὶ εἰς τὰς
 θρησκευτικὰς τελετάς.

(12) Αἱ ῥιπτόμεναι εἰς τὸν λάκκον ἀπαρχαὶ ἐσήμαινον ὅτι ἡ Ῥώμη ἐμελλε
 νὰ ἔχῃ ἀφθονίαν εἰς πάντα. Τὸ δὲ χῶμα ἦτον σημεῖον ὅτι αὐτὴ ἡ πόλις ἐμελλε
 νὰ καθυποτάξῃ ὅλους τοὺς περὶ τόπους.

(13) Ἡ ἔνωσις αὐτῇ ἐσήμαινε τῶν ἀνδρογύνων τὴν πολυτεκνίαν· οἱ δὲ ἐν-
 τὸς τῆς περιοχῆς ῥιπτόμενοί βῶλοι, ὅτι τὰ τεῖχη ποτὲ δὲν θέλουν καταστραφῇ.

(14) Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς συμφωνοῦν κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ὄχι καὶ κατὰ
 τὸ ἔτος. Οὐάβρων ὁ λογιώτερος τῶν Ῥωμαίων θέτει τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης εἰς
 τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἑκτῆς Ὀλυμπιάδος, 752 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ δὲ Κάτων εἰς τὰ

πρώτον τῆς ἐβδόμης, τὸ ἑπταὶν κήμεν διαφερόν, δύο εἰδῶν. Μαλλονότι ὁ Κικέρων προτιμᾷ τὴν γνώμην τοῦ Οὐάρωνος, ἡ χρονολογία τοῦ Κάτωνος ἔχει πλείονες ὁπαδοὺς, καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ὁ ἀκριβέστερος μεταξὺ τῶν συγγραφέων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας αὐτὴν τὴν χρονολογίαν ἔδεχθη, ὁμοίως καὶ ὁ Εὐσέβιος. — Ἡ ἐνδεικτικὴ πρὸ τῶν Καλανδῶν Μαίεω συμπίπτει μὲ τὴν εἰκοστὴν πρώτων Ἀπριλίου. Οἱ Ῥωμαῖοι διαιροῦσαν τοὺς μῆνας τῶν εἰς Καλάνδας, νόννας καὶ εἰδούς. Αἱ Καλάνδαι ἦσαν πρώτη τοῦ μηνός. Αἱ νόνναι πέμπτη ἢ ἐβδόμη κατὰ τὴν εἰς τὰς 13 ἢ τὰς 15 σύμπτωσιν τῶν εἰδῶν ὅθεν αἱ νόνναι ἦσαν ἡ ἐνάτη πρὸ τῶν εἰδῶν, καὶ ἐκ τούτου ὀνομαζέμεντο νόνναι. Ἀριθμεῖν πρῶτον ἀρχίζοντες ἀπὸ τὰς δύο τοῦ μηνός, λέγοντες πρῶτον, δευτέραν, τρίτην πρὸ τῶν νόννων, ἢ πρὸ τῶν εἰδῶν τοῦ δεῖναι μηνός. Τὴν ἀκολουθοῦν ἡμέραν τῶν εἰδῶν ἔλαβεν 17, ἢ 15, πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ ἀκολουθοῦ μηνός, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἕως τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ μηνός, τὴν πρὸ τῶν Καλανδῶν. Τὸ ὄνομα Καλάνδαι παράγεται ἀπὸ τὴν παλαιὰν λέξιν Καλάρ, ἐνδεικνύου, διότι ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ ἀρχιερεὺς ἀνήγγελλε ποίαν ἡμέραν ἐμελλεν νᾶ εἶναι αἱ νόνναι καὶ αἱ εἰδοί. Αἱ δὲ εἰδοί παράγονται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν λέξιν εἶδος, ἢ γυν. πρόσωπον, ἢ φάσις, διότι τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν εἰδῶν φαίνεται ὁλόκληρος ἡ Σελήνη (P.). — Καὶ κατ' ἄλλον τινα τρόπον γράφει περὶ τούτων ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ Ῥωμαϊκά, Κερ. Καταγρ. — Τρεῖς, λέγει, μεγάλας διαφορὰς ἔχει κατὰ μῆνα ἡ Σελήνη· πρώτην, ὅταν κρύπτεται συνερχομένη μὲ τὸν Ἥλιον· δευτέραν, ὅταν φεύγῃ τὸ φῶς τοῦ Ἥλιου, καὶ φανῇ πρώτην κατὰ δυσμάς· τρίτην εἰς τὴν πλήρωσιν αὐτῆς γινόμενη πανσέληνος ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ὀνομαζοῦσι τὸν ἀφανισμὸν αὐτῆς καὶ τὴν κρύψιν Καλάνδας, ἐπειδὴ πᾶν τὸ κρυφίως γινόμενον Κλῆμα λέγουσι, καὶ Κληάρε τὸ κρυφίως πιπράττειν. Τὴν δὲ πρώτην ἐπιφάνειαν, νόννας, δικαιοτάτον ὄνομα, ὡς νεομηνίαν καθότι καὶ αὐτοί, καθὼς ἡμεῖς, νέον ὀνομαζοῦσι τὸ καινούριον. Τὰς δὲ εἰδούς ἢ διὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ κάλλος τῆς Σελήνης, ἥως τότε ἐμφανίζε-
ται ὁλόκληρος, ἢ εἰς τὸν Δία ἀποδίδοντες τὴν ἐπωνυμίαν.

(15) Κατ' ἄλλους ὁ Ἀντίμαχος ἦτον ἀπὸ τὴν Κλάρων, ἢ ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα, καὶ ἔζη ἐπὶ Πλάτωνος. — Αὐτὴ ἡ ἐκλειψὶς συνέβη 208 πρὸ Χ. Ὁ Ἀμύτοξ ἐλατρώσθη μεταφράσας ἐκλειψὶν σελήνης, πρᾶγμα ἀδύνατον νᾶ συμβῇ κατὰ τριακοστὴν μηνός σεληνιακοῦ· ὅθεν τὸ κείμενον λέγει ὅτι ἔργον ἐκείνην τὴν ἡμέραν σύνδοξος ἐκλειπτικῆς τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἥλιου.

(16) Οὔτε τὸ ἐν εἶναι ἀληθές, οὔτε τὸ ἄλλο· καὶ ἡ διπλῇ αὕτῃ θεωρία ἀποδεικνύει τὸ μυθώδες τῆς ἀστρολογίας· καὶ ὅμως ἡ ψευδὴς αὕτη ἐπιστήμη εἶχε πᾶσαν ὑπόληψιν μεταξὺ τῶν παλαιῶν. Τὸ παραδοξότερον εἶναι, ὅτι εἰς τούτων

τὸν αἰῶνά μας ἀκόμη τὸν καυχώμενον διὰ τὰ φῶτά του, ἡ πλάνη αὐτὴ τῆς ἀστρολογίας δὲν ἐξηλείφθη ὅλως διόλου· ἀλλ' εὐρίσκουν ἀκόμη οἱ ἀγύρται ἀνθρώποις νὰ ἀπατώσι.

(17) Ὁ ἀστρονομικὸς ὑπολογισμὸς, λέγουσιν οἱ ἐκδόται τοῦ Ἀριστοῦ, δὲν δίδει ἐκλείψην Ἡλίου τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ψευδὴς ὁ λόγος τοῦ Ταρουτίου. Αὐτὸς ἠκολούθει τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀστρολογίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀριθμεῖ διὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν μηνῶν. Ὁ μὲν Χαιάκ συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου καὶ μὲ τὰ τρία τέταρτα τοῦ Δεκεμβρίου· ὁ Θῶθ μὲ τὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου καὶ μὲ τὰ τρία τέταρτα τοῦ Σεπτεμβρίου· ὁ Φαρμοῦθι ἤρχιζε περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ ἐτελείετο τὸν Ἀπρίλιον.

(18) Κλείοντας Ῥωμαῖστί clientes, ἔχει ἀπὸ τοῦ κλειῶ, ὡς ὑπέλαθον τινές, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κλύω, τὸ, ὑπακούω καὶ πείθομαι, κατὰ τὸ Σοφοκλείου, (Αἰαντ. 1352).

Κλύειν τὸν σοφὸν ἄνδρα χρὴ τῶν ἐν τέλει.

Ὁ δὲ Ὅμηρος καὶ τὰ δύο ἔνωσεν (Ἰλιάδ. Ο. 300).

Οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἡδ' ἐπίθοντο.

Τὸ ἔθος τοῦτο τῶν πελατῶν εἶναι Ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαῖον· οἱ Θετταλοὶ πολὺν καιρὸν τὸ μετεχειρίσθησαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καταρχάς· ἀλλ' ὁ Ῥωμύλος τὸ ἐσύστησε καλῆτερα. Ἐκείνοι μετεχειρίζοντο τοὺς πελάτας μὲ καταφρόνησιν, διατάττοντες εἰς αὐτοὺς ἔργα ἀπρεπῆ εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἐτιμώρουν, ἀν' ἡμέλουν καμμίαν τῶν προσταγῶν. ὀνομάζον δὲ τοὺς πελάτας, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι θῆτας ἀπὸ τὴν ἐργασίαν, οἱ Θετταλοὶ δὲ πενέστας, ὀνειδίζοντες καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὴν τύχην των· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐτίθλισε τὸ πρᾶγμα μὲ ὀνομασίαν εὐπρεπῆ, ὀνομάσας πατρωνεῖαν τὴν προστασίαν τῶν πτωχῶν καὶ ἀδυνάτων. Ἔργα δὲ καὶ εἰς τὰ δύο μέρη διώρισε καλὰ καὶ εὐγενῆ, κατασκευάζων τοιαυτοτρόπως τὴν σχέσιν αὐτῶν πολιτικὴν καὶ φιλόανθρωπον. (Διονύς. Ἀλικαρνασ. Βιβ. 2. Κ. 9).

(19) Ἰόβας· υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μαυριτανίας τοῦ νικηθέντος ἀπὸ τὸν Καίσαρα. Πολὺ νέος ἐφέρεθαι αἰχμάλωτος εἰς Ῥώμην, ἔπου ἐλαβεν ἐλευθέρων ἀνατροφὴν, καὶ ἔγινεν ἱστορικὸς ἄριστος. Ὁ Αὐγустος τὸν ἔδωκε μέρος τοῦ πατρικοῦ βασιλείου, καὶ γυναῖκα τὴν Κλεοπάτραν, θυγατέρα τοῦ Ἀντωνίου.

(20) Ὁ αὐτὸς Πλούταρχος εἰς ἄλλο σύγγραμμά του ἐπιγραφόμενον Κεφαλαίων Καταγραφή, καὶ τὸ ὅποιον αὐτὸς ὀλίγον κατωτέρω ὀνομάζει Αἰτίας, ὑποθετεῖ τὸν ἀδόμενον εἰς τοὺς γάμους Ταλάσιον, ὡς παραγόμενον ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν, Τάλαρον, σημαῖνον τὴν Ῥώμην, ἢ τὸ καλάθιον, ἐν ᾧ θέτουν αἱ γυναῖκες τὰ ἐκ μαλίου ἐργόχειρά των. Λέγει πρὸς τεύτοίς ὅτι καὶ τὴν νύμ-

φων εἰσάγοντες τὴν καθίζουσιν εἰς μηλοτήνην· ἐκεῖ δὲ κέσθαι μαζὺ τῆς φῶκος καὶ ἀδράκτι, καὶ μὲ μαλίον στέφει τὴν θύραν τοῦ ἀνδρῆνος·

(21) Εἰς τὰ Αἶτια·] γραπτέον εἰς τὰς Αἰτίας· καθότι ὡς εἵπομεν, « Αἰτία ἐπεγράφη· τὸ πάλαι τὸ νῦν· Κεφάλαια ὀνομαζόμενον σύνταγμα ἐκ τῶν συζυγμένων τοῦ Πλουτάρχου· λέγει δὲ ἐκεῖ· « Διὰ τὴν δὲν ἀφῆλυν τὴν νύμφην νὰ παρᾶσθ· αὐτὴ μὲ τοὺς πόδας τῆς τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας, ἀλλὰ τὴν σπῶνουν οἱ προπεμπόντες· ἄρα γε διότι αἱ πρῶται γυναῖκες αἱ ἀρπασθεῖσαι ἐμβάσθησαν τοιοῦτοτρόπως, καὶ δὲν ἐμῶνταν θεληματικῶς· ἢ θέλουν νὰ δείξουν ὅτι ἐμβαίνουσιν βιαζόμεναι εἰς τόπον ὅπου μέλλουσιν νὰ διαλύσων τὴν παρθένην· ἢ εἶναι σημείον τοῦ ὅτι μηδὲ θέλει εἶσθαι ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ἀν δὲν βιασθῇ, καθὼς ἐμῶντε βιασθεῖσαι· διότι καὶ εἰς τὴν ἰδιότητάς πα- » τρία τὴν Βοιωτίαν καίουσιν ἐμπρὸς τῆς θύρας τὸν ἄλφον τῆς νυμφικῆς ἀμά- » ζης, δείχνοντες ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μείνῃ ἡ νύμφη εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀν- » δρός, ἀπ' οὗ ἐχάλασθαι ἐκεῖνο ἔπαιον εὐδαίμονα νὰ τὴν ἐπάρῃ. »

(22) Ὁ Δακίριος νομίζει πιθανωτέραν τὴν τοῦ Φερετρίου Διὸς παραγωγήν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν λέγειν φέρετρον, τὴν σημαίνουσαν τρώπαιον, ἢ κορμὸν δένδρου στολισμένον μὲ τὰ ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ·

(23) Βασταζόντες αὐτοὶ τὰ τρώπαια·] τινὲς ἐτόλμωσαν νὰ γράψωσι τὸ αὐτοὶ μὲ ἀρναίν· Ὅχι αὐτοὶ καὶ πιθανῶς μὲν ἀλλ' ὅχι εἰς βαθμὴν, ὥστε νὰ μετακινήσωμεν καὶ τὴν γραφὴν εἰς πρᾶγμα Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀκριθεῖ γνῶσιν μᾶς ἀφαίρετον ὁ καιρὸς (Κορ.).

(24) Οἱ Ἕλληνες εἶχον συνήθειαν νὰ κόπτουν τὰς τρίγας τῆς κεφαλῆς ἐπάνω εἰς τοὺς τάφους τῶν φιλοτάτων. Παράδειγμα τοῦτο εἶναι εἰς τὴν Ἠλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους. Ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι τοῦτο τὸ ἔθος ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων (P).

(25) Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον·] βουλευταὶ ἦσαν διακόσιοι· ἀλλ' εἰς τὸν βίον τοῦ Νουμᾶ ὁ Πλούταρχος ὁμιλῶν περὶ τῶν βουλευτῶν, ὅταν διένειμαν μετὰ τῶν τὴν μεσοδασαίαν, τοὺς ἀριθμοὶ ἑκατὸν πενήντα. Εἶναι διαφθορὰ τοῦ κειμένου, ἢ ἀμάρτημα μνήμης τοῦ Πλουτάρχου· καθότι τὸν συμβάλλει ἐνίοτε ἐκ τούτου νὰ πύπτη εἰς ἀντιφάσεις.

(26) Μονήτα (Μονέτα) εἰς τοὺς Ῥωμαίους εἶναι ἢ εἰς τοὺς Ἕλληνας Μνημοσύνη, τῶν Μουσῶν ἡ μήτηρ. Ὀνομαζοῦσι δὲ ἐπιθετικῶς Μονήταν καὶ τὴν Ἥραν, περὶ τῆς ὁ λόγος ἐδῶ· καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸν ναὸν αὐτῆς ἦτον καὶ τὸ νομισματοκοπεῖον, ὀνομάσθη καὶ τὸ νόμισμα Μονήτα, τὸ ὁποῖον καὶ τὴν σήμερον ὁ ἰδικός μας ὄχλος μονέδαν ὀνομαζει (Κορ.).

(27) Εἰς τὰ Κεφάλαια ὁμιλῶν περὶ τῆς Καρμίντας, τὴν λέγει μητέρα τοῦ

Ευάνδρου, καὶ ἔχῃ γυναῖκα· μητέρα τοῦ δὲ τὴν λέγει καὶ ὁ Τίτος Λίσιος καὶ ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Διονύσιος.

(28) Ἀκολουθῶν ἀκριβῶς τὴν ἐν Παρίσις ἐκδοσιν, δὲν μεταποίησα εἰς τὸ καίμενον τὴν λέξιν κανὼν εἰς Κανὼν. Ἀλλ' εἰς τὴν μετάφρασιν ἐπροτίμησα τὴν διάφορον αὐτὴν γραφὴν, τὴν ὅποιαν καὶ ὁ Βρυανὸς εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ ἐκδοσιν τοῦ Πλουτάρχου, καὶ ὁ Ἀμύτορ εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν παρέδεχθῃσιν.

(29) Τὸ τάγμα τῶν Ἑστιάδων ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἄλβην καὶ πρὸ τοῦ Ῥωμύλου ἀποδείξει ὅτι καὶ ἡ μήτηρ τοῦ ἦτον Ἑστίας, ὡς τὸ εἶδομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦτου τοῦ βίου. Ὅθεν ὁ Ῥωμύλος συστήσας εἰς τὴν Ῥώμην τὸ τάγμα τοῦτο τὸ ἔκαμε κατὰ μίμησιν τῶν Ἀλβανῶν. Ἀλλ' εἰς τὸν βίον τοῦ Νουμᾶ θέλομεν εἰδῆ ἀποδιδομένην τὴν καθιέρωσιν αὐτῶν τῶν παρθένων εἰς ἐκείνων τὸν βασιλέα. Τὸ ἕθος τῆς φυλάξεως τοῦ Ἱεροῦ πυρὸς ἦν κανὼν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη. Οἱ Ἕλληνες φαίνονται νὰ τὸ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Ἀσιατικοῦ, εἰς τοὺς ὅποιους ἦτον φυσικὸν ἀκολούθημα τῆς λατρείας τοῦ πυρὸς ἢ τοῦ Ἡλίου.

(30) Παλάντιον, καὶ κατὰ ἄλλην γραφὴν Παλάτιον. Ἐκ τούτου τὸ παρ' Ἰταλῆς pallazzo καὶ τὸ παρ' ἡμῖν παλάτιον, ἦγουν οἶκος βασιλικὸς καὶ ἐν γένει πᾶς οἶκος μεγαλοπρεπής (Κορ.).

(31) Αὐτὴ ἦτον κατὰ τὸν Διον. τὴν Ἀλικαρνασσεά, θυσιά, τὴν ὅποιαν οἱ βασιλεῖς τῆς Ῥώμης ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐκτελῶσι κατ' ἔτος εἰς τὸ Λατίνιον, προσφέροντες αὐτὴν εἰς τοὺς θεοὺς τῆς πατρίδας· καθότι αἱ ἐφέστιοι αἰετῶν Τρωαδιτῶν ἔμειναν ἐκεῖ.

(32) Ἀρμιλούστριν· διότι ἐκεῖ ἐκαθαρίζοντο τὰ στρατεύματα, καὶ τὰ ὅποια ἐξελληνίζοντες ἠμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν ὀπλακαθάρσιον. Ἐγίνετο δὲ αὐτοῦ καὶ ἐορτὴ πανηγυρικὴ, ὀνμαζομένη καὶ αὐτὴ Ἀρμιλούστριν.

(33) Αὐταὶ αἱ εἰς αἵματος βροχαὶ αἱ τόσον τρομεραὶ εἰς τοὺς παλαιούς, προσενοῦνται κατὰ φυσικὸν λόγον ἀπὸ ἔντομα, ἢ ἀπὸ ἀναθυμιάσεως ἐρυθρᾶς, καθὼς παρατηρήθη πολλάκις εἰς τὸν περασμένον καὶ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα (οἱ ἐκδ. τοῦ Ἀμύτ.).

(34) Ὁ Πausanias (βιβ. 4. Κ. 19) λέγει ὅτι ἦτον νόμιμον εἰς τοὺς Μισσηνίους νὰ θυοῦν ἑκατομφόνια, ὅσοι θανατώσουν πολεμικοὺς ἀνδρας ἑκατόν· καὶ διηγείται περὶ τοῦ Ἀριστομένους ὅτι ἔκαμε τρεῖς θυσιάς τοιαύτας.

(35) Ἐπταμόριον λέγει τὸ Σεπτεμβήγιον· ἀλλ' ὁ Ἀλικαρνασσεὺς τὸ μεταφράζει ἀκριβέστερα, ἑπτὰ πάγους, ὡς νὰ εἴπῃς ἑπτὰ κόμιας· « Παρέδωσαν» λέγει, εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν πλῆσιν τοῦ Τιβέριος χώραν, τοὺς καλουμένους ἑπτὰ πάγους (βιβ. 2. Κ. 55).

(36) Βάκυλα, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Βάκτρον, εἰς οὗ ἡ Βακτριά (Κορ.).

(39) Ὁ Ἡρόδοτος (Βιβ. 4. Κ. 13. 15.) διηγείται εἰς πλάτος αὐτὰ τὰ περὶ Ἀριστείου παράδοξα, ὡς μαρτυρούμενα ἀπὸ δύο πόλεις, τὴν Προκόννησον, καὶ τὴν Κύκλον. Ἦτον δὲ αὐτὸς ὁ Ἀριστείας ποιητής, καὶ τούτου εἶναι ποίημα τὰ λεγόμενα Ἀρμιάσπεια, ἐξ ὧν ἐξ στίχους ἀναφέρει ὁ Λογγίνος εἰς τὸ περὶ ὕψους λόγου συγγραμμάτων.

(38) Πausanias Ἡλιακῶν (Βιβ. 6. Κ. 19), λέγει ἐτι Κλεομήδης ὁ Ἀστυπαλαιεύς παλαιὸν εἰς τοὺς οὐλυμπιακοὺς ἀγῶνας μὲ ἄνδρα Ἐπιδαύριον, Ἰκκον τὸ ὄνομα, τὸν ἐθανάτωσεν εἰς τὴν μάχην· κατακριθεὶς δι' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Ἑλλανοδικῆς καὶ στερήθει τὸ βραβεῖον τῆς νίκης, ἔγινε παράφρων ἀπὸ λύπης, καὶ ἔπραξεν ἐπιστρέψας εἰς Ἀστυπалаίαν ἐτι ὁ Πλούταρχος διηγείται. Ὁ δὲ χρησμός τῆς Πυθίας, τοῦ ὁποῖου τὸν πρῶτον μόνον στίχον ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, διέταττε τοὺς Ἀστυπαλαίους νὰ τιμῶσι μὲ θυσίας τὸν Κλεομήδην ὡς μὴ ὄντα πλέον θνητόν. Ἐπερίπαιξε βέβαια ἡ Πυθία τοὺς Ἀστυπαλαίους προσητάξουσα αὐτοὺς ν' ἀποθεώσωσι μανηκὸν ἄνθρωπον φρονεῖα ἐξήντα παιδίων (Κορ.).

(39) Ἀλκμήνη μήτηρ τοῦ Ἡρακλέους, τῆς ὁποίας μῦθος, ὡς λέγει ὁ Πausanias (Βοιωτικὰ Βιβ. 9 Κ. 16.) δὲν ὑπῆρχε· διότι καθὼς ἀπέθανεν αὐτὴ, ἔγινεν ἐξ ἀνθρώπου λίθος. Ὅμως (προσθέτει) οἱ Μεγαρεῖς δὲν ᾔσαν εἰς τοῦτο σύμφωνοι. Καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ περὶ Σωκράτους δαιμονίου ἀναφέρει ἐτι εὐρέθη τάφος τῆς Ἀλκμήνης εἰς Ἀλίαρτον τῆς Βοιωτίας.

(40) Αὐτὴ ἡ κατὰ βαθμοὺς μέχρις ἀποθεώσεως προχώρησις, εἶναι δόξα τοῦ Ἡσιόδου, περὶ ἧς ὁ Πλούταρχος ὁμιλεῖ διεξοδικώτερα εἰς τὸ περὶ Ἐκκλησιόποτων χρηστηρίων.

(41) Ὁ Πλούταρχος πλανᾶται ἐδῶ θεωρῶν τὸν ἔρωτα μὲ τρόπον πολλὸ μεταφυσικόν, καὶ καταχρώμενος ῥησίν τινα τοῦ Πλάτωνος λέγοντας, ἐτι ἐν τῶν πρὸς εὐδαιμονίαν ἰσχυρωτάτων μέσων, ὅσα ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ὁ ἔρως· καθότι διὰ μόνου τοῦ ἔρωτος ἐνέϋται ὁ ἀνθρώπος μὲ τὸν θεόν. Ἐννοία ἀληθινή καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν προσαρμύζει κακῶς εἰς τὸν ἔρωτα τῆς Ἀριάδνης πρὸς τὸν Θησέα. Νέα βασιλόπαις ἐρωτεύεται ξένον ἄνθρωπον ἐκ πρώτης θεωρίας, προδίδει εἰς αὐτὸν τὴν πατρίδα τῆς, καὶ ἐγκαταλείπουσα τὰ πάντα φεύγει μ' ἐκείνον· εἶναι τοῦτο ἔργον ἄξιον νὰ θεωρηθῇ ὡς καλὸν καὶ τίμιον. Ποῖος λόγος δύναται νὰ δικιῶσῃ πάθος, τὸ ὅποιον παραφέρει τὸν ἀνθρωπον εἰς καταφρόνησιν ὅλων τῶν δικαίων καὶ τῶν πρεπόντων; (Ρ).

(42) Ὅταν ὁ Ρωμύλος ἐκινήθῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, δὲν ἐβουλεύετο περὶ κοινῶν συμφερόντων. Ἐβούλεσεν, ὅταν εἶδε τὰ ἔργα του καταφρονούμενα ἀπ'

ἐκείνον καθότι ἐθεώρει τὴν καταφρόνησιν αὐτὴν ὡς κακὸν αἰῶνα πρὸς τὴν πόλιν (P.).

(43) Μελονότι ὁ Πλούταρχος δὲν ὁμίλησεν εἰς τὸν βίον τοῦ Θησέως περὶ τῆς συμφορᾶς τοῦ Ἰππολύτου, τὴν ἀνέφερεν εἰς τὸν Παράλληλον ἀντιθέτων αὐτὴν πρὸς τὴν ὁργὴν τοῦ Ρωμύλου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του· διότι εἶναι πασι-δηλοὶ αἱ διαβολαὶ τῆς Φαίδρας αἱ κινήσασαι τὸν Θησεῖα νὰ ὀργισθῇ καὶ νὰ καταρασθῇ τὸν υἱὸν του. Ἰππολύτον (P.).

(44) Οἱ θεοὶ αὐτοὶ εἶναι ὁ Κάτωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τὸν ὁποῖον ἀναφέρει κατόπιν, εἶναι ὁ Πάρις ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, ὅστις ἀρπάξας τὴν Ἑλένην καὶ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τῆς Τρωάδος· τοῦτον καὶ ὁ Ὀμηρος σχεδὸν πάντοτε Ἀλέξανδρον τὸν ὀνομάζει.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ.

Κατὰ τὸν Λακίερρον ὁ Λυκούργος ἤκμασεν ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως Κόσμου 3045, 153 πρὸ κτίσεως Ῥώμης, 129 πρὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος· 905 πρὸ Χριστοῦ. — Οἱ νέοι ἐκδύται τοῦ Ἀμύδου θέτουσι τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ἐν ἔτει 884 πρὸ Χριστοῦ. — Οἱ Ἱστορικοὶ δὲ εἶναι σύμφωνοι εἰς τὴν χρονολογίαν τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δύο γενεαὶ ἐβασίλευσαν ὁμοῦ εἰς τὴν Σπάρτην καταγόμεναι ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα. Τούτου οἱ πρῶτοι διάδοχοι ἦσαν Ὑΐλος, Κλεωδαῖος, Ἀριστόμαχος, καὶ Ἀριστόδημος, ὧν αἱ ἐποχαὶ ἄδηλοι. Κατόπι τούτων συνεβασίλευσαν οἱ δίδυμοι τοῦ Ἀριστοδήμου υἱοί, Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς ἀρέθησαν δὲ εἰς τὸν θρόνον τῆς Λακεδαιμόνος 325 ἔτη πρὸς τῆς συστάσεως τῶν Ὀλυμπιάδων. Διάδοχος τοῦ Εὐρυσθέτους ἦτον ὁ Ἄγις, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸ γένος αὐτὸ ὠνομάσθη οἰκία τῶν Ἀγιδῶν, ἢ Ἀγιαδῶν, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐβασίλευσαν διαδοχικῶς τριάρτα. Ἀπὸ δὲ Εὐρυτίωνος, ἢ κατὰ τὸν Πανσανίαν Εὐρυπῶντος, βρασιλεύσαντος μετὰ τὸν Σόον διάδοχον ἄμεσον τοῦ Προκλέους, ὠνομάσθη τὸ ἄλλο βασιλευὼν γένος Εὐρυτιωνίδαι, ἢ Εὐρυπωντίδαι, ἐξ οὗ ἐβασίλευσαν διαδοχικῶς 27 βασιλεῖς. Ἐπειτα ἡ διαδοχὴ μετέβη εἰς τυράνρους. Ἀπὸ Εὐρυσθέως δὲ καὶ Προκλέους ἕως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ πόλις ἀλώθη ἀπὸ τὸν Μακεδόνα Ἀρτίγονο, εἶναι διάστημα χρόνων 825. — Δὲν ἀγνοῶ ὅτι μετὰ τῶν χρονολογῶν ὑπάρχουν διαφοραὶ περὶ ταύτης τῆς διαδοχῆς

τῶν δύο γερειῶν, αἱ ὁποῖαι συνεβασίλευσαν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅτι Π. Χ. ἀριθμοῦν τέσσαρας βασιλεῖς Ἀγιδας ἀπὲς τριῶν, τέταρτον δὲ τὸν ἑκείνου τοῦ ὁποίου ἔγραψε τὸν βίον ὁ Πλούταρχος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔργον μου τὰ συνυβιάσω αὐτὰς τὰς διαφορὰς γράμας.

(Πικάρδος).

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ.

ΠΕΡΙ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καθόλου μὲν οὐδέν ἐστιν εἰπεῖν ἀναμφισβήτητον, οὐ γὰρ καὶ γένος, καὶ ἀποδημία, καὶ τελευτή, καὶ πρὸς ἅπασιν ἢ περὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν πραγματεία διαφόρους ἔσχεν ἱστορίας· ἥμιστά δὲ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς γέγονεν ὁ ἀνὴρ ὁμολογοῦνται. Οἱ μὲν γὰρ ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακὴν ἐκχειρίαν λέγουσιν αὐτόν· ὧν ἐστὶ καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος, τεκμήριον προφέρων τὸν Ὀλυμπιάσι δίσκον, ἐν ᾧ τοῦνομα τοῦ Λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον. Οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἑρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος, οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Τίμαιος δὲ ὑπονοεῖ, δυοῖν ἐν Σπάρτῃ γεγονότων Λυκούργων οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ ἐτέρῳ τὰς ἀμφοῖν πράξεις διὰ τὴν δόξαν ἀνακεῖσθαι· καὶ τὸν γὰρ πρεσβύτερον οὐ πύρρῳ τῶν Ὀμήρου χρόνων γεγονέναι, ἔνιοι δὲ, καὶ κατ' ὅψιν ἐντυχεῖν Ὀμήρῳ. Δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν ἀρχαιότητος, ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγει γεγονέναι κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας. Γένει μὲν γὰρ Ἡρακλεῖδαι δῆπουθεν ἦσαν καὶ οἱ νεώτατοι τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων· ὁ δὲ ἔοικε βουλομένῳ τοὺς πρώτους ἐκείνους καὶ σύγγενους Ἡρακλέους, ὀνομάζειν Ἡρακλεῖδας. Οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ οὕτω πεπλανημένης τῆς ἱστορίας, πειρασόμεθα τοῖς βραχυτάτας ἔχουσιν ἀντιλογίας, ἢ γνωριμωτάτους μάρτυρας, ἐπόμενοι τῶν γεγραμμένων περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδοῦναι τὴν διήγησιν.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ.

ΠΕΡΙ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου ἐν γένει τίποτε δὲν δύναται τις νὰ εἰπῇ ἀναμφίβολον· διότι καὶ γένος, καὶ ἀποδημία, καὶ θάνατος, καὶ προσέτι οἱ νόμοι τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ σχῆμα τῆς διοικήσεως τὴν ὁποίαν κατέστησε, διαφόρους ἔχουσιν ἱστορίας· περὶ τοῦ καιροῦ μάλιστα, καθ' ὃν ἔζησεν, ἡ ἀσυμφωνία τῶν συγγραφέων εἶναι μεγαλητέρα. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι συνήκμασε μὲ τὸν Ἴριτον, καὶ ὁμοῦ μὲ τοῦτον διέταξε τὴν ἀνακωχὴν (1), ἥτις διατηρεῖται ἐν καιρῷ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων· ἓνας ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ φιλόσοφος Ἀριστοτέλης προσβάλλων εἰς ἀποδείξιν τὸν Ὀλυμπιακὸν δίσκον, εἰς τὸν ὁποῖον διασώζεται ἐγγραγμένον τὸ ὄνομα τοῦ Λυκούργου. Ὅσοι δὲ μέτρον χρονολογικὸν ἔχουσι τὰς διαδοχὰς τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, (2), καθὼς ὁ Ἐρατοσθένης (3), καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ἀποδείχνουν τὸν Λυκούργον πολλοὺς χρόνους ἀρχαιότερον ἀπὸ τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα (4). Ὁ δὲ Τίμαιος (5) ὑπονοεῖ ὅτι ἤκμασαν εἰς τὴν Σπάρτην κατὰ διαφόρους καιροὺς δύο Λυκούργοι, καὶ ὅτι εἰς τὸν ἓνα ὡς ἐνδοξότερον ἀπεδόθησαν καὶ τῶν δύο αἱ πράξεις· νομίζει πρὸς τούτοις ὅτι ὁ ἀρχαιότερος ἔζη ὅχι μακρὰν τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου· ἄλλοι δὲ εἶναι γνώμης ὅτι καὶ εἶδε τὸν Ὀμηρον. Δίδει προσέτι καὶ ὁ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν ἀρχαιότητος τοῦ Λυκούργου ὅπου λέγει αὐτὸν σύγχρονον μὲ τοὺς Ἡρακλείδας (6)· καὶ Ἡρακλεῖδαι μὲν κατὰ τὸ γένος ἦσαν βέβαια καὶ οἱ τελευταῖοι τῆς Σπάρτης βασιλεῖς· ἐκείνος ὅμως φαίνεται νὰ ὀνομάζῃ Ἡρακλείδα, τοὺς πρώτους ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους, οὔτινες ἔζων ὀλίγον ὕστε-

(TOM. Α.)

Β. Ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς οὐκ Εὐνόμου λέγει τὸν Λυκούργον πατὴρ, ἀλλὰ Πρυτανίδος· καὶ τὸν Λυκούργον καὶ τὸν Εὐνόμον οἱ πλεῖστοι σχεδὸν οὐχ οὕτω γενεαλογοῦσιν, ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον· Σόου δὲ, Εὐρυτίωνα· τούτου δὲ, Πρύτανιν· ἐκ τούτου δὲ, Εὐνόμον· Εὐνόμου δὲ, Πολυδέκτην ἐκ προτέρας γυναικὸς, Λυκούργον δὲ, νεώτερον ἐκ Διανάσσης· ὡς Διευτυχίδας ἱστόρηκεν, ἔκτον μὲν ἀπὸ Πατροκλέους, ἐνδέκατον δὲ ἀφ' Ἡρακλέους. Τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ μάλιστα ἐθαυμάσθη Σόος, ἐφ' οὗ καὶ τοὺς εἰλωτας ἐποίησαντο δούλους οἱ Σπαρτιάται, καὶ χώραν προσεκτίσαντο πολλήν, Ἀρκάδων ἀποτεμώμενοι. Λέγεται δὲ τὸν Σόον, ἐν χωρίῳ χαλεπῷ καὶ ἀνδρῶ πολιορκούμενον ὑπὸ Κλιτορίων, ὁμολογῆσαι τὴν δορυκτῆτον γῆν αὐτοῖς ἀφήσειν, εἰ πίοι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπὸ τῆς πλησίον πηγῆς. Γενομένων δὲ τῶν ὀρκίων καὶ ὁμολογιῶν, συναγαγόντα τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, διδόναι τῷ μὴ πίνοντι τὴν βασιλείαν· οὐδενὸς δὲ καρτερήσαντος, ἀλλὰ πάντων πίνοντων, αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι καταβάντα, καὶ περιβρᾶνόμενον, ἔτι τῶν πολεμίων παρόντων, ἀπελθεῖν καὶ τὴν χώραν κατασχεῖν, ὡς μὴ πάντων πίνοντων. Ἀλλὰ, καίπερ ἐπὶ τούτοις θαυμάζοντες αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ τούτου τὴν οἰκίαν, ἀλλ' [ἀπὸ] τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευσαν Εὐρυτιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρῶτος Εὐρυτίων τὸ ἄγαν μοναρχικὸν ἀνεῖναι τῆς βασιλείας, δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος τοῖς πολλοῖς. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνέσεως, τοῦ μὲν δήμου θρασυνομένου, τῶν δ' ὕστερον βασιλέων, τὰ μὲν ἀπεχθανομένων τῷ βιάζεσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ δὲ πρὸς χάριν, ἢ δι' ἀσθένειαν, ὑπόφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολὺν χρόνον· ὅφ' ἧς καὶ τὸν πατέρα τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα συνέβη τελευτῆσαι. Διερχόμενον γὰρ ἀψιμαχίαν τινὰ, μαγειρικῇ κοπίδι πλη-

ρον τούτου. Μ' ὅλην δ' αὐτὴν τὴν μεγάλην σύγχυσιν τῆς ἱστορίας θέλομεν προσπαθήσει, ἀκολουθοῦντες ὅσα ἔχουν ὀλιγωτέρας ἀντιλογίας, ἢ τοὺς πλέον ἀξιοπίστους μάρτυρας, νὰ κάμωμεν τὴν διήγησιν τῶν γεγραμμένων περὶ Λουκούργου.

Β. Τῶντι Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς λέγει τὸν Λουκούργον υἱὸν ὄχι τοῦ Εὐνόμου, ἀλλὰ τοῦ Πρυτανίδος· καὶ οἱ πλείότεροι σχεδὸν τῶν συγγραφέων δὲν γενεαλογοῦσι τοιοῦτοτρόπως τὸν Λουκούργον καὶ τὸν Εὐνομον, ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι υἱὸς Πατροκλέους τοῦ Ἀριστοδήμου ἦτον ὁ Σόος. Τοῦ Σόου δὲ ὁ Εὐρυτίων (7), τούτου δὲ ὁ Πρύτανις, καὶ ἐκ τούτου ὁ Εὐνομος, τοῦ Εὐνόμου δὲ ὁ Πολυδεύκης ἀπὸ πρώτης γυναικᾶς· ὁ Λουκούργος δὲ νεώτερος ἀπὸ τὴν Διάνασσαν, καθὼς ἱστόρησεν ὁ Διευτυχίδας καταγράφων τὸν Λουκούργον ἕκτον ἀπόγονον τοῦ Πρακλέους, ἐνδέκατον δὲ τοῦ Ἡρακλέους. Μεταξὺ δὲ πῶν προγόνων αὐτοῦ ἐθαυμάσθη κατ' ἐξοχὴν ὁ Σόος, διότι εἰς τούτου τὸν καιρὸν οἱ Σπαρτιάται καὶ τοὺς Εἰλωτας (8) ἔκαμαν δούλους, καὶ γῆν ἀπέκτησαν πολλήν, ἀφαιρέσαντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦς Ἀρκάδας. Λέγουσι δὲ ὅτι ὁ Σόος πολιορκούμενος ἀπὸ τοῦς Κλιτορίους εἰς τόπον κακὸν καὶ ἄνυδρον, ἐπρότεινε νὰ τοὺς ἀφήσῃ ὅσῃν χώραν ἐκείνων εἶχε κυριευμένην, ἐὰν πῇ αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ στρατιά του ἀπὸ τὴν πλησίον πηγὴν. Εἰς τοῦτο ἔγιναν ὄρκοι καὶ συνθήκαι· καὶ τότε ὁ Σόος συνάξας τοὺς στρατιώτας εἶπεν, ὅτι δίδει τὴν βασιλείαν εἰς ἐκεῖνον ὅστις δὲν πῇ. Ἀφ' οὗ δὲ κανεῖς δὲν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἔπιαν ὅλοι, κατέβη τελευταῖος αὐτὸς, καὶ ῥαντίσας τὸ πρόσωπόν του, περόντων ἀκόμῃ τῶν πολεμίων, ἀνεχώρησε, καὶ ἐκράτησεν ὅσῃν χώραν εἶχε τῶν Κλιτορίων, ἐπειδὴ δὲν ἔπιαν ὅλοι. Μ' ὅλα ταῦτα τὰ θαυμαστά κατορθώματά του, τοὺς ἀπογόνους του ἐπωνόμασαν ὄχι ἀπὸ τοῦτον, ἀλλ' ἀπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Εὐρυτιωνίδας· διότι φαίνεται πρῶτος ὁ Εὐρυτίων θέλων νὰ εὐαρεστήσῃ εἰς τὸν

γείς, ἀπέθανε, τῷ πρεσβυτέρῳ παιδί Πολυδέκτῃ καταλιπὼν τὴν βασιλείαν.

Γ. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρόνον, ἔδει βασιλεύειν, ὡς πάντες ᾔοντο, τὸν Λυκοῦργον· καὶ πρὶν γε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανερὰν γενέσθαι κύουσιν, ἔβασίλευεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο τάχιστα ᾔσθετο, τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφηνε τοῦ παιδὸς οὖσαν, ἄνπερ ἄρρην γένηται, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἐπιτροπος διεῖπε. Τοὺς δὲ τῶν ὀρφανῶν βασιλέων ἐπιτρόπους Λακεδαιμόνιοι Προδίκως ὠνόμαζον. Ὡς δὲ ἡ γυνὴ προσέπεμπε κρύφα, καὶ λόγους ἐποιεῖτο, βουλομένη διαφθεῖραι τὸ βρέφος, ἐπὶ τῷ συνοικεῖν ἐκείνῳ βασιλεύοντι τῆς Σπάρτης, τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δὲ τὸν λόγον αὐτὸν οὐκ ἀντείπεν· ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ δέχεσθαι προσποιούμενος, οὐκ ἔφη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμακευμένην διαλυμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυνεύειν αὐτῷ γὰρ μελήσειν, ὅπως εὐθὺς ἐκ ποδῶν ἔσαι τὸ γεννηθέν. Οὕτω δὲ παραγκλῶν ἄχρι τοῦ τόκου τὴν ἀνθρώπον, ὡς ᾔσθετο τίκτουςαν, εἰσέπεμψε παρέδρους ταῖς ὠδίαισι αὐτῆς καὶ φύλακας, αἷς ἦν προστεταγμένον, ἐὰν μὲν θῆλυ τεχθῇ, παραδοῦναι ταῖς γυναῖξιν· ἐὰν δὲ ἄρρην, κομίσαι πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι ἂν τύχῃ πράττων. Ἐτυχε δὲ δειπνοῦντος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρχόντων ἀποκυλθὲν ἄρρην· καὶ παρῆσαν οἱ ὑπηρέται τὸ παῖδάριον αὐτῷ κομίζοντες. Ὁ δὲ, δεξάμενος, [ὥς] λέγεται, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, «Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ᾧ Σπαρτιάται,» κατέκλινεν ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ, καὶ Χαρίλαον ὠνόμασε, διὰ τὸ τοὺς πάντας εἶναι περιχαρεῖς, ἀγαμένους αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐβασίλευσε δὲ μῆνας ὀκτὼ

ὄχλον, ἐμετρίασεν εἰς χάριν αὐτοῦ τὴν πολὺ ἀπόλυτον ἐξουσίαν τῆς βασιλείας· ἀπὸ δὲ τὴν μετρίασιν αὐτὴν ὁ δῆμος ἔγινε θρασὺς καὶ ἀνιάδης· οἱ δὲ ὕστερον βασιλεῖς ἢ ἐμισοῦντο, ἢ ἐζήτουν νὰ συστειλώσι τὸν ὄχλον διὰ τῆς βίας, ἢ κατεφρονοῦντο, ἢ κατὰ χάριν ἢ ἀπὸ ἀδυναμίας ἐνέδιδον εἰς τὰ θελήματά του· ὥστε πολὺν καιρὸν ἐκυρίευσε τὴν Σπάρτην ἀνομία καὶ ἀταξία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Λυκούργου συνέβη νὰ ἀποθάνῃ. Διότι ζητήσας νὰ διαχωρίσῃ πολίτας τινὰς μαχομένους μεταξὺ των, ἐπληγώθη μὲ μαγειρικὴν μάχαιραν, καὶ ἀπέθανεν, ἀφῆσας τὴν βασιλείαν εἰς τὸν μεγαλύτερον υἱὸν τοῦ Πολυδέκτην.

Γ. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον καιρὸν, ἔπρεπε νὰ βασιλεύῃ, καθὼς ὅλοι ἐνόμιζον, ὁ Λυκούργος· καὶ τῶνόντι, ποῖν φανερωθῇ ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἦταν ἔγκυος, ἐβασίλευεν· ἀλλὰ καθὼς ἔμαθε τοῦτο, εὐθὺς ἐκήρυξεν ὅτι ἡ βασιλεία εἶναι τοῦ παιδίου, ἂν γεννηθῇ ἀρσενικόν· καὶ ἔκτοτε ἄρχισε νὰ διοικῇ τὰ κοινὰ πράγματα ὡς ἐπίτροπος. Τοὺς ἐπιτρόπους δὲ τῶν ὀρφανῶν βασιλέων οἱ Λακεδαιμόνιοι ὠνόμαζον Προδίκους. Ὅταν δὲ ἡ γυνὴ ἔστειλε πρὸς αὐτὸν κρυφίως προτείνουσα, ὅτι, ἂν ἐκεῖνος ὑπέσχετο νὰ τὴν κάμῃ σύζυγόν του γινόμενος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, αὐτὴ ἦτον διατεθειμένη νὰ σκοτώσῃ τὸ κυοφορούμενον βρέφος, τὴν μὲ κακοήθειαν αὐτῆς ἐβδελύχθη· πρὸς δὲ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἐναντιώθη, ἀλλὰ προσποιούμενος ὅτι τὸν ἐγκρίνει καὶ τὸν δέχεται, τὴν ἐμήνυσεν ὅτι δὲν εἶναι χρεια πρὸς ἀποβολὴν τοῦ παιδίου νὰ φθείρῃ τὸ σῶμά της μὲ φαρμακερὰ ποτὰ, καὶ νὰ κινδυνεύῃ καθότι ἐκεῖνος θέλει φροντίσει, ὥστε, ἅμα γεννηθῇ τὸ παιδίον, νὰ γενῇ ἄφρατον. Ταιουτοτρόπως λοιπὸν ἀποκοιμίσας αὐτὴν μέχρι τοῦ τόκου, καθὼς ἔμαθεν ὅτι ἐμελλε νὰ γεννήσῃ, ἔπεμψε παραστάτας τῆς γέννας καὶ φύλακας, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτον

τὰ σύμπαν. Ἦν δὲ καὶ τᾶλλα περίβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ἐπιτρόπῳ βασιλείῳ, καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντι, πειθόμενων οἱ δι' ἀρετὴν προσέχοντες αὐτῷ, καὶ ποιεῖν ἐθέλοντες ἐτοίμως τὸ προσταττόμενον. Ἦν δέ τι καὶ τὸ φθονοῦν, καὶ πρὸς τὴν αὕξησιν ὄντι νέῳ πειρώμενον ἐνίστασθαι· μάλιστα μὲν οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς, ὑβρίσθαι δοκούσης· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ θρασύτερόν ποτε τῷ Λυκούργῳ λοιδορηθεὶς, ὑπεῖπεν ὡς εἰδεῖν σαφῶς μέλλοντα βασιλεύειν αὐτόν· ὑπόνοιαν διδούς καὶ προκαταλαμβάνων διαβολῇ τὸν Λυκούργον, εἴ τι συμβαίῃ τῷ βασιλεῖ παθεῖν, ὡς ἐπιβεβουλευκότα. Τοιοῦτοι δὲ τινες λόγοι καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς ἐξεφοίτων· ἐφ' οἷς βαρέως φέρων, καὶ δεδοικώς τὸ ἄδηλον, ἔγνω φυγεῖν ἀποδημίᾳ τὴν ὑπόνοιαν, καὶ πλανηθῆναι, μέχρις ἂν ὁ ἀδελφιδοῦς ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τεκνώσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

Δ. Οὕτως ἀπάρας, πρῶτον μὲν εἰς Κρήτην ἀφίκετο· καὶ τὰς αὐτόθι πολιτείας κατανοήσας, καὶ συγγενόμενος τοῖς πρωτεύουσι κατὰ δοξάν ἀνδράσι, τὰ μὲν ἐζήλωσε καὶ παρέλαβε τῶν νόμων, ὡς οἴκαδε μετοίσων καὶ χρησόμενος, ἔστι δ' ὧν κατεφρόνησεν. Ἐνα δὲ τῶν νομιζόμενων ἐκεῖ σοφῶν καὶ πολιτικῶν, χάριτι καὶ φιλίᾳ πείσας, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην, Θάλητα, ποιητὴν μὲν δοκοῦντα λυρικῶν μελῶν, καὶ πρόσχημα τὴν τέχνην ταύτην πεποιημένον, ἔργῳ δὲ, ἄπερ οἱ κράτιστοι τῶν νομοθετῶν, διαπραττόμενον. Λόγοι γὰρ ἦσαν αἱ ᾠδαὶ πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν ἀνακλητικαὶ διὰ μελῶν ἄμψ καὶ ῥυθμῶν, πολὺ τὸ κόσμιον ἐχόντων καὶ καταστατικόν· ὧν ἀκροώ-

προσταγμένον, ἔαν θηλυκὸν γεννηθῇ, νὰ τὸ παραδώσουν εἰς τὰς γυναῖκας· ἔαν δὲ ἀρσενικὸν, νὰ τοῦ τὸ φέρουν, εἰς ὅ,τι καὶ ἂν τύχη ἀσχολημένος. Ἐτυχε δὲ νὰ θειπνῇ αὐτὸς μὲ τοὺς ἀρχοντας, ἐν ᾧ ἐγέννησεν ἐκείνη· τὸ δὲ γεννηθὲν ἦτον ἀρσενικόν· καὶ ἦλθον οἱ ὑπηρέται φέροντες εἰς αὐτὸν τὸ παιδάριον. Τοῦτο ὁ Λυκούργος ἐπῆρεν, ὡς λέγουν, εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ ἀφ' οὗ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, « Βασιλεὺς ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς, ὦ Σπαρτιάται », ἔθεσε τὸ βρέφος εἰς τὴν βασιλικὴν καθέδραν, καὶ τὸ ὠνόμασε Χαρίλαον, διότι ὅλοι ἦσαν περιχαρεῖς, θυμαῖζοντες αὐτοῦ τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐβασίλευσε λοιπὸν μῆνας ὀκτὼ τὸ ὅλον· ἐτιμᾶτο δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοὺς πολίτας, καὶ παρὰ τοὺς πειθομένους εἰς αὐτὸν ὡς ἐπίτροπον βασιλέως καὶ βασιλικὴν ἔχοντα ἐξουσίαν ἦσαν περισσότεροι οἱ διὰ τὴν ἀρετὴν του προσηλωμένοι εἰς ἐκεῖνον, καὶ προθύμως ὑπακούοντες εἰς ὅ,τι ἤθελε προστάζει. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἀπὸ φθόνον κινούμενοι ἐζήτουν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν αὐξήτιν αὐτοῦ ὄντος νέου, μάλιστα οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκετοὶ τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως, ἡ ὁποία ἐνόμιζεν ὅτι ἐμπαίχθη ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ μὲ πολλὴν θρασύτητα ὕβρις, ποτὲ τὸν Λυκούργον, « ἐξεύρω βεβαίως, » ἐπρόσθεσεν, ὅτι μέλλεις νὰ βασιλεύσης ἐσὺ », διαδίδων ὑποψίαν καὶ προδιαθέτων μὲ τὴν διαβολὴν τοὺς πολίτας κατὰ τοῦ Λυκούργου, ὥστε, ἂν συμβῇ εἰς τὸν βασιλέα νὰ πάθῃ τίποτε, νὰ ὑπαλάθουν ὅτι ἐκεῖνος τὸν ἐπεβούλευσε. Τοιοῦτοι λόγοι καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα διεδίδοντο συνεχῶς· διὰ ταῦτα δυσθυμῶν, καὶ φοβούμενος τὸ μέλλον ὡς ἄδηλον, ἀπεφάσισε διὰ τῆς ἀποδημίας ν' ἀποφύγῃ τὴν ὑποψίαν, καὶ νὰ δοθῇ εἰς περιηγήσεις, ἕως οὗ ὁ ἀνεψιὸς του ἡλικιούμενος νὰ γεννήσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

Δ. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐπῆγε πρῶτον εἰς Κρήτην, καὶ ἀφ'

μενοι κατεπραύνοντο λεληθότως τὰ ἥθη, καὶ συμφκαιοῦντο τῷ ζήλῳ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπιχωριαζούσης τότε πρὸς ἀλλήλους κακοθυμίας· ὥστε τρόπον τινὰ τῷ Λυκούργῳ προδοποιεῖν τὴν παιδείουσιν αὐτῶν ἐκεῖνον. Ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης ὁ Λυκούργος ἐπ' Ἀσίαν ἐπλεύσε, βουλόμενος, ὡς λέγεται, ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὔσαις καὶ αὐστηραῖς, τὰς Ἰωνικὰς πολυτελείας καὶ τρυφάς, ὥσπερ ἱατρὸς σώμασιν ὑγιεινοῖς ὑπούλα καὶ νοσώδη, παραβαλὼν, ἀποθεωρῆσαι τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτειῶν. Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐντυχὼν πρῶτον, ὡς εἰοικε, παρὰ ταῖς ἐγκόνοις τοῖς Κρεωφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδὼν ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδευτικόν, οὐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς, ἀναμεμιγμένον, ἐγράψατο προθύμως, καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν. Ἦν γάρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· ἐκέκτηντο δ' οὐ πολλοὶ μέρη τινὰ σποράδην, τῆς ποιήσεως ὡς ἔτυχε διαφορομένης. γνωρίμην δὲ αὐτὴν καὶ μάλιστα πρῶτος ἐποίησε Λυκούργος. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικέσθαι τὸν Λυκούργον οἴονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων γενῶν τοῦ μαχίμου διάκρισιν μάλιστα θαυμάσαντα μετενεγκεῖν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ χωρίσαντα τοὺς βανούσους καὶ χειροτέχνας, ἀσεῖον ὡς ἀληθῶς τὸ πολίτευμα καὶ καθαρὸν ἀποδείξει. Ταῦτα μὲν οὖν Αἰγυπτίοις ἔνιοι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν· ὅτι δὲ καὶ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν ἐπῆλθεν ὁ Λυκούργος, καὶ περὶ τὴν Ἰνδικὴν πλανηθεὶς τοῖς Γυμνοσοφισταῖς ὠμίλησεν, οὐδένα πλὴν Ἀριστοκράτη τὸν ἱππάρχου Σπαρτιάτην εἰρηκότα γινώσκομεν.

οὐ παρετήρησε τὰς ἐκεῖ πολιτικὰς κοινωνίας, καὶ συνανестράφη τοὺς πλέον ἐπισήμους καὶ ἐνδόξους ἄνδρας, τινὰς μὲν ἀπὸ τοὺς νόμους ἐκείνων τῶν κοινωνιῶν ἐνέκρινεν ὡς ἀξιολόγους, καὶ παρέλαβεν αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ· τινὰς δὲ ἐξ αὐτῶν κατεφρόνησεν· ἕνα δὲ ἀπὸ τοὺς φημιζόμενους ἐκεῖ σοφοὺς καὶ εἰδήμονας τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, Θάλητα τὸνομα, ἔπεισε διὰ τῶν παρακλήσεων καὶ τῆς φιλίας, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει μ' αὐτὸν, καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην. Αὐτὸς ἦτον μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον ποιητὴς λυρικῶν ᾠδῶν, ἀλλὰ μεταχειριζόμενος ὡς πρόσχημα τὴν τέχνην αὐτὴν, πραγματικῶς κατεγίνετο εἰς ὅσα ἐνασχολοῦνται οἱ ἄριστοι νομοθέται· αἱ ᾠδαὶ τοῦ ἦσαν πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν προτρεπτικοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι βοηθούμενοι ἀπὸ τῶν μελῶν ἅμα καὶ τοῦ ῥυθμοῦ τὸ θέλητρον, συνήρουν πολὺ εἰς κοσμιότητα καὶ ἡμέρωσιν τῶν ἡθῶν· τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀκροώμενοι οἱ ἄνθρωποι κατεπραῦνοντο ἀνεπισητήτως, καὶ ἀφίνοντες τὰ συνήθη τότε μεταξὺ τῶν πάθη, ἀρχίζαν νὰ ἀγαπῶσι τὰ καλὰ ἔργα ὥστε ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος προδιέθεσε τρόπον τινὰ εἰς τὸν Δυκούργον, καὶ προωδοποίησε τὴν ἠθικὴν μεταρρύθμισιν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀπὸ τῆς Κρήτης ὁ Δυκούργος ἔπλευσεν εἰς Ἀσίαν θέλων, λέγουσι, μὲ τὰ κρητικὰ ἦθη τὰ ἀπλὰ καὶ αὐστηρὰ παραβάλλων τὰς ἰωνικὰς τρυφὰς καὶ πολυτελείας, ὡς ἱατρὸς καχεκτικὰ καὶ νοσερὰ μὲ εὐρώστα σώματα, νὰ ἐξετάσῃ κατὰ βάθος τῶν ἡθῶν καὶ τῶν πολιτικῶν κοινωνιῶν τὴν διαφοράν. Ἐκεῖ ἀναγνώσας πρῶτην φοράν, ὡς φαίνεται, καὶ τοῦ Ὀμήρου τὰ ποιήματα φυλαττόμενα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κρεωφύλου (9), καὶ βλέπων εἰς αὐτὰ ἀναμνησμένης μὲ τὰ τερπνὰ καὶ χαρίεντα πλάσματα πολιτικὰς καὶ ἠθικὰς γνώμας ὅχι ὀλιγώτερον ἀξιολόγους, ἀντέγραψεν αὐτὰ προθύμως καὶ τὰ ἔκαμεν ἐν σῶμα διὰ νὰ τὰ φέρῃ εἰς τὴν

Ε. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν Λυκούργον ἐπύθουν ἀπόντα,
 καὶ μετεπέμποντο πολλάκις, ὥς τοὺς μὲν βασιλεῖς ὄνομα καὶ
 τιμὴν, ἄλλα δὲ μὴδὲν διαφέρον τῶν πολλῶν ἔχοντας· ἐν ἐκεί-
 νῃ δὲ φύσιν ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἀνθρώπων ἀγωγὸν οὖσαν.
 Οὐ μὲν οὐδὲ τοῖς βασιλεῦσιν ἦν ἀβούλητος ἡ παρουσία τοῦ
 ἀνδρός, ἀλλ' ἤλπιζον ἐκείνου συμπρόντος ἦττον ὑβρίζουσι
 χρῆσθαι τοῖς πολλοῖς. Ἐπανελθὼν οὖν πρὸς οὕτω διακειμέ-
 νους, εὐθύς ἐπεχειρεῖ τὰ πρόντα κινεῖν, καὶ μεθιστάναι τὴν
 πολιτείαν, ὥς τῶν κατὰ μέρος νόμων οὐδὲν ἔργον [ὄν] οὐδ'
 ὄφελος, εἰ μή τις ὥσπερ σώματι πονηρῷ καὶ γέμοντι παντο-
 δαπῶν νοσημάτων τὴν ὑπάρχουσαν ἐκτῆξας καὶ μεταβαλὼν
 κρᾶσιν ὑπὸ φαρμάκων καὶ καθαρμῶν, ἐτέρας ἀρξῆται καίνης
 διαίτης. Διανοηθεὶς δὲ ταῦτα, πρῶτον μὲν ἀπεδήμησεν εἰς Δελ-
 φούς, καὶ πῶ Θεῷ χρησάμενος καὶ θύσας ἐπανήλθε, τὸν δια-
 βόητον ἐκείνον χρησμὸν κομίζων, ᾧ θεοφιλῇ μὲν αὐτὸν ἡ Πυ-
 θία προσεῖπε, καὶ Θεὸν μᾶλλον, ἢ ἄνθρωπον· εὐνομίας δὲ χρή-
 ζοντι διδόναι καὶ καταινεῖν ἔφη τὸν Θεόν, ἢ πολὺ κρατίστη
 πάντων ἄλλων ἔσται πολιτειῶν. Ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις προσῆγε
 κα τοῖς ἀρίστοις, καὶ συνεφάπτεσθαι παρεκάλει, κρύφα διαλεγό-
 μενος τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν ἀπτόμενος
 πλειόνων, καὶ συνιστὰς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν. ὥς δ' ὁ καιρὸς ἦκε,
 τριάκοντα τοὺς πρώτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὅπλων ἔωθεν εἰς
 ἀγορὰν προελθεῖν, ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντι-
 πράττοντας. Ἰνὲν εἴκοσι τοὺς ἐπιστανεστάτους Ἑρμιππος ἀνέγρα-
 ψε· τὸν δὲ μάλιστα τῶν Λυκούργου ἔργων κοινωνήσαντα πάν-
 των καὶ συμπραγματευσάμενον τὰ περὶ τοὺς νόμους, Ἀρβμιά-
 δαν ὀνομαζούσιν. Ἀρχομένης δὲ τῆς ταραχῆς, ὁ βασιλεὺς Χα-
 ρίλαος φοβηθεὶς, ὥς ἐπ' αὐτὸν ὅλης τῆς πράξεως συνισταμέ-
 νης, κατέφυγε πρὸς τὴν Χαλκιδίικον· εἶτα πεισθεὶς καὶ λαβὼν
 ἄρκον, ἀνέστη, καὶ μετέιχε τῶν πραττομένων, φύσει πρῶτος

Ἑλλάδα· διότι ἦτον ἤδη τις φήμη τῶν ποιημάτων αὐτῶν με-
κρά μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' εἶχον ὅχι πολλοὶ τινὰ ἐξ αὐ-
τῶν ἀποσπάσματα (10), καθότι τὸ ὅλον τῆς ποιήσεως ἔτυχε
νὰ ἦναι ἀτάκτως διεσπαρμένον. Γνωρίμην δὲ αὐτὴν ἐντελῶς
πρῶτος τὴν ἔκαμεν ὁ Δυκούργος. Οἱ Αἰγύπτιοι δὲ λέγουσιν ὅτι
καὶ εἰς αὐτοὺς ἐπῆγεν ὁ Δυκούργος, καὶ θανάτους κατ' ἐξοχὴν
τὸν ἐκείῳ χωρισμὸν τῶν πολεμικῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὰς ἄλλας
τοῦ λαοῦ τάξεις (11), μετέφερε τούτο εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ
χωρίσας τοὺς βαναύσους καὶ χειροτέχνας, κατέστησε τὴν πολι-
τικὴν κοινωνίαν εὐγένῃ τῶνόντι καὶ καθαράν. Αὐτὰ ὁμοῦ μετὺς
Αἰγυπτίους καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφείων τινὲς μαρτυροῦ-
σιν· ὅτι ὁμοως περιῆλθεν ὁ Δυκούργος τὴν Λιβύαν καὶ τὴν Ἰβη-
ρίαν, καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας προχωρήσας ἔλαβε συκοινωνίαν μετὺς
γυμνοσοφιστῶν, τοῦτο πλὴν τοῦ Σπαρτιάτου Ἀριστοκράτους
υἱοῦ τοῦ Ἰππάρχου κανένα ἄλλον δὲν γνωρίζομεν νὰ τὸ εἶπεν.

Ε. Ἐν τούτοις οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπόθουν τὸν Δυκούργον
ἀπόντα, καὶ τὸν ἐμνηνοῦσαν νὰ ἐπιστρέψῃ λέγοντες ὅτι οἱ βασι-
λεῖς ὄνομα μόνον καὶ τιμὴν, ἄλλην δὲ καμμίαν διαφορὰν δὲν
ἔχουσιν ἀπὸ τὸν ἀπλοῦν ὄχλον· ἐκεῖνος δὲ εἶναι ἐκ φύσεως πλα-
σμένος νὰ ἡγεμονεύῃ, καὶ δύναμιν ἔχει νὰ ἔλκῃ καὶ νὰ προση-
λῶνῃ εἰς ἐαυτὸν τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς
αὐτοὺς δὲν ἦτον δυσάρεστος ἡ ἐπιστροφή του· ἡλιπίζον ὅτι πα-
ρόντος ἐκείνου ἔμελλε νὰ ἐλαττωθῇ ἡ πρὸς αὐτοὺς θρασυτής καὶ
ἀπειθεία τοῦ ὄχλου. Εὐρίσκων λοιπὸν ὅλους, ἀφ' οὗ ἐπέστρεψε,
τοιουτοτρόπως διατεθειμένους, εὐθὺς ἐπεχείρησε νὰ μεταβάλῃ
τὴν διοίκησιν, καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ ὅλως διόλου τὴν πολιτικὴν
κοινωνίαν, πεπεισμένος ὅτι δὲν εἶναι κανὲν ὄφελος τῶν κατὰ
μέρος νόμων, ἐάν τις ὡς εἰς σῶμα καχεκτικόν, καὶ γεμάτον ἀπὸ
νοσήματα παντὸς εἶδους, δὲν διαλύσῃ τὰς κακοχυμίας, καὶ
μεταβάλλων τὴν κράσιν διὰ ἱατρικῶν φαρμάκων καὶ καθα-

ὦν ὥς που καὶ λέγεται συμβασιλεύοντα τὸν Ἀρχέλαον αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκωμιάζοντας τὸν νεανίσκον εἰπεῖν, «Πῶς δ' ἂν οὐκ εἴη Χαρίλαος ἀνὴρ ἀγαθός, ὃς οὐδὲ τοῖς πονηροῖς χαλεπὸς ἐστι;» Πλείωνων δὲ καινοτομουμένων ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, πρῶτον ἦν καὶ μέγιστον ἡ κατάστασις τῶν Γερόντων ἦν φησιν ὁ Πλάτων τῇ τῶν βασιλέων ἀρχῇ φλεγμαινούσῃ μιγθεῖσαν, καὶ γενομένην ἰσούησον εἰς τὰ μέγιστα, σωτηρίαν ἅμα καὶ σωφροσύνην παρασχεῖν. Αἰωρουμένη γὰρ ἡ πολιτεία καὶ ἀποκλίνουσα νῦν μὲν ὡς τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τυραννίδα, νῦν δὲ ὡς τὸ πλῆθος ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷον ἔρμα τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν ἐν μέσῳ θεμένη καὶ ἰσορροπήσασα, τὴν ἀσφαλεστάτην τάξιν ἔσχε καὶ κατάστασιν· αἰὶ τῶν ὀκτῶ καὶ εἴκοσι γερόντων τοῖς μὲν βασιλεῦσι προστιθεμένων, ὅσον ἀντιβῆναι πρὸς δημοκρατίαν, αὐθις δὲ ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τυραννίδα, τὸν δῆμον ἀναρρῶνόντων. Τοσοῦτους δὲ κατασταθῆναι φησι τοὺς γέροντας Ἀριστοτέλης, ὅτι τριάκοντα τῶν πρώτων μετὰ Λυκούργου γενομένων, δύο τὴν πρᾶξιν ἐγκατέλιπον ἀποδειλιάσαντες. Ὁ δὲ Σφαῖρος ἐξ ἀρχῆς φησι τοσοῦτους γενέσθαι τοὺς τῆς γνώμης μετασχόντας. Εἴη δ' ἂν τι καὶ τὸ τοῦ ἀριθμοῦ δι' ἐβδόμαδος τετράδι πολλαπλασιασθείσης ἀποτελούμενον, καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἴσος ὦν μετὰ τὴν ἑξάδα, τέλειός ἐστιν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μάλιστα τοσοῦτους ἀποδειῖξαι τοὺς γέροντας, ὅπως οἱ πάντες εἴεν τριάκοντα, τοῖς ὀκτῶ καὶ εἴκοσι τοῖν δυοῖν βασιλείῳ προστιθεμένοι.

Γ. Οὕτω δὲ περὶ ταύτην ἐσπούδασε τὴν ἀρχὴν ὁ Λυκούργος, ὥστε μαντεύειν ἐκ Δελφῶν κομίσαι περὶ αὐτῆς, ἣν ῥήτρην

μῶν, ἀρχήσῃ νέαν διαίταν ἄλλην. Αὐτὰ ἔχων κατὰ νοῦν νὰ πρά-
ξῃ, ἐπῆγε πρῶτον εἰς τοὺς Δελφοὺς, καὶ ἀφ' οὗ ἐσυμβουλευθῇ
τὸν θεόν, καὶ ἐπρόσφερε θυσίαν, ἐπέστρεψε φέρων τὸν περιβό-
ητον ἐκεῖνον χρησμὸν (12), εἰς τὸν ὑποῖον ἡ Πυθίς ὠνόμασεν
αὐτὸν θεοφιλῆ, καὶ θεὸν μᾶλλον, παρὰ ἄνθρωπον. Ζητήσας δὲ
ἀπὸ τὸν θεὸν καλὴν νομοθεσίαν, ἤκουσεν εἰς ἀπόκρισιν, ὅτι ὁ
θεὸς τὸν δίδει τὴν χάριν αὐτήν, καὶ τὸν προστατεύει νὰ κατα-
στήσῃ πολιτείαν, ἥτις θέλει εἶσθαι πολὺ καλλιτέρα ἀπὸ τὰς
ἄλλας. Ἐκ τούτων ἐνθαρρυνόμενος ἐπλησίασε τοὺς ἐπισήμους
πολίτας καὶ τοὺς παρεκίνει νὰ τὸν βοηθήσωσιν, ὁμιλῶν κρυφίως
μὲ τοὺς φίλους τοῦ πρῶτον, ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔσυρεν
εἰς τὴν γνώμην τοῦ καὶ πλειότερους, καὶ τοὺς εἶχεν ἐτοιμοὺς νὰ
συμπράξωσιν εἰς τὴν ἐπιχείρισί / του. Ὅταν λοιπὸν ἦλθεν ὁ και-
ρὸς, τριάντα τοὺς πρῶτους παρήγγειλε νὰ ἔβγωσιν ἀπὸ τὸ πρῶτ'
ἐνοπλοὶ εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ ἐκπλήξουν καὶ νὰ φοβήσωσι
τοὺς ἐναντιουμένους εἰς τὴν μεταβολήν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Ἑρμιπ-
πος καταγράφει εἴκοσι τοὺς ἐπιφανεστάτους· ἐλεῖνος δὲ ὅστις
περισσότερον παρὰ τοὺς ἄλλους ἔγινε τῶν ἔργων τοῦ Αὐκούρ-
γου ὅλων συγκοινωνός, καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν συνεργάτης,
ὀνομάζεται Ἀρήμιάδας. Ἐν ᾧ δὲ ἄρχησεν ἡ ταραχὴ, ὁ βασι-
λεὺς Χαρίλαος νομίσας ὅτι κατ' αὐτοῦ ἐνεργεῖται ἡ συνωμοσία,
ἐφοβήθη, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Χαλκίδα (13)· ἔπειτα πλη-
ροφορηθεὶς τὸ πρᾶγμα, καὶ λαβὼν ὄρκους ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν ναὸν,
καὶ συνήρχει εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ὧν ἐκ φύσεως
τόσον πρᾶος, ὥστε καὶ ὁ Ἀρχέλαος ὁ συμβασιλεύων μ' αὐτὸν,
λέγουσιν, ὅτι εἶπε ποτὲ πρὸς τοὺς ἐγκωμιαστάς του, «Πῶς εἶναι
δυνατὸν νὰ μὴ ᾖναι ὁ Χαρίλαος ἀγαθός, αὐτὸς ὅστις οὐδὲ εἰς
τοὺς κακοὺς δὲν εἶναι αὐστηρός (14); Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν
νεωτερισμῶν ὁ πρῶτος καὶ μεγαλῆτερος ἦτον ἡ σύστασις τῶν
γερόντων. Τὸ σῶμα τοῦτο λέγει ὁ Πλάτων, ἀναμειχθὲν μὲ τὴν

καλοῦσιν. ἔχει δὲ οὕτως· « Διὸς Ἑλλανίου καὶ Ἀθηναῖς Ἑλλανίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον, Φυλὰς φυλάζοντα, καὶ Ὠβὰς ὠβάζοντα, τριάκοντα, γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις, καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι· δάμω δ' ἀγορὰν εἶμεν καὶ κράτος. » Ἐν τούτοις, τὸ μὲν Φυλὰς φυλάζει, καὶ Ὠβὰς ὠβάζει, διελεῖν ἐστὶ καὶ κατανεῖμαι τὸ πλῆθος εἰς μερίδας, ὧν τὰς μὲν φυλὰς, τὰς δὲ ὠβὰς προσηγόρευκεν· Ἀρχαγέται δὲ, οἱ βασιλεῖς λέγονται· τὸ δὲ Ἀπελλάζειν, ἐκκλησιάζειν, ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πολιτείας εἰς τὸν Πύθιον ἀνῆψε· τὴν δὲ Βαβύκαν, καὶ τὸν Κνακίωνα, νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν. Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν Κνακίωνα, ποταμὸν, τὴν δὲ Βαβύκαν, γέφυραν. Ἐν μέσῳ δὲ τούτων τὰς ἐκκλησίας ἦγον, οὔτε παστάδων οὐσῶν, οὐτ' ἄλλης τινὸς κατασκευῆς. Οὐθὲν γὰρ ὦετο ταῦτα πρὸς εὐβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ βλάπτειν, φλυαρώδεις ἀπεργαζόμενα καὶ χαύνους φρονήματι κενῶ τὰς διανοίας τῶν συμπορευομένων, ὅταν εἰς ἀγάλματα καὶ γραφὰς, ἢ προσκηνία θεάτρων, ἢ στέγας βουλευτηρίων ἡσκημένους περιτιτῶς, ἐκκλησιάζοντες ἀποδλέπωσι. Τοῦ δὲ πλῆθους ἀθροισθέντος, εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφεῖτο, τὴν δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρίναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. Ὑστερον μέντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθήσει τὰς γνώμας διαστρεφόντων, καὶ παραβιάζομένων, Πολύδωρος καὶ Θεόπομπος οἱ βασιλεῖς τὰδε τῇ ῥήτρᾳ παρενέγραψαν. « Αἱ δὲ σχολιὰν ὁ δῆμος ἔλοιτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας εἶμεν, » τοῦτ' ἐστὶ μὴ κυροῦν, ἀλλ' ὅλως ἀφίστασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ μεταποιοῦντα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον. Ἐπέμψαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν, ὡς τοῦ Θεοῦ ταῦτα προστασσόντες, ὡς πού Τυρταῖος ἐπιμέμνηται διὰ τούτων·

ὑπέρογκον ἐξουσίαν τῶν βασιλέων καὶ γινόμενόν· εἰς τὰ μεγα-
λότερα πράγματα ἐσύφηφον μ' αὐτοὺς, καὶ τὴν πολιτείαν ἐσω-
σε καὶ ἅμα τὸ κράτος διεφύλαξε μέτριοι· διότι ἡ πολιτεία οὐ-
σα ἀστήρικτος, ἐκλίνε ποτὲ μὲν ἀπὸ μέρους τῶν βασιλέων εἰς οὐ-
τυραννίαν, ποτὲ δὲ ἀπὸ μέρους τοῦ λαοῦ εἰς δημοκρατίαν· οὐθενὶ
θέτουσα εἰς τὸ μέσον ὡς φραγμὸν πῇν ἐξουσίαν τῶν γερόντων,
καὶ ἰσορροπήσασα ἔλαβε τὴν πλεον ἀσφαλῆ τάξιν καὶ κατὰ-
στασιν· πάντοτε οἱ εἰκοσιοκτὼ γέροντες, ἐξῶν συνίατάτο τὸ σώ-
μα τοῦτο τῆς γερουσίας, ἐβόηθουν τοὺς βασιλεῖς, ὅσον ἐχρειά-
ζετο ὃ ἀντισταθῆσιν εἰς δημοκρατίας σχηματισμόν· καὶ πά-
λιν ἐνίσχουν τὸν δῆμον διὰ νὰ μὴν ἀφήτουν τὴν βασιλικὴν ἐξου-
σίαν νὰ καταντήσῃ εἰς τυραννίαν. Τόσοι δὲ, ὡς λέγει ὁ Ἀρι-
στοτέλης, κατεστάθησαν οἱ γέροντες, διότι ἀπὸ τοὺς πρώτους τῶν
τριάκοντα συμπράκτορας τοῦ Λυκούργου δύο ἐγκατέλειπον τὴν
ἐπιχείρησιν ἀπὸ δειλίαν· ὁ δὲ Σφαῖρος (15) λέγει, ὅτι ἐξ ἀρχῆς
τόσοι ἐγίναν συμμετοχοὶ τῆς γνώμης τοῦ Λυκούργου. Ἰσως
ἔχει δὲ τινα λόγον εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τὰ ἐπτά πολλαπλα-
σιαζόμενα μὲ τὰ τέσσαρα συμπληροῦσι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον,
καὶ ὅτι μετὰ τὰ ἐξ αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἴσος κατὰ τὰ μέρη
τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τέλειος. Εἰς ἐμὲ δὲ φαίνεται πιθαι-
νότερον νὰ κατέστησε τόσοι τοὺς γέροντας διὰ νὰ ᾔηται ὁλοι-
οῦν τριάντα προστιθεμένων τῶν δύο βασιλέων εἰς τοὺς εἰκοσιοκτὼ.

Γ. Τόσῃν δὲ σπουδῇν κατέβαλεν εἰς τὴν σύστασιν τῆς
ἀρχῆς αὐτῆς ὁ Λυκούργος, ὥστε νὰ φέρῃ ἀπὸ τοὺς Ἀ-
λφούς χρησμὸν περὶ αὐτῆς, τὸν ὑποῖον ὀνομάζουσι ῥήτραν. Περιεῖχε
δὲ ταῦτα. « Ἀφ' οὗ εἰς τὸν Δία Ἑλλάνιον καὶ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν
» Ἑλλανίαν ἐγείρῃς ναὸν, καὶ διαίρέσας τὸν λαὸν εἰς φυλά-
» καὶ ὠδᾶς καταστήσῃς γερουσίαν σύνθετον ἀπὸ τριάκοντα, συμ-
» περιλαμβανομένων τῶν ἀρχηγῶν, ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ
» ἀπελλάζῃς μεταξὺ Βαθύκας καὶ Κνωκίωνος, καὶ τοιουτο-

Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν οἰκάδ' ἐνείκαν

Μαντείας τε Θεοῦ καὶ τελέεντ' ἔπεα.

Ἄρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμῆτους βασιλῆας,

Οἷσι μέλει Σπάρτας ἡμερόεσσα πόλις,

Προσβύτας τε γέροντας, ἔπειτα δὲ δημότας ἀνδρας,

Εὐθείαις ῥήτραις ἀνταπαμειβομένους.

Ζ. Οὕτω τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μίζαντος, ὅμως ἄκρατον ἔτι τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἰσχυρὰν οἱ μετ' αὐτὸν ὄρωντες, [καὶ] σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην, ὡς φησὶν ὁ Πλάτων, οἶον, ψάλλον ἐμβάλλουσιν αὐτῇ, τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν, ἔτεσί που μάλιστα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Λυκούργον, πρώτων τῶν περὶ Ἐλατον ἐφόρων κατασταθέντων ἐπὶ Θεοπόμπου βασιλεύοντος· ὃν καὶ φασὶν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ὀνειδιζόμενον ὡς ἐλάττω παραδῶσοντα ταῖς παισὶ τὴν βασιλείαν, ἢ παρέλαβε, « Μείζω μὲν οὖν (εἰπεῖν), ὅσω χρονιωτέραν ». Τῷ γὰρ ὄντι τὸ ἄγαν ἀποδαλοῦσα, μετὰ τοῦ φθόνου διέφυγε τὸν κίνδυνον· ὥστε μὴ παθεῖν, ἃ Μεσσηνιοὶ καὶ Ἀργεῖοι τοὺς παρ' αὐτοῖς βασιλεῖς ἔδρασαν, μηδὲν ἐνδοῦναι, μηδὲ χαλάσαι τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ δημοτικὸν ἐβελήσαντας. Ὁ καὶ μάλιστα τὴν Λυκούργου σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐποίησε φανεράν, εἰς τὰς Μεσσηνίων καὶ Ἀργείων (συγγενῶν καὶ γειτόνων) δήμων καὶ βασιλείων στάσεις καὶ κακοπολιτείας ἀπορῶσιν· οἱ τῶν ἴσων ἀπ' ἀρχῆς τετυχηκότες, ἐν δὲ τῷ κλήρῳ καὶ πλέον ἔχειν ἐκείνων δόξαντες, οὐκ ἐπὶ πολλὸν χρόνον εὐδαιμόνησαν, ἀλλ' ὕβρει μὲν τῶν βασιλείων, οὐκ εὐπειθίᾳ δὲ τῶν ὄχλων, τὰ καθεστῶτα συνταράξαντες, ἔδειξαν, ὅτι θεῶν ἦν ὡς ἀληθῶς εὐτύχημα τοῖς Σπαρ-

» τρώπως νὰ κοινολογῶνται αἱ ὑποθέσεις, καὶ νὰ ἐρωτῶνται αἱ γνώμαι. Ὁ δὲ δῆμος νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ βεβαιώ-
νῃ ἢ νὰ ἀκυρώσῃ τὰ προβαλλόμενα ». Εἰς ταῦτα αἱ φυλαὶ καὶ
αἱ ὠθαὶ σημαίνουν τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν διανομὴν τοῦ λαοῦ
εἰς μερίδας, ἐξ ὧν τὰς μὲν φυλάς, τὰς δὲ ὠθας ὠνόμασεν.
Ἀρχηγέται δὲ λέγονται οἱ βασιλεῖς. Τὸ ἀπελλάζειν σημά-
νει ἐκκλησιάζειν, διότι τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ νέου τούτου
πολιτικοῦ συστήματος ἀπέδωκεν εἰς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα.
Τὴν Βαθύκαν καὶ τὸν Κνακίωνα τῶρα ὀνομάζουσιν Οἰνοῦν-
τα (α). Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως τὸν μὲν Κνακίωνα νομίζει
ποταμὸν, τὴν δὲ Βαθύκαν γέφυραν. Εἰς τὸ μέσον δὲ τού-
των ἐσυγκροτοῦσαν τὰς συνελεύσεις· καὶ δὲν ἦσαν ἐκεῖ οὔτε
στοαὶ μὲ εἰκόνας, οὔτε καμμία ἄλλη κατασκευὴ· ὁ Λυκούργος
ἐφρονεῖ ὅτι αὐτὰ δὲν συνεργοῦν παντάπασιν εἰς ὀρθὰς βουλὰς·
ἀλλὰ μάλιστα βλάπτουν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐμπνέουν ματαιο-
φροσύνην, καὶ πλανῶσι τὸν νοῦν τῶν ἐκεῖ συνερχομένων ἀν-
θρώπων, ὥστε νὰ παραφέρεται εἰς χαύνους καὶ ἀνωφελεῖς στο-
χασμοὺς, ὅταν ἐκκλησιάζοντες βλέπωσιν ἀγάλματα καὶ εἰ-
κόνας, ἢ σκηνογραφίας θεατρικὰς, ἢ στέγας βουλευτηρίων κα-
τασκευασμένας μὲ πολλὴν τέχνην. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ πλῆθος συνη-
θοίζετο, δὲν ἦτον εἰς κανένα ἰδιώτην συγχωρημένον νὰ εἴπῃ
γνώμην. Τὴν δὲ προβαλλομένην ἀπὸ τοὺς γέροντας καὶ τοὺς
βασιλεῖς ὁ δῆμος εἶχε τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποβάλλῃ, ἢ νὰ κυρώσῃ.
Ἵστερον ὅμως ἐπειδὴ ὁ λαὸς μὲ ἀφαίρεσιν καὶ προσθήκην διέ-
στρεφε τὰ ψηφίσματα τῆς γερουσίας, καὶ τὰ παρεμόρφονεν,
οἱ βασιλεῖς Πυλῦδωρος καὶ Θεόπομπος ἐπρόσθεσαν εἰς τὴν εἰ-
ρημένην ῥήτραν τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον. « Ἄν δὲ ὁ δῆμος προτιμᾷ
» στρεβλὴν γνώμην, οἱ γέροντες καὶ οἱ βασιλεῖς νὰ ἀφίστανται »
» τοῦτ' ἔστι νὰ μὴ τὴν κυρώνουν, ἀλλ' ὅπως διόλου ἀντιφε-

(α) Τὸν Εὐρώταν λέγει.

(TOM. Α.)

τιάταις ὁ τὴν πολιτείαν ἀρμοσάμενος καὶ κεράσας παρ' αὐτοῖς.
Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

Η. Δεύτερον δὲ τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων καὶ νεανικώτατον, ὁ τῆς γῆς ἀναδασμός ἐστι. Δεινῆς γὰρ οὔσης ἀνωμαλίας, καὶ πολλῶν ἀκτημόνων καὶ ἀπόρων ἐπιφρουμένων τῇ πόλει, τοῦ δὲ πλούτου παντάπασιν εἰς ὀλίγους συνεῤῥυηκός, ὕβριν, καὶ φθόνον, καὶ κακουργίαν, καὶ τρυφήν, καὶ τὰ τούτων ἔτι πρεσβύτερα καὶ μείζω νοσήματα πολιτείας, πλούτον καὶ πενίαν ἐξελαύνων, συνέπεισε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς μέσον θέντας, ἐξ ἀρχῆς ἀναδάσασθαι, καὶ ζῆν μετ' ἀλλήλων ἅπαντας ὁμαλεῖς καὶ ἰσοκλήρους τοῖς βίοις γενομένους, τὸ δὲ πρωτεῖον ἀρετῇ μετιόντας· ὥς ἄλλης ἐτέρῳ πρὸς ἕτερον οὐκ οὔσης διαφορᾶς, οὐδ' ἀνισότητος, πλὴν ὅσῃν αἰσχυρῶν ψόγος ὀρίζει καὶ καλῶν ἔπαινος. Ἐπάγων δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον, διένειμε τὴν μὲν ἄλλην τοῖς περιοίκοις Λακωνικὴν, τρισμυρίους κλήρους, τὴν δ' εἰς τὸ ἄστυ τὴν Σπάρτην συντελοῦσαν, ἑννακισχιλίους· τοσοῦτοι γὰρ ἐγένοντο κληροὶ Σπαρτιατῶν. Ἔνιοι δὲ φασὶ τὸν μὲν Λυκούργον ἐξακισχιλίους νεῖμαι, τρισχιλίους δὲ μετὰ ταῦτα προσθεῖναι Πολύδωρον· οἱ δὲ τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἑννακισχιλίων τοῦτον, τοὺς δὲ ἡμίσεις, Λυκούργον. Ὁ δὲ κληρὸς ἦν ἐκάστου τοσοῦτος, ὥστ' ἀποφορὰν φέρειν, ἀνδρὶ μὲν ἐβδομήκοντα κριθῶν μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὕγρων καρπῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος. Ἀρκέσειν γὰρ ὤετο τοσοῦτον αὐτοῖς τῆς τροφῆς, πρὸς εὐεξίαν καὶ ὑγίαν ἱκανὴν ἄλλου μηδενὸς δεησομένους. Λέγεται δ' αὐτὸν ὕστερόν ποτε χρόνῳ τὴν χώραν διεξερχόμενον ἐξ ἀποδημίας ἄρτι τεθερισμένην,

ρόμενοι νὰ διαλύουν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὅταν αὐτὸς μετατρέπη καὶ μετασχηματίζῃ τὴν γνώμην ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ πρέποντος. Κατέπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τοὺς πολίτας, ὅτι ὁ θεὸς ἐπρόστασεν αὐτὰ, καθὼς τὸ λέγει ὁ Τυρταῖος (16) διὰ τούτων τῶν στίχων.

Ἀκούσαντες τὸ εἰς Ἀελφούς μαντεῖον τῆς Πυθίας,
Μᾶς ἔφερον θεοῦ χρησμούς καὶ προσταγὰς τελείας.
Πρόβουλοι νᾶν οἱ βασιλεῖς, προστάζει ὁ Ἀπόλλων,
Διότι οὗτοι ἀγρυπνοῦν πρὸς ἡσυχίαν ὄλων.
Καὶ βουλευταὶ οἱ γέροντες, καὶ ἔπειτα ὁ δῆμος
Εἰς τὰς ὁρθὰς αὐτῶν βουλὰς νὰ συναίνῃ προθύμως.

Ζ. Τοιουτοτρόπως ὁ Λυκούργος ἐσυγκέρασε τὸ πολιτικὸν σύστημα· καὶ ὅμως πάλιν οἱ μετέπειτα βλέποντες τὴν ὀλιγαρχίαν ὑπέμετρον ἀκόμῃ καὶ ἰσχυράν, καὶ γεμάτην ἀπὸ σφοδρότητα ἀκράτητον καὶ ἀγρίαν, ὡς λέγει ὁ Πλάτων (17), βάλλουσιν εἰς αὐτὴν ὡς χαλινὸν τὴν δύναμιν τῶν ἐφόρων, ἑκατὸν τριάντα περίπου χρόνους μετὰ τὸν Λυκούργον· πρῶτοι ἔφοροι κατεστάθησαν ὁ Ἑλάτος καὶ οἱ μ' αὐτὸν συνεκλεχθέντες, βασιλεύοντες τοῦ Θεοπόμπου, ὁ ὁποῖος καὶ ὀνειδιζόμενος, ὡς λέγουσιν ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ὅτι μέλλει ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς υἱοὺς του μικροτέραν τὴν βασιλείαν παρ' ὅσον τὴν παρέλαβεν, « ἐξ ἐναντίας, εἶπε, μεγαλητέραν, καθ' ὅσον πλέον διαρκῇ. » ἐπειδὴ τῶνδ' ἀφαίρεσας τὸ περισσὸν τῆς δυνάμεως, ἀπέφυγε μὲ τὸν φθόνον ἄμα καὶ τὸν κίνδυνον, ὥστε νὰ μὴ πάθῃ ὅποια οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἔκαμαν εἰς τοὺς βασιλεῖς των, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ μετριάσουν τὸ κράτος των, μηδὲ μικρὸν μέρος ἐξουσίας νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν λαόν. Τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἔκαμε τοῦ Λυκούργου τὴν σοφίαν φανεράν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας βλέποντας τὰ κακὰ, ὅσα αἱ μεταξὺ δήμων καὶ βασιλέων διχόνοιαὶ καὶ αἱ κακῶς συνηρμοσμέναι πολιτεῖαι ἐπροξένησαν εἰς συγγενεῖς αὐτῶν καὶ γείτονας, τοὺς Μεσση-

ὁρῶντα τοὺς σωροὺς παραλλήλους καὶ ὁμαλεῖς, μειδιάσαι καὶ εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὥς ἡ Λακωνικὴ φαίνεται πᾶσα πολλῶν ἀδελφῶν εἶναι νεωστὶ νενεμημένων.

Θ. Ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἐπιπλὰ διαιρεῖν, ὅπως παντά-
 πασιν ἐξέλαι τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶς ἐώρα
 προσδεχομένους τὴν ἀντικρυς ἀφαιρέσιν, ἐτέρα περιῆλθεν ὁδῶ,
 καὶ κατεπολιτεύσατο τὴν ἐν τούτοις πλεονεξίαν. Πρῶτον μὲν
 γὰρ ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνῳ χρῆ-
 σθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε· καὶ τούτῳ δ' ἀπὸ πολλοῦ στα-
 θμοῦ καὶ ὄγκου, δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέκα μνῶν ἀμοι-
 βὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος.
 Τούτου δ' ἐπιχυθέντος, ἐξέπεσεν ἀδικημάτων γένη πολλὰ τῆς
 Λακεδαιμόνος. Τίς γάρ ἢ κλέπτειν ἔμελλεν, ἢ δωροδοκεῖν, ἢ
 ἀποσπερεῖν, ἢ ἀρπάζειν, ὃ μὴτε κατακρύψαι δυνατόν ἦν, μὴτε
 κεκτῆσθαι ζηλωτὸν, ἀλλὰ μὴδὲ κατακόψαι λυσιτελές; ὅξει
 γὰρ, ὡς λέγεται, διαπύρου σιδήρου τὸ στόμωμα κατασθέσας,
 ἀφείλετο τὴν εἰς τᾶλλα χρεῖαν καὶ δύναμιν, ἀδρανοῦς καὶ δυ-
 σέργου γενομένου. Μετὰ δὲ τοῦτο τῶν ἀχρήστων καὶ περισσῶν
 ἐποίητο τεχνῶν ξηνηλασίαν. Ἐμελλον δὲ που, καὶ μὴδενὺς
 ἐξελαύνοντος, αἱ πολλαὶ τῷ κοινῷ νομίσματι συνεκπεσεῖσθαι,
 διάθεςιν τῶν ἔργων οὐκ ἐχόντων. Τὸ γὰρ σιδηροῦν ἀγώγιμον
 οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας, οὐδ' εἶχε τιμὴν, καταγε-
 λώμενον· ὥς· οὐδὲ πρίασθαι τι τῶν ξενικῶν καὶ ῥωπικῶν
 ὑπῆρχεν· οὐδ' εἰσέπλει φόρτος ἐμπορικὸς εἰς τοὺς λιμένας· οὐδ'
 ἐπίβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστῆς λόγων, οὐ μάντις ἀγυρ-
 τικὸς, οὐχ ἐταίρων τροφεὺς, οὐ χρυσῶν τις, οὐκ ἀργυρῶν καλ-

νίους καὶ τοὺς Ἀργεῖους (18), οἱ ὅποιοι ἀπαρχῆς ἔλαβον τὰ ἴσα καλὰ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν πολιτειῶν, εἰς δὲ τὴν διανομὴν τῆς γῆς (19) ἐφάνησαν μάλιστα εὐτυχέστεροι, καὶ ὁμοῦς δὲν εὐδαιμόνησαν πολὺν καιρὸν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν βίαιον τρόπον τῶν βχσιλέων, καὶ ἀπὸ τὴν ἀπειθείαν τῶν ὄχλων κινούμενοι, ἔφερον ἄνω κάτω τὰ πολιτικὰ συστήματα των, καὶ ἔδειξαν ὅτι ἦτον θεῖον κατὰ ἀλήθειαν εὐτύχημα εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὁ νομοθέτης ἐκείνος, ὁ ὅπου συνήρμωσε καὶ ἐσυγκέρασε τόσον σοφὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν κοινωνίαν. Ἀλλ' αὐτὰ ἐφάνησαν ὕστερον.

Η. Δεύτερον τῶν ἔργων τοῦ Λυκούργου καὶ τὸ πλέον τολμῆρὸν εἶναι τῆς γῆς ἢ ἐκ νέου διανομὴ (20). Διότι ὑπῆρχε φρικτὴ ἀνισότης εἰς τὰς καταστάσεις τῶν πολιτῶν, καὶ οἱ ἀκτήμονες καὶ ἄποροι ἐπληθύνοντο καθημερινῶς εἰς τὴν πόλιν, ὃ δὲ πλοῦτος ἦτον εἰς παντάπασιν ὀλίγους συσσωρευμένος. Ὅθεν ὁ Λυκούργος θέλων νὰ ἐξορίσῃ τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὸν φθόνον καὶ τὴν κακουργίαν, καὶ τὴν τρυφήν, καὶ τὰ ἀκόμῃ ἀρχαιότερα τούτων καὶ μεγαλύτερα νοσήματα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν, κατέπεισε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ θέσωσιν εἰς τὸ μέσον ὅλην τὴν γῆν, καὶ ἀφ' οὗ ἐξ ἀρχῆς πάλιν τὴν μεираσθῶσι, νὰ συζοῦν ὅλοι ὅμοιοι καὶ ἴσοι εἰς τὰς περιουσίας, τὸ δὲ πρωτεῖον νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν, πεπεισμένοι ὅτι ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον δὲν ὑπάρχει ἄλλη διαφορὰ οὐδὲ ἀνισότης, πλὴν ὅσην τὸ ὄνειδος τῶν αἰσχυρῶν, καὶ ὁ ἔπαινος τῶν καλῶν ἔργων προσδιορίζει. Προσθέτων δὲ εἰς τὸν λόγον τὸ ἔργον, ἐχώρισε τὴν γῆν τῆς Λακωνίας εἰς μερίδια τριάντα χιλιάδας, καὶ τὴν διένειμεν εἰς τοὺς πέριξ ἐκεῖ κατοίκους. Τὴν δὲ γῆν, ἣτις ἀνῆκεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Σπάρτης, ἐχώρισεν εἰς ἑννέα χιλιάδας, διότι τόσοι ἦσαν οἱ Σπαρτιάται. Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι ὁ Λυκούργος τὴν διένειμεν εἰς ἑξ χιλιάδας· τρισχίλια δὲ μετὰ ταῦτα ἐπρόσθεσεν ὁ Πολύδωρος. Ἄλλοι πάλιν

λωπισμάτων δημιουργός, ἅτε δὴ νομίσματος οὐκ ὄντος. Ἀλλὰ οὕτως ἀπερημωθείσα κατὰ μικρὸν ἢ τρυφή τῶν ζωπυρούντων καὶ τρεφόντων αὐτήν, δι' αὐτῆς ἐμαραίνεται καὶ πλεῖον οὐδὲν ἦν τοῖς τὰ πολλὰ κεκτημένοις, ὑδὸν οὐκ ἐχούσης εἰς μέσον τῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἐγκατωκοδομημένης καὶ ἀργούσης. Δι' ὃ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλιντῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ Κῶθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὡς φησὶ Κριτίας. Τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν, ἀπεκρύπτετο τῇ χροᾷ, καὶ τοῦ θυλεροῦ προσκόπτοντος ἐντὸς καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι, καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. Αἵτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης· ἀπὸ πηλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀχρήστων, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδείκνυντο τὴν καλλιτεχνίαν.

Ι. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τρυφῇ, καὶ τὸν ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεῖς, καὶ τὸ τρίτον πολίτευμα καὶ κάλλιστον ἐπῆγε, τὴν τῶν συσσιτίων κατασκευὴν, ὥστε δειπνεῖν μετ' ἀλλήλων συνιόντας, ἐπὶ κοινοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις καὶ σιτίοις, οἵκοι δὲ μὴ διαιτᾶσθαι, ἐπὶ στρωμνὰς πολυτελεῖς καὶ τραπέζας, ἐν χειρὶ δημιουργῶν καὶ μαγείρων, ὑπὸ σκότος, ὥσπερ ἀδηφάγα ζῶα, πιαυνομένους, καὶ διαφθείροντας ἅμα τοῖς ἥθεσι τὰ σώματα, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα καὶ πλησμονήν, μακρῶν μὲν ὕπνων, θερμῶν δὲ λουτρῶν, πολλῆς δὲ ἡσυχίας, καὶ τρόπον τινὰ νοσηλείας καθημερινῆς δεόμενα. Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἦν, μείζον δὲ τὸ τὸν

λέγουσιν ὅτι τὰ ἡμίσεα τῶν ἐννέα χιλιάδων μεριδίῳν ἐχώρισεν αὐτός, τὰ δὲ ἄλλα ἡμίσεα ὁ Λυκούργος. Τὸ δὲ μεριδίον ἦτον καθενὸς τόσον, ὥστε νὰ δίδῃ εἰσόδημα εἰς ἄνδρα ἐβδόμηντα μεδίμνους κριθῆς, εἰς γυναῖκα δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὑγρῶν καρπῶν ποσότητα ἀνάλογον· καθότι ἐστοχάζετο ὅτι τόσον θέλει τοὺς ἀρκέσει εἰς τὴν τροφήν, χωρὶς νὰ χρειασθῶν ἄλλο τίποτε, διὰ νὰ ἔχουν τὰ σώματά των εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ ὑγίαν. Λέγουσι δὲ ὅτι αὐτὸς ὕστερον ἀπὸ καιρὸν τινα συνέβη ν' ἀποδημήσῃ καὶ ἔπειτα, ἐν ᾧ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Σπάρτην, διαβαίνων μεταξὺ τῶν ἀγρῶν τῆς Λακωνίας θερισμένων ἤδη, καὶ βλέπων τοὺς σωροὺς ἐντελῶς ἴσους, ἐμειδιάσε, καὶ εἶπεν εἰς τοὺς παρόντας, ὅτι ἡ Λακωνικὴ φαίνεται ὅλη ὡς γῆ πολλῶν ἀδελφῶν νεωστὶ μεταξὺ των διαμειρασμένη.

Θ. Ἐπεχείρησε πρὸς τούτοις νὰ διαίρησῃ καὶ τὰ κινητὰ ὑπάρχοντα, διὰ νὰ ἐξαλείψῃ παντάπασι τὴν ἀνισότητα ἀπὸ τοὺς πολίτας. Βλέπων ὅμως ὅτι ἐμελλον πολὺ δύσκολα νὰ δεχθῶσι τὴν κατ' εὐθείαν αὐτῶν ἀφαιρέσιν, περιῆλθεν ἄλλην ὁδὸν, καὶ ἐπολέμησε μὲ πολιτικὸν τρόπον τὴν εἰς ταῦτα πλεονεξίαν. Πρῶτον ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, διέταξε νὰ μεταχειρίζωνται μόνον τὸ σιδηροῦν καὶ τοῦτο ἀφ' οὗ τὸ ἔκαμε πολὺ βαρὺ καὶ ὀγκῶδες, ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τόσον μικρὰν τιμὴν, ὥστε ποσὸν ἰσότημον θέκα μυνῶν (21) ἐχρειάζετο καὶ ἀποθήκην μεγάλην εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἄμαζαν συρομένην ἀπὸ δύο βόδια νὰ τὸ μεταφέρωσι. Καθὼς δὲ διεχύθη τοῦτο, πολλὰ εἶδη ἀδικημάτων ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ τίς ἐμέλλε νὰ κλέπτῃ ἢ νὰ δέχεται εἰς μισθὸν ἀνομίας, ἢ νὰ ἀποστερῇ, ἢ ν' ἀπαράξῃ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μῆτε νὰ κρύψῃ δυνατόν ἦτο, μῆτε ν' ἀποκτήσῃ αξιοζήλωτον, ἀλλὰ μηδὲ, ἂν τὸ κατέκοπτεν, ἐγένετο εἰς τίποτε χρήσιμον; ἐπειδὴ εἶναι λόγος ὅτι εἰς τὸ σιδηρον

πλοῦτον * ἄσυχον μάλλον δ' * ἄζηλον, ὥς φησι Θεόφραστος, καὶ ἄπλουτον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινότητι τῶν δειπνῶν, καὶ τῇ περὶ τὴν δίκαιαν εὐτελείᾳ. Χρησίς γὰρ οὐκ ἔστι, οὐδὲ ἀπόλαυσις, οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις τῆς πολλῆς παρασκευῆς, ἐπὶ ταυτὸ δεῖπνον τῷ πένητι τοῦ πλουσίου βαδίζοντος· ὥστε τοῦτο δὴ τὸ θρυλλούμενον ἐν μόνῃ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον πόλεων τῇ Σπάρτῃ σώζεσθαι, τυφλὸν ὄντα τὸν πλοῦτον, καὶ κείμενον, ὥσπερ γραφὴν, ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. Οὐδὲ γὰρ οἶκοι προδειπνήσαντας ἐξῆν βαδίζειν ἐπὶ τὰ συσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ' ἐπιμελῶς οἱ λιποὶ παραφυλάττοντες τὸν μὴ πίνοντα, μηδ' ἐσθίοντα μετ' αὐτῶν, ἐκάκιζον, ὡς ἀκρατῇ καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀπομαλακίζόμενον δίκαιαν.

ΙΑ. Αὐτὸ καὶ μάλιστα φησι τῷ Λυκούργῳ πρὸς τοῦτο τὸ πόλιτευμα χαλεποὺς γενέσθαι τοὺς εὐπόρους, καὶ συστάντας ἐπ' αὐτὸν ἀθρόους καταβυᾶν καὶ ἀγανακτεῖν· τέλος δὲ βαλλόμενος ὑπὸ πολλῶν, ἐξέπεσε τῆς ἀγορᾶς ὁρόμῳ. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἔφθασεν εἰς ἱερὸν καταφυγῶν· εἰς δὲ τις νεανίσκος, ἄλλως μὲν οὐκ ἀφυγῆς, ὁζὺς δὲ καὶ θυμοειδὴς, Ἄλκανδρος, ἐπικείμενος καὶ διώκων, ἐπιστραφέντος αὐτοῦ τῇ βακτηρίᾳ πατάξας τὸν ὀφθαλμὸν ἐξέκοψεν. Ὁ μὲν οὖν Λυκούργος, οὐδὲν ἐνδοὺς πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ εὖ ἐναντίος, ἔδειξε τοῖς πολίταις τὸ πρόσωπον ἡμαγμένον, καὶ διεφθαρμένην τὴν ὄψιν. Αἰδῶς δὲ πολλὴ καὶ κατήφεια τοὺς ἰδόντας ἔσχεν, ὥστε παραδοῦναι τὸν Ἄλκανδρον αὐτῷ, καὶ προπέμψαι μέχρι τῆς οἰκίας συναγανακτοῦντας. Ὁ δὲ Λυκούργος ἐκείνους μὲν ἐπαινέσας ἀφῆκε, τὸν δ' Ἄλκανδρον κτεταγμένων οἰκάδε, κακὸν μὲν οὐδὲν οὗτ' ἐποίησεν, οὗτ' εἶπεν,

ἐξ οὗ ἔμελλε νὰ κοπῇ νόμισμα, οἱ νομισματοκόποι ἔχουν, κατὰ προσταγὴν τοῦ Λυκούργου, ὄξος, ἐν ᾧ ἦτον τὸ σίδηρον πυρωμένον, καὶ σθύνοντες τοιοῦτοτρόπως τὸν ἀθέρα του, ἀφαιρούσαν τὴν εἰς τὰλλα πράγματα χρησιμότητα αὐτοῦ καὶ δύναμιν, διότι ἡ βαρὺς τοῦ ὄξους ἔκαμνεν αὐτὸ παντάπασιν ἀνεπίδεικτον ἐργασίας καὶ ἀνενέργητον. Μετὰ ταῦτα ἄρχησε νὰ ἐξορίζη τὰς ἀχρήστους καὶ περιττὰς τέχνας· ἔμελλον δὲ βέβαια αἱ πλείοτερι, καὶ ἂν δὲν τὰς ἀπέβαλλε κανεῖς, νὰ πέσωσιν ὁμοῦ μὲ τὸ κοινὸν νόμισμα, διότι τὰ χειροτεχνήματα δὲν εἶχον πώλησιν. Τὸ σιδηροῦν νόμισμα δὲν ἐλάμβανεν εἰσαγωγὴν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὐδὲ τιμὴν εἶχεν, ἀλλὰ κατεγελάτο. Ὅθεν τίποτε ἀπὸ τὰ ξενικὰ πράγματα δὲν εὐρίσκετο ν' ἀγοράσωσιν, οὐδὲ ἔμβαιεν εἰς τοὺς λιμένας τῶν πλοίων ἐμπορικόν. Ἐπομένως σοφιστὴς λόγων, ἡ μάντις ἀγύρτης δὲν ἤρχετο πλέον εἰς τὴν Λακωνίαν, οὐδὲ πορνοβουκός, οὐδὲ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν καλλωπισμάτων τεχνίτης κανένas, ἀφ' οὗ νόμισμα δὲν ὑπῆρχεν· ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως ἡ πολυτέλεια ἐρημωθεῖσα κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἀπὸ ὅσα τὴν διερεθίζουσι καὶ τὴν τρέφουν, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐμαραίνεται. Καὶ οἱ πλούσιοι δὲν ἦσαν ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς εὐτυχέστεροι, ἐπειδὴ ὁ πλοῦτος δὲν εἶχε τρόπον νὰ φανῇ εἰς τὸ μέσον, ἀλλ' ἔμεινεν ἐντὸς τοῦ αἵκου κλεισμένος καὶ ἀχρηστος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ πρόχειρα σκεύη καὶ ἀναγκαῖα αὐτὰ, κλῖναι καὶ θρονία καὶ τράπεζαι κατεσκευάζοντο κάλλιστα ἐκεῖ, καὶ τὸ λακωνικὸν ποτήριον ἐπαίνειτο μάλιστα ὡς πολὺ εὐχρηστον εἰς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τὸν Κριτιάν (α), διότι τὸ χρωμὰ του ἔκαμνε τὴν ρυπαρότητα τῶν ἐξ ἀνάγκης πινομένων νερῶν ἀνεπαίσθητον εἰς

(α) * Κώθων· Λακωνικὸν ποτήριον, οὗ μνημονεύει Ξενοφῶν ἐν Πρώτῳ Κύρου Παιδείας Κριτίας δὲ ἐν Λακεδαιμονίων πολιτείᾳ γράφει οὕτως κ.τ.λ. (πρὸς Ἀθηναίων Δαικονσοφ. Βιβ. 31. Τμήμ. 66).

ἀπαλλάξας δὲ τοὺς συνήθεις ὑπηρετάς καὶ θεραπευτῆρας, ἐκείνων ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν. Ὁ δ', οὐκ ὦν ἀγεννής, ἐποίει τὸ προστασ-
σόμενον σιωπῇ, καὶ παραμένων ἅμα τῷ Λυκούργῳ καὶ συν-
δαιτιώμενος, ἐν τῷ κατανοεῖν τὴν πραύτητα καὶ τὸ πάθος αὐ-
τοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ περὶ τὴν δίαιταν αὐστηρόν, καὶ τὸ πρὸς
τοὺς πόνοὺς ἄκαμπτον, αὐτὸς τε δεινῶς διετέθη περὶ τὸν ἄν-
δρα, καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ φίλους ἔλεγεν, ὡς οὐ σκλη-
ρὸς, οὐδὲ αὐθάδης ὁ Λυκούργος, ἀλλὰ μόνος ἐκεῖνος ἡμέρος καὶ
πρᾶός ἐστι τοῖς ἄλλοις. Οὕτω μὲν οὖν οὗτος ἐκεκόλαστο, καὶ
τοιαύτην ὑπεσχέκει δίκην, ἐκ πονηροῦ νέου καὶ αὐθάδους ἐμ-
μελέστατος ἀνὴρ καὶ σωφρονικώτατος γενόμενος. Τοῦ δὲ πά-
θους ὑπόμνημα Λυκούργος ἰδρύσατο τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ἣν Ὀπ-
τιλέτιν προσηγόρευσε· τοὺς γὰρ ὀφθαλμοὺς Ὀπτίλους οἱ τῇδε
Δωριεῖς καλοῦσιν. Ἕνιοι μέντοι τὸν Λυκούργον, ὦν καὶ Διο-
σκορίδης ἐστὶν ὁ συντεταγμένος τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν,
πληγῆναι μὲν φασιν, οὐ τυφλωθῆναι δὲ τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλὰ
καὶ τὸ ἱερὸν τῇ Θεῷ τῆς ἀκέσεως χαριστήριον ἰδρύσασθαι. Τὸ
μέντοι φέρειν βακτηρίαν ἐκκλησιάζοντες οἱ Σπαρτιάται μετὰ
τὴν συμφορὰν ἐκείνην ἀπέμαθον.

IB. Τὰ δὲ σισσίτια, Κρητὲς μὲν Ἄνδρια, Λακεδαιμόνιοι
δὲ Φιδίτια προσαγορεύουσιν, εἴτε ὡς φιλίας καὶ φιλοφροσύνης
υπαρχόντων, ἀντὶ τοῦ λ τὸ δ λαμβάνοντες· εἴτε ὡς πρὸς εὐ-
τέλειαν καὶ φειδῶ συνεθιζόντων. Οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τὸν
πρῶτον ἔξωθεν ἐπικεῖσθαι φύγγον, ὥσπερ ἔνιοι φασιν, Ἐδι-
τίων, παρὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδωθὴν λεγομένων. Συνήρ-
χοντο δὲ ἀνὰ πεντακαίδεκα, καὶ βραχὺ τούτων ἐλάττους, ἢ

τοὺς ὀφθαλμοὺς, οἱ ὅποιοι ἤθελον τὴν ἀποστραφῇ φαινομένην· καὶ τὸ θολερὸν πρὸς τοῦτοις ἀπαντῶν ἐσωτερικὰ ἐμπόδια καὶ κρατούμενον εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ποτηρίου, ἄφηνε τὸ πινόμενον νὰ πλησιάζῃ καθαρώτερον εἰς τὸ στόμα· αἷτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης· διότι οἱ τεχνῖται ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ ἄχρηστα, ἔδειχνον εἰς τὰ ἀναγκαῖα τὴν καλλιτεχνίαν.

I. Διανοηθεῖς δὲ νὰ πολεμήσῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν πολυτέλειαν, καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν φιλοπλουτίαν, ἐπρόσθεσε καὶ τὸ τρίτον καὶ κάλλιστον νομοθέτημα, τὴν σύστασιν τῶν κοινῶν γευμάτων, τὰ ὅποια, ὀνομάζουσι συσσίτια· ὥστε ὅλοι ὁμοῦ οἱ πολῖται συναθροιζόμενοι νὰ δεῖπνῶσι μὲ φαγητὰ κοινὰ καὶ διατεταγμένα· εἰς τοὺς οἴκους τῶν δὲ νὰ μὴ τρώωσι ποτὲ, οὐδὲ τρυφῶντες ἐκεῖ εἰς πολυτελεῖς στρωμνάς καὶ τραπέζας, καὶ ὑπηρετούμενοι ἀπὸ ὑποποιοῦς καὶ μαγειροῦς νὰ παχύνωνται εἰς τὸ σκότος ὡς ἀδηφάγα ζῶα, καὶ νὰ διαφθείρωσιν ὁμοῦ μὲ τὰ ἦθη τὰ σώματά των. Διότι αὐτὰ ἀφειμένα εἰς πᾶσαν ἡδυπάθειαν καὶ πλησμονὴν, ἔχουν χρεῖαν μακρῶν ὕπνων, καὶ θερμῶν λουτρῶν, καὶ πολλῆς ἡσυχίας, καὶ τρόπον τινὰ θεραπείας καθημερινῆς ὅποιαν ἀπαιτοῦν οἱ νοσῶδεις. Μεγάλον μὲν ἦτον καὶ τοῦτο κατόρθωμα τοῦ Δυκούργου· μεγαλύτερον ὅμως ὅτι τὸν πλοῦτον κατέστησεν ἄζήλευτον, ὡς λέγει ὁ Θεόφραστος, καὶ ἄσυλον μὲ τὴν κοινότητα τῶν δεῖπνων, καὶ μὲ τὴν εὐτέλειαν καὶ λιτότητα τῆς τροφῆς· διότι χρῆσις τῆς πολυτελείας δὲν ἦτον τρόπος νὰ γένῃ μήτε πρὸς ἀπόλαυσιν, μήτε πρὸς ἐπίδειξιν παντελῶς, ἀφ' οὗ ὁ πλοῦσιος μὲ τὸν πτωχὸν ἐβάδιζον εἰς τὸ αὐτὸ δεῖπνον· ὥστε μεταξύ τῶν πόλεων, ὅσαι εἶναι ὑποκάτω τοῦ Ἡλίου, εἰς μόνην τὴν Σπάρτην ἀπεδεικνύετο ἀληθὲς τὸ θρυλούμενον τοῦτο, ὅτι εἶναι τυφλὸς ὁ πλοῦτος, κλεισμένος ἐκεῖ ὡς ζωγραφία, ἄψυχος καὶ ἀκίνητος· διότι δὲν ἦτον συγχωρημένον μήτε νὰ

πλείους. Ἔφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν σισσίτων ἀλφίτων μέδιμνον, οἴνου χοῶς ὀκτώ, τυροῦ πέντε μναῖς, σύκων ἡμίμναϊα πέντε· πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψωνίαν μικρόν τι κομιδῇ νομίσματος. Ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις, ἀπαρχὴν, καὶ θηρεύσας μέρος ἐπεμψεν εἰς τὸ συσιτίον. Ἐξῆν γὰρ οἴκοι δειπνεῖν, ὅποτε θύσας τις ἢ κυνηγῶν ὀφίσσει, τοὺς δ' ἄλλους ἔδει παρεῖναι. Καὶ μέχρι γε πολλοῦ τὰς συσιτίσεις ἀκριβῶς διεφύλαττον. Ἄγιδος γοῦν τοῦ βασιλέως, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας καταπεπολεμῆκώς Ἀθηναῖους, βουλομένου παρὰ τῇ γυναικὶ δειπνεῖν, καὶ μεταπεμπομένου τὰς μερίδας, οὐκ ἐπεμψαν οἱ πολέμαρχοι. Τοῦ δὲ μεθ' ἡμέραν ὑπ' ὀργῆς μὴ θύσαντος, ἦν ἔδει, θυσίαν, ἐξημίωσαν αὐτόν. Εἰς δὲ τὰ συσιτία καὶ παῖδες ἐφοίτων, ὥσπερ εἰς διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι, καὶ λόγων ἡκροῶντο πολιτικῶν, καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίας ἐώρων, αὐτοὶ τε παίζειν εἰθίζοντο καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας, καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. Σφύδρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμματος ἀνέχεσθαι· μὴ φέροντα δ' ἐξῆν παραιτεῖσθαι, καὶ ὁ σκώπτων πέπαυτο. Τῶν δ' εἰσιόντων ἕκαστῳ δείξας ὁ πρεσβύτατος τὰς θύρας, « Διὰ τούτων (φησὶν) ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται ». Δοκιμάζεσθαι δὲ τὸν βουλόμενον τοῦ συσιτίου μετασχεῖν, οὕτω φασί. Λαβὼν τῶν συσιτίων ἕκαστος ἀπομαγδαλίαν εἰς τὴν χεῖρα, τοῦ διακόνου φέροντος ἀγγεῖον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔβαλλε σιωπῇ καθάπερ ψῆφον· ὁ μὲν δοκιμάζων, ἀπλῶς, ὁ δ' ἐκκρίνων, σφύδρα τῇ χειρὶ πῖεσας. Ἡ γὰρ πεπιεσμένη τῆς τετρημένης ἔχει δύναμιν. Κἂν μίαν εὐρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπεισιόντα, βουλόμενοι πάντας ἡδομένους ἀλλήλοις συνεῖναι. Τὸν δὲ οὕτως ἀποδοκιμασθέντα Κεκαθδεῖσθαι λέγουσι· κᾶδος γὰρ καλεῖται τὸ ἀγγεῖον, εἰς ὃ τὰς ἀπομαγδαλίας ἐμβάλλουσι. Τῶν δὲ ὀψων εὐδοκίμει μάλιστα παρ' αὐτοῖς ὁ μέλας ζωμός,

προδειπνήσαν εἰς τοὺς οἴκους των καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ συσσίτια μὲ γεμάτας κοιλίας· ἀλλ' οἱ λοιποὶ παρατηροῦντες ἐπιμελῶς ἐκείνον ὅστις δὲν ἔπινεν οὐδ' ἔτρωγε μὲ αὐτοὺς, τὸν ὠνείδιζον φανερά ὡς ἄνθρωπον ἀκρατῇ καὶ ἀποφεύγοντα τὴν κοινὴν τροφὴν ἀπὸ μαλθακότητος.

ΙΑ. Ὅθεν καὶ κατ' ἐξοχὴν λέγουν ὅτι εἰς τοῦτο τὸ νομοθέτημα παρωργίσθησαν οἱ πλούσιοι κατὰ τοῦ Λυκούργου, καὶ ὀρμήσαντες ἐναντίον του σωρηδὸν, κατεβύων μὲ ἀγανάκτησιν, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐπρόλαβε φθάσας νὰ καταφύγῃ ἐντὸς ναοῦ· ἓνας δὲ νέος ὅχι κακῆς φύσεως κατὰ τὰ ἄλλα, ὀξύθυμος ὅμως καὶ ὀρμητικὸς, Ἀλκανδρος τὸνομα, ἐξακολουθῶν νὰ τὸν καταδιώκῃ, τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν βακτηρίαν εἰς τὸ πρόσωπον στρεφόμενον νὰ ἰδῇ, καὶ τοῦ ἔβγαλε τὸν ὀφθαλμόν. Ὁ Λυκούργος χωρὶς νὰ ταραχθῇ παντάπασιν ἀπὸ τὴν πληγὴν, ἐστάθη ἔμπροσθεν τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς ἔδειξε τὸ πρόσωπόν του καταματωμένον καὶ ἐβγαλμένον τὸν ὀφθαλμόν. Τόσῃ δὲ ἐντροπῇ καὶ κατῆφεια ἐκυρίευσεν ἐκείνους ὅταν τὸν εἶδον, ὥστε νὰ παραδώσωσι τὸν Ἀλκανδρον εἰς αὐτόν, καὶ νὰ τὸν προπέμψωσιν ἕως τὸν οἶκον του συναγανακτοῦντες· ὁ δὲ Λυκούργος ἐκείνους μὲν εὐχαριστήσας ἀφῆκε ν' ἀναχωρήσωσι, τὸν δὲ Ἀλκανδρον ἐμβάσας εἰς τὴν οἰκίαν του, οὔτε ἐκακοποίησεν, οὔτε ἐπέπληξεν αὐτὸν παντελῶς, ἀπέλυσε δὲ ἀπὸ τὴν οἰκιακὴν ὑπηρεσίαν τοὺς συνήθεις δούλους, καὶ ἐπρόσταξεν ἐκείνον νὰ ὑπηρετῇ· ὁ δὲ ὡς εὐγενὴς νέος ἔκαμνε μὲ σιωπὴν ὅ,τι ἐπροστάζετο, καὶ ἐπειδὴ ἐξηκολούθησε νὰ μένῃ πλησίον τοῦ Λυκούργου, καὶ νὰ ζῇ μὲ αὐτόν, παρατηρῶν τὴν πραότητα καὶ τὴν εὐαισθησίαν τῆς ψυχῆς του, καὶ τὴν σκληραγωγίαν τοῦ βίου του, καὶ τὴν ἀκράματον εἰς τοὺς κόπους ἐπιμονὴν του, ἐπροσηλώθη εἰς αὐτόν ἰσχυρότατα, καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς οἰχείους καὶ φίλους του ὅτι δὲν εἶναι σκληρὸς οὔτε αὐθάδης ὁ Λυκούργος· ἀλλὰ μόνος ἐκείνος ἡμε-

ὥστε μηδὲ κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ πα-
ραχωρεῖν τοῖς νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τοῦ ζωμοῦ κατατεταγμέ-
νους ἐστιᾶσθαι. Λέγεται δὲ τινα τῶν Ποντικῶν βασιλείων, ἔνε-
κα τοῦ ζωμοῦ καὶ πρίασθαι Λακωνικὸν μάγειρον, εἴτα γευ-
σάμενον δυσχερᾶναι· καὶ τὸν μάγειρον εἰπεῖν· « ὦ βασιλεῦ
τοῦτον δεῖ τὸν ζωμὸν ἐν τῷ Εὐρώτᾳ λελουμένους ἐποψᾶσθαι » .
Πιόντες δὲ μετρίως, ἀπίασι δίχα λαμπάδος. Οὐ γὰρ ἔξεστι
πρὸς φῶς βαδίζειν, οὔτε ταύτην, οὔτε ἄλλην ὁδὸν, ὅπως ἐθί-
ζονται σκότους καὶ νυκτὸς εὐθαρσῶς καὶ ἀδεῶς ὁδεύειν. Τὰ
μὲν οὖν συσσίτια τοιαύτην ἔχει τάξιν.

ΙΓ. Νόμους δὲ γεγραμμένους ὁ Λυκοῦργος οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ
[καί] μία τῶν καλουμένων ῥητρῶν ἔστιν αὕτη. Τὰ μὲν οὖν
κυριώτατα καὶ μέγιστα πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως καὶ ἀρετὴν,
ἐν τοῖς ἡθεσιν ᾤετο καὶ ταῖς ἀγωγαῖς τῶν πολιτῶν ἐγκατεσοι-
χειωμένα μένειν ἀκίνητα, καὶ βέβαια, ἔχοντα τὴν προαίρεσιν
δεσμὸν ἰσχυρότερον τῆς ἀνάγκης, ἣν ἡ παίδευσις ἐμποιεῖ τοῖς
νέοις, νομοθέτου διάθεσιν ἀπεργαζομένη περὶ ἑκαστον αὐτῶν.
Τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικὰ συμβόλαια, καὶ μεταπίπτοντα ταῖς
χρείαις ἄλλοτε ἄλλως, βέλτιον ἦν μὴ καταλαμβάνειν ἐγγρά-
φοις ἀνάγκαις, μηδ' ἀκινήτοις ἔθεσιν, ἀλλ' ἔαν ἐπὶ τῶν καιρῶν
προσθέσεις λαμβάνοντα καὶ ἀφαιρέσεις, ἅς ἂν οἱ πεπαιδευ-
μένοι δοκιμάσωσι. Τὸ γὰρ ὅλον καὶ πᾶν τῆς νομοθεσίας ἔργον
εἰς τὴν παιδείαν ἀνῆψε. Μία μὲν οὖν τῶν ῥητρῶν ἦν, ὥσπερ
εἴρηται, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις. Ἐτέρη δὲ πάλιν κατὰ
τῆς πολυτελείας, ὅπως οἰκία πᾶσα τὴν μὲν ὁροφὴν ἀπὸ πελτέ-

ρος καὶ πρῶτος εἰς τοὺς ἄλλους. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ὁ Ἄλκανδρος ἐτιμωρήθη, καὶ τοιαύτην ὑπέφερε ποινήν, ὥστε ἀπὸ κακοήθους νέου καὶ αὐθάδους νὰ γένη χρηστοηθέστατος καὶ φρονιμώτατος ἄνθρωπος. Εἰς μνήμην δὲ τοῦ συμβάντος αὐτοῦ ὁ Λυκούργος ἔκτισε ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ὠνόμασεν Ὀπτιλέτην, διότι τοὺς ὀφθαλμοὺς Ὀπτίλους λέγουσιν οἱ Δωριεῖς ἐκείνου τοῦ τόπου. Τινὲς ὅμως, ἕνας τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Διοσκορίδης συγγραφεὺς τῆς Λακωνικῆς πολιτείας, λέγουσιν ὅτι ἐπληρώθη μὲν ὁ Λυκούργος, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸν ὀφθαλμόν· καὶ τὸν ναὸν εἰς τὴν θεᾶν ἔκτισεν ὡς εὐχαριστήριον τῆς ἰατρείας. Τὸ δὲ νὰ βρασταῖωσι βακτριάν, ἐν ᾧ ἐκκλησίαζον, οἱ Σπαρτιάται τὸ ἐξεσυνέθισαν μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην.

ΙΒ. Τὰ συσσίτια, ἀνδρία λεγόμενα ἀπὸ τοὺς Κρήτας, οἱ Ἀακεδαιμόνιοι τὰ ὀνομάζουσι Φιδίτια, εἴτε ὡς φιλίας μεταξύ των καὶ φιλοσοφρυσίνης συντελεστικὰ, ἀντὶ τοῦ λ θέτοντες τὸ δ, εἴτε διότι τοὺς συνείθιζον εἰς λιτότητα καὶ φειδώ. Τίποτε ὅμως δὲν ἐμποδίζει καὶ τὸ πρῶτον γράμμα νὰ ᾖαι ἔξωθεν προσθεμένον, ὡς πιστεύουσι τινὲς, ἐδίτια, ἀπὸ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδωδὴν, ἥγουν τὴν τροφήν, λεγόμενα. Συνηθραίζοντο δὲ εἰς ἐκάστην τράπεζαν ἀνὰ δεκαπέντε, καὶ ὀλίγον τι περισσότεροι, ἢ ὀλιγώτεροι, φέροντες καθ' ἕκαστον μῆνα πᾶς ἕνας ἀπὸ τοὺς σισσίτους ἀλεύρου ἓν μέδιμνον, οἶνου χοᾶς ὀκτώ, τυροῦ πέντε λίτρας, σύκων πέντε ἡμίλιτρα, καὶ πρὸς τούτοις πολλὰ ὀλίγον νόμισμα πρὸς ἀγορὰν κρέατος. Ἐκτὸς τούτου ἕαν τις ἔκχμνε θυσίαν, ἔπεμπε εἰς τὸ σισσίτιον ἀπαρχήν, καὶ ἂν ἐπήγαιεν εἰς τὸ κυνήγιον, ἔπεμπε μέρος τῆς ἄγρας, καθότι ἦτον συγχωρημένον νὰ δειπνῇ εἰς τὸν οἶκόν του ὅστις ἐκτελὼν θυσίαν ἢ κυνηγῶν ἤθελε βραδειασθῇ· οἱ ἄλλοι ὅμως ἔπρεπε νὰ παρευρεθῶσιν ἐκεῖ, καὶ πολὺν καιρὸν ἐφύλαττον μὲ ἀκρίβειαν τὴν τάξιν τῶν κοινῶν δείπνων. Ὅταν δὲ ὁ βασιλεὺς Ἅγις ἐπέστρεψεν

κεως εἰργασμένην ἔχη, τὰς δὲ θύρας ἀπὸ πρίονος μόνου, καὶ μηδενὸς τῶν ἄλλων ἐργαλείων. Ὅπερ γὰρ ὕστερον Ἐπαμινώνδαν εἰπεῖν λέγουσιν ἐπὶ τῆς ἐαυτοῦ τραπέζης, ὡς « Τὸ τοιοῦτον ἄριστον οὐ χωρεῖ προδοσίαν », τοῦτο πρῶτης ἐνόησε Λυκούργος, ὡς οἰκία τοιαύτη τρυφὴν οὐ χωρεῖ καὶ πολυτέλειαν· οὐδ' ἔστιν οὐδεὶς οὕτως ἀπειρόκαλος καὶ ἀνόητος, ὥστ' εἰς οἰκίαν ἀφελῇ καὶ δημοτικὴν εἰσφέρειν κλῖνας ἀργυρόποδας, καὶ στρωμνάς ἀλουργεῖς, καὶ χρυσᾶς κύλικας καὶ τὴν τούτοις ἐπομένην πολυτέλειαν. Ἀλλ' ἀνάγκη συναρμόζεσθαι καὶ συνεξομοιοῦσθαι τῇ μὲν οἰκίᾳ τὴν κλίνην, τῇ δὲ κλίνῃ τὴν ἐσθῆτα, ταύτῃ δὲ τὴν ἄλλην χορηγίαν καὶ κατασκευὴν. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς συνθεῖας φασὶ καὶ Λεωτυχίδην τὸν πρεσβύτερον, ἐν Κορίνθῳ δειπνοῦντα, καὶ θεασάμενον τῆς στέγης τοῦ οἴκου τὴν κατασκευὴν πολυτελεῖ καὶ φατνωματικὴν, ἐρωτῆσαι τὸν ξένον, εἰ τετράγωνον παρ' αὐτοῖς τὰ ξύλα φύεται. Τρίτην δὲ ῥήτραν διαμνημονεύουσι τοῦ Λυκούργου, τὴν κωλύουσαν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμύνεσθαι συνεπιζόμενοι, πολεμικοὶ γένωνται. Καὶ τοῦτό γε μάλιστα κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως ὕστερον, ὡς ταῖς συνεχέσι καὶ πυκναῖς εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβολαῖς καὶ στρατείαις τοὺς Θηβαίους ἀντιπάλους τοῖς Λακεδαιμονίοις κατασκευάσαντος. Διὸ καὶ τετρωμένον αὐτὸν ἰδὼν Ἀνταλκίδης, « Καλὰ, ἔφη, τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, μὴ βουλομένους αὐτοὺς, μηδ' εἰδότας, μάχεσθαι διδάξας ». Τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα νομοθετήματα ῥήτρας ὠνόμασεν, ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ νομιζόμενα καὶ χρησμούς ὄντα.

ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ἐκαίνην εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε νικήσει τοὺς Ἀθηναίους, θέλων νὰ δειπνήσῃ μὲ τὴν γυναῖκά του, ἔστειλε ζητῶν τὰ μερίδιά του (22)· ἀλλ' οἱ πολέμαρχοι (23) δὲν τοῦ τὰ ἔπεμψαν· καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν θυμὸν του δὲν ἔκαμε θυσίαν δημόσιον τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ κάμῃ διὰ τὴν νίκην, ὑπέβαλον αὐτὸν εἰς πρόστιμον. Εἰς δὲ τὰ συσσίτια ἐσύχναζον τὰ παιδιὰ εἰσαγόμενα ἐκεῖ ὡς εἰς σχολεῖα ἐγκρατείας, ὅπου καὶ λόγους ἀκροάζοντο περὶ τῆς πολιτικῆς τέχνης καὶ διδασκάλους ἐλευθερίας ἐδίδεσκον, καὶ ἐν ταυτῷ ἐου- νειθίζοντο ὅχι μόνον αὐτὰ νὰ ἀστυρίζωνται καὶ νὰ περιπαίξουν μελεπτόν καὶ χαρίεντα τρόπον, ἀλλὰ καὶ περιπαιζόμενα ἀπὸ ἄλλους νὰ μὴ συγχύζωνται. Καθότι καὶ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς πολὺ λακωνικὸν τὸ νὰ ὑποφέρῃ τις περίπαιγμα· ὅποιοι ὅμως δὲν τὸ ὑπέφεραν, εἰς αὐτὸν ἦτον συγχωρημένον νὰ τὸ εἴπῃ, καὶ ὁ ἀστυζόμενος εὐθὺς ἔπαυεν. Εἰς ἓνα δὲ ἕκαστον ἀπὸ τοὺς ἐμ- βαίνοντας ἐκεῖ ὁ γεροντότερος δείχνων τὰς θύρας, «Ἄπ' αὐτὰς ἔλεγεν, ἔξω λόγος δὲν ἐβγαίνει. » Λέγουσι δὲ ὅτι ὅστις ἤθελε νὰ γένῃ συμμέτοχος τοῦ συσσιτίου, ἔπρεπε νὰ δοκιμασθῇ, ἂν ᾔναι εὐπρόσδεκτος εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἐδοκιμάζετο τοιοῦτο- τρόπως. Καθένας τῶν συσσίτων λαμβάνων σφαιρίδιον ψωμίου διὰ νὰ καθαρίσῃ τὰς χεῖρας του μετὰ τὸ δεῖπνον, ἔρριπτεν αὐ- τὸ μὲ σιωπὴν ὡς ψῆφον εἰς ἀγγεῖον, τὸ ὅποιον ὁ ὑπηρέτης ἐκράτει ἐπάνω τῆς κεφαλῆς του· καὶ ὅποιοι ἐνέκρινε τὸν νέον σύσσιτον, ἔρριπτεν ἀπλῶς τὸ ψωμίον· ὁ δὲ μὴ ἐγκρίνων, ἀφ' οὗ τὸ συνέθλιβε σφοδρὰ διὰ τῆς χειρὸς του· τὸ δὲ συνθλιμμέ- νον ψωμίον εἶχε δύναμιν τοῦ τρυπημένου κυάμου, τὸν ὅποιον εἰς τὰ δικαστήρια μετεχειρίζοντο ὡς σημεῖον καταδίκης· καὶ ἂν ἐν μόνον ψωμίον εὕρωσι τοιοῦτον, δὲν δέχονται τὸν νέον σύς- σιτον, διότι θέλουν νὰ ᾔναι οἱ συνδιατρίβοντες ἐκεῖ ὅλοι εὐ- χαριστημένοι ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον. Τὸν δὲ τοιοῦτοτρόπως ἀπο-

(ΤΟΜ. Α.)

15

ΙΔ. Τῆς δὲ παιδείας, ἣν μέγιστον ἡγεῖτο τοῦ νομοθέτου καὶ κάλλιστον ἔργον εἶναι, πόρρωθεν ἀρχόμενος, εὐθὺς ἐπεσκάπτει τὰ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς γενέσεις. Οὐ γάρ, ὥς Ἀριστοτέλης φησὶν, ἐπιχειρήσας σωφρονίζειν τὰς γυναῖκας, ἐπαύσατο, μὴ κρατῶν τῆς πολλῆς ἀνέσεως καὶ γυναικοκρατείας, διὰ τὰς πολλὰς στρατείας τῶν ἀνδρῶν, ἐν αἷς ἠναγκάζοντο κυρίας ἀπολείπειν ἐκείνας, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τοῦ προσήκοντος αὐτὰς ἐθεράπευον, καὶ δεσποίνας προσηγόρευον· ἀλλὰ καὶ τούτων τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο. Τὰ μὲν γε σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, ὥς ἤ τε τῶν γεννωμένων ῥίζωσις ἰσχυρὰν ἐν ἰσχυροῖς σώμασιν ἀρχὴν λαβοῦσα βλαστάνοι βέλτιον, αὐταὶ τε μετὰ ῥώμης τοὺς τόκους ὑπομένουσαι, καλῶς ἅμα καὶ ῥαδίως ἀγωνίζονται πρὸς τὰς ὠδίνας. Ἀφελὼν δὲ θρύψιν καὶ σκιατροφίαν καὶ θηλύτητα πᾶσαν, οὐδὲν ἥττον εἴθισε τῶν κόρων τὰς κόρας γυμνάς τε πομπεύειν, καὶ πρὸς ἱεροῖς τισὶν ὀρχεῖσθαι καὶ ᾄδειν, τῶν νέων παρόντων καὶ θεωμένων. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ σκώμματα λέγουσαι πρὸς ἕκαστον εὐχρηστώς ἐπελαμβάνοντο τῶν ἀμαρτανομένων· καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀζίους αὐτῶν ἐγκώμια μετ' ὠδῆς πεποιημένα διεξιῶσαι φιλοτιμίαν πολλὴν καὶ ζῆλον ἐνεποιοῦν τοῖς νεανίσκοις. Ὁ γὰρ ἐγκωμιασθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθείαις καὶ κλεινὸς ἐν ταῖς παρθένοις γεγονὼς ἀπῆει μεγαλυνόμενος ὑπὸ τῶν ἐπαίνων· αἱ δὲ μετὰ παιδιᾶς καὶ σκωμμάτων δῆξις οὐδὲν ἀμβλύτεραι τῶν μετὰ σπουδῆς νουθετημάτων ἦσαν· ἅτε δὴ πρὸς τὴν θέαν, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις πολίταις, καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντων συμπορευομένων. Ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, αἰδοῦς μὲν παρούσης, ἀκρασίας δ' ἀπούσης· ἀλλ' ἔθισμόν ἀφελῇ καὶ ζῆλον εὐεξίας ἐνεργάζετο, καὶ φρονήματος τὸ θῆλυ παρέγευεν οὐκ ἀγενναῦς, ὥς μηδὲν ἥττον αὐτῶ καὶ

βληθέντα λέγουσιν ὅτι ἐκεκαθίδίσθη, διότι τὸ ἀγγεῖον ὅπου ρίπτουσι τὰ σφαιρίδια τῶν ψωμίων ὀνομάζεται κἀδδός. Μεταξὺ δὲ τῶν φαγητῶν ἐπροτιμᾶτο κατ' ἐξοχὴν ἀπ' αὐτοῦς ὁ μελανὸς λεγόμενος ζωμός, ὥστε μὴδὲ κρέατος χρεῖαν εἶχον οἱ γέροντες, ἀλλὰ τὸ παρεχώρουν εἰς τοὺς νέους· ἐκείνοι δὲ ὅλοι ὁμοῦ κατὰ τάξιν καθήμενοι ἀρκοῦντο εἰς τὸν ζωμόν. Λέγουσι δὲ ὅτι ἕνας τῶν βασιλέων τοῦ Πόντου, διὰ τὸν ζωμόν αὐτὸν ἠγόρασεν ἐπίτηδες λακωνικὸν μάγειρον· ἔπειτα γευθεὶς ἐδυσχερестήθη· καὶ ὁ μάγειρος τὸν εἶπεν «ὦ βασιλεῦ· τοῦτον τὸν ζωμόν πρέπει τις νὰ τὸν γευθῇ λουμένος εἰς τὸν Εὐρώταν (24)». Ἀφ' οὗ δὲ πῶσι μετρίως, πηγαίνουν εἰς τὰς οἰκίας των χωρὶς φανάριον, διότι δὲν εἶναι συγχωρημένον νὰ ὀδηγῶνται ἀπὸ φῶς οὔτε τότε, οὔτε ἄλλοτε ποτὲ, διὰ νὰ συνειθίζουν εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν νύκτα νὰ περιπατοῦν θαρράλεια καὶ ἄφοβα. Τὰ συσσίτια λοιπὸν τοιαύτην ἔχουσι τάξιν.

ΙΓ. Νόμους δὲ γραμμένους ὁ Αὐκουῦργος δὲν ἔθεσεν· ἀλλὰ καὶ ἀπηγόρευσε τοῦτο δι' ἐνὸς τῶν ἀγράφων νόμων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται ῥῆτραι· φρονῶν ὅτι ὅσα κατὰ πρῶτον λόγον καὶ τὰ μέγιστα συμβάλλουσιν εἰς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν πόλεως, ὅταν ᾗναι ἐγχαραγμένα εἰς τὰ ἥθη καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν πολιτῶν, μένουν ἀκίνητα καὶ βεβαία, διότι δεσμὸν ἰσχυρότερον παρὰ τὴν ἀνάγκην ἔχουν τὴν θέλησιν, τὴν ὁποίαν ἡ παιδεία ἐμπνέει εἰς τοὺς νέους, ἐκπληροῦσα ἔργον νομοθέτου εἰς ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. Τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικά συμβόλαια, τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται κατὰ τὰς χρεῖας ἄλλοτε μ' ἄλλον τρόπον, αὐτὰ ἐστοχάσθη καλῆτερον νὰ μὴ τὰ συμπερικλείσῃ εἰς ἐγγράφους τύπους, μὴδὲ εἰς ἀμετακίνητα ἔθιμα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσῃ κατὰ τοὺς καιροὺς νὰ λαμβάνωσι προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις, ὁποίας ᾗθελον ἐγκρίνει οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες· στηρίξας τὸ ὅλον τῆς νομοθεσίας ἔργον εἰς τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν.

ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας μετουσίαν οὖσαν. Ὅθεν αὐταῖς καὶ λέγειν ἐπῆρει καὶ φρονεῖν, οἷα καὶ περὶ Γοργοῦς ἱστορήται τῆς Λεωνίδου γυναικὸς. Εἰπούσης γὰρ τινος, ὡς ἔοικε, ξένης πρὸς αὐτὴν, ὡς « Μόνοι τῶν ἀνδρῶν ἄρχεστε ὑμεῖς αἱ Λάκαιναι· Μόνοι γὰρ, ἔφη, τίκτομεν ἄνδρας. »

ΙΕ. Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα παρορμητικὰ πρὸς γάμον λέγων δὲ τὰς πομπὰς τῶν παρθένων, καὶ τὰς ἀποδύσεις, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν ᾧ τῶν νέων, ἀγομένων οὐ γεωμετρικαῖς, ἀλλ' ἐρωτικάς, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, ἀνάγκαις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀτιμίαν τινὰ προσέθηκε τοῖς ἀγάμοις. Εἵργοντο γὰρ ἐν ταῖς γυμνοπαιδαῖς τῆς θέας· τοῦ δὲ χειμῶνος οἱ μὲν ἄρχοντες αὐτοὺς ἐκέλευον ἐν κύκλῳ γυμνοὺς περιῖναι τὴν ἀγοράν, οἱ δὲ περιμόντες ἤδον εἰς αὐτοὺς ῥοδὴν τινα πεποιημένην, ὡς δίκαια πάσχοιεν, ὅτι τοῖς νόμοις ἀπειθοῦσι· τιμῆς δὲ καὶ θεραπείας, ἣν νέοι πρεσβυτέροις παρεῖχον, ἐπτέροντο. Ὅθεν καὶ τὸ πρὸς Δερκυλλίδαν ῥηθὲν οὐδεὶς ἐμέμψατο, καίπερ εὐδαίμων ὄντα στρατηγόν. Ἐπιόντι γὰρ τῶν νεωτέρων τις ἔδρας οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῷ, εἰπὼν, « Οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ σὺ τὸν ὑπεῖζοντα γεγέννηκας. » Ἐγάμουν δὲ δι' ἀρπαγῆς, οὐ μικρᾶς, οὐδ' ἁώρους πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ ἀκηραζούσας καὶ πεπείρους. Τὴν δὲ ἀρπασθεῖσαν ἡ νυμφεύτρια καλουμένη παραλαβοῦσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χροῷ περιέκειρεν, ἱματίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκαεῦσασα, κατέκλινεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἀνευ φωτός. Ὁ δὲ νυμφίος, οὐ μεθύων, οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων, ὥσπερ ἀεὶ, δεδαιπνηκώς ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρεισελθὼν ἔλυε τὴν ζώνην, καὶ μετήνεγκεν ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδια-

Μία λοιπὸν τῶν ῥητρῶν ἦτον, ὡς εἵπομεν, νὰ μὴ μεταχειρίζωνται νόμους ἐγγράφους. Ἄλλη δὲ πάλιν κατὰ τῆς πολυτελείας διατάττουσα νὰ ᾖναι ἐκάστης οἰκίας ἡ στέγη κατεσκευασμένη μὲ πέλεκυν, αἱ δὲ θύραι μὲ πρίονιον μόνον, καὶ ὄχι μὲ κανὲν ἄλλο ἐργαλεῖον. Ὅ,τι πολὺν καιρὸν ὕστερον εἶπεν ὁ Ἑπαμινώνδας, ὡς λέγουσι, διὰ τὴν ἰδικὴν του τράπεζαν, ὅτι τὸ τοιοῦτον γεῦμα δὲν χωρεῖ προδοσίαν (25), τοῦτο πρῶτος ἐνόησεν ὁ Λυκούργος, ὅτι οἰκία τοιαύτη τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν δὲν χωρεῖ· οὔτε εἶναι κανεῖς τόσον ἀπειρόκαλος καὶ ἀνόητος ὥστε εἰς οἰκίαν ἀπλὴν καὶ δημοτικὴν νὰ ἐμβάσῃ κλίνας ἀργυρόποδας, καὶ στρώματα πορφυρὰ, καὶ χρυσὰ ποτήρια, καὶ τὴν ἀκόλουθον αὐτῶν πολυτέλειαν. Ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ συναρμώζωνται καὶ νὰ συνεξομοιοῦνται μὲ τὴν οἰκίαν ἡ κλίνη, μὲ τὴν κλίνην τὰ ἐνδύματα, καὶ μ' αὐτὰ πάλιν τὰ ἄλλα ἐπιπλ. Ἀπὸ ταύτην δὲ τὴν συνήθειαν κινούμενος λέγουσι καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδας ὁ παλαιός, ὅταν δειπνῶν εἰς τὴν Κόρινθον εἶδε τῆς στέγης τοῦ οἴκου τὴν κατασκευὴν πολυτελεῆ καὶ θολοειδῆ, ἐρώτησε τὸν οἰκοδεσπότην ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐφιλοξενεῖτο, ἂν ἐκεῖ τὰ ξύλα φυτρώνουν τετράγωνα. Τρίτην ῥήτραν ἀναφέρουσι τοῦ Λυκούργου τὴν ἀπαγορεύουσαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ στρατεύωσιν ἐναντίον τῶν αὐτῶν ἐχθρῶν διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμνουν πολεμικοὺς γυμνάζοντες αὐτοὺς εἰς συχνὰς ἀντιστάσεις· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἐκατηγορήθη ὕστερον ὁ βασιλεὺς Ἀγησίλαος, ὅτι μὲ τὰς συνεχεῖς καὶ πυκνὰς εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰσβολὰς καὶ ἐκστρατείας ἔλαμε τοὺς Θηβαίους δυνατοὺς νὰ ἀνταγωνίζωνται κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀντακίδας ὅταν εἶδεν αὐτὸν πληγωμένον, «Καλὴν, εἶπεν, ἀντιμισθίαν τῆς διδασκαλίας σου λαμβάνεις ἀπὸ τοὺς Θηβαίους· αὐτοὶ οὔτε ἤθελον, οὔτε ἤξευρον νὰ μάχωνται, κ' ἐσὺ τοὺς ἐδίδαξες.» Τὰ τοιαῦτα λοιπὸν νομοθετήματα ὠνόμασε

τρίψας δὲ χρόνον οὐ πολὺν, ἀπῆει κοσμίως, οὐπερ εἰώθει τὸ πρό-
 τερον, καθευδήσων μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως
 ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημερεύων καὶ συνανα-
 παύόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην μετ' εὐλαθείας φοιτῶν, αἰσχυ-
 νόμενος καὶ δεδοικώς, μή τις αἰσθοίτο τῶν ἔνδον ἅμα καὶ τῆς
 νύμφης ἐπιτεχνωμένης καὶ συνευπορούσης, ὅπως ἂν ἐν χαίρῳ
 καὶ λανθάνοντες ἀλλήλοις συμπορεύοιντο. Καὶ τοῦτο ἔπρατ-
 τον οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ παῖδας γενέσθαι ἐνίοις,
 πρὶν εἰς ἡμέραν θεάσασθαι τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Ἡ δὲ τοιαύτη
 σύνοδος, οὐ μόνον ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης ἀσκησις ἦν,
 ἀλλὰ τοῖς τε σώμασι γονίμους, καὶ τῷ φιλεῖν αἰεὶ καινοὺς καὶ
 προσφάτους ἦγεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ διακορεῖς, οὐδ' ἐξι-
 τήλους ταῖς ἀνέδην κοινωνίαις, ἀλλ' αἰεὶ τι λείψαμενον καὶ ὑπέκ-
 καυμα πόθου καὶ χάριτος ἐναπολείποντας ἀλλήλοις. Τοσαύ-
 την δὲ τοῖς γάμοις ἐπιστήσας αἰδῶ καὶ τάξιν, οὐδὲν ἦττον
 ἐξέβαλε τὴν κενὴν καὶ γυναικῶδη ζηλοτυπίαν, ἐν καλῷ κατα-
 στήσας, ὕβριν μὲν καὶ ἀταξίαν πᾶσαν εἶργειν ἀπὸ τοῦ γάμου,
 παίδων δὲ καὶ τεκνώσεως κοινωνίαν [εἶναι] τοῖς ἀξίοις, κατα-
 γελῶν τῶν, ὡς ἄμικτα καὶ ἀκοινώνητα, ταῦτα μετιόντων σφα-
 γαῖς καὶ πολέμοις. Ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυ-
 ναικὸς, εἰ δὴ τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπάσαιτο νέων καὶ
 δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτὴν, καὶ πλήσαντα γενναίου
 σπέρματος, ἴδιον αὐτοῦ ποιήσασθαι τὸ γεννηθέν. Ἐξῆν δὲ πάλιν
 ἀνδρὶ χρηστῷ, τῶν εὐτέκνων τινὰ καὶ σωφρόνων θαυμάσαντι
 γυναικῶν ἐτέρῳ γεγαμημένην, πῦσαι τὸν ἄνδρα συνελθεῖν,
 ὥσπερ ἐν χώρᾳ καλικάρπῳ φυτεύοντα καὶ ποιούμενον παῖδας
 ἀγαθοὺς, ἀγαθῶν ὁμαίμους καὶ συγγενεῖς ἐσομένους. Πρῶτον
 μὲν γὰρ οὐκ ἰδίους ἡγεῖτο τῶν πατέρων τοὺς παῖδας, ἀλλὰ
 κοινούς τῆς πόλεως, ὁ Λυκοῦργος. Ὅθεν οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων
 ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο γεγονότας εἶναι τοὺς πολίτας.

ρήτρας ὡς χρησμούς ὑπαγορευμένους ἀπὸ τὸν Θεὸν Ἀπόλλωνα.

ΙΔ. Τὴν δὲ παιδικὴν ἀνατροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς μέγιστον καὶ κάλλιστον ἔργον τοῦ νομοθέτου, ἀρχίζων μακρόθεν, εὐθὺς ἐφρόντισε τὰ περὶ γάμων καὶ γενέσεων· διότι δὲν εἶναι ἀληθές, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (26), ὅτι ὁ Λυκούργος ἐπιχειρήσας νὰ ρυθμίσῃ τὰ ἥθη τῶν γυναικῶν, ἔπαυσε μὴ δυνηθεῖς νὰ συστείλῃ τὴν ὑπέρμετρον αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσχὺν προξενουμένην ἀπὸ τὰς συνεχεῖς τῶν ἀνδρῶν ἐστρατείας, οὔτινες εἰς καιρὸν αὐτῶν ἠναγκάζοντο νὰ τὰς ἀφήνουν πληρεξουσίου, καὶ διὰ τοῦτο περισσότερον τοῦ πρέποντος ἐτιμοῦσαν αὐτὰς καὶ τὰς ὠνόμαζον δεσποίνας (27)· ἐξ ἐναντίας ὁ Λυκούργος καὶ αὐτὰς ἐπεμελήθη ὅσον ἐνδέχεται. Καὶ πρῶτον ἐνδυνάμωσε τὰ σώματα τῶν παρθένων μὲ τρέξιμον, μὲ πάλην, μὲ ῥίψιν δίσκων καὶ κονταρίων, ὥστε καὶ ἡ ῥίψις τῶν γεννωμένων παιδίων λαμβάνουσα ἀρχὴν ἰσχυρὰν εἰς ἰσχυρὰ σώματα, νὰ βλαστάνῃ καλλήτερα, καὶ αὐταὶ βαστάζουσαι μὲ δύναμιν τὰ κυήματα, νὰ ἀντιπαλαίωσι καλὰ ἐν ταῦτῳ καὶ εὐκόλα εἰς τοὺς πόνους τῆς γέννας. Ἀφαιρέσας πρὸς τούτοις τὴν τρυφὴν καὶ τὸν καθεστικὸν βίον καὶ πᾶν εἶδος μαλθακότητος, ἐσυνείθισε τὰς παρθένους ὅχι μόνον νὰ παρευρίσκωνται γυμναί, ὡς οἱ ἔφηβοι, εἰς τὰς δημοσίους τελετάς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐορτάς τινὰς νὰ χορεύουν καὶ νὰ ᾄδουν παρόντων τῶν νέων εἰς τὰ θεάματα αὐτά· ὅπου ἐνίοτε καὶ σκωπτικούς λόγους μεταχειρίζομεναι ἐπέπληττον χρησίμως ἕνα ἕκαστον διὰ τὰ σφάλματά του, καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς ἐκφωνοῦσαι μὲ ὠδὴν συνθεμένα ἐγκώμια, ἐκίνησαν φιλοτιμίαν πολλὴν καὶ ζῆλον ἀρετῆς εἰς τοὺς νεανίσκους. Ὅστις ἐγκωμιασθεὶς διὰ τὰς ἀνδραγαθίας του ἐγίνετο εὐκλεὲς καὶ περίφημος μεταξὺ τῶν παρθένων, ἀνεχώρει μεγαλοφρονῶν διὰ τοὺς ἐπαίνους· Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν εἵδει παιδείας καὶ ἀστείσμευ

Ἐπειτα πολλὴν ἀβελτηρίαν καὶ τύφον ἐνεώρα τοῖς περὶ ταῦτα τῶν ἄλλων νομοθετήμασιν· οἱ κύνας μὲν καὶ ἵππους ὑπὸ τοῖς κρατίστοις τῶν ὀγείων βιβάζουσι, χάριτι πείθοντες, ἢ μισθῷ, τοὺς κυρίους· τὰς δὲ γυναῖκας ἐγκλείσασμενοι φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνων τίκτειν ἀξιούντες, καὶ ἀφρονες ὦσι, καὶ παρῆλικες, καὶ νοσώδεις· ὥς οὐχὶ πρῶτοις τοῖς κεκτημένοις καὶ τρέφουσι τῶν παίδων γινομένων πονηρῶν, ἐὰν ἐκ πονηρῶν γένωνται καὶ τοῦναντίον χρηστῶν, ἂν τοιαύτης τύχῃσι γενέσεως. Ταῦτα δὲ, οὕτως πραττόμενα φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε, τοσοῦτον ἀπεῖχε τῆς ὕστερον λεγομένης γενέσθαι περὶ τὰς γυναῖκας εὐχερίας, ὥστε ὅλως ἄπιστον εἶναι τὸ τῆς μοιχείας παρ' αὐτοῖς. Καὶ λόγος ἀπομνημονεύεται Γεράδα τινὸς Σπαρτιάτου τῶν σφόδρα παλαιῶν, ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ξένου, τί πάσχουσιν οἱ μοιχοὶ παρ' αὐτοῖς, εἶπεν· « ὦ ξέने, οὐδεὶς γίνεται μοιχὸς παρ' ἡμῶν ». Ἐκείνου δὲ ὑπολαβόντος, Ἐὰν δ' οὖν γένηται; « Ταῦρον, ἔφη ὁ Γεράδας, ἐκτίνει μέγαν, ὃς ὑπερκύψας τὸ Ταῦγετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώπα πίεται. » Θαυμάσας δ' ἐκείνου καὶ φήσας· Πῶς δ' ἂν γένοιτο βοῦς τηλικούτος; γελάσας ὁ Γεράδας, « Πῶς δ' ἂν, ἔφη, ἐν Σπάρτῃ μοιχὸς γένοιτο; » Ταῦτα μὲν οὖν ἱσθόρηται περὶ τῶν γάμων.

ΙΓ. Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν. ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον· ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φύλετῶν οἱ πρεσβύτατοι, καταμαθόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐπαγὲς εἴη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κληῖρον αὐτῷ τῶν ἐννακισχιλίων προσνείμαντες· εἰ δὲ ἀγεννὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς λεγομένας Ἀποθέτας, παρὰ Ταῦγετον,

δηλτικοὶ λόγοι τῶν παρθένων δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἰσχυροὶ ἀπὸ τὰ σπουδαῖα καὶ αὐστηρὰ νουθητήματα, καθότι ὁμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους πολίτας συμπαρευρίσκοντο εἰς τὴν θεάν καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ γέροντες· καὶ ἐπειδὴ ἡ αἰδῶς παρούσα ἐκεῖ ἀπέβαλε πᾶσαν ἰδέαν ἀκολασίας, τίποτε δὲν εἶχεν αἰσχροὺς ἢ γυμνωσίς τῶν παρθένων, ἀλλὰ συνήργει εἰς ἀπλότητα ἡθῶν καὶ ζῆλον εὐρωστίας, καὶ ἅμα ἐδίδεν εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον γεῦσιν φρονήματος εὐγενοῦς, ὅτι εἶναι αὐτὸ ὅχι ὀλιγώτερον παρὰ τοὺς ἄνδρας ἱκανὸν νὰ μετέχῃ ἀπὸ τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοτιμίας. Ὅθεν αὐταὶ καὶ νὰ λέγουν ἐδύναντο καὶ νὰ φρονοῦν ὑποῖα περὶ Γοργοῦς ἱστοροῦνται τῆς γυναικὸς τοῦ Λεωνίδου, ὅτι ἀκούσασα τινὰ ξένην νὰ λέγῃ, « Μόνοι σεῖς αἱ Λάκαιναι ἐξουσιάζετε τοὺς ἄνδρας, » « διότι, ἀπεκρίθη, μόναι ἡμεῖς γεννῶμεν ἄνδρας ».

ΙΕ. Ἦσαν λοιπὸν καὶ ταῦτα ἱκανὰ νὰ κινήσωσιν ἐπιθυμίαν γάμου, αἱ πομπαὶ λέγω τῶν παρθένων, καὶ αἱ γυμνώσεις, καὶ οἱ ἀγῶνες, τῶν ὑποίων οἱ νέοι γινόμενοι θεαταὶ ἐσύροντο ὅχι διὰ τῆς ἀνάγκης τῶν γεωμετρικῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ τῶν θεληγῆτρων, ὡς λέγει ὁ Πλάτων, τοῦ ἔρωτος (28). ὁμοῦς ὁ Λυκούργος καὶ ἀτιμίαν τινὰ ἐπροσκόλλησεν εἰς τοὺς ἀγάμους, ἀπαγορεύσας αὐτοὺς τοῦ νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς γυμνοπαιδίας τῶν παρθένων, καὶ τὸν χειμῶνα οἱ ἄρχοντες τοὺς ἐπρόσταζον νὰ περιέρχωνται γυμνοὶ τριγύρω τῆς ἀγορᾶς, καὶ οἱ περιερχόμενοι ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἄδωσιν ὠδὴν τινὰ κατ' αὐτῶν συνθεμένην μὲ ἔννοιαν, ὅτι δικαίως πάσχουσιν ἀπειθοῦντες εἰς τοὺς νόμους. Τιμὴν πρὸς τούτοις καὶ σέβας ὑποῖον οἱ νέοι ἐπρόσφερον εἰς τοὺς γέροντας, οἱ ἄγαμοι τὸ ἐστεροῦντο. Ὅθεν καὶ ὅταν ἕνας ἀπὸ τοὺς νέους βλέπων τὸν Δερκυλλίδαν νὰ ἐμβαίνει εἰς ὁμήγουριν πολιτῶν, δὲν παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν καθέδραν του, ἀλλὰ τὸν εἶπεν, « οὐδὲ σὺ υἱόν, ὅστις εἰς ἐμὲ νὰ παραχωρήσῃ, δὲν ἔκαμες » κανεῖς δὲν ἐμέμφθη τὸν

βαρυσφρόνη τόπον, ὥς οὔτε αὐτῷ ζῆν ἄμεινον, οὔτε τῇ πόλει, τὸ μὴ καλῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην πεφυκός. Ὅθεν οὐδὲ ὕδατι τὰ βρέφη, ἀλλ' οἶνῳ περιέλουον αἰγυναῖνες, βάσανόν τινα ποιούμεναι τῆς κράσεως αὐτῶν. Λέγεται γὰρ ἐξίστασθαι τὰ ἐπιληπτικά καὶ νοσήδη πρὸς τὸν ἄκρατον ἀποσφακελίζοντα· τὰ δ' ὑγιεινὰ μᾶλλον στομοῦσθαι καὶ κρατύνεσθαι τὴν ἑξιν. Ἦν δὲ [καὶ] περὶ τὰς τροφὰς ἐπιμελείαις μετὰ τέχνης, ὥστ' ἄνευ σπαργάνων ἐκτρεφούσας τὰ βρέφη, τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς εἶδεσιν ἐλευθέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ εὐκολα ταῖς διαίταις, καὶ ἄσπιχρα, καὶ ἀθαμβῆ σκότου, καὶ πρὸς ἑρημίαν ἄφοβα, καὶ ἄπειρα δυσκολίας ἀγεννοῦς καὶ κλαυθυμυρισμῶν. Διὸ καὶ τῶν ἔξωθεν ἔνιοι τοῖς τέκνοις Λακωνικὰς ἐωνοῦντο τιτθὰς· καὶ τὴν γε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην τιτθεύσασαν Ἀμύκλαν, ἱστοροῦσι γεγονέναι Λάκωνιν. Ἀλλὰ τοῦτω μὲν, ὥς Πλάτων φησὶ, Ζώπυρον ἐπέστησε παιδαγωγὸν Περικλῆς, οὐδὲν τι τῶν ἄλλων διαφέροντα δούλων· τῶν δὲ Σπαρτιατῶν [τοῦς] παῖδας οὐκ ἐπ' ὠνητοῖς, οὐδὲ μισθίοις ἐποιήσατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδ' ἐξῆν ἐκάστῳ τρέφειν, οὐδὲ παιδεύειν, ὥς ἐβούλετο, τὸν υἱόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἐπταετείς γενομένους παραλαμβάνων αὐτοὺς, εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους, μετ' ἄλληλων εἰθίζε συμπαίξειν καὶ συσχολᾶζειν. Ἄρχοντα δ' αὐτοῖς παρίστατο τῆς ἀγέλης τὸν τῷ φρονεῖν διαφέροντα, καὶ θυμοειδέστατον ἐν τῷ μάχεσθαι καὶ πρὸς τοῦτον ἀφείρων, καὶ προστάττοντος ἠκροῶντο, καὶ κολάζοντος ἐκαρτέρουν, ὥστε τὴν παιδείαν εἶναι μελέτην εὐπειθείας. Ἐπεσκόπουν δὲ οἱ πρεσβύτεροι παίζοντας αὐτοὺς, καὶ τὰ πολλὰ μάχας τινὰς ἐμβάλλοντες αἰεὶ καὶ φιλονεικίας, οὐ παρέργως κατεμάνθανον, ὅποῖός ἐστι τὴν φύσιν ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ τολμᾶν, καὶ μὴ φυγομαχεῖν ἐν ταῖς ἀμίλλαις. Γράμματα μὲν οὐκ ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάν-

λόγον αὐτὸν, ἃν καὶ ὁ Δερκυλλίδας ἦτον ἔνδοξος στρατηγός. Ἐνυμφεύοντο δὲ μὲ ἀρπαγὴν ὅχι μικρὰς οὐδὲ ἀνηλίκους εἰς γάμον, ἀλλὰ ἀκμαίας καὶ ὠρίμους παρθένους· τὴν δὲ ἀρπασθεῖσαν παρλαμβάνουσα εἰς τὸν ἰδικόν της οἶκον ἡ ὀνομαζομένη νυμφεύτρια, ἐξύριζε σύρριζα τὴν κεφαλὴν της καὶ ἀφ' οὗ τὴν ἐστόλιζε μὲ φόρεμα ἀνδρικὸν καὶ μὲ ὑποδήματα, τὴν ἔβαζεν εἰς στῶμα ἀχυρένιον καὶ τὴν ἄφινε μόνην καὶ χωρὶς φῶς. Ὁ δὲ νυμφίος ὅχι μεθύων οὐδ' ἐκνευρισμένος ἀπὸ τρυφῆν, ἀλλὰ νήφων καθῶς πάντοτε μετὰ τὸ δεῖπνον τῶν Φιδιτιῶν, ἔμβαιγε κρυφίως καὶ ἔλυε τῆς παρθένου τὴν ζώνην· ἔπειτα ἐσήκωνεν αὐτὴν καὶ τὴν μετέφερεν εἰς τὴν κλίνην· συνδιατρίψας δὲ ὥραν ὅχι πολλήν, ἀνεχώρει κοσμίως, ὅπου ἐσυνείηζε προσητέρα νὰ κοιμηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξηκολούθει τὸ ὅμοιον περὶ τὴν ἡμέραν ὅλην μὲ τοὺς συνηλικιωτάς του, καὶ τὴν νύκτα ἀναπαυόμενος εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μ' ἐκείνους, εἰς δὲ τὴν νύμφην πηγαίνων μὲ προφύλαξιν, διότι ἐντρέπετο καὶ ἐφοβεῖτο μὴ τὸ νοήσῃ κανεῖς τῶν ἐντὸς τοῦ οἴκου· ἅμα δὲ καὶ ἡ νύμφη ἐτεχνεύετο τρόπους καὶ συνήργει νὰ ἀνταμώνωνται εἰς καιρὸν ἀρμόδιον χωρὶς νὰ παρατηρηθῶσι. Καὶ τοῦτο ἔλαμναν ὅχι ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' ὥστε καὶ παιδία νὰ γεννήσωσι τινὲς πρὶν ἰδῶσιν ἡμέραν τὰς γυγαῖκας τῶν. Ὁ δὲ δύσκολος αὐτὸς τρόπος τῆς ἀνταμώσεως ἦτον ὅχι μόνον ἄσκησις ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα εἰς τεκνοποιῖαν γόνιμα, καὶ τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν ἀγάπην διетήρει πάντοτε νεαρὰν καὶ πρόσφατον, ὥστε ἐρχόμενοι εἰς συκοινωνίαν δὲν ἐκινδύνευον νὰ ὑποπέσουν εἰς τὴν πλησμονήν, ἥτις προξενουμένη ἀπὸ τὰς ἐλευθέρας συνδιατριβὰς φθείρει καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ λείψανον καὶ ὑπέκαυμα πόθου καὶ ἔρωτος ἄφηναν ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον. Ἐν ᾧ δὲ εἰς τοὺς γάμους ἔβαλε τόσῃν εὐταξίαν καὶ

θανον· ἡ δὲ ἄλλη πᾶσα παιδεύει πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχομένον. Διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἄσκησιν, ἐν χρωτὲ καίροντες, καὶ βαδίζειν ἀνυποδήτους, παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες. Γενόμενοι δὲ δωδεκαετείς, ἄνευ χιτῶνος ἤδη διετέλουν, ἐν ἱμάτιον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνοντες, αὐχμηροὶ τὰ σώματα, καὶ λουτρῶν καὶ ἀλειμμάτων ἄπειροι· πλὴν ὀλίγας ἡμέρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας μετεῖχον. Ἐκάθευδον δὲ ὁμοῦ κατ' ἵλην καὶ ἀγέλην, ἐπὶ στιβάδων, ἃς αὐτοὶ συνεφόρουν, τοῦ παρὰ τὸν Εὐρώταν πεφυκτός καλάμου τὰ ἄκρα ταῖς χερσίν ἄνευ σιδήρου κατακλάσαντες. Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοὺς λεγομένους λυκοφάνους ὑπεβάλλοντο, καὶ κατεμήγνυσαν ταῖς στιβάσι, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης.

ΙΖ. Ἦδη δὲ τοῖς τηλικούτοις ἐρασταὶ τῶν εὐδοκίμων νέων συναναστρέφοντο, καὶ προσεῖχον οἱ πρεσβύτεροι μᾶλλον, ἐπιφαιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτουσιν ἀλλήλους παρατυγχάνοντες, οὐ παρέργως, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥστε μῆτε καιρὸν ἀπολείπεσθαι, μῆτε χωρίον ἔρημον τοῦ νουθετοῦντος τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ κολάζοντος. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ παιδονόμος ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐτάττετο. καὶ κατ' ἀγέλας αὐτοὶ προϊέσταντο τῶν λεγομένων Εἰρένων αἰὲν τὸν σωφρονέστατον καὶ μαχιμώτατον. Εἰρενας δὲ καλοῦσι, τοὺς ἔτος ἤδη δεύτερον ἐκ παίδων γεγονότας· Μελλεῖρενας δὲ, τῶν παίδων τοὺς πρεσβυτάτους. Οὗτος

συσταλήν, ἐφρόντισεν ὅχι ὀλιγώτερον νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ματαί-
 αν καὶ γυναικώδη ζηλοτυπίαν, καταστήσας καλὸν καὶ τίμιον
 νὰ ἐμποδίζεται μὲν πᾶσα κακοήθεια καὶ ἀταξία ἀπὸ τὸν
 γάμον, νὰ ἔχωσιν ὅμως τέκνων καὶ τεκνογονίας συγκοινωνίαν
 οἱ ἄξιοι, περιγελῶν ἐκείνους ὅσοι τὸν γάμον θεωροῦντες ὡς
 ἄμικτον πρᾶγμα καὶ ἀκοινώνητον, τιμωροῦν μὲ σφαγὰς καὶ
 πολέμους, ὅταν εἰς τοῦτον ἴδωσι συμμέθεξιν ἄλλου. Διότι
 ἦτον συγχωρημένον εἰς γέροντα ἄνδρα νέας γυναῖκες, ἐὰν
 καὶ νέναι ἀπὸ τοῦς τιμίους νέους ἡγάπα καὶ ὑπολήπτετο, νὰ τὸν
 εἰσάγῃ πλησίον αὐτῆς, καὶ βάλων εἰς τὴν κοιλίαν τῆς γενναῖον
 σπέρμα, νὰ κάμνῃ ἰδίον του τὸ παιδίον ὅπου ἤθελε γεννηθῇ.
 Ὁμοίως ἦτον συγχωρημένον εἰς ἄνδρα τίμιον, ἂν ἐόλεπεν ἄλ-
 λου τινὸς γυναῖκα θαυμαστὴν διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὴν
 σωφροσύνην καὶ τὰ καλὰ τέκνα, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς
 ἄδειαν τοῦ νὰ συνέλθῃ μὲ ἐκείνην φυτεύων, νὰ εἴπω οὕτω, εἰς
 χώραν καλλίκαρπον, καὶ κάμνων παιδία καλὰ μέλλοντα νὰ
 γενῶσι καλῶν ἄλλου τέκνων ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς. Διότι
 ὁ Λυκούργος πρῶτον μὲν ἐφρόνει ὅτι τὰ παιδία δὲν ἀνήκον
 ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι ἦσαν κοινὰ τῆς
 πόλεως τέκνα· διὰ τοῦτο ἤθελε νὰ γεννῶνται οἱ πολῖται ὅχι
 ἀπὸ τοὺς τυχόντας, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς πλέον ἀξιολόγους ἄνδρας·
 ἔπειτα εὗρε πολλὴν μωρίαν καὶ ματαιοφροσύνην εἰς τὰ πε-
 ρὶ γάμου διατάγματα τῶν ἄλλων νομοθετῶν, οἱ ὅποιοι σκύ-
 λας καὶ φοράδας ὀχεύουν ἀπὸ τοὺς καλητέρους σκύλους καὶ
 ἵππους, πείθοντες μὲ παρακάλαισιν ἢ δυνάμει χρημάτων τοὺς
 κυρίους των. Τὰς δὲ γυναῖκας κλείουν καὶ φυλάττουσιν θέλοντες
 ἀπὸ μόνους αὐτοὺς νὰ γενῶσι, καὶ ἂν αὐτοὶ ἦναι ἄφρονες ἢ
 παρήλικες, ἢ νοσώδεις (29), ὡς νὰ μὴ ἦτον ἀληθές, ὅτι εἰς
 πρῶτους τοὺς γονεῖς καὶ τροφεῖς των γίνονται τὰ παιδία κακὰ
 ἢ ἀπὸ κακοφρενῶν γεννηθῶσι, καὶ τὸ ἐναντίον καλὰ, ἂν τύχῃ

οὐν ὁ Εἴρην, εἴκοσιν ἔτη γεγονώς, ἄρχει τε τῶν ὑποτεταγμένων ἐν ταῖς μάχαις, καὶ κατ' οἶκον ὑπηρεταῖς χρῆται πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐπιτάσσει δὲ τοῖς μὲν ἀδροῖς, ξύλα φέρειν, τοῖς δὲ μικροτέροις, λάχανα. Καὶ φέρουσι κλέπτοντες, οἱ μὲν, ἐπὶ τοὺς κήπους βαδίζοντες, οἱ δὲ, εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσσίτια παρεισρέοντες εὖ μάλα πανούργως καὶ πεφυλαγμένως· ἂν δ' ἄλῳ, πολλὰς λαμβάνει πληγὰς τῇ μάστιγι, ῥαθύμως δοκῶν κλέπτειν καὶ ἀτέχνως. Κλέπτουσι δὲ καὶ τῶν σιτίων ὅ τι ἂν δύνωνται, μανθάνοντες εὐφυῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς καθεύδουσιν, ἢ ῥαθύμως φυλάσσουσι. Τῷ δὲ ἁλόντι ζημία πληγαὶ καὶ τὸ πεινῆν. Γλίσχρον γὰρ αὐτοῖς ἐστὶ δεῖπνον, ὅπως δι' αὐτῶν ἀμυνόμενοι τὴν ἔνδειαν, ἀναγκάζονται τολμᾶν καὶ πανουργεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν, ἔργον τῆς ὀλιγοσιτίας· πᾶρεργον δὲ φασὶ τὴν τῶν σωμάτων αὔξησιν. Φέρεται γὰρ εἰς μῆκος, ὅταν τὸ πνεῦμα μὴ πολλὴν σχῇ διατριβὴν καὶ ἀσχολίαν ὑπὸ πλήθους τροφῆς εἰς βάθος καὶ πλάτος πιεζόμενον, ἀλλ' ἄνω βαδίξῃ διὰ κορυφότητα, τοῦ σώματος ἐκλύτως καὶ ῥαδίως ἐπιδιδόντος. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ καλοὺς δοκεῖ ποιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκειναι μᾶλλον ἔξεις ὑπακούουσι πρὸς τὴν διάρθρωσιν· αἱ δ' ὀγκώδεις καὶ πολύτροφοι, διὰ βάρος ἀντιβαίνουσιν· ὥσπερ ἀμείλει καὶ τῶν ἐν τῷ κύειν καθαιρομένων γυναικῶν ἰσχνὰ μὲν, εὐειδῇ δὲ καὶ γλαφυρὰ γίνεται τὰ βρέφη, διὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς ὕλης, κρατουμένης μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τυποῦντος. Ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν αἰτία τοῦ συμβαίνοντος ἐν μέσῳ προκείσθω σκοπεῖν·

ΙΗ. Οὕτω δὲ κλέπτουσι πεφροντισμένως οἱ παῖδες, ὥστε λέγεται τις ἥδη σκύμνον ἁλώπεκος κεκλοφώς, καὶ τῷ τριβῶνίῳ περιστέλλων, σπαρασσόμενος ὑπὸ τοῦ θηρίου τὴν γαστέρα

νὰ λάβουν ἀγαθὴν γένεσιν. Αὐτὰ δὲ τοιοῦτότρόπως τότε εἰς τὴν Σπάρτην κατὰ φυσικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους πραττόμενα, τόσον ἦτον μακρὰν τοῦ νὰ καταστήσουν τὰς γυναῖκας εὐκόλους εἰς ἔρωτας ὅποῖαι εἶναι λόγος ὅτι ἔγιναν ὕστερον, ὥς ὅλως διόλου ἀνήκουστον καὶ ἀπίστευτον· πρᾶγμα ἦτο μεταξὺ αὐτῶν ἡ μοιχεία· καὶ οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι λόγον Γεράδα τινὸς Σπαρτιάτου ἀπὸ τοὺς πολλὰ παλαιοὺς, ὅστις ἐρωτηθεὶς ἀπὸ ξένον, ποία εἶναι τῶν μοιχῶν ἡ ποινὴ εἰς τὴν πατρίδα του, « Φίλε, ἀπεκρίθη, κανεῖς δὲν γίνεται μοιχὸς εἰς ἡμᾶς. « Ἀλλ' ἐὰν γένῃ, ἐπανελάβην ἐκεῖνος; » Ταῦρον, εἶπεν ὁ Γεράδας, πληρόναι μέγαν, ὅστις νὰ σκύψῃ ἀπὸ τὸ Ταῦγετον (30) ὄρος, καὶ νὰ πῇ νερὸν ἀπὸ τὸν ποταμὸν Εὐρώταν » — « Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γένῃ τόσον μέγαν βουρ, εἶπεν ὁ ξένος μὲ θαυμασμόν; — « Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ἐπανελάβην ὁ Γεράδας γελάσας, νὰ γένῃ εἰς τὴν Σπάρτην μοιχός; » Αὐτὰ ἱστοροῦνται περὶ τοῦ νογοθετήματος τῶν γάμων.

ΙΓ. Τὸ δὲ γεννηθὲν παιδίον δὲν ἦτον κύριος ὁ γεννήσας νὰ θρέψῃ, ἀλλὰ λαμβάνων ἔφερεν αὐτὸ εἰς τόπον τινὰ ὀνομαζόμενον λέσχην (31) ὅπου καθήμενοι οἱ γεροντότεροι ἐκάστης φυλῆς, παρετήρουν τὸ παιδάριον, καὶ ἂν ἦτον καλοκαμωμένον καὶ εὖρωστον, ἐπρόσταζον νὰ τρέφεται διορίζοντες κληρονομίαν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἐννέα χιλιάδων μεριδίων. Ἄν ἦτον δὲ ἀσθενὲς καὶ ἄμορφον, τὸ ἀπέστελλον νὰ ριφθῇ εἰς τὰς λεγομένας Ἀποθέτας (32), αἱ ὅποῖαι ἦσαν πλησίον τοῦ Ταῦγέτου ὄρους· τόπος βραθυρῶδης, φρονούντες ὅτι οὔτε εἰς αὐτὸ ἦτο καλὸν νὰ ζῇ, οὔτε εἰς τὴν πόλιν ὅποιον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτον ὑγιὺς καὶ δυνατῆς φύσεως. Ὅθεν αἱ γυναῖκες ἔλουν τὰ βρέφη ὅχι μὲ νερὸν, ἀλλὰ μὲ οἶνον διὰ νὰ δοκιμάζωσι κατὰ τινα τρόπον τὴν κράσιν αὐτῶν· διότι, ὡς λέγουσιν, ὅσα εἶναι ὑποκείμενα εἰς ἐπιληψίαν καὶ νοτερᾶς κράσεως, δὲν ἀντέχουν

τοῖς ὄνυξι καὶ τοῖς ὁδοῦσιν, ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν ἐγκαρτερωὶν ἀποθανεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν οὐδ' ἀπὸ τῶν νῦν ἐφηθῶν ἄπιστόν ἐστιν, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας ἐωράκαμεν ἐναποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Δειπνήσας δὲ ὁ Εἶρην κατακείμενος, τῷ μὲν ἄσαι προσέταξε τῶν παίδων, τῷ δὲ ἐρώτημά τι προὔβαλε, πεφροντισμένης δεόμενον ἀποκρίσεως· οἷον, Ὅστις ἄριστος ἐν τοῖς ἀνδράσιν, ἢ Ποία τις ἢ τοῦδε πρᾶξις; Ἐκ τούτου δὲ καὶ κρίνειν τὰ καλὰ καὶ πολυπραγμονεῖν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰθίζοντο περὶ τῶν πολιτῶν. Τὸ γὰρ, ἐρωτηθέντα, Τίς πολίτης ἀγαθός, ἢ Τίς οὐκ εὐδόκιμος, ἀπορεῖν τοῦ ἀποκρίνασθαι, νωθρᾶς ἐποιοῦντο καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀφιλοτίμου ψυχῆς σημεῖον. Ἔδει δὲ τὴν ἀπόκρισιν καὶ μετ' αἰτίας εἶναι καὶ ἀποδείξεως εἰς βραχὺν τινα συνηγμένης λόγον καὶ σύντομον· ὃ δὲ πλημμελῶς ἀποκρινάμενος ἐκολάζετο, δῆγμα λαμβάνων ὑπὸ τοῦ Εἵμενος εἰς τὸν ἀντίχειρα. Πολλάκις δὲ καὶ πρεσβυτέρων παρόντων καὶ ἀρχόντων, ὁ Εἶρην ἐκόλαζε τοὺς παῖδας, ἀπόδειξιν διδοὺς, εἰ μετὰ λόγου, καὶ ὡς δεῖ, κολάζει. Καὶ κολάζων μὲν, οὐκ ἐκωλύετο· τῶν δὲ παίδων ἀπελθόντων, εὐθύνας ὑπεῖχεν, εἰ τραχύτερον τοῦ δέοντος ἐπετίμησεν, ἢ τούναντίον ἐκλελυμένως καὶ ἀτόνως. Ἐκοινώνουν δ' οἱ ἐρασταὶ ταῖς παισὶ τῆς δόξης ἐπ' ἀμφοτέρα· καὶ λέγεται ποτε παιδὸς ἐν τῷ μάχεσθαι φωνὴν ἀγεννῇ προεμένου, ζημιωθῆναι τὸν ἐραστὴν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ τοῦ ἐρᾶν ἐγκεκριμένου παρ' αὐτοῖς, ὥστε καὶ τῶν παρθένων ἐρᾶν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας, τὸ ἀντερᾶν οὐκ ἦν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο φιλίας πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασθέντες, καὶ διετέλουν κοινῇ σπουδάζοντες, ὅπως ἄριστον ἀπεργάσαιντο τὸν ἐρώμενον.

εἰς τὴν δριμύτητα τοῦ οἴνου, ἀλλὰ μαραίνονται καὶ ἀποθνήσκουν. Τὰ δὲ ὑγιεινὰ σκληρύνονται περισσότερο, καὶ γίνονται εὐρωστότερα. Εἶχον δὲ καὶ αἱ τροφοὶ ἐπιμέλειαν τινα μετέχνην, ὥστε τὰ βρέφη ἀνατρεφόμενα ἀπ' αὐτὰς ἀσπαργάνωτα νὰ γίνωνται ἐλεύθερα κατὰ τὰ μέλη καὶ εὐμορφα, νὰ εὐχαριστοῦνται προσέτι εἰς τὴν ἀπλουστέραν τροφήν, χωρὶς νὰ σιχαίνωνται καμμίαν, νὰ μὴ τρομάζωσι τὸ σκότος, νὰ ἦνα, εἰς τὴν ἐρημίαν ἄφοβα, καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν παντάπασι τῆς δυστροπίας καὶ τῶν κλαυθμυρισμῶν τὴν κακοχθὴ ἔξιν (33). Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν Ἕλληνας τινὲς ἠγόραζον Λακωνικὰς τροφούς εἰς τὰ τέκνα τῶν, καὶ ἐκείνην ἥτις ἀνέθρεψε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην ὀνομαζομένην Ἀμύκλαν ἰστοροῦσιν ὅτι ἦτον Λάκαινα. Ἀλλ' εἰς τοῦτον ὁ Περικλῆς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλάτωνος, διώρισε παιδαγωγὸν Ζώπυρον τινὰ, ὅστις εἰς τίποτε δὲν διέφερεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δούλους. Τῶν δὲ Σπαρτιατῶν τοὺς υἱοὺς ὁ Λυκοῦργος δὲν ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐπιστάσιν ἀγοραστῶν ἢ ὑπομίσθων παιδαγωγῶν (34), οὐδὲ ἦτον συγχωρημένον εἰς τὸν καθένα νὰ ἀνατρέφῃ καὶ νὰ ἐκπαιδεύῃ ὡς ἤθελε τὸν υἱόν του, ἀλλ' ὅλους, εὐθύς καθὼς ἐγίνοντο ἐπὶ τὰ χρόνων, τοὺς παρελάμβανεν ἐκεῖνος· τοὺς διένειμεν εἰς κλάσεις, καὶ κάμνων αὐτοὺς συκοινωνοὺς καὶ συντρόφους, τοὺς ἐσυνείθισε νὰ συμπαίζουσιν καὶ νὰ συσπυοῦν ἀλλήλους μεταξύ των. Ἀρχηγὸν δὲ διώριζεν εἰς αὐτοὺς ὅτινα ἔβλεπον εἰς ἐκάστην κλάσιν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν φρόνησιν, καὶ ἀνδρειότερον εἰς τοὺς ἀγῶνας· καὶ εἰς τοῦτον ἀπέβλεπον μετ' ἑαυτὸν οἱ ἄλλοι καὶ ἤκουον τὰς προσταγὰς του, καὶ τὰς ἀπ' αὐτὸν διωρισμένας ποινὰς ὑπέμενον, ὥστε ἡ παιδικὴ ἀνατροφή ἦτον προγύμνασις εὐπειθείας. Παρέδρευον δὲ εἰς τὰ παιγνίδια τῶν οἱ γέροντες, καὶ ὡσεπιτοπλεῖστον προβάλλοντες εἰς αὐτοὺς μάχας τινὰς καὶ φιλονεικίας, παρετήρουν ἕνα ἕκαστον μὲ

(ΤΟΜ. Α.)

16

10. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας καὶ λόγῳ χρῆσθαι πικρίαν ἔχοντι μεμιγμένην χάριτι, καὶ πολλὴν ἀπὸ βραχείας λέξεως ἀναθεώρησιν. Τὸ μὲν γὰρ σιδηροῦν νόμισμα μικρὰν ἔχειν ἐποίησεν ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ δύναμιν ὁ Λυκοῦργος, ὡς εἴρηται. Τὸ δὲ τοῦ λόγου νόμισμα τούναντίον, ἀπ' εὐτελοῦς καὶ ὀλίγης λέξεως, εἰς πολλὴν καὶ περιττὴν κατεσκεύασε διανοίαν, τῇ πολλῇ σιωπῇ τοὺς παῖδας ἀποφθεγματικούς καὶ πεπαιδευμένους πρὸς τὰς ἀποκρίσεις μηχανώμενος. Ὡς γὰρ τὸ σπέρμα τῶν πρὸς τὰς συνουσίας ἀκολάστων ἄγονον ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἄκαρπὸν ἐστίν, οὕτως ἡ πρὸς τὸ λαλεῖν ἀκρασία κενὸν τὸν λόγον ποιεῖ καὶ ἀνύητον. Ἄγεις μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, σκώπτοντος Ἀττικοῦ τινος τὰς Λακωνικὰς μαχαίρας εἰς τὴν μικρότητα, καὶ λέγοντος, ὅτι βραδίως αὐτὰς οἱ θαυματοποιοὶ καταπίνουσιν ἐν ταῖς θεάτροις, « Καὶ μὴν μάλιστα (εἶπεν) ἡμεῖς ἐφικνούμεθα τοῖς ἐγχειριδίῳις τῶν πολεμίων ». Ἐγὼ δὲ καὶ τὸν λόγον ὁρῶ τὸν Λακωνικόν, βραχὺν μὲν εἶναι δοκούντα, μάλιστα δὲ τῶν πραγμάτων ἐφικνούμενον, καὶ τῆς διανοίας ἀπτόμενον τῶν ἀκρωμένων. Καὶ γὰρ ὁ Λυκοῦργος αὐτὸς βραχυλόγος τις εἴκοι γενέσθαι καὶ ἀποφθεγματικός, εἰ δεῦτεχμαίρεσθαι τοῖς ἀπομνημονεύμασιν· οἶόν ἐστι τὸ περὶ τῆς πολιτείας, πρὸς τὸν ἀξιοῦντα ποιεῖν δημοκρατίαν ἐν τῇ πόλει. « Σὺ γὰρ (εἶπεν) πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν ». Καὶ τὸ περὶ τῶν θυσιῶν, πρὸς τὸν πυθόμενον, Διὰ τί μικρὰς οὕτω καὶ εὐτελεῖς ἔταξεν; « Ἴνα μὴ ποτε (εἶπεν) τιμῶντες τὸ θεῖον διαλίπωμεν ». Καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων, ταῦτα μόνον μὴ κωλύσαντος ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεὶρ οὐκ ἀνατείνεται. Φέρονται δ' αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀποκρίσεις τοιαῦται πρὸς τοὺς πολίτας. Πῶς ἂν πολεμίων ἔφοδον ἀλεξοίμεθα; « Ἄν πτωχοὶ μένητε, καὶ μὴ μέσδω ἄτερος θατέρω ἐρατέητε ». Καὶ πάλιν περὶ τῶν τειχῶν « οὐκ ἂν εἴη ἀτείχι-

προσοχήν, ἐὰν εἷχε φυσικὴν τόλμην καὶ ἀνδρείαν νὰ μὴ φεύγῃ τὴν μάχην εἰς τοὺς ἀγῶνας. Καὶ γράμματα μὲν ἐδιδάσκοντο (35) μόνον ὅσα ἦτον κοινῶς χρειώδη· ὅλη δὲ ἡ ἄλλη παιδεία ἐγένετο εἰς τὸ νὰ μάθουν νὰ ὑπακούουν, νὰ ὑποφέρωσι τὰς ἐπιπόνους ἐργασίας, καὶ νὰ νικῶσι μαχόμενοι· διὰ τοῦτο καὶ καθ' ὅσον ἐπροχώρουν εἰς τὴν ἡλικίαν, ἡ ἄσκησις αὐτῶν ἐγένετο δυνατωτέρα, καθότι καὶ τὰς κεφαλὰς των ἐξύριζον, καὶ τοὺς ἐσυνείθιζον νὰ προπατοῦν ἀνυπόδητοι, καὶ νὰ παίζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γυμναί. Ὅταν δὲ ἐγίνοντο δωδεκαετείς, ἀρχίζον πλέον νὰ ζῶσι χωρὶς χιτῶνα, λαμβάνοντες ἐν μόνον φόρεμα κατ' ἔτος, ῥυπαροὶ εἰς τὰ σώματα, καὶ οὔτε ἐλούοντο, οὔτε ἀλείφοντο, ἐξαιρουμένων ὀλίγων τινῶν ἡμερῶν τοῦ χρόνου, εἰς τὰς ὁποίας αἱ ἡδοναὶ αὐταὶ τοὺς ἦσαν συγχωρημέναι. Καθενὸς δὲ τάγματος οἱ παῖδες ἐκοιμῶντο εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος ἐπάνω στρωμάτων στιβαγμένων ἀπ' αὐτοὺς ἀπὸ ἄκρα καλάμου, τὰ ὁποῖα ἔκοπτον μὲ τὰς χεῖράς των χωρὶς σίδηρον εἰς τοῦ Εὐρώτα τὰς ὄχθας. Τὸν δὲ χειμῶνα ἐπρόσθετον εἰς αὐτὰ τοὺς λεγομένους λυκοφάνους (36) ἀναμιγμένους μὲ τὰς κορυφὰς τοῦ καλάμου, φρονοῦντες ὅτι τὸ φυτὸν αὐτὸ ἔχει θερμαντικὴν τινα δύναμιν.

IZ. Μὲ τῆς τοιαύτης δὲ ἡλικίας τὰ παιδία συνανεστρέφοντο ἥδη ὡς ἐρασταὶ οἱ ἀξιολογώτεροι νέοι, καὶ τότε οἱ γέροντες προσεῖχον αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον καὶ ἐσύχναζον εἰς τὰ γυμνάσια νὰ βλέπουν τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, καὶ τοὺς μεταξὺ των ἀστυσμούς καὶ τὰ περιπαίγματα ν' ἀκροάζωνται, καὶ τοῦτο ἔκαμναν ὅχι μὲ τρόπον πάρεργον, ἀλλὰ φρονοῦντες ὅτι ἦσαν ὅλοι ὄλων νὰ εἴπω οὕτω καὶ πατέρες καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥστε οὔτε κειρὸς ὑπῆρχεν, οὔτε τόπος, ὅπου ὁ νέος πταίων νὰ μὴν ἀπαντᾷ τινὰ πρόθυμον νὰ νοθετῇ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν παιδεύῃ. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἶχον καὶ ἐπιστάτην ἓνα ἀπὸ τοὺς πρώτους

στος πόλεις, ἅτις ἀνδράσι, καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται ». Περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν οὔτε ἀπιστῆσαι ῥάδιον, οὔτε πιστεῦσαι.

Κ. Τῆς δὲ πρὸς τὰ μήκη τῶν λόγων διαβολῆς, δείγματα τοιαῦτα τῶν ἀποφθεγμάτων ἐστί. Λεωνίδας ὁ βασιλεὺς, ἀκαίρως τινὸς περὶ πραγμάτων οὐκ ἀχρήστων διαλεχθέντος, « ὦ ξέने, εἶπεν, οὐκ ἐν δέοντι χρέη τῷ δέοντι ». Χαρίλαος δὲ, ὁ ἀδελφιδοῦς τοῦ Λυκούργου, περὶ τῆς ὀλιγότητος αὐτοῦ τῶν νόμων ἐρωτηθεὶς, εἶπεν, ὡς « Οἱ λόγοις μὴ χρώμενοι πολλοὶς, οὐδὲ νόμων δέονται πολλῶν ». Ἀρχιδαμίδας δὲ, μεμφομένων τινῶν Ἐκαταίων τὸν σοφιστὴν, ὅτι παραληφθεὶς εἰς τὸ συσσίτιον οὐδὲν ἔλεγεν, « Ὅ εἰδὼς, ἔφη, λόγον, καὶ καιρὸν οἶδεν. « Ἄ δὲ τῶν πικρῶν ἔφην ἀπομνημονευμάτων οὐκ ἀμοιρεῖν χάριτος, τοιαῦτ' ἐστί. Δημάρατος, ἀνθρώπου πονηροῦ κόπτοντος αὐτὸν ἀκαίροις ἐρωτήμασι, καὶ δὴ τοῦτο πολλάκις ἐρωτῶντος, Τίς ἄριστος Σπαρτιατῶν; ἔφη « Ὁ τὴν ἀνομοιότατος ». Ἅγις δὲ, ἐπαινούντων τινῶν τοὺς Ἡλείους, ὡς καλῶς τὰ Ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγοντας « Καὶ τί μέγα (ἔφη) Ἡλεῖοι ποιοῦντι, δι' ἐτῶν πέντε ἀμέρα μιᾷ χρώμενοι τᾷ δικαιοσύνῃ; » Θεόπομπος δὲ, ξένου τινὸς εὐνοίαν ἐνδεικνυμένου, καὶ φάσκοντος, ὡς παρὰ τοῖς αὐτοῦ πολίταις φιλολάκων καλεῖται « Καλὸν ἦν τοι (εἶπεν), ὦ ξέने, φιλοπολίταν καλεῖσθαι ». Πλειστώναξ δὲ ὁ Πausανίου, ῥήτορος Ἀθηναίου τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμαθεῖς ἀποκαλοῦντος, « Ὅρθως (ἔφη) λέγεις· μόναι γὰρ Ἑλλήνων ἄμμες οὐδὲν κακὸν μεμαθήκαμεν παρ' ἑμῶν ». Ἀρχιδαμίδας δὲ πρὸς τὸν πυθόμενον, Πόσοι εἰσὶ Σπαρτιάται.

καὶ ἐναρέτους ἄνδρας ὀνομαζόμενον παιδονόμον· καὶ αὐτὸς διώριζεν ἀρχηγὸν εἰς κάθε τάγμα τὸν πλέον φρόνιμον καὶ ἀνδρεῖον ἀγωνιστήν, ἐκλέγων αὐτὸν μεταξὺ τῶν λεγομένων εἰρένων. Εἰρενεες δὲ ὀνομάζονται ὅσοι ἔχουν δεύτερον ἤδη ἔτος ἀφ' οὗ μετέβησαν ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Μελλείρενες δὲ οἱ πλέον ἐνήλικοι τῶν παίδων. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ εἰρὴν ἔχων ἡλικίαν εἴκοσι χρόνων, εἶναι ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐπιστάτης καὶ ἡγεμῶν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ αὐτοῦ μεταχειρίζεται ὑπερέτας τοῦ δεῖπνου. Προστάζει δὲ τοὺς μεγαλητέρους νὰ κουβαλοῦν ξύλα, τοὺς δὲ μικροτέρους χορταρικά· καὶ φέρουσι κλέπτοντες αὐτὰ, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς κήπους, ἄλλοι ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τὰ συσσίτια, ἐμβαίνοντες εἰς αὐτὰ μετὰ πολλὴν ἐπιδεξιότητα καὶ προφύλαξιν. Ἄν δὲ φωραθῇ κανεῖς, λαμβάνει πολλὰς πληγὰς μετὰ τὴν μάστιγα, διότι κλέπτει ἀπρόσεκτα καὶ ἄτεχνα. Κλέπτουσι δὲ καὶ φαγητὰ, ὅσα δύνανται, μάνθανοντες ἐπιδεξίως νὰ ἐπιχειρῶσι τὸ ἔργον ἐν ᾧ οἱ ἐπιστάται κοιμῶνται ἢ φυλάττουσι μετ' ἀμέλειαν· ὅστις δὲ φωραθῇ, ἔχει ποινὴν ξύλον καὶ νηστείαν καθότι τὸ δεῖπνον αὐτῶν εἶναι ὀλίγον, διὰ νὰ ἀναγκάζωνται πρὸς θεραπείαν τῆς ἐλλείψεως νὰ τολμοῦν καὶ νὰ πανουργῶσι. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος τῆς ὀλιγοσιτίας σκοπός· ἄλλος δὲ κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ αὔξησις τῶν σωματίων· διότι ὅταν τὰ ζωτικὰ πνεύματα δὲν ἔχουν εἰς τὰ κάτω μέρη πολλὴν διατριβὴν καὶ ἀσχολίαν, οὐδ' ἀναγκάζονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς τρυφῆς συνθλιβόμενα νὰ ἐκτείνωνται εἰς βάθος καὶ πλάτος, ἀλλὰ κινεῦνται πρὸς τὰ ἄνω δι' ἐλαφρότητα, τὸ σῶμα ἐλευθέρως καὶ εὐκόλως προχωρεῖ εἰς ὕψος. Ἡ αὐτὴ δὲ αἰτία φαίνεται νὰ συνεργῇ καὶ εἰς κῆλλος τοῦ σώματος, καθότι αἱ λιγναὶ καὶ ξηραὶ κράσεις ὑπακούουν καλλήτερα εἰς τὴν γινομένην ἐκ φύσεως μόρφωσιν τῶν μελῶν· αἱ δὲ παχυλαὶ καὶ πολὺ θρεμμέναι ἐξ αἰτίας τῆς βεβρύτητος ἀντιστέκονται· καθὼς

« Ἰκανοί (εἶπεν) ὦ ξένε, τοὺς κακοὺς ἀπερύκειν ». Ἔστι δὲ καὶ τοῖς μετὰ παιδιᾷς εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν τεκμήρασθαι τὸν ἐθισμόν. Εἰθίζοντο γὰρ μηδέποτε χρῆσθαι τῷ λόγῳ παρέργως, μηδ' ἀφιέναι φωνήν, ἥτις οὐκ ἀμωσγέπως ἔχοι τινὸς θεωρίας ἀξίαν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ μιμουμένου τὴν ἀηδονά παρακαλούμενος, « Αὐτᾶς (ἔφη) ἄκουκα τήνας »· ὁ δ' ἀναγνοὺς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο·

Σθενόντας ποτὲ τοῦσδε τυραννίδα, χάλκεος Ἄρης
Εἶλε· Σελινεῦντας δ' ἀμφὶ πύλας ἔθανον·

« Δικαίως (εἶπε) τεθνάκαντι τοῖ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφέμεν ὅλαν αὐτὰν κατακαῆμεν »· Νεανίσκος, δὲ πρὸς τὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ δώσειν ἀλεκτρυόνας θνήσκοντας ἐν τῷ μάχεσθαι· « Μὴ σύ γε (εἶπεν), ἀλλὰ δός μοι τῶν ἀποκτεινόντων ἐν τῷ μάχεσθαι ». Ἐτερος δέ τις ἰδὼν θακεύοντας ἐν ἀποχωρήσει ἐπὶ δίφρων ἀνθρώπους· « Μὴ γένοιτο (εἶπεν) ἐνταῦθα καθίσαι, ὅθεν οὐκ ἔστιν ὑπεξαναστῆναι πρεσβυτέρῳ ». Τὸ μὲν οὖν τῶν ἀποφθεγμάτων εἶδος ἦν τοιοῦτον, ὥστε λέγειν τινὰς οὐκ ἀτύπως, ὅτι μᾶλλον ἔστι τὸ φιλοσοφεῖν, ἢ τὸ φιλογυμναστεῖν, λακωνίζειν.

ΚΑ. Ἡ δὲ περὶ τὰς ὥδ' αἰ καὶ τὰ μέλη παιδείους οὐχ ἥττον ἐσπουδάζετο τῆς ἐν τοῖς λόγοις εὐτελείας καὶ καθαριότητος· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη κέντρον εἶχεν ἐγερτικὸν θυμοῦ, καὶ παραστατικὸν ὁρμῆς ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς καὶ ἡ λέξις

καὶ ὅταν αἱ γυναῖκες καθαρίζωνται (37) ἔγκυοι, τούτων τὰ βρέφη γίνονται λιγνὰ, ἀλλ' εὐμορφα, καὶ καλοῦ ἀναστήματος, διότι ἡ ὕλη τοῦ σώματός των, ὡς ἐλαφροτέρα, δέχεται εὐκολώτερα τῆς φύσεως τὸν σχηματισμόν. Ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τοῦ συμβαίνοντος τούτου ἅς ἀφήσωμεν ἄλλους νὰ τὴν σκερῶσι.

III.* Οἱ παῖδες δὲ ὅταν κλέπτωσι, τόσον πολὺ φοβοῦνται μήπως φωραθῶσιν, ὥστε εἰς ἐξ αὐτῶν ἔχων ἤδη κλεμμένην μικρὰν ἀλώπεκα, τὴν ἐκράτει ὑποκίτω εἰς τὸ φόρεμά του· καὶ ἐν ᾧ τὸ θηρίον μὲ τὰ ὀνύχια καὶ μὲ τὰ ὀδόντια κατεσπάρατε τὴν κοιλίαν του, ἐκεῖνος, διὰ νὰ μὴ φωρασθῇ, ὑπομένων ταῦς πόνους, ἀπέθανε. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπίστευτον, ἂν τὸ παραβάλλῃ τις μὲ τὸν χαρακτῆρα τῶν τωρινῶν ἐφήβων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶδομεν πολλοὺς ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ὁρθίας (38) Ἀρετέμιδος ν' ἀποθνήσκωσι βραδυδίζομενοι. Ὁ δὲ εἶρην ἀφ' οὗ ἐδείπνει, μένων ἀκόμη εἰς τὴν τράπεζαν, ἄλλον ἀπὸ τοὺς παῖδας ἐπρόσταζε νὰ ψάλλῃ· εἰς ἄλλον ἐπρόβαλλεν ἐρώτημα χρεῖαν ἔχον ἀποκρίσεως ἐσκεμμένης, καθὼς, Τίς εἶναι ὁ πλέον ἐνάρετος μεταξὺ τῶν πολιτῶν; ἢ, Ὅποιά τὸν φαίνεται ἡ πρᾶξις τοῦ δεῖνος; Ἐκ τούτου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσυνείθιζον καὶ νὰ κρίνουν τὰς καλὰς πράξεις, καὶ νὰ ἐξετάζωσι μὲ ἀκρίβειαν τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν, διότι, ἐάν τις ἐρωτηθῇ, τίς ἀγαθός, ἢ τίς κακὸς πολίτης, ἐδίσταζε ν' ἀποκριθῇ, τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς σημεῖον ψυχῆς νωθεῖας καὶ εὐήθους, ἀνεπιτηδίας νὰ κινηθῇ ἀπὸ φιλοτιμίαν πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἐπρεπε δὲ ἡ ἀπόκρισις νὰ ᾔηται μετὰ λόγου καὶ ἀποδείξεως συντομώτατα ἐκφρασμένης· ὅστις δὲ ἀπεκρίνετο ἀμελῶς, ἐπαιδεύετο, καὶ ἡ ποινὴ ἦτον νὰ τοῦ διαγκάσῃ ὁ εἶρην τὸν μεγάλον δάκτυλον τῆς χειρὸς. Πολλάκις δὲ καὶ ὅταν γέροντες ᾔσαν παρόντες καὶ ἄρχοντες, ὁ εἶρην ἐπαίδευε τοὺς παῖδας, δίδων ἀποδείξιν, ἂν μὲ λόγον καὶ ὡς πρέπει, παιδεύῃ· καὶ ἐν ᾧ τοὺς ἐπαίδευε δὲν ἐμποδίζετο

ἦν ἀφελὴς καὶ ἄθρυπτος ἐπὶ πράγμασι σεμονῖς καὶ ἡθοποιοῖς. Ἐπαινοὶ γὰρ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ τῶν τεθνηκότων ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, εὐδαιμονιζομένων· καὶ ψόγοι τῶν τρεσάντων, ὡς ἀλγεινὸν καὶ κακοδαίμονα βιούντων βίον, ἐπαγγελία τε καὶ μεγαλαυχία πρὸς ἀρετὴν, πρέπουσα ταῖς ἡλικίαις. ὧν, ἐνεκαδείγματος, οὐ χεῖρόν ἐστιν ἓν τι προενέγκασθαι. Τριῶν γὰρ χορῶν κατὰ τὰς τρεῖς ἡλικίας συνισταμένων ἐν ταῖς ἑορταῖς, ὁ μὲν τῶν γερόντων ἀρχόμενος ἦδεν·

Ἄμμες πόκ' ἡμεῖς ἄλκιμοι νεανίαι·

ὁ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἀμειβόμενος ἔλεγεν·

Ἄμμες δέ γ' εἰμές· αἱ δὲ λῆς, πεῖραν λάβε·

ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῶν παίδων·

Ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεσθα πολλῶ κάρρονες.

Ὅλως δ' ἂν τις ἐπιστήσας τοῖς Λακωνικοῖς ποιήμασιν, ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἔνια διεσώζετο, καὶ τοὺς ἐμβατηρίους ῥυθμοὺς ἀναλαβὼν, οἷς ἐχρῶντο πρὸς τὸν αὐλὸν ἐπάγοντες τοῖς πολεμίοις, οὐ κακῶς ἡγήσαιτο καὶ τὸν Τέρπανδρον καὶ τὸν Πίνδαρον τὴν ἀνδρείαν τῇ μουσικῇ συνάπτειν. Ὁ μὲν γὰρ οὕτω πεποίηκε περὶ τῶν Λακεδαιμονίων·

Ἐνθ' αἰχμὰ τε νέων θάλλει καὶ μοῦσα λίγεια,

Καὶ δίκαια εὐρύαγρια.

Πίνδαρος δέ φησιν·

ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας. Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεχώρουν οἱ παῖδες, ὑπεβάλλετο καὶ αὐτὸς εἰς εὐθύνην, ἂν τοὺς ἐτιμώρησεν αὐστηρότερα παρ' ὅσον ἔπρεπεν, ἢ τὸ ἐναντίον, μαλακὰ καὶ ἄτονα. Ἐγίνοντο δὲ οἱ ἔρασταὶ συμμέτοχοι τῆς καλῆς ἢ κακῆς ὑπολήψεως τῶν ἐρωμένων ἐφ' ἑβων· καὶ διότι εἰς ἐξ αὐτῶν, ὡς λέγουσι, παλαίων ποτὲ ἀφῆκε φωνὴν μικροψυχίας, οἱ ἄρχοντες ἐτιμώρησαν τὸν ἔραστὴν ἐκείνου. Ἐν ᾧ δὲ τόσον ὁ ἔρως ἐγκρίνετο μετὰ ξὺ αὐτῶν, ὥστε καὶ αἱ πλέον ἐνάρετοι γυναῖκες νὰ ἐρωτεύωνται νέας παρθένους, δὲν ὑπῆρχεν ὅμως ἔρωτος ζηλοτυπία, οὐδ' ἔραστῆς εἰς ἔραστὴν ἀντεφέρετο, ἀλλ' οἱ τῶν αὐτῶν νέων ἔρασταὶ ἐλάμβανον μάλιστα ἀφορμὴν εἰς ἀμοιβαίαν φιλίαν, καὶ κατεγίνοντο ἐκ συμφώνου νὰ καταστήσωσιν ἀξιολογώτατον τὸν ἐρώμενον.

ΙΘ. Ἐδίδασκον πρὸς τούτοις τοὺς νέους νὰ ὁμιλῶσι μὲ τρόπον, ὅστις νὰ ἔχῃ δριμύτητα τινὰ καὶ πικρίαν μεμιγμένην μὲ χάριν, καὶ δι' ὀλίγων λέξεων πολὺ νόημα. Τὸ μὲν σιδηροῦν νόμισμα ὁ Λυκούργος ἔκαμεν, ὡς προείπομεν, νὰ ἔχῃ βάρος πολὺ καὶ δύναμιν ὀλίγην. Τοῦ λόγου ἰδὲ τὸ νόμισμα ἐξ ἐναντίας κατεσκεύασεν εἰς τρόπον, ὥστε ὀλίγαι καὶ ἀπλαῖ λέξεις νὰ περιέχουν πολλὴν καὶ ἐξαίρετον σταγασμὸν, συνειθίζων τοὺς νέους διὰ τῆς μακρᾶς σιωπῆς νὰ ἐκφράζουσι τὰς γνώμας των μὲ βραχυλογίαν, καὶ νὰ ἦναι ἐπιτηδαιοὶ εἰς τὰς ἀποκρίσεις· διότι, καθὼς τὸ σπέρμα τῶν ἀσελγῶν ἀνθρώπων εἶναι ἄγονον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἄκαρπον, τὸ ὅμοιον καὶ ἡ ἀμετρία τῆς γλώσσης κάμνει τὸν λόγον μάταιον καὶ ἀνόητον. Ὅθεν ὁ μὲν βασιλεὺς Ἄγις ἀκούσας Ἀθηναίων νὰ περιπαίζῃ διὰ τὴν μικρότητα τὰς Λακωνικὰς μαχαίρας, καὶ νὰ λέγῃ ὅτι εὐκόλα αὐτὰς οἱ τερατουργοὶ καταπίνουσιν εἰς τὰ θέατρα. « Καὶ ὅμως, εἶπεν, ἡμεῖς εἰς τὰς μάχας φθάνομεν μ' αὐτὰς τὰς μαχαίρας τοὺς πολεμίους. »

..... Ἐνθα σου-

λαὶ γερόντων, καὶ νέων ἀν-

δρῶν ἀριστεύοντι αἰχμαῖ,

καὶ χοροὶ, καὶ Μοῦσα, καὶ ἀγλαΐα.

Μουσικωτάτους γὰρ ἅμα καὶ πολεμικωτάτους ἀποφαίνουσιν αὐτούς.

Ἔρπει γὰρ ἅντα τῷ σιδάρῳ τὸ καλῶς κιθαρίσδειν,

ὡς ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς εἶρηκε. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχαις προε-
θύετο ταῖς Μούσαις ὁ βασιλεὺς, ἀναμιμνήσκων, ὡς ἔοικε, τῆς
παιδείας καὶ τῶν ῥήσεων, ἵνα ᾧσι πρόχειροι παρὰ τὰ δει-
νὰ, καὶ λόγου τινὸς ἀξίας παρέχωσι τὰς πράξεις τῶν μα-
χομένων.

ΚΒ. Τότε δὲ καὶ τοῖς νέοις τὰ σκληρότατα τῆς ἀγωγῆς
ἐπανιέντες, οὐκ ἐκώλυον καλλωπίζεσθαι περὶ κόμην, καὶ κό-
σμον ὅπλων καὶ ἱματίων, χαίροντες, ὥσπερ ἵπποις, γαυριῶσι
καὶ φρυαττομένοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Διὸ κομῶντες εὐθὺς ἐκ
τῆς τῶν ἐφήδων ἡλικίας, μάλιστα περὶ τοὺς κινδύνους ἐθε-
ράπευον τὴν κόμην, λιπαράν τε φαίνεσθαι καὶ διακεκριμέ-
νην ἀπομνημονεύοντές τινα καὶ Λυκούργου λόγον περὶ τῆς
κόμης, ὅτι «Τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους ποιεῖ, τοὺς
δ' αἰσχροὺς φοβερωτέρους». Ἐχρῶντο δὲ καὶ γυμνασίους
μαλακωτέροις παρὰ τὰς στρατείας καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν
οὐχ οὕτω κεκολασμένην, οὐδ' ὑπεύθυνον τοῖς νέοις παρεῖχον,
ὥστε μόνοις ἀνθρώπων ἐκείνοις τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἀσκή-
σεως ἀνάπαυσιν εἶναι τὸν πόλεμον. Ἦδη δὲ συντεταγμένης

Ἐγὼ δὲ καὶ τὸν λόγον βλέπω τὸν Λακωνικὸν ὅτι φαίνεται μὲν μικρὸς, ἀλλὰ διὰ τοῦτο φθάνει καλῆτερα εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ, καὶ κυριεύει τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν. Καὶ ὁ Λυκούργος αὐτὸς πρέπει νὰ ᾔητον σύντομος εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ, καὶ ἱκανὸς νὰ ἐκφράξῃ μὲ λέξεις ὀλίγας καὶ μὲ δύναμιν πολλήν νοήματα μεγάλα ὥς συμπεραίνεται ἀπὸ τὰς σωζομένας ἀποκρίσεις τοῦ. Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ διοικήσεως πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις τὸν ἐσυμβούλευε νὰ κάμῃ δημοκρατίαν εἰς τὴν πόλιν. « Σὺ, εἶπε πρῶτος κάμε τὴν εἰς τὸν οἶκόν σου » καὶ ἡ περὶ τῶν θυσιῶν πρὸς ἄλλον, ὅστις τὸν ἐρώτησε διατὶ τὰς διέταξε τόσον μικρὰς καὶ εὐτελεῖς. « Διὰ νὰ μὴ λείψωμεν, εἶπε, ποτὲ τοῦ νὰ τιμῶμεν τοὺς θεοὺς ». Καὶ ἀκόμη τὸ περὶ ἀθλητικῶν ἀγώνων νομοθέτημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς πολίτας νὰ ἀγωνίζωνται μόνους ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ὑφόνεται χέρι (α). Ἀναφέρονται δὲ αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀποκρίσεις τοιαῦται, πρὸς τοὺς πολίτας. « Πῶς δυνάμεθα ν' ἀντισταθῶμεν εἰς ἑφὸδον πολεμίων; ἔαν μένετε πτωχοὶ, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖτε νὰ ἔχετε περισσότερον ὅ εἰς τοῦ ἄλλου ». Πάλιν ἐρωτηθεὶς, ἂν πρέπη νὰ περιτειχίσουν τὴν Σπάρτην. « Πόλις, ἀπεκρίθη, ὠχυρωμένη ὄχι ἀπὸ πλίνθους, ἀλλ' ἀπὸ ἀνδρείους πολίτας, δὲν εἶναι ἀτειχιστος ». Αὐτὰς ὅμως καὶ ἄλλας τούτων ὁμοίας ἐπιστολὰς λεγομένας τοῦ Λυκούργου, δὲν εἶναι εὐκολον μῆτε πλαστὰς νὰ τὰς ἀποδείξωμεν μῆτε γνησίας.

Κ. Ὅτι δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπεστρέφοντο τὰς μακρολο-

(α) Τὸ νόημα δὲν εἶναι πολὺ σαφές. Οἱ πλείότεροι δὲ τῶν φιλολόγων τὸ ἐξηγοῦν, ὡς καὶ ὁ Ἀμμότιος τὸ παρέφρασεν, οὕτως. Δὲν ἐμπόδιζε τοὺς πολίτας νὰ ἀγωνίζωνται εἰμὴ μόνον ἐκεῖνα τὰ ἀθλήματα, εἰς τὰ ἐποῖα ἀνατίενται ἡ χεὶρ, τουτέστιν, ὅπου ἐμολογεῖ τις ἑαυτὸν νικημένον διὰ τῆς ἀνατάσεως τῆς χαιρὸς. (Ἰδὲ τὰ Λακωνικ. Πλουτάρχ. Ἀποφθέγμ. Τὸν Κράγιον περὶ Λακεδαιμον. Πολιτ. Γ. Θ. 6, καὶ τὸ Φάβρου Ἀγωνιστικ. Α. Ζ. καὶ Η.).

ἅμα τῆς φάλαγγος αὐτῶν, καὶ τῶν πολεμίων παρόντων, ὁ βασιλεὺς ἅμα τήν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο, καὶ στεφανοῦσθαι παρήγγελε πᾶσι, καὶ τοὺς αὐλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε τὸ Καστόρειον μέλος· ἅμα δ' ἐξῆρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος, ὥστε σαρμνὴν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, ῥυθμῶτε πρὸς τὸν αὐλὸν ἐμβαδινόντων, καὶ μήτε διάσπασμα ποιούντων ἐν τῇ φάλαγγι, μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ πράως καὶ ἰλαρῶς ὑπὸ τοῦ μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. Οὕτε γὰρ φόβον, οὔτε θυμὸν ἐγγίνεσθαι πλεονάζοντα τοῖς οὕτω διακειμένοις εἰκὸς ἐστίν, ἀλλ' εὐσταθὲς φρόνημα μετ' ἐλπίδος καὶ θάρρους, ὡς τοῦ Θεοῦ συμπαρόντος. Ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότα. Καὶ φασὶ γέ τινα, χρημάτων πολλῶν ἐν Ὀλυμπίοις δεδομένων αὐτῷ, μὴ δεξάμενον, ἀλλὰ πολλῷ πόνῳ καταπαλαίσαντα τὸν ἀνταγωνιστήν, ὡς τις εἶπεν αὐτῷ, « Τί σοι πλεόν, ὦ Δάκων, γέγονεν ἀπὸ τῆς νίκης; » φάναι μηδιάσαντα, « Πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολεμίοις. » Τρεψάμενοι δὲ καὶ νικήσαντες ἐδίωκον, ὅσον ἐκθεβαιώσασθαι τὸ νίκημα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων, εἴτ' εὐθὺς ἀνεχώρουν, οὔτε γενναῖον, οὔτε Ἑλληνικὸν ἡγούμενοι, κόπτειν καὶ φονεύειν ἀπολεγομένους καὶ παρακεχωρηκότας. Ἦν δ' οὐ μόνον καλὸν τοῦτο καὶ μεγαλόψυχον, ἀλλὰ καὶ χρήσιμον. Εἰδότες γὰρ οἱ μαχόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τοὺς ὑφισταμένους ἀναιρούσι, φείδονται δὲ τῶν ἐνδιδόντων, τοῦ μένειν τὸ φεύγειν ἡγοῦντο λυσιτελέστερον.

γίας τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα τῶν. Λεωνίδας ὁ βασιλεὺς ἀκούων τινὰ ξένον νὰ ὁμιλῇ ἄκαιρα περὶ πραγμάτων χρησίμων, « Φίλε, τὸν εἶπε, μεταχειρίζεσαι τὸ πρέπον ὃχι εἰς τὸν πρέποντα καιρόν. » Χαρίλαος δὲ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Αὐκούργου ἐρωτηθεὶς, διατὶ ἐκεῖνος ἔκαμε τόσον ὀλίγους νόμους. « Ὅσοι, εἶπε, δὲν μεταχειρίζονται λόγους πολλοὺς, οὐδὲ νόμων πολλῶν ἔχουσι χρεῖαν. » Ὁ δὲ Ἀρχιδάμας ἀκούων τινὰς μεμφομένους Ἐκαταῖον τὸν σοφιστὴν, ὅτι καλεσμένος εἰς τὸ συσσίτιον, ἐδείπνει χωρὶς νὰ λέγῃ τίποτε, « Ὅστις ἡξεύρει, εἶπε, νὰ ὁμιλῇ, ἡξεύρει καὶ πότε πρέπει. » Αἱ δὲ πικραὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἀποκρίσεις, περὶ ὧν εἶπα ἀνωτέρω ὅτι δὲν εἶναι στερημέναι χάριτος, εἶναι τοιαῦται. Ὁ Δημάρτος ἐνοχλούμενος ἀπὸ ἄκαιρα ἐρωτήματα κακοῦ ἀνθρώπου, ὅστις τὸν ἠρώτα πολλάκις καὶ τοῦτο, « Τίς εἶναι ὁ πλέον ἐνάρτεος μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν; — « Ὅστις δὲν σὲ ὁμοιάζει παντάπασιν, ἀπεκρίθη. » Ὁ δὲ Ἄγις ἀκούσας τινὰς νὰ ἐπαινοῦν τοὺς Ἡλείους (39) ὅτι καλῶς καὶ δικαίως ἐπιστατοῦσιν εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, « Καὶ τί μέγα πρᾶγμα, εἶπε, κάμνουν οἱ Ἡλεῖοι, ἂν εἰς διάστημα πέντε χρόνων μίαν μόνην ἡμέραν μεταχειρίζωνται τὴν δικαιοσύνην; » Ὅταν δὲ πάλιν ξένος τις ἔδειχεν εὖνοιαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἔλεγεν ὅτι ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του ὀνομάζεται φιλολάκων, ὁ Θεόπομπος, « Ἦτον καλὸν εἰς ἐσέ, εἶπεν, ὦ ξέने, νὰ ὀνομάζεσο φιλοπολίτης. » Πλειστῶναξ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Πausανίου ἀκούσας ῥήτορα τινὰ Ἀθηναῖον νὰ ὀνομάζῃ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμαθεῖς, « Καλὰ λέγεις, εἶπεν, μόνον μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἡμεῖς δὲν ἐμάθαμεν κανὲν κακὸν ἀπὸ σᾶς. » Ὁ δὲ Ἀρχιδάμας εἰς τὸν ἐρωτήσαντα, πόσοι οἱ Σπαρτιάται, « Ἰκανοὶ, εἶπε, νὰ διώκωσι τοὺς κακοὺς ». Δυναμέθα δὲ καὶ ἐξ ὧν ἀστεϊσμοῦ χάριν ἔλεγον, νὰ κρίνωμεν ὁποῖαν

ΚΓ. Αὐτὸν δὲ τὸν Λυκοῦργον Ἰππίας μὲν ὁ σοφιστὴς πολεμικώτατόν φησι γενέσθαι, καὶ πολλῶν ἔμπειρον στρατηγιῶν. Φιλοστέφανος δὲ καὶ τὴν κατ' οὐλαμοὺς τῶν ἰππέων διανομὴν Λυκοῦργῳ προστίθισιν· εἶναι δὲ τὸν οὐλαμόν, ὡς ἐκεῖνος συνέστησεν, ἰππέων πεντήκοντα τὸ πλῆθος ἐν τετραγώνῳ σχήματι τεταγμένων. Ὁ δὲ Φαληρεὺς Δημήτριος, οὐδεμιᾶς ἀψάμενον πολεμικῆς πράξεως, ἐν εἰρήνῃ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν. Ἔοικε δὲ καὶ τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκεχειρίας ἢ ἐπίνοια, πράου καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκείως ἀνδρὸς εἶναι. Καίτοι φασὶ τινες, ὡς Ἑρμιππος μνημονεύει, τὸν Λυκοῦργον οὐ προσέχειν, οὐδὲ κοινωνεῖν ἐν ἀρχῇ τοῖς περὶ τὸν Ἴφιτον, ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεώμενον· ἀκοῦσαι δὲ φωνὴν ὥσπερ ἀνθρώπου τινὸς ἐξόπισθεν ἐπιτιμῶντος αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντος, ὅτι τοὺς πολίτας οὐ προτρέπεται κοινωνεῖν τῆς πανηγύρεως· ὡς δὲ μεταστραφέντος, οὐδαμοῦ φανερὸς ὁ φθελγόμενος ἦν, θεῶν ἡγησάμενον, οὕτω πρὸς τὸν Ἴφιτον τραπέσθαι, καὶ συνδιακοσμήσαντα τὴν ἐορτὴν, ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιότεραν καταστήσαι.

ΚΔ. Ἡ δὲ παιδεία μέχρι τῶν ἐνηλίκων διέτεινεν. Οὐδεὶς γὰρ ἦν ἀφειμένος ὡς ἐβούλετο ζῆν, ἀλλ' οἷον ἐν στρατοπέδῳ, τῇ πόλει, καὶ δίαιταν ἔχοντες ὠρισμένην, καὶ διατριβὴν περὶ τὰ κοινὰ, καὶ ὅλως νομίζοντες οὐχ αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος εἶναι, διετέλουν· εἰ μὴ τι πράττειν ἕτερον εἴη προστεταγμένον, ἐπισκοποῦντες τοὺς παῖδας, καὶ διδάσκοτές τι τῶν χρησίμων, ἢ μαθηθάνοντες αὐτοὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ γὰρ ἐν τῷ τοῦτο τῶν καλῶν ἦν καὶ μακαρίων, ἃ παρεσκεύαζε τοῖς ἑαυ-

εἰς τὴν ὁμιλίαν εἶχον συνήθειαν. Ἐσυνείθιζον δὲ νὰ μὴ μεταχειρίζονται ποτὲ τὸν λόγον παρέργωγος καὶ ἀνωφελῶς, μηδὲ νὰ ἐβγάζουν φωνὴν, ἥτις νὰ μὴν ἔχῃ κατὰ τινα τρόπον ἀξιωματικὸν νόημα. Προσκαλούμενός τις ν' ἀκούσῃ ἀνθρωπὸν ὅστις ἐμιμεῖτο τὴν ἀηδὸνα, « ἤκουσα, εἶπεν, αὐτὴν ἐκείνην. » Ἄλλος δὲ ἀναγνώσας τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τοῦτο·

Γιὰ νὰ σῶσουν τυραννίαν, πολέμησαντες λαμπρῶς,
πέθαναν αὐτοὶ οἱ ἄνδρες εἰς τὴν Σελινοῦντ' ἐμπρός.

« Δικαίως, εἶπεν, ἀπέθανον· ἔπρεπε νὰ τὴν ἀφήσωσιν ὅλην νὰ κατακαῇ. » Πάλιν νέος τις ἀκούων τινὰ ὑποσχόμενον νὰ τοῦ δώσῃ πετεινοὺς ἀποθνήσκοντας εἰς τὴν μάχην, « Ὁχι, εἶπε, τοιούτους· δός με ἀπ' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν μάχην θαντάνουν τοὺς ἀνταγωνιστάς των ». Ἄλλος δὲ πάλιν βλέπων ἀνθρώπους καθημένους πρὸς χρεῖαν των ἐπάνω δίφρων, « Μὴ γένοιτο, εἶπεν, ἐκεῖ νὰ καθίσω, ὅπόθεν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσηκωθῶ γέροντα. » Τοιαῦτα εἰς ἕνα λόγον ἦσαν τὰ λακωνικὰ ἀποφθέγματα, ὥστε νὰ λέγωσι τινὲς ὅχι παραλόγως, ὅτι λακωνισμὸς εἶναι μᾶλλον τὸ νὰ φιλοσοφῇ τις παρὰ τὸ νὰ κατὰγίνεται εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας.

ΚΑ. Ἐμάνθαναν πρὸς τούτοις οἱ Σπαρτιάται παιδιόθεν νὰ ἄδουν καλῶς, καὶ νὰ συνθέτωσι λυρικά ποιήματα μὲ ὅχι ὀλιγωτέραν ἐπιμέλειαν, παρ' ὅσην εἶχον εἰς τὸ νὰ ὁμιλοῦν μὲ βραχυλογίαν καὶ μὲ σαφήνειαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν εἶχον τι κέντρον, τὸ ὅποιον διερέθιζε τὴν ψυχὴν καὶ ἐκίνει ἐνθουσιώδη ἐπιθυμίαν γενναίων πράξεων· καὶ ἡ φράσις ἦτον ἀνεπιτήδευτος καὶ ἔντονος, τὸ δὲ πραγματικὸν σοβαρὸν καὶ χρήσιμον εἰς μόρφωσιν τῶν ἡθῶν· διότι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔπαινοι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀποθανόντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατεστάθησαν ἀξιομακάριστοι· καὶ ὄνειδισμοὶ ἄλλων ὅσοι ἀπὸ δειλίαν ὑποχωρήσαντες εἰς τὸν πόλεμον, ἔζων ὀδυνη-

τοῦ πολίταις ὁ Λυκοῦργος, ἀφθονία σχολῆς, οἷς τέχνης μὲν ἄψασθαι βαναύσου τὸ παράπαν οὐκ ἐφίετο· χρηματισμοῦ δὲ συναγωγὴν ἔχοντος ἐργώδῃ καὶ πραγματείαν, οὐδ' ὅτι οὖν ἔδει, διὰ τὸ κομιδῇ τὸν πλοῦτον ἄζηλον γεγόνεναι καὶ ἄτιμον. Οἱ δὲ εἰλωτες αὐτοῖς εἰργάζοντο τὴν γῆν, ἀποφορὰν τὴν εἰρημένην τελούντες. Ἐπιδημῶν δέ τις Ἀθήνησι, δικαστηρίων ὄντων, καὶ πυθόμενός τινα δίκην ἀργίας ὠφληκότα βαδίζειν ἀθυμοῦντα, καὶ προπεμπόμενον ὑπὸ τῶν φίλων συναχθομένων καὶ βαρέως φερόντων, ἔδεῖτο δεῖξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῷ, τίς ἐστιν ὁ τὴν ἐλευθερίας ἐαλωκὼς δίκην. Οὕτω δουλοπρεπεὲς ἡγοῦντο τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν χρηματισμὸν ἀσχολίαν. Δίκαι δὲ, ὡς εἰκός, ἐξέλιπον ἅμα τῷ νομίσματι, μήτε πλεονεξίας, μήτ' ἀπορίας αὐτοῖς παρούσης, ἰσότητος δ' ἐν εὐπορίᾳ καὶ ῥαστώνῃς δι' εὐτελείαν γεγεννημένης. Χοροὶ δὲ καὶ θαλῖαι καὶ εὐωχίαι, καὶ διατριβαὶ περὶ τε θήρας καὶ γυμνάσια καὶ λέσχας, τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπεχωρίζον, ὅτε μὴ στρατευόμενοι τύχοιεν.

ΚΕ. Οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντα ἐτῶν τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγορὰν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας. Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις αἰσχρὸν ἦν συνεχῶς ὁρᾶσθαι περὶ ταῦτα διατρίβουσιν, ἀλλὰ μὴ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς καλουμένας λέσχας ἀναστρέφεσθαι· καὶ γὰρ εἰς ταύτας συνιόντες ἐπιεικῶς ἐσχολάζον μετ' ἀλλήλων, οὐδενὸς μεμνημένοι τῶν πρὸς χρηματισμὸν ἢ χρεῖαν ἀγοραῖον συντελούντων. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἦν τῆς τοιαύτης διατριβῆς ἔργον, ἐπαινεῖν τι τῶν

ρὸν καὶ κακοδαίμονα βίον. Εἰς τὰ ποιήματα αὐτὰ πρὸς τούτοις οἱ μὲν πολὺ νέοι ὑπέσχοντο νὰ γενῶσιν ἐνάρετοι, οἱ δὲ τέλειοι ἄνδρες ἐμεγαλχυοῦσαν ὅτι ἐργάζοντο ἤδη τὴν ἀρετὴν· καὶ χάριν προαδείγματος δὲν εἶναι ἀλλοιρον νὰ ἀναφέρωμεν κανέν ἐξ αὐτῶν. Τρεῖς χοροὶ κατὰ τὰς τρεῖς ἡλικίας ἐσυγκροτοῦντο εἰς τὰς ἐορτάς· καὶ ὁ μὲν χορὸς τῶν γερόντων ἀρχίζει νὰ ᾄδῃ,

Εἴμεθα παρὲ ἀνδρείαι εἰς τοῦ βίου τὴν ἀκμὴν (40).

ὁ δὲ χορὸς τῶν νέων ἀποκρινόμενος ἔλεγεν,

Ἄλλ' ἡμεῖς εἴμεθα τῶρα, καὶ μὲν ἂν θέλῃς δοκιμῇ.

τρίτος δὲ ὁ χορὸς τῶν παίδων,

Ἡμεῖς δ' ἔταν αὐξηθῶμεν,

Πρὸ ἀνδρείαι θὰ γενῶμεν.

Εἰς ἓνα λόγον ἓάν τις παρατηρήσῃ τὰ Λακωνικὰ ποιήματα, ἐξ ὧν ἀκόμη τινὰ ἐσωζόντο εἰς τὸν καιρὸν μας, καὶ ἐνθυμηθῇ τοὺς πολεμικοὺς ἤχους, τοὺς ὑποίους μετεχειρίζοντο μὲ τὸν αὐλὸν, ὅταν ἐκινουῖντο κατὰ τῶν πολεμίων, θέλει κρίνειν ὅτι καὶ ὁ Τέρπανδρος καὶ ὁ Πίνδαρος καλῶς ποιοῦντες ἔνωσαν τὴν ἀνδρείαν μὲ τὴν μουσικὴν· καὶ ὁ μὲν Τέρπανδρος (41) τοιαῦτα λέγει εἰς ὧδὴν τινα περὶ τῆς Λακεδαιμόνου·

Ἐκὶ καὶ ὅπλα θάλλουσι, καὶ Μοῦσα ἡδυτάτη,

Καὶ σοφὴ δίκη ἀρίστα τὰ πάντα διατάττει·

ὁ δὲ Πίνδαρος λέγει·

Ὅπου μ' ἀρίστην ἔνωσιν βουλαὶ γερόντων εἶναι,

Καὶ λόγχοι νέων, καὶ χοροὶ, καὶ Μοῦσαι, κ' εὐφροσύναι.

Τοιοιουτρόπως αὐτοὶ οἱ δύο ποιηταὶ παραστήνουσι τοὺς Σπαρτιάτας μουσικωτάτους ἐνταυτῷ καὶ πολεμικωτάτους· διότι

Σιδήρου ἰσοδύναμοι εἰν' ἡ καλὴ κιθάρα,

καθὼς εἶπεν ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς Ἀλκμάν. Ὅθεν καὶ πρὸ τῆς μάχης ὁ βασιλεὺς ἔκαμνε πάντοτε εἰς τὰς Μοῦσας (42) θυσίαν ἐνθυμίζων τοὺς Σπαρτιάτας, ὡς φαίνεται, τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἀνατροφὴν, καὶ τὰς ῥήτρας, διὰ νὰ τὰς ἔχουν εἰς τοὺς

(TOM. Α.)

17

καλῶν, ἡ τῶν αἰσχυρῶν ψέγειν, μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος ἐλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἦν ἀκράτως αὐστηρὸς ὁ Λυκοῦργος· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ γέλωτος ἀγαλμάτιον ἐκεῖνον ἰδρύσασθαι Σωσίθιος ἱστορεῖ, τὴν παιδιάν, ὥσπερ ἥδυσμα τοῦ πόνου καὶ τῆς διαίτης, ἐμβαλόντα κατὰ καιρὸν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας διατριβάς. Τὸ δ' ὅλον, εἴθιζε τοὺς πολίτας μὴ βούλεσθαι, μητ' ἐπίστασθαι κατ' ἰδίαν ζῆν, ἀλλ' ὥσπερ τὰς μελίττας, τῷ κοινῷ συμφεεῖς ὄντας ἀεὶ, καὶ μετ' ἀλλήλων εἰλουμένους περὶ τὸν ἄρχοντα, μικροῦ δεῖν ἐξεστῶτας ἑαυτῶν ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοτιμίας, ὅλους εἶναι τῆς πατρίδος· ὡς ἔστι καὶ φωναῖς τιςιν αὐτῶν ἀποθεωρῆσαι τὴν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ Παιδάρητος, οὐκ ἐγκριθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους, ἀπῆει μάλα φαιδρὸς, ὥσπερ χαίρων, ὅτι βελτίονας αὐτοῦ τριακοσίους ἢ πόλις ἔχει. Πεισιστρατίδας δὲ ὁ πρεσβεύων πρὸς τοὺς βασιλέως στρατηγούς μεθ' ἐτέρων, ἐρομένων αὐτῶν, Πότερον ἰδίᾳ πάρεισιν, ἢ δημοσίᾳ πεμφθέντες, εἶπεν, « Δῖκα τύχωμες, δημοσίᾳ· Δῖκα ἄποτύχωμες, ἰδίᾳ ». Ἡ δὲ Βρασίδου μήτηρ Ἀργιλεωνίς, ὡς ἀφικόμενοί τινες εἰς Λακεδαίμονα τῶν ἐξ Ἀμφιπόλεως εἰσῆλθον πρὸς αὐτήν, ἠρώτησεν, εἰ καλῶς ὁ Βρασίδας ἀπέθανε καὶ τὰς Σπάρτας ἀξίως· μεγαλυνόντων δὲ ἐκείνων τὸν ἄνδρα, καὶ λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχει τοιοῦτον ἄλλον ἢ Σπάρτη· « Μὴ λέγετε εἶπεν, ὦ ξένοι· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασίδας· πολλοὺς δὲ ἄνδρας Λακεδαίμων ἔχει τήνου κάρρονας ».

ΚΓ. Τοὺς δὲ γέροντας αὐτὸς μὲν, ὡς εἴρηται, κατέστησε τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μετασχόντων τοῦ βουλευµατος· ὕστερον δὲ,

κινδύνους πρὸ ὀφθαλμῶν, ὥς ἐπιτηδεΐας νὰ ἐμψυχώνωσι τοὺς μαχομένους εἰς ἐπαίνου ἄξια κατορθώματα.

ΚΒ. Τότε δὲ καὶ τῶν νέων μετριάζοντες τὴν πολλὴν σκληραγωγίαν, δὲν τοὺς ἐμπόδιζον νὰ κλλωπίζουσιν τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς, καὶ νὰ στολίζωσι τὰ ὄπλα καὶ τὰ φορέματά των· ἀλλ' ἔχαιρον βλέποντες αὐτοὺς νὰ βαδίζουσιν εἰς τὴν μάχην ὡς ἵπποι μεγαλαυχοῦντες καὶ ἐπαιρόμενοι. Διὰ τοῦτο ἂν καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἐφήβων τὴν ἡλικίαν ἔτρεφον καὶ ἐπεμελοῦντο τὴν κόμην, ὅμως εἰς τὰς ἡμέρας τῶν κινδύνων τὴν ἐκκλωπίζον πολὺ περισσότερον, διὰ νὰ φαίνεται λαμπρὰ καὶ διαχωρισμένη εἰς δύο, ἐνθουμούμενοι καὶ τοῦ Λυκούργου λόγον τινὰ περὶ τῆς κόμης, ὅτι κάμνει τοὺς ὡραίους χαριεστέρους, τοὺς δὲ ἀσχήμους φοβερωτέρους. Μετεχειρίζοντο δὲ καὶ γυμνάσια μαλακώτερα εἰς τὰς ἐκστρατείας, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα κατέστηνον εἰς τοὺς νέους τὸν τρόπον τοῦ ζῆν ὅχι τόσον αὐστηρὸν, μὴδ' ὑποκείμενον εἰς εὐθύνην· ὥστε εἰς μόνους μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνους ὁ πόλεμος ἦτον ἀνάπαυσις ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν τῆς πολεμικῆς ἀσκήσεως. Ὅταν δὲ ἡ φάλαγξ αὐτῶν ἦτον ἤδη συντεταγμένη εἰς μάχην, ὁ βασιλεὺς παρήγγελλεν ὅλους, παρόντων τῶν πολεμίων, νὰ βάλωσι στεφάνους εἰς τὰς κεφαλὰς των, καὶ τοὺς αὐλητάς ἐπρόστασσε νὰ αὐλοῦν τὸ Καστόριον (43) μέλος, καὶ ἅμα πρῶτος ἄρχιζε τὴν πολεμιστήριον ᾠδὴν· ὥστε ἡ θεωρία τῆς στρατιᾶς ἐγένετο μεγαλοπρεπὴς ἐνταυτῷ καὶ καταπληκτικῇ, διότι ἐβᾶδιζον μὲ ρυθμὸν κατὰ τὸν αὐλόν, καὶ οὔτε διαχώρισμα συνέβαινεν εἰς τὴν φάλαγγα, οὔτε αἱ ψυχαὶ των ἐταράττοντο, ἀλλὰ πρᾶσι καὶ ἱλαροὶ μὲ τὸ μέλος ἐπροχώρουν εἰς τὸν κίνδυνον. Καὶ εἶναι πιθανόν ὅτι ἄνδρες τοιοῦτοτρόπως διατεθειμένοι δὲν ἔχουν οὔτε φόβον οὔτε θυμὸν ἄγριον, ἀλλ' ἀτάραχον ἀνδρείκν, καὶ ἐλπίδα καὶ θάρρος, ὅπουτον γεννᾷ ἡ πεποιθήσις, ὅτι ὁ θεὸς εἶναι παρὼν

ἀντὶ τοῦ τελευτῶντος, ἔταξε καθιστάναι τὸν ἄριστον ἀρετῇ κριθέντα τῶν ὑπὲρ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότων. Καὶ μέγιστος ἐδόκει τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγώνων οὗτος εἶναι, καὶ περιμαχητότατος· οὐ γὰρ ἐν ταχέσι τάχιστον, οὐδ' ἐν ἰσχυροῖς ἰσχυρότατον, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖς καὶ σώφροσιν ἄριστον καὶ σωφρονέστατον ἔδει κριθέντα, νικητήριον ἔχειν τῆς ἀρετῆς διὰ βίου τὸ σύμπαν, ὡς εἰπεῖν, κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ, κύριον ὄντα καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας, καὶ ὅλως τῶν μεγίστων. Ἐγίνετο δὲ ἡ κρίσις τόνδε τὸν τρόπον. Ἐκκλησίαις ἀθροισθείσης, ἄνδρες αἰρετοὶ καθείργοντο πλησίον εἰς οἴκημα, τὴν μὲν ὕψιν οὐχ ὀρώντες, οὐδ' ὀρώμενοι, τὴν δὲ κραυγὴν μόνον ἀκούοντες ἐκκλησιαζόντων. Βοῇ γάρ, ὡς τᾶλλα, καὶ τοὺς ἀμιλλωμένους ἔκρινον, οὐχ ὁμοῦ πάντων, ἀλλ' ἑκάστου κατὰ κλῆρον εἰσαγομένου, καὶ σιωπῇ διαπορευομένου τὴν ἐκκλησίαν. ἔχοντες οὖν οἱ κατὰ κλειστοὶ γραμματεῖα, καθ' ἑκάστον ἐπεσημαίνοντο τῆς κραυγῆς τὸ μέγεθος, οὐκ εἰδότες, ὅτῳ γένοιτο, πλὴν ὅτι πρῶτος, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ ὅποστος οὖν εἴη τῶν εἰσαγομένων. Ὅτῳ δὲ πλείστη γένοιτο καὶ μεγίστη, τοῦτον ἀνηγόρευον. Ὁ δὲ στεφανωσάμενος περιήει τοὺς θεοὺς· εἶποντο δὲ πολλοὶ νέοι, ζηλοῦντες τὸν ἄνδρα καὶ μεγαλύνοντες, πολλάκι τε γυναῖκες ἐγκωμιάζουσαι δι' ὧδ' ἡσ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸν βίον εὐδαιμονίζουσαι. Τῶν δὲ ἐπιτηδείων ἑκάστος αὐτῷ δεῖπνον παρατιθείς ἔλεγεν, ὅτι ταύτῃ ἡ πόλις σε τιμᾷ τῇ τραπέζῃ. Περιελθὼν δὲ, εἰς τὸ συσσίτιον ἀπῆει, καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐγίνετο συνήθως· δευτέρως δὲ μερίδος αὐτῷ παρατεθείσης, ἐφύλαττεν ἀράμενος· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶ ταῖς θύραις τοῦ φιδιτίου τῶν οἰκείων παρουσῶν γυναικῶν, ἣν μάλιστα τυγχάνοι τιμῶν προσεκαλεῖτο· καὶ διδοὺς τὴν μοῖραν ἔλεγεν, ὅτι ταύτην αὐτὸς λαβὼν ἀριστεῖον, ἐκείνη δίδωσιν, ὥστε κάκεινην ζηλουμένην ὑπὸ τῶν ἄλλων προπέμπεσθαι γυναικῶν.

καὶ τοὺς προστατεύει. Ἐπροχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς πολεμίους συνωδευμένος ἀπὸ κανένα νικητὴν πανηγυρικοῦ ἀγῶνος. Καὶ εἰς τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἕνας τῶν Σπαρτιατῶν παρακαλοῦμενος εἰς τὰ Ὀλύμπια νὰ λάβῃ χρήματα πολλὰ καὶ νὰ μὴ ἔμβῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, δὲν τὰ ἐδέχθη, ἀλλὰ μὲ πολλὴν κόπον παλαίσας, ἐνίκησε τὸν ἀνταγωνιστὴν του. καὶ ὅταν τις τὸν ἠρώτησε, « Τὶ περισσότερον, ἐκέρδησες, ὦ Λάκων, ἀπὸ τῆς νίκης; » — εἶπε μειδιάσας, « Τὸ νὰ μάχωμαι κατὰ τῶν πολέμιων, στεκόμενος ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως. » Ἀφ' οὗ δὲ ἐνίκων καὶ κατετρόποναν τοὺς πολεμίους, τοὺς ἐδίδωκον ὅσον ἐχρειάζετο νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὸ νίκημα μὲ τὴν συγῆν ἐκείνων· ἔπειτα εὐθὺς ἐπέστρεφον, φρονεῦντες ὅτι δὲν εἶναι γεννάειν οὔτε Ἑλληνικὸν ἔργον νὰ κόπτουν καὶ νὰ φρονέουσιν ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀποκαμωμένοι παρεχώρησαν. Ἦτον δὲ τοῦτο ὅχι μόνον καλὸν καὶ μεγαλοφυγίης σημεῖον, ἀλλὰ καὶ χρήσιμον· διότι οἱ πρὸς αὐτοὺς μαχόμενοι ἤξεύροντες ὅτι ἐκεῖνοι θανατάνουν τοὺς ἐναντιουμένους, φείδονται δὲ καὶ ἀφίνουσι ἀνενοχλήτους τοὺς ὑποχωροῦντας, ἐθεώρουν ὠφελιμώτερον τὸ νὰ φεύγουν παρὰ τὸ νὰ μένωσι.

ΚΓ. Περὶ δὲ αὐτοῦ τοῦ Λυκούργου Ἰππίας μὲν ὁ σοφιστὴς λέγει ὅτι ἐστάθη πολεμικώτατος, καὶ ἠγωνίσθη εἰς πολλὰς ἐκστρατείας. Ὁ δὲ Φιλοστέφανος καὶ τὴν εἰς Οὐλαμῶς τῶν ἱππέων διαίρεσιν ἀποδίδει εἰς τὸν Λυκούργον. Εἶναι δὲ ὁ Οὐλαμῶς, καθὼς ἐκεῖνος τὸν ἐσυγχρότησε, τάγμα πενήντα ἱππέων συντεταγμένων εἰς τετράγωνον σχῆμα. Κατὰ δὲ τὸν Φαληρέα Δημήτριον, ὁ Λυκούργος δὲν ἐπεχείρησε καμμίαν πολεμικὴν πράξιν, καὶ ἐβρύθμισε τὴν πολιτείαν εἰς καιρὸν εἰρήνης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναχωρῆ, ἣτις φυλάττεται ἐν καιρῷ τῶν Ὀλυμπίων ἀγῶνων καὶ θεωρεῖται ὡς ἐπινόημα τοῦ Λυκούργου, φαίνεται ἔργον ἀνδρὸς πράου καὶ φίλου τῆς εἰρήνης. Ἄν καὶ λέγουσι τινές, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἑρμιππος, ὅτι κατ' ἀρχὰς οὐδ' ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ Λυ-

KZ. Καὶ μὴν καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς ἄριστα διεκδοσμή-
 σεν αὐτοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δεισιδαιμονίαν ἅπασαν,
 ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς, καὶ πλησίον ἔχειν τὰ μνή-
 ματα τῶν ἱερῶν οὐκ ἐκώλυσε, συντρόφους ποιῶν ταῖς τοιαύ-
 ταις ὕφεσι καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥστε μὴ ταράττεσθαι, μηδ'
 ὀρῶδεῖν τὸν θάνατον, ὡς μιαινόντα τοὺς ἀψαμένους νεκροῦ
 σώματος, ἢ διὰ τάφων διελθόντας. Ἐπειτα συνθάπτειν οὐδὲν
 εἶασεν, ἀλλὰ ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαίας θέντες τὸ σῶμα,
 περιέστελλον. Ἐπιγράψαι δὲ τοῦνομα θάψαντας οὐκ ἐξῆν τοῦ
 νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ, καὶ γυναικὸς ἱεράς, ἀποθανόν-
 των. Χρόνον δὲ πένθους ὀλίγον προσώρισε, ἡμέρας ἔνδεκα·
 τῇ δὲ δωδεκάτῃ θύσαντας ἔδει Δήμητρι λύειν τὸ πένθος. Οὐ-
 δὲν γὰρ ἦν ἀργόν, οὐδ' ἀφειμένον, ἀλλὰ πᾶσι κατεμίγνυε τοῖς
 ἀναγκαίοις ἀρετῆς τινα ζῆλον, ἢ κακίας διαβολήν· καὶ κατε-
 πύκτου παραδειγμάτων πληθεὶ τὴν πόλιν, οἷς ἀναγκαῖον ἦν
 ἐντυγχάνοντας αἰεὶ καὶ συντρεφομένους, ἄγεσθαι καὶ κατασχη-
 ματίζεσθαι ἰόντας πρὸς τὸ καλόν. Ὅθεν οὐδ' ἀποδημεῖν ἔδω-
 κε τοῖς βουλομένοις καὶ πλανᾶσθαι, ξενικὰ συνάγοντας ἥθη,
 καὶ μιμήματα βίων ἀπαιδευτῶν, καὶ πολιτευμάτων διαφοράν·
 Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθροιζομένους ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, καὶ παρει-
 σρέοντας εἰς τὴν πόλιν ἀπήλαυνεν, οὐχ, ὡς Θουκυδίδης φησὶ
 δεδιώς, μὴ τῆς πολιτείας μιμηταὶ γένωνται, καὶ πρὸς ἀρετὴν
 τι χρήσιμον ἐκμάθωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅπως μὴ διδάσκαλοι
 κακοῦ τινος ὑπάρξωσιν. Ἄμα γὰρ ξένοις σώμασιν ἀνάγκη λό-
 γους ἐπεισιέναι ξένους· λόγοι δὲ καινοὶ κρίσεις καινὰς ἐπιφέ-
 ρουσιν· ἐξ ὧν ἀνάγκη πάθῃ πολλὰ φύεσθαι, καὶ προαιρέσεις
 ἀπαδούσας πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν.
 Διὸ μᾶλλον ὥετο χρῆναι φυλάττειν τὴν πόλιν, ὅπως ἡθῶν οὐκ
 ἀναπλησθήσεται πονηρῶν, ἢ σωμάτων νοσερῶν ἔξωθεν ἐπει-
 σιόντων.

γού ἐπέρασε νὰ συμπράξῃ μὲ τὸν Ἴφιτον εἰς τὴν σύστασιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ἀλλὰ συνέβη εἰς τὰς περιηγήσεις του νὰ εὐρεθῇ ἐκεῖ κατὰ τύχην, καὶ γενόμενος θεατῆς, ἤκουσε φωνὴν ὀπισθέν του ὡς φωνὴν ἀνθρώπου τινὸς ὅστις τὸν ἐμέμφοτο καὶ ἀποροῦσεν ὅτι δὲν παρὰκινεῖ τοὺς συμπολίτας του νὰ γένουν συγγκοινωνοὶ τῆς πανηγύρεως. Ὡς δὲ στραφεῖς ἐκεῖνος νὰ ἰδῇ τίς τὸν ὠμίλησε, δὲν εἶδε κανένα, στοχαζόμενος τοῦτο φωνὴν Θεοῦ, εὐθύς διευθύνθη εἰς τὸν Ἴφιτον, καὶ συνεργήσας μ' ἐκεῖνον εἰς διάταξιν τῆς ἐορτῆς, κατέστησε λαμπροτέραν αὐτὴν καὶ μονιμωτέραν.

ΚΔ. Ἡ δὲ ἀνατροφὴ καὶ παιδεία τῶν Σπαρτιατῶν ἐκτείνεται ἕως τοὺς ἐνηλίκους· διότι κανεῖς δὲν ἦτον ἀφειμένος ὡς ἤθελε νὰ ζῇ· ἀλλ' ἐξηκολούθουν νὰ διάγῳσιν εἰς τὴν πόλιν, ὡς εἰς στρατοπέδον, καὶ τροφὴν ἔχοντες διωρισμένην ἀπὸ τοὺς νόμους, καὶ ἀσχολίας κοινᾶς, καὶ εἰς ἓνα λόγον ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι ἀνῆκον ὅχι εἰς ἑαυτοὺς, ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα. Καὶ ἂν δὲν ἦτον τίποτε ἄλλο προσαγμένον νὰ κἀμνωσιν, ἐπεσῴτουν τοὺς παῖδας, διδάσκοντες αὐτοὺς κανὲν πρᾶγμα χρήσιμον, ἢ ἐμάθανον αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλητέρους. Καὶ τῷ ὄντι ἐν ἀπὸ τὰ καλὰ τοῦ Λυκούργου νομοθετήματα, διὰ τῶν ὁποίων κατέστησε τοὺς συμπολίτας του εὐτυχεῖς, ἦτον ἡ ἐντελής ἀνεσις καὶ σχολὴ ἀπὸ πάσης ἐργασίας· ἐπειδὴ εἰς τέχνην νὰ προσκολληθῶσι βάνανυσον δὲν ἦτον διόλου συγχωρημένον· τὸ ν' ἀσχοληθῶσι δὲ εἰς κοπιαστικὰ καὶ πολυμέριμα ἔργα διὰ νὰ συνάξωσι χρήματα ἦτον παντάπασι περιττόν, διότι ὁ πλοῦτος εἶχε γένει πολὺ ἀζήλευτος καὶ ἀνωφελής, καὶ ἐπομένως κατεφρονεῖτο. Οἱ εἰλωτες ἐργάζοντο τὴν γῆν δι' αὐτοὺς, καὶ ἐπλήρουν τὸν διωρισμένον φόρον. Ἐνας δὲ τῶν Σπαρτιατῶν εὐρισκόμενος εἰς Ἀθήνας ἡμέραν δικάσιμον, καὶ μαθὼν ὅτι κάποιος δι' ἀργίαν καταδικασθεὶς ἐπέστρεφεν εἰς τὸν οἶκόν του περίλυπος, καὶ οἱ φίλοι

ΚΕ. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐδέν ἐστιν ἀδικίας ἔχνος, οὐδὲ πλεονεξίας, ἣν ἐγκαλοῦσιν ἐνίοι τοῖς Λυκούργου νόμοις, ὥς ἰκανῶς ἔχουσι πρὸς ἀνδρείαν, ἐνδεῶς δὲ πρὸς δικαιοσύνην. Ἡ δὲ κηλουμένη Κρυπτία παρ' αὐτοῖς, εἶγε δὴ καὶ τοῦτο τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων ἐν ἐστίν, ὥς Ἀριστοτέλης ἱστορήκει ταύτην ἂν εἴη καὶ τῷ Πλάτῳ περὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐνειργασμένη δόξαν. Ἦν δὲ τοιαύτη τῶν νέων οἱ ἄρχοντες διὰ χρόνου τοὺς μάλιστα νοῦν ἔχειν δοκοῦντας εἰς τὴν χώραν ἄλλον ἄλλοσ' ἐξέπεμπον, ἔχοντας ἐγχειρίδια καὶ τροφὴν ἀναγκαίαν, ἄλλο δὲ οὐδέν· οἱ δὲ μεθ' ἡμέραν μὲν εἰς ἀσυνδήλους διασπειρόμενοι τόπους, ἀπέκρυπτον ἑαυτοὺς καὶ ἀνεπαύοντο, νύκτωρ δὲ κατιόντες εἰς τὰς ὁδοὺς, τῶν εἰλωτῶν τὸν ἀλίσκόμενον ἀπέσφαττον. Πολλὰκις δὲ καὶ τοῖς ἀγροῖς ἐπιπορευόμενοι, τοὺς ῥωμαλεωτάτους καὶ κρατίστους αὐτῶν ἀνῆρουν. Ὡς περ καὶ Θουκυδίδης ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἱστορεῖ, τοὺς ἐπ' ἀνδρείᾳ προκριθέντας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, στεφανώσασθαι μὲν ὥς ἐλευθέρους γεγονότας, καὶ περιελθεῖν τὰ τῶν Θεῶν ἱερὰ, μικρὸν δὲ ὕστερον ἅπαντας ἀφανεῖς γενέσθαι, πλείονας ἢ δισχιλίους ὄντας· ὥς μήτε παραχρῆμα, μήτε ὕστερον ἔχειν τινὰ λέγειν τῷ τρόπῳ διεφθάρησαν. Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστα φησι καὶ τοὺς Εὐρύρους, ὅταν εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσι πρῶτον, τοῖς εἴλωσι καταγγέλλειν πόλεμον, ὅπως εὐαγὲς ἢ τὸ ἀνελεῖν. Καὶ τὰλλα δὲ τραχέως προσεφέροντο καὶ σκληρῶς αὐτοῖς· ὥστε καὶ πίνειν ἀναγκάζοντες πολὺν ἄκρατον, εἰς τὰ συσσίτια παρυσήγον, ἐπιδεικνύμενοι τὸ μεθύειν οἷόν ἐστι τοῖς νέοις. Καὶ ῥῥὰς ἐκέλευον ἄδειν, καὶ χορείας χορεύειν ἀγενεῖς καὶ καταγελάστους, ἀπέχεσθαι δὲ τῶν ἐλευθέρων. Διὸ καὶ φασὶν ὕστερον ἐν τῇ Θηβαίων εἰς τὴν Λακωνικὴν στρατείᾳ τοὺς ἀλίσκομένους εἰλωτας, κελευομένους ἄδειν τὰ Τερπάνδρου καὶ Ἀλκμᾶνος καὶ Σπένδοντος τοῦ Λακωνος, παραι-

του τὸν συνώδευον συλλυπούμενοι καὶ θεωροῦντες βαρὺ τὸ δυστύχημά του, παρεκάλει τοὺς παρόντας ἐκεῖ νὰ τοῦ δείξωσι, τίς εἶν' ἐκεῖνος ὅστις ἐτιμωρήθη διότι ἔζη ἐλεύθερα (44). Τόσον δουλοπρεπῇ ἐνόμιζον τὴν εἰς τέχνας καὶ πλουτισμὸν ἀσχολίαν. Αἱ δίδυμαι δὲ, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ἐξέλιπον ἀπὸ τὴν Σπάρτην ὁμοῦ μὲ τὸ νόμισμα, διότι ἐκεῖ κανεῖς ἀπὸ κανένα οὔτε πλουσιώτερος ἦτον, οὔτε ἐνδεέστερος· εἶχον δὲ ἐξίσου ὅλοι ἄφθονα τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα, καὶ ἡ ἄκρα λιτότης κατέστηνε τὰ πάντα εὐπόριστα. Χοροὶ δὲ καὶ ἐορταὶ καὶ συμπόσια, καὶ διατριβαὶ εἰς κυνήγια καὶ γυμνάσια καὶ εἰς κοινὰς συναναστροφὰς ἐνησχόλουν ὅλον τὸν χρόνον τοῦ Σπαρτιατῆ, ὅταν αὐτοὶ δὲν εὐρίσκοντο εἰς ἐκστρατεῖαν.

ΚΕ. Ὅσοι ἦσαν νεώτεροι τριάντα χρόνων δὲν κατέβαινον διόλου εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἑραστῶν ἐπορίζοντο τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν οἰκίαν πράγματα· εἰς δὲ τοὺς μεγαλητέρους ἦτον ἐντροπὴ νὰ φαίνωνται συνεχῶς ἐνασχολούμενοι εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ νὰ μὴ διάγῃσι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰς ὀνομαζομένας λέσχας· εἰς ταύτας συνηθροίζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ συναναστρέφοντο μετὰ τῶν χωρὶς νὰ ἀναφέρωσι κανένα λόγον περὶ μέσων πλουτισμοῦ, ἢ περὶ ἐμπορικῶν πραγμάτων· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῆς τοιαύτης συνδιατριβῆς ἔργον ἦτον νὰ ἐπαινοῦν τὰς καλὰς καὶ νὰ ψέγῃσι τὰς κακὰς πράξεις μελῶν καὶ γέλωτας, οἱ ὅποιοι ἐλαφρὰ ἐκαταντοῦσαν εἰς νοουθεσίαν καὶ διόρθωσιν. Καὶ οὐδ' αὐτὸς ὁ Δυκούργος δὲν ἦτον ἀμετάτρεπτα αὐστηρὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ γέλωτος τὸ ἀγαλμάτιον κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐσεβίου, ἐκεῖνος τὸ ἔστησε, βάλλων ἐγκαίρως τὸν χαριεντισμὸν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας συνδιατριβὰς, ὡς ἡδυσμα τῆς σκληραγωγίας καὶ τῆς λιτότητος. Ἐν γένει δὲ ἐσυνεῖθιζε τοὺς πολίτας μῆτε νὰ θέλουν μῆτε

τεισθαι, φάσκοντα; οὐκ ἐθέλειν τὰς δεσποσύνας. Ὅστε τοὺς λέγοντας, ἐν Λακεδαιμόνι καὶ τὸν ἐλεύθερον, μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δούλον, μάλιστα δούλον, οὐ φαύλως θεωρηκέναι τὴν διαφοράν. Τὰς μὲν οὖν τοιαύτας χαλεπότητας ὕστερον ἐγγενέσθαι τοῖς Σπαρτιάταις νομίζω, μάλιστα μετὰ τὸν μέγαν σεισμόν, [ἐν] ᾧ συνεπιθέσθαι τοὺς εἰλωτας μετὰ Μεσσηνίων ἱστοροῦσι, καὶ πλεῖστα κακὰ τὴν χώραν εἰργάσθαι, καὶ μέγιστον τῇ πόλει περιστῆσαι κίνδυνον. Οὐ γὰρ ἂν ἔγωγε προσθείην Λυκούργῳ μιὰρὸν οὕτω τὸ τῆς κρυπτίας ἔργον, ἀπὸ τῆς ἄλλης αὐτοῦ πραότητος καὶ δικαιοσύνης τεκμαιρόμενος τὸν τρόπον, ᾧ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπεμαρτύρησε.

ΚΘ. Κατειλημμένων δὲ ἤδη ταῖς ἐθισμοῖς τῶν κυριωτάτων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πολιτείας ἐκτεθραμμένης ἱκανῶς, καὶ δυναμένης φέρειν ἑαυτὴν καὶ σώζειν δι' ἑαυτῆς, ὥσπερ ὁ Πλάτων φησὶν, ἐπὶ τῷ κόσμῳ, γενομένῳ καὶ κινηθέντι τὴν πρώτην κίνησιν, εὐφρανθῆναι τὸν Θεόν, οὕτως ἀγαθoὶ καὶ ἀγαπήσας τὸ τῆς νομοθεσίας κάλλος καὶ μέγεθος ἐν ἔργῳ γενομένης, καὶ ὁδῷ βαδιζούσης, ἐπεθύμησεν, ὥς ἀνυστὸν ἐξ ἀνθρωπίνης προνοίας, ἀθάνατον αὐτὴν ἀπολιπεῖν, καὶ ἀκίνητον εἰς τὸ μέλλον. Συναγαγὼν οὖν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, τὰ μὲν ἄλλα μετρίως ἔχειν ἔφη καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν τῆς πόλεως· ὁ δὲ κυριωτάτος ἐστὶ καὶ μέγιστος, οὐκ ἂν ἐξενεγκεῖν πρότερον πρὸς αὐτοὺς, ἢ χρῆσασθαι τῷ Θεῷ. Δεῖν οὖν ἐκείνου ἐμμένειν τοῖς καθεστῶσι νόμοις, καὶ μηδὲν ἀλλάσσειν, μήτε μετακινεῖν, ἕως ἐπάνισιν ἐκ Δελφῶν αὐτός. Ἐπανελθὼν γὰρ ὅ τι ἂν τῷ Θεῷ δοκῇ ποιήσιν. Ὁμολογούντων δὲ πάντων καὶ

νὰ ἡξεύρουν νὰ ζῶσι κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ, ὡς αἱ μέλισσαι, ἐνωμένοι πάντοτε διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ συσσωρευμένοι τριγύρω τοῦ ἀρχοντος, σχεδὸν ἔζω ἑαυτῶν ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ φιλοτιμίαν, νὰ ᾔναι ὁλόκληροι τῆς πατρίδος· ὡς εἶναι εὐκολον καὶ ἀπὸ λόγους τινὰς αὐτῶν νὰ κρίνωμεν ὅτι τοιαῦτα ἦσαν κοινῶς τὰ φρονήματα τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Παιδάρετος, μὴ ἐγκριθεὶς νὰ γενῇ μέλος τῶν τριακοσίων, ἐξ ὧν ἐσυνθέτετο ἡ βουλὴ, ἀνεχώρησε φαιδρότατος, ὡς νὰ ἔχαιρεν ὅτι ἡ πόλις ἔχει καλῆτέρους τοῦ τριακοσίου. Ὁ δὲ Πεισιστρατίδας, ὅστις μὲ ἄλλους εἶχε σταλῇ πρέσβυς εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ βασιλέως ἐρωτηθεὶς ἀπὸ αὐτοὺς, ἂν ἰδιαιτέρως ἦλθον, ἢ ἦναι δημοσίως σταλμένοι, εἶπεν, « Ἄν ἐπιτύχωμεν, δημοσίως· ἂν ἀποτύχωμεν, ἰδιαιτέρως ». Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Βρασιίδου Ἀργιλεωνίς, ὅταν Ἀμφιπολιταὶ τινὲς ἐλθόντες εἰς Λακεδαίμονα ἐπῆγαν εἰς αὐτὴν νὰ τὴν ἐπισκεφθῶσι, τοὺς ἐρώτησεν, ἂν ὁ Βρασιίδας (45) ἀπέθανε τιμίως καὶ ἀξίως τῆς Σπάρτης. Ἀκούσασα δὲ ἐκείνους νὰ τὸν μεγαλύνουν καὶ νὰ λέγουν ὅτι δὲν ἔχει τοιοῦτον ἄλλον ἢ Σπάρτη. « Μὴ τὸ λέγετε τοῦτο, εἶπεν, ὦ ξένοι, καλὸς ἦτον » καὶ ἀνδρεῖος ὁ Βρασιίδας, ἀλλὰ πολλοὺς ἄνδρας ἢ Λακεδαιμίων ἔχει καλῆτέρους τοῦ ».

ΚΓ. Τὴν δὲ βουλὴν, ὡς εἵπομεν, αὐτὸς κατέστησε τὴν πρῶτην φορὰν ἀπὸ γέροντας συγκοινωνοὺς τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ βουλευμάτων· ὕστερον δὲ διετάξεν, ὅταν κανεὶς ἐξ αὐτῶν ἀποθάνῃ, νὰ τὸν διαδέχεται ὅστις ἐγκριθῇ πλέον ἐνάρετος ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν περισσότερον ἐξήντα χρόνων. Καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἀγῶνων (46) ὅσους μὲ φιλοτιμίαν ἠγωνίσθησαν ποτὲ ἄνθρωποι ἦτον ἀναμφιβόλως αὐτός· διότι ἔπρεπε νὰ κριθῇ τις ὅχι μεταξὺ ταχυπόδων ταχύτατος, οὐδὲ ἰσχυρῶν ἰσχυρότατος, ἀλλὰ μεταξὺ ἐναρέτων καὶ φρονίμων ἄριστος καὶ φρονιμώτατος, καὶ νὰ λάβῃ νικητῆριον τῆς ἀρετῆς διὰ βίου ὅλην νὰ εἴπω οὕτω,

κελευόντων βαδίζειν, ὄρκους λαβὼν παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντων, ἔπειτα παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἐμμενεῖν καὶ χρῆσθαι τῇ καθεστῶσῃ πολιτείᾳ, μέχρις ἐπανελθῇ ὁ Λυκούργος, ἀπῆρεν εἰς Δελφούς. Παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ μαντεῖον, καὶ τῷ Θεῷ θύσας ἠρώτησεν, εἰ καλῶς οἱ νόμοι καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν πόλεως κείμενοι τυγχάνουσιν. Ἀποκρίναμένου δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς νόμους καλῶς κεῖσθαι, καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξοτάτην διαμμενεῖν τῇ Λυκούργου χρωμένῃ πολιτείᾳ, τὸ μάντευμα γραψάμενος, εἰς Σπάρτην ἀπέστειλεν. Αὐτὸς δὲ τῷ Θεῷ πάλιν θύσας, καὶ τοὺς φίλους ἀσπασάμενος καὶ τὸν υἱόν, ἔγνω μηκέτι τοῖς πολίταις ἀφεῖναι τὸν ὄρκον, αὐτοῦ δὲ καταλῦσαι τὸν βίον ἐκουσίως, ἡλικίας γεγονῶς, ἐν ᾗ καὶ βιοῦν ἔτι καὶ πεπαῦσθαι βουλευμένοις ὥραϊόν ἐστι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν ἔχειν δοκούντων. Ἐτελεύτησεν οὖν ἀποκαρτερήσας, ἡγούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι, μηδ' ἄργον τὸ τοῦ βίου τέλος, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ μερίδι καὶ πράξεως γενόμενον. Αὐτῷ τε γὰρ, ἐξειργασμένῳ τὰ κάλλιστα, τὴν τελευτὴν ὡς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας, καὶ τοῖς πολίταις, ὧν διὰ τοῦ βίου παρεσκεύασε καλῶν καὶ ἀγαθῶν, φύλακα τὸν θάνατον ἀπολείψειν, ὁμωμοκόσι χρῆσθαι τῇ πολιτείᾳ, μέχρις ἂν ἐκεῖνος ἐπανελθῇ. Καὶ οὐ διεψεύσθη τῶν λογισμῶν. Τροσούτον γὰρ ἐπρώτευσεν ἡ πόλις τῆς Ἑλλάδος εὐνομία καὶ δόξη, χρόνῳ ἑτῶν πεντακοσίων τοῖς Λυκούργου χρησαμένη νόμοις, οὓς δεκατεσσάρων βασιλέων, μετ' ἐκεῖνον εἰς Ἄγιν τὸν Ἀρχιδάμου γενομένων, οὐδεὶς ἐκίησεν. Ἡ γὰρ τῶν ἑφόρων κατάστασις, οὐκ ἄνεσις ἦν, ἀλλ' ἐπίτασις τῆς πολιτείας, καὶ δοκοῦσα πρὸς τοῦ δήμου γεγονέναι, σφοδρότεραν ἐποίησε τὴν ἀριστοκρατίαν.

τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν πολιτείαν, γινόμενος κύριος καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας τῶν πολιτῶν, καὶ εἰς ἓνα λόγον, τῶν μεγαλητέρων πρᾶγματων. Ἐγένετο δὲ ἡ κρίσις κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Συνηθροίζετο ὁ δῆμος, καὶ τινὲς ἐκ τῶν πολιτῶν κατ' ἐκλογὴν διωρισμένοι ἐκλείοντο εἰς οἶκημα πλησίον τοῦ τόπου τῆς συνελεύσεως οὔτε βλέποντες οὔτε βλέπομενοι, τὴν δὲ κραυγὴν μόνον ἀκούοντες τοῦ δήμου ἐκκλησιάζοντος· καθότι καὶ εἰς τὰς τοιαύτας ἐξαγωγὰς, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑποθέσεις, αἱ γινώμαι ἐδίδοντο μὲ βοήν· οἱ δὲ ὑπόψηφοι ἐμβάζοντο, ὅχι ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλ' εἰς ὕστερον ἄλλου κατὰ τὴν τάξιν τὴν διὰ κλήρου διωρισμένην, καὶ ἐμβαινὼν ἐπροχώρει μὲ σιωπὴν διὰ μέσου τῆς συνελεύσεως. Οἱ δὲ κλεισμένοι ἐκλεκταὶ βραστάζοντες πινακίδια, ἅμα ἤκουαν κραυγὴν, ἐσημείοναν τὸν βαθμὸν τοῦ μεγέθους αὐτῆς, μὴ ἡξεύροντες διὰ ποῦν ἀπὸ τούτους εἰσαγομένους ἐγένετο, ἀλλὰ μόνον ὅτι πρῶτος ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος καὶ καθεξῆς. Δι' ὅποιον δὲ ἐγένετο πλείοτερα καὶ μεγαλητέρα κραυγὴ, ἐκεῖνος ἀνηγορεύετο, καὶ αὐτὸς στεφανούμενος μὲ ἄνθη περιήρχετο τοὺς ναυὺς προσφέρων εἰς τοὺς Θεοὺς εὐχαριστίας· καὶ πολλοὶ νέοι ἠκολούθουν μακαρίζοντες καὶ μεγαλύνοντες αὐτόν· ὁμοίως καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἀκολουθοῦσαι ἐγκωμιάζον μὲ ᾠδὰς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, καὶ τὸν βίον τοῦ εὐδαιμονίζον. Πᾶς ἓνας δὲ τῶν φίλων τοῦ προσφέρων δεῖπνον εἰς αὐτόν· ἔλεγεν, ὅτι μὲ ταύτην τὴν τράπεζαν σὲ τιμᾷ ἡ πόλις. Ἀφ' οὗ δὲ τοιοῦτοτρόπως περιήρχετο, ἐπήγαινε τελευταῖον εἰς τὸ συσσίτιον, ὅπου ὅλα ἐγίνοντο κατὰ τὴν συνήθειαν μὲ μόνην ταύτην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἔθετον ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ δεύτερον τροφῆς μερίδιον· καὶ ἐκεῖνος ἐφύλαττεν αὐτὸ, καὶ ὅταν μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπαρουσιάζοντο εἰς τὰς θύρας τοῦ φιδιτίου αἱ συγγενεῖς τοῦ γυναῖκες, ἐπροσκαλοῦσεν ἐξ αὐτῶν ὅποιαν ὑπολήπτατο περισσότερον, καὶ δίδων τὸ μερίδιον εἰς αὐτὴν ἔλεγεν,

Α. Ἄγιδος δὲ βασιλεύοντος, εἰσεῖρήνῃ νόμισμα πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ μετὰ τοῦ νομίσματος, πλεονεξία καὶ πλούτου ζήλος ἐπέβη, διὰ Λύσανδρον ὃς αὐτὸς ὢν ἀνάλωτος ὑπὸ χρημάτων, ἐνέπλησε τὴν πατρίδα φιλοπλουτίας καὶ τρυφῆς, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐκ τοῦ πολέμου καταγαγὼν, καὶ τοὺς Λυκούργου καταπολιτευσάμενος νόμους. Ἦν ἐπικρατούντων πρότερον, οὐ πόλεως ἢ Σπάρτη πολιτείαν, ἀλλ' ἀνδρὸς ἀσκητοῦ καὶ σοφοῦ βίον ἔχουσα, μᾶλλον δὲ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσι δέρμα καὶ ξύλον ἔχοντα τὴν οἰκουμένην ἐπιπορεύεσθαι, κολάζοντα τοὺς παρὰ νόμους καὶ θηριώδεις τυράννους, οὕτως ἢ πόλις ἀπὸ σκυτάλης μιᾶς καὶ τρίβωνος ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος ἐκούσης καὶ βουλευμένης, κατέλυε τὰς ἀδίκους δυναστείας καὶ τυραννίδας ἐν τοῖς πολιτεύμασι, καὶ πολέμους ἐβράβευε, καὶ στάσεις κατέπαυε, πολλάκις οὐδ' ἀσπίδα κινήσασα μίαν, ἀλλ' ἓνα πέμψασα πρεσβευτήν, ᾧ πάντες εὐθὺς ἐποίουν τὸ προστασόμενον, ὥσπερ αἱ μέλισσαι φανέντος ἡγεμόνος, συντρέχοντες καὶ κατακοσμούμενοι. Τοσοῦτον περιῆν εὐνομίας τῇ πόλει καὶ δικαιοσύνης. Ὅθεν ἔγωγε θαυμάζω τῶν λεγόντων, ὡς ἄρχεσθαι μὲν ἤδεσαν, ἄρχειν δ' οὐκ ἠπίσταντο Λακεδαιμόνιοι καὶ τὸν Θεοπόμπου τοῦ βασιλέως ἐπαινούντων λόγον, ὃς, εἰπόντος τινὸς, σῶζεσθαι τὴν Σπάρτην διὰ τοὺς βασιλεῖς ἀρχικοὺς γεγονότας, «Μᾶλλον (εἶπε) διὰ τοὺς πολίτας πειθαρχικοὺς ὄντας»· οὐ γὰρ ἀκούειν ὑπομένουσι τῶν προστατεῖν μὴ δυναμένων. Ἀλλ' ἡ πειθαρχία μάθημα μὲν ἐστὶν ἄρχοντος (Ἐμποιεῖ γὰρ ὁ καλῶς ἄγων, τὸ καλῶς ἐπεσθαι καὶ καθάπερ ἵππικῆς τέχνης ἀποτελεσμα, πρᾶον ἵππον καὶ πειθήνιον παρασχεῖν, οὕτω βασιλικῆς ἐπιστήμης ἔργον, εὐπείθειαν ἐργάσασθαι)· Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ εὐπείθειαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν ἐνεργάζοντο τοῖς ἄλλοις τοῦ ἄρχεσθαι καὶ ὑπακούειν αὐτοῖς. Ἦθουν γὰρ οὐ ναῦς, οὔτε χρήματα παρ' αὐτῶν, οὐδ'

ὅτι τοῦτο ἔλαβεν αὐτὸς ὡς βραβεῖον ἀρετῆς, καὶ τὸ δίδει εἰς ἐκείνην, ὥστε καὶ ἐκείνη νὰ προπεμφθῇ μακαριζομένη ἀπὸ τὰς ἄλλας γυναῖκας.

ΚΖ. Ἄριστα εἶναι πρὸς τούτοις καὶ τὰ περὶ τῶν ταφῶν νομοθετήματα τοῦ Λυκούργου· διότι πρῶτον ἀφαιρέσας πᾶσαν δεισιδαιμονίαν, δὲν ἀπηγόρευσε νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς ἐν τῇ πόλει, καὶ νὰ ἔχουν τὰ μνήματα πλησίον τῶν ναῶν, συνειθίζων τοὺς νέους εἰς τὰς τοιαύτας θεωρίας, ὥστε νὰ μὴ ταράττωνται μηδὲ νὰ τρέμουν τὸν θάνατον, νομίζοντες ὅτι μαλύνονται ὅσοι ἐγγίζουσιν νεκρὸν σῶμα, ἢ διαμέσου τάφων περᾶσσωσιν. Ἐπειτα δὲν ἀφῆκε νὰ συνθάπτουν τίποτε μὲ τὸν νεκρὸν· διέταξε δὲ μόνον νὰ θέτουν τὸ σῶμα τυλιγμένον εἰς σάβανον κόκκινον καὶ φύλλα ἐλαίας· νὰ ἐπιγράψωσι δὲ ἐπάνω τοῦ τάφου τὸν ὄνομα θαμμένου νεκροῦ, δὲν ἦτον συγχωρημένον, πλὴν μόνον ἀνδρὸς εἰς πόλεμον ἀποθανόντος, ἢ γυναικὸς ἀφιερωμένης εἰς ἀγίας τελετάς. Καίρῳ δὲ πένθους ὀλίγον προσδιώρισεν, ἡμέρας ἑνδεκα. Τὴν δὲ δωδεκάτην ἔπρεπε νὰ κάμουν θυσίαν εἰς τὴν Δήμητρα, καὶ νὰ λύουν τὸ πένθος. Καθότι τίποτε δὲν ἀφῆκεν ἄργον οὐδ' ἡμελημένον, ἀλλὰ μ' ὅλα τὰ ἀναγκαίως πραττόμενα ἔθηκεν ἑκείνην τινὰ ἀρετῆς, ἢ διασυρμὸν κακίας, καὶ ἐγέμιζε τὴν πόλιν ἀπὸ πληθοῦς παραδειγμάτων, τὰ ὅποια ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ μ' αὐτὰ συντρεφόμενοι, ἐσύροντο ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸ καλὸν καὶ τίμιον, καὶ ἐσχηματίζοντο κατὰ τοῦτο. Ὅθεν δὲν ἐσυγχώρησε μηδὲ νὰ ἀποδημοῦν ὅσοι ᾔθελον, καὶ νὰ περιφέρωνται εἰς ἄλλους τόπους ἀποκτῶντες ξενικὰ ἥθη καὶ μιμήματα ἀπαιδεύτου διαγωγῆς, καὶ ιδέας πολιτευμάτων ἐναντίας τοῦ ἰδικοῦ των πολιτεύματος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους, ὅσοι μὴ ἔχοντες κανένα σκοπὸν χρήσιμον ἐσυναθροίζοντο εἰς τὴν πόλιν, τοὺς ἀπεδίωκεν, ὅχι, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης, ἀπὸ φόβου μὴ

ὀπλίτας πέμποντες, ἀλλὰ ἓνα Σπαρτιάτην ἡγεμόνα· καὶ λα-
βόντες ἐχρῶντο μετὰ τιμῆς καὶ δέους, ὥσπερ Γυλίππῳ Σικε-
λιῶται, καὶ Βρασίδα Χαλκιδεῖς, Λυσάνδρῳ δὲ, καὶ Καλλικρα-
τίδῃ, καὶ Ἀγησιλάῳ, πάντες οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες· τοὺς μὲν
ἄνδρας, ἀρμωστὰς καὶ σωφρονιστὰς τῶν ἐκασταχοῦ δῆμων
καὶ ἀρχόντων ὀνομάζοντες, πρὸς δὲ σύμπασαν τὴν τῶν Σπαρ-
τιατῶν πόλιν, ὥσπερ παιδαγωγόν, ἢ διδάσκαλον εὐσχήμονος
βίου καὶ τεταγμένης πολιτείας, ἀποβλέποντες. Εἰς ὃ καὶ
Στρατόνικος ἐπισκῶψαι δοκεῖ μετὰ παιδιᾶς νομοθετῶν καὶ
κελεύων, Ἀθηναίους ἄγειν μυστήρια καὶ πομπάς. Ἡλείους δ'
ἀγωνοθετεῖν, ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιοῦντας· Λακεδαιμονίους δ',
ἂν ἀμαρτάνωσιν οὗτοι, δέρεσθαι. Καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται χάριν
τοῦ γελοίου· Ἀντισθένης δὲ ὁ Σωκρατικὸς ἀπὸ τοῦ ἐν Λεύκ-
τροις μάχης ὄρων τοὺς Θηβαίους μέγα φρονούντας, οὐδὲν αὐ-
τοὺς ἔφη διαφέρειν παιδαρίων ἐπὶ τῷ συγκοῦναι τὸν παιδα-
γωγὸν γαυριόντων.

ΔΑ. Οὐ μὴν τοῦτό γε τῷ Λυκούργῳ κεφάλαιον ἦν τότε,
πλείστων ἡγουμένην ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἑνὸς
ἀνδρὸς βίῳ καὶ πόλει οὗλης νομίζων εὐδαιμονίαν ἀπ' ἀρετῆς
ἐγγίνεσθαι καὶ ὁμονοίας τῆς πρὸς αὐτήν, πρὸς τοῦτο συνέτα-
ξε καὶ συνήρμοσεν, ὅπως ἐλευθέριοι καὶ αὐτάρκεις γενόμενοι
καὶ σωφρονούντες ἐπὶ πλείστον χρόνον διατελῶσι. Ταύτην καὶ
Πλάτων ἔλαβε τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν, καὶ Διογένης, καὶ
Ζήνων, καὶ πάντες, ὅσοι τι περὶ τούτων ἐπιχειρήσαντες εἰπεῖν
ἐπαινοῦνται, γράμματα καὶ λόγους ἀπολιπόντες μόνον. Ὅ
δὲ οὐ γράμματα καὶ λόγους, ἀλλ' ἔργῳ πολιτείαν ἀμίμητον
εἰς φῶς προενεγκάμενος, καὶ τοῖς ἀνύπαρκτον εἶναι τὴν λεγο-

γένωσι τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας μιμηταί, καὶ μάθωσι τίποτε χρήσιμον εἰς ἐργασίαν ἀρετῆς, ἀλλὰ μάλιστα διὰ νὰ μὴ γένουν κακοῦ τινὸς ἔθους διδάσκαλοι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διότι ἅμα μὲ ξένα σώματα ἀνάγκη, νὰ ἐμβαίνωσι ξένοι λόγοι· νέοι δὲ λόγοι ἐπιφέρουσι νέας κρίσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξ ἀνάγκης γεννῶνται πάθη πολλὰ καὶ διαθέσεις, ταραττούσαι τὴν τάξιν τῆς πολιτείας, ὡς εἰς τὴν μουσικὴν αἱ παραφωνίαι φθείρουν τὴν ἀρμονίαν. Διὰ τοῦτο περισσότερον ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ φυλάττῃ τὴν πόλιν μὴ γεμισθῇ ἀπὸ ἥθη πονηρὰ, παρὰ ἀπὸ σώματα μὲ κολλητικὰς νόσους ἐξωθεν ἐμβασμένα.

ΚΗ. Καὶ εἰς ταῦτα μὲν ὅσα ἀνεφέρχμεν ἕως ἐδῶ δὲν ὑπάρχει κανὲν ἀδικίας ἔγνος οὐδὲ πλεονεξίας, διὰ τὴν ὑποίαν ἐγκαλοῦνται ἀπὸ τινος οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου ὡς ἱκανοὶ νὰ καταστήσουν ἀνδρείους πολίτας, ἀλλ' ἀνεπιτήδευτοι νὰ βάλουν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν τὴν δικαιοσύνην. Ἡ δὲ μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὀνομαζομένη Κρυπτία (47), ἐν τῷ ὄντι καὶ τοῦτο ἦναι ἐν ἀπὸ τὰ νομοθετήματα τοῦ Λυκούργου, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἰστορήσεν, αὐτὴ φαίνεται νὰ ἐπροξένησε καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα τὴν αὐτὴν κακὴν ὑπόληψιν περὶ τῆς Λακωνικῆς πολιτείας, καὶ τοῦ Λυκούργου αὐτοῦ ἦτον δὲ τοιαύτη. Οἱ ἄρχοντες ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐδιάλεγον μετὰ τῶν νέων τοὺς πλέον νουνεχεῖς καὶ φρονίμους, καὶ τοὺς ἔστελλον εἰς τὰ χωράφια διεσπαρμένους μὲ μαχαίρια καὶ τροφὴν ἀναγκαίαν, καὶ οὐδὲν ἄλλο. Οἱ δὲ νέοι τὴν ἡμέραν διασπειρόμενοι εἰς τόπους ἀφανεῖς, ἐκρύπτοντο καὶ ἡσύχαζον. Τὴν νύκτα δὲ καταβαίνοντες εἰς τὰς λεωφόρους ὁδοὺς, ἔσφαζον ὅποιον ἀπὸ τοὺς εἰλωτας συνελάμβανον. Πολλάκις δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς περιφερόμενοι ἐθανάτωναν τοὺς πλέον ῥωμαλέους μετὰ αὐτῶν καὶ ἀνδρείους, καθὼς καὶ ὁ Θεουκιδίδης εἰς τὸν Πελοπον-

μένην περὶ τὸν σοφὸν διάθεσιν ὑπολαμβάνουσιν ἐπιδείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν, εἰκότως ὑπερῆρε τῇ δόξῃ τοὺς πώποτε πολιτευσαμένους ἐν ταῖς Ἑλλήσι. Δι' ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐλάττονας σχεῖν φησι τιμὰς, ἢ προσῆκον ἦν αὐτὸν ἔχειν ἐν Λακεδαιμόνι, καίπερ ἔχοντα τὰς μεγίστας. Ἰερὸν τε γὰρ ἔστιν αὐτοῦ, καὶ θύουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς Θεῷ. Λέγεται δὲ, καὶ τῶν λειψάνων αὐτοῦ κομισθέντων οἴκαδε, κεραυνὸν εἰς τὸν τάφον κατασκήψαι. Τοῦτο δὲ οὐ ῥαδίως ἐτέρῳ τινὶ τῶν ἐπιφανῶν, πλην Εὐριπίδῃ, συμπεσεῖν ὕστερον, τελευτήσαντι, καὶ ταφέντι τῆς Μακεδονίας περὶ Ἀρέθουσαν. Ὡστε ἀπολόγημα καὶ μαρτύριον μέγα εἶναι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Εὐριπίδην, τὸ μόνον συμπεσεῖν αὐτῷ μετὰ τελευτὴν, καὶ γενέσθαι, ἃ τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ ὀσιωτάτῳ πρότερον συνέπεσε. Τελευτήσαι δὲ τὸν Λυκούργον οἱ μὲν ἐν Κίρρᾳ λέγουσιν· Ἀπολλόθεμις δὲ, εἰς Ἥλιν κομισθέντα· Τίμαιος δὲ καὶ Ἀριστοῦζενος, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα· καὶ τάφον Ἀριστοῦζενος αὐτοῦ δεῖκνυσθαί φησιν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας περὶ τὴν ξενικὴν ὁδόν. Υἱὸν δὲ λέγεται μονογενῆ καταλιπεῖν Ἀντίωρον οὐ τελευτήσαντος ἀτέκνου, τὸ γένος ἐξέλιπεν. Οἱ δ' ἐταῖροι καὶ οἰκεῖοι διαδοχὴν τινα καὶ σύνοδον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμείναςαν κατέστησαν, καὶ τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς συνήρχοντο, Λυκουργίδας προσηγόρευσαν. Ἀριστοκράτης δὲ ὁ ἱππάρχου φησὶ τοὺς ξένους τοῦ Λυκούργου τελευτήσαντος ἐν Κρήτῃ καῦσαι τὸ σῶμα καὶ διασπείραι τὴν τέφραν εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτοῦ δεηθέντος, καὶ φυλαξαμένου, μὴ ποτε ἄρα τῶν λειψάνων εἰς Λακεδαιμόνα κομισθέντων, ὡς ἐπανήκοντος αὐτοῦ, καὶ τῶν ὄρκων λελυμένων, μεταβάλλωσι τὴν πολιτείαν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Λυκούργου.

νησιακὸν πόλεμον ἱστορεῖ, ὅτι ὅσοι τῶν Εἰλωτῶν διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἐπροκρίθησαν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, ἐστεφανώθησαν μὲν, διότι ἔγιναν ἐλεύθεροι, καὶ περιήλθον τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν προσφέροντες εὐχαριστίας, ἀλλ' ὀλίγον ὕστερον ὅλοι ἔγιναν ἄφρατοι, ὄντες περισσότεροι ἀπὸ δύο χιλιάδας, καὶ οὔτε τότε εὐθύς, οὔτε ὕστερον δὲν ἐδύνατο κανεῖς νὰ εἴπῃ τίμῃ τρόπῳ ἐξωλοθευέθησαν. Ὁ Ἀριστοτέλης μάλιστα λέγει, ὅτι καὶ οἱ ἔφοροι ἅμα κατασταθῶσιν εἰς τὴν ἐφορείαν, κηρύττουσι πόλεμον εἰς τοὺς Εἰλωτας διὰ νὰ ἦναι συγχωρημένον νὰ τοὺς φονεύουν. Καὶ εἰς κάθε καιρὸν οἱ Σπαρτιάται ἐφέροντο πρὸς αὐτοὺς μὲ τόσῃ σκληρότητι, ὥστε καὶ νὰ πίνωσι τοὺς ἡνάγκαζον πολὺν ἄκρατον, καὶ μεθυσμένους τοὺς ἔμβαζον εἰς τὰ συσσίτια διὰ νὰ δείχνωσιν εἰς τοὺς νέους πόσον αἰσχρὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ μέθη· καὶ ὡδᾶς πρὸς τοῦτοις τοὺς ἐπρόστασσαν νὰ ἄδωσι, καὶ χοροὺς νὰ χορεύουν ἀναιδεῖς καὶ καταγελάστους, ν' ἀπέχωσι δὲ ἀπὸ τὰς καλὰς καὶ τιμίαις τέρψεϊς, ὅσας μεταχειρίζονται οἱ καλῶς ἀναθρεμμένοι ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο καὶ λέγουσιν ὅτι ὕστερον ὅταν οἱ Θηβαῖι (48) ἐκστράτευσαν εἰς τὴν Λακωνίαν, ὅσοι εἰλωτες αἰχμαλωτισμένοι ἀπ' αὐτοὺς ἐπροστάσσαντο νὰ ἄδουν τοῦ Τερπάνδρου καὶ Ἀλκμάνος (49), καὶ Σπένδοντος τοῦ Λάκωνος τὰ ποιήματα, τὸ ἀπεποιοῦντο λέγοντες ὅτι δὲν τὸ ἦελον οἱ δεσπότες των. Ὅθεν ὅσοι εἶπον ὅτι εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ ὁ ἐλεύθερος εἶναι παραπολὺ ἐλεύθερος, καὶ ὁ δοῦλος, παραπολὺ δοῦλος, ὀρθὰ ἀπέδειξαν τῆς πολιτείας αὐτῆς τὴν διαφορὰν πρὸς τὰς ἄλλας. Ἀλλὰ τὰς τοιαύτας σκληρότητας νομίζω ὅτι πολὺ ὕστερον τοῦ Λυκούργου ἄρχησαν οἱ Σπαρτιάται νὰ μεταχειρίζονται, μάλιστα μετὰ τὸν μεγάλον σεισμόν (ΞΟ), κατὰ τὸν ὁποῖον, ὡς ἱστορεῖται, οἱ Εἰλωτες ὥρμησαν εἰς τὰ ὅπλα ἐκ συμφώνου μὲ τοὺς Μεσσηνίους, καὶ ἔκαμαν πολλὰ κακά

εἰς ὅλον τὸν ἔξω τόπον, καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν ἔβαλαν εἰς μεγαλώτικτον κίνδυνον. Διότι ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἀποδώσω εἰς τὸν Λυκοῦργον ἔργον τόσον μικρὸν, τὸ τῆς Κρυπτίας, ὅταν κρίνω τοῦ ἀνδρός τούτου τὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τὴν πραύτητα καὶ δικαιοσύνην μὲ τὴν ὁποίαν ἐφέρθη εἰς τὰς ἄλλας του πράξεις, χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Θεὸς ἄμεμπτον ἐμαρτύρησεν.

ΚΘ. Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῆς συνηθείας ἦσαν ἤδη στηριγμένα τὰ κυριώτερα νομοθετήματά του, καὶ ἡ πολιτεία ἐτράφη ἀρκετὰ, ὥστε νὰ δύναται αὐτὴ ἑαυτὴν νὰ κρατῇ καὶ νὰ σώζῃ, τότε, ὡς λέγει ὁ Πλάτων περὶ τοῦ κόσμου, ὅτι εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ καὶ τὴν πρώτην κίνησιν εὐφράνθη ὁ Θεός· τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Λυκοῦργος ὑπερευχαριστηθεὶς ἀπὸ τὸ καλὸς καὶ μέγεθος τῆς νομοθεσίας, ὅταν εἶδεν αὐτὴν ἐνεργουμένην καὶ προσδεύουσαν, ἐπεθύμησεν, ὅσον ἐνδέχεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην πρόνοιαν, ν' ἀφήσῃ αὐτὴν ἀθάνατον, καὶ ἀμετακίνητον εἰς τὸ μέλλον. Συνάξας λοιπὸν ὅλους εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν ὅτι τὸ σύστημα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν κοινωνίας εἶναι μὲν κατ' ὅλους τοὺς λόγους καλόν, καὶ ἐπιτηδεῖον νὰ τοὺς κάμνῃ ἐναρέτους καὶ εὐδαίμονας, ἀλλ' ὅτι λείπει ἀκόμη τὸ κυριώτατον καὶ μέγιστον ἔργον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδύνατο νὰ φανερώσῃ εἰς αὐτοὺς πρὶν συμβουλευθῇ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρέπει λοιπὸν νὰ μείνωσιν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς καταστημένους νόμους, καὶ νὰ μὴν ἀλλάξουν μηδὲ νὰ μετακινήσωσι τίποτε, ἕως οὗ νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτός ἀπὸ τοὺς Δελφούς· ἐπιστρέφων δὲ μέλλει νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι εἶναι εἰς τὸν θεὸν ἀρεστόν. Ἀφ' οὗ δὲ ὅλοι ἐκ συμφώνουν τὸ ὑπέσχοντο, καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ὑπάγῃ, λαβὼν ὄρκους ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς γέροντας, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτας, ὅτι θέλουν φυλάττει ἀπαράβατα τοὺς καταστημένους νόμους ἕως νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Λυκοῦργος, ἀνεχώρησεν εἰς Δελφούς. Ἐλθὼν

δὲ εἰς τὸ μαντεῖον, καὶ ἐκτελέσας θυσίαν εἰς τὸν θεόν, ἐρώ-
τησεν, ἂν οἱ θεμένοι εἰς τὴν Σπάρτην νόμοι ᾗναι καλοὶ καὶ
ἱκανοὶ γὰρ καταστήσωσι πόλιν εὐδαίμονα καὶ ἀνάρετον. Ἀφ' οὗ
δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκρίθη ὅτι καὶ οἱ νόμοι εἶναι καλοὶ, καὶ ἡ πόλις
θέλει διαμείνει ἐνδοξοτάτη ὅσον καιρὸν μεταχειρίζεται τοῦ
Λυκούργου τὴν πολιτείαν, ἔγραψε τοῦτον τὸν χρησμὸν καὶ τὸν
ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην. Αὐτὸς δὲ ἀφ' οὗ πάλιν ἐπρό-
σφερε θυσίαν εἰς τὸν θεόν, καὶ ἀσπάζεται τοὺς φίλους καὶ
τὸν υἱὸν του, ἀπεφάσισε νὰ μὴ λύσῃ τὸν ὄρκον τῶν πολιτῶν,
ἀλλ' αὐτοῦ θεληματικῶς νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν ζωὴν του,
ὣν ἦδη εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν καὶ νὰ ζῇ τις ἀκόμῃ, καὶ νὰ παύσῃ,
ἂν θέλῃ, δὲν εἶναι πάρωρον· καὶ πρὸς τούτοις αἰσθάνετο τὸν
ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἀμμὴν τῆς εὐδαιμονίας ὑποίαν ἐδύνατο
νὰ ἐλπίσῃ. Ἀπέθανε λοιπὸν μὲ ἀποχὴν τροφῆς θεληματικῇ,
(51) πεπεισμένος ὅτι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν οὔτε ὁ θάνατος
δὲν πρέπει νὰ ᾗναι ἄχρηστος εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν,
οὔτε ἀργὸν τὸ τέλος τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρέπει νὰ
ἐπέχῃ τύπον ἀρετῆς καὶ πολιτικῆς πράξεως, καθότι καὶ εἰς
αὐτὸν ἡ τελευταῖα ὕστερον ἀπὸ τὰ κάλλιστα κατορθώματά του
ᾗτον κατὰ ἀλήθειαν κολοφῶν τῆς εὐδαιμονίας, καὶ εἰς τοὺς
πολίτας ὅσα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐτοίμασεν ἐπὶ ζωῆς του, τούτων
ὅλων ἔμελλε νὰ ἀφήσῃ τὸν θάνατον φύλακε, διότι ᾗσαν ὄρ-
κωμένοι νὰ φυλάττουν τοὺς νόμους του ἕως νὰ ἐπιστρέψῃ
ἐκεῖνος. Καὶ δὲν ἀπατήθη εἰς τοῦτον τὸν στοχασμὸν· ἡ πόλις
πεντακοσίους χρόνους κατὰ συνέχειαν μεταχειρισθεῖσα τοῦ
Λυκούργου τοὺς νόμους, τόσῃν ὑπεροχὴν εἶχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα
διὰ τὴν εὐνομίαν αὐτῆς καὶ δόξαν, ὥστε ἀπὸ τοὺς δεκατέσ-
σαρες βασιλεῖς, οἱ ὑποῖοι μετ' ἐκεῖνον ἕως τὸν Ἀγνὴν τὸν Ἀρ-
χιδάμου ἐβασίλευσαν, κανεῖς αὐτοὺς εἰς τὸ παραμικρὸν δὲν
μετέβαλε. Διότι ἡ σύστασις τῶν ἐφόρων δὲν ἐχαύνωσε τὴν

διοίκησιν, ἀλλὰ τὴν ἔδωκε περισσότερον τόνον· καὶ μόλον ὅτι ἐφαίνετο νὰ ἐγίνεν εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ δήμου, ἔκαμε σφοδρότεραν τὴν ἀριστοκρατίαν.

Α. Εἰς καιρὸν τῆς βασιλείας τοῦ Ἄγιδος ἐμβῆκε νόμισμα πρώτην φορὰν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ὑμοῦ μὲ τὸ νόμισμα πλεονεξία καὶ ἄμιλλα πλούτου ἐξ αἰτίας τοῦ Λυσάνδρου (52), ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἦτον ἀνίκητος ἀπὸ χρημάτων, ἐγέμισεν ὁμῶς τὴν πατρίδα του ἀπὸ φιλοπλουτίαν καὶ πολυτέλειαν, φέρων ἐκεῖ χρυσίον καὶ ἀργύριον, λάφυρα τοῦ πολέμου, καὶ ἀνέτρεψε τοῦ Λυκούργου τοὺς νόμους· αὐτοὶ δὲ ὅσον καιρὸν προτιήτερα ἴσχυον, ἡ Σπάρτη ἐφαίνετο νὰ εἶχεν ὄχι σύστημα καλῶς διοικουμένης πόλεως, ἀλλὰ βίον ἀνδρὸς ἀσκητοῦ καὶ σοφοῦ· ἢ μᾶλλον καθὼς οἱ ποιηταὶ μυθολογοῦσι περὶ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτι μὲ δέρμα καὶ ξύλον (α) περιήρχετο τὴν οἰκουμένην, τιμωρῶν τοὺς πικρὰ νόμους καὶ θηριώδεις τυράννους, τὸ ὅμοιον ἡ πόλις τῆς Σπάρτης μὲ μίαν σκυτάλην (53) καὶ ἐν πενιχρὸν ἐπανωφόριον ἐξουσιάζουσα τὴν Ἑλλάδα πρόθυμον νὰ ὑπακούῃ εἰς ἐκείνην, κατέστρεψε τὰς ἀδίκους δυναστείας, καὶ τὰς τυραννικὰς διοικήσεις τῶν πόλεων· καὶ πολέμους ἔκρινε, καὶ στάσεις ἔπαυε πολλάκις χωρὶς νὰ κινήσῃ οὐδὲ μίαν ἀσπίδα, ἀλλ' ἓνα μόνον ἔστειλε πρέσβυν, καὶ ὅλοι εὐθὺς εἰς ἐκείνου τὰς προσταγὰς ὑπετάσσοντο, καθὼς αἱ μέλυσται ὅταν ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν φανῇ, συναθροιζόμενοι τριγύρω του μὲ εὐταξίαν. Τόσον ἴσχυεν ἡ πόλις διὰ τὴν εὐνομίαν αὐτῆς καὶ δικαιοσύνην. Ὅθεν ἀπορῶ ὅταν τινὲς λέγουν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἤξευραν νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ δὲν ἤξευραν νὰ ἀρχώσιν αὐτοί· καὶ ἐπαινοῦν τὸν λόγον Θεοπόμπου τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἀκούσας τινὰ νὰ λέγῃ, ὅτι ὀδιστηρήθη ἡ Σπάρτη, διότι οἱ βασιλεῖς αὐτῆς ἤξευ-

(α.) Τὴν λεοντὴν καὶ τὸ ρόπαλον.

ρουν νὰ ἡγεμονεύωσι, «Μᾶλλον, εἶπε, διότι οἱ πολῖται ἤξεύ-
ρουν νὰ πείθωνται εἰς τοὺς ἡγεμόνας»· ὥς νὰ ᾔτον δυνατὸν
νὰ ὑπακούωσι πολὺν καιρὸν οἱ πολῖται εἰς ἀνθρώπους μὴ ἱκα-
νοὺς νὰ ἡγεμονεύουν. Ἀλλ' ἡ πειθαρχία εἶναι μᾶθημα τὸ ὑποῖον
ὁ ἄρχων διδάσκει εἰς τοὺς ἀρχομένους· (διότι ὁ καλῶς ἡγε-
μονεύων ἐμπνέει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀρετὴν τοῦ νὰ ὑπα-
κούουν καλῶς, καὶ καθὼς τῆς ἵππικῆς τέχνης ἀποτέλεσμα εἶ-
ναι νὰ κάμνη τὸν ἵππον πρῶτον καὶ εὐπειθῆ εἰς τὸν χαλινόν,
οὕτω καὶ τῆς βασιλικῆς ἐπιστήμης ἔργον εἶναι νὰ γυμνᾷῃ εἰς
εὐπείθειαν τοὺς πολίτας.) Ἀλλ' οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνέπνεον εἰς
τοὺς ἄλλους ὅχι εὐπείθειαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἀρχωνται
καὶ νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτοὺς. Αἱ πόλεις δὲν τοὺς ἐζήτουν
οὔτε στίλον, οὔτε χρημάτων, οὔτε στρατιώτας, ἀλλ' ἓνα Σπαρ-
τιατὴν ἡγεμόνα, καὶ ἀφ' οὗ τὸν ἐλάμβανον, ἐφέροντο εἰς αὐτὸν
μὲ τιμὴν καὶ φόβον, ὥς εἰς τὸν Γύλιππον (54) οἱ Σικελιώται,
καὶ εἰς τὸν Βρασιδαν οἱ Χαλκιδικεῖς, εἰς τὸν Λύσανδρον δὲ καὶ
Καλλικρατίδαν καὶ Ἀγησίλαον ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀσίας.
Καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας αὐτοὺς ὠνόμαζον ἀρμοστάς καὶ σωφρονι-
σὰς τῶν εἰς ἕκαστον τόπον δῆμων καὶ ἀρχόντων· τὴν δὲ πόλιν
ὀλόκληρον τῶν Σπαρτιατῶν ἐθεώρουν ὡς παιδαγωγὸν ἢ διδά-
σκαλον κοσμίου βίου, καὶ εὐτάκτου πολιτείας. Εἰς τοῦτο καὶ ὁ
Στρατόνικος ἀστείσθη, νομίζω, ὅταν παιδιᾷς χάριν ἐνομοθετεῖ,
καὶ ἐπρόσταξε τοὺς Ἀθηναίους νὰ πανηγυρίζουν τὰς ἐορτάς τῶν
μυστηρίων· τοὺς Ἡλείους, νὰ ἐπιστατῶσιν εἰς τοὺς ἀθλητικούς
ἀγῶνας· τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους, νὰ δέρνωνται, ἐν σφάλωσιν
ἐκεῖνοι. Καὶ τοῦτο μὲν ὁ Στρατόνικος (55) εἶπε διὰ νὰ κινήσῃ
γέλωτα. Ἀντισθένης ὅμως ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὅταν
εἶδε τοὺς Θηβαίους νὰ ὑπερηφανεύωνται (56) διὰ τὴν εἰς Λεύ-
κτρα μάχην, «Τίποτε αὐτοὶ, εἶπε, δὲν διαφέρουσιν ἀπὸ παι-
δάρια μεγαλαυχοῦντα διότι ἔδειραν τὸν παιδαγωγὸν των.

ΑΑ. Ὁμως ὁ κεφαλιώδης τοῦ Λυκούργου σκοπὸς δὲν ἦτον τότε βέβαια τὸ νὰ ἀφήσῃ τὴν πόλιν ἡγεμονεύουσαν εἰς πολλὰς ἄλλας. Ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι, καθὼς εἰς ἐνὸς ἀνθρώπου βίον, οὕτω καὶ εἰς πόλιν ὁλόκληρην ἡ εὐδαιμονία προξενεῖται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς ἑαυτὴν ὁμόνοιαν, κατὰ τοῦτο ἐσύntαξε καὶ συνήρμωσε τὴν πολιτείαν, ὥςτε γινόμενοι ἐλεύθεροι καὶ αὐτάρκεις, νὰ διατηρηθῶσι τοιοῦτοι, ὅσον πολὺν καιρὸν ἐνδέχεται, ἐργαζόμενοι τὴν ἀρετὴν. Αὐτὴν καὶ ὁ Πλάτων ἔλαβε βᾶσιν τῆς πολιτείας του, καὶ ὁ Διογένης (57) καὶ ὁ Ζήνων, καὶ ὅλοι ὅσοι ὁμιλήσαντες περὶ τούτων ἐπαινούνται, μολονότι γράμματα καὶ λόγους μόνον ἀρῆκαν· ὁ δὲ Λυκούργος ὅχι γράμματα καὶ λόγους, ἀλλὰ πραγματικῶς ἐξέδωκεν εἰς φῶς πολιτείαν ἀμίμητον, καὶ εἰς τοὺς νομίζοντας τὸν τέλειον τοῦ σοφοῦ χαρακτηῖρα ὡς εἰκόνα πράγματος ἀνυπάρχτου δείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν, δικαίως ὑπερέβη κατὰ τὴν δόξαν ὅλους ὅσοι ποτὲ κατέστησαν πολιτείας μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸ ὅποιον καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ὀλιγωτέρας παρ' ὅσον ἦτον πρέπον ἔχει τιμὰς εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, ἢν καὶ ἔχῃ τὰς μεγαλητέρας· διότι καὶ ναὸν τοῦ ἡγείραν, καὶ θυσίαν τὸν προσφέρουσι κατ' ἔτος ὡς θεόν· καὶ τὰ λείψανα αὐτοῦ, ὅταν μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Σπάρτην, εἶναι λόγος ὅτι ἔπεσε κεραυνὸς (58) εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐτάφησαν· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εὐρωμεν ὅτι συνέβη εἰς ἄλλον τινὰ ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους ἀνδρας, πλὴν μετὰ πολὺν καιρὸν εἰς τὸν Εὐριπίδην, ὁ ὅποιος ἀπέθανε καὶ ἐνταφιάσθη (59) εἰς τὴν Ἀρέθουσαν πόλιν τῆς Μακεδονίας· ὥστε ἐπιγείρημα τοῦτο εἶχον ἰσχυρὸν καὶ μαρτυρίαν μεγάλην οἱ ἀγαπῶντες τὸν Εὐριπίδην, τὸ νὰ συμπέσῃ εἰς μόνον αὐτὸν μετὰ θάνατον ὅ,τι εἰς τὸν θεοφιλέστατον ἐκεῖνον καὶ ἀγιώτατον νομοθέτην συνέβη προτῆτερα. Ἀπέθανε δὲ ὁ Λυκούργος κατὰ τινὰς ἱστορικοὺς εἰς

τὴν Κίρραν· κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλόθεμιν, ἀφ' οὗ μετέβη εἰς Ἥλιν. Ὁ Τίμαιος δὲ (60) καὶ ὁ Ἀριστόξενος λέγουσιν, ὅτι ἐτελείωσε τὴν ζωὴν εἰς Κρήτην, καὶ τάφον αὐτοῦ δείχνουσιν οἱ Κρήτες, ὡς προσθέτει ὁ Ἀριστόξενος, εἰς τὴν Περγαιίαν πλησίον τῆς ξενικῆς ὁδοῦ. Ἀφῆκε δὲ λέγουσιν υἱὸν μονογενῆ ὀνομαζόμενον Ἀντίωρον, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἄτεκνος, καὶ ἐξέλιπε τὸ γένος αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς του κατέστησαν διαδοχικὴν τινὰ ἐταιρίαν, ἥτις διήρκεσε πολλοὺς χρόνους, καὶ τὰς ἡμέρας, εἰς τὰς ὁποίας συνηθροίζοντο, ὠνόμαζον Λυκούργιδας. Ἀριστοκράτης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰππάρχου λέγει, ὅτι ἀφ' οὗ ὁ Λυκούργος ἀπέθανεν εἰς τὴν Κρήτην, οἱ φιλοξενήσαντες αὐτὸν Κρήτες ἔκαυσαν τὸ σῶμά του, καὶ τὴν κόνιν διέσπειραν εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Λυκούργου, καθότι τοὺς παρεκάλεσε νὰ κάμωσι τοῦτο, φοβηθεὶς μήποτε ἄρα τὰ λείψανά του μετακομισθοῦν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, καὶ οἱ Σπαρτιάται θεωροῦντες τοῦτο ὡς ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, νομίσωσι τοὺς ὄρκους λυμένους, καὶ μεταβάλωσι τὴν πολιτείαν. Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Λυκούργου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΥΚΟΥΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ.

(1) Πᾶσα πολεμικὴ ἐπιχείρησις ἔπρεπε μεταξύ τῶν Ἑλλήνων νὰ παύσῃ κατ' ἕσπον καιρὸν διήρκουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. (Παυσαν. Βιβ. 5. Κ' 4). Τὸ δὲ πρῶσιμον τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τούτου ἦσαν δύο μναί, ἥτοι δραχμαὶ 200 ἀνὰ ἑκάστον στρατιώτην, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης, Βιβ. 5. Κ. 49. — Ὁ αὐτὸς νόμος τῆς ἀνακωχῆς ἐφυλάττετο καὶ εἰς τὰς ἄλλας πανηγύρεις, τῶν Ἰσθμίων, τῶν Πυθίων, καὶ τῶν Νεμέων.

(2) Πρῶτος τῆς Λακωνίας βασιλεὺς αὐτόχθων ὁ Λέλεξ, ἐξ οὗ οἱ Λάκωνες ὠνομάσθησαν Λέλεγες, διάδοχος τοῦ Λέλεγος ὁ Μύλης, καὶ τούτου ὁ Εὐρώτας, ὅστις ἔδωκε τὸν ὄνομά του εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Λακωνίας. Αὐτὸς μὴ ἔχων ἀρσενικὸν παιδίον, ἀφῆκε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Λακεδαίμονα τὸν ἄνδρα τῆς θυγατρὸς του Σπάρτης. Ἐκ τούτου ὠνομάσθη ἡ χώρα Λακεδαίμων· ἡ δὲ πόλις ἡ παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσα, Σπάρτη, κατὰ τὸ ὄνομα τῆς γυναίκος του.

(3) Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος ἐπὶ νομασθεῖς διὰ τὴν πολυμαθείαν του δευτέρως Πλάτων, ἱστορικός, ποιητής, καὶ φιλόσοφος ἤκμαζεν ἐπὶ Πτολεμαίῳ Εὐεργέτῃ καὶ Φιλοπάτορι, οἱ ὅποιοι τὸν ἔκαμαν καὶ ἐπιστάτην τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περιφήμῃ βιβλιοθήκῃ τῶν ἀπέθανεν εἰς τὴν 149 Ὀλυμπιάδα, ἔτος πρὸ Χ. 211, ὀρθοκριντούτης τὴν ἡλικίαν. — Πολλοὶ συγγραφεῖς ὠνομάζοντο Ἀπολλοδώροι. Ἐνδοξότερος ὢλων εἶναι ὁ γραμματικὸς Ἀθηναῖος σύγχρονος τοῦ Ἐρατοσθένους.

(4) Ἐκατὸν τριάντα χρόνους πρὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος, ἦτις εἶναι ἔτος 776 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς συμφωνεῖ μὲ τοῦ Στράβωνος, ὅστις λέγει, (Βιβ. 10. Κεφ. 4) ὅτι τῶν Σπαρτιατῶν ὁ νομοθέτης Λυκούργος εἶναι πέντε γενεαὶς νεώτερος τοῦ Ἀλθαιμένειος, ὅστις ὑπῆγεν ἀποικίαν εἰς Κρήτην· διότι τοῦτον ἱστοροῦσιν υἱὸν τοῦ Κίσσου τοῦ κτίσαντος τὸ Ἄργος κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὅτε ὁ Προκλῆς ἔκαμνε τὸν συναικισμὸν τῆς Σπάρτης. Περὶ δὲ Λυκούργου ὢλοι οἱ ἱστορικοὶ ἐκ συμφώνου λέγουσιν, ὅτι ἦτον ἔκτος ἀπὸ τὸν Προκλέα. — Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὁ Λυκούργος ἤκμαζεν ἄρα ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 3150· περὶ τὰ 900 ἔτος πρὸ Χριστοῦ.

(5) Τίμαιος Σικελιώτης εἶη ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων καὶ Ἀγαθακλέους

τυράννου Συρακουσῶν, τὸν ὅποιον διέσυρεν εἰς τὰ ποιήματά του, ἐξορισθεὶς ἀπ' αὐτόν.

(6) Αὐτὴ ἡ ῥῆσις τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι ἐκ τῆς Πολιτείας Ἀσκαδαίμωνίων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγραμματος ἔλαβεν ὁ Πλούταρχος καὶ πολλὰ ἄλλα ἀναφερόμενα εἰς τεῦτον τὸν βίον.

(7) Κατὰ τὸν Παισανίαν (Βιβ. 3. Κεφ. 7) ὁ υἱὸς τοῦ Σίου ἦτον Εὐρυπῶν, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὠνεμάσθησαν Εὐρυπῶντιδαι, ἕως τότε Προκλιῖδαι λεγόμενοι. Ὁ Ἡρόδοτος εἰς ταύτην τὴν γενεαλογίαν (Βιβ. 8. Κεφ. 131) ἐληκυσμένην τὸν Σίου, τὸν δὲ Εὐνομον θέτει ὡς υἱὸν Πολυδέκτους. Αὐτὰ τὰ δύο λάθῃ τοῦ Ἡροδοτοῦ διορθῶνται ἀπὸ τὸν Πλούταρχον, καὶ ἀπὸ τὸν Παισανίαν.

(8) Οἱ Εἰλωτες, λαὸς τῆς Ἀκωνίας, κάτοικοι τῆς πόλεως Ἐλους, ἐνίκηθησαν ἀπὸ τοῦς Σπαρτιάταις καὶ ἐδουλώθησαν. Ὁ Σπάρς συνεβασίλευσε μὲ Ἄγιν τὸν Ἀ. ἐν ἔτει 1125 πρὸ Χ. — Οἱ Κλιτύριοι, περὶ ὧν ἀκολουθῶς λέγεται, ἦσαν λαὸς τῆς Ἀρχαδίας.

(9) Κρεώφυλος φίλος τοῦ Ὀμήρου, ἀντὶ τῆς διαφόρου γραφῆς, Κλειόφυλος. Κρεώφυλον δὲ αὐτὸν καὶ Ἡρακλείδης ὁ Πεντικὸς ὀνομάζει (Πρόδρ. Ἑλλ. Βιβ. Ἐισθ. Σελ. 206 καὶ 351), ὁ δὲ Πλάτων, Πολιτ. Β. 10. ὀνομάζων αὐτὸν Κρεώφυλον, φαίνεται νὰ τὸ λέγῃ περιπαικτικῶς, ὡς νὰ ἤθελε νὰ εἴπῃ φίλον Κρεάτων. «Ὁ γὰρ Κρεώφυλος, ὃ Σώκρατες, ἕως ὅ τοῦ Ὀμήρου ἑταῖρος, τοῦ ὀνόματος ἂν γελοιότερος ἔτι πρὸς παιδείαν φανεῖν».

(10) Πρὶν ὁ Λυκούργος ἐνώσῃ εἰς ἓν σῶμα ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, ἐπεριφέροντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποσπάσματα τινὰ ἐξ αὐτῶν φέροντα καθὲν τὸ ὄνομα τοῦ ἀδομένου προσώπου: Π. Χ. ἡ ἀνδρεία τοῦ Διομήδους· ὁ θάνατος τοῦ Ἑκτορος. Ἀλλὰ δὲν πρέπει ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου ἦσαν ἄρρηκτα ἀπὸ κομμάτια συρρομένα μὴ ἔχοντα καμμίαν μεταξὺ τῶν σχέσιν, καθὼς τινὲς συγγραφεῖς τὸ ἐνόμισαν· τὸ ὅμοιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Αἰνείαδα τοῦ Βιργιλίου· πρὶν δημοσιεῖσθαι, οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἐξ αὐτῆς ἀποσπασμένα κομμάτια, καθὼς τὸν ἔπαινον τοῦ Μαρκελλοῦ, τοὺς ἔρωτας καὶ τὸν θάνατον τῆς Διδυῆς, τὴν εἰς ἄδου κατάβασιν ἤμπορεῖ τις ἄρα γε ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἡ Αἰνείας δὲν εἶναι ποίημα τακτικὸν καὶ τέλειον;

(11) Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν εἰς τρεῖς κλάσεις διηρημένοι, εἰς ἱερεῖς, πολεμιστὰς, καὶ δῆμον. Ὁ βασιλεὺς ἐγένετο πάντοτε ἀπὸ μίαν τῶν δύο πρώτων κλάσεων. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ πολέμου ἦσαν περιορισμένοι εἰς τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα τῶν, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν ἄλλο· τοῦτο ὁ Λυκούργος ἐμμήθη ἀπ' αὐτούς.

(12) Ἴδεν ὁ δοθεὶς εἰς τὸν Λυκούργον χρησμός· εὐρισκόμενος παρ' Ἡρόδοτου (βιβ. I. Κεφ. 65).

Ἦκεις, ὦ Λυκούργε, ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὶν,
Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.
Δίξω, ἥ σε θεὸν μαντεύσμαι, ἢ ἄνθρωπον,
Ἄλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκούργε.

Μεταφραζόμενος εἰς τὴν ἐμικουμένην γλῶσσαν οὕτως.

ἦλθες εἰς τὸν ἰδικόν μου μεγαλοδωρον ναόν,
Φίλε τοῦ Διὸς, Λυκούργε, καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν θεῶν.
Ζητῶ, πῶς νὰ σε μαντεύσω, ὡς θεόν, ἢ ὡς θνητὸν,
ὡς θεὸν δὲ ἔτι μᾶλλον εἰς ἐμὰ εἶν' ἀριστόν.

(13) Χαλκίαιος καλὸς τῆς Ἀθηνᾶς, καίμενος εἰς ὑψηλὸν λόφον, ὅστις ἐπαῖχα καὶ τόπον Ἀκροπόλεως· ὠνομάζετο δὲ Χαλκίαιος, ἴσως διότι τὸ ἐντὸς αὐτοῦ ἀγάλμα τῆς Θεᾶς ἦτον χαλκοῦν (ἴδε Πausan. Λακων. βιβ. 3. Κεφ. 17).

(14) Εἰρωνεῖα τὸ σῶμα· εἰς τὸ περὶ φθόνου καὶ μίσου. Π. 5 τὸ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος χωρὶς ἄρνησιν, ὅπου καὶ Χάρυλλον ὀνομάζει τὸν ἐδῶ Χαρύλαιον «Καὶ πῶς λέγει, εἶναι καλὸς ὁ Χάρυλλας, ὅστις οὐδὲ εἰς τοὺς πονηροὺς δὲν εἶναι φερόμενος» ; Περὶ ταύτης τῆς διαφορᾶς ἀνάγνωσον Σημείωσ. Προδρ. Ἑλλην. βιβλιοθ. (351) ὁ Ἀρχέλαος ἐδῶ δὲν ἐπαινεῖ τὸν Χαρύλαιον, τόσον ὑπερβολικὴ καλοσύνη, ἥτις καταντᾷ νὰ φεῖδεται τοὺς κακούργους, εἶναι ἴσως τὸ μεγάλητερον ἐλάττωμα τῶν ἡγεμόνων.

(15) Σφαῖρας ὁ ἐκ Βοσπόρου, μαθητὴς Κλεάνθους, σύγχρονος τῶν Πτολεμαίων, ἔγραψε βίους φιλοσόφων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Σωκράτους, καὶ πολιτεῖαν Λακεδαιμονίων.

(16) Τυρταῖος ποικίλης λυρικῆς, τὸν ὅποιον ἔλαβον ἀπὸ τὰς Ἀθηνᾶς οἱ Σπαρτιάται ὡς στρατηγόν, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ τοὺς πολεμίους ἐνίκησαν, καὶ τῶν νέων ἐρρύθμισαν τὴν ἀνατροφὴν· διότι τοὺς ἀφῆκεν ἐλεγεῖα, τὰ ὅποια οἱ νέοι ἀκούοντες, ἐγίνοντο ἄνδρες. Λυκούργος κατὰ Λεωκράτους Σ. 30 (ἐκδ. Παρισ.).

(17) Πλάτων περὶ νόμων· βιβ. 3.

(18) Ἄργος, Μεσσήνη καὶ Λακεδαιμόνων κατοικήσθησαν συγχρόνως καὶ αἱ τρεῖς αὗται πόλεις ἀπὸ τοῦς Ἡρακλείδας. Καὶ βασιλεὺς μὲν Ἄργους ἐγένεν ὁ Τήμενος, τῆς Μεσσήνης δὲ, ὁ Κρεσφόντης, ἀδελφὸς τοῦ Τημένου· τῆς Λακεδαιμόνος δὲ, οἱ ἀνέψιοι αὐτῶν Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης (Πλάτ. περὶ Νόμων ὡς ἀνωτέρω).

(19) Ἡ γῆ τῆς Σπάρτης τρυχεῖα καὶ δυσγεώργητος· ἡ δὲ τῆς Μεσσήνης καὶ

τοῦ Ἄργους καλλίκαρπος, γεμάτη ἀπὸ νερά καὶ ποιμνιοτρόφος (Στράβ. Λακωνικά, βιβ. 6 Κεφ. 6).

(20) Μέγας χαρακτήρ, μεγάλα παραδείγματα, ὀλίγοι νόμοι, ἀλλὰ γενικά καὶ χωρὶς ἐξαίρεσιν, θεμελιωμένοι εἰς τὴν ἰσότητα, εἰς τὴν ὑπόληψιν τῆς δόξης καὶ εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἰδοὺ ἡ τέχνη τοῦ Λυκούργου· ἰδοὺ τὴν ἔκαστε τὴν ἰσχὺν τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας καὶ ὅλων τῶν ἄλλων εἶναι κατὰ τινὰ τρόπον τὴν ὁμοιάζαν. Ἀυτὰ τὰ εἶδη τῶν πολιτειῶν δὲν ἔχουν μέσον ὅρον· ὑφίστανται καθ' ὅλην τὴν ἀκμὴν, ἢ πίπτουν ὅμοῦ μετὰ τοὺς νόμους τῶν. (Σημείωσις τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Ἀμιόττου).

(21) Αἱ δέκα μναῖ ἕκασταν χιλίας δραχμῶν. Νόμισμα δὲ σιδηροῦν ἴσου ποσοῦ, κατὰ τὴν σημεῖωσιν τῶν νέων ἐκδοτῶν τοῦ Ἀμιόττου, ἔπρεπε νὰ ἔχη βάρος χιλίων ἐξακοσίων λιτρῶν.

(22) Ἐκαστος τῶν βασιλέων εἶχε δύο μερίδια, ὅχι διὰ νὰ τρωγγῇ διπλάσια (λέγει ὁ Ξενοφῶν. Λακεδ. Πολιτ. Κεφ. 15), ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχη ἀπ' αὐτοῦ νὰ τιμᾷ ὅτινα θέλη.

(23) Οἱ Πολέμαρχοι, ὡς καὶ ἡ ἐνεμασία τὸ δείχνει, ἐδιοικουν τὰ στρατεύματα κατὰ τὰς διαταγὰς τῶν βασιλέων· ἀλλ' εἶχον καὶ τῶν τραπέζων τὴν ἐπιστάσιν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐδίδετο τοῦτο τὸ ἐνεμα εἰς τὸν τρίτον τῶν ἐννεα ἀρχόντων· ἀκολουθῶς ἐδόθη καὶ εἰς ἄλλους ἀξιωματικούς, ἡγεμόνας στρατιῶν ἦτον ὅμως ἀξίωμα πολιτικὸν μᾶλλον παρὰ πολεμικόν (ἴδε Πολυδεύκ. β. 8 Κεφ. 8).

(24) Ποταμὸς τῆς Λακεδαιμόνος· τοῦτο σημαίνει ὅτι ἔπρεπε νὰ ᾖ τις Σπαρτιάτης, καὶ συνεισισμένος εἰς τὸν Σπαρτιατικὸν βίον. Εἰς τὰ Λακεδ. Ἐπιτηδεύμ. ὁ Πλούταρχος ἀποδίδει τοῦτον τὸν λόγον εἰς τὸν Διονύσιον τὸν τύραννον τῆς Σικελίας.

(25) Ἀηλαδὴ ὁ εἰς τοιοῦτον γεῦμα ἀρκούμενος ἦτον ἀπρόσιτος εἰς τὴν προδοσίαν.

(26) Βιβ. 2. Κεφ. 6, τῶν Πολιτικῶν εὐρίσκεται ἡ γνώμη αὐτῇ τοῦ Ἀριστοτέλους. « Αἱ γυναῖκες, λέγει, ἔλαβον ἐξουσίαν εἰς τὴν Σπάρτην, διότι αἱ ἄνδρες τῶν ἀπεδήμουν πολὺν καιρὸν πολεμοῦντες πρῶτον τοὺς Ἀργεῖους, ἔπειτα πάλιν τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοὺς Μεσσηνίους ». Εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον λέγει, ὅτι ὁ Λυκούργος ἐπεχείρησε νὰ φέρῃ τὰς γυναῖκας εἰς τοὺς νόμους, ἀλλ' ἀπαντήσας ἀντίστασιν, ἔπαυσε πάλιν.

(27) Δεσπόιναι·] ὅπερ ἐστὶ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, *me dames*, καὶ παρ' ἡμῶν Κυράς. Εἶναι ἄρα ὅχι μόνον ἀρχαῖα, ἀλλὰ τὸ θαυμασιώτερον καὶ Λακωνικὴ αὐτὴ ἡ πρὸς τὰς γυναῖκας φιλοφροσύνη. Ἰσως δὲ καὶ εἰ ῥω-

μαῖσι ἀπ' ἐκείνους ἔλαβον τούτο. Ὁ εἰς τὴν Ῥώμην ζήσας Ἐπίκτητος λέγει (Ἐγχειρίδ. Κεφ. 40.) « εὐθὺς ἀπὸ δεκατεσσάρων χρόνων ἡλικίας κύριαι δομαζόνται ἀπὸ τοῦ ἄνδρα ». Καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (Ἐπιστολ. Καθολ. Α. 1.) ὅστις διέτριψεν εἰς τὴν Ῥώμην ὀλίγον προητέρω ἀπὸ τὸν Ἐπίκτητον, « Πρέπει, λέγει, οἱ ἄνδρες ν' ἀποδίδουν τιμὴν εἰς τὸ γυναικεῖον γένος, ὡς εἰς ἀσθενέστερον σκεῦος ». Ἐνομιθέτης δὲ καλλίτερα ἀπὸ τὸν Λυκούργον, διότι καὶ τὰς γυναικας ἐνταυτῶ παρακινεῖ πολὺ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς ἄνδρας. (Ἐκδ. Παρίσιον).

(28) Πλάτων Πολιτ. Κ: 5. « Ὁμοῦ δὲ ἀναμειγμέναι (ἄνδρες καὶ γυναῖκες) εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς ὅλα, νομίζω ὅτι ἀπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάγκην θέλουν κινεῖσθαι εἰς συγκοινωνίαν—ὅχι βέβαια μὲ γεωμετρικὰς, ἀλλὰ μ' ἔρωτικὰς ἀνάγκας, αἱ οὗτοι εἶναι ἴσως ἀπ' ἐκείνας δριμύτεροι εἰς τὸ νὰ πείθων καὶ νὰ σύρουν τὸν χυδαῖον λαόν ». Διὰ τῶν γεωμετρικῶν ἀναγκῶν ἐννοεῖ τὴν δύναμιν ἐκείνην τῆς ἀποδείξεως, ἥτις πηγάζουσα ἀπὸ ἀρχᾶς βεβαίας, φέρει εἰς συμπεράσματα ἐναργέστατα. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὁ θεὸς Πλάτων ἐμμελεῖ περὶ τῆς γυμνώσεως τῶν γυναικῶν μὲ τρόπον σοφιστικὸν μάλλον παρὰ φιλοσόφον.

(29) Πασίδηλος ἡ σαφρότης τούτου τοῦ λόγου· ὁ ἀριθμὸς τῶν νοσερῶν ἢ κακοφύων πατέρων εἶναι πολλὰ μικρὸς παραβαλλόμενος μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐντελῶς ὕμων. Τὸ νὰ φέρῃ δὲ καὶ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ὅτι μεταξὺ τῶν ζώων ἐκλέγμεν τὰ καλλίτερα, ὅταν θέλωμεν νὰ τὰ πολλαπλασιάσωμεν, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ν' ἀναίρεσθ ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς.

(30) Ἰψηλότατον ὅρος τῆς Λακωνίας, ὅθεν φαίνεται ὅλη ἡ Πελοπόννησος· ὠνομάσθη Ταύγετον ἀπὸ Ταύγης τῆς μητρὸς τοῦ Λακεδαιμόνος (Παυσαν. Λακων.) τὴν ὥρα λέγεται βουνὸν τῆς Μάνης.

(31) Ἦτον παλαιὸν ἔθος νὰ συνέρχωνται εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος οἱ πεπαιδευμένοι μεταξὺ τῶν ἐκεῖ παρευρισκομένων ξένων, καὶ νὰ προσβάλλουν πρὸς ἀλλήλους ζητήματα καὶ νὰ συμφιλοσοφῶσι· καὶ ὠνομάζον τὰς τοιαύτας συναναστροφὰς καὶ τοὺς τόπους, ὅπου συνήρχοντο, Λέσχας (εἰς αὐτὸ σύνθετον τὸ ἀδολεσχεῖν)· δι' αὐτὰς δὲ καὶ ὁ Ἀπόλλων ὁ Πύθιος Λεσχονόριος ἐπωνομάσθη, (ἴδε Πλούταρχον περὶ τοῦ Εἰ, τοῦ ἐν Δελφοῖς Π. 1—2. Καὶ περὶ τῶν Ἐκλεοῦπι. Χρηστηρ. καὶ Ἀρποκρατίωνα, Λέξ. Λέσχει). Ἐκτὸς δὲ τούτων ἦσαν λέσχει εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅπου συνήρχοντο, οἱ μὲν χυδαῖοι, διὰ νὰ θερμαίνωνται καὶ νὰ συναδολεσχῶν· οἱ δὲ πεπαιδευμένοι, διὰ νὰ συμφιλοσοφῶσι, καὶ ἄλλοι, διὰ νὰ συντρώγουν καὶ νὰ συμπίνωσι, καθὼς οἱ Βοιωταί· διότι λέσχεις ὠνομάζον καὶ αὐτοὶ τὰ εἰς τὴν Βοιωτίαν κοινὰ δευπηγητήρια (ἔτυμολογ. Σελ. 561). Πρόκλος δὲ ὁ ἐξηγητὴς τοῦ Ἡσιόδου λέγει, ὅτι εἰς τὰς

Ἀθῆνας ἦσαν τριακόσαι ἐξήντα λέσχαι. καὶ δὲν εἶναι θαυμαστόν· καθότι ἀπὸ
 ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ δὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν
 πολυλογώτεροι. Δυνάμεθα δὲ νὰ παρομοιάσωμεν τῶν ἀρχαίων τὰς λέσχας μὲ
 τῶν ἱταλῶν τὰ λεγόμενα οἰκηματῖα (casini) ἢ καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πανταχοῦ κα-
 φεπωλεῖα, ἢ καφενεῖα. (ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἡλιόδωρον Σημειώσεων. Σελ. 97)

(32) Διὰ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖ ἀπέθετον τὰ παιδία.

(33) Ὁ ἄριστοτέλης εἶναι ἐναντία· γνώμη· « Σφάλλουν, λέγει (Πολιτ. Β. 7.
 » Κεφ. 15) ὅσοι νομοθετοῦν ἐμποδίζουν τὰς κραυγὰς καὶ τοὺς κλαυθμούς τῶν
 » παιδίων· καθότι τὰ τοιαῦτα συμβάλλουν εἰς τὴν αὐξησίν των.

(34) Τίποτε δὲν εἶναι ἐπικινδυνώδεστερον παρὰ τὸ ν' ἀφήσῃ τις τὰ παιδία
 εἰς τὰς χεῖρας τῶν δούλων, καὶ μάλιστα ὅταν ἐγγίξουν εἰς τὴν ἡλικίαν
 τοῦ λογικοῦ· γνωστὰ ταῖς πᾶσι τὰ ἐκ ταύτης τῆς συνηθείας κακὰ· καὶ ὅμως
 αὐτὴ μένει ἀδιόρθωτος. — Ἡ Ῥῆσις τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Πρῶτον αὐτοῦ Ἀλ-
 κibiάδην.

(35) Ὁ Πλούταρχος δὲν φαίνεται ἐδῶ νὰ συμφωνῇ μὲ ὅσα λέγει κατωτέρω
 περὶ τῆς φροντίδος, τὴν ὅποιαν εἶχον οἱ Σπαρτιάται νὰ γυμναζέουν καὶ αὐτὰ
 τὰ παιδία εἰς τὴν λεπτότητα καὶ εἰς τὰς χάριτας τῆς ἐκφράσεως, εἰς τὴν
 κομψὴν καὶ καθαρὴν ὁμιλίαν, τὸ ὅποιον ὑποθέτει σπουδὴν γραμμάτων βαθυ-
 τέραν παρ' ὅσῃν λέγει εἰς τοῦτο τὸ μέρος· ἀντίκεινται δὲ μάλιστα κατὰ τοῦτο
 εἰς τὸν Πλάτωνα, ὅστις ὡς ἀπὸ στόματος τοῦ Σωκράτους λέγει εἰς τὸν Πρω-
 ταγόραν τοῦ ταῦτα·

» Πούποτε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἡ φιλοσοφία τόσον παλαιὰ καὶ
 » πολλαπλασιασμένη, ὅσεν εἰς Κρήτην καὶ Λακεδαιμόνα, εἴτε πούποτε ἄλλου
 » τόσοι σοφοὶ ἄνδρες, ὅσοι ἐκεῖ· ἀλλὰ τὸ ἀρνεοῦνται, καὶ ὑπεκρίνονται ἀμά-
 » θειαν, διὰ νὰ μὴ δεῖξουν ὅτι ὑπερέχουν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν σοφίαν
 » καθὼς φαίνονται ὅτι τοὺς ὑπερβαίνουν εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ εἰς
 » τὴν ἀνδρείαν, ὄντες πεπεισμένοι ὅτι αὐτὴν γένῃ φανερά ἢ κατὰ τοῦτο ὑπερο-
 » χῇ των, ὅλοι τοῦτο θέλουν σπουδάζει. Τώρα δὲ κρύπτοντες τὴν σοφίαν, ἀπα-
 » τεῦν τοὺς ξένους, ὅσοι εἰς τὰς ἄλλας πόλεις ἀγαποῦν νὰ λακωνίσωσι μιμού-
 » μενοι τὸν Σπαρτιατικὸν τρόπον τοῦ ζῆν... Ὅτι δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶναι
 » ἄριστα ἐξησκημένοι εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐπιστήμας,
 » δύνασθε νὰ τὸ καταλάβετε τοιοῦτοτρόπως. Ἐὰν θέλῃ τις νὰ συναναστραφῇ
 » μὲ Λακεδαιμόνιον, ἔστω τὸν πλέον ἔσχατον, εἰς τὴν ἀρχὴν θέλει τὸν εὖ-
 » ρει βάρβαρον καὶ ἀπαιδευτον κατὰ τινα τρόπον. Ἐπειτα ὁ Λακεδαιμόνιος
 » εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ὁμιλίας ῥίπτει φράσιν ἀξίαν προσοχῆς, σύντομον, καὶ γε-
 » μάτην ἀπὸ σφοδρὸν νόημα, ὡς ἔμπειρος ἀκοντιστής, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπο-

«δείξη παιδαρίον τὸν συνδιαλεγόμενον π. αὐτόν. Τούτο λοιπὸν καὶ ἀπὸ τοῦ
 «νεωτέρους εἶναι τινές εἰ ἀπὸ τοῦ ἐκατάλαβαν, καὶ ἀπὸ τοῦ παλαιούς, ἐπὶ
 «τὸν Ἀπκωνικὸν βίον μιμῆται μᾶλλον ὅστις φιλόσοφος, περὶ ὅστις κατα-
 «νέται εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας, κίεύοντες ἐπὶ τὸ νά δυνάται τις νά λέγη
 «τοιούτους λόγους, εἶναι ἴδιον ἐντελὲς πεποιηθευμένον ἀνθρώπου.

(36) Λυκοφάνους.] ὁ Ησύχιος λέγει ὅτι Λυκοφάνος οἱ γριτόνες τῶν Σπάρ-
 τιατῶν Μεσσηνίαι ἀνέμαζον τὸν ἐχινόποδον εἶναι δίδωσιν αὐτὸς, τὸν ἴδιον
 ἡμεῖς ἔως τῆς σήμερον συνήθως ἀνομαζόμεν. αὐδετέρως ἐχινόποδιον, καὶ χι-
 δαιώτερον ἀχινόποδιον· φησὶν αὐτὸ ἀναθῶδες ἀνομαζόμενον ἀπὸ τοῦ Γάλλου
chardon cochinéuxi cardus tomentosus.

(37) Αὕτη ἦτον γνώμη τοῦ οἰοῦ Ἰπποκράτους, ὅστις λέγει εἰς τοὺς ἀφο-
 ρισμούς του (Βιβ. 4. Κεφ. 1). ὅτι αἱ ἐγκυεῖ γυναῖκες, ὅταν τὰ ὑγρά τῶν πολλῶν
 πλεονάσουσιν, πρέπει νὰ καθαρίζωνται τὸν τέταρτον μῆνα καὶ ἔως τὸν ἑβδόμον.

(38) Ὁ ναὺς τῆς Ὀρθίας Ἀρτεμίδος ἦτον εἰς τόπον ἀνεραζόμενον Αἰμναῖον
 κατὰ τὸν Παρθενάϊον (Ἀπκωνίος. Βιβ. 3 Κεφ. 16), καὶ τὸ ἀγάλμα αὐτῆς ἦτον
 ἐκεῖνο τὸ ἔπαιον ὃ Ὀρέστης καὶ ἡ ἱφιγένεια εἶχον κλέψει ἀπὸ τῆς Ταυρικῆς
 Χερσονήσου. Εἰς δὲ τὸν βωμὸν αὐτῆς τῆς Θεᾶς οἱ Ἀπκεδαμόνιοι πρὸ πάλας
 προσταγμένοι ἀπὸ χρησμένων, ἐθυσίαζον ἀνθρώπους. Τὴν ἀνθρωποθύσιαν αὐτὴν ὁ
 Λυκοφύργος μετέβαλεν εἰς μαστίγας τῶν νέων, καὶ πάλιν ἀχρησμάς ἐκτελείτο·
 καθότι ὁ βωμὸς ἐγέμειεν ἀπὸ ἀνθρώπινον αἷμα. (Παισαν. ὡς ἄνω.)

(39) Τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων τὴν ἐπιστάσιν τὴν εἶχον οἱ Ἥλαιοι, καὶ δια-
 ρίζον Ἑλλανοδικάς, οἱ ὅποιοι διένεμον τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἀγῶ-
 νων. Ἦτον δὲ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν Ἑλλανοδικαίων, ὅπου ἐκατοίκουν δέκα μῆνας
 κατὰ σειρὰν οἱ ἐκλεγθέντες νὰ Ἑλλανοδικήσουσιν, καὶ ἐδίδασκοντο ἀπὸ τοῦ νομο-
 φύλακος ὅσα ἐπρεπὲν εἰς τοὺς ἀγῶνας νὰ πράξουσιν. (Παισαν. Βιβ. 4. Κεφ. 24).
 Ἀλλὰ τὸ ὑποῦργημα τοῦτο ἦτον εἰς ἐνέργειαν μόνον ὅσον διήρκει τὴ πανηγυρὸς
 δηλ. πέντε ἡμέρας.

(40) Αὗτοι οἱ ἱαμβικοὶ στίχοι εἶναι ἀπόσπασμα ὁδῆς συνθεμένης κατὰ
 πιθανὸν λόγον ἀπὸ τὸν Τυρταῖον, καθότι αὐτὸς κατὰ τὸν Πολυδεύκην (Βιβ. 4.)
 ἐσύστησεν εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς τρεῖς χοροὺς, τῶν παιδίων, τῶν ἀνδρῶν, καὶ
 τῶν γερόντων· ἔπειτα τὰ πολεμικὰ ἄσματα, περὶ ὧν ὁ Πλούταρχος ἐπι-
 λεῖ κατωτέρω, ἀνομαζόμενα ἐμβατήριοι ῥυθμοί, ἦσαν συνθέματα τοῦ Τυρ-
 ταίου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Μαρίου Βικτωρίου, ὅστις λέγει εἰς τὴν γραμματι-
 κὴν του (Βιβ. 2), ὅτι οἱ λεγόμενοι Μεσσηνιακοὶ στίχοι, τοὺς ὁποίους ὁ Τυρταῖος
 ἐσύνησεν εἰς τοὺς πολέμους τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τῶν Μεσσηνίων συμπε-
 λαμβανόμενοι εἰς πέντε βιβλία ὑπὸ τὸ ὄνομα, πολεμικαὶ ὁδοί, εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο

το μισθολόγιον ὅτι, το ὅτι ἐπὶ τῇ Σπαρτιάτῃ ἀδούσι πρὸ τῆς μάχης μετὰ τοῦ
 ἑαυτοῦ τοῦ μισθοῦ συνταμωσάντων.

(41) Τὸ πρῶτον πρὸ τῆς Λέσβου, ἐκκλήσθη εἰς Σπάρτην κατὰ διαταγὴν
 τοῦ βασιλέως διὰ τὰ παρορησάσιν τινὰ εἶναι ἑνα αἰῶνα μεταγενέστερος τοῦ
 Ἀνδρογῆου, τοῦ ὅπου ἐπιχειρήσας τοῦ νόμου (ἴδε Κλημένει τὸν Ἀλέξ.
 Στρώμ. Πιπλ. τ. 3. 308) ἄσπον καὶ ἄριστος μου παῖς· καὶ αὐτὸς ἐπρόσθετο
 τῆς χορδᾶς εἰς τὴν λύραν. Ἐχούσαν ἕως τότε μόνον τέσσαρας.

(42) Ὁ Σενεφῶν, ὅστις εἰς τὴν Πολιτείαν τὸν Λακεδαιμονίων διηγείται
 λεπτομερῶς ὅλα, δὲν ἀναφέρει τὴν εἰς τὰς Μούσας θυσίαν τοῦ βασιλέως. Δέ-
 γει δὲ μὲν (Κερ. 13) ὅτι ὁ βασιλεὺς πρὶν ἐξέρχῃ τὴν στρατίαν, θύει πρῶτον
 ἐντὸς τοῦ ἐλαίου τοῦ εἰς τὸν Ἀγίον τοῦ Δία καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ ἄλλους θεοὺς
 καὶ ἂν αὐτὴ ἡ θυσία ἀποδειχθῇ εὐπρόσδεκτος, λαμβάνει πῦρ ἀπὸ τῶν βωμῶν
 ὁ πυρφόρος Κήρυξ, καὶ προηγείται εἰς τὰ ἔρια τῆς γῆρας· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκεῖ
 πάλιν θύει εἰς τὸν Δία καὶ εἰς τὸν Ἄθωνον. Ἀπὸ τοῦ Πλούταρχος ἀναφέρει δύο
 ἄλλα· τὸ αὐτὸ πρῶτον εἰς τὰ ἡλιακά του. Ἰσως, λέγει ὁ ἀκριβής, αἱ Μούσαι
 ἦσαν ἐνωμέναι μετὰ τὴν Ἀθῆναι.

(43) Τὰ Καστέρων μέλος ἦτον ὡδὴ ἐνοχλομένη οὕτως, εἴτε διότι εἰς αὐτὴν
 ἐπικαλούντο τὸν ἥρωα Καστορα, καὶ ἐγκωμιάζον τὰ ἀνδραγαθήματά του, ἢ
 διότι ἴσως εἰς αὐτὸν ἀπεδιδότο τὸ πολυμυκὸν βασίλειον, τὸ ὅποιον ἦτον εἶδος
 χοροῦ.

(44) Εἰς τὰς Ἀθῆνας καθὲς πολίτης ἦτον ὑπόχρεος νὰ ἐργάζεται, καὶ νὰ διδῇ
 λόγον πῶς μεταχειρίζεται τὸν καιρὸν· αὐτὸς δὲ ὁ Σπαρτιάτης (ὅστις εἰς τὰ
 ἀποφύγματα ἐνεμεχετο Ἡρώδας) κρίναι περὶ τοῦ Ἀθηναίου κατὰ τὰ ἔθιμά
 τῆς Σπάρτης, ἔλαβε περιέργειαν νὰ ἰδῇ ἄνθρωπον κατὰδικασθέντα δι' αἰτίαν
 ὅτις εἰς τὴν Σπάρτην ἦτον πρηνέμενος τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν.

(45) Ὁ Βρασιδᾶς διακὼν Σπαρτιατικῶν Στρατῶν ἀπέθανεν ἡρώϊκά εἰς μά-
 χην συγχροτηθεὶς πηλοῖς τῆς Θρακικῆς Ἀμυγδαλας ἐναντίον Ἀθηναϊκοῦ
 στρατοῦ διακουμένου ἀπὸ τὸν Κλέωνα, ὅστις καὶ αὐτὸς εἰς τὴν μάχην ἐκείνην
 ἔθανε αὐτῷ.

(46) Ἀπὸ τῶν Σενεφῶντα ἔλαβεν ὁ Πλούταρχος αὐτὴν τὴν λαμπρὰν ἰδέαν.
 «δικαίως (λέγει Πιπλ. Λακεδ. Κερ. 10) αὐτὸς ὁ ἄγων εἶναι περισπούδαστος
 » μεταβῆ τῶν ἀνθρώπων· διότι λαμπροὶ μὲν καὶ εἰ γυμνακί· ἀλλ' εἶναι ἀγῶ-
 » νες σωμάτων. Ὁ δὲ περὶ τῆς γεραιότητος ἀγὼν δίδει κρίσιν ψυχῶν ἐναρτέων.
 » Ὅσον λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ σώματος, ὥσον καὶ εἰς ἄγῶνας τῶν
 » ψυχῶν εἶναι περισπούδαστοτεροι παρὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν σωμάτων.

(47) Ὁ καλὸς Πλούταρχος ἀγαπᾷ μὲν ἐνθεουσιάζων τὴν Λακωνικὴν πολι-

τείαν, προσπαθεῖ μὲ πᾶσαν τέχνην νὰ σκεπᾷ αὐτῆς τὰ κακῶς νομοθετήματα δι' ὧς ὀφείλουσαν εἶναι ἐλευσμένη τοιαύτη ἀπαρχῇ. Ἀλλ' εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀγασίλου ἀντιφάσκων αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ὁμολογεῖ αὐτὰ τὰ περὶ Λακεδαιμονίων ὡς ἀληθέστατα. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, λέγει, τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα διδόντες εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, οὔτε μανθάνουν οὔτε ἡξεύρουν δι' ἄλλο πλὴν ὅ, τι νομίζουσιν ἐπιτήδειον νὰ μεγάλυνῃ τὴν Σπάρτην.

(48) Αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία τῶν Θηβαίων διακουμένη ἀπὸ τῶν Ἐπαμινώνδαν ἔγινε μετὰ τὴν εἰς Λευκτρά μάχην περίπου 370 ἔτη πρὸ Χ.

(49) Περί Τερπάνδρου ἴδε τὸ ἀνωτέρω σημείωμα. Ὁ δὲ Ἀλκιμᾶν ἐνδοξὸς ποιητὴς λυρικὸς ἤκμασε κατὰ τὴν Σουΐδαν περὶ τὴν εἰκοστὴν ἐβδομήκην Ὀλυμπιάδα· ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν περὶ φυγῆς λόγον ἀναφέρει τὸ ἀκόλουθον ἐπιγράμμα, ὅπου αὐτὸς ὁ ποιητὴς λέγει ὅτι ἦτον ἀπὸ τὰς Σάρδεις,

Σάρδεις, ἀρχαῖος πατέρων νομὸς, εἰ μὲν ἐν ὑμῖν ἐτρεφόμεν, κέλας
ἦτις ἀνὴρ μακίλας χρυσοφόρος, ῥήσσω καλὰ τύμπα· νῦν δέ μοι
Ἀλκιμᾶν εὖνομα, καὶ Σπάρτας εἰμὶ πολίτης,
καὶ Μούσας· ἐδάην Ἑλληνίδας, αἶ με τυράννων
θῆκαν Δασκώλειω κρείσσονα καὶ Γύγειω.

(50) Ὁ μέγας αὐτὸς σεισμὸς συνέβη ἐν ἔτει πρὸ Χ. 470 ἢ κατ' ἄλλους 469 ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀρχιδάμου. Αἱ οἰκίαι εἰς τὴν Σπάρτην ἔπεσαν ἐκ θεμελίων· καὶ Λακεδαιμόνιοι ἐπέκεινα εἴκοσι χιλιᾶδων ἐπλακώθησαν, (ἴδε Διόδ. Σικελ. Βιβ. 11 Κεφ. 63).

(51) Ὁ Πλούταρχος μακρυνόμενος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σωκράτους ἐθεώρει τὴν αὐτοχειρίαν ὡς γενναῖον ἔργον.

(52) Τὸ κείμενον ἐδῶ ἦτον οὕτω: Δι' Ἀλέξανδρον, μᾶλλον δὲ διὰ Λύσανδρον· Ἀλλ' ἀφηρεύθησαν ἀπὸ τοῦ νεωτέρου ἐκδότας αἱ πρώται λέξεις ὡς μὴ ἔχουσαι κανὲν νόημα. — Ὁ Λύσανδρος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σηστοῦ πόλεως τοῦ Ἑλλησπόντου ἐστειλεν εἰς τὴν Λακεδαίμονα πλοῦσι αλάφουρα, καὶ πρὸς τούτοις χίλια πεντακόσια τάλαντα, δηλ. ἐννέα ἑκατομμύρια δραχμῶν. (Διόδ. Σικελιώτ.) ὁ αὐτὸς Λύσανδρος πάλιν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ἐμείσεν ἀκόμη εἰς τὴν πατρίδα του τάλαντα 470, δηλ. δύο ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσία· χιλιᾶδας δραχμῶν συνηθροισμένων ἀπὸ Ἀσιατικῶν φόρους, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. Ἱστορ. Βιβ. 2. Κεφ. 3.)

(53) Ὅταν στρατηγὸς Λακεδαιμόνιος ἐμελλε νὰ ἔβῃ εἰς ἐκστρατείαν, κατισκευάζοντο εἰς τὴν Σπάρτην δύο ῥάβδοι ἐντελῶς στρογγύλαι, ἴσαι εἰς τὸ πάχος καὶ εἰς τὸ μήκος, τὰς ὁποίας ἀνέμαζον σκυτάλας, διότι τὰς ἐσκέπαζον μὲ λωρίον δερμάτινον, ἢ περγαμηνόν. Μίαν λοιπὸν ἐξ αὐτῶν τῶν ῥάβδων οἱ

ἔφοροι παρέδιδον εἰς τὸν στρατηγόν, καὶ ἐφύλαττον τὴν ἄλλην. Ἐπειτα ὅταν εἶχον νὰ τὸν κοινησιπονήσωσι διαταγὴν τινὰ ἀποκρυφῶν, ἐτύλισσαν ἐλόκληρον τὴν παρ' αὐτοῖς ῥάβδον μὲ περγαμνὴν λωρίον, καὶ ἐπάνω τούτου ἔγραφον ὅτι ἤθελον νὰ τὸν μυνήσουν· ἔπειτα ἀφαιρούσαν τὸ περγαμνὴν καὶ τοῦ τοῦ ἐσταλ-
λον διὰ τοῦ ταχυδρόμου. Ταιουτοτρόπως τὰ γεγραμμένα δὲν ἦτον δυνατόν ν' ἀναγνωσθῶσι παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν στρατηγόν, ὅστις εἶχε ῥάβδον ἄλλην ἀπα-
ραλάκτως ὁμοίαν ἐκείνης ἐπάνω τῆς ὁποίας οἱ ἔφοροι ἐτύλισσαν τὸ λωρίον
καὶ ἔγραφον εἰς αὐτό. Ἀκολουθῶς σκυτάλη ὠνεμάσθη πᾶσα ἐπιστολὴ ἢ δια-
καγὴ πεμπεμένη ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Σπάρτης. (Ὥδε Σουίδαν Διξ. Σκυτάλη)

(54) Γύλιππος εἶναι ἐκεῖνος ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς ὁ σταλὲς εἰς βοή-
θειαν τῶν Συρακουσῶν, ὅταν αὐταὶ ἐπελιορκύντο ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. — Οἱ
Χαλκιδεῖς, περὶ ὧν εἶναι κατωτέρω λόγος, εἶναι κάτωκαὶ ὅχι τῆς ἐν Εὐβοίᾳ
Χαλκίδος, ἀλλὰ μέρους τῆς Μακεδονίας ἀνω τῆς Ἀμφιπόλεως, ὅπου ἀπέθανεν
ὁ Βρασίδας. — Κατοίκους τῆς Ἀσίας ἐνοεῖ τοὺς λαοὺς τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἢ
τῆς Ἰωνίας, καὶ τοὺς ἐκεῖ πλησίον νησιώτας, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἠθέλησαν
νὰ ὑποτάξουν. — Ὁ Καλλικρατίδας ἐδικαίωσε τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμο-
νίων εἰς τὴν περιφημὸν ἐκείνην μάχην τῶν Ἀργινευσῶν, ὅπου ἐνίκηθη ἀπὸ
τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀπέθανε μαχόμενος (Ξενοφ. Ἑλλην. Βιβ. Γ. Κ. 6).

(55) Ὁ Στρατόνικος ἦτον Ἀθηναῖος, κιθαρωδός. Ἐδρ' ὀνειδίζει τοὺς Ἀθη-
ναίους ὡς δεισιδαίμονας· τοὺς Ἡλείους ὡς εἰς μηδὲν ἄλλα προσέχοντας εἰ μὴ
μόνον εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν πανήγυριν, καὶ ἀμελοῦντας ὅλα τὰ ἄλλα. Κατὰ
δὲ τὸ προηγούμενον νόημα, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔπρεπε νὰ παιδεύσουν τοὺς Ἀθη-
ναίους καὶ τοὺς Ἡλείους δι' ὅσα σφάλματα αὐτοὶ οἱ δύο λαοὶ ἤθελον κάμει.
Ἀλλ' ὁ Στρατόνικος θέλει δι' αὐτὰ οἱ Σπαρτιάται νὰ τιμωρηθῶσιν, ἐμπαίζων
τὴν ὁποίαν εἶχον συνήθειαν νὰ παιδεύουν τοὺς παιδαγωγούς διὰ τὰ πταίσμα-
τα τῶν παιδίων. Τούτους τοὺς λόγους τοῦ Στρατόνικου μεταξὺ πολλῶν ἄλλων
ἀστείων τοῦ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀθήναιος Δειπνσοφ. (Βιβ. 8. Τμήμ. 43.) ἀλλὰ
κατ' ἄλλον τρόπον· « Ἄς ἐπιστατεῦν, λέγει, οἱ Ἡεῖοι εἰς γυμνακίους ἀγῶνας,
οἱ Ἀθηναῖοι εἰς σκηναίους, καὶ οἱ Κορίνθιοι εἰς τελετὰς καὶ θυσίας· καὶ ἂν τις ἐξ
αὐτῶν σφάλῃ, ἄς μαστιγῶνται οἱ Λακεδαιμόνιοι ». περιπαίζων οὕτω τὰς
μεταξὺ ἐκείνων ἐρταζομένας μαστιγώσεις τῶν νέων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὀρθίας
Ἀρτέμιδος, ὡς λέγει ὁ Χαρίκλῆς εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ τοῦ ἀστικῶ ἀγῶνος.

(56) Οἱ Θηβαῖοι διεφθάρησαν μεγαλοφρονήσαντες διὰ τὴν περιφημὸν ἐκεί-
νην νίκην. Ἀλλ' εἶναι ἀνθρώδες ὅτι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκτοτε ἐνίκωντο πάντοτε.

(57) Κανὲν σύγγραμμα Διογένης τοῦ Κυνικοῦ δὲν διεσώθη· ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὴ ἡ πολιτεία τῆς ὁποίας συντάκτην ὁ Πλούταρχος ὀνομάζει τὸν Διογένην

ἀμφιβάλλεται ἂν ἦναι αὐτοῦ· (ἴδε Διογ. Λαέρτ. βίος Διογ.) Ζήνων ἀπὸ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου, ἀρχηγὸς τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας· ἀντιφερόμενος πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἐσύνθεσε καὶ αὐτὸς πολιτείαν, τὴν ὁποίαν ἔλεγον (κατὰ τὸν Διογένην Λαέρτιον) ὅτι ἔγραψεν εἰς τὴν εὐράν τοῦ σκύλου, εἴτε διότι ἐνησχολήθη εἰς αὐτὴν ἐνῶ συνδιέτριβε μὲ τὸν Κυνικὸν Κράττητα, εἴτε διότι ἄφινεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄκραν ἐλευθερίαν ἀσύμφωνον μὲ τοὺς ὅρους τῆς εὐπρεπείας.

(58) Οἱ τόποι, ὅπου ἐπιπτε κεραυνὸς, ἐθεωροῦντο ὡς καθιερωμένοι ἀπὸ τοῦ θεοῦ· διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ῥώμην ἐφρόντιζον νὰ τοὺς περιτειχίσωσι διὰ νὰ μὴ μαίαινωνται ἀπὸ τὰ βήματα τῶν θνητῶν.

(59) Εἰς τὰς Ἀθήνας ἤγειραν κινετόφριον τοῦ ποιητοῦ Εὐριπίδου, ὡς Ἀθηναίου, ἀλλ' αὐτὸς ἐτάφη εἰς τὴν Μακεδονίαν ὅπου διέτριβε πλησίον τοῦ βασιλέως Ἀρχελαίου.

(60) Ἦκυασαν δύο Τίμαιοι· ὁ εἷς Ἀσκρὸς φιλόσοφος περίφημος. Ὁ ἄλλος Σικελὸς ἱστορικὸς, περὶ οὗ ὁλόγος ἐδῶ.— Ἀριστόξενος εἶναι αὐτὸς ἐκείνος, τοῦ ὁποίου σώζονται τρία περὶ μουσικῆς βιβλία.— Εἰρήνα, ἢ Κόρρα, πόλις πρὸ πολλοῦ μὴ υπάρχουσα· ἦτον παραθαλάσσιος τῆς Φωκίδος, ἀπέχουσα τῶν Δελφῶν (Καστρίου) ἐξήντα στάδια, κατὰ τὸν Παυσανίαν.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΝΟΥΜΑ.

Κατὰ τὸν Λακίερον ὁ Νοῦμᾶς ἀρέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου 3236. τὴν 16 ὀλυμπιάδα, ἔτος Ῥώμης 39, πρὸ Χριστοῦ δὲ 712· ἀπέθανε δὲ ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 3279, τὸ δεύτερον ἔτος τῆς εἰκοστῆς ἐβδόμης Ὀλυμπιάδος, 82 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, 669 πρὸ Χριστοῦ—. Οἱ δὲ ρέοι ἐκδύται τοῦ Ἀμιότου συμπεριλαμβάνουσι τὸν χρόνον τῆς ζωῆς τοῦ Νοῦμᾶ ἀπὸ 754 ἕως 671 πρὸ Χριστοῦ, ἥτοι 83 μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΝΟΥΜΑΣ.

ΕΣΤΙ δὲ καὶ περὶ τῶν Νομᾶ τοῦ βασιλέως χρόνων καθ' οὓς γέγονε, νεανικὴ διαφορὰ, καίπερ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοῦτον κατάρχεσθαι τῶν στεμμάτων ἀκριβῶς δοκούντων. Ἀλλὰ Κλώδιός τις, ἐν Ἑλέγχῳ χρόνων (οὗτω γὰρ πῶς ἐπιγέγραπται τὸ βιβλίον) ἰσχυρίζεται τὰς μὲν ἀρχαίας ἐκείνας ἀναγραφὰς ἐν ταῖς Κελτικοῖς πάθεσι τῆς πόλεως ἠφρανίσθαι· τὰς δὲ νῦν φαινομένας, οὐκ ἀληθῶς συγκεῖσθαι δι' ἀνδρῶν χαριζομένων τισιν, εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους οἴκους ἐξ οὗ προσηκόντων εἰσθιαζομένοις. Λεγομένου δ' οὖν ὡς Νομᾶς γένοιτο Πυθαγόρου συνήθης, οἱ μὲν ὅλως ἀξιούσι μηδὲν Ἑλληνικῆς παιδεύσεως Νομᾶ μετεῖναι, καθάπερ ἡ φύσει δυνατόν καὶ αὐτάρκη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ βελτίονι Πυθαγόρου βαρβάρῳ τινὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἀποδοῦναι [βουλόμενοι] παίδευσιν· οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὀψὲ γενέσθαι, * καὶ * τῶν Νομᾶ χρόνων ὁμοῦ τι πέντε γενεαῖς ἀπολειπόμενον. Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην, Ὀλύμπια νενικηκότα στάδιον ἐπὶ τῆς ἐκκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἧς ἔτει τρίτῳ Νομᾶς εἰς τὴν βασιλείαν κατέστη, πλανηθέντα περὶ τὴν Ἰταλίαν συγγενέσθαι τῷ Νομᾶ, καὶ συνδιακοσμήσαι τὴν βασιλείαν. Ὅθεν οὐκ ὀλίγα τοῖς Ῥωμαῖκοῖς ἐπιτηδεύμασι τῶν Λακωνικῶν ἀναμειγῆθαι, Πυθαγόρου διδάξαντος. Ἄλλως δὲ Νομᾶς, γένος μὲν ἦν ἐκ Σαβίνων· Σαβῖνοι δὲ βούλονται Λακεδαιμονίων ἑαυτοὺς ἀποίικους γεγενέναι. Τοὺς μὲν οὖν χρόνους ἐξακριβῶσαι χαλεπὸν ἐστὶ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἀναγομένους, ὧν τὴν ἀναγραφὴν ὀψὲ φασὶν Ἰππίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἡλεῖον, ἀπ' οὐδε-

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΝΟΥΜΑΣ.

ΜΕΓΑΛΗ εἶναι μεταξύ τῶν ἱστορικῶν διαφορὰ καὶ περὶ τῶν χρόνων, (Ι) κατὰ τοὺς ὁποίους Νουμᾶς ὁ βασιλεὺς ἔζησε, μολοντί εἰς τὰς προγονικὰς τῶν Ῥωμαίων εἰκόνας (2) πολλαὶ γενεαλογίαι φαίνονται μὲ ἀκρίβειαν καταγόμεναι ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοῦτον. Ἀλλὰ Κλώδιος τις εἰς βιβλίον του ἐπιγεγραμμένον, Ἐλεγχος χρόνων, δι΄ ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι τῶν γενεῶν κατάλογοι ἠφρανίσθησαν, ὅταν ἡ Ῥώμη ἀλώθη ἀπὸ τοὺς Κελτοὺς. Οἱ δὲ φαινόμενοι τὴν σήμερον εἶναι πλασμένοι εἰς χάριν τινῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐπιμόνως ᾔθελον νὰ ἐμβασθῶσιν εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ εἰς τοὺς πρώτους ἐνδόξους οἴκους τῆς Ῥώμης, ἂν καὶ δὲν εἶχον καμμίαν μ' ἐκεῖνους συγγένειαν. Ἐν ᾧ δὲ λέγουν τινὲς ὅτι ὁ Νουμᾶς ἐχρημάτισε μαθητῆς τοῦ Πυθαγόρου, ἄλλοι δι΄ ἰσχυρίζονται ὅτι παντάπασιν δὲν ἔλαβεν Ἑλληνικὴν παιδείαν, εἴτε ὡς νὰ ἐνόμιζον αὐτὸν γεννημένον ἐκ φύσεως μὲ δύνανμιν τοῦ ν' ἀποκτήσῃ αὐτοδίδακτος τὴν ἀρετὴν, εἴτε θέλοντες ν' ἀποδώσωσι τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς μὴ Ἑλλήνα διδάσκαλον καλῆτερον τοῦ Πυθαγόρου. Ἄλλοι πάλιν εἶναι γνώμης ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὁ Πυθαγόρας εἶναι σχεδὸν πέντε γενεάς ἀπὸ τοῦ Νουμᾶ τοὺς χρόνους μεταγενέστερος. Ἄλλος δὲ Πυθαγόρας Σπαρτιάτης, ὅστις ἐνίκησε σταδιοδρομίαν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τὴν δεκάτην ἑκτὴν Ὀλυμπιάδα, εἰς τῆς ὑποίας τὸ τρίτον ἔτος θέτουσι τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ Νουμᾶ, ὑπάγων εἰς τὴν Ἰταλίαν συνδιέτριψε μὲ τοῦτον τὸν βασιλέα, καὶ τὸν ἐδοχθήσεν εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῆς πολιτείας. Ὅθεν εὐρίσκονται ἀναμειγμένα

νὸς ὁρμώμενον ἀναγκαίου πρὸς πίστιν. Ἄ δὲ παρελήφαμεν ἄξια λόγου ἡμεῖς περὶ Νοῦμα διέξιμεν, ἀρχὴν οἰκείαν λαβόντες.

Β. Ἐβδομον ἐνισχυτὸν ἡ Ρώμη καὶ τριακοστὸν ἤδη, Ρωμύλου βασιλεύοντος, ὥκειτο· πέμπτη δὲ ἱσταμένου μηνὸς, ἦν νῦν ἡμέραν Νόννας Καπρατίνας καλοῦσι, θυσίαν τινὰ δημοτελεῖ πρὸ τῆς πόλεως ὁ Ρωμύλος ἔθυε περὶ τὸ καλούμενον Διγὸς ἔλος, καὶ παρῆν ἥτε βουλή καὶ τοῦ δήμου τὸ πλεῖστον. Ἐξείφνης δὲ μεγάλης περὶ τὸν αἴρα τροπῆς γενομένης, καὶ νέφους ἐπὶ τὴν γῆν ἐρείσαντος ἅμα πνεύματι καὶ ζάλῃ, τὸν μὲν ἄλλον ὄμιλον ἐκπλαγέντα συνέβη φυγεῖν καὶ σκεδασθῆναι, τὸν δὲ Ρωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι, καὶ μήτε αὐτὸν εἶτι, μήτε σῶμα τεθνηκότος εὑρεθῆναι· γαλεπὴν δὲ τιν' ὑπόνοιαν ἄψασθαι τῶν πατρικίων, καὶ ρυῖναι λόγον ἐν τῷ δήμῳ κατ' αὐτῶν, ὡς πάλαι βαρυνόμενοι τῷ βασιλεύεσθαι, καὶ μεταστῆσαι τὸ κράτος εἰς ἑαυτοὺς θέλοντες, ἀνέλοιεν τὸν βασιλέα. Καὶ γὰρ ἐδόκει τραχύτερον ἤδη προσφέρεσθαι καὶ μοναρχικώτερον αὐτοῖς. Ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν ὑποψίαν ἐθεράπευον, εἰς Θεῶν τιμὰς ἀνάγοντες ὡς οὐ τεθνηκότα τὸν Ρωμύλον, ἀλλὰ κρείττονος ὄντα μοίρας· καὶ Πρύκλος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, διωμύσατο Ρωμύλον ἰδεῖν εἰς οὐρανὸν σὺν τοῖς ὅπλοις ἀναφερόμενον, καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι κελεύοντος αὐτὸν ὀνομάζεσθαι Κυρῖνον. Ἐτέρα δὲ ταραχὴ καὶ στάσις κατελάμβανε τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἀποδειχθῆσεσθαι βασιλείας, οὕτω τῶν ἐπηλύδων κομιδῇ τοῖς πρώτοις συγκεκραμένων πολίταις, ἀλλ' εἶτι τοῦ τε δήμου πολλὰ κυμαίνοντος ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῶν πατρικίων ἐν ὑποψίαις ἐκ τοῦ διαφόρου πρὸς ἀλ-

μέ τὰ Ῥωμαϊκά πολλά τῶν Λακωνικῶν ἐθίμων, διδάγματα τοῦ Πυθαγόρου. Ἀλλὰ τοῦτο ἔχει καὶ ἄλλον λόγον ὅτι ὁ Νουμᾶς ἦτον τὸ γένος Σαβῖνος· καὶ οἱ Σαβῖνοι, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἦσαν Λακεδαιμονίων ἄποικοι. Τῶν χρόνων λοιπὸν ἡ ἐξακρίβωσις εἶναι δύσκολον πρᾶγμα, καὶ μάλιστα τῶν συναγομένων ἀπὸ τὴν καταγραφὴν τῶν Ὀλυμπιονικῶν, (3) τὴν ὁποίαν πολὺ ὕστερον, λέγουσιν, ἐξέδωκεν ὁ Ἡλεῖος Ἰππίας χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καμμίαν ἀπόδειξιν ἀναγκαίαν εἰς ἀξιοπιστίαν τοῦ συντάγματός του. Ὅθεν ἡμεῖς ἀρκούμεθα νὰ διηγηθῶμεν ὅσα ἐξεύρομεν περὶ Νουμᾶ ἀξιωματημένα ἀρχίζοντες ἀπὸ πράγματὰ τινὰ οἰκεία τοῦ προκειμένου.

B. Ἦτον ἤδη τριακοστὸν ἐβδομον ἔτος (4) ἀφ' οὗ ἡ Ῥώμη ἐκατοικεῖτο, καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐβασίλευε. Τὴν ἐβδόμην δὲ τοῦ Ἰουλίου μηνός, ἡμέραν, τὴν ὁποίαν νόννας Καπρατίνας ὀνομάζουσι τῶρα, ἔκαμνε θυσίαν τινὰ δημόσιον ἐξω τῆς πόλεως ὁ Ῥωμύλος πλησίον εἰς τὸ λεγόμενον Αἰγὸς ἔλος· καὶ ἡ βουλή ἦτον ἐκεῖ, καὶ τοῦ δήμου τὸ πλεῖστον μέρος. Ἐξαφνα δὲ ἔγινεν εἰς τὸν αέρα ταραχὴ μεγάλη, καὶ σύννεφα ὥρμησαν εἰς τὴν γῆν ἅμα μὲ ἀνεμυζάλην τύσον σφοδρὰν, ὥστε ὅλοι κατατρομασμένοι ἔφυγον καὶ διεσκορπίσθησαν, ὁ δὲ Ῥωμύλος ἔγινεν ἄφαντος, καὶ οὐτ' αὐτὸς πλέον, οὔτε τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀποθαμμένου εὗρέθη. Τοῦτο ἐγέννησε δεινὴν κατὰ τῶν Πατρικίων ὑποψίαν, καὶ λόγος διεδόθη μεταξὺ τοῦ δήμου ἐναντίον αὐτῶν, ὅτι πρὸ πολλοῦ βαρυνόμενοι νὰ βασιλεύωνται, καὶ θελοντες νὰ ἀναλάβουν αὐτοὶ τὸ κράτος τῆς πολιτείας, ἐθελόκωσαν τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος τῷ ὄντι πρὸ τίνος καιροῦ ἐφαίνετο νὰ τοὺς μεταχειρίζεται μὲ τρόπον πλέον τραχὺν καὶ δεσποτικὸν παρὰ τὸν συνήθη. Ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν ὑποψίαν ἔπαυον οἱ Πατρίκιοι ὑφόνοντες εἰς θεῶν τιμὰς τὸν Ῥωμύλον, ὅχι ὡς ἀποθαμμένον, ἀλλ' ὡς ἀξιοθέεντα τύχην ἀνωτέραν τῆς ἀνθρωπίνης.

λήλους ὄντων. Οὐ μὴ ἀλλὰ βασιλεύεσθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν ἤρισαν δὲ καὶ διέστησαν οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνον ἀλλὰ καὶ γένους, ὁπότερον παρέξει τὸν ἡγεμόνα. Καὶ γὰρ οἱ μετὰ Ῥωμύλου πρῶτοι συνοικίσαντες τὴν πόλιν, οὐκ ἀνασχετὸν ἐποιοῦντο πόλεως καὶ χώρας τοὺς Σαβίνους μεταλαβόντας, ἄρχειν βιάζεσθαι τῶν ἐπὶ ταῦτα δεξαμένων καὶ τοῖς Σαβίνοις ἦν τις εὐγνώμων λόγος, ἐπεὶ Τατίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποθανόντος οὐκ ἐστασίασαν πρὸς Ῥωμύλον, ἀλλ' εἶασαν ἄρχειν μόνον, αὐθις ἀξιούντων τὸν ἄρχοντα γενέσθαι παρ' αὐτῶν. Οὔτε γὰρ ἐκ ταπεινοτέρων κρείττοσι προσγενέσθαι, καὶ προσγενόμενοι πληθεῖ τε βῶσαι καὶ προαγαγεῖν εἰς ἀξίωμα πόλεως ἐκείνους μεθ' ἑαυτῶν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων ἐστασίαζον. Ὅπως δὲ μὴ σύγχυσιν ἐκ τῆς ἀναρχίας ἡ στάσις ἀπεργάσεται, μετεώρου τοῦ πολιτεύματος ὄντος, ἔταξαν οἱ πατρίκιαι, πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν, ἐν μέρει ἕκαστον τοῖς βασιλικαῖς παρασήμερις κοσμούμενον, θύειν τε τοῖς Θεοῖς τὰ νενομισμένα καὶ χρηματίζειν, ἕξ μὲν ὥρας τῆς νυκτός, ἕξ δὲ τῆς ἡμέρας Κυρίῳ καὶ Τατίῳ. Καὶ γὰρ ἡ διανομὴ τῶν καιρῶν ἑκατέρου πρὸς ἰσότητά καλῶς ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι, καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἡ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρεῖν τὸν φθόνον, ὀρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτός τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλείως γενόμενον. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς ἀρχῆς Μεσοβασιλείαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν.

Γ. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω πολιτικῶς καὶ ἀνεπαχθῶς ἀφηγεῖσθαι δοκοῦντες, ὑπονοίαις καὶ θορύβοις περιέπιπτον, ὥς μεθιστάντες εἰς ὀλιγαρχίαν τὰ πράγματα, καὶ διαπαιδαγωγοῦν

Καὶ ὁ Πρόκλος, πολίτης ἐπίσημος, ὥμοσεν ὅτι εἶδε τὸν Ῥωμύλον ἀναβαίνοντα εἰς οὐρανὸν μὲ τὰ ὄπλα του, καὶ φωνὴν ἤκουσε, διὰ τῆς ὁποίας ἐπρόσταζεν ἐκεῖνος νὰ τὸν ὀνομάζουσιν εἰς τὸ ἐξῆς Κυρίνον. Ἄλλη δὲ ταραχὴ καὶ στάσις ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν διὰ τὸν μέλλοντα νὰ ἀναγορευθῇ βασιλεὺς· καθότι οἱ ξένοι, ὅσοι ἦλθον ὕστερον νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν Ῥώμην, δὲν ἦσαν ἀκόμῃ καλὰ συσσωματωμένοι μὲ τοὺς πρώτους πολίτας, ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμος καθ' ἑαυτὸν εὕρισκετο εἰς πολλὰς ταραχὰς καὶ οἱ πατρίκιοι διαφερόμενοι κατὰ τὰς γνώμας ὑποπτεύοντο ὅτι εἰς τὸν ἄλλον· καὶ ἦτον μὲν ἀρεστὸν εἰς ὅλους νὰ βασιλεύωνται, ἔπεσον ὅμως εἰς ἔριν καὶ διηρέθησαν μὴ συμφωνοῦντες ὅχι μόνον ποῖον νὰ ἐκλέξωσιν ἡγεμόνα, ἀλλὰ καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο γένη ἔπρεπε νὰ δώσῃ τοῦτον. Ὅσοι ὁμοῦ μὲ τὸν Ῥωμύλον ἔγιναν πρῶτοι τῆς πόλεως οἰκισταί, ἐθεώρουν ἀνυπόφορον πρᾶγμα τὸ νὰ ἐξουσιάζωνται βιαίως ἀπὸ τοὺς Σαβίνους, τοὺς ὑποίους αὐτοὶ ἐδέχθησαν συμμετόχους τῆς πόλεως καὶ τῆς γῆς των. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Σαβίνοι εἶχον δίκαιον τινὰ λόγον, ὅτι ἀφ' οὗ Τάτιος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἀπέθανε, δὲν ἀπεστάτησαν κατὰ τοῦ Ῥωμύλου, ἀλλὰ τὸν ἄφησαν νὰ βασιλεύῃ μόνος· ὅθεν ἐνόμιζον τότε δίκαιον νὰ γένῃ ὁ νέος ἡγεμὼν ἐξ αὐτῶν, διότι οὔτε κατώτεροι ἦσαν ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους ὅταν ἐνώθησαν μὲ αὐτοὺς, καὶ ἐνώθεντες αὐξήσαν τὰς δυνάμεις των διπλασίως, καὶ ἐξίσου μ' ἐκείνους συνήργησαν, ὥστε νὰ κατασταθῇ ἡ Ῥώμη ἀξία τοῦ νὰ ὀνομάζεται πόλις. Διὰ ταύτας λοιπὸν τὰς αἰτίας εὕρισκοντο εἰς διχόνοιαν καὶ ἀπὸ φόβον μήπως ἡ στάσις αὐτὴ ἐξαιτίας τῆς ἀναρχίας ἐπιφέρῃ σύγχυσιν, μὴ οὔσης τῆς διοικήσεως εἰς ἐνέργειαν, οἱ πατρίκιοι διέταξαν μεταξύ των ὄντες ἑκατὸν πενήντα (5) τὸν ἀριθμὸν, καθένας ἀπ' αὐτοὺς κατὰ σειρὰν στολιζόμενος μὲ τὰ βασιλικά παράσημα, νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς θεοὺς τὰς νομίμους θυσίας καὶ

τες ἐν σφίσιν αὐτοῖς τὴν πολιτείαν, βασιλεύεσθαι δ' οὐκ ἐθέλοιν. Ἐκ τούτου συνέβησαν ἀμφοτέραι πρὸς ἀλλήλας αἰστάσεις, ὥστε τὴν ἐτέραν ἐκ τῆς ἐτέρας ἀποδείξει βασιλεία. Μάλιστα γὰρ ἂν οὕτως ἐν τε τῷ παρόντι παύσασθαι τὴν φιλονεικίαν, καὶ τὸν ἀποδειχθέντα πρὸς ἀμφοτέρους ἴσον γενέσθαι, τοὺς μὲν ὡς ἐλομένους ἀγαπῶντα, τοῖς δ' εὖνουν ὄντα διὰ συγγένειαν. Ἐπιτρεψάντων δὲ προτέροις τοῖς Ῥωμαῖοις τῶν Σαθίνων τὴν αἴρεσιν, ἔδοξε μᾶλλον ἐλᾶσθαι Σαθῖνον αὐτοὺς ἀποδείξαντας, ἢ παρασχεῖν Ῥωμαῖον ἐκείνων ἐλομένων. Καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσιν ἐκ Σαθίνων Νομᾶν Πομπήλιον, ἄνδρα τῶν μὲν εἰς Ῥώμην ἀπωρισμένων οὐ γενόμενον, γνώριμον δ' οὕτω δι' ἀρετὴν ὄντα πᾶσιν, ὥστε τῶν ἐλομένων προθυμότερον, ὀνομασθέντος αὐτοῦ, δέξασθαι τοὺς Σαθίνους. Φράσαντες οὖν τῷ δήμῳ τὰ δεδογμένα, πρέσβεις ἐκπέμπουσι πρὸς τὸν ἄνδρα κοινῇ τοὺς πρωτεύοντας ἀπ' ἀμφοτέρων, ἥκειν δεησομένους, καὶ παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν. Ἦν δὲ πόλεως μὲν ὁ Νομᾶς ἐπιφανοῦς ἐν Σαθίνοις τῆς Κύρην, ἀφ' ἧς Κυρίτας Ῥωμαῖοι σφᾶς αὐτοὺς ἅμα τοῖς ἀνακραθεῖσι Σαθίνοις προσηγέρευσαν, υἱὸς δὲ Πομπωνίου, ἀνδρὸς εὐδοκίμου, τεσσάρων ἀδελφῶν νεώτατος· ἡμέρα δὲ γεγονώς, κατὰ δὴ τινα θεῖαν τύχην, ἐν ἧ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ Ῥωμύλον αὕτη δὲ ἐστὶ πρὸ δεκαμυῶς καλανδῶν Μαΐων. Φύσει δὲ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν εὖ κεκραμένος τὸ ἦθος, ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξημέρωσε διὰ παιδείας καὶ κακοπαθείας καὶ φιλοσοφίας· οὐ μόνον τὰ λοιδορούμενα πάθη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐδοκιμοῦσαν ἐν τοῖς βαρβάροις βίαν καὶ πλεονεξίαν ἐκ ποδῶν ποιησάμενος, ἀνδρείαν δὲ ἀληθῆ, τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν αὐτῷ κάθεξιν ἡγούμενος. Ἐκ δὲ τούτου, πᾶσαν οἰκοθεν ἅμα τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἐξελαύνων, παντὶ δὲ πολιτῇ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυτὸν ἄμεμπτον δικαστὴν

νὰ δικάζῃ τοὺς πολίτας ἐξ ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ ἐξ ὥρας τῆς ἡμέρας ἐν ὀνόματι Κυρίνου καὶ Τατίου. Καὶ τῷ ὄντι ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαίρεσις τῶν καίρων ἤρεσκεν εἰς τοὺς ἄρχοντας διὰ τὴν ἰσότητά· καὶ εἰς τὸν δῆμον ἡ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἐφαίνετο νὰ ἀφαιρῇ τὸν φθόνον, καθότι ἐβλέπον τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ νύκτα νὰ γίνεταί ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἀπὸ βασιλέως ἰδιώτης. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς διοικήσεως οἱ Ῥωμαῖοι ὀνομάζουσι μεσσηβασιλείαν.

Γ. Ἀλλὰ μολονότι ἐφαίνοντο νὰ διοικῶσι μὲ πολλὰ δημοτικὸν καὶ μέτριον τρόπον, πάλιν ἐπιπτον εἰς ὑποψίας καὶ γογγυσμοὺς τοῦ λαοῦ, ὅτι μετέβαλον τὴν βασιλείαν εἰς ὀλιγαρχίαν, καὶ δολῶς ἐστήριζον τὸ κράτος τῆς πόλεως εἰς τὸ ἰδικόν των σῶμα, νὰ ὑπόκεινται δὲ εἰς βασιλέα δὲν ᾔθελον. Ὅθεν αἱ δύο φατρίαι ἐσυμφώνησαν μεταξύ των νὰ ἐκλέξῃ ἡ μία βασιλέα ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἄλλης, κρίνουσαι ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἐμελλε βεβαιότατα καὶ ἡ παροῦσα φιλονεικία νὰ παύσῃ, καὶ ὅποιος ᾔθελεν ἐκλεχθῇ βασιλεὺς, νὰ γένῃ καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαῖους καὶ πρὸς τοὺς Σαβῖνους ἴσος, τοὺς μὲν, ἀγαπῶν ὡς ἀπ' αὐτοὺς ἐκλεγμένους, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἔχων φυσικὴν εὐνοίαν ὡς ὁμογενῆς των. Γενομένης λοιπὸν τῆς συνθήκης, οἱ Σαβῖνοι παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ῥωμαῖους τὴν ἐκλογὴν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπροτίμησαν μᾶλλον νὰ χειροτονήσωσι Σαβῖνον αὐτοῖ, παρὰ νὰ δώσωσι Ῥωμαῖον ἐκλεγμένον ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ βουλευθέντες μεταξύ των ἐκλέγουσι τὸν Νουμᾶν Πομπήλιον, Σαβῖνον, ὃχι μὲν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς Ῥώμην ἀποίκων, ἀλλὰ τόσον διὰ τὴν ἀρετὴν του περίφημον, ὥστε μόλις ὠνομάσθη, καὶ οἱ Σαβῖνοι τὸν ἐδέχθησαν προθυμότεροι παρὰ τοὺς Ῥωμαῖους οἱ ὅποιοι τὸν ἐκλεζαν. Φανερῶσαντες λοιπὸν εἰς τὸν δῆμον τὴν ἐκλογὴν, ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὸν Νουμᾶν κοινῇ γνώμῃ καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν τοὺς πρωτίστους νὰ τὸν παρακαλέσωσι νὰ

καὶ σύμβουλον, αὐτὸς δ' ἑαυτῷ σχολάζοντι χρώμενος οὐδὲν πρὸς ἡδυπαθείας καὶ πορισμοὺς, ἀλλὰ θεραπείαν Θεῶν καὶ θεωρίαν διὰ λόγου φύσεώς τε αὐτῶν καὶ δυνάμεως, ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε καὶ Τάτιον τὸν ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμύλῳ, μιᾶς αὐτῷ θυγατρὸς οὔσης Τατίας, ποιήσασθαι γαμβρὸν ἐκείνῳ. Οὐ μὴν ἐπήρθη γε τῷ γάμῳ μετοικίσασθαι πρὸς τὸν πενθερὸν, ἀλλ' αὐτοῦ περιέπων πατέρα γηραιὸν ἐν Σαβίνοις ὑπέμενε, ἅμα καὶ τῆς Τατίας ἐλομένης τὴν τοῦ ἀνδρὸς ιδιώτου ὄντος ἡσυχίαν πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ διὰ τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης. Αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρίτῃ καὶ δεκάτῃ μετὰ τὸν γάμον ἔτει τελευτῆσαι.

Δ. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, ἀγραιοῦσιν ἐκείνῳ τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἤθελεν ἐν ἄλσεσι Θεῶν, καὶ λειμῶσιν ἱεροῖς, καὶ τόποις ἐρήμοις, ποιούμενος τὴν δίαιταν. Ὅθεν οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν ὁ περὶ τῆς Θεᾶς ἔλαβε λόγος, ὡς ἄρα Νουμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ᾔδημονία τινὶ ψυχῆς καὶ πλάνῃ τὸν μετ' ἀνθρώπων ἀπολελοίπει βίον, ἀλλὰ σεμνοτέρας γεγευμένος ὁμιλίας, καὶ γάμων θείων ἡξιωμένος, Ἡγερίᾳ δαίμονι συνίων ἐρώσῃ καὶ συνδιαιτώμενος, εὐδαιμόνων ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα πεπνυμένος γέγονεν. Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάνυ παλαιῶν μύθων ἔοικεν, οὐς οἱ Φρύγες τε περὶ Ἄττεω, καὶ Βιθυνοὶ περὶ Ἡροδότου, καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρκάδες, ἄλλων τε πολλῶν εὐδαιμόνων δὴ τινων καὶ θεοφιλῶν γενέσθαι δοκούντων, παραλαβόντες ἠγάπησαν, οὐκ ᾔδηλόν ἐστι. Καί που λόγος ἔχει τὸν Θεόν, οὐ φίλιππον, οὐδὲ φίλορριν, ἀλλὰ φιλόνθρωπον ὄντα, τοῖς διαφερόντως ἀγαθοῖς ἐθέλειν συνεῖναι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν.

ἔλθῃ καὶ νὰ παραλάβῃ τὴν βασιλείαν· Ἦτον δὲ ὁ Νουμᾶς ἀπὸ πόλιν ἐπίσημον μεταξὺ τῶν Σαβίνων, τὴν Κύρεων, ἐκ τῆς ὁποίας Κυρεῖται ὠνομάσθησαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ οἱ μὲν αὐτοὺς συναμιχθέντες Σαβῖνοι· υἱὸς δὲ τοῦ Πομπωνίου ἀνδρὸς ἐνδόξου, νεώτερος τεσσάρων ἀδελφῶν του, γεννημένος, κατὰ θεῖαν τινὰ οἰκονομίαν βέβαια, τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἔκτισεν ὁ Ῥωμύλος τὴν Ῥώμην· αὕτη δὲ εἶναι ἡ εἰκοστὴ πρώτη τοῦ Ἀπριλίου μηνός. Πλασμένος δὲ ἐκ φύσεως μὲ ψυχὴν ἐπιτηδεῖαν πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν, ἔτι μᾶλλον ἡμέρωσεν ἑαυτὸν διὰ τῆς παιδείας καὶ τῶν κακοπαθειῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας· διότι ὅχι μόνον τὰ κατηγορούμενα πάθη, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμωμένην μεταξὺ τῶν βαρβάρων βίαν καὶ πλεονεξίαν ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν του· ἀνδρείαν δὲ ἀληθινὴν ἐνόμιζε τὸ νὰ κρατῇ ἐντὸς ἑαυτοῦ τὰς ἐπιθυμίας κυβερνωμένας ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον. Τοιαύτας ἔχων ἀρχὰς ἐξώρισεν ἀπὸ τὸν οἶκόν του πᾶσαν ἄμα τρυφήν καὶ πολυτέλειαν, καὶ εἰς καθένα πολίτην καὶ ξένον ἐπρόσφερε τὸν ἑαυτοῦ του ἄμεμπτον δικαστὴν, καὶ σύμβουλον· αὐτὸς δὲ καθ' ἑαυτὸν, ὅταν ἐσχόλαζε, δὲν μετεχειρίζετο τὸν καιρὸν εἰς ἡδυπαθείας καὶ πλουτισμὸν, ἀλλὰ κατεγίνετο νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς, καὶ νὰ ὑψοῦται διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἰς γνῶσιν τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ δυνάμεως. Ὅθεν εἶχε τὸσον μεγάλην φήμην καὶ δόξαν, ὥστε καὶ ὁ Τάτιος, ὁ ὁποῖος συνεθασίλευσεν εἰς τὴν Ῥώμην μὲ τὸν Ῥωμύλον, μίαν ἔχων θυγατέρα, τὴν Τατίαν, ἔραμεν ἐκεῖνον γαμβρόν. Καὶ ὅμως ὁ Νουμᾶς δὲν διερεθίσθη ἀπὸ τὸν λαμπρὸν αὐτὸν γάμον νὰ μετοικήσῃ εἰς τὸν πενθερὸν, ἀλλ' ἔμενεν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν Σαβίνων νὰ γηροκομῇ τὸν πατέρα του. Καὶ ἡ Τατία ἐνταύτῃ, ἐπροτίμησε τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἰδιώτου ἀνδρός της, παρὰ τὴν τιμὴν καὶ δόξαν ὁποῖαν ἐξ αἰτίας τοῦ πατρὸς ἡδύνατο εἰς τὴν Ῥώμην νὰ ἔχῃ. Περί αὐτῆς δὲ λέγουσιν ὅτι εἰς τὸ δέκατον τρίτον ἔτος μετὰ τὸν γάμον ἀπέθανε.

μηδὲ ἀτιμάζειν ἀνδρὸς θεῖου καὶ σώφρονος ὁμιλίαν. Ὡς δὲ καὶ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἔστι τις Θεῶ καὶ δαίμονι κοινωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πεισθῆναι. Καίτοι δοκοῦσιν οὐκ ἀπιθάνως Αἰγύπτιοι διαιρεῖν, ὡς γυναικὶ μὲν οὐκ ἀδύνατον πνεῦμα πλησιάσαι Θεοῦ, καὶ τινὰς ἐντεκεῖν ἀρχαῖς γενέσεως, ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς Θεὸν, οὐδὲ ὁμιλία σώματος. Ἀγνοοῦσι δὲ, ὅτι τὸ μινγνόμενον, ᾧ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἀνθρώπον εἶναι Θεῶ, καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα, καὶ φούμενον εἰς ἐπιμέλειαν ἡθους καὶ ἀρετῆς, πρέπον ἂν εἴη. Καὶ οὐ πλημμελοῦσιν οἱ τὸν Φόρβαντα καὶ τὸν Ἰάκινθον καὶ τὸν Ἄδμητον ἐρωμένους Ἀπόλλωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες, ὥσπερ αὖ καὶ τὸν Σικυώνιον Ἰππόλυτον, ᾧ δὴ καὶ, φασιν, δσάνις τύχοι διαπλέων εἰς Κίρραν ἐν Σικυῶνος, αὐτῷ χρῶσαν τὴν Πυθίαν, οἷον αἰσθανομένου τοῦ Θεοῦ καὶ χαίροντος, ἀποθεσπίζειν τάδε τὸ ἥρῳον·

Καὶ δ' αὖθ' Ἰππολύτοιο φίλον κἄρα εἰς ἅλα βαίνειν.

Πινδάρου δὲ καὶ τῶν μελῶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν Πᾶνα μυθολογοῦσιν. Ἀπέδωκε δὲ τινα τιμὴν καὶ Ἀρχιλόχῳ καὶ Ἡσιόδῳ τελευτήσασι διὰ τὰς Μούσας τὸ δαιμόνιον. Σοφοκλεῖ δὲ καὶ ζῶντι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπιξενωθῆναι λόγος ἔστι, πολλὰ μέχρι δεῦρο διασώζων τεκμήρια, καὶ τελευτήσαντι τυχεῖν ταφῆς ἄλλος Θεός, ὡς λέγεται, παρέσχεν. Ἄρα οὖν ἄξιόν ἐστι, ταῦτα συγχωροῦντας ἐπὶ τούτων, ἀπιτεῖν, εἰ Ζαλευκῷ, καὶ Μίνῳ, καὶ Ζωροάστρῃ, καὶ Νουμᾷ, καὶ Λυκούργῳ, βασιλείας κυβερνῶσι, καὶ πολιτείας διακοσμοῦσιν, εἰς τὸ αὐτὸ ἐφοῖτα τὸ δαιμόνιον; Ἢ τούτοις μὲν εἰκός ἐστι καὶ σπουδάζοντας Θεοὺς ὁμιλεῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστων, ποιηταῖς δὲ καὶ λυρικοῖς μινυρίζουσιν, εἴπερ ἄρα, χρῆσθαι παίζοντας· εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, κατὰ Βακχυλίδην, Πλατεῖα κέλευθος. Οὐ

Α. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἀφῆσας τὴν διατριβὴν τῆς πόλεως, ἤθελε νὰ μένῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ χωρία, καὶ νὰ περιπατῇ μόνος εἰς δάση θεῶν καὶ ἱερὰ λειβάδια, καὶ τόπους ἐρήμους· ἐκ τούτου ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ περὶ τῆς θεᾶς λόγος, ὅτι τάχα ἐκεῖνος ἀφῆκε τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅχι ἀπὸ ἀθημονίαν τινὰ ψυχῆς καὶ μελαγχολίαν, ἀλλὰ διότι ἀπηλάυσεν ὁμιλίαν ὑψηλοτέραν τῆς ἀνθρωπίνης, καὶ γάμον ἡξιώθη θεῶν, συνδιατρίβων καὶ συζῶν μὲ τὴν ἀγαπῶσαν αὐτὸν θεὰν Ἥγερίαν· ὅθεν ἐγένεν εὐδαίμων ἄνθρωπος καὶ σοφὸς εἰς τῶν θεῶν πραγμάτων τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ὅτι μὲν αὐτὰ ὁμοιάζουσι μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς παλαιστάτους μύθους, ὁποίους καὶ οἱ Φρύγες περὶ Ἄττου (6) κατὰ παράδοσιν μνημονευομένους ἠγάπησαν, καὶ περὶ Ἡροδύτου οἱ Βίθυνοι, καὶ οἱ Ἀρκάδες περὶ Ἐνδυμίωνος καὶ ἄλλα ἔθνη περὶ πολλῶν ἄλλων φημιζομένων ὅτι ἐ χρημάτισαν εὐδαίμονες καὶ θεοφιλεῖς ἄνθρωποι, ταῦτο εἶναι φανερόν εἰς ὅλους, καὶ μὴ κἄποιον λόγον δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς, ὅστις δὲν εἶναι φίλος ἵππων, οὐδὲ φίλος πτηνῶν, ἀλλὰ φιλάνθρωπος, ἀνταμώνεται προθύμως μὲ τοὺς καρυφαίους εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ δὲν ἀποστρέφεται οὐδὲ καταφρονεῖ συνομιλίαν ἀνδρὸς ὁσίου καὶ σώφρονος· Ὅτι δὲ καὶ εἰς σῶμα ἄνθρωπινον θεὸς ἢ δαίμων προσηλούμενος διὰ τὸ κάλλος του, ἔρχεται μ' αὐτὸ σαρκικῶς εἰς συγκοινωνίαν, ταῦτο εἶναι βέβαια δύσκολον νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Ἄν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κἄνουν εἰς τοῦτο δικίρεσιν ὅχι ἀπίθανον, λέγοντες ὅτι εἰς γυναικα μὲν δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ πλησιάσῃ πνεῦμα θεοῦ, καὶ νὰ δώσῃ ἀρχὰς γενέσεως· ἀλλ' εἰς ἄνδρα εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ συμμιχθῇ μὲ θεῶν, καὶ νὰ συνέλθῃ εἰς σωματικὴν ἔνωσιν. Ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι τὸ συνενούμενον ἀνταποδίδει εἰς ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὅποιον συνενοῦται, τόσον μερίδιον ἐκ τῆς ἰδίας του οὐσίας, ὅσον ἀπὸ τὴν οὐσίαν ἐκείνου λαμβάνει. Ὅτι ὁμως ὑπάρχει

(TOM. Α.)

20

δὲ γὰρ ἄτερος λόγος ἔχει τι φαῦλον, ὃν περὶ Λυκούργου καὶ Νουμᾶ, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀνδρῶν λέγουσιν, ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστα πλήθη χειρούμενοι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντες ταῖς πολιτείαις καινοτομίας, προσεποιήσαντο τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δόξαν, αὐτοῖς ἐκείνοις, πρὸς οὓς ἐσχηματίζοντο, σωτήριον οὔσαν.

Ε. Ἀλλὰ γὰρ ἔτος ἤδη διατελούντι τῷ Νουμᾶ τεσσαρακοστόν, ἦγον ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Τοῦς δὲ λόγους ἐποίησατο Πρόκλος καὶ Ουέλεσσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος αἰρήσεσθαι τὸν ἕτερον βασιλέα. Πρόκλῳ μὲν τῶν Ῥωμύλου λαῶν, Ουέλεσσῳ δὲ τῶν Τατίου μάλιστα προσεχόντων. Οὗτοι μὲν οὖν βραχέα διελέχθησαν, οἰόμενοι τῷ Νουμᾶ τὴν συντυχίαν ἀσπαζομένῳ γεγονέναι· ἦν δ' οὐ μικρὸν, ὡς εἰκεν, ἔργον, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν καὶ δεήσεως, τὸ πείσαι καὶ μεταστῆσαι γνώμην ἀνδρὸς ἡσυχία καὶ εἰρήνῃ βεβιωκότος εἰς ἀρχὴν πόλεως τρόπον τινὰ γεγεννημένης πολέμῳ καὶ συνηυξημένης. Ἐλεγεν οὖν τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ παρόντος, καὶ Μαρκίου, τῶν συγγενῶν ἐνός, ὡς « Πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου μεταβολή, σφάλερόν· Ὡ δὲ μητ' ἄπεστι τι τῶν ἱκανῶν, μήτε μεμπτόν ἐστὶ τι τῶν παρόντων, τοῦτον οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ἄνοια, μετακοσμεῖ καὶ μεθίστησιν ἐκ τῶν συνηθῶν· οἷς καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον προσείη, τῷ βεβαιωτέρῳ διαφέρει τῶν ἀδήλων. Ἀλλ' οὐδ' ἀδήλα τὰ τῆς βασιλείας τοῦ Ῥωμύλου τεκμαιρομένῳ παθήμασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε δόξαν, ἐπιβουλεύσαι τῷ συνάρχοντι Τατίῳ, πονηρὰν δὲ τοῖς ὁμοτίμοις περιεποίησεν, ὡς ἀνηρερημένος ὑπ' αὐτῶν.

φιλία θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον, καὶ ὁ λεγόμενος ἔρω, ὅστις ἐξ' αὐτῆς γεννᾶται πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν ἡθῶν καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀγαπωμένου, τοῦτο ὡς πρέπει οὐνάμεθα νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Καὶ δὲν σφάλλουν ὅτοι μυθολογοῦσιν ὅτι ὁ Φόρβας (7) καὶ ὁ Υἱάκινθος (8) καὶ ὁ Ἄδμητος (9) ἔγιναν ἐρώμενοι τοῦ Ἀπόλλωνος, καθὼς ἀκόμη καὶ ὁ Σικυώνιος ἱππόλυτος, περὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα λέγουσιν, ὅτι ὁσάκις ἐτύγχανε νὰ περνᾷ διὰ θαλάσσης ἀπὸ Σικυῶνος εἰς Κίρραν, ὁ θεὸς αἰσθάνομενος αὐτὸ κατὰ τινὰ τρόπον, καὶ χαίρων, ἐνέπνεεν εἰς τὴν Πυθίαν τοῦτον τὸν ἥρωϊκὸν στίχον·

Ὁ προσφιλες ἱππόλυτος πάλιν ἐμβαίνει εἰς πλοῖον.

Τοῦ Πινδάρου (10) δὲ καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐραστὴν μυθολογοῦσι τὸν Πῆνα· καὶ ὁ Ἀρχίλοχος (11) πρὸς τούτους καὶ ὁ Ἡσίοδος (12) ἀποθανόντες, ἐτιμήθησαν εἰς χάριν τῶν Μουσῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Περὶ δὲ Σοφοκλέους εἶναι λόγος ὅτι καὶ ζῶντα ἐτίμησεν αὐτὸν ὁ Ἀσκληπιὸς (13), διότι ἐπῆγεν εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ ἐφιλοξενήθη· καὶ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῆς σώζονται μέχρι τῆς σήμερον πολλὰ σημεῖα· καὶ ἀποθανόντα τὸν ἡξίωσε ταφὴν ἄλλος θεὸς (14), καθὼς λέγουσι. Ταῦτα λοιπὸν νομίζοντες εἰς τούτους ἀληθινὰ, εἶναι ἄρα δίκαιον νὰ ἀπιστῶμεν, ἂν εἰς τὸν Ζάλευκον (15), καὶ Μίνω, καὶ Ζωροάστρην, καὶ Νουμᾶν, καὶ Λυκοῦργον, οὔτινες ἐκυβέρνων βασιλείας καὶ πολιτείας ἐρρύθμιζον, ἐσύχναζε θεὸς καὶ συνωμίλει μὲ αὐτούς; Δὲν εἶναι μάλιστα πιθανώτερον ὅτι εἰς τούτους τοὺς μεγάλους ἄνδρας καὶ σπουδάζοντες ἐμφανίζοντο οἱ θεοὶ διὰ νὰ διδάξουν καὶ νὰ παραινέσωσιν αὐτοὺς πῶς νὰ ἐκτελέσουν τὰ μεγάλα βουλευμάτα των, εἰς ποιητὰς δὲ καὶ λυρικοὺς τερερίζοντας, ἂν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐπαρουσιαζόντο, τὸ ἑκαμναν μόνον παιδιᾶς καὶ τέρψεως χάριν; Μ' ὅλα ταῦτα ἂν ἄλλος ἄλλα περὶ τούτου φρονῇ, κατὰ τὸν Βακχυλίδην (16), «πλα-

Καίτοι Ῥωμύλον μὲν οὗτοι παῖδα Θεῶν ὕμνοῦσι φήμαίς, καὶ τροφήν τινα δαιμόνιον αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν ἄπιστον ἔτι νηπιου λέγουσιν. Ἐμοὶ δὲ καὶ γένος θνητὸν ἔστι, καὶ τροφή καὶ παίδευσίς ὑπ' ἀνθρώπων, ὧν οὐκ ἀγνοεῖτε, γεγεννημένη· τὰ δ' ἐπαινούμενα τοῦ τρόπου, βασιλεύειν πόρρω μέλλοντος ἀνδρός ἡσυχία τε πολλή καὶ διατριβὴ περὶ λόγους ἀπράγμονας, ὅτε θεινὸς οὗτος καὶ σύντροφος εἰρήνης ἔρως καὶ πραγμάτων ἀπολέμων, καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τιμῇ Θεῶν καὶ φιλοφροσύναις εἰς τὸ αὐτὸ συνιόντων, τὰ δ' ἄλλα καθ' ἑαυτοὺς γεωργούντων ἢ νεμόντων. Ἰμὲν δὲ, ὦ Ῥωμαῖοι, πολλοὺς μὲν ἴσως ἀβουλῆς τοὺς ἀπολείπει πολέμους Ῥωμύλος, οἷς ἀντερείδοντας ἢ πόλιν ἐμπύρου δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος· πολλὰ δὲ καὶ συνήθεια καὶ προθυμία δι' εὐτυχίαν γέγονε τῷ δήμῳ, καὶ οὐδένα λεληθεν αὐξέσθαι καὶ κρατεῖν ἐτέρων βουλόμενος· ὥστε καὶ γέλως ἂν εἴη τὰμὲν, θεραπεύοντος Θεοῦ, καὶ δίκην τιμῶν βίαν δὲ καὶ πόλεμον ἐχθραίνειν διδάσκοντος πόλιν, στρατηλάτου μᾶλλον, ἢ βασιλέως δεομένην ».

Γ. Τοιούτοις λόγοις ἀφοσιουμένου τὴν βασιλείαν τοῦ ἀνδρός, οἷτε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιοῦντο σπουδὴν, ἀντιβολουῦντες καὶ δεόμενοι μὴ σφᾶς αὐθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν καὶ πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ ὄντος ἐτέρου, πρὸς ὃν ἀμφοτέραι συννεύουσιν αἱ στάσεις· ὅτε πατὴρ καὶ ὁ Μάρκιος, ἐκείνων μεταστάντων, ἰδίᾳ προσκείμενοι τὸν Νουμᾶν ἔπειθον δέχεσθαι μέγα καὶ θεῖον δῶρον. « Εἰ δὲ αὐτὸς οὔτε πλούτου δέη δὲ αὐτάρκειαν, οὔτε δόξαν ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἐζήλωκας, κρείσσονα τὴν ἀπ' ἀρετῆς ἔχων, ἀλλ', ὑπηρεσίαν γε Θεοῦ τὸ βασιλεύειν ἡγούμενος

ταῖα εἶναι ἡ ὁδός· καθότι δὲν εἶναι καταφρονήσεως ἄξιος οὐδ' ὁ ἄλλος λόγος, τὸν ὁποῖον περὶ Λυκούργου καὶ Νουμᾶ καὶ τοιούτων ἄλλων περιφήμων ἀνδρῶν λέγουσιν, ὅτι ἔχοντες νὰ θαμάσωσιν ἀγρίους καὶ δυσμεταχειρίστους ὄχλους, καὶ θέλοντες νὰ ἐκτελέσωσι μεγάλας πολιτικὰς καινοτομίας, ἐπροσποιήθησαν ὅτι εἶχον μὲ τὸν θεὸν συγκοινωνίαν· καὶ τὸ πλᾶσμα τοῦτο εἰς αὐτοὺς ἐκείνους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπροσποιοῦντο, ἦτον σωτηριῶδες.

Ε. Ὁ Νουμᾶς εἶχεν ἤδη τεσσαρακοστὸν ἔτος ἡλικίας, ὅταν ἦλθον ἀπὸ τὴν Ῥώμην αἱ Πρέσβεις νὰ τὸν καλέσουν εἰς τὴν βασιλείαν· καὶ τὴν ὁμιλίαν ἔκαμαν ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Οὐέλεσος, ἓνα τῶν ὑποίων ὁ δῆμος ἐφάνετο προτῆτερα διατεθειμένος νὰ ἐκλέξῃ βασιλέα, καθότι εἰς τὸν Πρόκλον ἦσαν κατ' ἐξοχὴν οἱ λαοὶ τοῦ Ῥωμύλου, εἰς δὲ τὸν Οὐέλεσον οἱ Σαβῖνοι προσηλωμένοι. Καὶ αὐτοὶ μὲν ὠμίλησαν ὀλίγα, νομίζοντες ὅτι ὁ Νουμᾶς ἐμέλλε νὰ χαρῇ λαμβάνων αὐτὴν τὴν εἰδήσιν. Ἦτον ὁμως ὅχι μικρὸν, ὡς φαίνεται, ἔργον, ἀλλ' ἐχρειάζοντο καὶ λόγοι πολλοὶ καὶ δεήσεις διὰ νὰ πείσουν καὶ νὰ μεταβάλουν γνώμην ἀνδρὸς συνειθισμένου εἰς ζωὴν εἰρηνικὴν καὶ ἡσυχον, νὰ δεχθῇ ἡγεμονίαν πόλεως γεννημένης τρόπον τινὰ μὲ πύλεμον καὶ συναυξημένης μ' αὐτόν. Εἶπε λοιπὸν εἰς τοὺς πρέσβεις, παρόντος τοῦ πατρὸς του καὶ τοῦ Μαρκίου ἐνὺς τῶν συγγενῶν, ὅτι « Πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου μεταβολὴ εἶναι » ἐπικίνδυνον πρᾶγμα. Ἀνθρωπον ὅμως εἰς τὸν ὁποῖον δὲν » λείπει τίποτε τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων, οὐδ' εἰς τὴν πα- » ροῦσαν κατὰστασίν του ὑπάρχει τι μεμπτόν καὶ δυσάρεστον, » τοῦτον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἀφροσύνη μετατρέπει καὶ μεταβάλλ- » λει ἀπὸ τὸν συνήθη βίον· ὅστις καὶ ἂν δὲν ἔγῃ κανὲν ἄλλα » προτέρημα, εἶναι, καθ' ὃ βέβαιος, προτιμώτερος τοῦ ἀδελφοῦ. » ἀλλ' οὔτε ἀδελφός δὲν εἶναι ἡ τύχη τῆς βασιλείας τὴν ὁποίαν

ὅς γ' ἀνίστησι καὶ οὐκ ἔα κεῖσθαι καὶ ἀργεῖν τὴν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην, μὴ φεῦγε, μηδὲ ἀποδίδρασκε τὴν ἀρχὴν, ἀνδρὶ φρονίμῳ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων οὔσαν χώραν ἐν ἧ καὶ θεραπεῖται Θεῶν μεγαλοπρεπεῖς εἰσὶ, καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμερώσεις ῥᾶστα καὶ τάχιστα μετακοσμουμένων ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος. Οὗτοι καὶ Τάτιον ἔστερξαν ἔπηλυν ἡγεμόνα, καὶ τὴν Ῥωμύλου μνήμην ἀποθεοῦσι ταῖς τιμαῖς. Τίς δὲ οἶδεν εἰ καὶ νικῶντι δῆμῳ πολέμου κόρος ἔσται, καὶ μεστοὶ θριάμβων καὶ λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρᾶον καὶ δίκης ἐταῖρον ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εἰρήνῃ παθοῦσιν; εἶδὲ δὴ καὶ παντάπασιν ἀκράτῳς ἔχουσι καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον, ἄρ' οὐχὶ βέλτιον ἀλλαχόσε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, διὰ χειρὸς ἔχοντα τὰς ἡνίας, τῇ δὲ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει σύνδεσμον εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀκμάζουσιν καὶ δυνατὴν γενέσθαι; » Τούτοις προσῆν, ὡς λέγεται, σημεῖά τε χρηστὰ, καὶ σπουδὴ τῶν πολιτῶν, καὶ ζῆλος, ὡς ἐπύθοντο τὴν πρέσβειαν, δεομένων βαδίζειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν ἐπὶ κοινωνία καὶ συγκράσει τῶν πολιτῶν.

Z. Ὡς οὖν ἐδέδοκτο, θύσας τοῖς Θεοῖς, προῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀπῆντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἔρωτι θαυμαστῶ τοῦ ἀνδρὸς· εὐφημίαί τε πρέπουσαι γυναικῶν ἐγίνοντο καὶ θυσαί πρὸς ἱεροῖς, καὶ χαρὰ πάντων, ὥσπερ οὐ βασιλέα τῆς πόλεως, ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένης. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν κατέστησαν, ὁ μὲν ταῖς ὥραις ἐκείναις συνειληχῶς μεσθασιλεὺς Σπόριος Οὐέττιος ψῆφον ἐπέδωκε τοῖς πολίταις, καὶ πάντες ἠνεγκαν· προσφερομένων δ' αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασῆμων,

» μὲ προσφέρετε, ἔαν κρίνω τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὰ παθήματα τοῦ
 » Ῥωμύλου, διότι καὶ αὐτὸς ἐδυσσημίσθη ὅτι ἐπεβούλευσε τὸν
 » συμβασιλεύσαντα Τάτιον, καὶ ἀποθνήσκων ἐπρόστριψεν εἰς
 » τοὺς Πατρικίους ὄνειδος, ὅτι ἐθανατώθη ἀπ' αὐτοῦ· μολονότι
 » τὸν Ῥωμύλον αὐτοὶ ὑμνοῦσι φημίζοντες ὡς υἱὸν Θεῶν, καὶ
 » λέγουσιν ὅτι καὶ τροφὴν ἡξιώθη θείαν, καὶ σωτηρίαν πα-
 » ράδοξον, ἐν ᾗ ἦτον ἀκόμη νήπιον. Ἐγὼ δὲ καὶ γένος ἔχω
 » θνητὸν, καὶ τροφὴν πρὸς τοῦτοις καὶ ἐκπαίδευσιν ἔλαβα ἀπὸ
 » ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους δὲν ἀγνοεῖτε. Τὰ δὲ ἐπαινούμενα
 » ἦθ' μου ἀπέχουν πολὺ τοῦ νὰ ἦναι ἄξια ἀνδρὸς ὅστις μέλ-
 » λει νὰ βασιλεύσῃ. Ἀγαπῶ πολὺ νὰ διὰγω κατ' ἰδίαν ἡσυ-
 » χος, καὶ νὰ καταγίνωμαι εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας
 » μακρὰν τῶν κοινῶν πραγμάτων. τρέφων ἐντὸς τῆς ψυχῆς
 » μου σφοδρὸν καὶ ἀχώριστον ἀπ' ἐμέ ἔρωτα εἰρήνης καὶ ἀσχο-
 » λιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν τίποτε κοινὸν μὲ τὸν πόλεμον. Ἡ
 » μόνη περιπόλητος συνδιατριβή μου εἶναι μὲ ἀνθρώπους, οἱ
 » ὁποῖοι συνέρχονται διὰ νὰ τιμῶν τοὺς Θεοὺς, καὶ νὰ συνα-
 » ναστραφοῦν φιλικὰ μεταξὺ τῶν, τὸν δ' ἐπίλοιπον καιρὸν
 » γεωργοῦν ἢ ποιμαίνουν καθένας ἰδιαιτέρως. Εἰς ὑμᾶς δὲ, ὦ
 » Ῥωμαῖοι, πολλοὺς ὁ Ῥωμύλος ἀφῆκε πολέμους, τοὺς ὁποίους
 » ἴσως ὑποφέρετε ἀκουσίως, ἀλλ' εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀντίστα-
 » σιν ἡ πόλις χρειάζεται βασιλέα νέον καὶ δραστήριον. Ἐπειτα
 » ὁ δῆμος ἀπὸ τὴν μακρὰν συνήθειαν καὶ ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν
 » τοῦ ἔγινε πολὺ πρόθυμος εἰς τοὺς πολέμους, καὶ εἶναι εἰς
 » ὅλους φανερόν, ὅτι θέλει νὰ προβαίῃ εἰς αὕξισιν καὶ νὰ
 » κυριεύῃ ἄλλους· ὥστε ἤθελα φανῇ γελοῖος ἐγὼ ἐνασχολού-
 » μενος εἰς λατρείαν θεῶν, καὶ ζητῶν μὲ νοουεσίας νὰ κατα-
 » στήσω τὴν δικαιοσύνην ἀξιοσέβαστον, τὴν βίαν δὲ καὶ τὸν
 » πόλεμον μισητὸν, εἰς πόλιν, ἣτις ἔχει χρεῖαν στρατηλάτου
 » φιλοπολέμου μᾶλλον, παρὰ βασιλέως εἰρηνικοῦ.

ἐπισχεῖν καλεύσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ Θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐμπε-
δοῦντος αὐτῷ. Παραλαβὼν δὲ μάντις καὶ ἱερεῖς, ἀνέβαινον
εἰς τὸ Καπιτώλιον· Ταρπήιον αὐτὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι
προσηγόρευον. Ἐνταῦθα τῶν μάντεων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν
εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστὰς
ἐξόπισθεν, καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος αὐτοῦ,
κατηύξατο, καὶ περιεσκόπει τὰ παρὰ τῶν Θεῶν ἐν οἰωνοῖς,
ἢ στυμβόλιδι προφαινόμενα, πανταχόσε τὰς ὄψεις περιφέρων.
Σιγῇ δ' ἄπιστος ἐν πλήθει τοσούτῳ τὴν ἀγορὰν κατεῖχε καρα-
δοκούντων καὶ συναιωρουμένων τῷ μέλλοντι, μέχρις οὐ προῦ-
ράνησαν ὄρνιθες ἀγαθοὶ, καὶ δεξιοὶ ἐπέπητσαν. Οὕτω δὲ τὴν
βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα κατέβαινε Νουμᾶς εἰς τὸ πλῆθος
ἀπὸ τῆς ἄκρας. Τότε δὲ καὶ φωναὶ καὶ δεξιώσεις ἦσαν ὡς
εὐσεβέστατον καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. Παραλαβὼν δὲ
τὴν ἀρχήν, πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων δορυφόρων σύ-
στημα διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλης ἔχων αἰεὶ περὶ τὸ σῶμα Κέ-
λερας προσηγόρευσεν, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς· οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν
πιστεύουσιν, οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἡξίου. Δεύτερον δὲ
τοῖς οὓσιν ἱερεῦσι Διὸς καὶ Ἄρεος τρίτον Ῥωμύλου προσκατέ-
στησεν, ὃν Φλαμῖνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν. Ἐκάλουν δὲ καὶ
τοὺς προγενεστέρους Φλαμῖνας, ἀπὸ τῶν περικρανίων πύλων,
οὓς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πηλαμένας τινὰς ὄντας, ὡς
ἱστοροῦσι, τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τότε μᾶλλον, ἢ νῦν, τοῖς
Λατίνοις ἀνακεκραμένον. Καὶ γὰρ ἂς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς
Λαΐνας, ὁ Ἰόδας χλαῖνας φησὶν εἶναι, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα
τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς ἀμφιθλήτῃ παῖδα, λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς
καὶ τὸν Ἑρμῆν οὕτως ἐνιοὶ τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς
διακονίας προσηγόρευον.

Γ. Ἐν ᾧ δὲ μὲ τοιούτους λόγους ἀπαποιεῖτο τὴν βασιλείαν,
 οἱ Ῥωμαῖοι μὲ ὅλας τὼν τὰς δυνάμεις ἐπροσπάθουν νὰ τοῦ
 στρέψουν τὴν γνώμην, ἐπιμένοντες καὶ παρακαλοῦντες νὰ μὴ
 γένη αἴτιος τοῦ νὰ πέσωσι πάλιν εἰς διχόνοιαν, ἥτις ἔμελλε
 νὰ ἐπιφέρῃ πόλεμον ἐμφύλιον, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος, πρὸς
 τὸν ὁποῖον καὶ αἱ δύο φατρίαι νὰ κλίνωσιν ἐκ συμφώνου. Ἐπει-
 τα καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὁ Μάρκιος, ἀφ' οὗ ἐβγήκαν οἱ πρέ-
 σβεις, κατ' ἰδίαν τὸν παρεκίνουν μὲ πολὺν ζῆλον νὰ δεχθῇ τὸ
 μέγα τοῦτο καὶ θεῖον δῶρον. « Ἄν σὺ, τὸν ἔλεγον, ἀρκούμενος
 » εἰς τὴν κατάστασίν σου, οὔτε πλοῦτον χρειάζεσαι, οὔτε δό-
 » ξαν ἐπιθυμῆς ἐξουσίας καὶ πολιτικῆς δυνάμεως, ἔχων ἀνω-
 » τέραν ἄλλην τὴν δόξαν τῆς ἀρετῆς, στοχάσου ὅμως ὅτι ἡ
 » βασιλεία εἶναι ὑπηρεσία θεοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς ἀναστήνει βε-
 » θαια, καὶ δὲν ἀφήνει ἀνωφελῆ καὶ ἀργὴν τὴν τόσον μεγάλην
 » δικαιοσύνην, ἥτις εὐρίσκεται εἰς ἐσέ. Μὴ ἀποπειρηθῇς λοι-
 » πὸν μηδ' ἀποφύγῃς τὴν βασιλείαν· αὕτη εἰς τὸν φρόνιμον
 » ἄνθρωπον εἶναι εὐρύχωρον στάδιον πράξεων καλῶν καὶ με-
 » γάλων, ὅπου καὶ τοὺς θεοὺς δύναται μεγαλοπρεπῶς νὰ τιμᾷ,
 » καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ φέρῃ εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἡμερόνων
 » αὐτοὺς· διότι πολὺ εὐκολα καὶ γρήγορα συμμορφώνονται μὲ
 » τὰ ἥθη τοῦ ἡγεμόνος των. Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὸν Τάτιον ἡγά-
 » πησαν, ἂν καὶ ἦτο· ξένος ἡγεμὼν, καὶ τοῦ Ῥωμύλου τὴν
 » μνήμην ἀποθεόνουσιν μὲ τὰς τιμὰς. Καὶ τίς ἠξέυρει, ἂν ὁ λαὸς
 » αὐτὸς, πάντοτε νικῶν, δὲν ἐβαρύνθη τὸν πόλεμον, καὶ χορτα-
 » σμένος ἀπὸ θριάμβους καὶ λάφυρα, ποθῇ ἡγεμόνα πρᾶον καὶ
 » φίλον τῆς δικαιοσύνης νὰ τὸν βάλῃ νόμους καλοὺς καὶ νὰ
 » τὸν διοικῇ μὲ εἰρήνην; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔχουν ἀκράτητον διόλου
 » καὶ μανιῶδη ῥοπήν εἰς πόλεμον, ἅρα δὲν εἶναι καλῆτερον,
 » λαμβάνων εἰς χεῖρας τῆς ἡγεμονίας τοὺς χαλινοὺς, νὰ στρέ-
 » ψῃς ἄλλοῦ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν, εἰς δὲ τὴν πατρίδα σου καὶ εἰς

Η. Ταῦτα δὲ ὁ Νομᾶς ἐπ' εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ δήμου πολιτευσάμενος, εὐθὺς ἐπεχείρει τὴν πόλιν, ὥσπερ σίδηρον, ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς, μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ δικαιοτέραν. Ἀτεχνῶς γὰρ, ἣν Πλάτων ἀποκαλεῖ φλεγμαίνουσαν πόλιν, ἐκείνη τότε ἦν, συστᾶσα μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τόλμη τινὴ καὶ παραβόλῃ θρασύτητι τῶν θρασυτάτων καὶ μαχιμωτάτων ἐκεῖ πανταχόθεν ὡσαμένων, ταῖς δὲ πολλαῖς στρατείαις καὶ τοῖς συνέχεσι πολέμοις, τροφῇ χρησαμένη καὶ αὐξήσει τῆς δυνάμεως, καὶ, καθάπερ τὰ καταπηγνύμενα τῷ σείεσθαι μᾶλλον ἐδράζεται, ῥώννυσθαι δοκοῦσα διὰ τῶν κινδύνων. Οὕτω δὲ μετέωρον καὶ τετραχυμένον δῆμον οὐ μικρᾶς, οὐδὲ φαύλης οἰόμενος εἶναι πραγματείας μεταχειρίσασθαι καὶ μετακοσμήσαι πρὸς εἰρήνην, ἐπηγάγετο τὴν ἀπὸ τῶν Θεῶν βοήθειαν, τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις καὶ πομπαῖς καὶ χορείαις, ἃς αὐτὸς ὠργίασε καὶ κατέστησεν, ἅμα σεμνότητι διωγωγὴν ἐπίχαριν καὶ φιλόφρονον ἡδονὴν ἐχούσαις, δημαγωγῶν καὶ τιθασσεύων τὸ θυμοειδὲς καὶ φιλοπόλεμον. Ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ φάσματα δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς οὐκ εὐμενεῖς, ἐδούλου καὶ ταπεινὴν ἐποίει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισιδαιμονίας. Ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔσχεν ἡ σοφία καὶ ἡ παιδεία τοῦ ἀνδρός, ὡς Πυθαγόρᾳ συγγεγονότος. Μέγα γὰρ ἦν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τούτῳ τῆς πολιτείας ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀγιστεία καὶ διατριβή. Λέγεται δὲ καὶ τὸν ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Πυθαγόρᾳ διανοίας περιβαλέσθαι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἀετὸν τε δοκεῖ प्राῦναι φωναῖς τισιν ἐπιστήσας καὶ καταγαγὼν ὑπεριπτάμενον, τόν τε μηρὸν ὑποφῆναι χρυσοῦν Ὀλυμπιάσι διαπορευόμενος τὴν πανήγυριν. Ἀλλας τε τερατώδεις μηχανὰς αὐτοῦ καὶ πράξεις ἀναγγέλλουσιν ἐφ' αἷς καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἔγραψε.

» ὅλον τὸ ἔθνος τῶν Σαβίνων νὰ γενῆς μέσον δεσμοῦ φιλίας
 » καὶ συμμαχίας παντοτινῆς μὲ πόλιν δυνατὴν καὶ ἀκμά-
 » ζουσαν; Εἰς τὰς πᾶρακινήσεις αὐτὰς προστεθήσαν, ὡς
 εἶναι λόγος, καὶ σημεῖα αἴσια, καὶ προθυμία μεγάλη καὶ
 ζήλος τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι καθὼς ἔμαθον τὸν σκοπὸν τῆς
 πρᾶξεως, παρεκάλουν τὸν Νουμᾶν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ παραλάβῃ
 τὴν βασιλείαν, διὰ νὰ καταστήσῃ συγκοινωνίαν καὶ ὁμό-
 νοιαν ἀδιάλυτον μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Ῥωμαίων.

Ζ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν συγκατένευσεν, ἐκτελέσας θυσίαν εἰς τοὺς
 θεοὺς, ἐκινήθη πρὸς τὴν Ῥώμην· καὶ ἐβγήκαν εἰς προὔπαντήσιν
 αὐτοῦ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἔχοντες μέγαν πόθον νὰ τὸν ἰδῶσι.
 Καὶ αἱ γυναῖκες τὸν ὑπεδέχοντο μὲ λαμπρὰς εὐφημίας· καὶ
 θυσίαι ἐγίνοντο εἰς τοὺς ναοὺς, καὶ χαρὰ ἦτον εἰς ὅλους, ὡς νὰ
 ἐδέχετο ἡ πόλις ὄχι νέον βασιλέα, ἀλλὰ νέον βασιλείον. Ἀφ' οὗ
 δὲ ἐφθασάν εἰς τὴν κοινὴν ἀγορὰν, ἐκεῖ ὁ Σπόριος Οὐτέτιος,
 ὅστις κατὰ κλήρον ἔλαχε νὰ ἦναι μεσουβασιλεὺς εἰς τὰς ὥρας
 ἐκείνας, ἔδωκε ψῆφον ἐκλογῆς εἰς τοὺς πολίτας, καὶ ὅλοι ἐκ
 συμφώνου ἐψήφισαν πρὸς Νουμᾶν βασιλέα. Ἐν ᾧ δὲ ἐπροσφέ-
 ροντο εἰς αὐτὸν τὰ βασιλικά παρασημα, ἐπρόσταξε νὰ προσ-
 μείνωσι, λέγων, ὅτι εἶναι χρεῖα νὰ πληροφορηθῇ ἂν ἐπικυρώ-
 νη καὶ ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν εἰς αὐτόν. Ἐλαβε λοιπὸν μάντεις
 καὶ ἱερεῖς καὶ ἀνέβη εἰς τὸ Καπιτώλιον, τὸ ὅποιον οἱ τότε Ῥω-
 μαῖοι ὠνόμαζον Ταρπήϊον λόφον. Ἐκεῖ ὁ πρῶτος τῶν μάντεων
 στρέψας πρὸς μεσημβρίαν τὸ πρόσωπον τοῦ Νουμᾶ σκεπασμέ-
 νον, ἐστάθη ὀπίσθεν αὐτοῦ, καὶ θέτων τὴν δεξιάν του εἰς τὴν
 κεφαλὴν ἐκείνου, ἐπροσευχήθη, καὶ ἐκύτταζεν ὑλόγυρα μὲ προ-
 σοχήν νὰ ἰδῇ πτηνὰ ἢ ἄλλα σημεῖα, καὶ ἐκ τούτων νὰ μαν-
 τεύσῃ τὸ θέλημα τῶν Θεῶν. Ἐν τούτοις ἄκρα σιωπῇ, πρᾶγμα
 παράδοξον εἰς τόσον πλῆθος συναγμένου λαοῦ, ἐκυρίευε τὴν
 ἀγορὰν· ὅλοι ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως νὰ ἰδοῦν τὸ ἀποβησά-

Πυθαγόρην δὲ γόντας ἀποκλίνοντ' ἐπὶ δόξας,

Θήρη ἐπ' ἀνθρώπων, σεμνηγορίης δαριστην.

Τῷ δὲ Νομᾷ δρᾶμα, θεᾶς τινος, ἡ νύμφης ὀρείας ἔρωσ ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος, ὥσπερ εἴρηται, καὶ κοινὰ μετὰ Μουσῶν διατριβαί. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μανευμάτων εἰς Μούσας ἀνήγε, καὶ μίαν Μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν, ἥ ἐνεᾶν ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος ἔχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. Ἔστι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα παντάπασιν ἀδελφὰ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. Οὐτε γὰρ ἐκεῖνος αἰσθητόν, ἡ παθητόν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ νοητόν ὑπελάμβανεν εἶναι τὸ πρῶτον· οὗτός τε διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα Θεοῦ Ῥωμαίους νομίζειν. Οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος Θεοῦ πρότερον· ἀλλ' ἐν ἑκκτὸν ἐβδόμηκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι ναοὺς μὲν οἰκοδομοῦμενοι, καὶ καλιάδας ἱερὰς ἰστῶντες, ἄγαλμα δ' οὐδὲν ἔμμορφον ποιοῦμενοι διετελούν· ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτ' ἐφάπτεσθαι Θεοῦ δυνατόν ἄλλως, ἢ νοήσει. Κομιδῇ δὲ καὶ τὰ τῶν θυσιῶν ἔχεται τῆς Πυθαγορικῆς ἀγιστείας· ἀναίμακτοί γὰρ ἦσαν αἶγες πολλαί, δι' ἀλφίτου καὶ σπονδῆς καὶ τῶν εὐτελεστάτων πεποιημένα. Χωρὶς δὲ τούτων, ἑτέροις ἔξωθεν ἐπαγωνίζονται τεκμηρίοις οἱ τὸν ἄνδρα τῷ ἀνδρὶ συνοικειοῦντες. Ὡν ἓν μὲν ἐστίν, ὅτι Πυθαγόραν τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἰστόρηκεν Ἐπίχρμος ὁ κώμικος ἐν τινὶ λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γεγραμμένῳ παλαιὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς διατριβῆς μετεσχηκώς· ἕτερον δὲ, ὅτι τεσσάρων υἱῶν βασιλεῖ Νομᾷ γενομένων, ἓνα Μάμερκον ἐπὶ τῷ Πυθαγόρου παιδί προσηγόρευσεν. Ἀπ' ἐκεί-

μένον, ἔχοντες τὰς ψυχὰς εἰς ἐκεῖνο προσηλωμένας, ἑωσὺ ἐφά-
νησαν αἷσια πτηνὰ, καὶ ἐπεκυρώθη ἡ ἐκλογή μετὰ τὸ δεξιὸν αὐ-
τῶν πέταμα. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ Νουμᾶς λαβὼν τὸ βα-
σιλικὸν φόρεμα, κατέβαινεν ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν εἰς τὸν λαόν,
καὶ τότε ἦσαν φωναὶ καὶ εὐφημίαι ὅλων τῶν πολιτῶν, οἵ οἱ ποῖ-
οι τὸν ἐδέχοντο ὀνομάζοντες αὐτὸν εὐσεβέστατον καὶ ὑπερα-
γαπημένον ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Ἀφ' οὗ δὲ παρέλαβε τὴν βασιλείαν,
πρῶτον μὲν διέλυσε τὸ σύστημα τῶν τριῶν κοσίων δρυφόρων,
τοὺς ὁποίους ὁ Ῥωμύλος ἔχων πάντοτε τριγύρω του ὡς σωμα-
τοφύλακας, τοὺς ὠνόμαζε Κέλερας, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς. Διέλυ-
σε δὲ αὐτοὺς ὁ Νουμᾶς, διότι δὲν ἔστεργε μῆτε ἀπιστίαν νὰ
δείκῃ πρὸς τοὺς ἐμπιστευομένους εἰς αὐτὸν, μῆτε νὰ βασι-
λεύῃ εἰς ἀνθρώπους μὴ ἔχοντας εἰς τὸν βασιλέα τῶν ἐμπι-
στοσύνην. Δεύτερον, εἰς τοὺς δύο ἱερεῖς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἄρεος
ἐπρόσθεσε καὶ τρίτον, τοῦ Ῥωμύλου, ὀνομάσας αὐτὸν Φλαμί-
να (17) Κυρινάλιον· ὠνόμαζον δὲ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἱερεῖς
Φλαμίνας ἐξ αἰτίας τῶν πύλων, τοὺς ὁποίους φοροῦσιν εἰς τὰς
κεφαλὰς, ὅθεν πιλαμένας, καὶ κατὰ διαφθοράν τῆς λέξεως
Φλαμίνας, ὡς ἱστοροῦσι τινὲς, καθότι αἱ ἑλληνικαὶ λέξεις ἦ-
σαν τότε περισσότερον παρὰ τῶρα ἀναμεμιγμέναι μετὰ τὰς λα-
τινικάς. Καὶ τὰς λαίνας, τὰς ὁποίας ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, ὁ
Ίσθας λέγει ὅτι εἶναι τὰ αὐτὰ ἐπανωφόρια, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλ-
ληνες ὀνομάζουσι χλαίνας· καὶ πρὸς ταῦτοις ὁ ἀμφιθαλής (18)
νέος, ὁ διακονῶν τὸν ἱερέα τοῦ Διὸς, λέγεται Κάμιλλος· τὸ
ὅμοιον καὶ τὸν Ἑρμῆν τινὲς τῶν Ἑλλήνων, ὡς διάκονον τῶν
Θεῶν, ὠνόμαζον Κάμιλλον.

Η. Ὁ Νουμᾶς, ἀφ' οὗ μετὰ σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοαν
καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ δήμου ἐκτέλεσε τὰς διατάξεις αὐτάς,
διανοοῦμενος νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν πόλιν, εὐθὺς ἐπέχειρσεν,
ὡς ὁ χαλκεὺς τὸν σίδηρον, ἀπὸ σκληρὰν καὶ πολεμικὴν νὰ τὴν

νου δὲ καὶ τὸν Αἰμιλίων οἶκον ἀναμιχθέντα τοῖς πατρικίοις ὀνομασθῆναι φασιν, οὕτως ὑποκοριζομένου τοῦ βασιλέως τὴν ἐν ταῖς λόγοις τοῦ ἀνδρὸς αἰμυλίαν καὶ χάριν. Αὐτοὶ δ' ἀκηκόαμεν πολλῶν ἐν Ῥώμῃ διεξιόντων, ὅτι Ῥωμαίοις ποτὲ χρησμοῦ γενομένου τὸν φρονιμώτατον καὶ τὸν ἀνδρειότατον Ἑλλήνων ιδρύσασθαι παρ' αὐτοῖς, ἔστησαν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς εἰκόνας χαλκᾶς δύο, τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου, τὴν δὲ Πυθαγόρου. Ταῦτα μὲν οὖν ἀμφίσθητήσεις ἔχοντα πολλὰς, καὶ τὸ κινεῖν διὰ μακροτέρων, καὶ τὸ πιστεύσθαι, μειρακιώδους ἐστὶ φιλονεικίας.

Θ. Νουμᾶ δὲ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων, οὓς Ποντίφικας καλοῦσι, διάταξιν καὶ κατὰστασιν ἀποδιδόασιν, καὶ φασιν αὐτὸν ἓνα τούτων τὸν πρῶτον γεγενῆσθαι. Κεκλήσθαι δὲ τοὺς Ποντίφικας, οἱ μὲν ὅτι τοὺς Θεοὺς θεραπεύουσι, δυνατοὺς καὶ κυρίους ἀπάντων ὄντας. Ὁ γὰρ δυνατὸς ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομάζεται Πότνης. ἕτεροι δέ φασιν πρὸς ὑπεξαίρεσιν γεγενῆσθαι τοῦνομα τῶν δυνατῶν, ὡς τοῦ νομοθέτου τὰς δυνατὰς ἐπιτελεῖν ἱεουργίας τοὺς ἱερεῖς κελεύοντας· ἂν δ' ἢ τι κώλυμα μείζον, οὐ συκοφαντοῦντος. Οἱ δὲ πλεῖστοι μάλιστα καὶ τὸ γελώμενον τῶν ὀνομάτων δοκιμάζουσιν, ὡς οὐδὲν ἄλλ' ἢ γεφυροποιούς τοὺς ἀνδρας ἐπικληθέντας ἀπὸ τῶν ποιουμένων περὶ τὴν γέφυραν ἱερῶν, ἁγιωτάτων καὶ παλαιοτάτων ὄντων· Ποντέμ γὰρ οἱ Λατῖνοι τὴν γέφυραν ὀνομάζουσιν. Εἶναι μέντοι καὶ τὴν τήρησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπισκευὴν, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀκινήτων καὶ πατρίων ἱερῶν, προσήκουσαν τοῖς ἱερεῦσιν. Οὐ γὰρ θεμιτὸν, ἀλλ' ἐπάρατον ἡγεῖσθαι Ῥωμαίους τὴν κατάλυσιν τῆς ξυλῆ-

κάμη μαλακώτεραν καὶ δικαιότεραν καθότι τοιαύτη ἀπαραλάκτως, ὅποιαν ὁ Πλάτων ὀνομάζει φλογισμένην πόλιν, ἐκείνη τότε ἦτον, διότι ἐτυστήθη μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὸλμην καὶ θρασύτητα τῶν πλέον ριψοκινδύνων καὶ παλεμικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ὥρμησαν ἐκεῖ πανταχόθεν, ἐτράφη δὲ καὶ αὐξήθη μὲ τὰς πολλὰς ἐκστρατείας καὶ τοὺς συνεχεῖς πολέμους, ἐνδυναμουμένη τρόπον τινὰ διὰ τῶν κινδύνων, ὥς τὰ εἰς γῆν πηγόμενα ξύλα στηρίζονται μᾶλλον διὰ τῶν κτύπων, τοὺς ὁποίους δίδει τις εἰς αὐτά. Ὄθεν ὁ Νουμᾶς θεωρῶν ὅχι μικρὸν οὐδὲ εὐκτολὸν ἔργον τὸ νὰ πράυνῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς εἰρήνην λαὸν τόσον ὑπερήφανον καὶ ἐξηγριωμένον, ἐκάλεσε τῶν θεῶν τὴν βοήθειαν, καὶ τὸ πλείοτερον μὲ θυσίας καὶ ἐορτὰς καὶ χορείας, αἱ ὅποιαί, συστημέναι καὶ διευθυνόμεναι ἀπ' αὐτὸν, εἶχον σεμνοπρέπειαν συγκερασμένην μὲ διατριβὰς εὐφρυσύνους, καὶ μὲ θέλητρον ἡδονῆς, ἡμέρονε κατ' ὀλίγον ὀλίγον, καὶ ἐμαλάκανε τὸν θυμοειδῆ καὶ φιλοπόλεμον τῶν πολιτῶν χαρακτῆρα. Ἐνίοτε πάλιν ὥς ἐκ στόματος θεοῦ κοινολογῶν φόβους, καὶ ὀπτασίας δαιμόνων ἀλλοκότους, καὶ φωνὰς ἀπειλητικὰς, ἐδάμαζε καὶ συνέστελλεν αὐτοὺς μὲ τὴν δύναμιν τῆς δεισιδαιμονίας. Δι' αὐτὰ τὸ περισσότερον ἢ σοφία καὶ ἡ παιδεία τοῦ Νουμᾶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν διεσπαρμένην φήμην, ὅτι αὐτὸς ἐχρημάτισε τοῦ Πυθαγόρου μαθητῆς. Καὶ τῷ ὄντι μέγα μέρος τῆς νομοθεσίας τοῦ Νουμᾶ, καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐκείνου ἦσαν αἱ θεῖαι τελεταὶ καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἀσχολίαι. Λέγουσι πρὸς τούτοις ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦ Πυθαγόρου σκοπὸν μετεχειρίσθη ὑπόκρισιν καὶ ἐπίδειξιν ἀγιότητος· καθότι κ' ἐκεῖνος ἀετὸν πετῶντα ἄνωθεν αὐτοῦ ἐσταμάτησε μὲ φωνὰς τινὰς, καὶ καταβιβάσας ἡμέρωσε, καὶ διαβαίνων ἀπὸ τὸ μέσον τῆς Ὀλυμπιακῆς πανηγύρεως, ἔδειξεν εἰς τὸ πλῆθος τὸν μηρόν του· καὶ ἦτον χρυσοῦς. Καὶ ἄλλας πολλὰς τερατουργίας τοῦ ἀνα-

νης γεφύρας. Λέγεται δὲ καὶ τὸ πᾶμπαν ἄνευ σιδήρου κατὰ δὴ τι λῶγιον συγγεγομφῶσθαι διὰ τῶν ξύλων. Ἡ δὲ λιθίνη πολλοῖς ὕστερον ἐξειργάσθη χρόνοις ὑπ' Αἰμιλίου ταμιεύοντος. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τὴν ξυλίνην τῶν Νουμᾶ χρόνων ἀπολείπεσθαι λέγουσιν ὑπὸ Μαρκίου τοῦ Νουμᾶ θυγατρικοῦ βασιλεύοντος ἀποτελεσθεῖσαν. Ὁ δὲ μέγιστος τῶν Ποντιφίκων, οἷον ἐξηγητοῦ καὶ προφήτου, μᾶλλον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει, οὐ μόνον τῶν δημοσίων δρωμένων ἐπιμελούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδία θύοντας ἐπισκοπῶν, καὶ κωλύων παρεχθαίνειν τὰ νενομισμένα, καὶ διδάσκων, ὅτου τις δέοιτο πρὸς Θεῶν τιμὴν, ἢ παραίτησιν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἱερῶν παρθένων ἐπίσκοπος, ὥς Ἑστιάδας προσαγορεύουσι. Νουμᾶ γὰρ δὴ καὶ τὴν τῶν Ἑστιάδων παρθένων καθιέρωσιν, καὶ ὅλως τὴν περὶ τὸ πῦρ τὸ ἀθάνατον, ὃ φυλάττουσιν αὐταί, θεραπείαν τε καὶ τιμὴν ἀποδιδόασιν, εἴτε ὡς καθαρὰν καὶ ἄσφαρτον τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν ἀκηράτοις καὶ ἀμιάνοις παρατιθεμένου σώμασιν, εἴτε τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον τῇ παρθενίᾳ συνοικειοῦντος. Ἐπεὶ τοι τῆς Ἑλλάδος, ὅπου πῦρ ἄσβεστόν ἐστιν, ὡς Πυθοὶ καὶ Ἀθήνησιν, οὐ παρθένοι, γυναῖκες δὲ πεπαυμέναι γάμων ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ ὑπὸ τύχης τινὸς ἐκλίπη, καθάπερ Ἀθήνησιν μὲν, ἐπὶ τῆς Ἀριστίωνος λέγεται τυραννίδος ἀποσβεσθῆναι τὸν ἱερὸν λύχνον, ἐν Δελφοῖς δὲ, τοῦ ναοῦ καταπρησθέντος ὑπὸ τῶν Μήδων, περὶ δὲ τὰ Μιθριδατικά καὶ τὸν ἐμφύλιον Ῥωμαίων πόλεμον, ἅμα τῷ βωμῷ καὶ τὸ πῦρ ἠφανίσθη, οὐ φασὶ δαῖν ἀπὸ ἐτέρου πυρὸς ἐναύεσθαι, καινὴν δὲ ποιεῖν καὶ νέον, ἀνάπτοντας ἀπὸ τοῦ ἡλίου φλόγα καθαρὰν καὶ ἀμίαντον. Ἐξάπτουσι δὲ μάλιστα ταῖς σκαφεῖσι, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κοιλαινόμενα, συννεύει δὲ εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον. Ὅταν οὖν θέσιν ἐναντίαν λάβῃ πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε τὰς αὐγὰς παν-

φέρουσι, διὰ τὰς ὁποίας καὶ ὁ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἔγραψεν (19).

Ὁ Πυθαγόρας γῆτος μετεχειρίσθη τρόπους,

Καὶ ἀλαζονεύμενος, ἐθήρευεν ἀνθρώπους.

Τοῦ δὲ Νουμᾶ τὸ τέχνασμα ἦτον θεᾶς τινὸς· ἡ νύμφης δρεινῆς ἔρως πρὸς αὐτὸν καὶ ἀντάμωσις ἀπόκρυφος· ὑπεκρίνετο δὲ πρὸς τούτοις καὶ κοινὰς μὲ τὰς Μούσας συνδιατριβάς· καθότι τὰ πλειότερα μαντεύματα ἐδημοσίευσεν ὡς ὑπαγορευμένα ἀπὸ τὰς Μούσας, καὶ μίαν Μοῦσαν ἰδιαιτέρως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐδί-
δαξε τοὺς Ῥωμαίους νὰ σέβωνται, ὀνομάσας αὐτὴν Τακίταν, ἤγουν σιωπηλὴν, ἡ ἄφωνον, συστήνων ὡς φαίνεται τοιοῦτο-
τρόπως καὶ τιμῶν τὴν σιωπὴν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πυθα-
γόρου, ὅστις διέταττεν αὐτὴν εἰς τοὺς μαθητάς (20). Καὶ τὰ
περὶ ἀγαλμάτων προσέτι νομοθετήματά του ἦσαν ἐντελῶς
ὅμοια μὲ τὰ δόγματα τοῦ Πυθαγόρου· διότι, καθὼς ἐκεῖνος ἐδό-
ξαζεν ὅτι τὸ πρῶτιστον ὃν δὲν ὑπόκειται εἰς αἴσθησιν ἢ εἰς πά-
θη, ἀλλ' εἶναι ἀόρατον καὶ ἀδιάφθαρτον, καὶ μόνον διὰ τῆς
νοήσεως καταληπτὸν, τὸ ὅμοιον καὶ ὁ Νουμᾶς ἐμπόδισε τοὺς
Ῥωμαίους τοῦ νὰ λατρεύσιν εἰκόνα θεοῦ ἔχουσαν μορφὴν ἀν-
θρώπου καὶ ζώου· οὐδὲ ὑπῆρχε μετὰξὺ αὐτῶν χαρακτὸν ἢ πλα-
στὸν σχῆμα θεοῦ προτήτερα. Ἀλλ' εἰς τοὺς πρῶτους ἑκατὸν
ἐβδομήντα χρόνους, ναοὺς μὲν καὶ ναῖδία ἱερὰ ἐξηκολούθουν νὰ
οἰκοδομῶσι, κἀνὲν ὅμως εἰδῶλον δὲν κατεσκεύαζον, θεωροῦν-
τες ἀσεβὲς ἔργον τὸ νὰ παρομοιάζωσι τὰ ἄριστα καὶ τελειό-
τατα μὲ τὰ οὐτιδανὰ ὄντα, καὶ πιστεύοντες ὅτι δὲν εἶναι δυ-
νατὸν νὰ φθάσῃ τις εἰς κατάληψιν θεοῦ κατ' ἄλλον τρόπον,
εἰμὴ διὰ τῆς νοήσεως (21). Καὶ αἱ θυσίαι του πρὸς τούτοις
ἔχουν πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὴν καθαρὰν λατρείαν τοῦ Πυθα-
γόρου, καθότι ἦσαν ἀναίμακτοι, γινόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον μὲ ἀλεύριον καὶ χύσιν οἴνου καὶ γάλακτος, καὶ μὲ ἄλλα
τινὰ εὐτελέστατα πράγματα. Ἐκτὸς δὲ τούτων τῶν λόγων,

(TOM. Α.)

21

ταχύθεν ἀναπτομένας ἀθροίζεσθαι καὶ συμπλέκεσθαι πρὸς τὸ κέντρον, αὐτὸν τε διακρίνει τὸν αἶρα λεπτυνόμενον, καὶ τὰ κουφώτατα καὶ ξηρότατα τῶν προστιθεμένων ὀξέως ἀνάπτει κατὰ τὴν ἀντέρευσιν, σῶμα καὶ πληγὴν πυρώδη τῆς αὐγῆς λαμβανούσης. ἔνιοι μὲν οὖν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἱερῶν παρθένων ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο φρουρεῖσθαι πῦρ νομίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἰναι τινα φασὶν ἀθέατα τοῖς ἄλλοις ἱερὰ κρυπτόμενα, περὶ ὧν ὅσα καὶ πυθέσθαι καὶ φράσαι θεμιτὸν, ἐν τῷ Καμίλλου βίῳ γέγραπται.

I. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι λέγουσι Γεγανίαν καὶ Βερηνίαν, δεύτερον δὲ Κνουλητίαν καὶ Ταρπητίαν. Ὑστερον δὲ Σεργίου δύο προσθέντες ἄλλας τῷ ἀριθμῷ διατηρεῖσθαι μέχρι τῶν χρόνων τούτων τὸ πλῆθος. ὤρισθη δὲ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀγνεῖα τριακονταέτις, ἐν ᾗ τὴν μὲν πρώτην δεκαετίαν, ἃ χρόνῳ δρᾶν μανθάνουσι· τὴν δὲ μέσσην, ἃ μεμαυθήκασιν δρῶσιν· τὴν δὲ τρίτην, ἐτέρας αὐταὶ διδάσκουσιν. Εἴτα ἀνεῖται τῇ βουλομένῃ μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡδὴ καὶ γάμου μεταλαμβάνειν καὶ πρὸς ἕτερον τραπεσθαι βίον, ἀπαλλαγείσῃ τῆς ἱερουργίας. Λέγονται δὲ οὐ πολλὰ ταύτην ἀσπᾶσθαι τὴν ἄδειαν, οὐδὲ ἀσπασαμέναις χρηστὰ πράγματα συντυχεῖν, ἀλλὰ μετανόια καὶ κατηφεία συνοῦσαι τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλας εἰς δεισιδαιμονίαν, ὥστε μέχρι γήρως καὶ θανάτου διατελεῖν ἐγκαρτερούσας καὶ παρθενομένους. Τιμᾶς δὲ μεγάλας ἀπέδωκεν αὐταῖς, ὧν ἔστι καὶ τὸ διαθέσθαι ζῶντος ἐξεῖναι πατρός, καὶ τ' ἄλλα πράττειν ἄνευ προστάτου διαγούσας, ὥσπερ αἱ τρίπαιδες. Φαβδουχοῦνται

οἱ τοὶ θέλουσι νὰ συναρμόσωσι τὸν Νουμᾶν μὲ τὸν Πυθαγόραν, ἐπιφέρουν καὶ ἄλλας ἐξωθεν ἀποδείξεις, ἐξ ὧν μία εἶναι ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολιτογράφησαν τὸν Πυθαγόραν, ὡς ὁ κωμικὸς Ἐπίχαρμος (22), παλαιὸς ποιητὴς, καὶ μαθητὴς τοῦ Πυθαγορικοῦ σχολείου, ἀναφέρει εἰς βιβλίον του, γραμμένον πρὸς τὸν Ἀντήνορα· καὶ ἄλλη ἀπόδειξις, ὅτι ὁ βασιλεὺς Νουμᾶς ἔνα τῶν τεσσάρων υἱῶν του ὠνόμασε Μάμερκον, ὄνομα τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ υἱὸς τοῦ Πυθαγόρου. Ἀπ' ἐκεῖνον δὲ τὸν υἱὸν τοῦ Νουμᾶ λέγουσιν ὅτι κατὰγέται καὶ ὁ ἀναμιχθεὶς μὲ τοὺς πατρικίους οἶκος τῶν Δίμυλίων. Διότι Αἰμύλιον ὁ βασιλεὺς ἐσυνείθιζε νὰ ἐπονομάζῃ, τὸν Μάμερκον, σημαίνων διὰ τοῦ ὑποκοριστικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος τὴν εἰμυλίαν καὶ χάριν τὴν ὁποῖαν ἐκεῖνος εἶχεν εἰς τοὺς λόγους του. Ἡμεῖς δὲ ἠκούσαμεν πολλοὺς εἰς τὴν Ῥώμην νὰ διηγῶνται ὅτι, δοθέντος ποτὲ χρησμοῦ εἰς τοὺς Ῥωμαίους νὰ στήσωσιν εἰς τὴν πόλιν εἰκόνας τοῦ πλέον φρονίμου καὶ τοῦ πλέον ἀνδρείου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἔστησαν εἰς τὴν ἀγορὰν δύο χαλκᾶς εἰκόνας, τὴν μίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου τὴν ἄλλην τοῦ Πυθαγόρου (23). Ἄλλ' αὐταὶ αἱ γυνῶμαι ἔχουσιν ἀντιλογίας πολλὰς, καὶ τὸ νὰ ἐξετάζῃ τις αὐτὰς διὰ μακροτέρων λόγων, ἢ νὰ τὰς βεβαιώσῃ, εἶναι ἔργον παιδαριώδους ἰσχυρογνωμίας.

Θ. Εἰς τὸν Νουμᾶν ἀποδίδουσι καὶ τὴν διάταξιν καὶ σύστασιν τῶν ἀρχιερέων, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσιν Ποντίφηκας (24), καὶ λέγουσιν ὅτι αὐτὸς ἐγένεν εἰς ἐξ αὐτῶν ὁ πρῶτος (25). Ἐνομάσθησαν δὲ Ποντίφηκας, ὡς μὲν τινὲς λέγουσι, διότι ὑπηρετοῦν τοὺς θεοὺς, οἵτινες εἶναι δυνατοὶ καὶ κύριοι ὅλων, καθότι ὁ δυνατὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους Πότηνς. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι κατ' ἐξαίρεσιν ὠνομάσθησαν δυνατοὶ, διότι ὁ νομοθέτης παραγγέλει εἰς τοὺς ἱερεῖς ἱερουργίας, ὁποίας δύνανται νὰ ἐκτελῶσι, καὶ δὲν τοὺς ὑποβάλλει εἰς εὐθύνην, ἐὰν συμβῇ τι

δὲ προϊῶσαι· καὶ ἀγομένῳ τινὶ πρὸς θάνατον αὐτομάτως συν-
τύχουσιν, οὐκ ἀναιρεῖται. Δεῖ δὲ ἀπομόσαι τὴν παρθένον, ἀκού-
σιον καὶ τυχαίαν γεγονέναι, καὶ οὐκ ἐξεπίτηδες τὴν ἀπάντη-
σιν. Ὁ δὲ ὑπελθὼν κομιζομένων ὑπὸ τὸ φορεῖον ἀποθνήσκει.
Κόλασις δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἀμαρτημάτων, πληγαὶ ταῖς παρ-
θένοισι, τοῦ μεγίστου Ποντίφικος κυλάζοντος ἔστιν ὅτε καὶ γυ-
μνὴν τὴν πλημμελήσασαν, ὀλόνης ἐν παλινσκήῳ παρατεινομένης.
Ἡ δὲ τὴν παρθενίαν κατασχύνασα, ζῶσα κατορύττεται παρὰ
τὴν Κολλίνην λεγομένην πύλην. Ἐν ἣ ἔστί τις ἐντὸς τῆς πό-
λεως ὄφρυς γεώδης, παρατείνουσα πόρρω· καλεῖται δὲ χῶμα
διαλέκτῳ τῇ Λατίνων· ἐνταῦθα κατασκευάζεται, κατάγχιος
οἶκος οὐ μέγας, ἔχων ἄνωθεν κατάβασιν. Κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ
κλίνη τε ὑπεστρωμένη, καὶ λύχνος καιόμενος, ἀπαρχαὶ τε τῶν
πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων βραχεῖαί τινες· οἶον ἄρτος, ὕδωρ, ἐν ἀγ-
γεῖῳ γάλα, ἔλαιον· ὥσπερ ἀφοσιουμένων τὸ μὴ λιμῷ δια-
φθεῖρειν σῶμα ταῖς μεγίσταις καθιερωμένον ἀγιστεταῖς. Αὐτὴν
δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέμενοι, καὶ καταστεγάσαν-
τες ἔξωθεν, καὶ καταλαβόντες ἱμάσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκου-
στον γενέσθαι, κομίζουσι δι' ἀγορᾶς. Ἐξίστανται δὲ πάντες
σιωπῇ, καὶ παραπέμπουσιν ἄφθογγοὶ μετὰ τινος δεινῆς κατη-
φείας· οὐδέ ἐστιν ἕτερον θέαμα φρικτότερον, οὐδ' ἡμέραν ἢ πό-
λιν ἄλλην ἄγει στυγνοτέραν ἐκείνης. Ὅταν δὲ πρὸς τὸν τόπον
κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπέρηται τοὺς δεσμοὺς ἐξέλυσαν,
ὁ δὲ τῶν ἱερέων ἐξάρχος εὐχὰς τινὰς ἀπορρήτους ποιησάμενος,
καὶ χεῖρας ἀνατείνας Θεοῖς πρὸ τῆς ἀνάγκης, ἐξάγει συγκεκα-
λυμμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἶκημα κάτω
φερούσης. Εἴτ' αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων·
τῆς δὲ καταβάσης, ἥ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται, καὶ κατακρύπτε-
ται τὸ οἶκημα, γῆς πολλῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὡς ἰσόπε-

ἐμπόδιον μεγαλύτερον. Οἱ δὲ πλείότεροι συγγραφεῖς ἐγκρίνουσι μάλιστα καὶ τὴν γελαιώδη ἐτοιμολογίαν (26), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ λέξις Ποντίφηκες οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ τοὺς γεφυροποιούς, καὶ ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς ἐπωνομάσθησαν οὕτως ἐξ αἰτίας τῶν ἀγιωτάτων καὶ παλαιοτάτων θυσιῶν, ὅσαι εἰς τὴν γέφυραν ἐκτελοῦνται, διότι πόντεμ οἱ Λατῖνοι τὴν γέφυραν ὀνομάζουσι. Λέγουσι πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ἡ συντήρησις αὐτῆς τῆς γεφύρας, καὶ ἡ ἐπισκευὴ καὶ διόρθωσις, ὡς μία τῶν ἀκινήτων καὶ παγίων τελετῶν, εἶναι ἔργον τῶν ἱερέων. Καθότι οἱ Ῥωμαῖοι δοῦλῶσιν ἀπηγορευμένον ἀπὸ τὴν θρησκείαν, καὶ ἐπομένως ἀσεβεῖς καὶ ἐπάρκτον τὴν χαλασμόν τῆς ξυλίνης γεφύρας, ἡ ὁποία καὶ παντάπασι χωρὶς σίδηρον ἐκτίσθη, ὡς λέγουσι, κατὰ τινὰ χρησμόν συνηρμοσμένη μὲ σφήνας (27). Ἡ δὲ λιθίνη πολλοὺς χρόνους ὕστερον κατεσκευάσθη ἀπὸ τὸν Αἰμύλιον, ἐν ᾧ ἦτον ταμίης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ξυλίνη, ὡς λέγουσιν, εἶναι τοῦ Νουμᾶ μεταγενεστέρα, ἐκτελεσθεῖσα ἀπὸ τὸν βασιλέα Μάρκιον υἱὸν τῆς θυγατρὸς ἐκείνου. Ὁ δὲ πρῶτος ποντίφηξ ἐπέχει τὰξιν ἐξηγητοῦ κατὰ τινὰ τρόπον, καὶ μάλιστα, ἢ μᾶλλον ἱεροφάντου, καθότι ὅχι μόνον τὰς δημοσίας θυσίας ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἐπιστατεῖ, προσέχων μὴ παραβῶσιν οἱ θυσιασταὶ τὰ θρησκευτικὰ νόμιμα, καὶ διδάσκων ὅ,τι εἶναι χρεῖα νὰ κάμνη καθεὶς πρὸς τιμὴν ἢ ἐξιλέωσιν τῶν θεῶν. Ἦτον πρὸς τούτοις ἔφορος καὶ τῶν ἱερῶν παρθένων, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι Ἑστιάδας· διότι εἰς τὸν Νουμᾶν ἀποδίδουν καὶ τῶν Ἑστιάδων παρθένων τὴν σύστάσιν, καὶ πρὸς τούτοις τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀθανάτου πυρὸς, τὸ ὁποῖον κύται φυλάττουν, καθὼς καὶ τὰς διωρισμένας εἰς τιμὴν τούτου θρησκευτικὰς τελετάς. Κατέστησε δὲ τὰς παρθένους εἰς τὴν ἐπιστάσιαν αὐτὴν ὁ Νουμᾶς, εἴτε ὡς θεωρῶν τὴν οὐσίαν τοῦ πυρὸς καθαρὰν καὶ ἀφθαρτον, ἐνόμιζε πρέπον νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς

δον τῷ λοιπῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. Οὕτω μὲν αἱ προέ-
μεναι τὴν ἱερὰν παρθενίαν κολλάζονται.

ΙΑ. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον
περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουράν· ἀπομιμούμενος οὐ
τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κό-
σμου, οὐ μέσον οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἰδρύσθαι νομίζουσι, καὶ
τοῦτο Ἑστίαν καλοῦσι καὶ μονάδα· τὴν δὲ γῆν, οὔτε ἀκίνητον,
οὔτ' ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὔσαν, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ
αἰωρουμένην, οὔτε τῶν τιμιωτάτων οὐδὲν, οὔτε τῶν πρώτων
τοῦ κόσμου μορίων ὑπάρχειν. Ταῦτά δὲ καὶ Πλάτωνα φασὶ
πρεσβύτην γενόμενον διανανοῆσθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἐτέρᾳ
χώρᾳ καθεστῶσης, τὴν δὲ μέσῃ καὶ κυριωτάτῃ ἐτέρῳ τινὶ
κρείτονι προσήκουσαν.

ΙΒ. Οἱ δὲ Ποντίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς πάτρια τοῖς
χρήζουσιν ἀφηγοῦνται, Νουμᾶ διδάξαντος μηδὲν ἡγείσθαι μί-
σμα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ Θεοὺς σέβεσθαι τοῖς νε-
νομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρων ὑποδεχομένους·
ἐξαίρετως δὲ τὴν προσαγορευομένην Λιβίτιναν, ἐπίσκοπον
τῶν περὶ τοὺς θνήσκοντας ὁσίων Θεὸν οὔσαν, εἴτε Περσεφόνην,
εἴτε μᾶλλον, ὡς οἱ λογιώτατοι Ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσιν,
Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς εἰς μιᾶς δύναμιν Θεοῦ τὰ περὶ τὰς γε-
νέσεις καὶ τὰς τελευτὰς ἀνάπτοντες. Αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη
καθ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν· οἷον, παῖδα μὴ πενθεῖν νεώ-

ἄγνᾶ καὶ ἀμίαντα σώματα· εἴτε τὸ πῦρ ὡς ἄκαρπον φυσικῶς καὶ ἄγονον κρίνων συνευάρμοστον μὲ τὴν παρθενίαν· καὶ τῷ ὄντι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου εἶναι ἄσβεστον πῦρ, ὡς εἰς Δελφοὺς καὶ εἰς Ἀθήνας, δὲν ἔχουσι τὴν ἐπίστασιν αὐτοῦ παρθένοι, ἀλλὰ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἐπέρασαν τοῦ γάμου τὴν ἡλικίαν. Ἐὰν δὲ κατὰ περίστασιν τινὰ ἐκλείψῃ, καθὼς εἰς τὰς Ἀθήνας λέγουσιν, ὅτι ἐπὶ τοῦ τυράννου Ἀριστίωνος ἀπεσθῆσθαι ὁ ἱερεὺς Δύχνος, καὶ εἰς τοὺς Δελφούς, ὅταν ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος κατεκῆται ἀπὸ τοῦ Μήδου, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ὅταν ἐπὶ τοῦ Μιθρυδατικοῦ καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὁμοῦ μὲ τὸν βωμὸν καὶ τὸ πῦρ ἠφανεῖσθαι, τότε δὲν εἶναι λέγουσι συγχωρημένον νὰ τὸ ἀνάψωσιν ἀπὸ ἄλλο πῦρ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀνακκινίσωσιν αὐτὸ, λαμβάνοντες ἀπὸ τὸν ἥλιον φλόγα καθαρὰν καὶ ἀμίαντον. Ἀνάπτουσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτὴν διὰ μέσου τῶν λεγόμενων σκαφείων, τὰ ὅποια εἶναι ἀγγεῖα χάλκινα κοιλωδῆ κατεσκευασμένα ἔντοσθεν μὲ πλευρὰν ἰσοσκελῆ σχηματίζουσαν ὀρθογώνιον τρίγωνον, καὶ κλίνουν εἰς ἓν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν κέντρον. Ὅταν λοιπὸν αὐτὰ τεθεῶν ἄντικρυς τοῦ ἡλίου εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἀκτίνες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀναπτύμεναι νὰ συναθροίζωνται καὶ νὰ συμπλέκωνται, καὶ τὸν ἀέρα αὐτῶν λεπτύνουν καὶ διαχωρίζουν, καὶ τὴν πλέον ἐλαφρὰν καὶ ξηρὰν ὕλην προσθεμένην ἐκεῖ τὴν ἀνάπτουσι μὲ ὀξύτητα εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀντανεκλάσεως· διότι αἱ ἀκτίνες λαμβάνουσι τότε φύσιν καὶ ἐνέργειαν πυρός. Περὶ δὲ τῶν ἱερῶν παρθένων τινὲς νομίζουσιν ὅτι τίποτε ἄλλο αὐταὶ δὲν φυλάττουν, εἰμὴ τὸ ἄσβεστον ἐκείνο πῦρ. Ἄλλοι δὲ πάλιν λέγουσι, ὅτι εἶναι εἰς αὐτῶν τὴν φροντίδα παραδομένα ἱερά τινα πράγματα, ἀθεώρητα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἀπόκρυφα, περὶ τῶν ὁποίων ὅσα εἶναι συγχωρημένον νὰ ἀκούσῃ τις καὶ νὰ εἴπῃ ἐγράφησαν εἰς τοῦ Καμίλλου τὸν βίον.

τερον τριετοῦς, μηδὲ πρεσβύτερον πλείονας μῆνας ὢν ἐβίω-
σεν ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δέκα, καὶ περαιτέρω μηδεμίαν ἡλι-
κίαν. Ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον,
ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. Ἡ δὲ
πρότερον γαμηθεῖσα βοῦν ἐγκύμονα κατέθευεν, ἐκείνου νόμο-
θετήσαντος. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας Νουμᾶ καταδείξαντος ἱε-
ρωσύνας, ἔτι δυοῖν μνησθήσομαι, τῆς τε Σαλίων, καὶ τῆς τῶν
Φιτιαλίων, αἱ μάλιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσιν.
Οἱ μὲν γὰρ Φιτιάλιοι, εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες, ὥς δ' ἐμοὶ
δοκεῖ, καὶ τοῦνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς πράξεως, λόγῳ τὰ νείκη
κατέπαυον, οὐκ ἐὼντες στρατεύειν πρότερον, ἢ πᾶσαν ἐλπίδα
δίκης ἀποκοπῆναι. Καὶ γὰρ Εἰρήνην (α) Ἕλληνες καλοῦσιν,
ὅταν λόγῳ, μὴ βίᾳ, πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι λύσωσι τὰς διαφο-
ράς. Οἱ δὲ Ῥωμαίων Φιτιχλεῖς πολλάκις μὲν ἐβιάδιζον ὥς τοὺς
ἀδικούντας, αὐτοὶ πείθοντες εὐγνωμονεῖν, ἀγνωμονούντων δὲ,
μαρτυράμενοι Θεοὺς καὶ κατευχόμενοι πολλὰ καὶ δεινὰ καθ'
αὐτῶν αὐτοὶ καὶ τῆς πατρίδος, εἰ μὴ δικαίως ἐπεξίσαιν, οὕτω
κατήγγελλον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. Κωλυόντων δὲ τούτων, ἢ
μὴ συνκινούντων, οὔτε στρατιώτῃ θεμιτὸν, οὔτε βασιλεῖ Ῥω-
μαίων ὄπλα κινεῖν. ἀλλὰ παρὰ τούτων ἔδει τὴν ἀρχὴν τοῦ πο-
λέμου δεξάμενον, ὥς δικαίου, τὸν ἄρχοντα, τότε σκοπεῖν περὶ
τοῦ συμφέροντος. Λέγεται δὲ καὶ τὸ Κελτικὸν ἐκεῖνο πάθος
τῇ πόλει γενέσθαι τούτων τῶν ἱερῶν παρανομηθέντων. Ἔτυχον
μὲν γὰρ οἱ βάρβαροι Κλουσίνους πολιορκούντες· ἐπέμφθη δὲ
πρεσβευτῆς Φάβιος Ἄμβουστος εἰς τὸ στρατόπεδον, διαλύσεις
πράξων ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων. Λαβὼν δὲ ἀποκρίσεις οὐκ
ἐπιεικεῖς, καὶ πέρας σχεῖν αὐτῷ τὴν πρεσβείαν οἰόμενος, ἐνεα-

(α) Εἰρήνη παράγεται ἀπὸ τοῦ εἶρω, λέγω, καὶ εἶρη ὁ λόγος, ἐξ οὗ καὶ
ἡ τῶν Λακεδαιμονίων εἶρη, ὡς ἐσημειώθη εἰς τὸν βίον τοῦ Λυκούργου.

1^η Λέγουσι δὲ ὅτι πρῶτον ἀπὸ τὸν Νουμᾶν καθιερώθησαν Ἑστιάδες, ἡ Γεγανία καὶ ἡ Βερηνία, καὶ δεύτερον ἡ Κανουλητία καὶ ἡ Ταρπητία. Ὑστερον ὁ Σέρβιος ἐπρόσθεσεν ἄλλας δύο, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς διατηρεῖται ἕως τῆς σήμερον. Διωρίσθησαν δὲ ἀπὸ τὸν Νουμᾶν αἱ ἱεραὶ παρθένοι νὰ φυλάττουν ἀμίαντον πεφροσύνην τριάντα χρόνους. Καὶ τὴν μὲν πρώτην δεκαετίαν μανθάνουσιν ὁποίας πρέπει νὰ ἐκτελῶσιν ἱερουργίας. Εἰς τὴν δευτέραν ἐκτελοῦν ὅσα ἔμαθον, καὶ τὴν τρίτην διδάσκουσιν αὐταὶ ἄλλας. Ἐπειτα συγχωρεῖται πλεον, ἀφ' οὗ περάσουν οἱ τριάντα χρόνοι, καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ ὅποιον θέλει, καὶ νὰ ἀλλάξῃ εἶδος ζωῆς, ἀφήνουσα τὴν ἱερουργίαν. Λέγουσι δὲ ὅτι ὀλίγα μετεχειρίσθησαν αὐτὴν τὴν ἄδειαν, καὶ ἐκεῖναι δὲν ἤσαν εὐάρεστον τὴν μεταβολὴν, ἀλλὰ περάσασαι τὴν ἐπίλοιπον ζωὴν των μὲ θλίψιν καὶ μεταμέλειαν, ἔβαλαν τὰς ἄλλας εἰς φόβον θρησκευτικόν, ὥστε ἕως γήρως καὶ θανάτου νὰ διαμένουν φυλάττουςαι ἀμόλυντον παρθενίαν. Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι ὁ Νουμᾶς ταῖς ἐχάρισε μεγάλα προνόμια, ἐξ ὧν εἶναι καὶ τοῦτο, τὸ νὰ δύνανται νὰ διαθέτωσι τὴν ἰδίαν των κληρονομίαν ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς, καὶ νὰ διοικῶσι τὰ κτήματα των χωρὶς μεσολάβησιν ἐπιτρόπου, ὡς αἱ τριῶν πικιδίων μητέρες (28). Συνοδεύονται δὲ ἀπὸ ραβδούχους, ὅταν ὑπάγωσι πούποτε, καὶ ἂν συμβῇ νὰ ἀπαντήσωσιν ἔνοχον φερόμενον εἰς καταδίκην, ὁ ἔνοχος δὲν θανατώνεται. Εἶναι χρεῖα ὅμως νὰ κἀμῃ ἡ παρθένος ὄρκον, ὅτι ἡ ἀπάντησις ἔγινεν ἀκούσιος καὶ κατὰ τύχην, καὶ ὅχι ἐξεπίτηδες. Καὶ ὅστις περάσῃ ὑποκάτω τοῦ φορείου ὅπου αὐταὶ καθήμεναι ὁδοιποροῦσι, τιμωρεῖται μὲ θάνατον. Ποινὴ δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἀμαρτημάτων, εἰς ὅσα συμβῇ νὰ ὑποπέσωσιν αἱ ἱεραὶ παρθένοι, εἶναι ραβδισμὸς· καὶ ἡ ὑπεύθυνος ραβδίζεται ἀπὸ τοῦ μέγιστον Ποντίφηκα ἐνίοτε καὶ γυμνὴ ἐπάνω σινδῶνος ἀπλω-

νιεύσατο, ὑπὲρ τῶν Κλουσίων ὅπλα λαβὼν, προκαλέσασθαι τὸν ἀριστεύοντα τῶν βαρβάρων. Τὰ μὲν οὖν τῆς μάχης εὐτυχεῖτο, καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευσε τὸν ἄνδρα· γνωρίσαντες δὲ οἱ Κελτοὶ, πέμπουσιν εἰς Ῥώμην κήρυκα, τοῦ Φαβίου καταγοροῦντες ὡς ἔλσπονδον καὶ ἄπιστον καὶ ἀκατάγγελτον ἐξεννοχότος πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. Ἐνταῦθα τὴν μὲν σύγκλητον οἱ Φιτιαλεῖς ἔπειθον ἐκδιδόναι τὸν ἄνδρα τοῖς Κελτοῖς· καταφυγὼν δὲ ἐκεῖνος εἰς τοὺς πολλοὺς, καὶ τῷ δήμῳ σπουδαζόντι χρησάμενος, διεκρούσατο τὴν δίκην. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπελθόντες οἱ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην πλὴν τοῦ Καπιτωλίου διεπόρθησαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ Καμίλλου μᾶλλον ἀκριβοῦται.

ΙΓ. Τοὺς δὲ Σαλίους ἱερεῖς ἐκ τῆς τοιαύτης λέγεται συστήσασθαι προφάσεως· ἔτος ὀγδοὸν αὐτοῦ βασιλεύοντος, λοιμώδης νόσος περιούσα τὴν Ἰταλίαν ἐστρέψε καὶ τὴν Ῥώμην. Ἀθυμούντων δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἱστορεῖται χαλκὴν πέλτην ἐξ οὐρανοῦ καταφερομένην εἰς τὰς Νουμᾶ πεσεῖν χειράς. Ἐπὶ δὲ αὐτῇ θαυμάσιόν τινα λόγον λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὃν Ἡγερίας τε καὶ τῶν Μουσῶν πυθέσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὄπλον ἦκειν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, καὶ δεῖν αὐτὸ φρουρεῖσθαι, γενομένων ἄλλων ἑνδεκά καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μορφήν ἐκείνῳ παραπλησίον, ὅπως ἄπορον εἴη τῷ κλέπτῃ δι' ὁμοιότητα τοῦ διοπετοῦς ἐπιτυχεῖν· ἔτι δὲ χρῆναι Μούσαις καθιερῶσαι τὸ χωρίον ἐκεῖνο, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸ λειμῶνας, ὅπου τὰ πολλὰ φοιτῶσαι συνδιατρίβουσιν αὐτῷ· τὴν δὲ πηγὴν, ἣ κατάρδει τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδείξαι ταῖς Ἑστιάσι παρθένοις, ὅπως λαμβάνουσαι καθ' ἡμέραν, ἀγνίζωσι καὶ βαίνωσι

μένης εἰς τόπον σκοτεινόν. Ὅποια δὲ κατασχύνει τὴν παρ-
θενίαν, θάπτεται ζωντανή πλησίον τῆς Κολλίνης λεγομένης
πύλης. Ἀπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος εἶναι ἐντὸς τῆς πόλεως ὕψωμα
γῆς, ἔχον πολλὴν ἑκτασιν, ὀνομάζεται δὲ εἰς τὴν διάλεκτον
τῶν Λατίνων μὲ λέξιν σημαίνουσαν χῶμα. Ἐκεῖ κατασκευά-
ζουσιν ὑπόγειον οἶκημα μικρὸν, ἔχον ἄνωθεν κατάβασιν, καὶ
θέτουσιν εἰς αὐτὸ κλίνην στρωμένην καὶ λύχνον ἀναμμέ-
νον καὶ ὀλίγα τινὰ ἀπὸ τὰ πρὸς ζῶν ἀναγκαῖα, ὥς ἄρ-
τον, νερόν, εἰς ἀγγεῖον γάλα καὶ ἔλαιον, ὥς νὰ ἐπρόσεχαν
μὴ φθείρῃσι διὰ τῆς πείνας σῶμα καθιερωμένον εἰς τὰς με-
γαλητέρας τελετὰς. Αὐτὴν δὲ τὴν κατάδικον βάλλουσιν
εἰς φορεῖον, καὶ τοῦτο ἔξωθεν κατακλείουν καὶ τὸ τυλίσσουν
μὲ λωρίαν δερμάτινα, ὥστε μηδὲ φωνὴ νὰ γένη ἀκουστὴ ἔξω,
καὶ τὴν φέρουσι διχμέσου τῆς ἀγορᾶς. Ὅλοι δὲ παραχωροῦν
μὲ σιωπὴν εἰς τὸ πέρασμα τοῦ φορείου καὶ τὸ συνρδεύουν
ἄφωνοι μὲ ἄκραν κατῆφειαν. Καὶ τῶνόντι δὲν ὑπάρχει θίαμα
ἀπὸ τοῦτο φρικτότερον, οὐδ' ἡμέραν ἔχει ἄλλην ἢ πόλις
σκυθρωποτέραν ἐκείνης. Ὅταν δὲ φθάσῃ τὸ φορεῖον εἰς τὸν
τόπον τῆς καταδίκης, οἱ ὑπηρέται λύουσιν τοὺς δεσμούς του·
ὁ δὲ μέγας Ποντίφηξ, ἀφ' οὗ κάμῃ μυστηριώδεις τινὰς εὐχὰς,
καὶ ὑψώσῃ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανόν, σημαίνων τὴν ἀνάγκην,
ἐθγάξει τὴν Ἑστιάδα σκεπασμένην, καὶ τὴν θέτει ἐπάνω κλί-
μακος, διὰ τῆς ὁποίας καταβαίνει ἐκείνη εἰς τὸ οἶκημα. Ἐπει-
τα αὐτὸς μὲν ἐπιστρέφει μὲ τοὺς ἄλλους ἱερεῖς, ἡ δὲ Ἑστιὰς
ἀφ' οὗ καταβῇ, καὶ τὴν κλίμακα ἀφαιροῦσι, καὶ τὸ οἶκημα
κρύπτουν ἐπιμελῶς, ἐπισωρεύοντες ἄνωθεν χῶμα πολὺ, ὥστε
νὰ γένη ὁ τόπος ἰσόπεδος μὲ τὸ λοιπὸν ὕψωμα. Ταιούτοτρό-
πως λοιπὸν κολάζονται αἱ Ἑστιάδες, ὅταν δὲν φυλάττωσι τὴν
καθιερωμένην αὐτῶν παρθενίαν.

ΙΑ. Ὁ δὲ Νουμᾶς οἰκοδόμησε λέγουσιν καὶ τὸν ναὸν τῆς
Ἑστιᾶς, διὰ νὰ φυλάττεται ἐκεῖ τὸ ἄσβεστον πῦρ, καὶ ἕκαμεν

τὸ ἀνάκτορον. Τούτοις μὲν οὖν μαρτυρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τῆς νόσου παραχρῆμα παυσάμενα. Τὴν δὲ πέλτην προθέντος αὐτοῦ, καὶ κελεύσαντος ἀμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μαμούριον, ἓνα τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας, καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μὴδ' αὐτὸν ἔτι τὸν Νουμᾶν διαγινώσκειν. Τούτων οὖν φύλακας καὶ ἀμφιπόλους ἀπέδειξε τοὺς Σαλίους ἱερεῖς. Σάλιοι δ' ἐκλήθησαν, οὐχ' ὥς ἔνιοι μυθολογοῦσι, Σαμόθρακος ἀνδρὸς, ἡ Μαντινέως, ὄνομα Σαλίου, πρώτου τὴν ἐνύπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἀλτικῆς οὔσης, ἣν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱερὰς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί, φοινικοῦς μὲν ἐνδεδυμένοι χιτωνίσκους, μίτραις δὲ χαλκαῖς ὑπεζωσμένοι πλατείαις, καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες, ἐγχειρίδιοις δὲ μικροῖς τὰ ὄπλα κρούοντες. Ἡ δὲ πολλὴ τῆς ὀρχήσεως, ποδῶν ἔργον ἐστί. Κινοῦνται γὰρ ἐπιτερπῶς, ἐλιγμούς τινας καὶ μεταβολὰς ἐν ῥυθμῷ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνότητα μετὰ ῥώμης καὶ κορυφότητος ἀποδιδόντες. Αὐτὰς δὲ τὰς πέλτας Ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὥς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἐλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραταὶ καμπὰς ἔχουσιν, καὶ συνεπιστρέφουσιν τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν ἢ διὰ τὸν ἀγκῶνα, περὶ ὃν περιφέρονται. Ταῦτα γὰρ ὁ Ἰδίας εἶρηκε, γλιγόμενος ἐξελληνίσαι τοῦνομα. Δύνατο δ' ἂν τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς πρῶτον ἐπώνυμον γεγενῆσθαι, καὶ τῆς ἀκέσεως τῶν νοσοῦντων, καὶ τῆς τῶν αὐχμῶν λύσεως, ἔτι δὲ τῆς τῶν δεινῶν ἀνασχέσεως καθ' ὃ καὶ τοὺς Διοσκόρους, Ἄνακας Ἀθηναῖοι προσηγόρευσαν εἰ γε δεῖ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἐξάγειν τοῦνομα. Τῷ δὲ Μαμουρίῳ λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέ-

αὐτὸν στρογγυλοειδῆ, μιμούμενος τὸ σχῆμα ὅχι τῆς γῆς θεωρουμένης ὡς κέντρον, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ μέσον δοξάζουσιν οἱ Πυθαγορικοὶ θεμένον τὸ πῦρ, καὶ τοῦτο ὀνομάζουσιν ἐστίαν καὶ μονάδα. Τὴν δὲ γῆν οὔτε ἀκίνητον (29) νομίζουσιν, οὔτε εἰς τὸ μέσον τῆς περιφερείας, ἀλλ' ὅτι κυκλοφορεῖ γύρω τοῦ πυρὸς, καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ τιμιώτατα οὐδὲ ἀπὸ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ κόσμου. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Πλάτων, (30) ἀφ' οὗ ἐγήρασε, διανοεῖτο, λέγουσ', περὶ τῆς γῆς, ὅτι εἶναι κατὰ μέρος θεμένη, τὸ δὲ κέντρον τοῦ κόσμου ἀνήκει εἰς ἄλλο στοιχεῖον καλλήτερόν της.

IB. Οἱ δὲ Ποντίφηκες τὰ πατροπαράδοτα περὶ τάφων ἔθιμα ἐξηγοῦν εἰς τοὺς ἐρωτῶντας, διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Νουμᾶν νὰ μὴ νομίζωσι κανὲν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα ὡς μίανσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἄδου τοὺς θεοὺς νὰ σέβωνται μὲ τὰς νομίμους τελετάς, ὡς δεχομένους τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας, ἐξαιρέτως δὲ νὰ τιμῶσι τὴν θεὰν τὴν ὀνομαζομένην Λιβίτιναν, ἔφορον τῶν τελετῶν, ὅσαι γίνονται εἰς τοὺς ἀποθαμένους. Εἶναι δὲ αὕτῃ ἡ Περσεφόνη, ἢ μᾶλλον ἡ Ἀφροδίτη, ὡς ὑποθέτουσιν οἱ λογιώτεροι μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων, προσάπτοντες ὅχι παραλόγως εἰς δύναμιν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θεᾶς καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν τελευτὴν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη διέταξε κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τοὺς χρόνους τῶν ἀποθανόντων καθῶς, παιδίον νὰ μὴ πενθοῦν μικρότερον ἀπὸ τρία ἔτη, μηδὲ μεγαλύτερον πλειότερους μῆνας παρ' ὅσους ἐξῆσε χρόνους ἕως τοὺς δέκα, καὶ περισσότερον ἀπὸ τόσον καμμία ἡλικία νὰ μὴ πενθῇται. Ἀλλὰ τὸ πλέον διεξοδικὸν πένθος νὰ ᾖναι δεκαμηνιαῖον, καὶ τόσον καιρὸν διέταξε νὰ μένουν χηρεύουσαι αἱ γυναῖκες τῶν ἀποθανόντων. Ὅποια δὲ προτῆτερα ἐξανασπανδρεύετο, ἐθυσίαζε ἀγελάδα ἐγγραστρωμένην, ὡς ἐκεῖνος ἐνομοθέτησεν. Ἀπὸ δὲ τὰ πολλὰ ἄλλα ἱερατικὰ

χνης ἐκείνης, μνήμην τινὰ δι' ᾧδῆς ὑπὸ τῶν Σαλίων ἅμα τῇ πυρρίχῃ διαπεραινομένης. Οἱ δὲ οὐ Βετούριον Μαμούριον εἶναι φασὶ τὸν ἀδόμενον, ἀλλὰ Οὐετέρεμ μεμορίαμ, ὅπερ ἐστὶ, παλαιὰν μνήμην.

ΙΑ. Ἐπεὶ δὲ διεκόσμησε τὰς ἱερωσύνας, ἐδείματο πλησίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ τὴν καλουμένην Ρηγίαν, οἷόν τι βασιλείον οἶκημα· καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τοῦ χρόνου διέτριβεν, ἱερουργῶν, ἢ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ πρὸς ἐννοία τινὶ τῶν θείων πρὸς αὐτοὺς σχολάζων. Οἰκείαν δ' εἶχεν ἐτέραν περὶ τὸν Κυρίνου λόφον, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ἐπιδεικνύουσιν. Ἐν δὲ ταῖς προπομπαῖς, καὶ ὅλως τῶν ἱερέων ταῖς πομπαῖς, προηγούντο κήρυκες ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐλινύειν κελεύοντες, καὶ τὰ ἔργα καταπαύοντες. Ὡς γὰρ φασὶ τοὺς Πυθαγορικοὺς οὐκ ἔαν ἐκ παρόδου προσκυνεῖν καὶ προσεύχεσθαι τοῖς Θεοῖς, ἀλλ' οἰκοθεν εὐθὺς ἐπὶ τοῦτο γνώμη παρασκευασαμένους βαδίζειν· οὕτως ὤφειτο Νομᾶς χρῆναι τοὺς πολίτας μῆτε ἀκούειν τι τῶν θείων, μῆτε ὁρᾶν, ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοισιν ὡς πράξει μεγίστη τῇ περὶ τὴν εὐσέθειαν, ψόφῳ τε καὶ πατάγων καὶ στεναγμῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ βαναύσοις πόνοις ἔπεται, καθαρὰς τὰς ὁδοὺς ταῖς ἱερουργίαις παρέχοντας. Ὡς ἔχοντες τι μέχρι νῦν διασώζοντες, ὅταν ἄρχων πρὸς ὄρνισιν ἢ θυσίαις διατρέβῃ, βοῶσιν, Ὅκ ἄγε· σημαίνει δὲ ἡ φωνή, Τοῦτο πρᾶσσε, συνεπιστρέφουσα καὶ κατακοσμοῦσα τοὺς προστυγχάνοντας. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων αὐτοῦ πολλὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς εἰκότα. Ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρήνουν

τάγματα ὅσα κατέστησεν ὁ Νουμάς, θέλω ἀναφέρει ἀκόμη
 δύο ὡς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐπιτήδεια ν' ἀποδείξωσι τὴν
 εὐσέβειαν τοῦτου τοῦ βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν Φιτιάλιοι, οἱ
 ὅποιοι ἦσαν κατὰ τινὰ τρόπον εἰρηνοφύλακες, ὡς δὲ νομίζω,
 καὶ τὸνομα τοῦτο ἔλαβον ἀπὸ τὸ ὑπὸ ῥυγμῶν, διὰ λόγου
 ἔπαυον τὰς φιλονεικίας, καὶ δὲν ἄφηναν τοὺς Ῥωμαίους νὰ
 στρατεύωσι πρὶν κοπῇ πᾶσα ἐλπίς συνδιαλλαγῆς δικαίας.
 Διότι Εἰρήνην οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσιν, ὅταν μὲ τὸ μέσον τοῦ
 ὀρθοῦ λόγου, καὶ ὅλη τῆς βίας, διαλύσῃσι τὰς μεταξὺ τῶν
 διαφοράς. Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων Φιτιαλεῖς ἐπήγαιναν πολλά-
 κισ· αὐτοὶ εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς ἀδικοῦντας τὴν πόλιν, καὶ
 τοὺς παρεκίνησαν νὰ μεταβάλῃσι γνώμην καὶ νὰ ἐκτελέσουν
 τὸ δίκαιον. Ὅταν δὲ ἑβλεπον αὐτοὺς ἀμεταπείστους, τότε
 ἐκάλουν μάστιγας τοὺς θεοὺς, καὶ μὲ πολλὰς καὶ φρικτὰς
 ἀρὰς κατὰρῶντο αὐτοὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα, ἐὰν ἀδίκως
 ἐκστρατεύωσι καὶ τοιουτοτρόπως ἐκέρυττον εἰς ἐκείνους τὸν
 πόλεμον. Ὅταν δὲ οἱ ἱερεῖς οὗτοι ἀντετάττοντο εἰς μελετωμέ-
 νην πολεμικὴν ἐπιχείρησιν, ἢ μόνον ὅταν δὲν συγκατένευον,
 οὔτε εἰς στρατιώτην ἦτον συγχωρημένον, οὔτε εἰς βασιλέα
 τῶν Ῥωμαίων νὰ πιάσῃ ὄπλα, ἀλλ' ἦτον χρεῖα νὰ ὁμολογή-
 σωσιν ἐκεῖνοι ὅτι ὁ πόλεμος ἦτον δίκαιος, καὶ τότε ὁ ἡγεμὼν
 νὰ σκεφθῇ πῶς ἐσύμφερε νὰ τὸν ἐπιχειρήσῃ. Λέγουσι δὲ ὅτι
 καὶ τῆς πόλεως ἢ ἄλλωσις ἀπὸ τοὺς Κελτοὺς ἐγένινεν ἐξ αἰτίας
 τῆς παραβάσεως τούτων τῶν ἱερῶν ἐθίμων, καθότι ἐνῶ αὐτοὶ
 οἱ βάρβαροι ἐπολιόρκουν τοὺς Κλουσίνους, ἐστάλη ἀπὸ τὴν
 Ῥώμην ὁ Φάβιος Ἀμβουστὰς πρέσβυς εἰς τὸ στρατόπεδον νὰ
 μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων· λαβὼν δὲ αὐστηρὰς
 ἀποκρίσεις, καὶ νομίζων τὴν πρεσβείαν του τελειωμένην, ἐκ-
 νήθη ἀπὸ νεανικὴν τὴν πόλιν νὰ πιάσῃ ὄπλα ὑπὲρ τῶν Κλου-
 σίνων, καὶ νὰ καλέσῃ εἰς μονομαχίαν τὸν πλέον ἀνδρεῖον με-

ἐπὶ χοίνικος μὴ καθῆσθαι, καὶ μάχαιρα πῦρ μὴ σκαλεύειν, καὶ βλαδίζοντας εἰς ἀποδημίας μὴ μεταστρέφεσθαι, καὶ τοῖς μὲν οὐρανίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις, ὧν ἐκάστου τὴν διάνοιαν ἀπεκρύπτοντο πρὸς τοὺς πολλούς· οὕτως ἓνα τῶν Νουμᾶ πατρίων ἀπόρρητον ἔχει τὸν λόγον· οἷον, τὸ μὴ σπένδειν Θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων, μὴδὲ θύειν ἄτερ ἀλφίτων· καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστρεφόμενους, καὶ τὸ καθῆσθαι προσκυνήσαντας. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τὴν γῆς ἐξημέρωσιν ἔοικε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας οὖσαν, ἣ δὲ περιστροφή τῶν προσκυνούντων, λέγεται μὲν ἀπομίμησις εἶναι τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς· δόξειε δὲ ἂν μᾶλλον ὁ προσκυνῶν, ἐπεὶ, πρὸς ἕω τῶν ἱερῶν βλεπόντων, ἀπέστραπται τὰς ἀνατολάς, μεταβάλλειν ἑαυτὸν ἐνταῦθα καὶ περιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν, κύκλον ποιῶν καὶ συνάπτων τὴν ἐπιτελείωσιν τῆς εὐχῆς δι' ἀμφοῖν. Εἰ μὴ νῆ Δία τοῖς Αἰγυπτίοις τροχοῖς αἰνίττεται τι καὶ διδάσκει παραπλήσιον ἢ μεταβολὴ τοῦ σχήματος, ὡς οὐδενὸς ἐστῶτος τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὅπως ἂν στρέφῃ καὶ ἀνελίττῃ τὸν βίον ἡμῶν ὁ Θεός, ἀγαπᾶν καὶ δέχεσθαι προσῆκον. Τὸ δὲ καθέζεσθαι προσκυνήσαντας, οἰωνισμὸν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιότητα ταῖς εὐχαῖς καὶ διαμονὴν τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι. Λέγουσι δὲ καὶ πράξεων διορισμὸν εἶναι τὴν ἀνάπαυσιν· ὡς οὖν τῇ προτέρᾳ πράξει πέρας ἐπιτιθέντας καθέζεσθαι παρὰ τοῖς Θεοῖς, ἵνα ἑτέρας πάλιν ἀρχὴν παρ' ἐκείνων λάβωσι. Δύναται δὲ καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις ὁμολογεῖν, ἐθίζοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου μὴ ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεις ἐν ἀσχολίᾳ καὶ πάρεργως, οἷον σπεύδοντας, ἀλλ' ὅταν χρόνον ἔχωμεν καὶ σχολὴν ἄγωμεν.

ταξὺ τῶν βαρβάρων ἐκείνων καὶ αὐτὸς μὲν ἐπέτυχεν εἰς τὴν μάχην ἐκείνην, καὶ θανατώσας τὸν ἀνδρείον Κελτὸν, ἐπῆρε τὰ ὄπλα του. Γνωρίζαντες ὅμως αὐτὸν οἱ Κελτοί, στῆλλουν εἰς τὴν Ῥώμην κήρυκα, ἐγκαλοῦντες τὸν Φάβιον ὅτι καταπατήσας τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἔνορκον πίστιν, ἔκαμεν ἐναντίον αὐτῶν ἀπροκήρυκτον πόλεμον. Τότε οἱ Φιτιχαλεῖς ἔδωσαν γνώμην εἰς τὴν σύγκλητον νὰ παραδώσῃ τὸν Φάβιον εἰς τοὺς Κελτούς. Ἀλλ' ἐκεῖνος προστρέγων εἰς τὸ πλῆθος, κατῴρωσε διὰ τῆς προστασίας αὐτοῦ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταδίκην. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῆς Ῥώμης οἱ Κελτοί, ἐκυρίευσαν καὶ κατέκαυσαν αὐτὴν ἐκτὸς τοῦ Καπιτωλίου. Ἀλλ' αὐτὰ εἰς τὸν βίον τοῦ Καμίλλου ἐγράφησαν πλατύτερα.

ΙΓ. Τοὺς δὲ Σαλίους ἱερεῖς ἐσύστησε, λέγουσι, κινούμενος ἀπὸ τοιαύτην αἰτίαν. Εἰς τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς βασιλείας του πανώλης νόσος περιοδεύουσα τὴν Ἰταλίαν, διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐνῶ δὲ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἔντρομοι καὶ ἀηληπισμένοι, λέγει ἡ ἱστορία, ὅτι χαλκῆ ἀσπίς καταβαίνουσα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἔπεσεν εἰς τοῦ Νουμᾶ τὰς χεῖρας· καὶ ὁ Νουμᾶς ἔλεγε περὶ αὐτῆς θαυμαστὰ πράγματα, τὰ ὅποια ἤκουσεν ἀπὸ τὴν Ἠγερίαν καὶ ἀπὸ τὰς Μούσας· πρῶτον, ὅτι τὸ ὄπλον ἐστάλη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως, καὶ πρέπει αὐτὸ νὰ φυλάττεται, καὶ νὰ γένουν ἄλλα ἔνδεκα εἰς σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μορφὴν ὅμοια μὲ ἐκεῖνο, ὥστε νὰ ᾔναι ἀδύνατον εἰς κλέπτῃν διὰ τὴν ὁμοιότητα νὰ ἐπιτύχῃ τὸ θεόπεμπτον. Δεύτερον δὲ ὅτι πρέπει νὰ ἀφιερῶσωσιν εἰς τὰς Μούσας τὸν τόπον ἐκεῖνον ὁμοῦ μὲ τὰ πέριξ λειβάδια, ὅπου αὐταὶ συνεθίζουσιν νὰ ἔρχωνται καὶ νὰ συνδιατρίβουν μ' αὐτὸν τὴν δὲ πηγὴν, ἡ ὅποια ποτίζει τὴν πεδιάδα ἐκείνην, νὰ τὴν καθιερώσωσιν εἰς τὰς Ἑστιαδας παρθένους, ὥστε λαμβάνουσαι καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὸ νερὸν ἐκεῖνο νὰ καθαρίζουν καὶ νὰ βαντί-

(TOM. Α.)

ΙΕ. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ θεῖον, οὕτως ἡ πόλις ἐγεγόνει χειροθήης καὶ κατατεθαμβημένη τὴν τοῦ Νουμᾶ δύναμιν, ὥστε μύθοις ἐοικότας τὴν ἀτοπίαν λόγους παραδέχεσθαι καὶ νομίζειν μηδὲν ἄπιστον εἶναι, μηδὲ ἀμήχανον, ἐκείνου βουληθέντος. Λέγεται γοῦν ποτε καλέσας ἐπὶ τὴν τράπεζαν οὐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν, σκεύη τε φαῦλα καὶ δεῖπνον εὐτελὲς πάννυ προθέσθαι καὶ δημοτικόν· ἀρξαμένων δὲ δειπνεῖν, ἐμβαλὼν λόγον, ὡς ἡ Θεὸς, ἥ σύνεστιν, ἥκοι πρὸς αὐτόν, αἰφνίδιον ἐπιδείξει τόν τε οἶκον ἐκπωμάτων πλήρη πολυτελῶν, καὶ τὰς τραπέζας ὄψων τε παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς θαψιλοῦς γεμούσας. Πᾶσαν δὲ ὑπερβέβληκεν ἀτοπίαν τὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ Διὸς ὁμιλίας ἱστορούμενον. Μυθολογοῦσι γὰρ, εἰς τὸν Ἀβεντῖνον λόφον, οὕτω μέρος ὄντα τῆς πόλεως, οὐδὲ συνοικούμενον, ἀλλ' ἔχοντα πηγὰς τε θαψιλαῖς ἐν αὐτῷ καὶ νάπας σκιερὰς, φοιτᾷν δύο δαίμονας, Πῖκον καὶ Φαῦνον· οὓς τὰ μὲν ἄλλα Σατύρων ἂν τις ἢ Πανῶν γένει προσεικάσειε, δυνάμει δὲ φαρμάκων καὶ δεινότητι τῆς περὶ τὰ θεῖα γοητείας, λέγονται ταῦτά τοις ὑφ' Ἑλλήνων προσειγορευθεῖσιν Ἰδαίοις Δακτύλοις σοφισόμενοι, περιμέναι τὴν Ἰταλίαν. Τούτους φασὶ χειρώσασθαι τὸν Νουμᾶν, οἶνω καὶ μέλιτι κεράσαντα τὴν κρήνην, ἀφ' ἧς ἔπινον συνήθως. Λησθέντας δὲ, πολλὰς μὲν ιδέας τρέπεσθαι, καὶ μετεκδύεσθαι τὴν αὐτῶν φύσιν, ἀλλόκοτα φάσματα καὶ φθερὰ τῆς ὄψεως προβαλλομένους· ἐπεὶ δ' ἔγνωσαν ἐαλωκότες ἰσχυρὰν καὶ ἄφυκτον ἄλωσιν, ἄλλα τε προθεσπίσαι πολλὰ τῶν μελλόντων, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς κεραυνοῖς ἐκδιδάξαι καθαρμόν, ὃς ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ χορμύων, καὶ τριγῶν, καὶ μαινίδων. Ἔνιοι δὲ οὐ τοὺς δαίμονας φασὶν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμόν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν καταγαγεῖν τὸν Δία μαχεύσαντας· τὸν δὲ Θεόν, ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾶ, προστάσσειν, ὡς χρή γενέσθαι τὸν καθαρμόν κεφαλαῖς. Ὑπολαβόν-

ζῶσι τὸν ναόν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἐμαρτύρησε, λέγουν, ἀξιόπιστα ἢ αἰφνήδιος παῦσις τῆς ἐπιδημίας. Ὅταν δὲ ὁ Νουμᾶς δειχθῶν τὴν ἀσπίδα εἰς τοὺς τεχνίτας παρήγγειλεν αὐτοὺς νὰ συνεργασθῶσι μὲ ἀμιλλαν εἰς κατασκευὴν ἀσπίδων ὁμοίων μ' ἐκείνην, οἱ μὲν ἄλλοι ἀπεποιήθησαν τὸ ἔργον, μὴ ἐλπίζοντες νὰ τὸ κατορθώσουν· Ὁ δὲ Πετούριος Μαμουρίος εἰς τῶν ἀρίστων τεχνιτῶν, τόσον ἐπέτυχεν εἰς τὴν ὁμοιότητα καὶ κατεσκεύασεν ὅλας ἀπαρχαλλήκτους, ὥστε οὐδ' αὐτὸς πλέον ὁ Νουμᾶς δὲν ἐδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν οὐρανόπεμπτον. Τούτων λοιπὸν τῶν ἀσπίδων φύλακας καὶ ἐπιστάτας κατέστησε τοὺς Σαλίους ἱερεῖς. Σχλίοι δὲ ὠνομάσθησαν ὅχι, καθὼς τινὲς μυθολογοῦσιν, ἐξ αἰτίας Σαμόθρακος (31) ἀνδρὸς ἢ Μαντινέως τῶνομα Σαλίου, ὅστις πρῶτος ἐφεῦρε τὸν ἐνοπλὸν χορὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὸν χορὸν αὐτὸν, τὸν ὁποῖον μὲ πηδήματα χορεύουν (α). Γίνεται δὲ αὐτὴ ἡ τελετὴ τὸν Μάρτιον μῆνα· τότε παίρνουν εἰς χεῖρας τὰς ἱερὰς ἀσπίδας ἐνδυμένοι μὲ χιτωνίσκους πορφυροῦς, ζωσμένοι μὲ πλατεῖας ζώνας χαλκίνας· καὶ φοροῦντες χαλκᾶς περικεφαλαίας, περιφέρονται ἐντὸς τῆς πόλεως κτυπῶντες τὰς ἀσπίδας μὲ μικρὰ ξίφη· ὁ δὲ χορὸς αὐτῶν κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἔργον τῶν ποδῶν ἐπιδέξιον, διότι κινουῦνται μὲ χάριν, ἐκτελοῦντες στροφάς τινας καὶ περιστροφάς μὲ ρυθμὸν ταχὺν καὶ πυκνόν, καὶ μὲ δύναμιν ἐνταυτῷ καὶ ἐλαφρότητα. Αὐτὰς δὲ τὰς ἀσπίδας ὀνομάζουσιν ἀγκύλια διὰ τὸ σχῆμά των (32)· καθότι δὲν εἶναι κύκλος, οὐδὲ περιφέρειαν ἀποτελοῦν, ὡς αἱ κοιναὶ ἀσπίδες, ἀλλ' εἶναι κομμέναι εἰς γραμμὴν ἐλικοειδῆ, τῆς ὁποίας αἱ ἄκραι οὔσαι καμπύλαι συνεπιστρέφουσι πυκναὶ πρὸς ἀλλήλας, καὶ κάμνουσιν ἀγκύλον τὸ σχῆμα· ἢ ὠνομάσθησαν οὕτω διὰ τὸν ἀγκῶνα, πένριξ

(α) ἐκ τοῦ salire, ὅπερ ἐστὶ πηδᾶν.

τος δὲ τοῦ Νουμᾶ, Κρομμύων; εἰπεῖν, Ἀνθρώπων τὸν δὲ αὖθις ἐκτρέποντα τὸ τοῦ προστάγματος δεινόν, ἐπέρεσθαι Θριξίν; ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Διὸς, Ἐμψύχοις, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμᾶν, Μαινίσι; Ταῦτα [δὲ] λέγειν ὑπὸ τῆς Ἡγερίας δεδιδαγμένον. Καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀπελθεῖν ἵλεω γενόμενον, τὸν δὲ τόπον, Ἰλίκιον ἀπ' ἐκείνου προσαγορευθῆναι, καὶ τὸν καθαρὸν οὕτω συντελεῖσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν μυθώδη καὶ γελοῖα τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον, ἣν ὁ ἔθισμός αὐτοῖς ἐνεποίησεν. Αὐτὸν δὲ τὸν Νουμᾶν οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε καὶ προσαγγελίας αὐτῷ ποτε γενομένης, ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν· Ἐγὼ δὲ θύω.

ΙΓ. Πρῶτον δέ φασι καὶ Πίστεως καὶ Τέρμονος ἱερὸν ἰδρύσασθαι. Καὶ τὴν μὲν Πίστιν ὅρκον ἀποδείξαι Ῥωμαίοις μέγιστον· ᾧ χρώμενοι μέχρι νῦν διατελοῦσιν· ὁ δὲ Τέρμων, ὅρος ἂν τις εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν περιορισμούς, νῦν μὲν ἔμψυχα, τὸ παλαιὸν δὲ ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία, Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος, ὡς χρὴ τὸν ὅριον Θεόν, εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιοσύνης μάρτυν ὄντα, φόνου καθαρὸν εἶναι. Δοκεῖ δὲ καὶ ὅλως αὐτὸς ὀρίσαι τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς, Ῥωμύλου μὴ βουλευθέντος ἐξομολογήσασθαι τῷ μέτρῳ τοῦ οἰκείου τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλλοτρίου· δεσμὸν γὰρ τῆς δυνάμεως τὸν ὅρον, ἂν φυλάττηται, μὴ φυλαττόμενον δὲ τῆς ἀδικίας ἔλεγchon. Οὐ μὴν οὐδὲ ἦν δαφιλῆς χώρα τῇ πόλει κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αἰχμῇ προσεκτῆσατο Ῥωμύλος· καὶ ταύτην πᾶσαν ὁ Νουμᾶς διένειμε τοῖς ἀπόροις.

τοῦ ὁποίου φοροῦνται. Αὐτὰς τὰς ἐτυμολογίας ἀνέφερεν ὁ Ἰό-
δας, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ Ἑλληνικὴν παραγωγὴν εἰς τὸ ὄνο-
μα. Δύναται δὲ νὰ ἐτυμολογηθῇ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν ἀνέκλιθεν
ἢ ἀνωθεν πτώσιν τῆς πρώτης ἀσπίδος, καὶ ἀπὸ τὴν ἄνεσιν
ἡγουν τὴν ἴσιν τὴν ἐξ αὐτῆς προξενηθεῖσαν εἰς τοὺς ἀρρέω-
στους, καὶ ἀπὸ τῆς ξηρασίας τὴν διάλυσιν, ἥτις ἐλληνηστὶ λέ-
γεται, Αὐχμῶν λύσις· ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάσχεσιν ἡγουν
τὴν παῦσιν τῶν δεινῶν, κατὰ τὸν ὁπαῖον λόγον καὶ τοὺς Διοσ-
κούρους οἱ Ἀθηναῖοι ἐπωνόμασαν Ἄνακας. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν
ἐγκυλίων, ἐν ἐξ ἅπαντος πρέπη νὰ θεωρήσωμεν τὴν λέξιν
αὐτὴν ὡς παράγωγον τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου. Εἰς δὲ τὸν
Μαμούριον μισθὸς τῆς τέχνης ἐκείνης ἔγινε λέγουσιν ἡ τιμὴ
ν' ἀναφέρεται τ' ὄνομά του εἰς τὴν ὁδὸν, τὴν ὁποίαν οἱ Σάλιοι
ἐνοπλοὶ χορεύοντες ἄδουσιν. Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι εἰς τὸν
ὕμνον ἐκεῖνον ἄδεται ὅχι ὁ Βετούριος Μαμούριος, ἀλλὰ οὐτετέ-
ρεν Μεμόριον, ὅπερ ἐστὶ παλαιὰ μνήμη (33).

ΙΔ. Ἀφ' οὗ δὲ κατέστησε τὰς ἱερωσύνας ἐκείνας, ἔκτισε
πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἑστίας τὴν καλουμένην Ῥηγίαν, ὡς νὰ
εἴπῃ βασιλικὸν οἶκημα· καὶ τὸν περισσότερον καιρὸν διέτριβεν
εἰς ἐκεῖνο, ἐκτελῶν θυσίας, ἢ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ συνομι-
λῶν μ' αὐτοὺς περὶ θρησκευτικῶν νοημάτων. Οἰκίαν δὲ εἶχεν
ἄλλην εἰς τὸν Κυρίνου λόφον, τῆς ὁποίας τὸν τόπον δείχνουν
ἔως τῆς σήμερον. Εἰς δὲ τὰς δημοσίους τελετάς, καὶ ἐν γένει
εἰς τὰς πομπὰς καὶ λιτανείας τῶν ἱερέων προηγούμενο κήρυκες
εἰς τὴν πόλιν παρχηγέλλοντες ὄλους νὰ ἐορτάζωσιν εὐσεβῶς,
καὶ νὰ παύουν ἀπὸ τὰ ἔργα των. Καὶ καθὼς λέγουσιν, ὅτι οἱ
πυθαγορικοὶ δὲν ἄφιναν τοὺς ὁπαδοὺς των νὰ προσκυνοῦν καὶ
νὰ προσεύχωνται εἰς τοὺς θεοὺς ἐν παρόδῳ, ἀλλ' ἀπὸ τὸν οἶκόν
των εὐθύς μὲ τοιαύτην γνώμην προετοιμασμένοι νὰ βαδίζω-
σιν εἰς ἐκτέλεσιν ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ χρέους· τὸ ὅμοιον καὶ ὁ

τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκη ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀπορίαν, καὶ τρέπων ἐπὶ γεωργίαν τὸν δῆμον ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξημεροῦμενον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων οὕτως ἔρωτα δριμύν εἰρήνης ἐνεργάζεται καὶ τυχύν, ὥς ὁ ἀπὸ γῆς βίος, ἐν ᾧ καὶ τῆς πολεμικῆς εὐτολμίας τὸ μὲν ὑπερμαχητικὸν τοῦ οἰκείου διαμῆναι καὶ πάρεστι, τὸ δὲ εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν ἀνειμένον ἐκκέκοπται. Διὸ καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμάς οἶον εἰρήνης φίλτρον ἐνεμίξατο τοῖς πολίταις· καὶ μᾶλλον ὡς ἡλοποιόν, ἢ πλουτοποιόν, ἀγκλήσας τέχνην, εἰς μέρη τὴν χώραν διεῖλεν, ἃ Πάγους (α) προσηγόρευσε, καὶ καθ' ἕκαστον ἐπισκόπους ἔταξε καὶ περιπόλους. Ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὸς ἐφορῶν καὶ τεκμαιρόμενος ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς μὲν εἰς τιμὰς καὶ πίστει ἀνῆγε, τοὺς δὲ ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς ψέγων καὶ κακίζων, ἐσωφρόνιζε.

IZ. Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων ἡ κατὰ τέχνας διανομή τοῦ πλήθους μάλιστα θαυμάζεται. Τῆς γὰρ πόλεως ἐκ δυοῖν γενῶν, ὥσπερ εἴρηται, συνεστάναι δοκούσης, διεσώσης δὲ μᾶλλον, καὶ μηδενὶ τρόπῳ μιᾶς γενέσθαι βουλομένης, μηδ' οἶον ἐξελεῖψαι τὴν ἐτερότητα καὶ διαφορὰν, ἀλλὰ συγκρούσεις ἀπαύστους καὶ φιλονεικίας τῶν μερῶν ἐχούσης, διανοηθεῖς, ὅτι καὶ τῶν σωμάτων τὰ φύσει δύσμικτα καὶ σκληρὰ καταθραύοντες, καὶ διαιροῦντες ἀναμιγνύουσιν, ὑπὸ σμικροῦ τῆτος ἀλλήλοις συμβαίνοντα μᾶλλον, ἔγνω κατατεμεῖν τομά.

(α) Παγὰς ἀπὸ τὴν Δοριστὶ ὀνομαζομένην παγὰν, ὅ ἐστὶ πηγὴν, διότι πλησίον τῶν πηγῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συστῆνόνται αἱ κῶμαι, κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν Δατινῶν Γραμματικῶν.

Νουμᾶς ἐφρὸνει, ὅτι οἱ πολῖται δὲν πρέπει μήτε νὰ ἀκούουν, μήτε νὰ βλέπουν θεῶν τίποτε παρέργωγος καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ νὰ σχολάζωσιν ἀπὸ τὰ ἄλλα, καὶ νὰ προσηλώνουν τὸν νοῦν εἰς ἐκεῖνο μόνον, ὡς εἰς πρᾶξιν μεγίστην τῆς εὐσεβείας, φροντίζοντες εἰς τὰς ἱερουργίας νὰ φυλάττωσι τὰς ὁδοὺς καθαρὰς ἀπὸ θορύβους, καὶ κρότους, καὶ στεναγμοῦς, καὶ ὅσα τοιαῦτα εἶναι ἐπόμενα εἰς τὰς ἀναγκαίας καὶ βχναύσους ἐργασίας. Καὶ τῆς συνηθείας ἐκείνης ἔχνος τι μέχρι τῆς σήμερον διασώζοντες, ὅταν ὁ ὕπατος ἐνασχολῇται εἰς παρατηρήσεις πτηνῶν ἢ εἰς θυσίας, φωνάζουν, Ὁκ ἄγει: σημαίνει δὲ ἡ φωνή: Τοῦτο κάμνε, στρέφουσα τοὺς παρευρισκομένους εἰς προσοχὴν καὶ σέβας τῆς ἱερᾶς τελετῆς. Ἦσαν δὲ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα παραγγέλματα αὐτοῦ πολλὰ μὲ τὰ Πυθαγορικὰ ὅμοια. Καὶ καθὼς ἐκεῖνοι παρήγγελλον τοὺς ὀπαδοὺς των (34) νὰ μὴ κἀθηνται ἐπάνω κοιλοῦ (μέτρου), καὶ μὲ μάχαιραν νὰ μὴ σκαλίζωσι τὸ πῦρ, καὶ ἐδχαίνοντες εἰς ἀποδημίας, νὰ μὴ στρέφονται νὰ κυττάζωσιν ὀπίσω των, καὶ εἰς μὲν τοὺς οὐρανίους θεοὺς νὰ θυσιάζωσι μονὰ, εἰς δὲ τοὺς κατὰ γῆνιους ζυγὰ (35), καὶ τούτων ἑνὸς ἐκάστου ἔκρυπτον τὸ ἀληθινὸν νόημα εἰς τοὺς χυδαίους, ὁμοίως καὶ τοῦ Νουμᾶ τὰ διατάγματα ἔχουσιν ἀπόκρυφον λόγον, καθὼς τὸ νὰ μὴ προσφέρουν σπονδὰς εἰς τοὺς θεοὺς μὲ οἶνον ἀκλαδεύτων ἀμπέλων, μηδὲ θυσίας νὰ κάμνουν χωρὶς ἀλεύριον, νὰ προσκυνοῦν δὲ περιστρεφόμενοι, καὶ ἀφ' οὗ προσκυνήσουσιν, νὰ κἀθωνται, ἐξ ὧν τὰ μὲν δύο πρῶτα φαίνεται νὰ διδάσκουν τῆς γῆς τὴν ἡμέρωσιν καὶ καλλιέργειαν θεωρουμένην ὡς ἐν τῶν εὐσεβῶν καὶ θρησκευτικῶν καθηκόντων. Ἡ δὲ περιστροφὴ τῶν προσκυνούτων λέγουσι μὲν, ὅτι εἶναι κατὰ μίμησιν τῆς περιφορᾶς τοῦ κόσμου· ἀλλ' εἶναι πιθανώτερον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὅστις ἔμβαιεν εἰς ναὺν, ἔχων πρὸς τὴν ἀνατολὴν τὰ ὀπίσθιά του, διότι πρὸς αὐτὴν ἔδλεπον αἱ ναοί,

πλείονας τὸ σύμπαν πλῆθος. Ἐκ δὲ τούτων, εἰς ἑτέρας ἐμβολῶν διαφορὰς, τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μεγάλην ἀφανίσαι, ταῖς ἐλάττωσιν ἐνδιασπαρεῖσαν. Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας, αὐλητῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφέων, σκυτοτόμων, σκυτοδεψῶν, χαλκίων, κεραμέων. Τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας εἰς ταῦτ' οὐ συναγαγὼν, ἐν αὐτῶν ἐκ πασῶν ἀπέδειξε σύστημα. Κοινωνίας δὲ καὶ συνόδους καὶ Θεῶν τιμὰς ἀποδοὺς ἐκάστῳ γένει πρεπούσας, τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνείλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν Σαθίνους, τοὺς δὲ Ῥωμάιους· καὶ τοὺς μὲν Τατίου, τοὺς δὲ Ῥωμύλου πολίτας· ὥστε τὴν διαίρεσιν εὐαρμοστίαν καὶ ἀνάμιξιν πάντων γενέσθαι πρὸς πάντας· Ἐπαίνεῖται δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν νόμον διόρθωμα, τὸν διδύντα τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας πιπράσκειν, ὑπεξελομένου τοὺς γεγαμηκότας, εἰ τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύοντος ὁ γάμος γένοιτο. Δεινὸν γὰρ ἡγεῖτο τὴν ὡς ἐλευθέρῳ γεγαμημένην γυναῖκα, δούλῳ συνοικεῖν.

ΙΗ. Ἦψατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγμᾶτείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλλ' ὡς ἐχρῶντο τοῖς μηνὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν οὐδ' εἴκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ τριάκοντα, τοὺς δὲ πλείονων λογιζόμενοι· τῆς δὲ γινομένης ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔννοιαν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἐν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἐξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται. Νουμᾶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας ἡμερῶν ἑνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὡς τοῦ μὲν σεληνιακοῦ τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ

ἐστρέφετο ἐκεῖ διὰ τὴν προσκυνήσῃ τὸν ἥλιον, καὶ ἔπειτα κατεύθυνε τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὸν Θεόν, κάμνων κύκλον, καὶ τελειόνων τὴν προσευχὴν διὰ τῶν δύο τούτων κινήσεων. Ἐκτὸς ἂν ἡ μεταβολὴ τοῦ σχήματος διδάσκει τι ὅριον μὲ τοὺς Αἰγυπτίους τροχούς (36), σημαίνουσα ὅτι ἐπειδὴ κανὲν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δὲν ἔχει στάσιν, ὅπως καὶ ἂν στρέφῃ καὶ μετασχηματίζῃ τὸν βίον μας ὁ θεός, εἶναι πρέπον νὰ δεχώμεθα τὰς μεταβολὰς ἀγογγύστως. Τὸ δὲ μετὰ τὴν προσκυνήσιν κάθισμα εἶναι λέγουσι σημεῖον ὅτι γίνεται βεβαιότης τῶν εὐχῶν καὶ διαμονὴ τῶν ἀγαθῶν, ὅσα ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐλπίζουν οἱ προσευχόμενοι. Λέγουν πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἀνάπαυσις διακρίνει καὶ διαχωρίζει τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Ὄθεν ἐπειδὴ ἔφερον εἰς τέλος τὴν προτέραν, κάθηνται ἔμπροσθεν τῶν θεῶν διὰ νὰ λάβωσι πάλιν ἀπ' ἐκείνους ἀρχὴν ἄλλης πράξεως. Δύναται δὲ καὶ τοῦτο νὰ συμφωνῇ μὲ ὅσα εἶπαμεν ἄνωτέρω, δηλαδή ὅτι ὁ νομοθέτης ἀπέβλεπε νὰ μᾶς συνειθίσῃ καὶ διὰ τούτου τοῦ σχήματος νὰ προσευχώμεθα ὅχι ἀσχολημένοι εἰς ἄλλα πράγματα, καὶ παρέργως, ὡς βιαζόμενοι, ἀλλ' ὅταν ἔχωμεν καιρὸν, καὶ σχολάζωμεν.

ΙΒ. Ἀπ' αὐτὴν δὲ τὴν θρησκευτικὴν ἀσκήσιν τόσον ἔγινεν εὐμεταχείριστος ἡ πόλις, καὶ κατεθαμβώθη πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Νουμᾶ, ὥστε νὰ παραδέχεται τοὺς πλέον ἀπιθάνους καὶ ἀλλοκότους μύθους ὡς λόγους ἀληθινούς, καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπίστευτον οὐδ' ἀδύνατον, ὅταν ἐκεῖνος θελήσῃ. Περὶ τούτου λέγουσιν ὅτι καλέσας πᾶτε εἰς τὴν τράπεζάν του πολλοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν, ἔβαλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν σκεύη πρᾶστουχα καὶ φαγητὰ ἀπλᾶ πολὺ καὶ δημοτικά. Ἀφ' οὗ δὲ ἄρχισαν νὰ δειπνοῦν, ῥίψας λόγον ὅτι ἡ θεὰ, μὲ τὴν ὁποίαν συνδιατρίβει, ἦλθε πρὸς αὐτόν, ἔδειξε καὶ τὸν οἶκον του γεμάτον ἀπὸ πολυτελῆ σκεύη, καὶ τὰς τραπέζας ἀπὸ παντὸς εἶδους

τριακοσίας ἐξήκοντα πέντε, τὰς ἑνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιαζών, ἐπήγαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὸν ἐμβόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερκηδίνον καλούμενον, εἰκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. Καὶ τοῦτο μὲν αὐτῷ τὸ ἴαμα τῆς ἀνωμαλίας μειζόνων ἐμελλεν ἰαμάτων δεήσεσθαι. Μετεκίνησε δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν μηνῶν· τὸν γὰρ Μάρτιον πρῶτον ὄντα, τρίτον ἔταξε, πρῶτον δὲ τὸν Ἰανουάριον, ὃς ἦν ἐνδέκατος ἐπὶ Ῥωμύλου· δωδέκατος δὲ καὶ τελευταῖος ὁ Φευρουάριος, ὃ νῦν δευτέρῳ χρῶνται. Πολλοὶ δὲ εἰσιν, οἳ καὶ προστεθῆναι τούτους ὑπὸ Νουμᾶ τοὺς μῆνας λέγουσι, τὸν τε Ἰανουάριον καὶ τὸν Φευρουάριον, ἐξ ἀρχῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μηνσὶν εἰς τὸν ἐνιαυτόν· ὡς ἐνιοὶ τῶν βαρβάρων τρισὶ, καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀρκάδες μὲν τέσσαρσιν, ἐξ δ' Ἀκαρνᾶνες· Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, εἴτα τετροάμηνος, ὡς φασι. Διὸ καὶ νεώτατοι τὴν χώραν οἰκοῦντες, ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ πλῆθος ἀμήχανον ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις διαφέρουσιν, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἐτῶν ἀριθμὸν τιθέμενοι.

ΙΘ Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δέκα μῆνας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἔταττον, οὐ δώδεκα, τεκμήριον ἢ τοῦ τελευταίου προσηγορία· δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρι νῦν καλοῦσιν. Ὅτι δὲ τὸν Μάρτιον πρῶτον, ἢ τάξις ἐκδηλοῖ· τὸν γὰρ ἀπ' ἐκείνου πέμπτον, ἐκάλουν πέμπτον· ἕκτον δὲ τὸν ἕκτον, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς ὁμοίως ἕκαστον. Ἐπεὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον πρὸ τοῦ Μαρτίου τιθεμένοις συνέβαινε αὐτοῖς τὸν εἰρημένον μῆνα, πέμπτον μὲν ὀνομάζειν, ἑβδομον δ' ἀριθμεῖν. Ἄλλως δὲ καὶ λόγον εἶχε, τὸν Μάρτιον Ἀρεῖ καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου πρῶτον ὀνομαζέσθαι· δεύτερον δὲ τὸν Ἀπρίλιον, ἐπώνυμον ὄν-

φαγῆτὰ μεγαλοπρεπῶς στολισμέναις. Τὸ δὲ ἱστορούμενον περὶ τῆς ὁμιλίας τοῦ Διὸς ὑπερβαίνει πᾶν ὅ,τι δύναται τις νὰ ἐπινοήσῃ παράδοξον καὶ ἀπίθανον. Ἱστοροῦσιν ὅτι εἰς τὸν Ἀβεντίνον λόφον, ὅστις δὲν ἦτον ἀκόμῃ μέρος τῆς πόλεως, οὐδὲ κατοικημένος, ἀλλὰ περιεῖχε πηγὰς ἀφθόνους καὶ δάση σκιερὰ, ἐσύχναζον δύο θεοί, Πῖκος καὶ Φαῦνος, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰ ἄλλα μὲν ὠμοιάζον νὰ ἦνσι ἀπὸ τὸ γένος τῶν Σατύρων ἢ τῶν Πανῶν, πλὴν ὅτι αὐτοὶ περιήρχοντο, ὥς εἶναι λόγος, ὅλην τὴν Ἰταλίαν ἐνεργοῦντες· θυνάμει ἱατρικῶν φαρμάκων καὶ γοητειῶν τῆς μαγικῆς τέχνης τὰ αὐτὰ θαύματα ὑποῖα ἐσυφίζοντο οἱ ἐπονομασθέντες ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας Ἰθαῖοι Δάκτυλοι (37). Τούτους τοὺς δύο θεοὺς λέγουσιν ὅτι ἐκυρίευσεν ὁ Νουμᾶς χύσας οἶνον καὶ μέλι εἰς τὴν κρήνην, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐσυνείθιζον νὰ πίνωσιν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐσυλλήφθησαν, μετετρέποντο εἰς πολλὰς μορφάς, καὶ ἄλλαζαν τὴν ἰδίαν των φύσιν μεταμορφούμενοι εἰς φαντάσματα ἀλλόκοτα, καὶ φοβερὰ εἰς τὴν θεωρίαν. Ἀφ' οὗ ὅμως ἐνόησαν ὅτι ἦσαν πιασμένοι μὲ τρύπον τόσον ἰσχυρὸν, ὥστε δὲν ἐδύναντο νὰ φύγωσιν, ἐπροφήτευσαν εἰς τὸν Νουμᾶν πολλὰ μέλλοντα, καὶ τὸν ἐδίδαξαν προσέτι τίνι τρόπῳ ἠμποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ καθαρίζωνται ἀπὸ τὰ ἀσεβήματα, ὅσα ὁ θεὸς διὰ τοῦ κεραυνοῦ τιμωρεῖ· ὁ δὲ καθαρισμὸς αὐτὸς ἐκτελεῖται ἕως τῆς σήμερον διὰ μέσου κρομμυδίων καὶ τριχῶν, καὶ ὀφθαρίων ὀνομαζόμενων μαινίδων (38). Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι ὁ Πῖκος καὶ ὁ Φαῦνος δὲν ἐδίδαξαν τὸν καθαρμὸν αὐτόν· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν κατέβασαν τὸν Δία μὲ τὰς μαγείας των. Ὁ δὲ Ζεὺς ὀργιζόμενος κατὰ τοῦ Νουμᾶ τὸν ἐπρόστασεν ὅτι ὁ καθαρμὸς πρέπει νὰ γένη μὲ κεφαλὰς. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐρώτησε, κρομμυδίων; ὅχι, εἶπεν ὁ θεός, ἀνθρώπων. Πάλιν ὁ Νουμᾶς ἀποφεύγων ἐντέχνως τὸ φοβερὸν αὐτὸ πρόσταγμα, ἐρώτησε, μὲ τρίχας; — μὲ ἐμψύχους, ἀπεκρίθη ὁ Ζεὺς· ὁ δὲ

τα τῆς Ἀφροδίτης. ἐν ᾧ θύουσί τε τῇ Θεῷ, καὶ ταῖς καλάνδαις ἐστεφανωμένοι αἱ γυναῖκες μυρσίνη λούονται. Τινὲς δ' οὐ διὰ τὴν Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλιον φασίν, ἀλλ' ὥσπερ ἔχει τοῦνομα ψιλόν, Ἀπρίλιον κεκληθῆναι τὸν μῆνα, τῆς ἑαρινῆς ὥρας ἀκμαζούσης, ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν· τοῦτο γὰρ ἡ γλῶσσα σημαίνει. Τῶν δ' ἐφεξῆς τὸν μὲν Μάϊον καλοῦσιν ἀπὸ Μαΐας· Ἑρμῇ γὰρ ἀφιέρωται. Τὸν δὲ Ἰούνιον ἀπὸ τῆς Ἥρας. Εἰσὶ δέ τινες οἱ τούτους ἡλικίας ἐπωνύμους εἶναι λέγοντες, πρεσβυτέρας καὶ νεωτέρας· Μαϊώρης γὰρ οἱ πρεσβύτεροι παρ' αὐτοῖς, Ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώτεροι καλοῦνται. Τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξεως, ὥσπερ ἀριθμοῦντες, ὠνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον, ἑβδομον, ὄγδοον, ἔννατον, δέκατον· εἶτα ὁ πέμπτος ἀπὸ Καίσαρος τοῦ καταγωνισαμένου Πομπηΐον, Ἰούλιος· ὁ ἕκτος δὲ Αὐγούστος, ἀπὸ τοῦ δευτέρου μὲν ἄρχαντος, Σεβαστοῦ δὲ ἐπικληθέντος, ὠνομάθη. Τοὺς δὲ ἐφεξῆς δύο Δομετιανὸς εἰσεποίησε ταῖς αὐτοῦ ἐπωνυμίαις οὐ πολὺν χρόνον. Ἀλλὰ τὰς αὐτῶν ἀναλαβόντες πάλιν, ἐκείνου σφαγέντος, ὁ μὲν ἑβδομος, ὁ δὲ ὄγδοος, καλοῦνται. Μόνοι δ' οἱ τελευταῖοι δύο τὴν ἀπὸ τῆς τάξεως κλησιν, ὥσπερ ἔσχον ἐξ ἀρχῆς, διεφύλαξαν. Τῶν δὲ ὑπὸ Νουμᾶ προστεθέντων, ἡ μετατεθέντων, ὁ μὲν Φεβρουάριος, οἷον καθάρσιος ἂν τις εἴη· καὶ γὰρ ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φθιτοῖς ἐναγίζουσι τότε, καὶ τὴν τῶν Λουπερκαλίων ἐορτὴν εἰς τὰ πολλὰ καθαρμῷ προσεοικυῖαν τελοῦσιν. Ὁ δὲ πρῶτος Ἰανουάριος, ἀπὸ τοῦ Ἰανοῦ. Δοκεῖ δέ μοι τὸν Μάρτιον ὁ Νουμᾶς, ἐπώνυμον ὄντα τοῦ Ἄρεος, ἐκ τῆς προεδρίας μεταστῆσαι, βουλόμενος ἐν παντὶ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως προτιμαῖσθαι τὴν πολιτικὴν. Ὁ γὰρ Ἰανὸς ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ, εἴτε δαίμων, εἴτε βασιλεὺς γενόμενος, πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς, ἐκ τοῦ θηριώδους καὶ ἀγρίου λέγεται μεταβαλεῖν τὴν δίκαιαν. Καὶ διὰ τοῦτο

Νουμᾶς ἐπανελάβε, μαινίδας· Καὶ ὅλα ταῦτα ἔλεγε διδαγ-
 μένος ἀπὸ τὴν Ἠγερίαν. Προσθέτουσι δὲ ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸς ἀνε-
 χώρησεν Ἰλεις, ὁ δὲ τόπος ἐκ τούτου ὠνομάσθη Ἰλίκιος (39),
 καὶ ὁ καθαρμὸς ἐπεκράτησε νὰ γίνεται κατὰ τὰς ἀποκρίσεις
 τοῦ Νουμᾶ. Ταῦτα μολονότι μυθώδη καὶ γελοῖα, δείχνουν τῶν
 τότε ἀνθρώπων τὴν πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἡ συ-
 νήθεια ἐπροξένησεν εἰς αὐτούς. Περὶ δὲ τοῦ Νουμᾶ λέγουσιν ὅτι
 μὲ τοιαύτην πίστιν εἶχε τὰς ἐλπίδας του ἐξηρητημένης ἀπὸ τὸν
 θεόν, ὥστε ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν ᾧ τὸν ἔφερον εἰδήσιν ὅτι πο-
 λέμιοι ἔρχονται κατὰ τῆς Ῥώμης, ἐμειδίασε καὶ εἶπεν « Ἐγὼ
 ἐκτελῶ θυσίαν (40) ».

ΙΓ. Αὐτὸς λέγουσι πρῶτος ἔκτισε Πίστεως καὶ Τέρμονος
 ἱερὸν· καὶ τὴν μὲν Πίστιν κατέστησεν ὄρκον μέγιστον μεταξὺ
 τῶν Ῥωμαίων, τὸν ὁποῖον ἐξακολουθοῦν νὰ μεταχειρίζωνται
 μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ Τέρμος δὲ, ἡ ὥς νὰ εἴπῃς Ὀρος, εἶναι ὁ
 θεὸς τῶν ὀρίων, καὶ θυσιάζουσιν εἰς αὐτὸν δημοσίως καὶ ἰδιαι-
 τέρως περὶ τῶν ἀγρῶν, τῶρα μὲν ἔμψυχα, τὸ παλαιὸν δὲ ἡ
 θυσία ἦτον ἀνάιμακτος. Ὁ Νουμᾶς ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸν ὀρθὸν
 λόγον, ἐνόησεν ὅτι πρέπει ὁ θεὸς τῶν ὀρίων ὡς φύλαξ τῆς εἰ-
 ρῆνης, καὶ μάρτυς τοῦ δικαίου, νὰ ᾔηται καθαρὸς ἀπὸ φόνον. Φαί-
 νεται δὲ μάλιστα ὅτι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὠροθέτησε τὴν γῆν
 τῆς Ῥώμης, τὸ ὁποῖον ὁ Ῥωμύλος δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ, διότι
 μετρῶν τὴν ἰδικήν του χώραν ἤθελε δείξει ὅσῃ ξένην ἐσφε-
 τερίζετο. Ὁ ὅρος ἂν φυλάττεται, εἶναι δεσμὸς τῆς δυνάμεως·
 μὴ φυλαττόμενος δὲ, γίνεται ἔλεγχος τῆς ἀδικίας· ὁμῶς καὶ
 ἡ γῆ τῆς πόλεως καταρχὰς δὲν ἦτον πολλή, ἀλλὰ τὴν αὖξη-
 σεν ὁ Ῥωμύλος δυνάμει τῶν ὅπλων, καὶ αὐτὴν ὅλην ὁ Νουμᾶς
 διένειμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς πολίτας, διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ
 ἀπὸ τὴν ἔνδειαν, ἥτις ἐξ ἀνάγκης γίνεται ἀδικίας αἰτία, καὶ
 νὰ στρέψῃ εἰς τὴν γεωργίαν τὸν δῆμον, ὥστε ὁμοῦ μὲ τὴν

πλάττουσιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὥς ἐτέραν ἐξ ἐτέρας τῷ βίῳ περιποιήσαντα τὴν μορφήν καὶ διάθεσιν.

Κ. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ νεὼς ἐν Ῥώμῃ δίδυρος, ὃν πολέμου πύλην καλοῦσι. Νομίζεται γὰρ, ἀνεῶχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾗ πόλεμος, κεκλείσθαι δὲ, εἰρήνης γενομένης. Ὁ δὲ χαλεπὸν ἦν, καὶ σπανίως γινόμενον, αἰεὶ τινι συντηρημένης πολέμου τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περιγεχυμένοις γένεσι βαρβάρους ἀντερειδούσης. Πλὴν ἐπὶ γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντωνίου· καὶ πρότερον, ὑπατευόντων Μάρκου Ἀντωνίου καὶ Τίτου Μαλλίου χρόνον οὐ πολὺν· εἴτα εὐθὺς ἀνεῶχθη πολέμου συρράγέντος. Ἄλλ' ἐπὶ γε τῆς Νουμᾶ βασιλείας οὐδεμίαν ἡμέραν ἀνεωγμένος ὤφθη, τρία δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη συνεχῶς ἔμεινε κεκλεισμένος· οὕτως ἐξήρητο παντελῶς τὰ τοῦ πολέμου, καὶ πανταχόθεν. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο καὶ κατακεκλήρητο τῇ δικαιοσύνῃ καὶ πραότητι τοῦ βασιλέως δῆμος, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ὥσπερ αὔρας τινὸς ἐκεῖθεν ἢ πνεύματος ὑγιεινοῦ φέροντος, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰσερρύη πάντας εὐνομίας καὶ εἰρήνης, καὶ γῆν φυτεύειν καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβεσθαι Θεούς. Ἑορταὶ δὲ καὶ θαλῖαι, καὶ παρ' ἀλλήλους ἀδελφῶς ἰόντων καὶ ἀναμειγνυμένων ὑποδοχαὶ καὶ φιλοφροσύναι τὴν Ἰταλίαν κατεῖχον, οἷον ἐκ πηγῆς τῆς Νουμᾶ σοφίας τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἐπεισερόντων εἰς ἅπαντας καὶ διαχεομένης τῆς περὶ ἐκεῖνον γαλήνης· ὥστε καὶ τὰς ποιητικὰς ὑπερβολὰς ἐνδεῖν πρὸς τὴν τότε κατάστασιν λέγουσιν. « Ἐν δὲ σιδαροδέτοις πόρπαξιν αἰθᾶν ἀραχνᾶν ἔργα, καὶ εὐρὼς δάμναται, ἔγχεά τε λογχωτὰ, ξίφεά τ' ἀμφήκεα, χαλκῶν

καλλιέργειαν καὶ ἡμέρωσιν τῆς γῆς νὰ συνημερώνεται καὶ ἐκεῖνος· διότι κανὲν ἄλλο ἐπάγγελμα δὲν κινεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τόσου δριμύν καὶ ταχὺν ἔρωτα πρὸς τὴν εἰρήνην, ὅσον ὁ γεωργικὸς βίος, εἰς τὸν ὁποῖον πολεμικὴ μὲν τόλμη πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἰδίων κτημάτων διαμένει καὶ σώζεται, ἡ δὲ εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν ὕμῃ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου κομμένη. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμᾶς ὡς εἰρήνης τρόπον τινα θέλητρον ἔμβασεν εἰς τοὺς πολίτας, καὶ ἀγαπήσας αὐτὴν ὡς τέχνην ἱκανὴν νὰ τοὺς κάμῃ χρηστοθήεις μᾶλλον παρὰ πλουσίους, διαίρεσε τὴν χώραν εἰς πολλὰ μέρη, τὰ ὅποια ὠνόμασε Πάγους, ὅπερ ἐστὶ κώμας, καὶ εἰς ἕκαστον Πάγον διώρισεν ἐφόρους καὶ φύλακας. Ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτός ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἀγρούς, καὶ κρίνων ἐκ τῶν ἔργων τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν, τοὺς μὲν φιλοπόνους ὕψονεν εἰς τιμὰς, καὶ τοὺς ἐμπιστευέτο ἐξουσίας· τοὺς δὲ ὀκνηροὺς καὶ ἀμελεῖς μεμφόμενος καὶ ὀνειδίζων, τοὺς ἐσωφρόνιζε.

ΙΖ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ νομοθετημάτων ἡ εἰς τέχνας διαίρεσις τοῦ λαοῦ θαυμάζεται περισσύτερον· διότι ἡ πόλις, καθὼς εἵπομεν, ἐφαίνετο νὰ συνίσταται ἀπὸ δύο γένη, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἦτον χωρισμένη εἰς δύο φατρίας, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἤλελε νὰ συσσωματωθῇ καὶ νὰ γενῇ μία, μὴ δὲ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς διαφορὰς, ὅσαι ἔκαμνον τοὺς πολίτας νὰ ζῶσι μεταξὺ τῶν ὡς δύο ξένοι λαοὶ, ἀντιφερόμενοι ἀκαταπαύστως καὶ φιλονεικοῦντες· ὅθεν ὁ Νουμᾶς συλλογισζόμενος ὅτι καὶ τὰ σώματα τὰ φύσει δύσμικτα καὶ σκληρὰ συντρίβοντες οἱ ἄνθρωποι καὶ διαιροῦντες τὰ ἀναμιγνύουσιν, διότι τότε γινόμενα μικρὰ, συνενώνονται εὐκολώτερα, ἀπεφάσκει νὰ διαιρέσῃ εἰς πολλὰ τμήματα τὸ ὅλον πλῆθος, καὶ τοιοῦτοτρόπως βάλλων τοὺς πολίτας εἰς ἄλλας διαφορὰς, νὰ ἀφανίσῃ τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μεγάλην, διασπείρων αὐτὴν εἰς τὰς μικροτέρας·

δ' οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος ἀπὸ βλεφάρων. » Οὐτε γὰρ πόλεμος, οὔτε στάσις, οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείαν ἱστόρηται, Νουμᾶ βασιλεύοντος. Οὐ μὴν οὐδ' ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἔχθρα τις, ἢ φθόνος, ἢ δι' ἔρωτα βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ σύστασις ἀνδρῶν. Ἀλλ' εἴτε φόβος Θεῶν προκλήδεσθαι δοκούντων τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῆς ἀρετῆς αἰδῶς, εἴτε δαιμόνιος τύχη, πάσης κακίας ἄθικτον ἐπ' ἐκείνου καὶ καθαρὸν διαφυλάττουσα τὸν βίον, ἐναργῆς ἐξήνεγκε παράδειγμα καὶ τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ἣν ὕστερον ἐκεῖνος οὐκ ὀλίγοις χρόνοις γενόμενος ἐτόλμησεν ἀφείναι περὶ πολιτείας, ὥς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστίν, ἐκ τίνος τύχης θείας εἰς ταῦτ' οὐκ ἀναιδέως φιλοσόφῳ βασιλικὴν συμπεσοῦσαν δύναμιν, ἐγκρατὴ καὶ ὑπερδέξιον τῆς κακίας τὴν ἀρετὴν καταστήσαι. Μακάριος μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ σώφρων ὡς ἀληθῶς, μακάριοι δ' οἱ συνήκοι τῶν ἐκ τοῦ σωφρονούντος στόματος ἰόντων λόγων. Τάχα γὰρ οὐδὲ ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς, οὐδὲ ἀπειλῆς· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐν εὐδελῶ παραδείγματι καὶ λαμπρῷ τῷ βίῳ τοῦ ἄρχοντος ὁρῶντες, ἐκουσίως σωφρονοῦσι, καὶ συσχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῇ πρὸς αὐτοὺς, μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριότητος, ἀμύμονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ τὸ ἀλλιστον ἀπάσης βασιλείας τέλος ἐστί· καὶ βασιλικώτατος ἀπάντων ὁ τοῦτον τὸν βίον καὶ ταύτην τὴν διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργάσασθαι δυνάμενος. Ταῦτα μὲν οὖν Νουμᾶ παντὸς μᾶλλον φαίνεται συνεωρακώς.

ΚΑ. Περὶ δὲ παίδων αὐτοῦ καὶ γάμων ἀντιλογίαι γεγόναισι τοῖς ἱστορικοῖς. Οἱ μὲν γὰρ οὔτε γάμον ἄλλον, ἢ τὸν Τα-

ἔγινε λοιπὸν ἡ διανομὴ τοῦ λαοῦ κατὰ τέχνας εἰς αὐλητάς, χρυσοχοούς, κτίστας, βραβεῖς, ὑποδηματοποιούς, σκυτοδέψεις, χαλκαεῖς, καὶ κεραμεῖς· καὶ τὰς λοιπὰς τέχνας συναΐξας εἰς τὸ αὐτὸ, ἔκαμεν ἐξ αὐτῶν ὅλων ἓν σύστημα. Διορίσας δὲ συγκοινωνίας καὶ ἑορτὰς (41), καὶ θρησκευτικὰς τελετὰς εἰς ἕκαστον σῶμα τὰς προεπούσας, τότε πρῶτον ἀφείρεσεν ἀπὸ τὴν πόλιν τὴν φατριασικὴν πρόληψιν τοῦ νὰ λέγωνται καὶ νὰ νομίζωνται οἱ μὲν Ῥωμαῖοι, οἱ δὲ Σαβῖνοι, καὶ οἱ μὲν, τοῦ Τατίου ὑπήκοοι, αἱ δὲ, τοῦ Ῥωμύλου· ὥστε ἡ διαίρεσις κατώρθωσε νὰ συναρμόσῃ καὶ νὰ ἀναμίξῃ ὅλους τοὺς πολίτας ὁμοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ πράξεων ἐπαινεῖται καὶ τὸ διόρθωμα τοῦ νόμου τοῦ δίδοντος ἐξουσίαν εἰς τοὺς πατέρας νὰ πωλῶσι τοὺς υἱούς των. Τοῦτον τὸν νόμον διώρθωσεν ὁ Νουμᾶς ἐξαίρεσας τοὺς νυμφευμένους, ἐὰν ὁ γάμος αὐτῶν ἔγινε κατὰ συγκατάθεσιν ἢ προσταγὴν τοῦ πατρός· διότι τὸν ἐφαίνετο ἄδικον καὶ σκληρὸν πρᾶγμα πρὸς τὴν γυναῖκα, ἥτις ἐπῆρεν ἄνδρα ὡς ἐλεύθερον, νὰ συνοικῇ μὲ δούλον.

III. Ἐνησχολήθη δὲ καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου, ἃν ἔχει μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν, ἀλλ' οὔτε πάλιν ὡς παντάπασι στερημένος τῶν τοιούτων γνώσεων. Βασιλεύοντος τοῦ Ῥωμύλου, μετεχειρίζοντο τοὺς μῆνας ἀκκρόνιστα καὶ ἄτακτα, λογαριάζοντες ἄλλους συνισταμένους ἀπὸ εἴκοσι ἡμέρας ἢ ὀλιγώτερον, ἄλλους ἀπὸ τριανταπέντε, καὶ ἄλλους ἀπὸ περισσοτέρας, μὴ ἔχοντες καμμίαν ἔννοιαν τῆς ἀνισότητος, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὰς περιόδους τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου. ἐν μόνον ἐφύλαττον, νὰ συμπληρῶνεται ὁ ἐνιαυτὸς ἀπὸ ἡμέρας τριακοσίας ἐξήντα. Ὁ δὲ Νουμᾶς λογαριάζων ὅτι τῆς ἀνισότητος ἡ διαφορὰ εἶναι ἔνδεκα ἡμερῶν, διότι τὸ σεληνιακὸν ἔτος συνίσταται ἀπὸ τριακοσίας πενηντατέσσαρας ἡμέρας, τὸ δὲ ἡλιακὸν ἀπὸ τριακοσίας ἐξηνταπέντε, τὰς ἔνδεκα αὐτὰς ἡμέρας

(TOM. A.)

23

τίας λαβεῖν αὐτὸν, οὔτε παιδὸς ἐτέρου γενέσθαι πατέρα, πλὴν μιᾶς θυγατρὸς Πομπιλίας, λέγουσιν· οἱ δὲ πρὸς ταύτην τέσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐτοῦ, Πόμπωνα, Πῖνον, Κάλπον, Μάμερκον, ὃν ἕκαστον οἴκου διαδοχὴν καὶ γένους ἐντίμου καταλιπεῖν. Εἶναι γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ Πόμπωνος τοὺς Πομπωνίους, ἀπὸ δὲ Πίνου τοὺς Πιναρίους, ἀπὸ δὲ Κάλπου τοὺς Καλπουρνίους, ἀπὸ δὲ Μάμερκου τοὺς Μαμερκίους· οἷς διὰ τοῦτο καὶ Ῥήγας γενέσθαι παρωνύμιον, ὅπερ ἐστὶ, βασιλέας. Τρίτοι δὲ εἰσιν οἱ τούτων μὲν κατηγοροῦντες, ὡς χαρίζομένων τοῖς γένεσι, καὶ προστιθέντων οὐκ ἀληθῆ στέμματα τῆς ἀπὸ Νουμᾶ διαδοχῆς, τὴν δὲ Πομπιλίαν οὐκ ἐκ Τατίας γεγενῆσθαι λέγοντες, ἀλλ' ἐξ ἐτέρας γυναικὸς, ἣν ἤδη βασιλεύων ἐγήμε, Λουκρητίας· πάντες δ' αὖν ὁμολογοῦσι, τὴν Πομπιλίαν Μάρκιῳ γαμηθῆναι. Παῖς δὲ ἦν ὁ Μάρκιος ἐκείνου Μαρκίου τοῦ Νουμᾶν παρορμήσαντος ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ συρμετόκησεν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, καὶ τῆς συγκλήτου μετέσχε τιμώμενος, καὶ μετὰ τὴν Νουμᾶ τελευταίην Ὀστιλλίῳ περὶ τῆς βασιλείας εἰς ἀγῶνα καταστάς καὶ ἡττηθεὶς ἀπεκαρτέρησεν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος, ἔχων τὴν Πομπιλίαν, κατέμεινεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ Μάρκιον Ἀγκον ἐγέννησεν, ὃς μετὰ Τύλλον Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε. Τοῦτον, ὡς λέγεται, πενταετὴ καταλιπὼν ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας, οὐδ' αἰφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρωος καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἱστορήκε Πείσων. Ἐτελεύτησε δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς ὀγδοήκοντα προσβιώσας.

διπλασιάζων ἐσύστησε μῆνα ἰδιαίτερον, τὸν ὁποῖον διέταξε κάθε δύο χρόνους νὰ προσθῇ κατόπι τοῦ Φεβρουαρίου μηνός· τὸν ἐμβόλιμον αὐτὸν μῆνα συνιστάμενον ἀπὸ εἰκοσι-
 δύο ἡμέρας οἱ Ῥωμαῖοι ὀνομάζουσι Μερκεδόνιον. Καὶ τοῦτο
 μὲν τὸ θεράπευμα, τὸ ὁποῖον ὁ Νουμᾶς ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνω-
 μαλίαν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἔμελλεν ἀκολούθως νὰ ἀπαιτήσῃ μεγα-
 λητέρας διορθώσεις. Μετεκίνησε δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν μηνῶν·
 διότι τὸν Μάρτιον ὄντα πρῶτον κατέταξε τρίτον, πρῶτον δὲ
 τὸν Ἰανουάριον, ὁ ὁποῖος ἦτον ἐνδέκατος ἐπὶ Ῥωμύλου· δωδέ-
 κατος δὲ καὶ τελευταῖος ὁ Φεβρουάριος, τὸν ὁποῖον τώρα με-
 τεχειρίζονται δεύτερον. Πολλοὶ δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ προσετέ-
 θησαν ἀπὸ τῶν Νουμᾶν οἱ δύο μῆνες αὐτοὶ, ὁ Ἰανουάριος καὶ ὁ
 Φεβρουάριος, καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι δέκα
 μῆνας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν, καθὼς τινὰ τῶν βαρβάρων ἐθνῶν τρεῖς,
 καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων οἱ Ἀρκάδες τέσσαρες, ἐξ δὲ οἱ Ἀκαρ-
 νᾶνες. Τῶν δὲ Αἰγυπτίων τὸ ἔτος ἀπαρχῆς συνίστατο ἀπὸ ἑνα-
 μόνον μῆνα, ἔπειτα ἔγινε τετράμηνον, καθὼς λέγουσι· διὰ τού-
 το ἂν καὶ ἦναι νεώτατοι κάτοικοι τοῦ τόπου ἐκείνου, νομίζου-
 σιν ὅτι εἶναι παλαιότατοι (42), καὶ ἀναφέρουσιν εἰς τὰς γε-
 νεαλογίας τῶν πλῆθος ἐτῶν ἄπειρον, διότι βάλλουν τοὺς μῆ-
 νας εἰς ἐτῶν ἀριθμὸν.

ΙΘ. Ὅτι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἔθετον δέκα μῆνας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν, καὶ
 ὄχι δώδεκα, τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ τελευ-
 ταίου (43)· διότι ἕως τῶρα ὀνομάζουσιν αὐτὸν δέκατον. Ὅτι δὲ
 τὸν Μάρτιον εἶχον πρῶτον τῶν μηνῶν, ἡ τάξις τὸ φανερόν· κα-
 θότι τὸν πέμπτον ἀπ' ἐκείνου μῆνα τὸν ὀνομάζον πέμπτον,
 ἔκτον δὲ τὸν ἕκτον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς ὁμοίως καθένα. Καὶ
 τῷ ὄντι, ἂν τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον ἔθετον πρὸ τοῦ
 Μαρτίου, ἤθελε τοὺς συμβαίνει, τὸν εἰρημένον μῆνα πέμπτον
 νὰ ὀνομάζωσιν, ἑβδομαχ. δὲ νὰ ἀριθμῶσιν. Ἐπειτα εἶναι καὶ

ΚΒ. Ζηλωτὸν δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ τάφῳ τὸν βίον ἐποίησαν οἱ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι, συνελθόντες ἐπὶ τὰς ταφάς, ἅμα δημοσίαις ἐπιφοραῖς καὶ στεφάνοις, οἱ τε πατρίκιοι, τὸ λέχος ἀράμενοι, καὶ συμπρόντες οἱ τῶν Θεῶν ἱερεῖς καὶ παραπέμποντες· ὁ δ' ἄλλος ὄμιλος, ἀναμειγμένων γυναικῶν καὶ παίδων, οὐχ ὡς βασιλέως ταφαῖς γηραιοῦ πρόντες, ἀλλ' ὡς τινὰ τῶν φιλτάτων ἕκαστος ἐν ἀκμῇ βίου ποθοῦμενον θάπτων, μετ' αἰμωγῆς καὶ κλαυμῶν ἐπόμενοι. Πυρὶ μὲν [οὖν] οὐκ ἔδοσαν τὸν νεκρὸν, αὐτοῦ κωλύσαντος, ὡς λέγεται· δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνης σοροῦς, ὑπὸ τῷ Ἰάνοκλον ἔθηκαν, τὴν μὲν ἐτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τὴν δ' ἐτέραν τὰς ἱεράς βίβλους, ἃς ἐγράψατο μὲν αὐτὸς, ὥσπερ οἱ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τοὺς κύρβεις, ἐκδιδάξας δὲ τοὺς ἱερεῖς ἔτι ζῶν τὰ γεγραμμένα, καὶ πάντων ἔξιν τε καὶ γνώμην ἐνεργασάμενος αὐτοῖς, ἐκέλευσε τὰς ἱεράς βίβλους συνταφῆναι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ καλῶς ἐν ἀψύχοις γράμμασι φρουρουμένων τῶν ἀπορρήτων. Ἐν λογισμῷ φασὶ μηδὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν κατατίθεσθαι τὰ συντάγματα, μνήμην δὲ καὶ παιδείυσιν αὐτῶν ἄγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις. Καὶ τῆς γε περὶ τὰς ἀπόρους καὶ ἀρρήτους λεγομένης ἐν γεωμετρίᾳ μεθόδους πραγματείας πρὸς τινὰ τῶν ἀναξίων ἐκδοθείσης, ἔφασαν ἐπισημαίνειν τὸ δαιμόνιον, μεγάλῳ τῷ καὶ κοινῷ κακῷ τὴν γεγεννημένην παρανομίαν καὶ ἀσέβειαν ἐπερχόμενον. Ὡστε συγγνώμην ἔχειν πολλὴν τοῖς εἰς τὸ αὐτὸ Πυθαγόρα Νουμᾶν φιλοτιμουμένοις συναγαγεῖν ἐπὶ τοσαύταις ὁμοιότησιν. Οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν ἱστοροῦσι δώδεκα μὲν εἶναι βίβλους ἱεροφαντικὰς, δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλληνικὰς φιλοσόφους εἰς τὴν σορὸν συντεθείσας. Τετρακοσίων δὲ που διαγενομένων ἐτῶν, ὑπᾶτοι μὲν ἦσαν Πόπλιος Κορνήλιος καὶ Μάρκος Βαίβιος· ὁμῶρον δὲ μεγάλων ἐπιπεσόντων, καὶ χιόματος περιρραγέντος, ἐξέωσε τὰς σοροὺς τὸ ρεῦμα· καὶ

πιθανόν ὅτι ὁ Μάρτιος ὡς καθιερωμένος ἀπὸ τὸν Ῥωμύλον εἰς τὸν θεὸν Ἄρην, ὠνομάζετο πρῶτος· δεύτερος δὲ ὁ Ἀπρίλιος ὡς ἐπώνυμος τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ τὸν ὅποιον αἱ γυναῖκες καὶ θυσίας προσφέρουσιν εἰς αὐτὴν τὴν θεάν, καὶ τὴν πρωτομηνίαν μὲ μυρσίην στεφανωμένοι λούονται. Τινὲς ὅμως λέγουσιν ὅτι ὁ Ἀπρίλιος γραμμένος ὡς εἶναι διὰ ψιλοῦ στοιχείου τοῦ Π. παράγεται ὅχι ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτην, ἀλλ' ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν ἀπρίρις, ἀνοίγειν, διότι εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἔαρινου καιροῦ αὐτὸς ἀνοίγει καὶ ἀνακαλύπτει τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν. Τοὺς δὲ ἀκολουθοῦς, τὸν μὲν Μάϊον ὀνομάζουσιν ἀπὸ Μαΐας τῆς μητρὸς τοῦ Ἑρμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἔχουσι τοῦτον τὸν μῆνα ἀφιερωμένον. Τὸν δὲ Ἰούνιον ἀπὸ τῆς Ἥρας (α). Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι οἱ δύο μῆνες αὐτοὶ εἶναι ἐπώνυμοι ἡλικίας πρεσβυτέρως καὶ νεωτέρως· διότι Μαϊώρης ὀνομάζοντο Ῥωμαῖστί οἱ πρεσβύτεροι, Ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώτεροι. Τοὺς δὲ ἐπιλοιπούς καθένα ἀπὸ τὴν τάξιν, ὡς ἀριθμοῦντες, ὠνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον, ἑβδομον, ὄγδον, ἔνατον, δέκατον. Ὑστερον ὁ πέμπτος ὠνομάσθη Ἰούλιος διὰ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα τὸν νικητὴν τοῦ Πομπηίου· ὁ ἕκτος δὲ Αὐγούστος εἰς τιμὴν τοῦ δευτέρου Αὐτοκράτορος τοῦ ἐπονομασθέντος Αὐγούστου, ἤγουν Σεβαστοῦ. Εἰς τὸν δὲ ἀκολουθοῦς δύο ὁ Δομιτιανὸς ἔδωκε τὰς ἰδικὰς του ὀνομασίας (β), αἱ ὑποῖαι δὲν διήρκεσαν πολὺν καιρὸν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐκεῖνος ἐσφάγη, οἱ μῆνες αὐτοὶ ἀναλαβόντες πάλιν τὰ πρῶτα ὀνόματ' α, ἐξηκολούθησαν νὰ ὀνομάζωνται, ὁ μὲν ἑβδομος, ὁ δὲ, ὄγδοος· μόνοι δὲ οἱ τελευταῖοι δύο διεφύλαξαν ὡς ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς, τὴν ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἀριθμητικὴν ὀνομασίαν. Οἱ δὲ προστεθέντες ἢ μετατεθέντες

(α) Τὴν Ἥραν Ἰῶνον ὀνομάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι.

(β) Ὀνομάσας τὸν Σεπτέμβριον Γερμανικόν, τὸν δὲ Ὀκτώβριον Δομιτιανόν.

τῶν ἐπιθημάτων ἀποπεσόντων, ἡ μὲν ἑτέρα κενὴ παντάπασι
 ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν, οὐδὲ λείψανον ἔχουσα τοῦ σώματος·
 ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τῶν γραμμάτων εὐρεθέντων, ἀναγνῶναι μὲν
 αὐτὰ λέγεται Πετίλιος στρατηγῶν τότε, πρὸς δὲ τὴν σύγ-
 κλητον ὀρμῆσαι μὴ δοκεῖν αὐτῷ θεμιτὸν εἶναι [λέγων] μηδὲ
 ὅσιον ἔκπυστα τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμένα γενέσθαι· διὸ καὶ
 κομισθεῖσας εἰς τὸ Κομίτιον τὰς βίβλους κατακαῆναι. Πᾶσι
 μὲν οὖν ἔπεται τοῖς δικαίοις καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι μείζων ὢν
 κατόπιν ὁ μετὰ τελευτὴν ἔπαινος, τοῦ φθόνου πολὺν χρόνον οὐκ
 ἐπιζῶντος, ἐνίων δὲ καὶ προαποθνήσκοντος· Οὐ μὲν ἄλλ' ἐκεῖ-
 νου γε τὴν δόξαν αἱ τῶν ὕστερον βασιλέων τύχαι λαμπροτέραν
 ἐποίησαν. Πέντε γὰρ γενομένων μετ' αὐτὸν, ὁ μὲν ἔσχατος ἐκ-
 πεσὼν τῆς ἀρχῆς ἐν φυγῇ κατεγήρασε· τῶν δὲ τεσσάρων οὐ-
 δεὶς κατὰ φύσιν ἐτελεύτησεν. Ἄλλ' οἱ μὲν τρεῖς ἐπιβουλευ-
 θέντες ἐσφάγησαν· Ὀστίλιος δὲ Τύλλος, ὃς μετὰ Νουμᾶν
 ἐβασίλευσε, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐκείνου καλῶν, ἐν δὲ πρῶ-
 τοις καὶ μέλιστα, τὴν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπιχλευάσας,
 καὶ καθυθρίσας, ὡς ἀργοποιὸν καὶ γυναικώδη, πρὸς πόλεμον
 ἔτρεψε τοὺς πολίτας, οὐδ' αὐτὸς μὲν οὖν ἐνέμεινε τοῖς νεανι-
 εύμασι τούτοις, ἀλλ' ὑπὸ νόσου χαλεπῆς καὶ πολυτρόπου τὴν
 γνώμην ἀλλασσόμενος, εἰς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν, οὐδέν τι τῇ
 κατὰ Νουμᾶν εὐσεβείᾳ προσήκουσαν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε
 τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτον πάθος, ὡς λέγεται, καταφλεχθεὶς ὑπὸ
 κεραυνῶν.

ἀπὸ τὸν Νουμᾶν μῆνες, ὁ μὲν Φεβρουάριος εἶναι τρόπον τινὰ καθαργτικός· καὶ τῷ ὄντι ἡ λέξις (α) σχεδὸν καθαρίζω σημαίνει· καὶ διὰ τοὺς ἀποθαμένους (44) κάμνουν θυσίας τοῦτον τὸν μῆνα, καὶ τῶν Δουπερκαλίων ἐκτελοῦν τὴν ἐορτὴν, ἥτις εἰς πολλὰ μέρη ὁμοιάζει μὲ καθαρισμόν. Ὁ δὲ Ἰαννουάριος, ὅστις εἶναι τῶρα πρῶτος, ὠνομάσθη οὕτως ἐξ αἰτίας τοῦ Ἰανοῦ (45). Νομίζω δὲ ὅτι τὸν Μάρτιον ὁ Νουμᾶς ὡς ἐπώνυμον τοῦ Ἄρεος, θεοῦ τῶν πολέμων, ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν προεδρίαν, θέλων εἰς ὅλα νὰ δείξῃ προτιμωτέραν τὴν πολιτικὴν παρὰ τὴν πολεμικὴν δύναμιν· διότι ὁ Ἰανὸς ἀκμάσας εἰς τοὺς πολλοὺς παλαιούς αἰῶνας, εἴτε θεὸς ἦτον, εἴτε βασιλεὺς, πολιτικός ὢν καὶ φίλος τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, μετέβαλε τῶν ἀνθρώπων τὸν βίον ἀπὸ θηριώδη καὶ ἄγριον, ὅποῖος ἦτον προτῆτερα, εἰς ἡμέραν καὶ κοινωνικόν. Καὶ διὰ τοῦτο εἰκονίζουσιν αὐτὸν διπρῶσωπον, διότι ἔδωκεν εἰς τὸν βίον ἄλλην ἐξ ἄλλης μορφήν καὶ κατάστασιν.

Κ. Εἶναι δὲ αὐτοῦ καὶ ναὸς εἰς τὴν Ῥώμην δίθυρος, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουσι πολέμου πύλην· διότι εἶναι συνήθεια νὰ ἀνοίγεται, ὅταν ᾔῃαι πόλεμος, καὶ νὰ κλείεται, ὅταν γένη εἰρήνη. Τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτον δύσκολον πολὺ, καὶ σπανίως ἐγίνετο. Καθότι τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, βιασμένον νὰ ἀντιστέκεται εἰς τὰ τριγύρω του διεσπαρμένα βάρβαρα ἔθνη, εὕρισκετο πάντοτε περιπλεγμένον εἰς κανένα πόλεμον. Μ' ὅλον τοῦτο ἐκλείσθη ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀφ' οὗ αὐτὸς κατετρόπωσε τὸν Μάρκον Ἀντώνιον· καὶ προτῆτερα ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μάρκου Ἀτιλίου (46) καὶ Τίτου Μαλίου ὀλίγον μόνον καιρόν· ἔπειτα εὐθὺς ἀνοίχθη γενομένου πολέμου. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νουμᾶ οὐδεμίαν ἡμέραν τῷ ὅ·τι δὲν ἐφάνη ἀνοικτός· ἀλλὰ σαραντατρία ἔτη κατὰ συνέχειαν ἔμεινε κλεισμένος. Τόσον

(α) Φεβρουάριος ἀπὸ τοῦ ῥῆμα *Februo*, ὃ ἐστὶ καθαίρω.

εἶχεν ἐξαλειφθῇ πᾶσα ἀφορμὴ πολέμου πανταχόθεν· διότι ὄχε-
μόνον τῶν Ῥωμαίων ὁ δῆμος ἤτον ἡμερωμένος καὶ κατατεθειλ-
μένος ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πραύτητα τοῦ βασιλέως·
ἀλλ' ἡ ἡθικὴ μεταβολὴ φερομένη ὡς ἀπὸ αὖραν καθαρὰν καὶ
σωτηριώδη πνέουσαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ῥώμης, διεδόθη καὶ
εἰς τὰς τριγύρω πόλεις, καὶ πόθῳ ἐκυρίευσεν ὅλους εὐνομίας
καὶ εἰρήνης, καὶ γῆν νὰ καλλιεργῶσι, καὶ τέκνα ν' ἀνατρέψωσιν
ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ νὰ σέβωνται τοὺς θεούς. Ὅθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν
ὄλην δὲν ἔόλεπέ τις ἄλλο εἰμὴ ἑορτάς, καὶ συμπόσια, καὶ ὑπο-
δοχάς, καὶ φιλοξενίας διαφόρων πολιτῶν, οὔτινες ἐπεσκέπτον-
το ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἀφόδῳ, καὶ συναναστρέφοντο μεταξὺ τῶν
ὡς συμπολιταί· διότι ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Νουμᾶ, ὡς ἀπὸ πη-
γῆς, ἔρρεον τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων, καὶ ἡ
τριγύρω ἐκείνου γαλήνη διεχέετο πανταχοῦ. Ὅθεν λέγουσιν
ὅτι καὶ αὐταὶ τῶν ποιητῶν αἱ ὑπερβολαὶ δὲν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ
παραστήσωσιν ἀκριβῶς τὴν τότε εὐτυχίῃ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπι-
κρατείας κατάστασιν.

Μαῦρ' ἀράχνη παντὰ πλέκουν στῶν ἀσπίδων τὰ λωρία·

ἔϊπν δίστομα καὶ λόγχαι κατατρώγει ἡ σκωρία·

σάλπγγος ν' ἀκούσῃ κτύπον κανεῖς πλέον δὲν φοβεῖται,

κί ἀπὸ βλέφαρα ὁ ὕπνος ὀγκυκὺς δὲν ἀφαιρεῖται. (47)

διότι οὔτε πόλεμος, οὔτε διχόνοια τῶν πολιτῶν, οὔτε ἐπιθυ-
μία νὰ ἐπιφέρωσι κανένα νεωτερισμὸν εἰς τὴν διοίκησιν, δὲν
ἱστορεῖται νὰ ἔγινε βασιλεύοντος τοῦ Νουμᾶ, οὔτε ἐναντίον αὐ-
τοῦ καμμία ἔχθρα ἢ φθόνος, ἢ δι' ἔρωτα τῆς βασιλείας συ-
νωμοσίαι καὶ ἐπιβουλὴ. Ἀλλ' εἴτε φόβος θεῶν, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπρο-
στάτευον φανερά, εἴτε σέβας τῆς ἀρετῆς, εἴτε θεία τύχη φυλάτ-
τουσα εἰς τὸν καιρὸν ἐκείνου ἀνέγγικτον ἀπὸ πᾶσαν κακίαν,
καὶ κηχαρὰν τὴν ζῶν τῶν ἀνθρώπων, ἐμαρτύρησε δι' ἐναργοῦς
παραδείγματος ὅτι ὁ Πλάτων πολλοὺς χρόνους ὕστερον γεν-
νηθεὶς, ἐτόλμησε (48) νὰ ἐκφωνήσῃ περὶ πολιτικῆς διοικη-

σεως, ὅτι τότε μόνον θέλει γένει εἰς τοὺς ἀνθρώπους κακῶν παῦσις καὶ ἀπαλλαγὴ, ὅταν κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν συμπίπτουσα εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον βασιλικὴ δύναμις μὲ φιλόσοφον νοῦν, καταστήσῃ κυρίαν τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀνωτέραν τῆς κακίας. Καὶ εἶναι μακάριος κατὰ ἀλήθειαν ὁ ἐνάρετος καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος· μακάριοι δὲ καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους, οἵτινες ἐβγαίνουσιν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ φρονίμου τούτου. Αὐτὶς δὲν ἔχει σχεδὸν χρεῖαν νὰ μεταχειρισθῇ οὔτε ἀνάγκην πρὸς τὸ πλῆθος οὔτε ἀπειλὴν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν λαμπρότατον τῆς ἀρετῆς παράδειγμα, τὸν βίον τοῦ ἡγεμόνος, σωφρονίζονται θεληματικῶς, καὶ τεθελγμένοι ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην καὶ μετριότητα, μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς διοικεῖ ὡς φίλος ὁμονοῶν μὲ αὐτοὺς, συμμορφώνονται κατὰ τὸν ἄμεμπτον ἐκεῖνον καὶ μακάριον βίον, εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς εἰς σκοπὸν τὸν κάλλιστον ἀποβλέπει πᾶσα βασιλεία. Καὶ παρ' ὅλους ἀξιώτερος νὰ βασιλεύῃ εἶναι ὅστις δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ αὐτοῦ τὴν διάθεσιν, καὶ νὰ καταστήσῃ εἰς ἐκείνους τοῦτον τὸν βίον ἀγαπητόν. Καὶ αὐτὰ ὁ Νουμᾶς εἶναι φανερόν ὅτι τὰ ἐνόησε καλῆτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον.

ΚΑ. Περὶ δὲ τέκνων αὐτοῦ καὶ γάμων οἱ ἱστορικοὶ εὐρίσκονται εἰς ἀντιλογίας· οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι παρὰ τὴν Τατίαν ἄλλην γυναῖκα δὲν ἐνυμφεύθη, οὔτε ἄλλου παιδίου ἔγινε πατὴρ πλὴν μιᾶς μόνης θυγατρὸς τῆς Πομπηλίας. Ἄλλοι προσθέτουσιν εἰς ταύτην καὶ τέσσαρας υἱοὺς αὐτοῦ, Πόμπωνα, Πῖνον, Κάλπον, καὶ Μάμερkon, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἀφῆκεν οἶκον καὶ γένους ἐντίμου διαδοχὴν διότι ὡς λέγουν, ἀπὸ τὸν Πόμπωνα κατάγονται οἱ Πομπώνιοι, ἀπὸ τὸν Πῖνον οἱ Πινάριοι, ἀπὸ τὸν Κάλπον οἱ Καλπούρνιοι, καὶ ἀπὸ τὸν Μάμερkon οἱ Μαμέρκιοι, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο καὶ ῥῆγας ἐπωνόμαζον, ὅπερ ἐστὶ βασιλεῖς. Τρίτοι δὲ πάλιν ἄλλοι κατηγοροῦν τοὺς

ἱστορικούς τῆς δευτέρας γνώμης, ὅτι χαριζόμενοι εἰς τοὺς τέσσαρας εἰρημένους οἴκους ἐπρόσθεσαν ψευδεῖς γενεαλογίας διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξουν καταγομένους ἀπὸ τὸν Νουμᾶν. Λέγουσι πρὸς τοὺτοισι ὅτι ἡ Πομπιλία δὲν ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Τασίαν, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλην γυναῖκα, τὴν ὅποιαν ὁ Νουμᾶς, ἀφ' οὗ ἐδασίλευσεν, ἐνυμφεύθη, τὴν Δουκρητίαν. Ὅλοι ὁμῶς ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ Πομπιλία ἐνυμφεύθη τὸν Μάρκιον, υἱὸν ἐκείνου τοῦ Μαρκίου, ὁ ὅποιος παρέκίνησε τὸν Νουμᾶν νὰ δεχθῇ τὴν βασιλείαν, καὶ συμμετοίκησε μ' αὐτὸν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ συγχλητικὸς ἔγινε, καὶ ἐτιμᾶτο, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νουμᾶ ἔλθων μὲ τὸν Ὀστίλλιον εἰς φιλονεικίαν περὶ τῆς βασιλείας, καὶ νικηθεὶς, ἀπέθανε θεληματικῶς μὴ λαμβάνων τροφήν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος ἔχων σύζυγον τὴν Πομπιλίαν, ἔμεινε πάντοτε εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐγέννησε τὸν Μάρκιον Ἀγγον, ὅστις μετὰ τὸν Τύλλον Ὀστίλλιον ἐδασίλευσε. Τοῦτον, ὡς λέγουσι, πενταετῇ ἀφῆσας ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησε. Καὶ ἡ τελευτὴ του δὲν ἔγινεν οὔτε ταχεῖα οὔτε αἰφνήδιος, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ γῆρας καὶ ἀπὸ νόσον μαλακὴν ἐμαράνθη, ὡς ἰστόρησεν ὁ Πείσων. Ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν ὀγδοήντα χρόνων καὶ ὀλίγον τι περισσότερον.

ΚΒ. Ζηλωτὸν δὲ καὶ ἀξιομακάριστον κατέστησε τὸν βίον του καὶ αὐτὸς ὁ τάφος· διότι ὅχι μόνον οἱ σύμμαχοι τῆς Ῥώμης καὶ φίλοι δῆμοι συνηθροίσθησαν εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν του, φέροντες δημοσίους ἅμα προσφορὰς, καὶ στεφάνους, ἀλλὰ καὶ τὴν περιέχουσαν τὸ σῶμά του θήκην οἱ πατρίκιοι ἐσήκωσαν εἰς τοὺς ὤμους των, καὶ ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἱερεῖς τῶν θεῶν παρέπεμπον. Τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος ἀναμειγμένον μὲ γυναῖκας καὶ παιδιὰ, πηρόντες ὅχι ὡς εἰς ταφὴν γηραλέου βασιλέως, ἀλλ' ὡς νὰ ἔθαπτε καθένας φίλτατόν τινα καὶ περιπόνητον θερисμένον εἰς τὸ ἄγθος τῆς ζωῆς, ἠκολούθουν τὸ λείψανον

μέ ὀδυρμούς καὶ κλαυθμούς. Δὲν ἔκασαν δὲ τὸ σῶμά του, (49) διότι ἐκεῖνος τὸ ἀπηγόρευσε, καθὼς λέγουσι. Κατασκευάσαντες δὲ δύο λιθίνας θήκας ἐνταφίασαν αὐτὰς εἰς τὸ ἱάγον κλον ὅρος· περιεῖχον δὲ, ἢ μία τὸ σῶμα, ἢ ἄλλη τὰ ἱερὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἔγραψε μὲν αὐτός, ὡς τῶν Ἑλλήνων οἱ νομοθέται τοὺς πίνακας· ἀφ' οὗ δὲ ἐδίδαξε τοὺς ἱερεῖς ἐτι ζῶν, τὰ γεγραμμένα, καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸ νόημα τῶν περιεχομένων ὅλων, παρήγγειλε νὰ συνθῶψωσι τὰ ἱερὰ βιβλία ὁμοῦ μὲ τὸ σῶμα τοῦ, κρίνων ὅτι οἱ ἱεροὶ καὶ ἀπόκρυφοι λόγοι δὲν ἦτον καλὸν νὰ φυλαχθεῖν εἰς ἄψυχα γράμματα. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὡς λέγουν, οὔτε οἱ Πυθαγορίκοι φιλόσοφοι δὲν κατέθετον εἰς γραφὴν τὰ συντάγματα τῶν, ἀλλὰ τὰ παρέδιδον μόνον διὰ ζώσης φωνῆς εἰς τοὺς ἀξίους νὰ τὰ διδασκοῦν καὶ νὰ τὰ φυλάξωσι. Καὶ ὅταν σύνταγμα τι περιεῖχον τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀπόρρητα λεγόμενα εἰς τὴν Γεωμετρίαν ζητήματα ἐκοινολογήθη· εἰς ἄνθρωπον ἀνάξιον τῶν τοιούτων μαθημάτων; εἰδείξεν ὁ θεὸς διὰ σημείων τινῶν, ὡς ἔλεγον ἐκεῖνοι, ὅτι ἔμελλε μὲ μέγαλον καὶ κοινὸν κακὸν νὰ τιμωρῇ τὴν γενομένην ἐκείνην παρανομίαν καὶ ἀσεβειαν. Ὅθεν εἶναι πολλῆς συγγνώμης ἄξιοι ὅσοι θεμελιούμενοι εἰς τόσας ὁμοιότητας, φιλοτιμοῦνται νὰ ἀποδείξωσι τὸν Νουμᾶν σύγχρονον ἄμα καὶ ὁμόφρονά μὲ τὸν Πυθαγόραν. Ὁ δὲ Οὐαλέριος Ἀντίας ἱστορεῖ ὅτι εἰς τὴν ἐνταφιασθεῖσαν θήκην ἦσαν βαλμένοι ὁμοῦ δώδεκα βιβλίοι λατινικαὶ περὶ θρησκείας, καὶ δώδεκα ἄλλαι ἑλληνικαὶ περὶ φιλοσοφίας. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπέρασαν τετρακόσιοι περίπου χρόνοι, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Ποπλίου Κορνηλίου καὶ Μάρκου Βαβίου βροχαὶ μεγάλαι πίπτουσαι ἀνοῖξαν χάσματα εἰς τὴν γῆν, καὶ ὁ χεῖμαρρος ἐβγαλεν εἰς τὸ μέσον τὰς εἰρημένας θήκας· ἐπειδὴ δὲ ἔπεσον τὰ ἐπιφράγματα, ἐξ ὧν ἦσαν σφρασμένα, ἢ μία ἐφάνη παντάπασιν κενή, μὴ ἔχουσα οὐδὲ παραμικρὸν τοῦ

σώματος λείψανον εἰς δὲ τὴν ἄλλην εὐρέθησαν τὰ βιβλία· καὶ ταῦτα (50) ἀναγνώσας, ὡς λέγουσιν, ὁ Περίλλιος, ὅστις ἦτον στρατηγὸς τότε, ἀνέφερε μεθ' ὄρκου εἰς τὴν σύγκλητον, ὅτι δὲν τὸν ἐφαίνετο οὔτε εὐλογον οὔτε εὐσεβές τὸ νὰ κοιναλογηθῶσι τὰ γεγραμμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἔφερον τὰ βιβλία εἰς τὸ Κομίτιον, καὶ τὰ κατέκαυσαν δημοσίως. Εἰς ὅλους μὲν τοὺς δικαίους καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀκολουθεῖ νὰ ἦναι μεγαλύτερος ἔπειτα ὁ μετὰ θάνατον αὐτῶν ἔπαινος, διότι ὁ φθόνος δὲν ἐπιζῇ πολὺν καιρὸν, καὶ εἰς τινὰς συμβαίνει νὰ ἀποθνήσκῃ προσητέρά των αὐτός· ὁμῶς ἐκείνου τὴν δόξαν αἱ τύχαι τῶν ὑστερον βασιλέων κατέστησαν λαμπροτέραν· διότι ἀπὸ τοὺς πέντε, τοὺς κατόπιν αὐτοῦ βασιλεύσαντας, ὁ τελευταῖος ἔπεσεν ἀπὸ τὸν θρόνον, καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν ἔξορίαν τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ δὲ τούτων τέσσαρας κανεῖς μὲ φυσικὸν θάνατον δὲν ἀπέθανεν. Ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησαν. Ὁ δὲ Ὀστίλλιος Τύλλος, ὅστις μετὰ τὸν Νουμᾶν ἐβασίλευσε, περιπαίζων καὶ καταφρονῶν τὰ πλείονα τῶν καλῶν ἐκείνου νομοθετημάτων, καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβειαν, ὡς συμβάλλουσιν εἰς ὀκνηρίαν, καὶ ὡς γυναικῶδη, ἔστρεψεν εἰς πόλεμον τοὺς πολίτας. Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀσύνετον αὐτὴν θρασύτητα, ἀλλ' ἀπὸ νόσον δεινὴν καὶ πολύτροπον μεταβάλλον γνώμην, ἔπεσεν εἰς δεισιδαιμονίαν παντάπασιν ἀνόμοιον μὲ τὴν εὐσέβειαν τοῦ Νουμᾶ. Ἔτι δὲ μᾶλλον ὁ θάνατός του ἐρρίζωσεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων τὸ πάθος τῆς δεισιδαιμονίας· διότι, ὡς λέγουσι, κατεφλέχθη ἀπὸ κεραυνόν.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΝΟΥΜΑ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

ΑΛΛ' ἐπεὶ τὸν Νουμᾶ καὶ Λυκούργου διεληλύθαμεν βίον, ἐκκειμένων ἀμφοῖν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἔργον, οὐκ ἀποκνητέον συναγαγεῖν τὰς διαφοράς. Αἱ μὲν γὰρ κοινότητες ἐπιφαίνονται ταῖς πράξεσιν, οἷον ἡ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, ἡ εὐσέβεια, τὸ πολιτικόν, τὸ παιδευτικόν, τὸ μίαν ἀρχὴν παρὰ τῶν Θεῶν ἀμφοτέρους λαβεῖν τῆς νομοθεσίας· τῶν δ' ἰδίᾳ ἑκατέρου καλῶν πρῶτόν ἐστι Νουμᾶ μὲν, ἡ παράληψις τῆς βασιλείας, Λυκούργῳ δὲ ἡ παράδοσις. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ αἰτῶν ἔλαβεν, ὁ δὲ, ἔχων ἀπέδωκε. Καὶ τὸν μὲν κύριον ἕτεροι αὐτῶν κατέστησαν, ἰδιώτην καὶ ξένον ὄντα· ὁ δὲ, αὐτὸς αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλείως ἐποίησε. Καλὸν μὲν οὖν τὸ κτήσασθαι δικαιοσύνην τὴν βασιλείαν, κάλλιον δὲ τὸ προτιμῆσαι τὴν δικαιοσύνην τῆς βασιλείας. Ἡ γὰρ ἀρετὴ τὸν μὲν οὕτως ἔνδοξον κατέστησεν, ὥστε βασιλείας ἀξιοθῆναι, τὸν δὲ οὕτω μέγαν ἐποίησεν, ὥστε βασιλείας καταφρονῆσαι. Δεύτερον τοίνυν, ἐπεὶ καθάπερ ἀρμονίαν λύρας, ὁ μὲν ἐκλελυμένην καὶ τρυφῶσαν ἐπέτεινε περὶ τὴν Σπάρτην, ὁ δὲ τῆς Ρώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύντονον, ἡ μὲν χαλεπότης τοῦ ἔργου τῷ Λυκούργῳ πρόσσεστιν. Οὐ γὰρ θώρακας ἐκδύναι καὶ ξίφη τοὺς πολίτας καταθέσθαι ἔπειθεν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀφεῖναι, καὶ στρωμνὰς ἐκβαλεῖν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας· οὐδὲ παυσασμένους πολέμων ἑορτάζειν καὶ θύειν, ἀλλὰ δεῖπνα καὶ πότους εἰσάσαντας, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς παλαιίστραις διαπονεῖσθαι καὶ ἀσκεῖν. Ὅθεν ὁ

ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΝΟΥΜΑ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

ΑΦ' οὗ ἐγράψαμεν τοῦ Νουμᾶ καὶ τοῦ Λυκούργου τοὺς βίους, ἔχοντες καὶ τοὺς δύο πρὸ ὀφθαλμῶν, ἅς μὴν ὀκνήσωμεν, ἂν καὶ δύσκολον ἔργον, νὰ συνάξωμεν τὰς μεταξύ των διαφοράς. Αἱ μὲν ἀρεταὶ, ὅσαι εἶναι κοιναὶ εἰς τοὺτους τοὺς ἄνδρας, φαίνονται, εἰς τὰς πράξεις των, καθὼς ἡ ἐγκράτεια αὐτῶν, ἡ εὐσέβεια, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, ἡ σοφία τοῦ νὰ ρυθμίζουσιν τὰ κοινὰ ἥθη, καὶ ἡ σωτηριώδης ἐπίνοια τοῦ νὰ παραστήσωσι καὶ οἱ δύο ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἔλαβον ἀρχὴν τῆς νομοθεσίας· ἀπὸ δὲ τὰ ἰδιαίτερα εἰς καθένα τούτων καλὰ, πρῶτον εἶναι εἰς τὸν Νουμᾶν ἡ παραλαβὴ τῆς βασιλείας, εἰς τὸν Λυκούργον δὲ ἡ παράδοσις. Διότι ὁ μὲν ἔλαβεν αὐτὴν χωρὶς νὰ τὴν ζητήσῃ, ὁ δὲ, ἔχων τὴν ἀπέδωκε. Καὶ τὸν μὲν κατέστησεν ἡγεμόνα του ἄλλο ἔθνος ἰδιώτην ὄντα καὶ ξένον· ὁ δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν ἔκαμεν ἰδιώτην ἀπὸ βασιλέα. Καὶ καλὸν μὲν ν' ἀποκτήσῃ τις ὡς δικαιοσύνης βραβεῖον τὴν βασιλείαν, καλῆτερον ὅμως τὸ νὰ προτιμήσῃ τὴν δικαιοσύνην ἀπὸ τὴν βασιλείαν. Διότι ἡ ἀρετὴ τὸν μὲν κατέστησε τόσον ἔνδοξον, ὥστε ν' ἀζιωθῇ βασιλείαν, τὸν δὲ τόσον μεγάλον, ὥστε βασιλείαν νὰ καταφρονήσῃ. Δεύτερον δὲ τῶν ἰδιαιτέρων καλῶν, κατὰ τὰ ὅποια διαφέρουσιν, εἶναι ὅτι ὡς ἄρμοσταὶ λύρας, ὁ μὲν εἰς τὴν Σπάρτην ἐσφίξε τὰς χορδὰς τῆς διοικήσεως, εὐρύνων αὐτὰς ἐκλελυμένας ἀπὸ τρυφῆν καὶ μαλθακότητα· ὁ ἄλλος τὰς ἔκαμε χαλαράς εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἦσαν παραπολὺ

μὲν, δι' εὐνοίας καὶ τιμῆς ἅπαντα πείθων ἔπραξεν, ὁ δὲ, κινδυνεύων καὶ βαλλόμενος, μόλις ἐπεκράτησεν· ἡμερος μέντοι καὶ φιλάνθρωπος ἡ τοῦ Νουμᾶ Μούσα, πρὸς εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην μεθαρμοσαμένου καὶ καταπραΰναντος ἐξ ἀκράτων καὶ διαπύρων ἡθῶν τοὺς πολίτας. Εἰ δὲ καὶ τὸ περὶ τοὺς Εἰλωτας ἀναγκάσει τις ἡμᾶς εἰς τὴν Λυκούργου θέσθαι πολιτείαν, ὁμότερον ἔργον καὶ παρανομότερον, μακρῷ τι τὸν Νουμᾶν ἑλληνικώτερον γεγενῆσθαι νομοθέτην φήσομεν, ὅς γε καὶ τοὺς ὁμολογημένους δούλους ἔγευσε τιμῆς ἐλευθέρας, ἐν τοῖς Κρονίοις ἐστιαῖσθαι μετὰ τῶν δεσποτῶν ἀναμιγμένους ἐθίσας. Καὶ γὰρ τοῦτο τῶν Νουμᾶ πατρίων ἐν εἶναι λέγουσιν, ἐπὶ τὰς τῶν ἐτησίων ἀπολαύσεις καρπῶν τοὺς συναργούς παραλαμβάνοντος. Ἕνιοι δὲ τοῦτο ὑπόμνημα τῆς Κρονικῆς ἐκείνης ἰσονομίας ἀποσώζεσθαι μυθολογοῦσιν, ὡς μηδενὸς δούλου, μηδὲ δεσπότου, πάντων δὲ συγγενῶν καὶ ἰσοτίμων νομιζομένων.

Β. Ὅλως δὲ φαίνονται πρὸς τὴν αὐτάρκειαν ἀμφοτέροι καὶ σωφροσύνην ὁμοίως ἄγοντες τὰ πλήθη· τῶν δὲ ἄλλων ἀρετῶν, ὁ μὲν τὴν ἀνδρείαν μᾶλλον, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἡγαπηκώς. Εἴ μὴ νῆ Δία πρὸς τὴν ὑποκειμένην τῶν πολιτευμάτων ἐκατέρου φύσιν ἢ συνθήειαν, οὐχ ὁμοίαν οὔσαν, ἀνομοίας ἔδει παρασκευῆς. Οὔτε γὰρ Νουμᾶς διὰ δειλίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ ἀδικεῖν· οὔτε Λυκούργος εἰς ἀδικίαν κατεσκεύασε πολεμικούς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι. Τὰς [οὖν] ὑπερβολὰς ἀφαιροῦντες ἀμφοτέροι, καὶ τὰς ἐνδείας ἀναπληροῦντες τῶν ὑπαρχόντων περὶ τοὺς πολίτας, ἡναγκάζοντο μεγάλας χρῆσθαι μεταβολαῖς. Καὶ μὴν, τῆς τε διατάξεως

τεντωμέναι. Ὅθεν τὸ ἔργον τοῦ Λυκούργου ἀποδεικνύεται δυσκολώτερον, διότι ἦτον εἰς ἀνάγκην νὰ πείσῃ τοὺς πολίτας ὅχι θώρακας νὰ ἐκδυθῶν, καὶ ξίφη νὰ καταθέσουν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον νὰ ἀφήσωσι, καὶ στρωμνὰς πολυτελεῖς νὰ ποθέλωσι καὶ τραπέζας· οὐδὲ νὰ παύσουν πολέμους, καὶ νὰ ἐορτάζωσι προσφέροντες θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ νὰ ἀφήσωσι δεῖπνα καὶ φαγοπότια, καὶ νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ὅπλα καὶ εἰς τὰς παλαιστράς ἀκαταπαύστως. Ὅθεν ὁ μὲν, δι' εἰσουλίας καὶ τιμῆς πείθων τοὺς πολίτας ἔπραξεν ὅσα ἤθελεν· ὁ δὲ, κινδυνεύων καὶ λαμβάνων πληγὰς, μόλις καὶ μετὰ βίας ὑπερίσχυσεν. Ἡμερος ὅμως καὶ φιλάνθρωπος ἦτον ἡ Μοῦσα τοῦ Νουμᾶ, διότι κατεπράυνε τὰ ἄγρια καὶ πυρωμένα ἦθη τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ ἀγαπῶσιν εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην. Ἄν δὲ μᾶς ἀναγκάσῃ τις νὰ βάλωμεν εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Λυκούργου τὸ πρὸς τοὺς Εἰλωτας γινόμενον σκληρότατον ἔργον καὶ παρανομώτατον, θέλομεν εἰπεῖ ὅτι ὁ Νουμᾶς κατεστάθη πολὺ μετριώτερος καὶ φιλάνθρωπότερος νομοθέτης· διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς γεννημένους εἰς τὴν δουλείαν, καὶ ὁμολογουμένους δούλους τοὺς ἔκαμε νὰ γεύωνται τιμὴν ἐλευθέραν, καταστήσας ἔθιμον εἰς τὴν ἐορτὴν τοῦ Κρόνου· τὸ νὰ συντρώγουν αὐτοὶ καὶ νὰ συμπίνωσι μὲ τοὺς αὐθέντας τῶν· καθότι καὶ τοῦτο ἐν ἀπὸ τὰ νομοθετήματα τοῦ Νουμᾶ εἶναι λέγουσι τὸ νὰ παραλαμβάνωνται εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῶν ἐτησίων καρπῶν ὅσοι εἰς τούτους συνήργησαν. Ἄλλοι πάλιν στηριζόμενοι εἰς μυθολογίας τινὰς φρονοῦσιν, ὅτι τοῦτο τὸ ἔθιμον διεσώθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἰσονομίας ἐκείνης τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοῦ Κρόνου, ἔτε δὲν ἦτον κανεῖς οὔτε δούλος οὔτε αὐθέντης, ἀλλὰ συνέζων ὅλοι ὡς συγγενεῖς καὶ ἰσότιμοι.

B. Ἐν γένει εἶναι φανερόν ὅτι καὶ οἱ δύο ἐπίσης ἀπέβλεπον νὰ μεταφέρωσι τοὺς λαοὺς εἰς τὴν αὐτάρκειαν καὶ τὴν ἐγκρά-

(TOM. Α.)

καὶ τῆς διαίρέσεως τῶν πολιτευμάτων, ὀχλικὴ μὲν ἀκράτως ἢ τοῦ Νομᾶ καὶ θεραπευτικὴ τοῦ πλήθους, ἐκ χρυσογῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σκυτοτόμων συμμιγῇ τινα καὶ παμποικίλον ἀποφαίνοντος δῆμον. Αὐστὴρὰ δὲ ἡ Λυκούργειος καὶ ἀριστοκρατικὴ, τὰς μὲν βαναύσους ἀποκαθαίρουσα τέχνας εἰς οἰκετῶν καὶ μετοίκων χεῖρας· αὐτοὺς δὲ τοὺς παλίτας εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ συνάγουσα, παλέμου χειροπέχνας καὶ θεράποντας Ἄρεως ὄντας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδότες, οὐδὲ μελετῶντας, ἢ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι, καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων. Οὐδὲ γὰρ χρηματίζεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐξῆν, ἵνα ἐλευθεροὶ παντελῶς καὶ καθάπαξ ὦσιν, ἀλλ' ἦν ἡ περὶ τὰ χρήματα κατασκευὴ δεδομένη δούλοις καὶ εἰλωσιν, ὥσπερ ἡ περὶ τὸ δεῖπνον καὶ ὄψον διακονία. Νομᾶς δὲ οὐδὲν διέκρινε τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰς μὲν στρατιωτικὰς ἔπαυσε πλεονεξίας, τὸν δ' ἄλλον οὐκ ἐκώλυσε χρηματισμόν· οὐδὲ τὴν τοιαύτην κατεστύρεσεν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ πλούτῳ προϊέναι μέχρι παντός ἐφῆκε, καὶ πενίας πολλῆς ἀθροίζομένης καὶ ὑποβρεούσης εἰς τὴν πόλιν ἡμέλεισε, δέον εὐθύς ἐν ἀρχῇ, μηδέπω πολλῆς, μηδὲ μεγάλης ἀνισότητος οὔσης, ἀλλ' ἔτι τοῖς βίαις ὀμαλῶν καὶ παραπλησίων ὄντων, ἐνσῆναι πρὸς τὴν πλεονεξίαν, ὥσπερ ὁ Λυκούργος, καὶ φυλάσσεσθαι τὰς ἀπ' αὐτῆς βλάβας, οὐ μικρὰς γενομένας, ἀλλὰ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων κακῶν, ὅσα συνηνέχθη, σπέρμα καὶ ἀρχὴν παρασχούσας. Ὁ δὲ τῆς γῆς ἀναδασμὸς οὔτε τὸν Λυκούργον, ἐμοὶ δοκεῖν, ποιεῖ ψεκτὸν γενόμενος, οὔτε τὸν Νομᾶν μὴ γενόμενος. Τῷ μὲν γὰρ ἔδραν καὶ κρηπίδα τῆς πολιτείας ἡ ἰσότης αὕτη παρέσχε, τὸν δὲ, προσφάτου τῆς κληρουχίας οὔσης, οὐδὲν ἤπειγεν ἄλλον ἐμβαλεῖν ἀναδασμόν, οὐδὲ κινεῖν τὴν πρώτην νέμησιν, ὡς εἰκὸς ἐστὶ, κατὰ χώραν μένουσαν.

τείαν. Ἀπὸ δὲ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁ Λυκούργος φαίνεται ὅτι
 ἠγάπα τὴν ἀνδρείαν περισσύτερον, ὁ δὲ Νουμᾶς τὴν δικαιο-
 σύνην· ἐκτὸς ἂν εἴπῃ τις ὅτι ἡ ἀνομοιότης τῆς φύσεως καὶ
 τῆς συνθείας τῶν πολιτευμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἐνησχολοῦντο
 ὁ εἰς καὶ ὁ ἄλλος, ἀπαιτοῦσεν εἰς σύστασιν αὐτῶν ἀνόμοια
 καὶ πάντῃ διάφορα μέσα· καθότι οὔτε ὁ Νουμᾶς διὰ δειλίαν
 ἔπαυσε τὸν πόλεμον εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμπο-
 δίσῃ αὐτοὺς τοῦ νὰ μὴν ἀδικῶσι τὰ ἄλλα ἔθνη· οὔτε ὁ Λυκούρ-
 γος ἔκαμε τοὺς Σπαρτιάτας πολεμικοὺς διὰ ν' ἀδικῶν, ἀλλὰ
 διὰ νὰ γενῶσιν ἱκανοὶ νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τὰς ἀδικίας
 τῶν ἄλλων. Ὅθεν καὶ οἱ δύο, ἐπειδὴ ἔπρεπε ν' ἀφαιρῶσι τὰς
 ὑπερβολάς, καὶ νὰ ἀναπληρῶνῃσι τὰ ἐλλείποντα εἰς τοὺς πο-
 λίτας, ἠναγκάζοντο νὰ μεταχειρίζωνται μεγάλως μεταβολάς.
 Ἄν ἐξετάσωμεν δὲ τὴν διάταξιν καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν πολι-
 τευμάτων, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν καὶ οἱ δύο, ἡ τοῦ Νουμᾶ εἶναι
 ὅλως διόλου δημοκρατικὴ, καὶ εὐάρεστος εἰς τὸ πλῆθος· διότι
 ἐσύστησεν ἀπὸ χρυσοχόους καὶ αὐλητὰς καὶ σκυτοτόμους σύμ-
 μιτον καὶ παμπαίκιλον δῆμον. Αὐστῆρὰ δὲ ἡ διάταξις τοῦ
 Λυκούργου καὶ ἀριστοκρατικὴ· διότι τὰς μὲν βαναύσους τέχνας
 παρέδωκεν εἰς χεῖρας δούλων καὶ ξένων, τοὺς δὲ πολίτας ἐπρο-
 σήλωσεν εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ εἰς τὴν λόγχην, ὡς τεχνίτας πο-
 λέμου καὶ δορυφόρους τοῦ Ἄρεως, οἱ ὁποῖοι ἄλλα οὔτε ἤξευραν
 οὔτε ἐσπουδάζαν, παρὰ νὰ πείθωνται εἰς τοὺς ἀρχοντας καὶ
 νὰ νικῶσι τοὺς πολεμίους· καὶ οὐδὲ τὰ μέσα τοῦ νὰ συναθροί-
 ζωσι χρήματα δὲν ἦτον εἰς τοὺς ἐλευθέρους συγχωρημέα, διὰ
 νὰ ἦναι ἐντελῶς καὶ μίαν φορὰν διὰ πάντα ἐλεύθεροι· ἀλλ' ἡ
 περὶ χρημάτων φροντίς ἦτον ἀφειμένη εἰς δούλους καὶ Ἐίλω-
 τας, καθὼς τῶν φαγητῶν ἡ κατασκευὴ καὶ ἐτοιμασία. Ὁ δὲ
 Νουμᾶς δὲν ἔκαμε καμμίαν τοιαύτην διάκρισιν· ἀλλ' ἔπαυσε
 μὲν τὰς πολεμικὰς πλεονεξίας, δὲν ἐμπόδισεν ὅμως τὰ ἄλλα

Γ. Τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τεκνοτροφίας κοινωνίας τὸ ἀζηλότυπον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς ἐμποιοῦντες ἀμφοτέροι τοῖς ἀνδράσιν, οὐ κατὰ πᾶν εἰς ταὐτὸ συνηνέχθησαν. Ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲν ἀνὴρ, ἱκανῶς ἔχων παιδοτροφίας, ὑφ' ἐτέρου δὲ πεισθεὶς δεομένου τέκνων, ἐξίστατο τῆς γυναικὸς, ἐκδόσθαι καὶ μετεκδόσθαι κύριος ὑπάρχων. Ὁ δὲ Λάκων, οἴκοι τῆς γυναικὸς οὔσης παρ' αὐτῷ, καὶ τοῦ γάμου μένοντος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων, μετεδίδου τῷ πείσαντι τῆς κοινωνίας εἰς τέκνωσιν. Πολλοὶ δ', ὥσπερ εἴρηται, καὶ παρακαλοῦντες εἰσῆγον ἐξ ὧν ἂν ἐδόκουν μάλιστα παῖδας εὐεидεῖς καὶ ἀγαθοὺς γενέσθαι. Τίς οὖν ἡ διάκρισις τῶν ἐθισμῶν; ἢ ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπάθεια πρὸς γαμετήν, [καὶ τὰ] ἐκταράττοντα καὶ κατακαίοντα λύπαις καὶ ζηλοτυπίαις τοὺς πολλοὺς. Ἐκεῖναι δὲ, ὥσπερ αἰσχυνομένη ἄτυφία τις, παρακάλυμμα τὴν ἐγγύην ἐφελκομένη, καὶ τὸ δυσκαρτέρητον ἐξομολογουμένη τῆς κοινωνίας. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταλται τῷ Νουμᾷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον ἢ δὲ τοῦ Λυκούργου, παντάπασιν ἀνεπεπταμένη καὶ ἄθηλος οὔσα, τοῖς ποιηταῖς λόγον παρέσχηκε. Φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσιν, ὡς Ἴβυκος, καὶ ἀνδρομανεῖς ἱστοροῦσιν, ὡς Εὐριπίδης, λέγων,

Αἱ σὺν νέαισιν ἐξερημοῦσιν δόμους,
Γυμναῖσι μῆροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμέναις.

Τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτύρυγες οὐκ ἦσαν συνερῥαμμέναι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεπτύσσοντο καὶ συνανηγύμνουσαν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μῆρόν. Καὶ σαφέστατα τὸ γινόμενον εἴρηκε Σοφοκλῆς ἐν τούτοις,

μέσα τοῦ πλουτισμοῦ, οὔτε ἐξάλειψε τὴν ἀνισότητά τῶν καταστάσεων· ἀλλὰ καὶ τὸν πλοῦτον ἀφῆκε νὰ προχωρῇ ἀπεριόριστα, καὶ πενίαν πολλὴν βλέπων νὰ εἰσχωρῇ ἀνεπαίσθητος εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ συναθροίζεται, τὴν ἡμέλησεν, ἐν ᾧ ἔπρεπεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅταν ἡ ἀνισότης ἀκόμη δὲν ἦτον πολλὴ οὔτε μεγάλη, ἀλλ' αἱ καταστάσεις τῶν πολιτῶν ἦσαν σχεδὸν ἰσοδύναμοι, ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν πλεονεκτικὴν φιλοχρηματίαν, καθὼς ὁ Λυκούργος, καὶ νὰ φυλαχθῇ τὰς ἀπ' αὐτὴν προξενηθείσας βλάβας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔγιναν μικραὶ, ἀλλ' ἔδοσαν σπέρμα καὶ ἀρχὴν εἰς τὰ πλείοτερα καὶ μεγαλύτερα κακὰ, ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Ῥώμην. Διὰ δὲ τῆς γῆς τὴν διανομὴν οὔτε ὁ Λυκούργος, νομίζω, εἶναι μεμπτός· ὅτι ἔκαμεν αὐτὴν, οὔτε ὁ Νουμᾶς, διότι δὲν τὴν ἔκαμεν· εἰς τὸν πρῶτον ὁ ἰσασμός αὐτὸς ἔδωκε βάσιν καὶ θεμέλιον τῆς πολιτείας· ὁ δεῦτερος εὐρίσκων τὴν διανομὴν νεωστὶ γενομένην, δὲν εἶχε καμμίαν ἀνάγκην νὰ ἐπιχειρήσῃ ἄλλην, μηδὲ νὰ ταράξῃ τὴν πρῶτην, ἡ ὁποία κατὰ πιθανὸν λόγον ἐσώζετο.

Γ. Διὰ δὲ τῆς συγκοινωνίας τῶν γάμων καὶ τῶν τέκνων, τὴν ὁποίαν κατέστησαν νόμιμον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς συλλογίζόμενοι, ἀπέβλεπον καὶ οἱ δύο ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τὴν ζηλοτυπίαν. Ἀλλὰ καθ' ἑλὰ εἰς τοῦτο δὲν ἐσυμφώνησαν· διότι ὁ Ῥωμαῖος, ὅστις ἦτον ἀρκετῶν παιδίων πατήρ, πειθόμενος ἀπ' ἄλλον χρεῖαν ἔχοντα τέκνων, παρεχόρει εἰς ἐκεῖνον τὴν γυναῖκά του, καὶ ἦτον κύριος νὰ τὴν ἀφῇ διὰ πάντα, ἢ νὰ τὴν ἐξαναπάρῃ. Ὁ δὲ Σπαρτιάτης ἔχων εἰς τὸν οἶκόν του τὴν γυναῖκα, καὶ φυλάττων ὅλα τὰ ἐξ ἀρχῆς γαμικὰ δικαιώματα, ἔκαμεν συγκοινωνὸν τοῦ γάμου ἄλλον τινὰ θέλοντα ν' ἀποκτήσῃ τέκνα. Πολλοὶ δὲ ἄνδρες, καθὼς προείπομεν, καὶ ἐπροσκόλουν εἰς τὴν συγκοινωνίαν αὐτὴν τοὺς συμπολίτας ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦτον ἐλπιζόμενον νὰ γεν-

Καὶ γὰν νέορτεν, ἄς ἔτ' ἄστολος χιτῶν
 Ἀραιὸν ἀμφὶ μηρὸν,
 Πτύσσεται, ἔρμιόναν.

Διὸ καὶ θρασύτεραι λέγονται γίνεσθαι, καὶ πρὸς αὐτοὺς πρῶτον ἀνδρώδεις τοὺς ἄνδρας, ἅτε δὴ τῶν μὲν οἰκῶν ἄρχουσαι κατὰ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις πράγμασι, καὶ γνώμης μεταλαμβάνουσαι καὶ παρῴησίαις περὶ τῶν μεγίστων. Ὁ δὲ Νουμᾶς ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν ἐτήρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ἐπὶ Ῥωμύλου θεραπεύμεναι διὰ τὴν ἀρπαγὴν· αἰδῶ δὲ πολλὴν ἐπέστησεν αὐταῖς, καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφεῖλε, καὶ νήφειν ἐδίδαξε, καὶ σιωπᾶν εἵθισεν, οἷνου μὲν ἀπεχομένας τὸ πάμπαν, λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκάσιων ἀνδρὸς ἄνευ χρωμέναις. Λέγεται γοῦν ποτε γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ, πέμψαι τὴν σύγκλητον εἰς Θεοῦ, πυνθανομένην, τίνος ἄρα τῇ πόλει σημεῖον εἴη τὸ γεγεννημένον. Καὶ *τῆς τε ἄλλης εὐπειθείας καὶ πραότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἢ μνήμη τῶν χειρόνων. Ὡς γὰρ παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι τοὺς πρώτους ἢ φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους, ἢ πολεμήσαντας ἀδελφοῖς, ἢ πατρὸς αὐτόχειρας ἢ μητρὸς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν, ὅτι πρῶτος μὲν ἀπεπέμψατο γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος, μετὰ τὴν Ῥώμης κτίσιν, [ἐν] ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίσι οὐδενὸς τοιούτου γεγονότος· πρώτη δὲ γυνὴ Πιναρίου Θαλαΐα τοῦ νομα διηνέχθη πρὸς ἐκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν, Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύοντος. Οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

Δ. Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθένων ἀγωγῇ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐκδόσεις ὁμολογεῖ, τοῦ μὲν Λυκούργου πεπείρους καὶ ὀργώσας

νηθῶσιν εὖειδῇ καὶ καλὰ παιδίᾳ. Ποία δὲ ἄρα ἡ διαφορά τούτων τῶν δύο συνηθειῶν; εἰ μὴ ὅτι τὸ μὲν νομοθέτημα τοῦ Λυκούργου ἀποδείχνει τὸν Σπαρτιάτην ἄνδρα ὅλως διόλου ἀδιάφορον, καὶ ἀπαθῆ πρὸς τὴν σύζυγόν του, καὶ πρὸς ὅλα τὰ περὶ γάμου πράγματα, ὅσα ταραττοῦν καὶ κατακαίουν τοὺς πλειοτέρους ἄνδρας μὲ λύπας καὶ ζηλοτυπίας, τὸ δὲ νομοθέτημα τοῦ Νουμᾶ εἶναι σημεῖον αἰδημονεστέρας ἀπλότητος, ἢ ὅποις αἰσχυνομένη κατὰ τινα τρόπον, σύρει ἐπάνω της ὡς παρὰ κάλυμμα τὴν γαμικὴν συνθήκην, ὁμολογοῦσα μὲ τοῦτο πόσον δυσκόλως ὑποφέρει τὸ νὰ ἔχῃ γυναῖκα καὶ παιδίᾳ κοινὰ μὲ ἄλλον. Πρὸς τούτοις ὁ Νουμᾶς ἐφρόντισε νὰ βάλῃ τὰς παρθένους εἰς ἀκριβῆ φύλαξιν, καὶ νὰ ταῖς διορίσῃ τρόπον ζωῆς ἀρμόδιον εἰς τὸ γυναικεῖον γένος καὶ κόσμιον. Τοῦ δὲ Λυκούργου ἡ περὶ παρθένων νομοθεσία οὕσα παντάπασιν ἀπεριόριστος καὶ ἀπρεπῆς, ἔδωκεν ἐμπαιγμῶν αἰτίαν εἰς τοὺς ποιητάς. καθότι καὶ Φαινομενρίδας τὰς ὀνομάζουσιν, καθὼς ὁ Ἰῶηκος (51), καὶ ἀπὸ ἔρωτα τῶν ἀνδρῶν τὰς ἱστοροῦσι κυριευμένας μέχρι μανίας, ὡς ὁ Εὐριπίδης, λέγων ὅτι αὐταὶ

Οἴκους ἀμελοῦν καὶ τρέχουν μὲ τοὺς νέους εἰς χοροὺς,

Ὅπου πέπλοι δὲν σκεπάζουσιν τοὺς γυμνοὺς αὐτῶν μηρούς (α).

Καὶ τῇ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες δὲν ἦσαν κάτωθεν διὰ συρράφης ἐνωμέναι, ἀλλ' ἀνοίγοντο εἰς τὸ προπύτημα, καὶ ὅλος ὁ μῆρὸς ἐγυμνόετο· τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐκφράζει σαφέστατα εἰς τούτους τοὺς στίχους·

Διὰ τῆς νέας Ἑρμιόνης πῶς χωρίζετ' ὁ χιτῶν,

καὶ τὸν ἀπαλὸν μῆρόν της δείχνει ὅλον ἀνοικτόν.

Διὰ τοῦτο εἶναι λόγος ὅτι εἶχον καὶ ὑπερβολικὴν θρασύτητα, καὶ πρὸς αὐτοὺς μάλιστα τοὺς ἄνδρας τῶν ἐφέροντο μὲ ἀνδρώδη τόλμην, διότι καὶ εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἐξουσίᾳζον ἀπεριό-

(α) Ἐκ τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Εὐριπίδου στίχ: 597.

νυμφεύοντες, ὅπως ἢ τε ὁμιλία, δεομένης ἤδη τῆς φύσεως,
 χάριτος ἢ καὶ φιλίας ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίσους, καὶ φόβων παρὰ
 φύσιν βιαζομένων, καὶ τὰ σώματα βώμην ἔχῃ πρὸς τὸ τὰς
 κησεις ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδῖνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο γαμου-
 μένων, ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ Ῥωμαίων δωδεκαε-
 τεῖς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα καὶ τὸ
 σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν καὶ ἄθικτον ἐπὶ τῷ γαμοῦντι γε-
 νέσθαι. Δῆλον οὖν, ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέκνωσιν, τὸ
 δὲ ἠθικώτερον πρὸς συμβίωσιν. Ἀλλὰ μὴν ἐπιστασίαις τε
 παίδων καὶ συναγελασμοῖς, καὶ παιδαγωγίαις καὶ κοινωνίαις,
 περί τε δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παιδιὰς αὐτῶν ἐμμελείαις
 καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδὲν τι τοῦ προστυχόντος νομοθέτου βελ-
 τίονα τὸν Νουμῶν ὁ Λυκοῦργος ἀποδείκνυσιν, ἐπὶ ταῖς τῶν
 πατέρων ποιησάμενον ἐπιθυμίαις, ἢ χρεαίαις τὰς τῶν νέων
 ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιτο ποιεῖν τὸν υἱόν, εἴτε
 ναυπηγόν, ἢ χαλκία διδάσκειν, ἢ αὐλητήν, ὥσπερ οὐ πρὸς
 ἐν τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι, καὶ συνεπιστρέφεσθαι
 τοῖς ἡθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς ναῦν ἐπιβάτας ἕτερον ἐξ ἐτέρας
 ἤκοντα χρείας καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς κινδύνοις μόνον φόβῳ
 τοῦ ἰδίου συνίστασθαι πρὸς τὸ κοινόν, ἄλλως δὲ τὸ καθ' αὐ-
 τὸν σκοπεῖν ἕκαστον. Καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν
 νομοθέταις τοῖς ἐλλείπουσιν ἢ δι' ἀγνοίαν, ἢ δι' ἀσθένειαν· ἀν-
 δρὶ δὲ σοφῷ, βασιλείαν παρὰ λαβόντι δῆμου νεωστὶ συνιστα-
 μένου καὶ πρὸς μηδὲν ἀντιτείνοντος, περὶ τί πρῶτον ἦν σπου-
 δάσαι προσῆκον, ἢ παίδων ἐκτροπήν, καὶ νέων ἄσκησιν, ὅπως
 μὴ διάφοροι, μηδὲ ταραχώδεις γένοιντο τοῖς ἡθεσιν, ἀλλ' εἰς
 ἓν τι κοινὸν ἀρετῆς ἔχοντος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πλαττόμενοι καὶ
 τυπούμενοι συμβαίνουεν ἀλλήλοις; ὃ δὴ πρὸς τε τὰλλα καὶ
 σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκοῦργον. Μικρὸς γὰρ ἂν ἦν ὁ
 τῶν ὄρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς

ριστα, καὶ εἰς τὰ κοινὰ συμβούλια εἶχον τὸ ἐλεύθερον νὰ δίδωσι καὶ αὐταὶ γνώμην περὶ τῶν μεγαλητέρων πραγμάτων. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐφύλαξε μὲν πρὸς τὰς νυμφευμένας γυναῖκας τὴν ἐκ μέρους τῶν συζύγων αὐτῶν ὑπόληψιν καὶ τιμὴν, ὅποιαν εἶχον ἐπὶ Ῥωμύλου κολακευόμεναι ἐξ αἰτίας τῆς ἀρπαγῆς· ἔβαλεν ὅμως πολλὴν αἰδῶ καὶ συστολὴν εἰς αὐτάς, καὶ πᾶς ἀφαίρεσε τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ περιέργειαν· τὰς ἐδίδαξε νὰ ἐγκρατεύωνται, τὰς ἐσυνείθισε νὰ σιωπῶσι, νὰ ἀπέχωνται ἀπὸ οἰνοποσίας (52) παντάπασι, καὶ εἰς ὁμιλίαις μηδὲ περὶ τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων χωρὶς τὸν ἄνδρα νὰ μὴν ἐμβαίνωσιν. Ὅθεν ὅταν, ὡς λέγουσι, γυνή τις ἔχουσα δίκην ἐμφανίσθη εἰς τὴν κοινὴν συνέλευσιν καὶ ἐδικηγόρησεν αὐτοπροσώπως περὶ αὐτῆς, ἡ Σύγκλητος ἔστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ ἐρωτήσῃ, τί ἄραγε εἰς τὴν πόλιν προσεήμεινε τοῦτο τὸ παράδοξον πρᾶγμα (53). Καὶ τῆς καθ' ὅλα τᾶλλα εὐπειθείας αὐτῶν καὶ πραότητος μαρτυρία μεγάλη εἶναι τῶν κακῶν γυναικῶν ἡ μνήμη, τὴν ὅποιαν διετήρησαν οἱ Ῥωμαῖοι· διότι καθὼς οἱ ἰδικοὶ μας ἱστορικοὶ γράφουσι τῶς πρώτους ὅσοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ φόνον ἐμφύλιον ἐνήργησαν, ἡ ἀδελφοῦς ἐπολέμησαν, ἡ πατροκτόνοι ἔγιναν ἡ μητροκτόνοι, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐνθυμοῦνται, ὅτι πρῶτος μετὰ τῶν αὐτῶν ὅστις ἐχωρίσθη γυναῖκα μετὰ διακοσίους τριάντα χρόνους ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἦτον ὁ Σπόριος Καρβίλιος· πρᾶγμα τὸ ὑποῖον ἕως τότε δὲν εἶχε γένει· καὶ ὅτι πρώτη γυνὴ Πιναρίου τινὸς Θαλαΐα τὸ ὄνομα ἔπεσεν εἰς διαφορὰν μὲ τὴν πενθεράν της Γενανίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ταρκυνίου Σουπέρβου. Τόσον καλὰ καὶ κόσμια ἦσαν ἀπὸ τὸν νομοθέτην διατεταγμένα τὰ περὶ γάμων.

Δ. Πρὸς τούτοις καὶ τὰ περὶ ὑπανδρείας διατάγματα τῶν δύο τούτων νομοθετῶν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἀνατροφὴν, τὴν

οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἡθεσι τῶν παίδων τοὺς νόμους, καὶ συνα-
 κείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον τῆς πολιτείας· ὥστε πεντακοσίων
 ἐτῶν πλείω χρόνον τὰ κυριώτατα καὶ μέγιστα διαμεῖναι τῆς
 νομοθεσίας, ὥσπερ βραχὺς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαψαμένης.
 Νουμᾶ δὲ, ὅπερ ἦν τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ
 τὴν Ῥώμην ὑπάρχειν, εὐθύς συνεξέλιπε καὶ μετὰ τὴν τελευταίην
 ἐκείνου τὸν ἀμφίθυρον οἶκον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν,
 ὥσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ τιθασσέων καθεργασμένων τὸν πόλεμον,
 ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπετάσαντες, αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλί-
 αν ἐνέπλησαν· καὶ οὐδὲ ολίγον χρόνον ἡ καλλίστη καὶ δικαιο-
 πάτη κατάστασις ἔμεινεν, ἅτε δὴ καὶ τὸ συνδετικὸν ἐν αὐτῇ,
 τὴν παιδείαν, οὐκ ἔχουσα. Τί οὖν, φήσει τις, οὐκ ἐπὶ τὸ βέλ-
 τιον προῆλθεν ἡ Ῥώμη τοῖς πολεμικοῖς; ἐρωτῶν ἐρώτημα μα-
 κρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον, πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλτιον ἐν
 πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ μᾶλλον, ἢ σωτηρίᾳ καὶ πραό-
 τητι καὶ τῇ μετὰ δικαιοσύνης αὐταρκείᾳ τιθεμένων. Οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργῳ που δόξει βοηθεῖν, τὸ Ῥωμαίους
 μὲν τὴν ἐπὶ Νουμᾶ κατάστασιν ἐξαλλάττοντας ἐπιδοῦναι τοῖς
 πράγμασι τοσοῦτον· Λακεδαιμονίους δ' ἅμα τῷ πρώτῳ ἐκθῆ-
 ναι τὴν Λυκούργου διάταξιν, ἐκ μεγίστων ταπεινοτάτους γε-
 νέσθαι, καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν ἀποβαλόντας κινδυ-
 νεῦσαι περὶ ἀναστάσεως. Ἐκεῖνο μέντοι τῷ Νουμᾶ μέγα καὶ
 θεῖον ὡς ἀληθῶς ὑπάρχει, τὸ ξένῳ καὶ μεταπέμπτῳ γενέσθαι
 πάντα πειθοῖ μεταβαλεῖν, καὶ κρατῆσαι πύλεως οὐπω συμ-
 πεπνευκυίας, μήτε ὅπλων δεηθέντα, μήτε βίας τινός, ὡς
 Λυκούργος ἐπὶ τὸν δῆμον ἤγε τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ σοφίᾳ καὶ
 δικαιοσύνῃ πάντας οὕτω καλῶς συναγαγόμενον καὶ συναρμό-
 σαντα.

ὅποιαν ἔδιδον εἰς τὰς παρθένους· διότι ὁ μὲν Λυκούργος τὰς ἐνύμφευεν ὠρίμους τὴν ἡλικίαν καὶ φλογισμένας ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ γάμου· ὥστε καὶ ἡ ἔνωσις σχηματιζομένη εἰς καιρὸν, καθ' ὃν ἡ φύσις ἤδη τὴν ἀπαιτεῖ, νὰ γίνεται ἀρχὴ ἔρωτος καὶ φιλίας (54), καὶ ὄχι μίσους καὶ φόβου, ὁποίους προξενεῖ εἰς τὰς ἀνηλίκους ὁ γάμος παρὰ φύσιν γινόμενος· ἅμα δὲ καὶ τὰ σώματα νὰ ἔχωσι δύναμιν εἰς τὸ νὰ ὑποφέρουν τὰς ἐνοχλήσεις τῶν ἐγγαστρῶν, καὶ τὰ κοιλοπονήματα, καθότι διὰ κανὲν ἄλλο τέλος δὲν ἐνυμφεύοντο, εἰμὴ διὰ νὰ κάμωσι τέκνα. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς ὑπ᾿ ἀνδρῶν δωδεκαετέας, καὶ νεωτέρας ἀκόμη, κρίνοντες ὅτι εἰς ταύτην τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἦθη ὡς καθαρὰ καὶ ἀμόλυντα γίνονται εὐκόλως ὑπεξούσια εἰς τὸν ἄνδρα. Φανερὸν λοιπὸν ἐκ τούτων, ὅτι τὸ νομοθέτημα τοῦ Λυκούργου ἦτο φυσικώτερον, ὡς ἔχον κύριον σκοπὸν τὴν τεκνογονίαν· τὸ δὲ τοῦ Νουμά, ἠθικώτερον, ὡς ἀποβλέπον εἰς τὴν καλὴν τοῦ ἀνδρογύνου συμβίωσιν. Εἶναι ὁμως ἀληθές, ὅτι εἰς νομοθετήματα περὶ ἐπιστάσις παιδίων καὶ ὁμοτροφίας, καὶ κοινῆς παιδαγωγίας, καὶ ἐκπαιδεύσεως, ἔτι δὲ περὶ κοσμιότητος καὶ εὐταξίας εἰς δεῖπνα καὶ γυμνάσια, καὶ τέρψεις αὐτῶν, ὁ Νουμᾶς πρᾶγμαλλόμενος μὲ τὸν Λυκούργον δὲν ἀποδεικνύεται καλῆτερος ἀπὸ πρῶστουχον νομοθέτην, διότι ἀφῆκε τὸ ἐλεύθερον εἰς τοὺς πατέρας κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, ἢ τὰς χρείας νὰ διευθύνωσι τῶν νέων τὴν ἀνατροφὴν, εἴτε τις γεωργὸν ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν υἱὸν του, εἴτε ναυπηγόν, ἢ χαλκέα, ἢ αὐλητὴν, ὡς νὰ μὴ ἐχρεώσθουν ἐξ ἀρχῆς νὰ φέρονται πρὸς ἓν μόνον τέλος, καὶ νὰ ᾔναι σύμφωνοι κατὰ τὰ ἦθη, ἀλλ' ὡς συνεπιβᾶται πλοίου ἔχοντες ἄλλος ἄλλας χρείας καὶ γνώμην, εἰς τοὺς κινδύνους μόνον ἀπὸ φόβου ἰδιαιτέρον νὰ ἐνώνωνται διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν, εἰς δὲ τὸν ἄλλον καιρὸν καθένας νὰ κυττάζῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον.

Καὶ τοὺς μὲν χυδαίους νομοθέτας δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μεμφώμεθα σφάλλοντας ἀπὸ ἄγνοϊαν, ἢ ἀπὸ ἀδυναμίας. Ἄνθρωπον ὅμως σοφὸν, ὅστις παρέλαβε βασιλείαν λαοῦ νεωστὶ σχηματιζομένου, καὶ μὴ ἀντιτείνοντος εἰς κανὲν νομοθέτημά του, τὸ πρότερον ἦτο πρέπον νὰ ἐπιμεληθῇ παρὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδίων, καὶ τῶν νέων τὴν ἀσκήσιν, ὥστε νὰ μὴ γενῶσι διάφοροι κατὰ τὰ ἦθη, μηδὲ ταραχώδεις διὰ τὴν ἀνομοιότητα τῆς ἀνατροφῆς, ἀλλ' εἰς ἓνα κοινὸν ἀρετῆς τύπον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πλαττόμενοι καὶ συμμορφούμενοι νὰ συζῶσι κατὰ πάντα σύμφωνοι μεταξύ των; τὸ ὁποῖον σιμᾷ ὅσων ἄλλων ἐπέφερε καλῶν, καὶ εἰς συντήρησιν τῶν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκούργον· διότι δὲν ἤθελεν ἀρκέσει ὁ φόβος τῶν ὅρκων, ἂν διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς δὲν ἀνεμίγνυε, νὰ εἴπω οὕτω, τοὺς νόμους μὲ τὰ ἦθη τῶν παιδίων, καὶ ὁμοῦ μὲ τοῦ γάλατος σχεδὸν τὴν τροφὴν δὲν ἦναι τὴν ἀγάπην τῶν πολιτικῶν του νομοθετημάτων. Ὅθεν πεντακόσια ἔτη καὶ ἐπέκεινα διέμειναν τὰ κυριώτερα καὶ μέγιστα τῆς νομοθεσίας του ἄρθρα, ὡς ἀπὸ καίᾳρὰν καὶ δυνατὴν βλάβην διαπερασμένα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ τέλος ὅπου ἀπέβλεπεν ἡ πολιτεία τοῦ Νουμᾶ, νὰ διατηρηθῇ ἡ Ῥώμη εἰς εἰρήνην καὶ φιλίαν, τοῦτο μὲ τὸν Νουμᾶν συνεξέλιπε· καὶ τὸν δίδυρον ναὸν, τὸν ὁποῖον κλεισμένον αὐτὸς ἐκράτει, ὡς νὰ εἶχε τῷ ὄντι ἐκεῖ δεσμευμένον τὸν δαίμονα τοῦ πολέμου, εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νουμᾶ ἀνοίξαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐγέμισαν ἀπὸ αἵμα καὶ νεκρῶς τὴν Ἰταλίαν· καὶ οὔτε ὀλίγον καιρὸν ἡ καλλίστη ἐκείνη καὶ δικαιοτάτη διάταξις δὲν διεφυλάχθη, διότι δὲν εἶχεν ἐντὺς ἑαυτῆς τὸ συνδετικὸν μέσον, τὴν κοινὴν παιδείαν. Τὸ λοιπὸν, θέλει τις εἰπεῖ, δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὸ καλλίτερον ἢ Ῥώμη διὰ τῶν πολεμικῶν ἔργων; (55) τοῦτο εἶναι ἐρώτημα χρεῖαν ἔχον μακρᾶς ἀποκρίσεως πρὸς ἀνθρώπους, οἳ τινες θέτουσι τὸ καλὸν εἰς πλοῦτον, καὶ πολυτέ-

λειαν, καὶ ἐκτεταμένην ἡγεμονίαν μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν συνωθευμένην ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ αὐτάρκειαν. Ὅμως καὶ τοῦτο κατὰ τινα τρόπον συνεργεῖ εἰς ἔπαινον τοῦ Λυκούργου, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἀφ' οὗ ἄλλαξαν τὸ σύστημα τοῦ Νομᾶ, ἔγιναν μεγάλοι καὶ δυνατοί· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εὐθὺς ὅταν ἐκβῆκαν ἀπὸ τὴν διάταξιν τοῦ Λυκούργου, ἔπεσαν ἀπὸ μεγίστην δύναμιν εἰς ἐσχάτην ἀδυναμίαν, καὶ χάνοντες τὸ κράτος καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὅσην εἶχον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκινδύνευσαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἀφανισθῶσιν. Ἐκεῖνο ὅμως εἰς τὸν Νομᾶν εἶναι μέγα καὶ θεῖον πρᾶγμα κατὰ ἀλήθειαν, ὅτι καλεσθεῖς νὰ βασιλεύσῃ εἰς ἔθνος, πρὸς τὸ ὅποιον ἦτον ξένος αὐτός, ἐδυνήθη νὰ μεταβάλλῃ τὰ πάντα διὰ τῆς πειθοῦς, καὶ πόλιν καθ' ἑαυτὴν ἀκόμη μὴ ὁμοφρονοῦσαν νὰ κυριεύσῃ χωρὶς νὰ χρειασθῇ μήτε ὅπλα, μήτε βίαν, ὥς ὁ Λυκούργος πρὸς ταπείνωσιν τοῦ δήμου μετεχειρίσθη τοὺς προκρίτους τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ μὲ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην κατῴρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλους τόσον καλὰ καὶ νὰ τοὺς βάλλῃ εἰς ἁρμονίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΟΡΜΑΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ.

(1) Ἐννοεῖ ὅτι καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Λυκούργου εἶναι ἐπίσης ἄγνωστος ὡς ἡ τοῦ Νουμᾶ.

(2) Εἰς τὸ κείμενον λέγει στέμματα. Λέξις ἑλληνικὴ. Διὰ ταύτης δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον τὰς γενεαλογίας τῶν εὐπατριδῶν, τὰς ὁποίας στεφανωμέναι τῶν προγόνων αἱ εἰκόνες ἐφανεύοναν σιτημέναι κατὰ σειρὰν εἰς τὰς πύλας τῶν οἰκῶν, καὶ ὅσον πλειότερας εἶχε καθένας νὰ δείξῃ, πόσον καὶ εὐγενέστερος ἐνομίζετο (K.).

(3) Οἱ παλαιοὶ ἱστορικοὶ ἠρίθμουν τοὺς χρόνους διὰ τούτων τῶν νικῶν καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν νικητῶν κατὰ ταύτας τὰς ἐποχὰς ἐκάμαν ἀκολουθῶν χρονολογικὸν πῖνακα. Ἀλλὰ τῶν πρώτων Ὀλυμπιάδων ἡ καταγραφὴ δὲν ἦτον σαφής· οὐδὲ κανεὶς ἤξεύρει τίς ἦτον, οὐδὲ πότε ἤκμασεν ὁ συντάκτης αὐτῶν Ἰππίας. Ἦτον δὲ ἀρχήτερος τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις ἐκάμα κατ' ἐκείνον ὁμοίαν καταγραφὰς, καὶ ἀναίρεσε τὰς τῶν Πυθιονικῶν.

(4) Ὁ Πλούταρχος ἐπαναλαμβάνει ἐδῶ ὅ,τι μᾶς εἶπεν ἤδη εἰς τὸν βίον τοῦ Ῥωμύλου περὶ τοῦ θανάτου τούτου τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει, διότι ἔγραψε τοῦ Νουμᾶ τὸν βίον προτύτερα, καὶ ἦτον ἀνάγκη νὰ ἀναφέρῃ εἰς τοῦτον τὰ προηγούμενα τῆς ἐκλογῆς του.

(5) Εἰς τὸν βίον τοῦ Ῥωμύλου διακοσίους λέγει τοὺς βουλευτάς· τούτους ἀριθμεῖ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς. Τῆς ἡμέρας δὲ ἡ διανομὴ, τὴν ὅποιαν ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ἔπειτα ὡς γενομένην ἐν καιρῷ τῆς μεσοβασιλείας, εἶναι πολὺ παράδοχος, καὶ πούποτε ἄλλου δὲν φαίνεται. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ Τίτος Λίβιος (Βιβ. 1. Κεφ. 17,) καὶ ὁ Ἀλικαρνασσεύς Διονύσιος (Βιβ. 2. Κεφ. 15) διηγούνται τὸ πρᾶγμα, εἶναι πολὺ πιθανώτερος. Οἱ διακοσίοι βουλευταὶ διενεμήθησαν εἰς δεκάδας· ἔπειτα ἔρριψαν κλήρους, καὶ ἡ πρώτη δεκάς, εἰς ἣν ἔπεσεν ὁ κλῆρος, παρέλαβε τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τῆς πόλεως. Δὲν ἐβασίλευον ἄμωρ ἐνταυτῷ καὶ οἱ δέκα· ἀλλὰ κατὰ διαδοχὴν πέντε ἡμέρας καθένας. Ὅθεν μετὰ παρελθούσιν πενήντα ἡμερῶν παρεδίδοτο ἡ βασιλεία εἰς ἄλλην δεκάδα, καὶ ἔπειτα πάλιν εἰς ἄλλην, καὶ καθεξῆς.

(6) Εἶναι πασιδῆλα τὰ μυθολογούμενα περὶ Ἄττεω, καὶ τὰ περὶ Ἐνδυμίωνος· ὁ πρῶτος ἠγαπᾶτο ἀπὸ τὴν Κυβέλην· ὁ δεύτερος ἀπὸ τὴν Ἥραν. Ἀλλ' ὁ

τῶν Βιθυνῶν περὶ Ἡροδότου, ἢ κατ' ἄλλους Ῥοδότου μύθος εἶναι παντάπασιν ἄγνωστος.

(7) Φόρβας υἱὸς Τριόπου, βασιλείῳ Ἀργεῦσι· ἐλευθέρωσε τοὺς Ῥοδίους ἀπὸ πλήθους κακοποιῶν ὄψεων, καὶ μάλιστα ἀπὸ δράκοντα ἀνθρωποφάγον. Μετὰ θάνατον ὁ ἔραστής αὐτοῦ Ἀπόλλων τὸν μετέθεσεν εἰς οὐρανούς· ἐμοῦ μὲ τὸν φωνεῖ μείνον παρ' αὐτοῦ ὄφιν, μεταμορφώσας αὐτὸν εἰς Ζώδιον, τὸ ὅποιον ἐνεμάζεται Ὀφιοῦχος.

(8) Γιάκινθος βασιλόπαις τῶν Ἀμυκλῶν τῆς Λακωνίας, μεταμορφώθηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα εἰς ἄνθος οὕτως ἐνομαζόμενον. Ἡ πόλις τῶν Ἀμυκλῶν τὸν ἐώρταζε κατ' ἔτος, καὶ τὰς τελετὰς τὰς γινομένας εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ περιγράφει μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὁ Παισανίας (Βιβ. 3. Κεφ. 19.) καὶ ὁ Ἀθήναιος (Βιβ. 4. Τμήμα 17).

(9) Ὁ Ἄδμητος ἦτον βασιλεὺς τῆς Θετταλίας· καὶ ὁ Ἀπόλλων ὅταν εἰς τὴν γῆν ἐξωρίσθη, ἔγινε βοσκὸς τῶν παινυλίων του. —

Ὁ Ἰππόλυτος αὐτὸς εἶναι υἱὸς ἔχει τοῦ Θησέως, ἀλλὰ τοῦ Ῥοπαῦλου βασιλείῳ Θετταλίας. — Σικυῶν πόλις τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀρχαιετάτη, ἢ γῆ τῆς ὁποίας ἐνεμάζεται τώρα Βασιλικά. — Ἡ Κίρρα ἐσημειώθη εἰς βίον Λυκούργου.

(10) Ὁ Πίνδαρος ἐλάτρευε κατ' ἐξοχὴν τὸν Πᾶνα (θεὸν βοσκῶν), ἐκατοίκει πλησίον τοῦ ναοῦ του, ἐσυνθετεν ὕμνους, τοὺς ὁποίους αἱ παρθένοι τῶν Θεῶν ἐψάλλον εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ θεοῦ τούτου. Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ κατὰ Ἐπικύρου σύγγραμμα (Παράγ. 22) ἀναφέρει ὅτι ὁ Πίνδαρος ἤκουσε τὸν Πᾶνα νὰ ᾄδῃ ἔνα ἐκείνων τῶν ἰδικῶν του ὕμνων.

(11) Τὸν ποιητὴν Ἀρχίλοχον ἀποκτείναντες εἰς μάχην ὁ Καλλώδης ὁ Κόραξ, ἀπεβλήθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τὴν Πυθίαν ὡς φονεὺς ἱεροῦ ἀνδρὸς τῶν Μουσῶν· ἔπειτα προσπίπτων καὶ παρακαλῶν ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Ταΐναρον καὶ νὰ ἐξιλεώσῃ τοῦ Ἀρχιλόχου τὴν ψυχὴν. (Πλούταρχ. περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδ. τιμῶν. Παράγ. 17).

(12) Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ συμπόσιον ἐπτὰ σοφῶν (Παράγ. 19) λέγει ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἐφρονεῖτο ἀπὸ τινος Λοκροῦς δι' ὑποψίαν ἀδίκους. Τὸ δὲ σῶμα του βίφθη εἰς τὸν ποταμὸν Δάφνον καὶ καταβαῖνον εἰς τὴν θάλασσαν τὸ ἐπῆραν Δελφίνες καὶ τὸ ἐβγάλαν πλησίον εἰς τὸ Ῥίον ἀκρωτήριον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου· ἐκεῖ τότε ἔτυχον οἱ Λοκροὶ νὰ κάμνουν πανηγυρικὴν θυσίαν, καὶ ἰδόντες τὸν νεκρὸν πρόσφατον ἀκόμην, ἐζήτησαν τοὺς φονεῖς, καὶ τοὺς κατεπόντισαν ζώντας, καὶ τὴν οἰκίαν των κατέσκαψαν. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Ἡσίοδου εἴσθαν εἰς τὸ Νέμειον.

(13) Ὁ Πλούταρχος καὶ εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἐπικούρου λόγον ὁμιλεῖ περὶ ταύτης τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τὰ σωζόμενα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ση. εἰς. Ὁ συντάκτης δὲ τοῦ μεγάλου ἑτυμολογικοῦ εἰς Διξ. Δεξιός, λέγει ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σοφοκλέους ἔκτισαν ἱερὸν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ὡς ἥρωος, καὶ τὸ ὠνόμασαν Δεξιόν, ἀνιπτόμενοι τῷ Ἀσκληπιοῦ τὴν ἐπίσκεψιν.

(14) Ὁ ἄλλος θεὸς εἶναι ὁ Βάκχος· οἱ Λακεδαιμόνιοι πολιορκούντες τὰς Ἀθήνας ἐκυρίευσαν τὴν Δεκείλειαν, ὅπου ἦσαν οἱ τάφοι τῶν προπατόρων τοῦ Σοφοκλέους· ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἀπέθανεν εἰς τὸ μεταξύ ἐκεῖνο, καὶ δὲν ἦτον τρόπος νὰ μετακομισθῇ τὸ λείψανόν του ἐκεῖ, ἐξ αἰτίας τῆς πολιορκίας, ὁ Βάκχος ἐφάνη εἰς τὸ ὄνειρον τοῦ πολιορκητοῦ Λυσάνδρου, καὶ τὸν ἐπρόσταξε νὰ τιμῇσιν μὲ τὰς νομίμους ἐπιταφίους τιμὰς τὴν Σειρήνα τὴν Πέαν, ἐννοῶν τὸν Σοφοκλέα· καὶ ὁ Λυσάνδρος ἀμελήσας τὴν πρώτην, ἐδικάσθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν δευτέραν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος γενεμένην εἰς αὐτὸν ὄπτασίαν. Πυρσαν. (Βιβ. 1. Κεφ. 21. Πλίνιος Β. 7).

(15) Ζάλευκος σύγχρονος τοῦ Πυθαγόρου, νομοθέτης τῶν Λακων. ἤρесе δὲ εἰς αὐτοῦ· ἐπὶ μᾶλλον (Πλούταρχ. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαιν. ἀνεπιφθ.) λέγων ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ἤρχετο εἰς ἀντάμωσίν του καθημέραν, καὶ τὸν ἐδίδασκε τοὺς νόμους, καὶ ὅτι κανὲν ἀπ' ὅσα νομοθετήματα τοὺς ἐπρόσφερεν αὐτὸς, δὲν ἦτον διανόημα ἰδικόν του· ὁ Στεβαῖος εἰς τὸν 42 λόγον μᾶς διέσωσε τὸ προσόμιον τῶν νόμων τοῦ Ζαλεύκου, τὸ ὅποιον εἶναι ἀξιολογώτατον. — Μίνως νομοθέτης τῶν Κρητῶν — Ζωράαστρος τῶν Περσῶν ἀνμάσας κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην περίπου 500 ἢ 600 ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

(16) Βαχυλίδης ποιητὴς λυρικός Κεῖος ἀνεψιὸς τοῦ Σιμωνίδου.

(17) Κατὰ τὸν Διονύσιον Ἀλικαρνασσία (Ῥωμαϊκ. Ἀρχαιολ. Βιβ. 2) Φλαμινίον Ἑλληνιστὴ σημαίνει στεφανηφόρος, διότι λέγει, οἱ Ῥωμαῖοι Φλάμα ὀνομαζοῦσι τοὺς ἐκ μαλίου πέλους, καὶ τὰ διαδήματα τῆς κεφαλῆς, τὰ ὅποια φοροῦσιν ἕως τὴν σήμερον.

(18) Ἀμφιθαλὴς λέγεται ἐκεῖνος, τοῦ ὅποιου καὶ οἱ δύο θάλλουσι τοῦτέστι ζῶσιν οἱ γονεῖς, ὁ μὲν δ' ἀπὸ πατρὸς μὲν δ' ἀπὸ μητρὸς ὀρφανός. Πρῶτος ὁ Ὀμηρος ἐξήγησε τὴν λέξιν ἀντιδιαστέλλων αὐτὴν πρὸς τὸ ὀρφανός.

Ἡμαρ δ' ὀρφανικὸν παναφύληκα παῖδα τίθησι.

Τὸν δὲ καὶ ἀμφιθαλὴς ἐκ δαιτύος ἐστυφέλιξε (ἐκ τῶν εἰς Ἡλίοδωρον Σημειώσεων. Σελ. 41.)

(19) (Ἰδε Διογ. Λαέρτ. Τίμων Βιβ. 9. Κεφ. 12).

(20) Ὁ Πλούταρχος ὁμιλεῖ ἐδῶ κατὰ τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες ὑπέθετον τὸν Πυθαγόραν σύγχρονον τοῦ Νουμᾶ.

(21) Ὁ Θεός ὡς πνεῦμα καθαρὸν, αὔλος καὶ ἀόρατος, δὲν καταλαμβάνεται παρὰ διὰ μόνου τοῦ νοός· ἀλλ' ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἰκονίζεται; Ἡ συνέπεια εἶναι ἄτοπος· τὰ ὁρατὰ σχήματα βοηθεῖν τὰς αἰσθήσεις νὰ ὑψώνωνται εἰς νόησιν τῶν ἀοράτων.

(22) Ἐπίχαρμος, ποιητὴς Σικελός· ἤμαζεν ἐπὶ ἱέρωνος τυράννου τῶν Συρακουσῶν, ὡς τὸ λέγει αὐτὸς ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ ἠθικάτου. Δὲν ἐνδέχεται ἄρα νὰ ἦτον μαθητὴς τοῦ Πυθαγόρου. Πρῶτος ὁ Ἐπίχαρμος λέγουσιν ἔγραψε Κωμωδίας, καὶ αὐταὶ ἐτιμῶντο πολὺ ἀπὸ τοὺς παλαιούς.

(23) Εἰς τὸν Πυθαγόραν, ὡς σεφώτατον· εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην ὡς ἀνδρεῖατον. Καὶ οἱ ἀνδριάντες αὐτοὶ ἐσώζοντο ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Σύλλα. (Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος. Βιβ. 34)

(24) Ὁ Νουμάς διώρισε τέσσαρας· ἦσαν δὲ ὅλοι ἐκ πατρικίων, ἐν ἔτει Ῥώμης 453 προσετέθησαν τέσσαρες ἐκ τῶν δημοτικῶν· καὶ τελευταῖον ἐπὶ Σύλλα ἐγεννην ἕως δεκαπέντε.

(25) Ἡπάτησε τὸν Πλούταρχον ἡ ὁμωνυμία. Ὁ πρῶτος κατασταθείς Ποντίφιξ ὠνομάζετο τῷ ὄντι Νουμάς, ἀλλ' ἦτον Νουμάς Μάρκιος, υἱὸς τοῦ συγκλητικῆς Μαρκίου (ἴδε Τίτον Λίβιον Βιβ. Κεφ. 20).

(26) Καὶ ὅμως τὴν γελοῖαν αὐτὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος ἐδέχθησαν καὶ ὁ Οὐάρον (περὶ Λατίν. γλώσσ. Βιβ. 4. καὶ ὁ Ἀλικαρνασεὺς Βιβ. 2. Κεφ. 20).

(27) Ὁ Πλίνιος (Βιβ. 36) λέγει ὅτι ἡ γέφυρα αὐτὴ συνηρμόσθη μὲ μόνον ξύλινα καρφία χωρὶς σίδηρον, ὅχι κατὰ διαταγὴν χρησμοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ διαλύεται εὐκόλῃ εἰς καιρὸν ἀνάγκης· καθότι προτέτερα κτισμένην μὲ σιδηρὰ ζωνάρια καὶ καρφία οἱ Ῥωμαῖοι ἐδοκίμασαν πολλὴν δυσκολίαν ἕως γὰρ τὴν χαλάσουν καθ' ἣν στιγμὴν τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως Πορσίνα ὤρμησαν νὰ τὴν διαθεῶν, καὶ νὰ κυριεύσουν τὴν Ῥώμην, ὡς θέλομεν ἰδεῖ εἰς τὸν βίον τοῦ Ποπλικόλα.

(28) Τοῦτο δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ Νουμάς ἐχάρισεν αὐτὸ τὸ προνόμιον εἰς τὰς γυναῖκας ὅσαι εἶχαν τρία τέκνα· ὁ νόμος αὐτὸς εἶναι τοῦ Λυγούστου, ὅστις βλέπων τὴν Ῥώμην ἐξητλημένην ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἐτίμησε τὸν γάμον διὰ νὰ πληθύνῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐννοεῖ λοιπὸν ὅτι αἱ Ἑστιάδες ἔλαβον ἀπὸ τὸν Νουμᾶν τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πλούταρχου αἱ τρίτεκνες γυναῖκες. Πρέπει νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν Ῥαβδουχιῶν αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς αὐτὰς τὰς παρθένους ἐπὶ τῆς τριαρχίας Λυγούστου, Ἀτωνίου καὶ Λεπίδου.

(29) Αὐτὴ ἡ τόσον παλαιὰ περὶ κινήσεως τῆς γῆς ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ὁ Πυθαγόρας ἔμαθεν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀπεδείχθη, λέγουσιν οἱ ἐκ-

(TOM. Δ.)

25

δίδται τοῦ Ἀμιότου, εἰς τὸν αἰῶνά μας διὰ τῶν νέων παρατηρήσεων τοῦ Βρα-
δλέου. « Νομίζουσι τινές, λέγει ὁ Βαλλύς (Ἀστρονομία παλαιὰ I. 195) ὅτι
ὁ Νουμάς δὲν ἤγνοε τὸ ἀληθινὸν σύστημα τοῦ κόσμου, καὶ ἐθετε τὸν Ἥλιον
εἰς τὸ κέντρον τοῦ παντός. Ἀλλ' εἶναι δύσκολον νὰ τὸ πιστεύσωμεν». Ὁ αὐ-
τὸς ἀστρονόμος παρατηρεῖ (I. 436) ὅτι εἰς τὴν ῥῆσιν αὐτὴν τοῦ Πλουτάρχου,
ὅπου ἐπιστηρίζονται τινες διὰ νὰ ἀποδώσωσιν αὐτὴν τὴν γνῶσιν εἰς τὸν
Νουμᾶν, ὁ φιλόσοφος δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦτου τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' ἀναφέρει
τοὺς πυθαγορικούς, εἰς οὓς τῷ ὄντι ἀνήκει αὐτὴ ἡ δοξὰ· ἐκεῖνοι ἦσαν μεταγε-
νέστεροι τοῦ Νουμά, καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ σύστημα τοῦ θεωρίας σοφάς καὶ μυ-
στηριώδεις, τὰς ὁποίας ἀνομιβεῖως ὁ Νουμάς δὲν ἐστοχάσθη. Πόθεν νὰ
ὑποθέσωμεν ὅτι ἔλαβε τὰς περὶ κινήσεως τῶν ἀστέρων γνώσεις; πιθανῶς ἀπὸ
τὴν Αἴγυπτον. . . Ἀλλὰ πῶς ἔλαβε συγχωινωϊαν μὲ τὴν Αἴγυπτον;
τοῦτο δὲν τὸ ἤξεύρει κανεὶς. (b).

(30) Ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰ πλατωνικὰ ζητήματα τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι ὁ
Θεόφραστος ἱστορεῖ τοῦτο τὸ περὶ Πλάτωνος, λέγων, ὅτι ἅψ' οὗ ἐγήρασε, με-
τεμελεῖτο, διότι ἀπέδωκεν εἰς τὴν Γῆν τὸν μέσον τόπον τοῦ παντός μὴ ἀνήκον-
τα εἰς αὐτὴν.

(31) Σχεθεράκη νῆσος τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς
Θεσσαλίας, περιφῆμος διὰ τὰ ἐκεῖ τελούμενα μυστήρια τὰ ὅποια ἐσέβετο ἡ Ἑλ-
λάς. — Ἡ Μαντινία, πόλις Ἀρκαδίας.

(32) Ἀγκύλια διὰ τὸ σχῆμα ἐτυμολογία καθαρά· αἱ ἀκόλουθοι φαίνονται
ἐλίκον βεβαιασμένα.

(33) Καὶ ὁ Οὐάβρων οὕτως ἐξηγεῖ τὰ δύο ὀνόματα εὐτερέμ μεμόριαμ.

(34) Αὐτὰ τὰ αἰνίγματα ἐξηγοῦνται εἰς τὸ περὶ παίδων ἀγωγῆς τοῦ
Πλουτάρχου. Τὸ πρῶτον δηλοῖ, Φεῦγε τὴν ἀργίαν, τὸ δεύτερον, Μὴ ἐρεθίζης
θυμωμένον τοῦ τρίτου ἡ ἐξήγησις γίνεται καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον, νὰ μὴ με-
ταστρεφώμεθα ὅταν ἔλθωμεν εἰς τὰ ἔρια, τοῦτέστι ὅταν βλέπωμεν τὸ τέλος
τῆς ζωῆς ἐγγίζον νὰ ὑποφέρωμεν εὐκλῶς τὸν θάνατον καὶ νὰ μὴ λυ-
πούμεθα.

(35) Ὁ Πυθαγόρας ἐθεώρει τὸν περιττὸν ἀριθμὸν, (δηλ. τὰ μονὰ) ὡς τε-
λειότερον παρὰ τὴν ἄρτιον (δηλ. τὰ ζυγὰ). Ὁ Πλουτάρχος (Κερ. Κατα-
γραφ. 2.) λέγει κατ' αὐτὸν, ὅτι ὁ ἄρτιος διαιρεῖται εἰς μέρη ἰσδύναμα καὶ
ἀντίπαλα· ὁ δὲ περιττός δὲν δύναται νὰ διασχισθῇ παντάπασιν, ἀλλὰ πᾶν-
τοτε ἀφῆνι τι κοινὸν μερίζομενος· διὰ τοῦτο τὸν ἐθεώρει ὡς σύμβολον συγ-
κοινωνίας καὶ γάμων. Τὰ ἀκολουθῶς ἀναφερόμενα νομοθετήματα τοῦ Νου-
μά δὲν ἔχουν κατὰ τοὺς ἐκδότας τοῦ Ἀμιότου, νόημα τόσον ἀποκρυφόν,

ὡς τὸ λέγει ὁ Πλούταρχος· Οἶνος ἀπλαθεύτου ἀμπέλου δὲν ἀξίζει τίποτε· ἄρα δὲν πρέπει νὰ προσφέρεται εἰς τοὺς θεοὺς. Τὸ δὲ νὰ μὴ κἀννουν θυσιάς χωρὶς ἄλευρον, ἔχει λόγον ὅτι ὁ σίτος εἶναι ἀπὸ τὰ πολυτιμώτερα δῶρα τῆς φύσεως καὶ τροφή τοῦ ἀνθρώπου.

(36) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. Βιβ. 5. Κεφ. 8) ἀναφέρει Γραμματικῷ Ἀλεξανδρινοῦ ῥήσιν, Διονυσίου τοῦ Θρακῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων παρέστηνον εἰς τοὺς προσκυνητὰς τῶν ναῶν τροχὸν περιστροφόμενον καὶ ἄνθη, αἰνιττόμενοι διὰ μὲν τοῦ τροχοῦ τὴν ἀστασίαν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, διὰ δὲ τῶν ἀνθῶν, τὴν βραχύτητα τῆς ζωῆς, ἥτις ὡς ἄνθος παρέρχεται.

(37) Ἰδαῖοι Δάκτυλοι ἦσαν οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ Κουρήτες, οἱ ἱερεῖς τῆς Κυβέλης· εἰς τούτους αὐτὴ ἡ θεὰ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Διὸς, διὰ νὰ κρύψῃ τὴν γέννησιν τοῦ ἀπὸ τὸν Κρόνον, ὅστις κατὰ συνθήκην τὴν ὁποίαν εἶχε κἀμει μὲ τὸν Τιτᾶνα, κατέτρωγεν ὅσα ἀρσενικὰ παιδία τοῦ ἐγεννοῦσαν ἡ Κυβέλη. Ἰππῆρχε καὶ χωρὶς ὀνομαζόμενος Δάκτυλος, ἐφεύρημα τούτων τῶν ἱερέων. Ὀνομαζοῦντο Δάκτυλοι, διότι ἦσαν δέκα ὅσοι οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν· Ἰδαῖοι δὲ ἓκ τοῦ ἐν Κρήτῃ ὄρους Ἰδης, ὅπου ἀνέθρεψαν τὸν Δία. Ἡ δεισιδαιμονία τοὺς μετεμέρφωσεν εἰς δαίμονας, ἡ θεὸς κατωτέρας τάξεως, ἐφόρους τῶν μαντείων καὶ τῶν μυστηρίων. Ὁ Πλούταρχος (εἰς τὸ, πῶς ἂν τις αἰσθῇτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ,) λέγει ὅτι ὅσοι ἤξευραν τὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν ἱερέων τὰ μετεχειρίζοντο ὡς προφυλακτικὰ τοῦ φθόου, προφέροντες αὐτὰ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ἦσαν δὲ καὶ λίθοι ὀνομαζόμενοι Ἰδαῖοι δάκτυλοι, αἵτινες ἐπιστεύοντο νὰ ἔχωσι μεγάλην δύναμιν καὶ ἐνέργειαν. Οἱ δὲ δεισιδαίμονες τοὺς ἑκαμνάν δακτυλίδια καὶ τὰ ἐφοροῦσαν πάντοτε. Ἴδε καὶ Στράβωνος τὰ Θεολογούμενα (Βιβ. 10. Κεφ. 8)

(38) Μαινίς, ὀψάριον, κατὰ μὲν τοὺς ἐκδότας τοῦ Ἀμίου, μικρὸν, λευκόν, μαυρίζον τὸν χειμῶνα, κατ' ἄλλους δὲ ἡ σάρδα. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Δία τοῦ νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον καὶ νὰ εἴπῃ « Μὲ ἐμψύχους ἀνθρώπους », ὁ Νουμάς προλαμβάνων προσθέτει· εὐθύς « Μαινίδας ».

(39) Προτιμώτερα ἡ ἐτυμολογία τοῦ Ῥωμαίου Ὀβιδίου λέγοντος (ἡμερολογ. Γ. 329.) ὅτι Ἠλίκιος (elicium) ἐπωνεμάσθη αὐτὸς ὁ Ζεὺς ἀπὸ τοῦ elicii ῥήματος, ὅπερ ἐστὶν ἐξάγω, ἢ κατ' ἀγωγὴν. Ἠλίκιος ἄρα ὁ μὲ μαγικὰς καλέσεις κατακτός. εἰ δὲ τὸν τόπον αὐτὸν μετὰ τοῦ Πλουτάρχου ὀνομάζῃς Ἠλίχιον, τὸ ἐξηγῇς μαγικὸν καταγῶγιον (Ἐκδ. Παρίσ.).

(40) Συναρίθμησεν καὶ τοῦτο εἰς τὰ προαναφερόμενα γελοῖα. Ὅτι δὲ ὁ Πλούταρχος ἄλλως πῶς ἔκρινε περὶ τῶν τοιούτων, τὸ ἐφανέρωσεν ἀρκετὰ ἄλ-

λου (Αἰμίλ. Παῦλ. παρ. 19). Τὸ δὲ, γινωσκόντες πελεμίων ἐφόδου, νὰ καταγίνεταί τις μόνον εἰς θυσιάς, καὶ νὰ μὴ φροντίζῃ ἢ μὲ συνθήκας ἐπαικέις νὰ διαλύσῃ τὸν πόλεμον, ἢ ν' ἀποθάνῃ γενναῖα ὑπὲρ τῆς πατρίδος, εἶναι ἴδιον ἀνθρώπου πολλῷ μακρομένου. Διὰ τοῦτο καὶ καλῶς εἶναι εἰρημένον τὸ « Σὺν Ἀθηναῖ καὶ χεῖρα κινεῖν » (ὁ αὐτός).

(41) Αἱ συναθροίσεις καὶ αἱ ἐσοταὶ εἶχον πολλὴν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ψυχάς, καὶ συνήργουν εἰς καινὴν ἐμφορσύνην. Ὁ Νουμάς ἐξαλείψας τὰς στάσεις καὶ τὴν ζήλοτυπίαν, μετεχειρίζετο τὴν θρησκείαν ὄργανον εἰς στήριξιν τῆς ὁμονοίας.

(42) Ἡ ἄνω Αἴγυπτος, λέγουσιν οἱ ἐκδόται τοῦ Ἀμίου, εἶναι παλαιότατος τόπος, καὶ ἐν τῶν πρώτων βασιλείων τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ κάτω Αἴγυπτος, ἢ τὸ Δέλτα, πρέπει νὰ ἐκατοικήθη πολὺ ὕστερα, καθότι ἦν γεμῆτη ἀπὸ νερᾶ, καὶ ἐγχεῖσθαι αὐτὴν ἀνέχοντο ὀρεταὶ διὰ τὰ δαχθῶσι, καὶ οὕτω νὰ γενῇ ὁ τόπος κατοικητός.

(43) Αὐτὸς ὁ λόγος δὲν πείθει ὁ τελευταῖος μὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμπορεῖ νὰ ὀνομάζεται δέκατος, χωρὶς νὰ συνάγεται ἀναγκαίως ἐκ τοῦτου, ὅτι ὁ χρόνος συνίσταται ἀπὸ δέκα μηνῶν. Τοῦτο βλέπομεν εἰς τὸ ἰδικόν μας ἔτος, τὸ ὅποιον συνθέτουν δώδεκα μῆνες, καὶ τούτων ὁ τελευταῖος ὀνομάζεται Δεκέμβριος δηλ. δέκατος. Εἰς τὴν Ῥώμην ὁ ἐνιαυτός ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Μάρτιον ὅθεν ὁ Δεκέμβριος εὐρίσκετο δέκατος καὶ εἶχε κατὰ τὴν ἀρχὴν δύο, τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον, οἱ ὅποιοι ἀκολουθῶς ἔγιναν πρῶτοι (Ῥικ.).

(44) [Διὰ τοὺς ἀποθαμένους] κατὰ τὴν ἐν Παρισίαις τελευταίαν ἐκδοσιν καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον Γάλλον μεταφραστήν· ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι ἐκδόσεις τοῦ κειμένου εἶχον ἀντὶ τοῦ Φθιταῖς, φυταῖς. Ἀλλ' ἴσως καὶ ἀντὶ τοῦ Φθιταῖς πρέπει νὰ γράψωμεν φθιμένοις, ὡς ἄλλοι (Κεφαλ. Ῥωμαῖν. καταγ. I. 10) γράφει ὁ Πλούταρχος. Τὸ δὲ ἔθος τοῦ νὰ προσφέρωσι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ θυσίας ὑπὲρ τῶν ἀποθαμένων, οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἐλάβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὡς λέγει ὁ Κασσῶδον, καθότι καὶ ἐκείνοι ἐντὸς τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός (ὅστις εἶναι ὁ Φεβρουάριος τῶν Ῥωμαίων) ἐκτελοῦσαν τὰς νεμίμους θυσίας εἰς τοὺς ἀποθαμένους. Καὶ ἡμεῖς τῶρα εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν κἀμνομεν τὴν λεγόμενὴν τῶν ψυχῶν ἐορτήν (Σημείωσ. τοῦ ἐν Παρισ. ἐκδ.).

(45) Ἰανουάριος ἀπὸ τοῦ Ἰανου· καθὼς ἔγραφον προλαβόντως οἱ μὲν τὸ, Ἰανου, οἱ δὲ καὶ τὸ Ἰανουάριος διὰ διπλαῦ τοῦ ν, καθότι μὲ ἐν μόνον γράφουσιν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὸν Ἰανὸν καὶ τὸν Ἰανουάριον (Σημ. τοῦ αὐτοῦ).

(46) Ἐτος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης 519 μετὰ τὸν πρῶτον Λιβυκὸν πόλεμον. Ἀπὸ Νουμά εἰς τότε ἡ Ῥώμη δὲν ἔπαυσε νὰ ᾔῃαι εἰς πόλεμον· ὁ Ἀτίλιος ὄνομαζέτο Γάιος, καὶ ὄχι Μάρκος. Ὁ ναῖς τοῦ Ἰανου ἐκλείσθη ἀρχὴ καὶ ἐπὶ Νε-

ρωνος, καὶ ἐπὶ Οὐδеспεσιανῷ· ἐκλείσθη πρὸς τούτοις τρεῖς φοραῖς ἐπὶ Αὐγού-
στου ἐν ἔτει Ρώμης 725, 759, καὶ 744 (Σημειώσεις ἐκδοτῶν Ἀριότου).

(47) Ἐκ τινος τῶν ὕμνων τοῦ Βακχυλίδου, ὅστις εὐρίσκεται ὁλόκληρος πα-
ρὰ Στεβαίῳ.

(48) Ἐκ τοῦ ἑκτου Πολιτειῶν ἐτόλμησε, λέγει· διότι τῶντι ὁ Πλάτων κοι-
νολογῶν τοιαύτην ἀλήθειαν ἐκινδύνευσε νὰ καταπρεχθῇ ἀπὸ τὰς διεφθαρμένας
Ἑλληνικὰς δικησεις, ὅπου ἔζη, καθὼς καὶ αὐτὸς τὸ ὁμολογεῖ εἰς τὸ εἰρημένον
βιβλίον. Λέγων δὲ ὁ Πλάτων ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἰδῇ τὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ τοῦ θρό-
νου, δὲν ἐννοοῦσε βέβαια τὴν ψευδοπαιδείαν τῶν φαυλοβίων σοφιστῶν τοῦ
καιροῦ του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολέμει ὡς ὀλεθριωτάτην μάστιγα τῶν ἐθνῶν·
ἀλλὰ τὴν σοφίαν τῶν ἐναρέτων σοφῶν ἀνδρῶν, ὁποῖος ἦεν ὁ Σωκράτης, καὶ
οἱ ὅμοιοι τοῦ Σωκράτους.

(49) Παλαιότατον ἔθος ἦτον νὰ ἐνταφιάζωνται οἱ νεκροὶ διὰ τὸν θρησκευ-
τικὸν τοῦτεν λόγον, ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ ἀποδίδωνται εἰς γῆν τὰ ἀπὸ γῆς πλα-
σμένα σώματα. Οἱ Αἰγύπτιοι πρῶτοι, ὡς δεξιᾶζουσι τινες, κατήγγησαν αὐτὸ
τὸ ἔθος· καὶ οἱ Ἕλληνες ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν. Διήρκεσε δὲ τοῦτο
εἰς τοὺς ἡρωικοὺς χρόνους. Μετὰ ταῦτα ἐπανελήφθη τὸ ἀρχαῖον ἔθος, ὡς τὸ
βλέπομεν εἰς τὸν βίον τοῦ Σόλωνος. Τὰ ἔθνη τῆς Ἰταλίας ἐσυνείθιζον νὰ καίωσι
τοὺς νεκρούς, ἕως οὗ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐπικρατήσασα ἐξάλειψεν αὐτὸ
τὸ ἔθος. Ὁ Νουμάς παρήγγειλε νὰ μὴ τὸν καύσουν, ἵσως διότι ἐθεώρει τὸν ἐν-
ταφιασμὸν ὡς ἀπλούστερον, καὶ ἐπομένως φυσικώτερον. (Pik).

(50) Ἀποροῦσι τινες πῶς διεφυλάχθησαν ἀβλαβῆ αὐτὰ τὰ βιβλία ἐντα-
φιασμένα εἰς τὴν γῆν τόσους χρόνους. Ἀλλ' ὁ Βρύκιος (M. Bruce Voya-
ge d'Abyssinie T. 5 S. 6) λέγει ὅτι ἀπέκτησε χειρόγραφον μεγί-
στον καὶ ὠραιότατον ἐπὶ παπύρου εὐρεμένον εἰς τὰ ἐρείπια τῶν ἐν Αἰγύ-
πτῳ Θηβῶν, τὸ ὁποῖον πιστεύει τρεῖς φοραῖς παλαιότερον, παρ' ὅσον ἦσαν αἱ
βιβλιοὶ τοῦ Νουμά ὅταν ἀνεκαλύφθησαν (Pik).

(51) Ποιητὴς Λυρικὸς Ἰταλὸς, ἀκμάσας ἐπὶ Κρείσου κατὰ τὴν 55 Ὀλυμ-
πιάδα· ἐφρονέθη ἀπὸ κλέπτας, οἱ ὁποῖοι μετ' ὀλίγον ἐπρόδωσαν αὐτοὶ ἑαυτούς,
ὡς τὸ βλέπομεν εἰς τὸν περὶ Ἀδελεσχίας λόγον τοῦ Πλουτάρχου.

(52) Ἡ οἰνοποσία καὶ ἡ μοιχεία ἦσαν ἁμαρτήματα ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας
ὑποβιβλημένα εἰς τὴν αὐτὴν ποινὴν κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Ρωμύλου. Ὁ Πλίνιος
ἀναφέρει (Βιβ. 14. Κεφ. 13) ὅτι Ρωμαῖός τις τόνονα Ἰγνάτιος Μαινήκιος ἐφό-
νευσε τὴν γυναῖκα του δι' αἰτίαν ὅτι ἔπιεν οἶνον, καὶ ἡ Σύγκλητος τὸν ἀπέλευσεν
ἀτιμώρητον. Ἡ σκληρότης αὐτοῦ τοῦ νόμου ἐμετριάσθη εἰς τοὺς ἀκολούθους
αἰῶνας, καὶ αἱ γυναῖκες δὲν ἐθανατώνοντο πλέον, ἀλλ' ἔχανον τὴν προῖκά των.

(53) Βέβαια ἡ ἀπόκρισις τοῦ μαντείου δὲν ἐτρόμαξε τοὺς Ῥωμαίους· ὅ,τι ἐθεώρουν τότε ὡς μίγα σημείον, ἐγένιν ἀκολούθως πρᾶγμα κοινόν. Μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων ἡ ἱστορία ἀναφέρει Ἀφρανίαν τινὰ συγληπτικοῦ σύζυγον, ἡ ὁποία ἐχρημάτισε δικηγόρος ἐξ ἐπαγγέλματος. Καί ὅταν ἡ τριαρχία ἐπέβαλε βαρὺν φόρον εἰς τὰς γυναῖκας, Ὁρτενσία ἡ θυγάτηρ τοῦ Ῥήτορος Ὁρτενσίου ὠμίλησε μὲ τὴν εὐφράδειαν εἰς τὴν Σύγκλητον, ὥστε κατάρθωσε νὰ ἐλαττώσῃ πολὺ τὸν φόρον. Βαλερ. Μαξιμος. (Βιβ. 8. Κεφ. 3, 4).

(54) Τῆς αὐτῆς μὲ τὸν Λυκούργον γνώμης εἶναι καὶ ὁ φιλόσοφος Ἀριστοτέλης (ἴδε Πολιτικ. (Βιβ. 7. Κεφ. 13.).

(55) Οἱ Ῥωμαῖοι ἐμεγαλύνθησαν ἀναμφιβόλως διὰ τῶν συνεχῶν πολέμων· ἀλλὰ κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχάς, τοῦ Πλουτάρχου ἐγέναν ἄραγε εὐδαιμονέστεροι; καὶ αἱ αἰτίαι αὐταὶ τῆς δυνάμεώς των δὲν ἐπροξένησαν τελευταῖον τὴν πτώσιν των; Τὰ χρηστὰ ἦθῃ καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ μόνον βέβαιον θεμέλιον τοῦ μεγαλείου τῶν ἐθνῶν. Καὶ ἡ ἀληθινὴ πολιτικὴ, ἥτις δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν καλὴν ἠθικὴν, κύριον ἔργον τῆς ἔχει νὰ σχηματίζῃ ἐναρέτους ἀνθρώπους (Ρικ.).

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ.

Σελ. 18. στίχ. 14. δίδοντας γράφε. διδόντας — στ. 19. Ἀθήνας γρ. Ἀθή-
νας, — Σελ. 22. στ. 7. βασιλεύσι. γρ. βασιλεύσει. — στ. 8. Ἐπηλις γρ. ἔπη-
λυσ — Σελ. 24. στ. 3. πρεσβυτικῶς. γρ. πρεσβυτικῶς, — στ. 8. Φιλόχορος γρ.
Φιλόχορες — Σελ. 26. στ. 22. Ἀττικῆς. γρ. Ἀττικοῖς — Σελ. 72. στ. 12. χαλκῇ
γρ. χαλκῇ — Σελ. 100. στ. 9. ὑπερχομένου γρ. ὑπερχεομένου — Σελ. 142. στ.
22. Ἰπποδρόμον γρ. Ἰππόδρομον — Σελ. 146. στ. 9. μυρακίων γρ. μεираκίων
— στ. 12. Γελᾶν γρ. Γελᾶν — στ. 29. φάσγαν γρ. φάσγαν' — Σελ. 160.
στ. 30. κρείττονα. γρ. κρείττιονα — Σελ. 162. στ. 17. ταρρατομένων γρ. ταρρα-
τομένων — Σελ. 166. στ. 17. οὖν γρ. οὖν — Σελ. 228. στ. 8. στρατεῖας γρ.
στρατείας — Σελ. 238. στ. 13. λειψάμενον γρ. λείψανον — Σελ. 240. στ. 2.
ἵππους γρ. ἵππους — στ. 17. Εὐρώπα γρ. Εὐρώτα — Σελ. 316. στ. 29. ἰδίᾳ
γρ. ἰδίᾳ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ.

Προλόγου. Σελ. 1. στιχ. 9. εἰς μίμησιν ξένων. γράψε, εἰς μίμησιν ὄχι ξένων — Σελ. 9. στιχ. 28. εἰς θεὸν τὸν Ἀπόλ. γρ. εἰς τὸν θεὸν Ἀπόλ. — Σελ. 11. στ. 12. ἀντικρύσει. γρ. ἀντικρίσει. — στ. 23. διαδιδόμενος γρ. διαδεδομένος. — Σελ. 13. στ. 22. συνέβη γρ. συνέβη. — Σελ. 15. στ. 6. ἀκροτῆς γρ. ἀκροατῆς — στ. 21. περιέχεται γρ. περιέρχεται — στ. 22. κακούγων γρ. κακούργων — στ. 23. ὑποφεύγη γρ. ἀποφεύγη — Σελ. 25. στ. 25. Μαραθόνιον γρ. Μαραθώνιον. — Σελ. 29. στ. 4. προθέτουσι γρ. προσθέτουσι — Σελ. 33. στ. 25. προσευχθεῖς γρ. προσευχηθεῖς — Σελ. 83 στ. 11. ὄνεμάση γρ. ὄνεμάση — Σελ. 111. στ. 19. Τύραννος γρ. τύραννος — Σελ. 115. στ. 19. ἐπιχείριση γρ. ἐπιχειρήση — Σελ. 191. στ. 6. πιθανωτέρα γρ. πιθανωτέραν — Σελ. 133. στ. 29. τάξιμόν μου γρ. τάξιμόν του. — Σελ. 135. στ. 9. καταστάθην γρ. κατεστάθην — Σελ. 169. στ. 24. παρόντος γρ. παρόντες — στ. 25. συνέβη γρ. συνέβη — Σελ. 172 στ. 16. Ἀστυπαλῆως γρ. Ἀστυπάλαιεως — Σελ. 173. στ. 8. ἀπίθανα γρ. ἀπίθανα — Σελ. 181. στ. 30. πέρπον γρ. πρέπον — Σελ. 187. στ. 2. θέλοντας γρ. θέλοντας — στ. 24. Ἑρσιλείαν γρ. Ἑρσιλίαν — Σελ. 213. στ. 13. ἐπιχειρίσιν του γρ. ἐπιχειρήσιν του. — Σελ. 227. στ. 1. πολυτεδεῖς γρ. πολυτελεῖς — Σελ. 239. στ. 30 παιδείας γρ. παιδείας — Σελ. 247. στ. 16. νομοθετήματος γρ. νομοθετήματος. — Σελ. 245. στ. 19. εὐθύς γρ. εὐθύς — στ. 22. ἐσυνείθισε γρ. ἐσυνείθιζε — Σελ. 255. στ. 10. φωρασθῇ γρ. φωραθῇ — στ. 16. νὰ ψάλλῃ γρ. νὰ ψάλλῃ — Σελ. 333. στ. 2. ἐταιμολογίαν γρ. ἐτυμολογίαν — Σελ. 335. στ. 10 θρυδατικῷ γρ. θριδατικῷ — Σελ. 370. στ. 25. δεισιμαμονίας γρ. δεισιδαιμονίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας